

*Academia de Științe
a Moldovei*

*Ministerul Economiei
al Republicii Moldova*

IEFS

Institutul de Economie, Finanțe și Statistică

ECONOMIE și SOCIOLOGIE
revistă teoretico-științifică, fondată în anul 1953

Nr. 2 / 2011

ISSN: 1857-4130

Chișinău

COLEGIUL DE REDACȚIE:**Redactor-șef:****Gheorghe ILIADI**, doctor habilitat, profesor cercetător (IEFS)**Redactor-șef adjunct, compartimentul Economie:****Vadim MACARI**, doctor, conferențiar cercetător (IEFS)**Redactor-șef adjunct, compartimentul Sociologie:****Andrei TIMUȘ**, membru corespondent (AȘM)**Membrii:****Dumitru MOLDOVAN**, membru corespondent (ASEM)**Gheorghe MIȘCOI**, membru corespondent (AȘM)**Alexandru STRATAN**, doctor habilitat, conferențiar universitar (IEFS)**Mircea CIUMARA**, doctor, profesor universitar, director general INCE al AȘ (România)**Vasa LASZLO**, doctor, conferențiar universitar (Ungaria)**Michael GRINGS**, doctor, profesor (Germania)**Alexandr NECHIPELOV**, academician, vicepreședinte AȘ (Rusia)**Felix ZINOVIEV**, academician, profesor (Ucraina)**Jamila BOPIEVA**, doctor habilitat (Kazahstan)**Vilayat VALIYEV**, doctor (Azerbaijan)**Galina ULIAN**, doctor habilitat, profesor universitar (USM)**Alexandru GRIBINCEA**, doctor habilitat, profesor universitar (ULIM)**Tudor BAJURA**, doctor habilitat, conferențiar universitar (IEFS)**Valeriu DOGA**, doctor habilitat, profesor universitar (IEFS)**Tatiana MANOLE**, doctor habilitat, profesor universitar (IEFS)**Victoria TROFIMOV**, doctor (AȘM)**Victor MOCANU**, doctor, conferențiar universitar (AȘM)**Anatol ROJCO**, doctor, conferențiar cercetător (IEFS)**Galina SAVELIEVA**, doctor (IEFS)**Radu CUHAL**, doctor (BNM)

Conform deciziei Comisiei Superioare de Atestare a CNAA, revista „Economie și Sociologie” este inclusă în „Lista revistelor recomandate pentru a fi recunoscute în calitate de publicații științifice de profil” și acreditată cu Categoria „B”.

© Institutul de Economie, Finanțe și Statistică al AȘM și ME

© Secția de Sociologie a Institutului Integrare Europeană și Științe Politice al AȘM

Preluarea textelor editate în revista „Economie și Sociologie” este posibilă doar cu acordul autorului. Responsabilitatea asupra fiecărui text publicat aparține autorilor. Opinia redacției nu coincide totdeauna cu opinia autorilor.

Redactor: Iulita BÎRCĂ

Redactor tehnic: Tatiana PARVAN, Andrian SCLIFOS

Redactor (limba engleză): Eugenia LUCAȘENCO, Ludmila MUNTEANU-BURLAC

Designer copertă: Alexandru COVAȘ

Adresa redacției: Complexul Editorial, IEFS, MD-2064,
or. Chișinău, str. Ion Creangă, 45. **tel.:** 50-11-30, **fax.:** 74-37-94
web: www.iefs.md/complexul-editorial/; **e-mail:** bircaulita@mail.ru

*Academy of Sciences
of Moldova*

*Ministry of Economy
of the Republic of Moldova*

IEFS

Institute of Economy, Finance and Statistics

ECONOMY and SOCIOLOGY
theoretical and scientific journal, founded in 1953

No. 2 / 2011

ISSN: 1857-4130

Chisinau

EDITORIAL BOARD:***Editor-in-chief:*****Gheorghe ILIADI**, PhD, Professor (IEFS)***Editor-in-chief of Economics department:*****Vadim MACARI**, PhD, Associate Professor (IEFS)***Editor-in-chief of Sociology department:*****Andrei TIMUȘ**, Associate Member (ASM)***Members:*****Dumitru MOLDOVAN**, Associate Member (ASEM)**Gheorghe MIȘCOI**, Associate Member (ASM)**Alexandru STRATAN**, PhD, Associate Professor (IEFS)**Mircea CIUMARA**, PhD, Professor, General Director of INCE of AS (Romania)**Vasa LASZLO**, PhD (Hungary)**Michael GRINGS**, PhD, Professor (Germany)**Alexandr NECHIPELOV**, Academician, Vice President of AS (Russia)**Felix ZINOVIEV**, Academician, Professor (Ukraine)**Jamila BOPIEVA**, PhD (Kazakhstan)**Vilayat VALIYEV**, PhD (Azerbaijan)**Galina ULIAN**, PhD, Professor (USM)**Alexandru GRIBINCEA**, PhD, Professor (ULIM)**Tudor BAJURA**, PhD, Associate Professor (IEFS)**Valeriu DOGA**, PhD, Professor (IEFS)**Tatiana MANOLE**, PhD, Professor (IEFS)**Victoria TROFIMOV**, PhD (ASM)**Victor MOCANU**, PhD, Associate Professor (ASM)**Anatol ROJCO**, PhD, Associate Professor (IEFS)**Galina SAVELIEVA**, PhD (IEFS)**Radu CUHAL**, PhD (BNM)

According to the decision of the Supreme Attestation Commission of NCAA, the journal „Economy and Sociology” is included in „The list of recommended journals to be recognized as scientific profile publications”, and is accredited with „B” category.

© Institute of Economy, Finance and Statistics of ASM and ME

© Sociology Department of Institute of European Integration and Political Science of ASM

The taking over of the texts that are published in the journal „Economy and Sociology” is possible only with the author’s agreement. Responsibility for each published text belongs to the authors. Authors views are not always accorded the editorial board’s opinion.

Editor: Iulita BIRCA**Technical editor: Tatiana PARVAN, Andrian SCLIFOS****Editor (English): Eugenia LUCASENCO, Ludmila MUNTEANU-BURLAC****Designer: Alexandru COVAS**

Editor address: Editorial Complex, IEFS, MD-2064,
Chisinau, 45, Ion Creanga str., **tel.:** 50-11-30, **fax:** 74-37-94
web: www.iefs.md/complexul-editorial/; **e-mail:** bircaiulita@mail.ru

CUPRINS

ECONOMIE

Dumitru Parmacli, Alexandru Stratan <i>Sunt oare eficiente utilizate ciornoziomurile Moldovei?.....</i>	9
Ceslav Ciobanu <i>Calea europeană a Moldovei: învățăminte din trecut și priorități pentru viitor.....</i>	16
Th. Scherman, Radu Cuhal <i>Politica monetară și de lombard în Elveția.....</i>	23
Alexandru Stratan, Victoria Clipa <i>Dinamica specializării comerțului exterior al Republicii Moldova.....</i>	32
Vadim Macari <i>Crearea bazei legislativ-normative și instituționale a dezvoltării regionale în Republica Moldova.....</i>	39
Angela Secieru <i>Calitatea procesului bugetar la nivelul administrațiilor publice locale din Republica Moldova.....</i>	49
Radu Cuhal, M. Mokhtari <i>Importanța pieței valorilor mobiliare pentru implementarea politicii monetare.....</i>	57
Matei Șimandan <i>Contribuția lui J.Stiglitz la fundamentarea teoriei piețelor cu informație asimetrică.....</i>	61
Victor Moroz, Anatolie Ignat, Eugenia Lucașenco <i>Oportunități de dezvoltare a comerțului agroalimentar la nivel regional.....</i>	68
Ion Sârbu <i>Metodele organizațional-dispoziționale de conducere și rolul lor în activitatea economiei concurențiale.....</i>	74
Angela Deliu, Iulita Bîrcă, Pantelemon Frasineanu <i>Managementul schimbării și schimbarea organizațională – premisă de sporire a performanței întreprinderii.....</i>	81
Tatiana Manole, Carmen Chirnoagă <i>Politica fiscală a României și căile de ieșire din criza economică.....</i>	88
Pavel Movileanu, Sidău Marina Vasile <i>Eficiența stocurilor de materii prime, materiale și mărfuri în întreprinderile agricole.....</i>	96
Svetlana Gangan, Valeriu Doga <i>Distribuția produselor agroalimentare: realități și perspective.....</i>	101
Rodica Perciun <i>Exportul de produse agroalimentare al Republicii Moldova: situația reală, condiții și factori de creștere a potențialului de export.....</i>	108
Ileana Anastase (Bădulescu), Carmen Nicolae <i>Necesitatea tratării sistemice a crizei financiare.....</i>	114

Angela Timuș, Rodica Perciun <i>Investițiile în dezvoltarea economică a Republicii Moldova: rolul, impactul și semnificația acestora.....</i>	121
Vitalii Onica <i>Analiza experienței internaționale privind formarea sistemului național de inovare și reflectarea lui în sistemul statistic.....</i>	129
Marcel Chistruga <i>Analiza cheltuielilor pentru agricultură în Republica Moldova.....</i>	136
Maria Oleiniuc, Elena Gorelova <i>Analiza funcției vânzări și marketing în industria de panificație.....</i>	143
Sidău Marina Vasile <i>Teoria consumului rațional de resurse și materiale – obiectiv fundamental al întreprinderilor.....</i>	147
Simion Bostănuș <i>Impactul auditului performanței asupra utilizării finanțelor publice.....</i>	153
Eugenia Ciurac <i>Veniturile proprii ale autorităților publice locale din Republica Moldova: tendințe și perspective.....</i>	160
Angela Magla <i>Piața de asigurări în cadrul managementului performant.....</i>	167
Nadejda Borta <i>Relevanța metodei fluxurilor financiare actualizate în cadrul evaluării sistemului bancar.....</i>	175
Anatolie Ignat <i>Dezvoltarea sectorului animalier din Republica Moldova.....</i>	179
Natalia Șonțu <i>Oportunități de perfecționare a reducerii sărăciei în Republica Moldova.....</i>	185
SOCIOLOGIE	
Anatolii Rojco <i>Majorarea vârstei de pensionare în Republica Moldova: argumente „pro” și „contra”.....</i>	193
Dorin Vaculovschi <i>Prognostica pieței muncii – instrument necesar în promovarea politicilor de ocupare a forței de muncă...</i>	203
Svetlana Gorobievski <i>Metodologii de evaluare a calității vieții la nivel mondial.....</i>	209
Anatolii Rojco, Oxana Livițchi, Liubovi Hristiuc, Zoia Stremenovscaia, Valentina Vinogradova <i>Principalele caracteristici ale sistemului de prestații sociale în Republica Moldova.....</i>	219
Gheorghe Iliadi Ediție suplimentară: Abordări teoretice și practice privind evaluarea și modelarea echilibrului financiar în economia națională	

CONTENTS

ECONOMY

Dmitrii Parmacli, Alexandru Stratan <i>Is the Moldovan black soil used efficiently?.....</i>	9
Ceslav Ciobanu <i>Moldova's european way: lessons from the past and priorities for the future.....</i>	16
Th. Scherman, Radu Cuhai <i>Monetary and lombard policy in Switzerland.....</i>	23
Alexandru Stratan, Victoria Clipa <i>Trade specialization dynamics in Moldova.....</i>	32
Vadim Macari <i>Elaboration of the legislative-normative and institutional base of the regional development in the Republic of Moldova.....</i>	39
Angela Secrieru <i>The quality of the budgetary process at the level of the local public authorities from the Republic of Moldova.....</i>	49
Radu Cuhai, M. Mokhtari <i>The importance of securities market for implementation of monetary policy.....</i>	57
Matei Șimandan <i>J.Stiglitz's contribution to the grounding of market theory with asymmetrical information.....</i>	61
Victor Moroz, Anatolie Ignat, Eugenia Lucasenco <i>Agri-food trade development opportunities at the regional level.....</i>	68
Ion Sârbu <i>The organizational-dispositional management methods and their role in the activity of the competitive economy.....</i>	74
Angela Deliu, Iulita Birca, Pantelemon Frasineanu <i>Change management and organizational change – a premise to increase company's performance.....</i>	81
Tatiana Manole, Carmen Chirnoaga <i>Romania 's fiscal policy and route them from economic crisis.....</i>	88
Pavel Movileanu, Sidău Marina Vasile <i>The stock efficiency of material resurces, raw materials and goods in agricultural enterprises.....</i>	96
Svetlana Gangan, Valeriu Doga <i>Agroalimentary products distribution: realities and prospects.....</i>	101
Rodica Perciun <i>Food products export of the Republic of Moldova: the real situation, conditions and the impact factors on export potential.....</i>	108
Ileana Anastase (Bădulescu), Carmen Nicolae <i>The need for systemic treatment of financial crisis.....</i>	114

Angela Timuș, Rodica Perciun	
<i>Role, impact and significance of investments for the economic development of Republic of Moldova.....</i>	121
Vitalii Onica	
<i>Analysis of international experience in forming national innovation system and its reflection in the statistical system.....</i>	129
Marcel Chistruga	
<i>Analysis of agricultural expenditures in Moldova.....</i>	136
Maria Oleiniuc, Elena Gorelova	
<i>The analysis of sales and marketing services in bakery industry.....</i>	143
Sidău Marina Vasile	
<i>Theory of rational consumption of resources and materials - fundamental objective of enterprises.....</i>	147
Simion Bostanaru	
<i>The impact of performance audit on public finance use.....</i>	153
Eugenia Ciumac	
<i>Own-source revenues of local public authorities of the Republic of Moldova: trends and prospects.....</i>	160
Angela Magla	
<i>The insurance market in performance management.....</i>	167
Nadejda Borta	
<i>The relevance of discounted cash-flow method in the framework of banking activity.....</i>	175
Anatolie Ignat	
<i>Livestock sector development in the Republic of Moldova.....</i>	179
Natalia Șonțu	
<i>Opportunities for optimization of poverty reduction in the Republic of Moldova.....</i>	185
SOCIOLOGY	
Anatolii Rojco	
<i>Increasing retirement age in Republic of Moldova: “pros” and “cons”.....</i>	193
Dorin Vaculovschi	
<i>Labour market forecast – a necessary instrument for promotion of employment policies.....</i>	203
Svetlana Gorobievschi	
<i>Worldwide and European methods for assessing living standards.....</i>	209
Anatolii Rojco, Oxana Livițchi, Liubovi Hristiuc, Zoia Stremenovscaia, Valentina Vinogradova	
<i>Key features of the social benefits in the Republic of Moldova.....</i>	219
Gheorghe Iliadi	
Extra edition: Theoretical and practical approaches for evaluating and modeling of financial balance in the national economy	

ECONOMIE/ECONOMY

SUNT OARE EFICIENT UTILIZATE
CIORNOZIOMURILE MOLDOVEI?

*Dumitru PARMACLI, dr. hab., US „B.P.HASDEU”
Alexandru STRATAN, dr. hab., IEFS*

În această lucrare a fost realizată evaluarea stării actuale a eficienței utilizării terenurilor, precum și fundamentată relației matematice dintre cost și productivitate. La fel, este propusă o formulă care permite determinarea veniturilor la un hectar de teren prin exemple concrete și sunt prezentate rezervele privind creșterea producției finite și eficienței economice a acestora. De asemenea, articol prezintă, metodele de calcul profit marginal, precum și recoltare asigură nivelul dorit de profitabilitate.

Cuvinte cheie: *eficiența utilizării terenurilor, costul producției, productivitatea culturilor agricole, profitul din vânzări.*

Pământul este bogăția cea mai importantă a societății. Iată de ce creșterea productivității sale constituie o sarcină națională. Îmbunătățirea fertilității solului este una dintre principalele sarcini ale agriculturii și ale fiecărui utilizator de teren. Acest imperativ este destul de actual pentru Republica Moldova, căreia îi este caracteristică densitatea mare a populației și practic exploatarea deplină a fondului funciar. Subsolul țării este aproape lipsit de minereuri și combustibili fosili utili, hidroresursele proprii sunt destul de limitate, pădurile ocupă o suprafață mică. De aceea, principalele forțe naturale de producție, utilizate în economia națională, sunt clima (resursele de căldură și lumină), parțial, relieful și, în special, solul, care determină, în mare măsură, potențialul economic al republicii și rolul acesteia în diviziunea internațională a muncii [2, p. 27-28].

La 1 ianuarie 2009, fondul funciar al Republicii Moldova a constituit 3384,6 mii de hectare, inclusiv terenuri cu destinație agricolă – 2503,6 mii ha sau circa ¾ din toată suprafața țării; terenul arabil deținea în structura terenurilor agricole – 72,7%, iar plantațiile multianuale – 12,1%. Amintim, că peste 80% din terenurile agricole sunt cernoziomuri de fertilitate înaltă, potențialul cărora urmează a fi utilizat din plin. Ca urmare a privatizării terenurilor, în proprietatea statului au rămas 26,4% terenuri agricole, din care 14,6% – teren arabil, 12,4% – livezi și vii, adică statul deține aproape fiecare al șaptelea hectar de teren arabil și fiecare al optulea hectar de plantații perene [4, p. 331].

Analiza dinamicii suprafețelor terenurilor agricole din Republica Moldova, în perioada anilor 1940-2009, indică o reducere semnificativă a utilizării pământului ca mijloc principal de producție în agricultură. Astfel, în perioada analizată, suprafața terenurilor utilizate în ramură a scăzut de la 2864 mii ha, în a.1940, până la 2504 mii ha, în a.2009, adică cu 360 de mii ha sau 12,6%.

Suprafața terenurilor lucrate în a.1950, odată cu finalizarea colectivizării în masă în mediul rural, a constituit

IS THE MOLDOVAN BLACK SOIL USED
EFFICIENTLY?

*Dmitrii PARMACLI, PhD, US „B.P.HASDEU”
Alexandru STRATAN, PhD, IEFS*

The article gives an evaluation of modern efficiency of land use and explains the mathematical link between the cost of production and the crop yield. It introduces a number of formulas for calculating profitability per 1 hectare of land. Using particular examples, it also exhibits a reserve for agricultural production growth and its economic efficiency. The article also introduces the methods of computing marginal profit and the crop yield which provide the desired level of profitability.

Keywords: *efficiency of land exploitation cost of production, agricultural crop yield, net profit, marginal profit, profitability coefficient.*

Land is the most important treasure of each society. That is why an increase of its production capability represents a nationwide goal. An increase of soil fertility is one the main objectives of agriculture and of each land user in particular. Such situation is quite relevant for the Republic of Moldova which has a high density of population and substantially fully developed resources of land. The country lacks ore and fuel reserves, its own water resources are limited and its forests cover a relatively small area. Therefore, the main natural sources of production used in the country's agriculture are climate (thermal and daylight resources), partially terrain, and particularly soil, which largely determine the economic potential of the republic and its role in the international division of labor.

On January 1, 2009 Moldova's land reserve was equal to 3,384.6 thousand hectares, including the lands of agricultural use of 2,503.6 thousand hectares or almost ¾ of the country's territory. Plow land had reached 72.7% of all land reserves and perennial plantings had reached 12.1% accordingly. As a result of land privatization upheld in the country after 1995, only 26.4% of total farmland – of which 14.6% are plow lands and 12.4% are gardens and vineyards – remained under the government control. Thus, today the state owns every seventh hectare of plow land and every eighth hectare of perennial plantings [4, p.331].

Analysis of the dynamic of the size of Moldova's agricultural land areas in 1940-2009 shows a substantial decrease in the use of land as a major source of agricultural production. For instance, within the given period the area of farmland has diminished from 2,864 thousand hectares in 1940 to 2,504 thousand hectares in 2009, that is a decrease by 360 thousand hectares or by 12.6%.

In 1950, by the end of the collectivization in the countryside, the area of the republic's cultivated land

2112 mii ha, iar suprafața pășunilor și fânețelor depășea 691 mii ha, adică la trei hectare de teren lucrat revenea un hectar de pășune și fânețe. Suprafața terenului arabil și plantațiilor perene, după 30 de ani, s-a majorat cu 199,5 mii ha, iar suprafața pășunilor și fânețelor a scăzut cu 403,4 mii ha. Constatăm, că din contul aratului pășunilor a crescut suprafața terenului prelucrat în agricultură. O suprafață substanțială a pășunilor puțin productive, adesea situate pe pante de 4-6°, era tot mai frecvent folosită pentru cultivarea cerealelor, a plantelor furajere, strugurilor și a altor produse.

În scopul îndeplinirii planurilor de producere și comercializare a produselor agricole către statul, în mediul rural (anii 1950-1975), înainte de a recurge la tehnologiile intensive de cultivare a culturilor agricole, erau pe larg utilizați factorii extensivi de dezvoltare a ramurii. Introducerea în circulația agricolă activă a terenurilor agricole pe pante, cu productivitate scăzută, a agravat în această perioadă problema eroziunii acvatice a solului în țară.

De remarcat, că, în prezent, în Republica Moldova, spre deosebire de țările cu economie de piață dezvoltate, lipsesc legăturile de marketing avantajoase între producători, procesatori și rețelele de comercializare. Producătorii producției-marfă agricole, de regulă, nu dispun de informația necesară despre consumatorii produselor sale, prețurile de piață, concurenți, despre situația pe piața autohtonă și mondială a anumitor produse, precum și prognozele de dezvoltare a acestora. Iar acest lucru condiționează imposibilitatea producătorilor rurali de a planifica volumul și structura producției pe termen mediu, adică – 3-5 ani. Anual, aceștia sunt nevoiți să modifice structura suprafețelor semincere, ceea ce influențează negativ asupra eficienței utilizării principalului mijloc de producere – pământului.

Astfel, în ultimii 3 ani, în medie, comparativ cu indicatorii medii anuali din perioada de pînă la reforme (aa.1986-1990), productivitatea grâului de toamnă a fost redusă de peste 1,5 ori, a porumbului – de cca. 1,7 ori, a floării-soarelui – de peste 1,6 ori (tabelul 1). De remarcat, totuși, că suprafețele semănate cu grâu de toamnă, porumb și floarea-soarelui, au atins în ultimii trei ani aproape $\frac{3}{4}$ din toată suprafața semănturilor.

totalled 2,112 thousand hectares whereas the area of pastures and hayfields was over 691 thousand hectares or nearly one third of total cultivated land. 30 years later the area of plow land and perennial plantings increased by 199.5 thousand hectares, but the area of pastures and hayfields went down by 403.4 thousand hectares. As we can see, the country's agriculture saw an increase in the area of cultivated lands due to higher pasture tillage. A substantial part of low-productive pasture lands located on side hills at an angle of 4-6° to the ground was undergoing a wider use for grain, grape, and nutriments production.

In the period of 1970-1975, before the implementation of intensive technologies of land cultivation, with the scope of fulfilling the plans of production and sales of agricultural products to the state, the country's farmers were widely using extensive factors of sector development. Introduction of low-productive side hill lands into an active agricultural use in those years has aggravated Moldova's already hard-to-solve problem of water erosion of soil.

At this point we should note that today Moldova lacks the mutually beneficial marketing link between producers, processors, and retailers, unlike the highly developed countries with market economies. Producers of agricultural goods usually do not have the necessary information about their major consumers, market prices, competitors, and domestic and global markets and their possible future trends. Agricultural producers cannot plan amounts and target structure of their production on a long-term basis (for at least 3-5 years). They have to change the structure of seeding areas every year, which has a negative effect on the efficiency of use of the major source of production – land.

Thus, compared to the annual yields of the reconstruction period (1986-1990), the average crop yield of the past three years has decreased by more than 1.5 times for wheat, almost 1.7 times for corn, and nearly 1.6 times for sunflower (Table 1). Let us note that within the last three years the area of wheat, corn, and sunflower seeding has reached almost $\frac{3}{4}$ of the entire area of cultivated land.

Tabelul 1/Table 1

Indicatorii medii anuali ai randamentului resurselor funciare ale RM, perioada anilor 1951-2008, q/ha/
Average Annual Land Productivity of the Republic of Moldova in 1951-2008 (quintal/hectare)

Perioada/ Years	Cerealiere/ Grain Crops	Inclusiv/Including:		Floarea-soarelui/ Sunflower
		Grâu de toamnă/ Wheat	Porumb/ Corn	
1951-1955	12,3	11,8	14,0	10,1
1956-1960	18,0	16,4	20,6	13,4
1961-1965	22,1	15,5	30,7	15,6
1966-1970	25,7	20,6	33,8	16,4
1971-1975	32,0	33,1	35,7	17,4
1976-1980	33,1	35,3	35,4	16,4
1981-1985	33,1	34,5	36,5	18,2
1986-1990	34,2	36,5	39,6	19,6
1991-1995	30,4	32,5	33,1	13,7
1996-2000	25,2	24,5	30,3	12,1
2001-2005	24,5	24,0	27,9	12,1
2006-2008	22,1	23,4	23,4	12,1

Sursa: Elaborat de autori în baza datelor Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova./Source Composed by the Authors; Based on the Data of the National Bureau of Statistics of the Republic of Moldova

În continuare vom menționa câteva cauze ale scăderii drastice a productivității terenurilor.

Potrivit datelor analitice, obținute de către V. V. Dokuciaev, solurile Moldovei (mai mult de 100 de ani în urmă) conțineau humus în proporție de peste 5%. În anii următori, fertilitatea naturală a solului din țară a fost în continuare scădere. În prezent, conținutul de humus a atins nivelul de 3,1% în medie pentru întreaga suprafață arabilă. Către sfârșitul secolului XX a rămas aproximativ 60% din fertilitatea naturală inițială a solului [3, p. 44].

De asemenea, constatăm, că în republică s-a redus semnificativ gradul de utilizare a produselor chimice la producerea cerealelor, culturilor tehnice, legumicole și altor culturi. Dacă, în aa.1980-1990, pierderea elementelor nutritive de bază pentru plante a fost compensată prin introducerea de elemente minerale și organice în proporție de 60%, actualmente, aceasta este recuperată în proporție doar de 10%. În ultimii 15 ani, introducerea îngrășămintelor organice s-a redus de la 9,7 pînă la 0,07 milioane tone sau de 140 de ori, iar a îngrășămintelor minerale – de 27 de ori, de la 217,2 pînă la 11,3 mii tone. Utilizarea apei pentru irigare a scăzut pînă la 100 m³ în calcul la un hectar, ceea ce constituie de 4 ori mai puțin decît o irigare standard [3, p.41].

Reducerea rolului factorilor de intensificare se observă la cultivarea tuturor culturilor, în deosebi – la reducerea productivității porumbului, florii-soarelui, legumelor și a altor culturi. După tehnologiile moderne, în prezent, în țară sunt cultivate doar aproximativ 10% din suprafețele cu porumb, 20% – din cele cu grâu de toamnă și 15% – din cele cu viță de vie. În celelalte cazuri, se atestă revenirea la tehnologiile primitive. Iată de ce în privința productivității terenurilor, în ansamblu pe țară, s-a admis o înapoiere cu 40 de ani. Astfel, în medie, în perioada aa.2002-2008, productivitatea grâului de toamnă corespunde nivelului anului 1970, a porumbului – din anii 1960-1963, a sfeclei de zahăr – din aa.1961-1965, a florii-soarelui – din aa.1956-1960, a tutunului – aa.1961-1963, a legumelor – aa.1951-1955, a cartofilor – aa.1965-1970, fructelor – a.1950, iar a strugurilor – celui din a.1960.

Cauza unei astfel de scăderi bruște a nivelului de intensitate a cultivării pământului nu constă numai în reducerea utilizării îngrășămintelor organice și minerale, asigurarea tehnico-materială insuficientă și incompletă, ceea ce reduce adaptarea ramurii la condițiile meteorologice nefavorabile, dar și, nu mai puțin important, în reducerea, răspândită peste tot, a calității îndeplinirii operațiunilor tehnologice, provocate suplimentar motivelor menționate mai sus, inclusiv de fragmentarea excesivă a terenurilor. Totodată, cota de teren de dimensiuni nu prea mari (în medie, unui proprietar îi revin 1,3 hectare, iar mărimea medie a unui lot dintr-o gospodărie țărănească (fermă) nu depășește 1,8 hectare) a fost repartizată în trei sau mai multe locuri (pe terenuri neirigate și irigate, terenuri arabile și plantații perene). Ultima cauză a provocat, de asemenea, consecințe negative ce a condus la încălcarea totală a asolamentelor culturilor, a consecutivității normale de cultivare a plantelor.

Libertatea totală a beneficiarilor terenurilor a condus, concomitent, la o schimbare semnificativă a structurii suprafețelor cultivate, în direcția scăderii bruște a ponderii mazării și plantelor perene care contribuie la restabilirea fertilității solului, precum și la o creștere a suprafețelor de

Let us discuss several reasons for a decrease in land productivity.

According to the analytical data obtained by V.V. Dokuchaev nearly 100 years ago, Moldovan soil used to contain over 5% of humus. In subsequent years, the natural fertility of the republic's soil gradually diminished. Today, the concentration of humus has reached the level of 3.1%. By the end of the 20th century only about 60% of initial soil fertility remained [3, p.44].

Moldova has witnessed a substantial decrease in the level of chemicalization in the production of grain, industrial, vegetable, and other crops. In the period of 1980-1990, 60% of leaching of major components of plant nutrition was compensated by applying mineral and organic fertilizers, today it is only 10%. Within the last 15 years, the use of organic fertilizers went down from 9.7 million tons to 0.07 million tons, i.e. by 140 times. The use of mineral fertilizers decreased by 27 times – from 217.2 to 11.3 thousand tons. The use of water decreased to 100 cubic meters per hectare which is 4 times less than the amount of a standard field watering (~400 cubic meters) [3, p.41].

A less significant role of intensification factors can be discerned at cultivating all types of crops. A fall in the yield of corn, sunflower, and vegetables is particularly noticeable. Only 10% of corn seeding, 20% of wheat seeding, and 15% of grape plantation are being cultivated today according to modern technologies. That is why the republic's soil fertility is on the same level as 40 years ago. Thus, the average 2002-2008 yield of wheat corresponds to the level of 1970, the yield of corn – to the level of 1960-1963, the yield of vegetables – to 1951-1955, of potatoes – to 1965-1970, of fruit – to 1950, and of grapes – to 1960.

Some of the reasons of such a drastic decrease of the level of cultivation intensity are lower levels of applied organic and mineral fertilizers and insufficient and incomplete supply of technical equipment which lowers the sector's adaptability to unfavorable weather conditions. Yet, the most important reason of lower soil fertility is a generally decreasing quality of technological operations caused by – except the above-mentioned reasons – an excessive number of land subdivisions. We observe a historically low land quota (an average of 1.3 hectares per owner and 1.8 hectares per collective farm) was spread in three or more locations (on boghara and watered soil, on pastures and perennial plantings). The latter had also led to a total breakdown of crop rotation, i.e. of a normal cycle of crop cultivation.

A complete independence of land owners has also caused a significant change in the structure of cultivated areas, having a sharp decrease in the average weight of peas and perennial grasses which stimulate increased soil fertility, and having a sharp increase of cultivated land under the sunflower, a highly profitable, but highly fertility-draining type of crop. Thus, we have attained a structure of cultivated land which does not correspond to the recommendations of science and practice.

We should note that today's science has bred high-yielding sorts and hybrids for all types of grain crops,

florea-soarelui, ca o cultură înalt profitabilă, dar care epuizează cel mai puternic solul. Adică, s-a ajuns la o astfel de structură a semănăturilor, care nu corelează cu recomandările științei și practicii.

Este imposibil să nu atragem atenția asupra faptului că, la ora actuală, știința a produs soiuri de înaltă productivitate și hibridi pentru toate culturile cerealiere, florea-soarelui, sfecla de zahăr, legume. Însă, acestea necesită, de regulă, un agrofond mai mare, disciplină tehnologică riguroasă, ceea ce nu există acum în practică. Revenind la tehnologii primitive cu soiuri moderne și hibridi, ne mințim pe noi înșine, luăm o cale eronată, fapt confirmat de productivitatea ultimilor ani. Posibil, lucrurile stau mai bine la producția cerealelor de toamnă, întrucât soiurile existente sunt mai bine adaptate la realitatea noastră severă.

Perioada de pînă la reforme, bineînțeles, se deosebia de cea curentă prin baza tehnico-materială mai puternică, cantitatea mai mare de îngrășăminte încorporate, utilizarea în mod mai eficient a suprafețelor irigate. Dar oare numai acest fapt a asigurat indicatorii sus-numiți privind cantitatea de producție obținută la o unitate de suprafață?

Evaluând obiectiv starea actuală a economiei agrare, trebuie de menționat că condițiile de producere a grâului, legumelor, viței de vie și a altor culturi s-au înrăutățit din mai multe puncte de vedere, ramura a fost afectată de „boli” necunoscute anterior lucrătorilor rurali, care au reușit, într-o perioadă scurtă, să paralizeze activitatea vitală a gospodăriilor agricole. La acest fapt au contribuit un șir întreg de cauze, ce nu depind de țărani: condițiile climaterice severe, disparitatea progresivă crescătoare a prețurilor la resurse materiale și tehnice și la produsele agricole, care a condus la un deficit foarte mare de resurse financiare în întreprinderile agricole, privatizarea nesăbuită a pământului, scăderea bruscă a culturii agrare (pământul a început să fie cultivat de foștii crescători de animale, constructori și chiar intelectualitatea rurală, care nu dețin aptitudinile necesare), distrugerea bazei tehnico-materiale – fundamentul oricărei producții.

Cu regret, statul nu numai că nu a prevenit distrugerea bazei materiale în agricultură, formată timp de zeci de ani, dar chiar a contribuit la aceasta prin indiferența manifestată. În zile numărute au fost distruse ferme și complexe întregi de animale, ateliere mecanice, tabere de câmp, arii mecanizate, depozite de păstrare a legumelor, precum și alte obiecte, foarte necesare mediului rural actual. Însă aceasta ține deja de domeniul trecutului.

Prima etapă a reformei agrare a fost finalizată, iar fermierii au apreciat importanța privatizării terenurilor pe experiența lor proprie, convingându-se cât este de dificil în condițiile pieței să soluționeze simultan nu numai problema producerii, ci și problema vânzării profitabile a producției.

Speranța belșugului a rămas un vis irealizabil. Gospodăriile țărănești (de fermieri) și cooperativele agricole au ajuns acum la o nouă problemă în autogestionarea lor: cum de atins un nivel mai înalt al randamentului pământului, care ne hrănește. Într-adevăr, astăzi nu există nici o sarcină mai importantă decât utilizarea deplină a fertilității naturale a terenurilor agricole. Agronomii cunosc o mulțime de căi de sporire a productivității. Însă, într-un articol de volum mic nu avem posibilitate de a examina detaliat această problemă. Vom pune accent doar pe acele rezerve, ce nu necesită

sunflower, beet, and vegetables. However, they usually demand higher soil preparation and strict technological discipline, something that the country currently lacks. A return to primitive old technologies on modern sorts and hybrids is self-deception, a way to nowhere, which is confirmed by the crop yield of the last few years. The situation is probably slightly better in the production of autumn sown cereals because their available sorts are better adapted to our severe reality.

The reconstruction period of the late 1980's obviously differs from the current period by a more vigorous technical equipment base, higher levels of applied fertilizers, and more efficient use of irrigated land. But did only these factors provide the above-mentioned amounts of production per unit of land?

While evaluating the current state of the country's agricultural economy, it is important to note that the production conditions for wheat, vegetables, grapes, and other crops have been significantly complicated due to unknown plant diseases which temporarily managed to paralyze the farm activities. This was caused by a whole number of factors which did not depend on the farmers: severe weather conditions, progressively increasing disparity of prices on technical resources and agricultural products causing large financial deficits at agricultural enterprises, poorly-planned privatization of land, a drastic decrease in the culture of land cultivation (largely performed by stock farmers, construction workers, and even countryside intellectuals having little or no preparation), and a destroyed technical reserve base which is a basis for any type of production.

Unfortunately the government did not anticipate the destruction of its agriculture's technical base which was being accumulated for decades. Nevertheless the state's ignorance directly or indirectly contributed to it. Within a few months, entire livestock farms and complexes, mechanical shops, rolling mills, mechanized thrashing floors, greenhouses, and other indispensable countryside attributes were destroyed.

The first stage of agrarian reforms is over; farmers have evaluated the importance of privatization of land based on their own experience. They have realized how difficult it is – given the new market conditions – to solve the problems of both agricultural production and its profitable sale.

Hope for abundance remained a dream not yet realized including collective farms and cooperative agricultural enterprises have come to a new problem in their self-management: how to achieve a higher output from our fosterer, land. And it is true that today there isn't a more important objective than a complete use of natural fertility of agricultural land. Agriculturists know that there are plenty of ways of increasing fertility. There aren't many opportunities to consider this problem in more details in the context of a short article. We will stop only on the reserves which do not require capital investments or any substantial financial support.

It is known that the cultivation of wheat requires 58 technological operations, of corn – 46 technological operations, for sunflower and grapes – 50 and 56

investiții capitale și resurse financiare semnificative.

Este cunoscut faptul, că la cultivarea grâului de toamnă sunt efectuate 58 de operații tehnologice, porumbului – 46, florei-soarelui – 50, viței de vie – 56 de operațiuni. De asemenea, cunoaștem că realizarea calitativă a operațiunilor tehnologice constituie cheia productivității înalte.

Cu toată siguranța, afirmăm că, în anii de reformă, calitatea efectuării lucrărilor agricole a scăzut brusc. În condițiile gospodăriilor țărănești și unor întreprinderi agricole mici nu este asigurată formarea profesională a mecanicilor, legumicultorilor și viticultorilor, lipsește controlul adecvat asupra calității desfășurării lucrărilor în câmpuri și plantații multianuale. Situația este agravată de faptul că procesul de producție este gestionat, de regulă, de către un specialist de un oarecare profil, care nu cunoaște toate particularitățile tehnologiei de cultivare atât a culturilor de câmp, viței de vie, precum și problemele protecției plantelor.

Este deosebit de important de a atinge un nivel înalt al calității îndeplinirii operațiunilor, care au influență determinantă asupra productivității: prelucrarea solului până la semănat și adâncimea încorporării semințelor, uniformitatea semănării acestora, încărcătura cu ochi a butucilor la tăierea lor, legatul calitativ și la timp al coardelor, calitatea preparării soluțiilor chimice și pulverizarea plantelor în timp util etc.

Potrivit experienței, doar din contul sporirii calității lucrărilor efectuate în câmpuri și plantații perene poate fi majorată productivitatea cu 10-15% (fără investiții suplimentare de resurse), iar pentru unele culturi – mai mult.

Examinarea detaliată a influenței tuturor factorilor de producție asupra eficienței utilizării terenurilor agricole a permis dezvăluirea relației matematice dintre costul producției și productivitate. În acest scop, după cum este cunoscut, toate consumurile legate de producerea și vânzarea producției sunt divizate în fixe și variabile. Ultimele, spre deosebire de cele convențional-constante, se caracterizează prin valoarea lor dependentă de volumul producției produse. La acestea se atarnă, cu precădere, cheltuielile legate de recoltarea și comercializarea producției.

Costul unitar al producției (Z) poate fi exprimat prin formula [1, p. 306-309]:

$$Z = ATC = \frac{FC}{q} + AVC, \text{ lei/q}$$

unde: FC – consumuri convențional-constante în calcul la 1 ha, lei;

AVC – consumuri variabile în calcul la 1 q de producție, lei; q – productivitatea, q/ha.

După cum putem observa, creșterea productivității contribuie nu numai la sporirea volumului producției vândute, dar și la reducerea semnificativă a costului unei unități de producție, iar influența acesteia din urmă este și mai puternică.

Prin exemple concrete vom arăta care sunt rezervele reale de care dispun producătorii agricoli autohtoni. Pentru aceasta, vom analiza indicatorii productivității cerealelor, leguminoaselor și florei-soarelui din două raioane învecinate din zona de sud a Republicii Moldova – Cantemir și Leova, cu condiții naturale similare și resurse funciare identice după calitate (tabelul 2).

operations respectively. It is also known that a qualitative conduct of technological operations is the key to a high crop yield.

We can state with measured certainty that within the years of privatization and reforms (after 1995) the quality of conducted agricultural operations has drastically fallen. The system of collective farms and relatively small agricultural entities does not cover the education of mechanizers, vegetable growers, and grape growers. It lacks the proper control over the quality of work in the fields and on perennial plantings. The situation is aggravated by the fact that the entire production is usually supervised by a professional of a single domain who does not know all the specifics of cultivation technologies for both field crops and for grapes, as well as the issues of plant protection.

It is particularly important to achieve a high level of execution of operations which have a direct effect on the crop yield. They effect the pre-planting dressing of land and the depth of seeds' cover, the evenness of their planting, the density of eyes of grapes before they're cut, the timing and quality of vineyard tying, the quality of preparation of chemical solutions, the appropriate timing of sprinkling the plants, among other issues.

As experience shows, by increasing the quality of execution of field and perennial planting operations it is possible to increase the crop yield by 10-15% (without additional capital investments), and for some types of crops – by even more.

A detailed research of the influence of all factors of production on the efficiency of agricultural land use lets us derive a mathematical link between the cost and the yield of agricultural output. All costs associated with the production and sales of output, as is known, are divided into fixed and variable costs. The latter, unlike the fixed costs, are known to depend on the amount of production output. They mainly include the costs associated with collection and sales of production.

The cost per unit of production (Z) can be expressed by the formula [1, p. 306-309]:

$$Z = ATC = \frac{FC}{q} + AVC, \text{ Moldovan Lei/quintal}$$

where: FC are the fixed costs in lei per one hectare of land;

AVC are the average variable cost in lei per one quintal of production;

q is the crop yield in quintal/hectare.

As we can see, an increase in the crop yield leads not only to an increase in the amount of production sales, but also to a substantial decrease of an average cost per unit, in which case the latter effect has a higher weight.

At this point, let us use particular examples to show what kind of real reserves our agricultural producers really possess. For this purpose, we will consider the crop yields of cereal crops, grain legumes, and sunflower of two neighboring Southern Districts of the Republic of Moldova – Cantemir and Leova – having similar natural conditions and identical land resources (Table 2).

Tabelul 2/Table 2

**Indicatorii productivității cerealelor și leguminoaselor pentru boabe și florii soarelui în întreprinderile agricole din r-nele Cantemir și Leova, perioada anilor 2004-2008, q/ha/
Annual Yield of Cereal Crops and Grain Legumes and Sunflower at Agricultural Enterprises of the Cantemir and the Leova Districts, 2004-2008 (quintal/hectare)**

Anii /Years	Raionul Cantemir/ District: Cantemir		Raionul Leova/ District: Leova		Indicatorii r-nului Cantemir față de r-nul Leova, % /Cantemir to Leova Yield Ratio (%)	
	Cereale/ Cereal crops	Floarea- soarelui/Sun flower	Cereale/ Cereal crops	Floarea- soarelui /Sunflower	Cereale/ Cereal crops	Floarea- soarelui/Sunflower
2004	27,0	13,5	21,0	8,4	128,6	160,7
2005	25,1	10,7	21,6	9,2	116,2	116,3
2006	21,2	12,8	19,9	12,2	106,5	104,9
2007	10,8	6,6	9,6	5,5	112,5	120,0
2008	29,3	17,4	30,3	17,3	96,7	100,6
Media pentru perioada aa.2004- 2008 /Average within 2004-2008	22,8	12,4	20,8	10,3	109,6	120,4

Sursa: Elaborat de autori în baza datelor Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova./Composed by the Authors; Based on the Data of the National Bureau of Statistics of the Republic of Moldova

Reieșind din datele tabelului 2, constatăm, că producția de cereale și leguminoase din r-ul Cantemir, în medie pe 5 ani analizați, a depășit indicatorii din r-nul Leova cu 9,6%. Din practică cunoaștem că este mai dificil de a asigura o roadă mai mare la hectar de pe o suprafață mai mare de teren. Cu toate acestea, suprafața medie anuală de cultivare a culturilor menționate în r-nul Cantemir a constituit 10 219 ha, față de 8133 ha la vecinii săi, adică cu ¼ mai mult. O situație similară se observă și la producerea florii-soarelui: de pe o suprafață de 3493 ha de cultură oleaginoasă în r-nul Cantemir au fost obținute 43152 q de semințe, iar în r-nul Leova, respectiv 3067 ha și 31626 q. După cum vedem, în r-nul Cantemir, avînd o suprafață de teren cu 13,9% mai mare, productivitatea semănturilor a depășit indicatorii vecinilor săi cu 1/5.

Dacă lucrătorii întreprinderilor agricole din Republica Moldova, din contul efectuării lucrărilor mai calitative și în timp cât mai util, în a.2008, ar fi reușit să mărească productivitatea cerealelor cu 10%, atunci roada boabelor la hectar (q) ar fi constituit 33,9 q/ha.

Consumurile convențional-constante (FC) la 1 ha de semănturi, în medie pe întreprinderilor agricole din republică, au constituit 2430 lei, consumurile variabile unitare (AVC) – 24,91 lei/q. Prin urmare, reieșind din varianta existentă (de bază), costul va fi:

$$Z_{\sigma} = \frac{FC}{q_{\sigma}} + AVC = \frac{2430}{30,8} + 24,91 = 10,38 \text{ lei/q/ Moldovan Lei/quintal.}$$

În varianta nouă, în cazul posibilei creșteri de 10%:

The data of Table 2 demonstrates that during the five years of conducted research the yield of cereal crops and grain legumes in the Cantemir District surpassed the one of the Leova District by an average of 9.6%. As practice shows, the larger the area, the more difficult it is to obtain a higher output per hectare of its land. Nevertheless, the average annual area of cultivation of the above-mentioned types of crops is higher in the District of Cantemir with its 10,219 hectares of land versus the 8,133 hectares of its neighbor (a difference by a factor of nearly ¼). An analogous situation occurs at the production of sunflower. Cantemir managed to obtain 43,152 quintal of seeds from 3,493 hectares of maslinic crops area, Leova – 31,626 quintal from 3,067 hectares respectively. As we can see, having 13.9% more cultivated area, Cantemir had its crops productivity exceeding the one of Leova by nearly 1/5.

If in 2008 the workers of Moldova's agricultural enterprises – due to a more qualitative and timely execution of technological operations – could raise the productivity of grain crops by 10%, the grain output per hectare of land (q) would reach 33.9 quintal/hectare.

In 2008, the fixed costs (FC) per hectare of land on average in the country totaled 2,430 Moldovan Lei (~ 200.00 US Dollars)¹, the average variable costs (AVC) – 24.91 Moldovan Lei/center (~ 2.00 US Dollars). Then, the unit cost based on the existing (basic) approach is:

Using the new approach of the estimated 10% increase in the crop yield, we will obtain:

¹ 1 US Dollar ~ 12 Moldovan Lei

$$Z_n = \frac{FC}{q_n} + AVC = \frac{2430}{33,9} + 24,91 = 96,6 \text{ lei/q/ Moldovan Lei/quintal}$$

În anul 2008, prețul mediu de vânzare (P) a culturilor cerealiere a atins 132,5 lei/q. Pentru a stabili efectul economic, obținut din vânzarea boabelor, produse în condiții noi, se folosește formula [5, p. 8]:

$$\mathcal{E} = q_n (P_n - Z_n) - q_o (P_o - Z_o), \text{ lei/ha/ Moldovan Lei/hectare.}$$

În cazul unui preț de vânzare fix:

$$\mathcal{E} = 33,9(132,5 - 96,6) - 30,8(132,5 - 103,8) = 333,0 \text{ lei/ha/}$$

Inclusiv, efectul economic, obținut din contul:

- creșterii productivității:

$$\mathcal{E}_q = (q_n - q_o) \cdot (P - Z_o) = (33,9 - 30,8) \cdot (132,5 - 103,8) = 89,0 \text{ lei/ha;}$$

- reducerii costului:

$$\mathcal{E}_z = (Z_o - Z_n) \cdot q_n = (103,8 - 96,6) \cdot 33,9 = 244,0 \text{ lei/ha.}$$

Aceste calcule relevă, că efectul economic din contul reducerii costului producției depășește de peste 2,7 ori profitul obținut din sporul productivității.

Consumurile pentru carburanți și lubrifianți la un hectar de culturi cerealiere, în condițiile tehnologiei de cultivare existente, constituie 975 lei. Astfel, sporirea productivității cu 10%, în cazul consumurilor invariabile, duce la obținerea unui efect economic egal cu 1/3 din cheltuielile pentru carburanți și lubrifianți.

De asemenea, calculele denotă că creșterea cu 10% a roadei florii-soarelui, în întreprinderile agricole din țară, în a.2008, ar fi oferit un venit suplimentar de 416,8 lei/ha. Această sumă este suficientă pentru a acoperi 42% din cheltuielile pentru combustibil și lubrifianți.

Este important de remarcat că în agricultură, spre deosebire de alte ramuri, există anumite particularități, care determină o pondere destul de mare a cocsomurilor convențional-constante în structura costului producției. De exemplu, la producerea cerealelor-boabe și florii-soarelui, ponderea acestor cheltuieli atinge 78-85%. Prin urmare, este foarte important din punct de vedere economic, ca cheltuielile, ce țin de lucrarea solului, semănat, îngrijirea plantelor, să asigure un volum maxim al producției obținute de pe o unitate de suprafață.

O sarcină importantă pentru agricultorii din republică este restabilirea fertilității solurilor și, pe această bază, asigurarea nivelului anterior al productivității terenurilor agricole. Rezervele existente ale fertilității neutilizate a cernoziomurilor moldovenești sunt confirmate de datele statistice: productivitatea grâului de toamnă în total pe țară a atins nivelul de 40,1 q/ha (nivelul anului 1989) și 40,3 q/ha (a.1993), a porumbului – 50,2 q/ha (a.1989) și 48,1 q/ha (a.1991), a florii-soarelui – 21,2 q/ha (a.1988) și 21,8 q/ha (a.1989), iar a strugurilor – 94,5 q/ha (a.1982) și 74,6 q/ha (a.1984).

In 2008 the average sales price (P) of the grain crops in the country reached 132.5 lei/quintal. In order to establish an economic effect obtained from the sales of grain produced under the new conditions, we will apply the formula [5, p.8]:

Assuming the sales price to remain constant, we will have the economic effect equal to:

Including the effect attained by:

- an increase in the crop yield:

- a decrease in the production cost:

Let us notice that the economic effect obtained by a decrease in the production costs exceeds the incremental revenues received by an increase in crop yield by over 2.7 times.

The petroleum, oil, and lubricants (POL) expenses per hectare of grain crops – given the currently available technologies of cultivation – totaled 975 Moldovan Lei (~ 81 US Dollars). Thus, a 10% increase in the crop yield – assuming constant costs – helps us to obtain an economic effect equal to 1/3 of the POL expenses.

Calculations show that in 2008 a 10% increase in the crop yield of sunflower at the country's agricultural enterprises would provide an average additional operating profit of 416.8 lei/quintal. This would be enough to cover 42% of the POL expenses.

It is important to note that in agriculture – unlike in many other economic sectors – fixed costs tend to have quite a substantial weight in the total structure of production costs. For instance, fixed costs might reach 78-85% of total costs in the production of grain crops. Therefore, it is very important – from an economic standpoint – to make sure that the costs associated with the development, seeding, plantings' support and care provide a maximum production output per unit of land.

One of the major objectives for Moldova's farmers and agriculturists today is to reconstitute the country's soil fertility and to provide the former level of productivity of agricultural lands. Moreover, statistical data confirms the existing reserves of unused fertility of the Moldovan black soil: the average yield of wheat around the country reached 40.1 quintal/hectare in 1989 and 40.3 quintal/hectare in 1993, the yield of corn has reached 50.2 quintal/hectare in 1989 and 48.1 quintal/hectare in 1991, of sunflower – 21.2 quintal/hectare in 1988 and 21.8 quintal/hectare in 1989, of grapes – 94.5 quintal/hectare in 1982 and 74.6 quintal/hectare in 1984 respectively.

Bibliografie:

1. Коваленко Н. Я. Экономика сельского хозяйства. Москва, изд-во ЭКМОС, 1999.
2. Пармакли Д. М. Экономический потенциал земли в сельском хозяйстве. Монография. – Ch.: ASEM, 2006.

3. Пармакли Д. М., Бабий Л. И. Аграрная экономика. Учебник. Chișinău, 2008.
4. Anuarul statistic al Republicii Moldova, 2009.
5. Методические рекомендации по экономической оценке интенсивных технологий производства зерна. Москва, ВАСХНИЛ, 1987.

CALEA EUROPEANĂ A MOLDOVEI: INVĂȚĂMINTELE TRECUTULUI ȘI PRIORITĂȚI PENTRU VIITOR

*Ceslav CIOBANU, profesor
Universitatea de stat din Virginia, SUA*

Recenzent: Gheorghe ILIADI, dr. hab., IEFS

Articolul profesorului universitar Ceslav Ciobanu, fostul minisru al privatizării, ex-ambasadorul Moldovei în SUA, identifică provocările și oportunitățile Republicii Moldova spre prosperare și stabilitate pe calea integrării europene. Componentele principale ale articolului sunt: 1) învățămintele din propria experiență a Moldovei din perioada așa numită "romantică" a reformelor, anii 90; 2) "Momentul ascuns" al moștenirii comuniste; 3) prioritizarea și sincronizarea reformelor, vizând imbalanțele economice și financiare, precum și costurile sociale ale transformărilor; 4) Valorificarea eficientă a suportului SUA și altor donatori internaționali în accelerarea reformelor. Articolul este bazat pe prezentarea Dr. C. Ciobanu la Centrul de Entrepriză Internațională Privată din Washington D.C., SUA, din 17 martie 2011.

Cuvinte cheie: integrare europeană, reforma.

Puține dubii există în privința opțiunii strategice a Moldovei: viitorul European prin democratizare, reforme economice, sociale și politice. Chiar și fosta guvernare comunistă a adoptat acest slogan și retorica pro-europeană, întreprinzând în același timp pași concreți în direcție opusă, omagiind clasicii marxism-leninismului și depunând coroane la monumentalul lui Lenin cel puțin de două ori pe an.

Calea Moldovei spre Europa s-a dovedit a fi mult mai grea decât se aștepta. După cum afirma vice-președintele SUA Joe Biden în cuvântarea sa recentă din piața Casa Operei la Chișinău: "Oameni buni, schimbările politice sunt dificile. Reformele economice sunt și mai greu de realizat, în special când șomajul este mare și prețurile cresc" [1].

Reflectând asupra dificultăților Moldovei pe calea spre stabilitate și prosperare, m-am referi la câteva probleme mai importante: 1) învățămintele Moldovei din propria experiență, în particular din primul deceniu de independență, așa numită "perioada romantică" a reformelor din anii 90, cu părere de rău aproape uitată acum; 2) "momentul ascuns" al moștenirii comuniste, care nu se limitează doar la cei 8 ani de guvernare, 2001-2008; 3) prioritizarea și sincronizarea reformelor, pornind de la disbalanțele economice și financiare, precum și ținând cont de costul social al transformărilor; 4) cum s-ar putea utiliza

MOLDOVA'S EUROPEAN WAY: LESSONS FROM THE PAST AND PRIORITIES FOR THE FUTURE

*Ceslav CIOBANU, profesor
Virginia State University, USA*

Reviewer: Gheorghe ILIADI, PhD, IEFS

The article of the university professor Ceslav Ciobanu, former Minister of Privatization and ex-Moldovan Ambassador to the US, is focussed on challenges and opportunities for prosperity and stability of the Republic of Moldova in its way toward European integration. The main topics of the article are: 1) lessons from experience of Moldova during the period so-called "romantic" period of reforms, 1990's; 2) "Hidden momentum" of communist heritage; 3) prioritization and synchronization of reforms, addressing economic and financial disbalances, and social costs of transformations; 4) Efficient use of the U.S. and other international donors' assistance to accelerate reforms. The article is based on Dr. C. Ciobanu presentation at the Center for International Private Enterprise, Washington D.C., USA, on March 17, 2011.

Keywords: european integration, reform.

There is a little doubt about Moldova's strategic choice: European future through democratization, economic, social and political reforms. Even former communist government adopted this slogan and pro-European rhetoric, along with very concrete steps taken in opposite direction, tribute to the classics of Marxism-Leninism and wreath to Lenin's monuments at least twice a year.

But Moldovan way to Europe proved to be hard, maybe harder than anyone expected. As the U.S. Vice-President Joe Biden stressed in his recent statement to the Moldovan people in Opera House Square in Chisinau: "Folks, political change is hard. Economic reforms can be even harder, especially when unemployment is high and prices are rising" [1].

Thinking about hardships on Moldova's road to prosperity and stability, I would focus on a few important issues: 1) lessons from the Moldova's own past, particularly from the first almost forgotten decade of independence, known as the romantic period of reforms in 90s; 2) a "hidden momentum" of communist's heritage, which is not limited to just 8 years of governance in 2001-2008; 3) prioritization and synchronization of reforms addressing economic and

mai eficient asistenta SUA și a donatorilor internaționali în susținerea reformelor?

1. La începutul tranziției de la comunism și planificarea centralizată în primii ani ai ultimului deceniu al secolului trecut cea mai importantă problemă nu era cea a reformelor. Cu excepția celor nostalgici pentru defuncta URSS, fiecare în Moldova înțelegea că reformele radicale sunt necesare. Cele mai discutate teme erau cum să fie promovate reformele, care modele să fie alese, cum să fie accelerată tranziția spre o economie de piață social orientată. Transformările gorbacioviste din a doua jumătate a anilor 80, cunoscute sub sloganul *perestroika* și *glasnost* au servit drept sursă de inspirație pentru reformatorii moldoveni, bucurându-se totodată de sprijinul majorității populației.

Să ne referim doar la un exemplu, care este însă destul de elocvent – privatizarea de masă: 95% din cetățenii republicii au primit bonurile patrimoniale și 90% din acestea le-au folosit pentru a privatiza bunurile din proprietatea de stat, inclusiv apartamentele, acțiunile întreprinderilor mari și medii, unitățile comerciale, terenurile etc. Este greu de imaginat un partid sau un lider politic să fie avantajat de suportul a 90% din votul popular astăzi, sau chiar și atunci la început de cale. Acest enorm credit de încredere nu a putut fi valorificat și practic a fost pierdut spre sfârșitul anilor 90 din câteva cauze: în primul rând, promovarea oricăror reforme necesită o voință puternică politică, unitate și responsabilitate a elitelor de guvernare, care însă s-au împotmolit pe atunci în lupte interne pentru interese personale sau de clasă, uitând de necesitatea transformărilor radicale în interesele Moldovei; în al doilea rând, reformele deja începute nu au fost sincronizate și nici ajustate la situația reală și necesitățile reale ale populației. Costul lor social s-a dovedit a fi prea mare, în special pentru generația a treia, pentru pensionari, care au fost de fapt “uitați în tranziție”, dar și pentru cea tină, nu atât “uitată” cât “ignorată”, nefiindu-i oferite șanse pentru o educație mai bună, pentru locuri de muncă și oportunități de carieră în propria țară; în al treilea rând, asistenta internațională pentru reforme, deși foarte importantă, era acasă nu pe “aritmetica reformelor” – necesitățile de bază a populației, protecția socială, educație, programe de asistență medicală, ci pe așa numita “matematica superioară” – ajustări structurale, restructurarea întreprinderilor etc.

Desigur, acești ani au reprezentat o perioadă importantă în istoria Moldovei, când au fost plantate “semintele” democrației și viitoarei dezvoltări economice, dar roadele le-au revenit... comunistilor. Ei au venit la putere în 2001 pe valul democratizării, speculând pe nemulțumirile și așteptările populației, pe promisiuni populiste, pe critica FMI, a BM și a altor organizații internaționale. De exemplu, una din cele mai importante reforme funciare intitulată “Pământul” a fost permanent tinta criticilor propagandei comuniste, botezând-o “Mormintul”, lucru de înțeles, întrucât viza de fapt distrugerea bazelor gospodăriilor colective de tip sovietic – a kolhozurilor și sovhozurilor – fortărețe ale comunismului în mediul rural, și improprierea țăranilor, crearea gospodăriilor de fermieri. Acest program s-a dovedit a fi una din cele mai reușite și cuprinzătoare transformări, care a stabilit și a protejat drepturile de proprietate asupra pământului, a contribuit la sporirea productivității agriculturii private și a servit drept exemplu pentru țările din regiune. De loc întimplator în Raportul de anul trecut al Bancii Mondiale despre starea afacerilor (Doing Business), Moldova a fost plasată pe locul 17 între 183 de țări, ceea ce prezintă o performanță impresionantă la capitolul “înregistrarea proprietății” anume datorită acestui program, care prevedea eliberarea titlurilor

financial imbalances and bearing in mind the social cost of transformations; 4) the U.S. and International donors assistance: how it can be efficiently used in support of reforms.

1. At the start of Moldova's transition from the communism and central planning at beginning of 90s, the most important question was not about reforms. With exception of communist hardliners, nostalgic for the defunct USSR, everyone agrees that radical reforms are necessary. The most debated issues were how to promote them, what models to choose, how to accelerate transition to a social oriented market economy. The Gorbachev's *perestroika* and *glasnost* of late 80s inspired Moldovan reformers and got an overwhelming support from the people.

Let's take just one example – mass privatization process: 95% of population received their patrimonial bonds (vouchers) and 90% used them to privatize their homes, land, and other assets owned by the government and offered for privatization. It is hard to imagine any political party or leader to be advantaged with 90% of popular vote today and even then. In the meantime this credit of confidence was gradually lost by the end of 90s due to a few factors: first: the reforms required strong political will, unity and responsibility from the ruling elites, but they were locked in internal fights for their own personal or class interests rather on radical transformations in national interest; second, reforms were not synchronized, neither adjusted to the real situation and real needs of the people. Their social cost was too high and especially painful for the old and retired who had been “forgotten in transition”, as well as for the young generation, which was not so forgotten as never remembered, never offered better chances for education, better jobs and better career opportunities in their own country; and third, international assistance, although valuable, was not focused on what could be called “arithmetic” of transition – the basic needs of populations, social protections, education and healthcare programs, as to the “high mathematics” – structural adjustments, restructuring assistance etc.

Of course, it was an important period, when the seeds of democracy and future prosperity were planted, but the harvest took the...communists. They came to power in 2001 on the wave of democratization, popular discontent and populist promises, criticism of IMF, World Bank and other International organizations. For example, one of the most important programs – land privatization called in Romanian “*Pământul*” (land) was renamed by communist's propaganda in “*Mormintul*” (grave). In reality this program had been one of the most successful and comprehensive reform that destroyed the bases of collective farms -*kolkhozes*, - fortresses of communism in rural area, established and protected the ownership rights, led to increased productivity of private agriculture, and settled an example for countries in the region. Not accidentally in the last year World Bank's Doing Business report, Moldova was credited with an impressive ranking of 17 among 183 countries for “registering property”, due to the land titling and private

de proprietate privată asupra pământului printr-un proces transparent și la un cost nesemnificativ. Este de fapt unica poziție unde Moldova este clasificată avantajos în comparație cu țările vecine [2].

O altă lecție uitată din anii 90: reformele, odată începute, trebuie promovate ferm și consecvent cu o implicare minimă a guvernului, dar la inițiativa acestuia și sub o monitorizare riguroasă a societății civile. Desigur, acest proces nu a fost nicodată și nicaieri rectiliniu, în multe cazuri amintind aforismul clasic: „un pas înainte – doi înapoi”. Buna oară, când a demarat privatizarea în masă în 1994 guvernul era foarte îngrijorat de eventuala disbalanță între valoarea bunurilor patrimoniale distribuite populației și valoarea proprietății supusă privatizării contra acestor bunuri. Pentru a soluționa problema guvernul, în pofida opiniilor experților în materie, a majorat arbitrar și artificial valoarea proprietății de stat, excluzând în același timp din liste privatizarea a sute de întreprinderi de stat sub pretextul „importanței lor strategice”. Printre acestea figurau Moldtelecom, rețelele electrice de distribuție, întreprinderile de producere a tutunului și țigarilor, vinăriile, întreprinderile de utilitate publică etc. Spre sfârșitul acestui proces, în 1998, peste 20% de proprietate de stat pasibilă privatizării contra bunuri a ramelor neprivatizate. Unele din aceste „întreprinderi strategice” continuă să rămână în managementul de stat ineficient, altele au fost cu succes privatizate „celor cărora trebuia” pe timpul guvernării comuniste, majoritatea acestor întreprinderi și construcții neterminate însă au fost distruse, furate, pierdute pur și simplu, precum și șansele majorității la obținerea unor dividende. „Economia necesită o balanță între rolul pieței și al celui al guvernului cu contribuții importante din partea organizațiilor neguvernamentale”, menționează Joseph Stiglitz, laureatul premiului Nobel în economie, în cartea recent publicată „Cadere Liberă” („Freefall”) [3]. În Moldova balanța tot timpul a fost (și este încă) înclinată în favoarea guvernului și a birocrației de stat. Aceasta este explicația de ce în clasamentul Libertății Economice. - 2011 (Index of Economic Freedom) Moldova este plasată în continuare în categoria „parțial liberă” pe poziția 120 din 183 de țări supravegheate, între Tonga, Malawi, Senegal și Cote d'Ivoire cu un scor mult inferior celui mediu la compartimentele combaterea corupției (33%), protejarea drepturilor de proprietate (40%) și a libertății muncii (39%) [4].

2. În disciplina academică „Dezvoltarea Economică” există o categorie, ce se referă la unul din cele mai puțin înțelese aspecte ale creșterii populației – tendința de creștere continuă chiar și după reducerea substanțială a ratei de natalitate. Aceasta tendință, numită drept „momentul ascuns al creșterii populației”, poate fi comparată cu un automobil, care după aplicarea frinei continuă să meargă un anumit timp înainte de a se opri [5]. Acest concept al „momentului ascuns” poate fi folosit pentru a explica de ce modelul economic al Moldovei continuă să derapeze, să lunece, caracterizat de unii experți moldoveni drept „creștere fragilă fără dezvoltare” în pofida unor fluxuri impresionante de asistență străină, care, desigur, au un rol important în stabilizarea financiară și macro-economică [6].

Autorii uneia din cele mai detaliate analize a creșterii economice a Moldovei (grupul de experți în frunte cu Valeriu Prohnițchi) identifică o serie de constrângeri cu care guvernul Alianței pentru Integrare Europeană (AIE-2) s-a confruntat de la bun început. Aceste constrângeri sînt în primul rînd de natură financiară, economică și instituțională, cum ar fi de exemplu, o

ownership of land with an efficient and low cost land registration process. This is the only position where Moldova excels in this ranking compared to its neighbors [2].

Another forgotten lesson of 90s: reforms once started should be promoted firmly and consequently with minimum government interference, but on government initiative and under government supervision. This process was never a straight forward and in many cases reminded the classics' "one step forward – two steps back". For example, when mass privatization started in 1994 the government was very worried about an eventual imbalance between the value of bonds distributed to population and the value of property submitted to privatization for these bonds. To address this issue the government arbitrarily and artificially increased the value of the state property and at the same time banned the privatization of hundreds and hundreds of the so called "strategically important" state owned enterprises (SOEs). Among them were Moldtelecom, electrical distribution networks, tobacco factories, public utilities companies, wineries etc. In the end of this process, in 1998, more than 20% of state owned property designed for privatization against patrimonial bonds, was never privatized. Some of these "strategic" SOEs are still under poor government management, some other were "successfully privatized" to the "right people" during communist governance, but most of them were just destroyed, stalled, lost and majority of people never received the dividends for which they aspired. "Economies need a balance between the role of markets and the role of government – with important contributions by non-market and nongovernmental institutions", mentioned Joseph Stiglitz, the Nobel Prize winner in economics in his recent book "Freefall" [3]. In Moldova there always was (and still is) an imbalance in favor of the government and its bureaucracy. That's the explanation why in the 2011 Index of Economic Freedom Moldova continued to be classified as "partially free" being placed on 120 position between Tonga, Malawi, Senegal and Cote d'Ivoire among 183 nations surveyed, with much lower than average scores on fighting corruption (33%), protecting property rights (40%) and labor freedom (39%) [4].

2. There is a notion in the Economic Development, which refers to the least understood aspect of population growth – its tendency to continue after birth rates have declined substantially. This built-in tendency, called "hidden momentum of population growth", might be compared with a speeding automobile: when the brakes are applied, it keeps going for some time before stops [5]. This concept of "hidden momentum" could be used to explain why Moldova's economic model is still "skidding", "sliding", being characterized by some Moldovan experts as a "fragile growth without development" in spite of impressive inflows of foreign assistance, which of course, played an important role in macro-economic and financial stabilization [6].

The authors of the comprehensive Moldova's Economic Growth Analysis (expert-group headed by Valeriu Prohnițchi) pointed out on a few constraints that

economie în cadere liberă cu o "gaură" de 16% în buget, cauzată de promisiuni electorale neîntemeiate ale guvernului comunist de a majora salariile în sectorul public; o creștere economică negativă de -6.5% (descreștere) în 2009; reducerea substanțială a remitențelor muncitorilor moldoveni de peste hotarele țării; o administrație publică hiperinflată, incompetența profesională și rezistența (chiar subversivă adesea) reformelor, moștenită de la guvernul precedent [7].

"Momentul ascuns" – inerția deciziilor, actelor normative precedente, a conceptului și metodelor vechi, și ceea ce este mai important – practica anti-competitivă (de cartel), monopolizarea și re-privatizarea celor mai profitabile afaceri de clanul fostului președinte V. Voronin și acoliții săi, – anume aceasta este esența modelului economic ineficient al Moldovei. Pe timpurile guvernării comuniste nici o reformă nu a fost condusă până la bun sfârșit, și este de la sine înțeles de ce ne-am pomenit cu consecințele respective: un sector energetic ineficient cu datorii neterminabile și o dependență totală de o singură sursă externă; o infrastructură economică și socială într-o stare dezastruoasă cu cele mai rele drumuri în lume; o administrație publică ineficientă, un sistem de educație compromis și costisitor, o asistență socială și medicală fragmentată cu costuri mari și nejustificate, cu performanțe mediocre mult sub nivelul indicatorilor medii europeni, un sistem de pensii financiar nesustenit etc.

La acest tablou obscur al moștenirii comuniste s-ar putea adăuga și migrația peste hotare semnificativ crescută a celor mai bine instruiți muncitori și specialiști moldoveni, remitențele cărora constituie circa o treime din PIB, plasând Moldova printre primele cinci țări din lume la acest indicator. "Exportul de inteligență" ("brain drain"), în special migrarea tinerilor profesioniști talentați, a fost predeterminată în mare măsură de selecția discriminatorie în serviciul public după principiul "devotamentului personal bosului" și nu în baza calităților profesionale și morale. Depășirea acestei moșteniri dezastruoase va dura încă mult timp. Și mai mult timp este necesar pentru a schimba mentalitatea populației indoctrinate de mituri comuniste chiar și după dispariția comunismului.

3. În 2010 economia Moldovei a înregistrat una din cele mai robuste creșteri economice în perioada post-criză – 7% creștere a PIB-ului, ceea ce nu numai a depășit așteptările experților locali și internaționali (FMI prezicea o creștere de 3.2%, BERD – 4.5%, iar specialiștii Bancii Naționale a Moldovei – 5%), dar s-a dovedit a fi mai performantă în comparație cu țările din regiune (stagnare sau chiar descreștere au fost înregistrate în Armenia, Ucraina, Rusia) [8]. Trebuie însă de menționat că această creștere continuă să fie fără crearea unor locuri noi de muncă și fără rezultate vizibile pentru nivelul de trai al populației, bazându-se de fapt pe același model de consum cu o rată a somajului avansată (6.5%) și o productivitate scăzută, în special a întreprinderilor cu proprietate de stat. Conform specialiștilor, creșterea economică a fost asigurată de același mecanism prin care criza globală a afectat Moldova, numai că de data aceasta el a funcționat în revers, susținând relansarea economiei: exporturile au crescut cu peste 20%, remitențele – 5%, depășind \$1.1 miliarde iar investițiile străine directe – cu 50% [9]. În mod surprinzător circa o patime din creșterea PIB-ului reprezintă contribuția, în limbajul Biroului Național de Statistică, a "elementelor economiei invizibile".

Creșterea economică robustă (4-5% anual), conform

the new government of the Alliance for European Integration (AIE-2) had to confront from the very beginning. These constraints are first of all of financial, economic and institutional characters, such as an economy in a free fall with 16% hole in the budget due to unfunded pre-electoral promises of the communists Cabinet to increase salaries in public sector; -6.5% negative economic growth in 2009 and substantial reduction of remittances from Moldovan workers abroad, and hyperinflated, professionally incompetent and resistant (sometimes even subversive) to reforms public administration inherited from the previous government [7].

The "hidden momentum" – inertia of previously taken decisions, adopted laws, established patterns and most importantly – anti-competitive (cartel) practice, monopolization and re-privatization of the most profitable businesses by the former Moldovan President (V. Voronin) clan and its acolytes, are at the core of the inefficient economic model. During communists' ruling no single reform had been brought to its meaningful completion and the results are respective: energy sector with its everlasting debts, outdated infrastructure with the worst roads in the world, inefficient public sector with an expensive education system, fragmented social assistance and high health spending, with corresponding indicators still much below EU averages; fiscally unsustainable pensions system etc.

I would add to this murky picture of communist heritage a significantly increased migration of the most educated and skilful Moldovan workers abroad, which remittances accounted for almost a third of GDP, pushing Moldova among the top 5 world leaders on this indicator. Outflows of Moldovan professionals, young talented specialists - "brain drain"- were caused by discriminated selection of public servants according to the principle of "personal devotion" to the communist Boss and not to their professional and moral qualities. To overcome this heritage it will take not one and not two years. It will take even more to change the mentality of people still indoctrinated by communist's myths.

3. In 2010 Moldova's economy registered one of the most vigorous post-crisis recovery with the real GDP growth of 7%, which not only exceeds expectations of international and local experts (IMF predicted 3.2%, EBRD – 4.5% and National Bank of Moldova – 5%), but substantially outperformed other countries in the region (a decrease rates of growth and even stagnation were registered in Armenia, Ukraine, Russia) [8]. It should be mentioned that this is a still "jobless growth" model based on traditional for Moldova consumption pattern with still high unemployment rate (6.5%) and low productivity growth, especially of SOEs. According to experts, the mechanisms through which the global crisis affected Moldova, worked this time in reverse, supporting the revival of the economy: exports exceeded 20%, remittances increased – by 5%, accounting for more than \$1.1 billion and foreign direct investments – by 50% [9]. Interestingly, about a quarter of GDP formation represents the contribution of what National Statistics Bureau called "the elements of the unnoticed economy".

prognozelor, va continua în viitorii citiva ani, ceea ce este și un rezultat inspirator al implementării Programului Economic de Stabilizare și Relansare pentru anii 2009-2011 (adoptat în octombrie 2009). Acest Program a fost suplinit de documentul “Re-gîndeste Moldova” (“Rethink Moldova”; 24 martie 2010), care a stabilit direcțiile strategice de dezvoltare economică, susținut de un suport financiar fără precedent din partea donatorilor internaționali - \$2.6 miliarde, o jumătate din care în forma de granturi și alta jumătate – credite concesionale [10].

Un pas important în negocierea Acordului de asociere dintre UE și Moldova prezintă adoptarea Planului de Acțiuni pentru un Acord de liber schimb cuprinzător și aprofundat, semnat la sesiunea Comitetului de Cooperare Moldova – UE de la Bruxelles din mai 2011. Cele mai dificile probleme în realizarea lui vor fi liberalizarea în continuare a economiei și deschiderea ei spre o competiție loială, în special în sectorul prestării de servicii, lansarea unei politici eficiente de protecție socială, monitorizarea schimbărilor prețurilor, eliminând practicile anticompetitive și monopoliste.

În ianuarie 2011 guvernul Moldovei a aprobat programul pentru anii 2011-2014 intitulat “Integrarea Europeană, Libertate și Democrație”, care definește clar 7 direcții prioritare: i) integrarea europeană a Moldovei; ii) reintegrarea țării; iii) politica externă eficientă și echilibrată; iv) supremația legii; v) combaterea sărăciei, prestarea serviciilor publice de înaltă calitate; vi) creștere economică susținută, și vii) descentralizarea puterilor. Lansînd acest Program, guvernul și-a asumat responsabilitatea de a schimba paradigma dezvoltării economice pe parcursul următorilor citiva ani: de la un model bazat pe consum la unul bazat pe investiții, inovații și competitivitate, care ar conduce la o creștere economică susținută și crearea noilor locuri de [11]. Anume pe această cale Moldova poate depăși limitele curente de creștere din sursele tradiționale, care alcatuiesc maximum 5% anual, pe cînd Moldova are nevoie de cel puțin dublarea acestor ritmuri pentru a se racorda la tendințele de dezvoltare a României, Bulgariei și altor țări din sud-estul Europei [12].

Printre prioritățile pe care ar trebui să se axeze guvernarea democratică așa menționa următoarele:

În primul rînd sporirea eficienței utilizării potențialului și surselor existente de creștere, bunăoară a remitențelor, creînd condiții pentru redirectionarea lor de la consum la investiții (consolidarea încrederii emigranților în sectorul bancar moldovenesc; informarea largă și obiectivă a publicului, protejarea proprietății și a drepturilor consumatorului; legalizarea economiei tenebre, - o idee lansată acum 15 ani, dar care așa și nu a fost înțeleasă și realizată; introducerea instrumentelor bancare moderne, cum ar fi de exemplu, platile on-line pentru marfuri și servicii, încurajarea economiilor și crearea condițiilor pentru investirea lor profitabilă; susținerea activă a businessului mic și mijlociu etc). Despre importanța acestei resurse – a remitențelor, vorbesc elocvent cifrele. Cumulativ timp de ultimii 10 ani remitențele doar prin canalele oficiale bancare au constituit o sumă enormă pentru Moldova - \$8 miliarde, din care doar 6% au fost investite, 20% economisite și două treimi folosite pentru consum [13]. Conform evaluării efectuate de organizația Integritatea Financiară Globală (Global Financial Integrity), refluxul valutar din Moldova (exportul de capital) în ultimii 10 ani a alcatuit circa \$1.9 miliarde, ori aproximativ \$182 milioane

The robust economic growth with the projections to remain high during next few years (4-5% annually) is an inspiring result of implementation of the “Economic Stabilization and Recovery Plan” (ESRP) for 2009-2011 (October 2009). It was supplemented by “Rethink Moldova” document (March 24, 2010) that established strategic directions of economic development backed by unprecedented financial support from International donors - \$2.6 billion, half of which in form of grants and another half – concessional credits [10].

An important step in negotiation of an Association Agreement between EU and Moldova was adoption of the Action Plan for the Deep and Comprehensive Free Trade Agreement, which is expected to be signed in Brussels on May 5, 2011, at the next meeting of Moldova – EU Cooperation Committee. The biggest challenges in its implementation will be further liberalization of the market and its opening to loyal competition, especially in service sector, efficient social protection policy, supervising closely the price changes and eliminating anti-competitive and monopoly practices.

In January 2011 the Moldovan government approved the Program named “European Integration: Freedom, Democracy, Welfare” for 2011-2014 with clearly defined 7 priorities: i) European Integration; ii) reintegration of the country; iii) efficient and balanced foreign policy; iv) rule of law; v) fighting poverty, provision of high quality public services; vi) sustainable economic growth, and vii) decentralization of power. By launching this Program the Government is assuming the goal to change the development paradigm within next few years: from consumption based economy to the knowledge economy based on investments, innovations and competitiveness that could lead to a balanced and sustainable economic growth and creation of new jobs [11]. Only in this way Moldova could overcome the existing limits of growth estimated by experts to maximum 5% annually from traditional sources while it needs at least twice as higher rates to catch up the development trends of Romania, Bulgaria, and other peers in the south-eastern Europe [12].

Among priorities for the reform program I would mention:

First, increased efficiency of existing economic potential and sources of economic growth, for instance - remittances, by creating conditions for their redirection from consumption to investment (improve confidence of remitters in Moldova’s banking sector, public awareness campaign and protection of property and consumers’ rights, legalization of shadow economy, and introduction of modern banking instruments, such as on-line payments, savings, encouragement of SMEs creation etc). Cumulatively during last 10 years remittances via banks amounted for about \$8 billion with only 6% of them invested, 20% saved and two thirds used for consumption [13]. At the same time, as the assessment by the Global Financial Integrity (GFI) showed, the currency outflows from Moldova during last decade equal to \$1.9 billion, or about \$182 million annually. Among the main catalysts of the illicit financial

anual. Printre catalizatorii principali ai fluxurilor ilicite financiare se numara mita, coruptia, furturile, evaziunea fiscala, dar cel mai important canal este falsificarea (denaturarea) valorii bunurilor la punctele vamale [14].

In al doilea rind, imbunatatirea climatului de afaceri, in special al celui investitional, prin dereglementarea si liberalizarea continua a pietelor, incurajarea competitiei loiale, ar impulsiona procesul de privatizare, ar contribui la sporirea investitiilor straine directe, creind astfel premisele unui nou model de crestere economica, a celui inovational bazat pe cunostinte si tehnologii avansate. Miscarea in aceasta directie a inceput deja cind guvernul a redus cu circa o treime activitatile de afaceri pentru care este necesara licenta, a eliminat aproximativ 120 de produse din lista celor supuse certificarii obligatorii. In acest sens Moldova a purces la realizarea unor reforme importante, care au plasat-o in top-ul palmaresului regional si mondial la compartimentele libertatii fiscale si monetare, libertatii comerului, conform Indicatorului Libertatii Economice pentru 2011 (Index of Economic Freedom) [15].

In al treilea rind, liberalizarea comerului, a transporturilor si a regimului vamal, abolirea restrictiilor de export si ajustarea legislatiei nationale la normele europene, imbunatatirea infrastructurii, inclusiv a serviciilor bancare, pentru a facilita exportul de bunuri si servicii, la care Moldova are avantaje comparative in regiune, in particular in cresterea si exportul produselor agricole cu o valoare mare adaugata, a tutunului etc. Cresterea semnificativa a exporturilor moldovenesti in 2010 cu perspectiva depasirii ritmului anual de 12% in urmatoorii trei ani, reprezinta unul din primele semnale ale unei noi paradigme de dezvoltare a economiei nationale [16].

In al patrulea rind, finalizarea reformarii administratiei publice, sporirea eficientei ei, inclusiv a performantelor intreprinderilor in proprietatea statului, reluarea privatizarii lor, descentralizarea si delimitarea functiilor si a bugetelor puterilor centrale si locale. Acest process a inceput cu reducerea administratiei publice cu citeva mii de functionari, dar decurge incet si anevois. "Costul marginal (bugetar)" al aparatului administrativ depaseste cu mult "venitul marginal" generat de el (contributiile fiscale).

4. Ultimul dupa numar, dar nu dupa importanta, argument: rolul asistentei SUA si a donatorilor internationali este indiscutabil crucial important pentru asigurarea succesului revenirii economice a Moldovei, avansarii ei pe calea democratiei si reformelor si in ultima instanta – a integrarii europene a tarii. Vizita recenta a vicepresedintelui SUA Joe Biden, impreuna cu ajutorul financiar extern important pentru reforme este un semnal clar in sustinerea Aliantei pentru Integrare Europeana a Moldovei si a guvernului format de Alianta. Problema consta in capacitatea acesteia de a-si realiza potentialul, de a rezista la provocarile momentului, in special in ajunul companiilor electorale, si nu a se destrama sub povara ispitelor si greutatilor, a ambitiiilor bonapartistice ale unor noi lideri, precum s-a mai intimplat in istoria recenta a tarii.

Moldova a atras atentia legislatorilor americani la inceputul acestui an datorita initiativei Senatorului Richard Lugar de a reconsidera si consolida obiectivele politicii externe a SUA vis a vis de tara noastra, de a "renova" angajamentul SUA la nivel inalt in sustinerea solutionarii conflictului Transnistrian, care prezinta in continuare principalul obstacol in calea eforturilor de reintregire a Moldovei dar si in realizarea aspiratiilor integrarii europene a tarii [17]. In scrisoarea sa de transmitere Congresului SUA a Raportului "Va termina oare Rusia ultimul conflict inghetat din Europa de

flows are bribe, corruption, theft, fiscal evasion, but the most spread is the distortion of the value of goods at customs points [14].

Second, improve the business climate, continue deregulation and liberalization of markets and encouragement of fair competition that will bust privatization process, attract more foreign direct investments (FDI) and could create necessary conditions for the new knowledge and innovations based model of economic growth. The movement in this direction already started when the government reduced by about a third the business activities subject of licensing, eliminated about 120 products from the list of compulsory conformity certification, implemented important reforms that placed Moldova in the top in the region and the world on the fiscal and monetary freedom and freedom of commerce in the 2011 Index of Economic Freedom [15].

Third, liberalization of trade, transportation and custom's regime, removal of export restrictions and adjustment of the national legislation to the European norms, improvement of infrastructure, including banking services to facilitate the export of goods and services where Moldova has a comparative advantage in the region, particularly in growing and exporting high value added agricultural products, tobacco etc. Significant increased in export in 2010 with the forecast of its annual growth of 12% increase during next three years is considered to be first sign of a new paradigm of the national economy's development [16].

Fourth, accomplishment of the public sector administrative reform, increasing its efficiency and performances, including that of the SOEs and resuming of their privatization; decentralization of powers and budget resources. This process started with downsizing of the public administration by a few thousands, but is very slow and inefficient. The "marginal (budget) cost" of apparatus is much bigger than its "marginal revenue" (tax contributions).

4. Last but not least, the role of the U.S and International donors assistance is unquestionably crucial important for the success of Moldova's economic recovery, democracy and reforms on its way toward European integration. Along with substantial financial support for these transformations, the recent visit of the U.S. Vice-President Joe Biden is a clear signal in support of the Moldova's Alliance for European Integration and its dynamic young government. Moldova got attention on Capitol Hill due to Senator Richard Lugar initiative to advance U.S. foreign policy objectives in Moldova and renew high-level engagement in support of forging a solution for the protracted conflict in Transnistria, which is still a major obstacle on the Moldova's efforts to reintegrate the country and to its European integration aspirations [17].

In his Letter of Transmittal to the U.S. Congress Senator R.Lugar mentioned that the Congress has "an opportunity to provide important support for Moldova's Western ambitious by graduating Moldova from Jackson-

Est?” senatorul R.Lugar menționează ca Congresul dispune “de o oportunitate de a acorda un suport important ambțiilor occidentale ale Moldovei, anulând restricțiile comerciale impuse de amendamentul Jackson-Vanik” [18]. Aceasta inițiativă se bucură de susținerea puternică a unui grup de legislatori bipartisan (din ambele partide: democrat și republican) iar adoptarea legislației respective ar instala un regim comercial normal între SUA și RM.

Amendamentul Jackson-Vanik a fost votat de Congresul American în 1975 pentru a exercita presiuni asupra liderilor sovietici să permită emigrarea evreilor și a altor minorități, refuzând acordarea statutului de “națiune cea mai favorizată” în comerțul cu SUA pentru țările fără o economie de piață și cu restricții asupra emigrației. Deși Moldova s-a conformat tuturor cerințelor acestui amendament, a fost primită în Organizația Mondială a Comerțului (World Trade Organization, WTO) în 2001, totuși se bucură doar de excepții temporare (reinoite în fiecare an) de la aplicarea acestui amendament. După cum a observat John Todd Stewart, fostul ambasador al SUA în Moldova, aplicarea continuă a prevederilor acestui amendament “este pur și simplu un anachronism”, și poate fi explicat doar prin “dificultatea de a trece prin Congresul SUA a unei piese de legislație care este puțin semnificativă” [19].

Astăzi este momentul Moldovei [20] și depinde de Chișinău, dar și de Washington și Bruxelles, cât de curând visul Moldovei de a se reuni cu Europa și a deveni membru al UE – primul din Comunitatea Statelor Independente – se va realiza.

Vanik trade restrictions” [18]. This bill has a strong bipartisan support group of senior U.S. legislators and its adoption will install a normal trade regime between Moldova and U.S.

The Jackson-Vanik amendment was enacted in 1975 to press the Soviet leaders to allow Jews and other minorities to emigrate abroad, prohibiting the status of the most favored nation in trade with the U.S. to countries with non-market economies and restricted emigration. Although Moldova comply with all requirements of this amendment, joined the World Trade Organization (WTO) in 2001, nevertheless receives only temporary exemption on a year-to-year basis. As John Todd Stewart, former U.S. Ambassador to Moldova, emphasized, continued application of this amendment to Moldova “is simply an anachronism” and could be explained just by “difficulty in passing what to the U.S. Congress is a less-than-significant piece of legislation” [19].

It is Moldova’s momentum [20]. and this time depends on Chișinău, but also on Washington and Brussels how soon Moldova’s dream to reunite the Europe and become an EU member, first from the Commonwealth of Independent States, will come true.

Bibliografie/Bibliography

1. The White House. Office of the Vice-President. Remarks by Vice-President Joe Biden in Chișinău, Moldova. March 11, 2011
2. Moldova: Economic Growth Assessment. USAID Moldova, January 2010, p.7; *Doing Business-2011: Moldova ne uspela să reformăm*, by O.Nesterova, *Logos Press*, November 5, 2010.
3. *Freefall. America. Free Markets, and the Sinking of the World Economy*, by Joseph E. Stiglitz. W.W.Norton & Company, New-York, London, 2010, p.xii.
4. 2011 Index of Economic Freedom, *The Wall Street Journal*, January 12, 2011; *Moldpress*, January 13, 2011.
5. *Economic Development* by Michael Todaro and Stephen Smith, Tenth edition, Pearson Addison-Wesley, 2009, p. 281.
6. *Mirajii moldavescogă rosta*, by Irina Kovalenko, *Logos Press*, February 25, 2011, Nr. 7 (887).
7. *Moldova Economic Growth Analysis (MEGA)*, issue no. 3, December 2010, p.4 (http://www.expert-grup.org/library_upld/d287.pdf).
8. *Centrul Analitic Independent Expert-Grup, Express-analiza*, by Ana Popa, nr.31, December 17, 2010
9. *Realitatea Economică nr 16 – Radiografia Anului 2010*, January 13, 2011.
10. *Realitatea Economică nr. 16 – Radiografia Anului 2010*.
11. *AIE-2 își asumă schimbarea paradigmei economice. Journal de Chișinău*, January 18, 2011.
12. *Dorin Dragutanu, Moldova has lowest interest rates on credits in its history, Infotag*, November 5, 2010; *Republica Moldova pierde în competiția economică cu țările din regiune. Economist, Business-Expert*, September 17, 2010
13. *Moldpress*, January 6, 2011
14. *Global Financial Integrity: Moldova ranks 82nd in terms of illicit financial flows, Moldpress*, January 24, 2011.
15. *Moldova între Malawi și Senegal, în topul libertății economice. Moldpress*, January 13, 2011
16. *Economists see exports’ revival as first signal of economic growth. Moldpress*, January 13, 2011; *Prognoz ekonomicheskoy nadezhdy, Logos-Press*, March 4, 2011, nr. 8 (888).
17. *Tema dată este elaborată în detalii în cartea recent publicată în SUA: Ceslav Ciobanu, Frozen and Forgotten Conflicts in the Post-Soviet States. Genesis, Political Economy and Prospects for Solution. East European Monographs, Boulder, CO. Distributed by Columbia University Press, New-York, 2009*
18. *Will Russia end Eastern Europe’s Last Frozen Conflict? A Report to the members of the Committee on Foreign Relations. United States Senate. One Hundred Twelfth Congress. First Session. February 8, 2011.*
19. *U.S.Senator wants trade sanctions lifted on Moldova, by Richard Solash, Radio Free Europe/Radio Liberty*, February 8, 2011.
20. *Moldova’s Moment. By Mathew Rojansky and Lyndon Allin, The Moscow Times*, March 11, 2011.

POLITICA MONETARĂ ȘI DE LOMBARD ÎN ELVEȚIA

*Th. SCHERMAN, PhD, Banca Națională a Elveției
Radu CUHAL, dr., Banca Națională a Moldovei*

Recenzent: Alexandru STRATAN, dr. hab., IEFS

Dereglementarea, globalizarea, securizarea și inovarea provoacă dezvoltarea rapidă a pieței valorilor mobiliare. Complexitatea și dinamica piețelor moderne generează riscuri suplimentare și dimensiunea mare a piețelor sporește potențialul de daune

Cuvinte cheie: *politica monetară, piețele valorilor mobiliare, politica lombard.*

Dacă o ruptură pe piață, cu consecințe potențial devastatoare pentru economia Elveției, ar putea să apară astăzi, este o chestiune controversată. Cu toate acestea, o combinație de evenimente nedorite ar putea crea teoretic o mixtură explozivă a riscurilor prețurilor acțiunilor, riscurilor contrapărților, riscurilor de lichiditate sau intermediare, riscurilor operaționale și riscurilor de transfer, culminând cu riscuri de sistem. În anul 1997, zvonurile privind rupturile pe piețele de capital cu un posibil colaps de sistem în străinătate, li s-au dat crezare de mulți oameni și una sau două piețe străine au fost de fapt închise. Astfel, pericolul de sistem rămâne de asemenea un motiv de îngrijorare pentru autoritățile elvețiene.

În Elveția, sarcina autorităților monetare este de a menține stabilitatea financiară. Stabilitatea financiară înseamnă stabilitatea prețurilor și a cursului de schimb, precum și buna funcționare a sistemului financiar (care cuprinde băncile, bursele de valori, instituțiile de compensare și decontare etc.).

În timp ce politica monetară și funcționarea globală a sistemului financiar este o problemă pentru banca centrală, supravegherea sectorului bancar este responsabilitatea Comisiei Bancare Federale, care funcționează ca o agenție autonomă. Principiile pe care politica băncii centrale le are la bază sunt următoarele:

- controlul agregatelor macroeconomice financiare (agregatele monetare, volumul activității de creditare, inflația, rata dobânzii și ratele de schimb), exclusiv prin intermediul instrumentelor de piață, în cazul Elveției mai ales prin reglementări adecvate ale bazei monetare;
- tratamentul atent al activității ciclului de afaceri, care include în mod deliberat reacții, șocuri și schimbări în cererea de lichiditate;
- neutralitate sectorială, în sensul că măsurile în favoarea unei anumite industrii sunt excluse.

Principiile care domină reglementarea și supravegherea bancară sunt cele comune sistemelor bancare și multe se referă la:

- integritatea morală și profesională a managementului băncilor;
- gradul de adecvare a regimului de organizare și conformitatea cu standardele de contabilitate;
- un nivel ridicat de capital și conformitatea cu cerințele capitalului ponderat la risc;

MONETARY AND LOMBARD POLICY IN SWITZERLAND

*Th. SCHERMAN, PhD, Swiss National Bank
Radu CUHAL, PhD, National Bank of Moldova*

Reviewer: Alexandru STRATAN, PhD, IEFS

Deregulation, globalization, securitization and innovation are causing the securities markets to grow rapidly. The complexity and dynamics of modern markets generate additional risk and the sheer size of the markets increases the potential for damage.

Keywords: *polotica money, securities markets, Lombard policy.*

Whether a market break, with the potentially devastating consequences this would have for the Swiss economy, could occur today is a moot point. However, a combination of undesirable events could conceivably create an explosive cocktail of stock price risks, counterparty risks, liquidity or intermediary risks, operational risks and settlement risks, culminating in systemic risk. At the time of the 1997 stock market break rumors of a system collapse abroad were given credence by many people and one or two foreign markets were in fact closed down. Thus the systemic danger remains a matter of concern for the Swiss authorities too.

In Switzerland, the task of the monetary authorities is to maintain financial stability. Financial stability means price and exchange rate stability as well as the smooth functioning of the financial system (comprising the banks, stock exchanges, clearing and settlement institutions etc.).

While monetary policy and the overall functioning of the financial system is a matter for the central bank, banking supervision is the responsibility of the Federal Banking Commission, which operates as an autonomous agency. The principles on which central bank policy is based are the following:

- control of the macroeconomic financial aggregates (monetary aggregates, volume of lending activity, inflation, interest rates and exchange rates) exclusively via market instruments, in the case of Switzerland especially via appropriate regulation of the monetary base;
- careful treatment of business cycle activities, which includes deliberately responding to shocks and changes in the demand for liquidity;
- sectoral neutrality in the sense that measures in favor of particular industries are excluded.

The principles governing banking regulation and supervision are those common to many banking systems and relate to:

- the moral and professional integrity of banks' management;
- the adequacy of organizational arrangements and compliance with accounting standards;
- a high level of capital and compliance with risk-

- audit de către profesioniști externi independenți.

Piețele valorilor mobiliare și politica monetară. Politica monetară și piața valorilor mobiliare interacționează în trei moduri: în primul rând, politica monetară afectează piața valorilor mobiliare; în al doilea rând, piețele de titluri pot afecta politica monetară, și în al treilea rând, politica monetară poate fi executată prin piața valorilor mobiliare.

(a) Politica monetară elvețiană în toate manifestările sale aproape inevitabil afectează piața valorilor mobiliare. Pusă în aplicare prin intermediul unor schimbări în baza monetară, aceasta are un efect direct asupra ratelor dobânzilor pe termen scurt prin intermediul arbitrajului și înlocuirea activelor financiare – efecte indirecte asupra ratelor dobânzilor pe termen lung și, de asemenea, asupra prețurilor capitalurilor proprii. În măsura în care variațiile în oferta de bani și în ratele dobânzilor determină modificări ale inflației și ale așteptărilor privind ciclul de afaceri, acestea putând avea efecte secundare asupra prețurilor, atât la obligațiuni cât și la acțiuni, care la rândul lor, au consecințe pentru economie. Aceasta se datorează faptului că modificările în politica monetară pot afecta piața valorilor mobiliare și a economiei în ansamblul său, Banca Națională a Elveției fiind determinată să ducă o politică de echilibru și transparentă.

(b) Piețele valorilor mobiliare pot afecta, de asemenea și politica monetară. Un exemplu frapant fiind în rupturile din 1987 pe piața de capital, atunci când Banca Elvețiană Centrală a adoptat o poziție expansionistă a politicii monetare. Aceste rupturi pe piață au condus la o cerere semnificativă de lichidități suplimentare, care au trebuit să fie însoțite de o creștere corespunzătoare a ofertei de bani. În lipsa unui indicator de încredere pentru schimbările în cererea de lichiditate, ratele de pe piața monetară au trebuit să fie luate ca un ghid.

(c) Politica monetară poate fi pusă în aplicare prin intermediul piețelor de valori mobiliare, în principal prin intermediul operațiunilor de piață deschisă și împrumuturi garantate. În Elveția aceste două instrumente au un rol secundar deoarece nu există suficientă lichiditate pentru a desfășura o politică bună de piață deschisă, împrumuturile garantate fiind potrivite doar ca un instrument convenabil a creditului de urgență pe termen scurt.

Politica lombard în Elveția. Politica lombard este unul dintre instrumentele clasice de politică monetară pentru diversificarea bazei monetare și a ratelor dobânzilor pe piață. În general, este activitatea politicii monetare caracterizată prin acordarea de avansuri pe termen scurt de către banca centrală la bănci la cursul oficial lombard. Aceste progrese sunt făcute împotriva valorilor mobiliare eligibile ca garanții la banca centrală, promise de către debitor față de garant.

Într-un sens strict, există aproape la fel de multe politici de lombard cât există autorități monetare. Acestea diferă de la țară la țară în funcția lor ca un instrument de politică monetară și în ceea ce privește forma în care tranzacțiile lombard pot avea loc.

Politica lombard poate funcționa ca:

(a) unul din principalele instrumente pentru impunerea orientării generale a politicii monetare (banca centrală variază rata lombard și cotele);

(b) un instrument secundar pentru rectificarea oricărei

weighted capital requirements;

- auditing by independent external professionals.

The securities markets and monetary policy. Monetary policy and the securities markets interact in three ways: firstly, monetary policy affects the securities markets; secondly, the securities markets can affect monetary policy; and thirdly, monetary policy can be executed via the securities markets.

(a) Swiss monetary policy in all its manifestations almost inevitably affects the securities markets. Implemented through changes in the monetary base, it has a direct effect on short-term interest rates and via arbitrage and the substitution of financial assets - indirect effects on long-term interest rates and also equity prices. Insofar as variations in the money supply and interest rates cause changes in inflation and business cycle expectations, they may have secondary effects on both bond and share prices, which in turn have consequences for the economy. It is because changes in monetary policy can affect the securities markets and the economy as a whole that the Swiss National Bank is determined to conduct a steady and transparent policy.

(b) Securities markets can also affect monetary policy. A striking example in the 1987 stock market breaks, when the Swiss central bank adopted an expansionary monetary policy stance. The market break led to significant demand for additional liquidity, which had to be matched by a corresponding increase in the money supply. For want of a reliable indicator for the shift in liquidity demand, money market rates had to be taken as a guide.

(c) Monetary policy may be implemented via the securities markets, mainly via open market operations and collateralized loans. In Switzerland these two instruments have a secondary role as there is insufficient liquidity to conduct a smooth open market policy and collateralized loans are suitable only as a convenient short-term emergency credit tool.

Lombard policy in Switzerland. Lombard policy is one of the classical monetary policy instruments for varying the monetary base and market interest rates. Broadly speaking, it is the monetary policy activity characterized by the granting of short-term advances by the central bank to the banks at the official Lombard rate. These advances are made against eligible securities as collateral at the central bank pledged by the borrower to the guarantor.

In a narrower sense there are almost as many Lombard policies as there are monetary authorities. They differ from country to country in their function as a monetary policy tool and in respect of the form which the Lombard transactions may take.

Lombard policy may function as:

(a) one of the main instruments for imposing the general monetary policy stance (the central bank varies the Lombard rate and quotas);

(b) a subsidiary instrument for rectifying any deficiencies in the main instrument, usually the open market policy (i.e. to prevent it from directly affecting the

deficiențe în principalul instrument, de obicei fiind politica de piață deschisă (pentru a preveni afectarea în mod direct a prețurilor valorilor mobiliare);

(c) un instrument pentru scopuri specifice (de exemplu, cum Elveția o utilizează).

Cu toate că țările au diferite definiții ale politicii lombard, există similarități considerabile în principiile generale, însă divergențe mari în politicile specifice și în tranzacții.

Politica Lombard ca parte a politicii monetare

Obiectivul final al politicii monetare elvețiene este:

- stabilitatea financiară (stabilitatea prețurilor și a sistemului financiar);
- dezvoltarea economică echilibrată (creștere constantă și rată a șomajului redusă).

Obiectivele intermediare sunt:

- în mod normal, expansiunea bazei monetare, în conformitate cu obiectivul său pe termen mediu (în prezent 1%);
- în mod excepțional, izolarea variațiilor excesive ale cursului de schimb și variația ratei dobânzii.

Instrumentele de politică monetară în Elveția sunt:

- swap-uri valutare (\$/Sw.fr.): pentru a controla atât tendința bazei monetare cât și fluctuațiile sezoniere în jurul acestei tendințe;
- cumpărarea și vânzarea de valută străină cu scopul de a stabiliza ratele de schimb, atât în mod unilateral și în operațiuni concertate multilaterale;
- achiziționarea de titluri de valoare pentru a diversifica activele băncii centrale;
- schimbarea creanțelor Trezoreriei, pentru a ajusta poziția zilnică a soldului în numerar a sistemului bancar (ca sistem);
- Avansuri împotriva valorilor mobiliare (credite "Lombard"), cu scopul de a permite băncilor cu o cerință neașteptată de lichidități pentru a trage (fiind instituții individuale), credite de la banca centrală;
- creditare garantată și reduceri discreționare excepționale, precum și swap-uri de titluri de valoare, care să permită băncii centrale, ca creditor de ultimă instanță, să stabilizeze în cazul situațiilor critice atât băncile solvabile dar temporar nelichide cât și sistemul financiar în ansamblu.

Conceptul elvețian de politică Lombard. În Elveția, politica Lombard este un instrument secundar pentru a fi utilizat în circumstanțe speciale. Una dintre funcțiile primare ale politicii monetare este, după cum am menționat anterior, menținerea stabilității sistemului financiar, care la rândul său, este sporit de un sistem de plată lin de operare.

Sistemul de plăți elvețian este format din sistemul de plăți în numerar, sistemul de plăți poștale și sistemul elvețian interbancar de clearing (Swiss Interbank Clearing - SIC), care este o întreprindere comună a comunității bancare elvețiene sub controlul și supravegherea Băncii Naționale a Elveției.

Depozitele la vedere în cadrul băncilor SIC cu Banca Națională a Elveției (conturi "giro" (sau de rezervă)) sunt utilizate ca rulment. Pentru a efectua plăți către alte bănci, fiecare bancă îndeplinește ordinele sale în SIC unul câte unul (adică pe bază brută). În cadrul SIC ordinele de transfer sunt aranjate într-o coadă și sunt apoi executate imediat, pe baza de "primul intrat, primul ieșit" și "plăți în numerar doar" (nici

prices of the securities);

(c) an instrument for specific purposes (i.e. as Switzerland uses it).

As far as the different countries' definitions of Lombard policy are concerned, there are considerable similarities in the general principles but wide divergences in the specific policies and transactions.

Lombard policy as a part of monetary policy

The ultimate objective of Swiss monetary policy is:

- financial stability (stability of prices and of the financial system); and
- balanced economic development (steady growth and low unemployment).

Its intermediate objectives are:

- normally, expansion of the monetary base in accordance with its medium-term target (at present 1 %);
- exceptionally, the containment of excessive exchange rate and interest rate movements.

Switzerland's monetary policy instruments are:

- currency (\$/Sw.fr.) swaps: to control both the trend of the monetary base and the seasonal fluctuations around this trend;
- the buying and selling of foreign currency to stabilize exchange rates both unilaterally and in concerted multilateral operations;
- the acquisition of securities, to diversify the central bank's assets;
- the swapping of Treasury book claims, to fine-tune the daily cash balance position of the banking system (as a system);
- advances against securities ("Lombard" credits), to allow banks with an unexpected liquidity requirement to draw (as individual institutions) on central bank credit;
- discretionary exceptional discount and collateralized lending and securities swaps, enabling the central bank, as lender of last resort, to stabilize in the event of critical situations both solvent but temporarily illiquid banks and the financial system as a whole.

The Swiss Lombard policy concept. In Switzerland, Lombard policy is a subsidiary instrument for use in special circumstances. One of the primary functions of monetary policy is, as mentioned before, to preserve the stability of the financial system, which in turn is enhanced by a smoothly operating payment system.

The Swiss payment system consists of the cash payment system, the postal payment system and the Swiss Interbank Clearing system (SIC), which is a joint enterprise of the Swiss banking community under the control and supervision of the Swiss National Bank.

Under SIC banks' sight deposits with the Swiss National Bank (in "giro" (or reserve) accounts) are used as working balances. To execute payments to other banks, each bank feeds its orders into SIC one by one (i.e. on a gross basis). Under SIC the transfer orders enter a queue and are then executed immediately on the basis of "first in, first out" and "cash payments only" (no credit, even intra-day credit).

If a bank lacks giro cover, the processing of payments for this bank is suspended until:

un credit, chiar și credit ”intra-day”).

Dacă o bancă nu are acoperire virament, procesarea plăților pentru această bancă este suspendată până când:

- următoarea comandă ce urmează a fi executată este anulată pentru a face loc pentru comenzi mai mici, pentru care acoperirea ”giro” este suficientă;
- contul giro este suplinit cu transferuri de la alte bănci;
- contul giro este alimentat prin intermediul unui desen de credit lombard;
- prelucrarea de la sfârșitul zilei, atunci când toate comenzile încă în coada de așteptare sunt șterse.

Creditul lombard este conceput ca un împrumut overnight la o rată a dobânzii, care este mult peste rata de piață. Componenta pedepsei în rata Lombard asigură ca băncile:

- să dețină solduri de lucru care vor permite în mod normal să execute toate plățile fără a recurge la facilitatea de lombard;
- să caute fonduri suplimentare în piața monetară mai degrabă decât a recurge la credit lombard;
- să se bazeze pe linia de credit Lombard numai ca o ultimă soluție în cazul în care finanțarea în piața monetară nu mai este posibilă și ordinele nu pot fi amânate pentru a doua zi.

Criteriile stabilite de către Banca Națională a Elveției pentru împrumuturile garantate în cadrul politicii sale Lombard se concentrează pe:

- disponibilitatea globală a valorilor mobiliare pe piață;
- rating-ul de credit a emitenților de valori mobiliare;
- lichiditatea pe piața valorilor mobiliare;
- manipularea și costurile de custodie pentru Banca Națională a Elveției;
- egalitatea în tratare.

Disponibilitatea generală a valorilor mobiliare de pe piață și atitudinea pozitivă a debitorului potențial în cadrul facilității de lombard spre deținerea de astfel de titluri sunt o condiție prealabilă. Standarde mai ridicate pot fi cerute în cazul în care:

- piața valorilor mobiliare este mare;
- există o gamă largă de valori mobiliare;
- debitorii potențiali tind să dețină portofolii mari de titluri de valoare.

În Elveția, toate cele trei condiții sunt îndeplinite. Acest lucru permite Băncii Naționale a Elveției să stabilizeze standarde ridicate. Chiar și acele bănci care nu sunt active în operațiunile cu valori mobiliare văd necesitatea de a deține hârtii eligibile ca garanții la Banca Națională a Elveției pentru a răspunde pentru evenimente neprevăzute.

Debitorii trebuie să predea valorile mobiliare gajate în cazul în care nu reușesc să îndeplinească datoriile lor. Eșecurile băncilor apar adesea la momente de criză financiară, care ar putea afecta, de asemenea, atât piețele de valori mobiliare cât și emitenții. Astfel, calitatea garanției trebuie să fie obligată să ofere securitate nu numai în circumstanțe normale, dar, de asemenea, în momente de criză. La stabilirea standardelor de calitate a colateralului său, Banca Națională a Elveției ia în considerare:

- tipul de hârtie;
- rating-ul de credit al emitentului;

- the next order to be executed is cancelled to make way for smaller orders for which the giro cover is sufficient;

- the giro account is replenished by transfers from other banks;
- the giro account is replenished by means of a Lombard credit drawing; or
- the end-of-day processing, when all orders still in the queue are deleted.

The Lombard credit is designed as an overnight loan at an interest rate which is well above the market rate. The penalty component in the Lombard rate ensures that banks:

- hold working balances which will normally enable them to execute all payments without recourse to the Lombard facility;
- seek additional funds in the money market rather than resorting to Lombard credit;
- draw upon the Lombard credit line only as a last resort if refinancing in the money market is no longer possible and orders cannot be postponed to the next day.

The criteria laid down by the Swiss National Bank for collateralized lending under its Lombard policy focus on:

- the overall availability of securities in the market;
- the credit rating of the issuers of the securities;
- the market liquidity of the securities;
- the handling and safe custody costs for the Swiss National Bank; and
- the equality of treatment.

The overall availability of securities in the market and a positive attitude of the potential borrower under the Lombard facility towards the holding of such securities are a prerequisite. Higher standards can be demanded if:

- the securities market is large;
- there is a wide range of securities; and
- the potential borrowers tend to hold large securities portfolios.

In Switzerland, all three conditions are met. This enables the Swiss National Bank to set high standards. Even those banks which are not active in the securities business see the need to hold paper eligible as collateral at the Swiss National Bank to cater for unforeseeable events.

Borrowers have to surrender the pledged securities if they fail to service their debts. Bank failures often occur at times of financial stress, which may also affect securities markets and issuers. Thus the quality of the collateral should be required to offer security not only under normal circumstances but also at times of crisis. In setting its required collateral quality standard, the Swiss National Bank takes into account:

- the type of paper;
- the credit rating of the issuer;
- the market price volatility of the pledged securities;
- the degree of diversification in the pledged portfolio;
- the origin of the issuer.

The Swiss National Bank accepts straight bonds and claims irrespective of maturity. Equity-related securities, shares, derivatives and precious metals are excluded.

- volatilitatea prețului de piață al valorilor mobiliare gajate;

- gradul de diversificare a portofoliului angajat;
- originea emitentului.

Banca Națională a Elveției acceptă obligațiuni drepte și creanțe, indiferent de scadență. Titlurile de participare legate de acțiuni, instrumente derivate și metale prețioase sunt excluse. Obligațiunile și creanțele sunt preferabile deoarece, în caz de faliment, cererile deținătorilor de obligațiuni vor fi, desigur, satisfăcute înaintea celor ale acționarilor. Dacă acțiunile au fost acceptate, gajarea valorilor mobiliare devine mult mai volatilă și, astfel, mult mai complicată.

Rating-ul de credit al emitentului: numai hârtiile de primă clasă sunt acceptate ca garanție. Pentru a exclude titlurile de joasă calitate, Banca Națională a Elveției este capabilă să refuze hârtiile, fără a fi nevoită să expună motivele sale. Cu toate acestea, datorită politicii sale de non-discriminare, o face numai cu reticență extremă și niciodată fără a da o explicație.

Volatilitatea prețurilor: Valoarea unei garanții gajate nu se bazează pe valoarea sa de față, dar pe prețul de piață. În absența unui preț de piață (de exemplu, pentru titluri de valoare necotate la bursă) un preț de piață fictiv este calculat pe baza ratei dobânzii, maturității și randamentului estimat. Prețul de piață reflectă riscul de credit cu o mai mare precizie decât valoarea nominală și se asigură că, în caz de nerambursare a împrumutului, nu numai valoarea avansului, ci și randamentul pentru banca centrală este protejat.

Măsura în care Banca Națională a Elveției acceptă un titlu de valoare ca garanție, deși se bazează pe prețul de piață, este semnificativ mai mică. Procentul efectiv al evaluărilor pe piață acceptate este după cum urmează:

- titluri de valoare emise de către Confederație: 90%;
- titluri de valoare emise de cantoane și obligațiuni ale băncilor ipotecare comune instituțiilor emitente: 85%;
- titluri de valoare emise de municipalități și bănci: 80%;
- titluri de valoare emise de către alți debitori: 75%.

Acest sistem de ponderare ține cont de următorii factori:

- există o diferență prioritară în rating-urile de credit;
- debitorii sunt mult mai probabil să defaulteze în momente de stres, atunci când toate instituțiile vor rula riscuri mai mari;

- instituțiile comune emitente de obligațiuni ipotecare ale băncilor oferă garanții suplimentare (garanțiile reciproce ale băncilor participante și angajamentele imobiliare prudențial evaluate);

- municipalități mai mici, deși ele au puterea de a percepe impozite, sunt financiar precare;

- băncile sunt mult mai strict reglementate și supravegheate decât "alți debitori".

Acest sistem de rating nu este cu siguranță perfect. S-ar putea argumenta că diferențele în rating-uri sunt deja reflectate în cupon / prețul de piață și că Banca Națională a Elveției aplică condiții de piață, în toate celelalte activități (actualizarea, operațiunile de piață deschisă și în special swap-uri). Abordarea diferită la credite lombard poate fi justificată de faptul că împrumuturile în temeiul acestui mecanism sunt la inițiativa băncilor, și nu a băncii centrale și că acesta din urmă preferă să păstreze nivelul său de credite restante redus. Clasificarea este supusă următoarelor calificări:

Bonds and claims are preferred because in the event of bankruptcy, bond claim-holders will of course be accommodated before stockholders. If shares were accepted, the pledging of securities would become more volatile and thus more complicated.

Credit rating of the issuer: Only first-class paper is accepted as collateral. To exclude lower-grade securities, the Swiss National Bank is able to refuse paper without having to state its reasons. However, owing to its policy of non-discrimination, it does so only with extreme reluctance and never without giving an explanation.

Price volatility: The value of a security pledged as collateral is based not on its face value but on the market price. In the absence of a market price (e.g. for unlisted securities) a notional market price is calculated on the basis of the interest rate, maturity and estimated yield. The market price reflects the credit risk more accurately than the face value and ensures that in the event of a borrower defaulting not only the amount of the advance but also the yield for the central bank is protected.

The extent, to which the Swiss National Bank accepts a security as collateral, although based on the market price, is significantly lower. The actual percentage of the market valuation accepted is as follows:

- securities issued by the Confederation: 90%;
- securities issued by the cantons and banks' joint mortgage bond issuing institutions: 85%;
- securities issued by the municipalities and banks: 80%;
- securities issued by other debtors: 75%.

This weighting system takes account of the following factors:

- there are a priori differences in credit ratings;
- borrowers are more likely to default at times of stress, when all institutions will run higher risks;
- the banks joint mortgage bond issuing institutions offer additional guarantees (mutual guarantees of the participating banks and prudentially valued real estate pledges);
- smaller municipalities, although they have the power to levy taxes, are financially precarious;
- banks are more strictly regulated and supervised than "other debtors".

This rating system is certainly not perfect. It could be argued that the differences in the ratings are already reflected in the coupon/market price and that the Swiss National Bank applies market conditions in all its other activities (discounting, open market operations and especially swaps). The different approach to Lombard credit can be justified by the fact that borrowing under this facility is at the initiative of the banks and not the central bank and that the latter prefers to keep the level of its outstanding loans low. The classification is subject to the following qualifications:

- issues guaranteed by an issuer with a higher credit rating (e.g. cantonal banks) are classified in the same way as the guarantor;
- bonds conferring lower-than-normal priority for repayment in the event of bankruptcy are rated 10

- emiterile garantate de către un emitent cu un rating de credit mai mare (de exemplu, băncile cantonale) sunt clasificate în același mod ca și garantul;

- obligațiunile ce conferă o prioritate mai scăzută decât cele normale pentru rambursare în caz de faliment sunt evaluate cu 10 puncte procentuale mai puțin;

- instituțiile emitente în comun (ale băncilor și municipalităților) sunt, în ciuda garanțiilor oferite de către membrii lor, clasificate în același mod ca și membrii lor;

- titluri de valoare emise de același conglomerat nu sunt acceptate (o conexiune se consideră că există în cazul în care o firmă deține majoritatea acțiunilor celui alt și / sau în cazul în care orice poziție de conducere sau de loc în consiliul de administrație este ocupată de una și aceeași persoană).

Diversificarea colateralului: portofoliul de valori mobiliare gajate trebuie să fie diversificat. Cel puțin 50% din garante trebuie să cuprindă titluri de valoare clasificate la 85% sau mai mult din prețul de piață al lor. Titlurile de valoare emise de către emitenții străini sunt complet excluse.

Lichiditatea pieței, elasticitatea prețului unui titlu de valoare de la o anumită sumă de cumpărare sau vânzare, nu sunt în general, prea mari în Elveția, cu siguranță nu în comparație cu New York sau Londra. Realizarea unui titlu angajat ar putea atrage astfel o scădere semnificativă a prețurilor și o pierdere pentru banca centrală, mai ales că erorile băncilor apar în momente de stres financiar general, atunci când lichiditatea pieței scade oricum. Se poate argumenta că banca centrală este liberă să păstreze titlurile pe care le-a dobândit în portofoliul său până când situația se îmbunătățește. În timp ce acest lucru este adevărat, în principiu, optimizarea alocării activelor poate să se opună unei astfel de soluții pragmatice.

Desigur, lichiditatea pieței nu poate fi prognoată în avans. În absența unui indicator direct, Banca Națională a Elveției ia lichiditatea pieței pentru anumite titluri de valori ca și acordate ori de câte ori există o piață regulată. Toate titlurile listate la bursă îndeplinesc această necesitate. Piețele de tip telefonice cu ecran cad de asemenea sub termenul de "piață regulată", în cazul în care "market-maker" oferă continuu "binding bid" și "ask prices".

Având în vedere că volumul potențial de valori mobiliare este adecvat, Banca Națională a Elveției preferă valori mobiliare, care presupun costuri administrative reduse. Acesta este motivul pentru care emiterile non-guvernamentale sunt acceptate numai dacă ele sunt mai întâi acceptate de SEGA, sistemul centralizat elvețian de clearing de titluri al băncilor, sistemul de decontare și de custodie. Deși problemele de guvern nu sunt supuse la această regulă, doar câteva note de mare valoare nominală de trezorerie nu sunt manipulate de SEGA și, prin urmare, sunt stocate în tezaurul Băncii Naționale a Elveției.

Acceptarea de către SEGA facilitează administrarea atât pentru Banca Națională a Elveției cât și pentru bănci. Livrarea valorilor mobiliare gajate în mod normal, constă, în primul rând, în faptul ca banca să instruceze SEGA pentru a transfera valorile mobiliare din contul propriu de la SEGA în cel al Băncii Naționale a Elveției și, în al doilea rând, în confirmarea de către SEGA la Banca Națională a Elveției că intrarea, nu transferul fizic a avut loc.

percentage points lower;

- the joint issuing institutions (of banks and municipalities) are, despite the mutual guarantees provided by their members, classified in the same way as their members;

- securities issued by the same conglomerate are not accepted (a connection is deemed to exist if one firm holds a majority of the other's shares and/or if any management position or seat on the board of directors is occupied by one and the same person).

Collateral diversification: the portfolio of pledged securities must be diversified. At least 50% of the collateral must consist of securities classified at 85% or more of their market price. Securities issued by foreign issuers are completely excluded.

Market liquidity, the elasticity of a security's price at a given buy or sell transaction amount, is in general not that great in Switzerland, certainly not when compared with New York or London. The realization of a pledged security could thus entail a significant price decline and loss for the central bank, especially as bank failures occur at times of general financial stress, when market liquidity diminishes anyway. It may be argued that the central bank is free to keep securities to which it has acquired title in its portfolio until the situation improves. While this is true in principle, asset allocation optimization may militate against such a pragmatic solution.

Of course market liquidity cannot be forecast in advance. In the absence of a direct indicator, the Swiss National Bank takes market liquidity for particular securities as granted whenever a regular market exists. All securities listed on the stock exchange fulfill this requirement. Screen-based telephone markets also fall under the term "regular market" if a market-maker continuously offers binding bid and ask prices.

Given that the potential volume of securities is adequate, the Swiss National Bank prefers securities which entail low administrative costs. That is why non-government issues are accepted only if they are first accepted by SEGA, the Swiss banks' centralized securities clearing, settlement and safe custody system. Though government issues are not subject to this rule, only a few large-denomination Treasury notes are not handled by SEGA and are therefore stored in the vaults of the Swiss National Bank.

Acceptability by SEGA facilitates administration for both the Swiss National Bank and the banks. Delivery of the pledged securities normally consists, firstly, in a bank's instructing SEGA to transfer the securities from its own account at SEGA to that of the Swiss National Bank and, secondly, in confirmation by SEGA to the Swiss National Bank that the book entry, not the physical transfer has taken place.

Today almost all kinds of bonds are accepted by SEGA. Even the registers of book claims are nowadays deposited there. The only conditions governing acceptability by SEGA of a particular security are that large numbers of such securities exist in an identical,

Astăzi, aproape toate tipurile de obligațiuni sunt acceptate de SEGA. Chiar registrele de creanțe sunt în prezent depozitate acolo. Singurele condiții care guvernează acceptarea de către SEGA a unei anumite valori mobiliare sunt că un număr mare de astfel de titluri există într-o formă identică, standardizate. Obligațiunile emise peste tețgea nu sunt acceptate încă de SEGA.

Principiul tratării egale aplicat de către Banca Națională a Elveției înseamnă că Banca - cu condiția că politica monetară nu este împiedicată - nu ar trebui nici să favorizeze și nici să discrimineze nici-o persoană sau firmă. Acest principiu este dublu important, deoarece calitatea sigiliului "eligibile ca garanții la SNB" ar putea fi relevant în afara contextului Lombard. Datorită lichidității lor ce generează titluri de valoare potențiale care se încadrează în această categorie, sunt, de asemenea, acceptate de autoritățile de reglementare ca lichiditate de gradul al doilea, care ar putea conferi un avantaj de preț ușor peste alte titluri. "Eligibilitatea SNB" ar putea, prin urmare, în anumite circumstanțe să aibă o valoare intrinsecă.

Principiul non-discriminării are mai multe consecințe pentru criteriile de creditare Lombard. Titlurile de valoare emise de către toate tipurile de instituții interne pot fi eligibile (instituțiile străine sunt încă discriminate pentru a facilita administrarea). Nu există o preferință pentru guvern față de emitenții privați, pentru mari față de mici, sau pentru firmele cotate de top față de celelalte. Se poate argumenta că neutralitatea presupune, de asemenea, cote de non-discriminare. Cu toate acestea, confruntată cu dilema între politica de "securitate" și "neutralitate", Banca Națională a Elveției a decis, în interesul general astfel în favoarea primei.

Eligibilitatea este determinată independent de clasa particulară de securitate. Creanțele pe suport de hârtie precum și celelalte, emiterile publice precum și cele private, emiterile purtătoare de dobândă precum și cele cu cupon zero, hârtiile cu rată fixă precum și cele cu rată flotantă sunt eligibile. Obligațiunile convertibile de garant, titlurile de valoare înregistrate sub un nume nominalizat și titlurile de valoare emise de firme legate cu debitorul Lombard nu sunt eligibile.

Nondiscriminarea este, de asemenea, principiul de bază pentru determinarea custodiei sigure și a taxei de tranzacție, pe care băncile sunt obligate de către Banca Națională a Elveției (Banca în sine este taxată de SEGA) să o plătească. Băncile ar trebui, din punctul de vedere al costurilor lor administrative, să nu aibă nici un stimul și nici un factor de descurajare a plasa titluri de valoare cu Banca Națională a Elveției. În cazul în care taxele sunt prea mari, băncile cu linii de credit Lombard sunt penalizate vis-à-vis de alte instituții. În cazul în care taxele sunt prea mici, toate instituțiile fără acces la credite Lombard (adică non-bancare) sunt discriminate. Astfel, o structură de taxă neutră este atinsă dacă toți participanții plătesc exact aceleași taxe care ar trebui să le plătească la depunerea titlurilor lor de valoare cu o instituție de depozit. Având în vedere că taxele de custodie pe piață scad împreună cu mărimea portofoliului, băncile cu portofolii mari plătesc taxe mai mici. Ei sunt liberi să ceară Băncii Naționale a Elveției aceeași reducere pe care o primesc de la SEGA.

Condiții care reglementează operațiunile de lombard. Operațiunile de creditare Lombard sunt supuse la o serie de

standardized form. Bonds issued over the counter are not yet acceptable to SEGA.

The principle of equal treatment applied by the Swiss National Bank means that the Bank - provided that monetary policy is not hampered - should neither favor nor discriminate against any person or firm. This principle is doubly important because the quality seal "eligible as collateral at the SNB" could be relevant beyond the Lombard context. Owing to their liquidity-generating potential securities which fall into this category are also accepted by bank regulators as second degree liquidity, which could confer a slight price advantage over other securities. "SNB-eligibility" could therefore in certain circumstances have intrinsic value.

The principle of non-discrimination has several consequences for Lombard lending criteria. Securities issued by all types of domestic institution may be eligible (foreign institutions are still discriminated against to facilitate administration.) There is no preference for government rather than private issuers, large rather than small or top-rated rather than other firms. It could be argued that neutrality also requires non-discriminatory quotas. However, confronted with the policy dilemma between "security" and "neutrality", the Swiss National Bank has decided in the general interest to favor the former.

Eligibility is determined independently of the particular class of security. Paper-based as well as book-entry claims, public as well as private issues, interest-bearing as well as zero-coupon issues and straight as well as some floating-rate notes are all eligible. Convertibles warrant bonds, securities registered under a nominee name and securities issued by firms linked with the Lombard borrower are not eligible.

Non-discrimination is also the guiding principle for determining the safe custody and transaction fees the banks are charged by the Swiss National Bank (the Bank itself is charged by SEGA). The banks should, from the point of view of their administrative costs, have neither an incentive nor a disincentive to lodge securities with the Swiss National Bank. If the fees are too high, the banks with Lombard credit lines are penalized vis-à-vis other institutions. If the fees are too low, all institutions without access to Lombard credits (i.e. the non-banks) are discriminated against. Thus a neutral fee structure is achieved if all participants pay exactly the same fees they would have to pay when lodging their securities with a depository institution. Since the marginal safe custody fees in the market decline with portfolio size, banks with large portfolios are charged lower fees. They are free to ask the Swiss National Bank for the same discount they receive from SEGA.

Conditions governing Lombard operations. Lombard lending operations are subject to a number of conditions, some of which are typically Swiss but others are applied wherever Lombard credits are granted. The main conditions concern:

- access to the Lombard facility;

condiții, dintre care unele sunt, de obicei tipic elvețiene, altele fiind aplicate ori de câte ori sunt acordate creditele Lombard. Principalele condiții privesc:

- accesul la facilitatea de lombard;
- determinarea liniei de credit Lombard, procedurii care se ocupă cu valorile mobiliare gajate; procedura de tragere;
- determinarea ratei Lombard;
- posibilitatea de a extinde facilitatea de lombard.

Accesul la facilitatea Băncii Naționale a Elveției de credit Lombard este limitată la guvernul federal și bănci (adică, instituțiile elvețiene și străine care sunt obiectul legilor bancare elvețiene). Accesul este astfel clar definit, și nu a existat nici un dubiu despre unde se află linia de demarcație.

Banca Națională a Elveției este bancherul Guvernului: linia Guvernului federal de credit are ca scop facilitarea atât a politicii monetare cât și a celei fiscale. Banca Națională a Elveției este, de asemenea bancher al băncilor: principiul de nondiscriminare se aplică la Banca Națională a Elveției în teorie, ceea ce înseamnă că accesul este total nerestricționat. Cu toate acestea, deoarece este imposibil în practică pentru toată lumea să se acorde un cont, un compromis convingător între nondiscriminări și practică a trebuit să fie găsit. Crearea unei distincții între bănci și instituțiile nonbancare au oferit un astfel de compromis: băncile sunt de stat reglementate și supravegheate, ele joacă un rol deosebit în sistemul de plată și sunt esențiale în măsura în care riscul de sistem și stabilitatea financiară globală sunt în cauză.

Decizia cu privire la valoarea liniei de credit Lombard este decisă individual de către bancă. Limita de credit lombard aleasă depinde de volumul de plăți a unei bănci, riscurile de plată, riscurile subiective de evaluare și disponibilitatea de titluri SNB-eligibile. Lăsând decizia cu privire la dimensiunea liniei de credit la discreția debitorului se justifică, deoarece băncile trebuie să știe de lichiditatea lor necesară mai bine decât autoritățile și pentru că celelalte condiții de creditare (rata Lombard și taxa de custodie) fac ca cererea de limită a creditului inadecvată.

Banca Națională a Elveției în sine are dreptul de a reduce sau să înlăture pe deplin linia de credit cu un preaviz de zece zile, fără precizarea motivelor sale. Băncile nu au voie să schimbe limitele lor mai frecvent, deoarece aplicabilitatea sistemului ar fi redusă și ar putea fi un pericol de abordare mai puțin serioasă a evaluării riscurilor și a unei participări mai mici de titluri SNB-eligibile, numai dacă riscurile neprevăzute ce rezultă într-o perioadă foarte scurtă de timp au trebuit luate în considerare.

Odată ce linia de credit Lombard a fost stabilită, titlurile de valoare trebuie să fie livrate imediat la Banca Națională a Elveției sau în contul său de custodie cu SEGA. Doar dacă valorile mobiliare sunt transferate, avansul poate fi făcut.

Valorile mobiliare pot fi retrase doar în cazul următoarelor patru condiții:

- în cazul în care valoarea valorilor mobiliare rămase este încă suficientă;
- în cazul în care limita de lombard este redusă, dar numai după ce a trecut un an;
- dacă un alt titlu de valori mobiliare cu cel puțin aceeași valoare este livrat în prealabil;
- la scadență, dar numai în cazul în care o sumă în

• determinarea ratei Lombard; procedura de tratare a valorilor mobiliare gajate; procedura de retragere;

- determinarea ratei Lombard; și
- posibilitatea de extindere a facilității Lombard.

Accesul la facilitatea Băncii Naționale a Elveției de credit Lombard este limitată la guvernul federal și bănci (adică, instituțiile elvețiene și străine care sunt obiectul legilor bancare elvețiene). Accesul este astfel clar definit și nu a existat nici un dubiu despre unde se află linia de demarcație.

The Swiss National Bank is banker to the Government: the Federal Government's credit line is aimed to facilitate both monetary and fiscal policy fine-tuning. The Swiss National Bank is also banker to the banks: the principle of non-discrimination applying to the Swiss National Bank in theory means that access is totally unrestricted. However, since it is impossible in practice for everybody to be given an account, a convincing compromise between non-discrimination and practicability had to be found. The drawing of a distinction between banks and non-banks offered such a compromise: banks are state-regulated and supervised; they play a special part in the payment system and are crucial insofar as systemic risk and overall financial stability are concerned.

The decision about the amount of the Lombard credit line is up to the individual bank. The chosen Lombard credit limit depends on a bank's volume of payments, payment risks, subjective risk assessment and the availability of SNB-eligible securities. Leaving the decision about the size of the credit line to the discretion of the borrower is justifiable because the banks should know their liquidity requirement better than the authorities and because the other terms of lending (Lombard rate and safe custody fee) make an inappropriate credit limit request unlikely.

The Swiss National Bank itself is entitled to reduce or fully withdraw the credit line at ten days' notice without stating its reasons. Banks are not allowed to change their limits more frequently because the practicability of the system would be reduced and there might be a danger of a less serious approach to risk assessment and of smaller holdings of SNB-eligible securities, if only the risks and contingencies arising over a very short period of time had to be taken into account.

Once the Lombard credit line has been established, the securities must be delivered immediately to the Swiss National Bank or to its safe custody account with SEGA. Unless the securities are transferred no advances can be made.

The securities can only be withdrawn subject to the following four conditions:

- if the value of the remaining securities is still sufficient;
- if the Lombard limit is reduced, but only after a year has elapsed;
- if another security of at least the same collateral value is delivered beforehand;

numerar echivalentă este blocată.

În practică, băncile adesea gajează:

- titluri în valoare totală de mai mult decât suma necesară, în scopul de a asigura un echilibru de lucru și o marjă pentru scăderile de prețuri;

- titluri de valoare pe termen lung;

- titluri de valoare deținute pentru alte scopuri decât cele comerciale.

Procedura de tragere. Tranzacțiile de creditare Lombard individuale sunt executate după cum urmează:

- o bancă ia inițiativa și se bazează pe linia de credit. Contul giro cu Banca Națională Elvețiană este creditat și rata dobânzii Lombard pentru cel puțin o zi este datorată;

- avansul de lombard poate fi plătit înapoi oricând băncii îi este convenabil;

- desenul pe linia de credit Lombard este în mod normal pentru o zi și nu ar trebui, în orice caz, să depășească o perioadă de câteva zile. Costul relativ al creditului descurajează abuzul. *Moral suasion* și amenințarea de a anula linia de credit sunt sancțiunile finale ale Băncii Naționale a Elveției.

Determinarea ratei Lombard. Rata Lombard este stabilită în mod semnificativ (în prezent 2%) mai sus ca rata "call" de pe piața monetară:

- rata medie elvețiană de pe piața monetară în cursul ultimelor două zile lucrătoare este luată ca rata "call" de pe piața monetară;

- componenta pedepsei în rata Lombard este o consecință a politicii elvețiene Lombard, care privește instrumentul Lombard numai ca o facilitate de lichiditate de ultimă instanță pentru participanții sistemului elvețian interbancar de clearing (SIC) (ca o linie de credit de urgență pentru acele bănci care la sfârșitul zilei de plată au o cerință de lichiditate neașteptată);

- ca urmare a pedepselor cu rata de trageri Lombard care sunt extrem de rare și facilitatea de lombard ce are numai un efect neglijabil asupra variațiilor în baza monetară (pentru întreaga perioadă din 1992, media zilnică de trageri Lombard s-a ridicat la nu mai mult de 1% din baza monetară, întrucât băncile preferă în mod evident liniile de credit de pe piața monetară și interbancară pentru îndeplinirea cerinței lor normale de lichiditate).

În eventualitatea unei crize reale de lichiditate ce afectează băncile individual sau sistemul bancar în ansamblu, Banca Națională a Elveției ar putea oferi linii de credit Lombard suplimentare discreționare.

Banca Națională a Elveției are diferite posibilități disponibile pentru extinderea facilității de lombard:

- valori mobiliare suplimentare (de asemenea, facturi și aur) ar putea fi acceptate. Legea împuternicește Banca Națională a Elveției de a accepta hârtii care în prezent sunt excluse printr-o directivă SNB de dragul comodității (datorii înregistrate, datoriile ce nu sunt cotate la bursa de valori, unele hârtii străine, datorii non-preferențiale, datorii non-standardizate etc.);

- proporția valorii de piață la care valorile mobiliare sunt creditate ar putea fi majorată la 100%;

- accesul la credit Lombard ar putea fi extins pentru a include non-bănci;

- at maturity but only if an equivalent cash amount is blocked.

In practice banks often pledge:

- securities totaling more than the required amount, in order to provide a working balance and a margin for price declines;

- long-dated securities;

- securities not held for trading purposes.

The drawdown procedure. Individual Lombard lending transactions are executed as follows:

- a bank takes the initiative and draws on the credit line. The giro account with the Swiss National Bank is credited and the Lombard interest rate for at least one day is due;

- the Lombard advance can be paid back whenever it suits the bank;

- the drawing on the Lombard credit line is normally made for one day and should in any case not exceed a period of a few days. The relative cost of the credit discourages abuse. Moral suasion and the threat to cancel the credit line are the Swiss National Bank's ultimate sanction.

Determination of the Lombard rate.

The Lombard rate is set significantly (at present 2%) above the call money market rate:

- the average Swiss money market rate over the preceding two working days is taken as the call-money market rate;

- the penalty component in the Lombard rate is a consequence of the Swiss Lombard policy, which regards the Lombard instrument only as a liquidity facility of last resort for participants of the Swiss Interbank Clearing (SIC) system (as an emergency credit line for those banks which at the end of the payment day have an unexpected liquidity requirement);

- owing to the penalty rate Lombard drawdown's are extremely rare and the Lombard facility has only a negligible effect on variations in the monetary base (for the whole of 1992 the average daily Lombard drawdown amounted to no more than 1 % of the monetary base as banks obviously prefer the money market and interbank credit lines for meeting their normal liquidity requirement).

In the event of a real liquidity crisis affecting individual banks or the banking system as a whole the Swiss National Bank could offer additional discretionary Lombard credit lines.

The Swiss National Bank has various possibilities available for extending the Lombard facility:

- additional securities (and also bills and gold) could be accepted. The law empowers the Swiss National Bank to accept paper currently excluded by an SNB directive for the sake of convenience (registered debt, debt not listed on the stock exchange, some foreign paper, in non-preferential debt, non-standardized debt etc.);

- the proportion of market value at which the securities are credited could be increased to 100%;

- access to Lombard credit could be widened to include non-banks;

- perioada de împrumut ar putea fi crescută;
- rata Lombard ar putea fi redusă.

- the borrowing period could be increased;
- the Lombard rate could be lowered.

Bibliografie/Bibliography

1. Basler H., Die Wirtschaftspolitischen Zielpräferenzen der Deutschen Bundesbank, Kredit und Kapital, Vol. 11 (1978), pp. 84-108.
2. Irmiler H., Ursachen und Abwehr der Inflation, Deutsche Bundesbank, Auszüge aus Presseartikeln, No. 12, Frankfurt, February 1972, pp. 1-10.
3. Frey S., Schneider F., Central Bank Behavior, A Positive Empirical Analysis, Journal of Monetary Economics, Vol. 7 (1981), pp. 291-315.
4. Manfred J., Neumann M., The Deutsche Bundesbank's Concept of Monetary Theory and Monetary Policy, Proceedings of the First Konstanzer Seminar on Monetary Theory and Monetary Policy, (Karl Brunner, Ed.), Supplement to Kredit und Kapital, Vol. 1, Berlin 1992, pp. 165-218.
5. Rolf C., Der Handlungsspielraum von Notenbanken, Nomos, Baden-Baden 1981, p.
6. Schlesinger H., Der Beitrag der Geldpolitik zur Preisstabilisierung, Deutsche Bundesbank, Auszüge aus Presseartikeln, No. 94, Frankfurt, August 1982, pp. 1-6.
7. Willms M., An Evaluation of Monetary Indicators in Germany, Ibid., pp. 219-242.
8. Willms M., Monetäre Wirkungen der Staatsverschuldung, Die Bank, Cologne 1978, p.471.

DINAMICA SPECIALIZĂRII COMERȚULUI EXTERIOR AL REPUBLICII MOLDOVA

Alexandru STRATAN, dr. hab., conf. univ., IEFS
Victoria CLIPA, drd., cercet. șt., IEFS

Recenzent: Petru CATAN, dr. hab., conf. univ., ULIM

În ultimul deceniu, comerțul exterior al Republicii Moldova, dar mai cu seamă exporturile au înregistrat performanțe foarte modeste. Spre deosebire de importuri, exporturile moldovenești au crescut foarte încet, fiind cauzate, în mare parte, și de reducerea producției naționale. În acest articol este analizat gradul de specializare al comerțului exterior al Republicii Moldova și măsura în care acesta a evoluat pe perioada de tranziție. Moldova continuă să se specializeze, cu precădere, în exportul de produse agroalimentare. Structura importurilor este predominată de produsele medii și înalte tehnologice. Cu toate acestea, Moldova începe să importe cantități tot mai mare de produse pentru care reflectă un grad înalt de specializare.

Cuvinte cheie: import, export, specializarea comerțului, indicele Lafay, producție.

În prezent, un deziderat major al politicilor guvernamentale a devenit trecerea economiei naționale de la un model de dezvoltare bazat pe remiteri și consum la unul bazat pe exporturi, investiții și inovații. Despre asigurarea dezvoltării economiei naționale în baza inovațiilor este încă prematur de vorbit, întrucât acestea presupun investiții enorme și sunt caracteristice mai mult țărilor înalt dezvoltate. În același timp, exporturile și investițiile străine directe ar putea avea o importanță crucială în asigurarea creșterii economiei naționale. Deși pe toată perioada de tranziție, dar mai cu seamă, de-a lungul ultimului deceniu au fost întreprinse multiple măsuri care vizează liberalizarea comerțului exterior, performanțele acestuia, în special ale exporturilor, rămân a fi foarte reduse, economia

TRADE SPECIALIZATION DYNAMICS IN MOLDOVA

Alexandru STRATAN, PhD, associate professor, IEFS
Victoria CLIPA, PhD. student, scient. resear., IEFS

Reviewer: Petru CATAN, PhD, associate professor, ULIM

In the last decade, external trade of Republic of Moldova, especially exports have showed very poor performances. Unlike imports, Moldovan exports grow very slow, and this is determined in the main by a reduction of industrial production. This paper examines the pattern of Moldovan international trade specialization and to what extent has it managed to change during the transition process to market economy. Agricultural sector and food processing industry still dominate the categories of products for which Moldova exhibits the largest degree of trade specialization. By contrast, high-technology sectors are prevalent among the categories for which our country is import-dependent. However, Moldova became also an important importer of products it have the greater degree of specialization.

Keywords: imports, exports, trade specialization, Lafay index, manufacturing.

Nowadays, an important issue for public authorities has become the national economy transition from a development model based on remittances and consumption to a one based on exports, investment and innovation. It is still premature to talk about Moldovan economic development based on innovation, since they involve huge investments and are more characteristic for the developed countries. However, exports and foreign direct investment could play a vital role in national economy's growth. Although throughout the period of transition, namely over the last decade, many measures have been taken to liberalize exports, their performances are still very low

națională confruntându-se practic cu un deficit de produse competitive, care ar putea concura pe piața externă. Aceste evoluții modeste se datorează, în mare parte, unor vicii de structură a exporturilor, care nu prea a progresat în această perioadă.

Această lucrare are drept scop analiza progreselor înregistrate de RM în procesul respecializării comerțului exterior, în perioada de tranziție, la economia de piață. Principalele rezultate ale studiului confirmă preocupările existente cu privire la calitatea specializării exporturilor moldovenești. RM continuă să se specializeze, cu precădere, în exportul de produse agroalimentare și manufacturate cu un grad redus de tehnologizare. În același timp, produsele cu un grad înalt de valoare adăugată sunt puțin caracteristice exporturilor moldovenești, fapt care determină și aportul redus al acestora la creșterea economiei naționale.

Principalele tendințe ale comerțului exterior moldovenesc în perioada de tranziție

În perioada ultimelor decenii, în condițiile intensificării procesului de globalizare, comerțul exterior al RM a cunoscut profunde mutații. O etapă importantă în acest proces a reprezentat aderarea Moldovei la sistemul multilateral comercial OMC, care a impus noi dimensiuni în politica comercială a țării, cu orientare importantă spre exterior. În linii generale, această perioadă se caracterizează printr-o serie de tendințe principale.

Drept urmare a liberalizării comerțului exterior a crescut gradul de deschidere al economiei moldovenești (exprimat prin ponderea sumei importurilor și a exporturilor în PIB), care practic s-a dublat de la începutul anilor 90 până în prezent. Dacă, în anul 1992, acesta constituia doar 45%, atunci, deja în anul 1995 a reprezentat 89%, iar în a. 2010 – 94%, în perioada pre-criză acesta depășind chiar 100%. Această deschidere, s-a datorat în mare parte creșterii cu ritmuri accelerate a importurilor, mai cu seamă, începând cu ultimul deceniu, în timp ce performanțele exporturilor naționale au rămas foarte modeste. O dovadă în acest sens este ponderea mică a exporturilor în PIB, care a crescut de la 19 la 49% în perioada anilor 1992-1995, în a. 1995 înregistrându-se valoarea de apogeu, ca apoi în a. 2010 să se reducă până la 27%, precum și rata de acoperire a importurilor prin exporturi, care a scăzut de la 73,42% în a. 1992 până la 41,04%, în anul 2010. De asemenea, relevant este și faptul că cota exporturilor moldovenești în exportul mondial a rămas, practic, neschimbată, în această perioadă, variind în jurul valorii de 0.01%. Conform datelor figurii 1, comerțul exterior al Republicii Moldova a avut o tendință generală de creștere, cu excepția anilor de criză.

O altă schimbare importantă, care a marcat perioada de tranziție, este reorientarea cardinală a comerțului exterior, atât a importurilor, cât și a exporturilor. Dacă în a. 1992, 68,9% din tranzacțiile comerciale exterioare se desfășurau cu țările fostului spațiu sovietic (64,6% din exporturi și 72% din importuri), atunci, până în prezent importanța acestora a scăzut, în 2010 ponderea acestora în exporturile moldovenești fiind de 39,42%, iar în importuri de 32,60%. În același timp, începând cu a doua jumătate a anilor 90, iar mai cu seamă pe perioada ultimului deceniu, datorită facilităților comerciale acordate de către UE, iar mai apoi ca urmare a aderării României la acest grup de țări, UE a devenit un partener cu o mare greutate în comerțul exterior. Astfel, în a.2010, 47,18% din exporturi erau orientate spre această regiune, din care se importa 44,20% din produse.

and the national economy is actually facing a shortage of competitive products on external markets. These modest export developments in large part due to the uncompetitive exports' structure, which have shown modest evolution during this period of time.

This paper attempts to analyze the changes occurred in Moldovan trade specialization pattern. The main results of the study confirmed the existing concerns about the quality of Moldovan exports specialization. Moldova continues to be specialized mainly in export of agricultural products and low-tech manufactured products. Meanwhile, products with a high added value are less characteristic for Moldovan exports, what determine their low contribution to national economic growth.

The main trends of Republic of Moldova external trade in the transition period

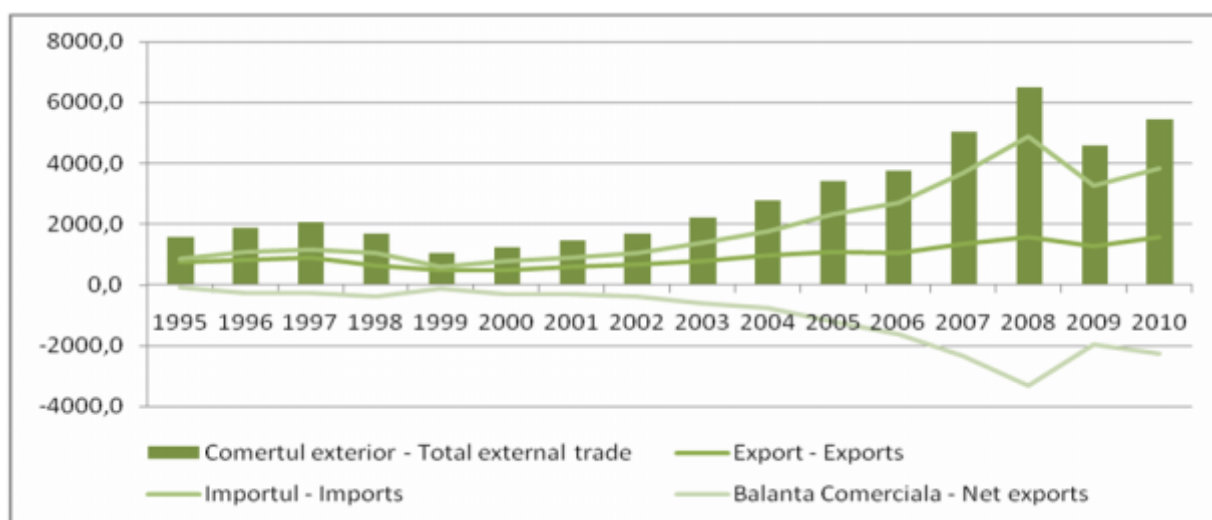
Intensifying globalization during the last decades raised profound changes in Moldovan foreign trade. A major step in this process has been Moldova's accession to the WTO multilateral system of trade that has brought on a new dimension in the country's trade policy. This period was marked by some main trends.

Trade liberalization has led to an increase in the degree of economic openness (share of sum of imports and exports on GDP). In 2010 country's economic openness was almost two ways higher compared to the beginning of '90. In 1992, it represented 45%, in 1995 – 89% and in 2010 – 94%. In the pre-crisis year this indicator has reached and overcome even 100%. The high values of the index are due to the accelerated growth rates of imports, especially during the last decade, while exports performances has remain relatively modest. This fact is confirmed by the law exports' share in GDP - that has grown from 19% in 1992 to 49% during the peak year of 1995, and decreased in 2010 till 27%. Also imports coverage by exports rate has decreased from 73.42% to 41.04% in the period 1992-2010.

Is relevant the fact that the share of Moldovan exports in world exports has remained virtually unchanged during this period, with values varying around 0.01%. However, as shown in Figure 1, except crisis years, Moldova's foreign trade followed a general growth trend.

Another trend that marked external trade in the transition process is the cardinal geographical reorientation of external trade, both: imports and exports.

Unlike the 1992 year when almost 68.9% of external trade was oriented toward former socialists countries (64.6% of exports and 72% of imports), in 2010 the share of this countries in our external trade has decreased, representing 39.42% of exports and 32.60% of imports. Meantime, beginning with the second half of the 90s, especially in the last decade, due to the preferential trade regimes with EU and then to the Romania joining to this country group, EU became an important trade partner of Moldova. In 2010 Moldova's exports was oriented towards EU in proportion of 47.18%, and was importing from this region 44.20%.

Fig.1. Evoluția comerțului exterior în perioada anilor 1995-2010, mln. USD/

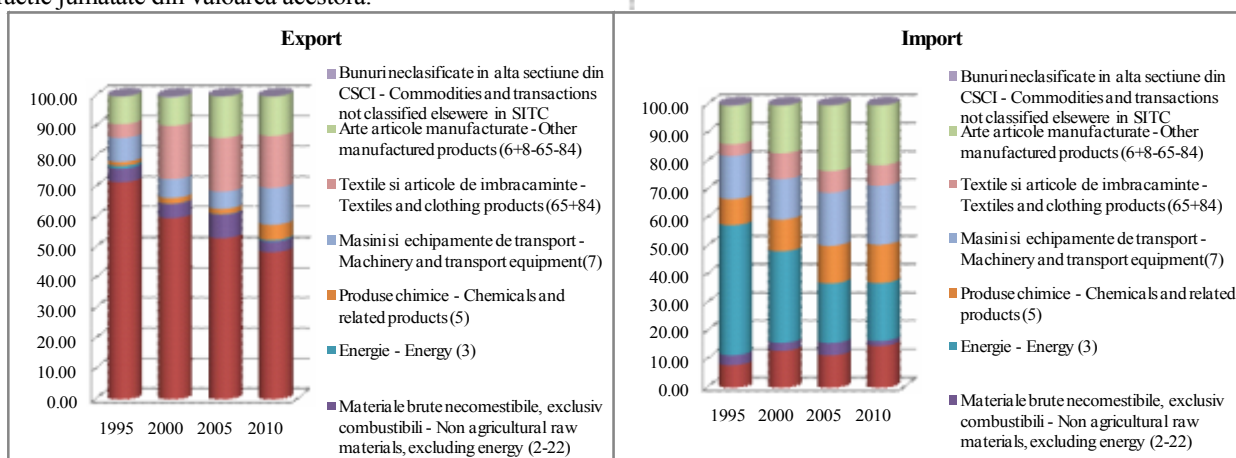
Fig. 1. External trade of the Republic of Moldova (1995-2010), mln. USD

Sursa: elaborat de autori în baza datelor statistice ale UNCTAD./Source: elaborated by authors based on UNCTADSTAT database

În sfârșit, un aspect important al comerțului exterior, care, de asemenea, a suferit unele modificări odată cu deschiderea economiei moldovenești, este schimbarea structurii comerțului exterior pe grupe de produse: atât a exporturilor, cât și a importurilor (figura 2). Dar, problema care se pune este „au fost oare aceste schimbări calitative, care ar permite transformarea comerțului exterior într-un factor cu implicații pozitive asupra creșterii economice?”. În această perioadă s-a înregistrat o scădere semnificativă a exporturilor de produse agroalimentare de la 71,70% în a.1995 până la 48,65% în a.2010. Această scădere se datorează reducerii exporturilor produselor din carne, lactate, ouă, zahăr, produselor din tutun și băuturilor, care au scăzut considerabil începând cu anul 2006 (an în care Rusia a impus interdicția pentru importurile de vinuri moldovenești). Cu toate acestea, potrivit datelor din figura 2, această grupă de produse continuie să reprezinte o parte importantă din exporturile moldovenești, constituind practic jumătate din valoarea acestora.

Finally, another important aspect of foreign trade, which has undergone some changes since the Moldovan economy has opened, is the foreign trade commodity structure both of exports and imports (Figure 2). But the question is “have been these changes qualitative, which would allow the transformation of foreign trade into a positive factor with significant implications on economic growth?”. In this period a significant decline in agricultural and food products exports has been recorded, from 71.7% in 1995 to 48.65% in 2010. This decline is caused especially by the meat, milk, eggs, sugar, drinks and tobacco products’ export steepest fall since 2006 (in 2006, Russia introduced a ban for Moldovan wines imports). Despite this, as shown in figure 2, the share of agricultural and food products exports remain enough high, almost one half.

Export of agricultural and food products have dropped dramatically during this period, from 71.7% in 1995 to 48.65% in 2010. This decline is caused especially by the meat, milk, eggs, sugar, drinks and tobacco products’ export steepest fall since 2006 (in 2006, Russia introduced a ban for Moldovan wines imports). Despite this, as shown in figure 2, the share of agricultural and food products exports remain enough high, almost one half.

Fig. 2. Structura exporturilor și importurilor Republicii Moldova în perioada anilor 1995-2010, %/

Fig. 2. Evolution of commodity structure of Republic of Moldova's external trade between 1995-2010, %

Sursa: elaborat de autori în baza datelor statistice BNS și UN COMTRADE./Source: elaborated by authors based on NBS and UNCTADSTAT database

Notă: Datele sunt prezentate conform grupelor clasificatorului SITC, rev. 3./Note: the data are presented according SITC rev 3

În această perioadă, în volumul total al exporturilor a crescut ponderea exportului de bunuri manufacturate, cu precădere, exporturile de mașini și aparate electrice, produse ale industriei ușoare – textile, încălțăminte, confecții de îmbrăcăminte etc. Exportul acestor produse a manifestat tendințe mai accentuate de creștere în ultimul deceniu, ca urmare a delocalizării procesului de producție a marilor întreprinderi europene. Cu toate acestea, exportul acestei categorii de produse nu numai că se caracterizează printr-un nivel redus al valorii adăugate, dar în ultimii 5 ani s-au evidențiat și ușoare tendințe de reducere a acestora, Moldova pierzând treptat avantajele sale de cost.

Schimbări au fost resimțite și în structura importurilor. S-au redus semnificativ în perioada analizată importurile de energie, de la 45,9% în a.1995 la 20% în a.2010 în total, deși sub aspect cantitativ au înregistrat o creștere practic dublă. În același timp, fiind alimentate mai cu seamă din remiteri, au crescut considerabil importurile de produse manufacturate, însă cel mai ciudat fapt este creșterea importurilor de produse agroalimentare: produse din carne, fructe și legume, produs din tutun etc. În anul 2008 am avut parte și de un fenomen unicat, balanța comercială pentru produsele agroalimentare a înregistrat un sold negativ – (-) 14,47 mln. USD.

Gradul de specializare a comerțului exterior moldovenesc

Analiza dinamicii specializării comerțului exterior în timp poate fi un indicator al schimbărilor structurale ce se produc într-un sistem economic. De asemenea, aceasta poate indica asupra calității structurii comerțului exterior al unei țări.

Există mai mulți indicatori care permit măsurarea gradului de specializare al unei țări în anumite ramuri. Unul din acești indicatori este *indicele Lafay* (1992) care măsoară avantajul comparativ al unei țări în exportul de bunuri, comparând balanța comercială pentru bunul respectiv cu nivelul general al balanței comerciale. Indicele măsoară contribuția fiecărui grup de produse la normalizarea balanței comerciale. Astfel, o valoare pozitivă a indicelui relevă un avantaj comparativ, iar creșterea acestuia – un nivel superior de specializare. Din contra, o valoare negativă denotă un dezavantaj comparativ.

Pentru o țară j și pentru o grupă de produse i , indicele de specializare Lafay (LFI_i) se calculează după cum urmează:

$$LFI_i = \left(\frac{X_i - M_i}{X_i + M_i} - \frac{\sum_{i=1}^N (X_i - M_i)}{\sum_{i=1}^N (X_i + M_i)} \right) \frac{X_i + M_i}{\sum_{i=1}^N (X_i + M_i)} * 100, \quad i = 1, \dots, N$$

Unde: X_i și M_i reprezintă exportul și corespunzător importul total al produsului i de către țara j , iar N – numărul total de produse.

În studiu a fost calculat indicele de specializare Lafay al comerțului moldovenesc, în baza diviziunilor clasificatorului SITC, rev. 3. Analiza datelor relevă faptul că, timp de 15 ani, Moldova nu și-a consolidat nivelul de specializare, mai mult ca atât, chiar s-a înregistrat o reducere a acestuia. Din 67 de diviziuni ale clasificatorului, în a.2010, Moldova deținea un avantaj comparativ doar în 21 din diviziuni (ceea ce reprezintă 31%), 13 dintre care constituind produsele agroalimentare și bunuri primare. Respectiv, în a.1995 acești indicatori reprezentau 22 diviziuni dintre care 15 produse agroalimentare și primare.

During this period, the share of manufactured goods exports have grew, particularly electrical machinery and light industry products: textiles, footwear, apparel etc. The export of these products showed more significant growth trend in the first half of this decade, following the relocation of production of large European companies to low labor cost countries. However, besides the low level of added value of these products, in the last five years their exports have highlighted a slight reduction, Moldova gradually losing its cost advantages.

Also the imports' structure has changed. During the analyzed period, although its value increased more than 2 times, energy imports share of total imports decreased dramatically from 45.9% in 1995 to 20% in 2010. At the same time, being generated especially by migrants' remittances, imports of manufactured products have increased significantly. But a quite strange phenomenon is the growth of imports of food products like: meat, fruit and vegetables, tobacco products etc. Moreover, in 2008 a unique phenomenon has occurred – for the first time, this group of products has registered a negative trade balance – (-) 14.47 million USD.

Patterns of Moldova's external trade specialization

The analysis of foreign trade specialization patterns over time can point out the structural changes that occur in an economic system. It also can be considered as an indicator of the quality of a country's foreign trade structure.

The literature suggests a large number of indicators in order to measure the specialization of international trade of different countries. One of these indicators is Lafay index (1992), which is an index of specialization or revealed comparative advantage that takes account of both exports and imports and is therefore more suitable for a country with intra-industry trade. Thus, a positive value of the index reveals a comparative advantage, and its growth – a higher level of specialization. On the contrary, a negative value indicates a comparative disadvantage.

For a country j and for a group of products i , the specialization Lafay index (LFI_i) take the following form:

Where: X_i and M_i are exports and imports of the product i by country j , and N – total number of products.

Within the study, the Lafay index for the Moldova's external trade has been computed at a disaggregated level of 67 items from the two-digit Standard International Trade Classification. The study reflects the fact that during the last 15 years Moldova didn't specialized in new sectors, and has even registered a loss o specialization in traditional sectors. From 67 divisions of SITC, in 2010 Moldova had comparative advantages for only 21 (that represent 31% of total) from witch 13 positions are agricultural products and other primary goods. Accordingly, in 1995 we had a comparative advantage for 22 divisions, 15 of which were food and primary products.

Se poate observa că în lista primelor 10 produse în care se specializează exporturile moldovenești predomină produsele neprelucrate – agricole. Primele 5 grupe în care Moldova a continuat să se specializeze în perioada ultimului deceniu sunt *băuturile, articolele și accesoriile de îmbrăcăminte, legumele și fructele, grăsimi și uleiuri din semințe și fructe oleaginoase, cerealele și produsele cerealiere.*

As can be seen from the table above, the greater degree of specialization Moldova has for agricultural products. Top five groups of products that Moldova has *continued to specialize during this period are drinks, articles of apparel and accessories, vegetables and fruits, fixed vegetable fats and oils, cereals and cereal preparations.*

Tabelul 1/Table 1

Top 10 și ultimele 10 produse în care se specializează exporturile Republicii Moldova în a. 2010 comparativ cu a. 1995 (calculat în baza indicelui Lafay) / Top 10 and bottom 10 products groups for which Moldova has a comparative advantage based on the Lafay index

1995					2010						
Cod SITC, rev 3	Grupe produse	ILF	Cod SITC, rev 3	Grupe produse	ILF	Cod SITC, rev 3	Grupe produse	ILF	Cod SITC, rev 3	Grupe produse	ILF
11	Bauturi - Beverages	10.82	78	Vehicule rutiere (inclusiv vehicule cu perna de aer) - Road vehicles (including air-cushion vehicles)	-0.88	84	Imbracaminte si accesorii - Articles of apparel and clothing accessories	5.27	69	Articole prelucrate din metal - Manufactures of metals, n.e.s.	-0.66
05	Legume si fructe - Vegetables and fruits	7.34	65	Fire, tesaturi, articole textile necuprinse in alta parte si produse conexe - Textile yarn, fabrics, made-up articles, n.e.s., and related products	-0.95	05	Legume si fructe - Vegetables and fruits	4.78	64	Hirtie, carton si articole din pasta de celuloza, din hirtie sau din carton - Paper, paperboard and articles of paper pulp, of paper or of paperboard	-0.68
06	Zahar, preparate pe baza de zahar; miere - Sugars, sugar preparations and honey	4.11	54	Produse medicinale si farmaceutice - Medicinal and pharmaceutical products	-1.00	11	Bauturi - Beverages	4.16	55	Uleiuri esentiale, rezinoide si substante parfumate, preparate pentru toaleta, produse pentru infrumusetare - Essential oils and resins and perfume materials	-0.69
01	Carne si preparate din carne - Meat and meat preparations	3.19	64	Hirtie, carton si articole din pasta de celuloza, din hirtie sau din carton - Paper, paperboard and articles of paper pulp, of paper or of paperboard	-1.12	22	Seminte si fructe oleaginoase - Oil-seeds and oleaginous fruits	2.40	58	Materiale plastice prelucrate - Plastics in non-primary forms	-0.71
12	Tutun brut si prelucrat - obacco and tobacco manufactures	3.01	72	Masini si aparate specializate pentru industriile specifice - Machinery specialized for particular industries	-1.16	04	Cereale si preparate pe baza de cereale - Cereals and cereal preparations	2.20	67	Fier si otel - Iron and steel	-0.96
84	Imbracaminte si accesorii - Articles of apparel and clothing accessories	1.13	59	Alte materiale si produse chimice - Chemical materials and products, n.e.s.	-1.25	42	Grasimi si uleiuri vegetale fixate, brute, rafinate sau fractionate - Fixed vegetable fats and oils, crude, refined or fractionated	1.19	76	Aparate si echipamente de telecomunicatii si pentru inregistrarea si reproducerea sunetului si imaginii - Telecommunications and sound-recording and reproducing apparatus and equipment	-1.04
28	Mineruri metalifere si deseuri de metale - Metalliferous ores and metal scrap	0.98	35	Energie electrica - Electric current	-2.39	28	Mineruri metalifere si deseuri de metale - Metalliferous ores and metal scrap	0.81	65	Fire, tesaturi, articole textile necuprinse in alta parte si produse conexe - Textile yarn, fabrics, made-up articles, n.e.s., and related products	-1.18
02	Produse lactate si oua de pasari - Dairy products and birds' eggs	0.92	32	Carbune, cocs si brichete - Coal, coke and briquettes	-2.98	06	Zahar, preparate pe baza de zahar; miere - Sugars, sugar preparations and honey	0.66	78	Vehicule rutiere (inclusiv vehicule cu perna de aer) - Road vehicles (including air-cushion vehicles)	-1.56
04	Cereale si preparate pe baza de cereale - Cereals and cereal preparations	0.85	34	Gaz si produse industriale obtinute din gaz - Gas, natural and manufactured	-6.27	85	Incaltaminte - Footwear	0.57	34	Gaz si produse industriale obtinute din gaz - Gas, natural and manufactured	-3.60
42	Grasimi si uleiuri vegetale fixate, brute, rafinate sau fractionate - fixed vegetable fats and oils, crude, refined or fractionated	0.69	33	Petrol, produse petroliere si produse inrudite - Petroleum, petroleum products and related materials	-10.82	82	Mobila si partile ei - Furniture, and parts thereof	0.44	33	Petrol, produse petroliere si produse inrudite - Petroleum, petroleum products and related materials	-4.42

Sursa: elaborat în baza calculului autorilor, în baza datelor BNS și UN COMTRADE/Source: authors calculations based on NBS and UNCTADSTAT database

Cel mai înalt nivel de specializare al exporturilor se atestă în producerea articolelor și accesoriilor de îmbrăcăminte și a băuturilor. Deși în a. 2010 s-a înregistrat o creștere a gradului de specializare în producerea acestor categorii de produse comparativ cu anul a. 1995 de la 1,13 la 5,27, totuși acesta a fost în descreștere în raport cu anul a. 2000 când acesta a înregistrat 7,05. De asemenea, a fost înregistrată o tendință de pierdere a specializării pentru astfel de produse ca băuturile, fructele și legumele. La unele produse, în care se înregistra un avantaj comparativ relativ mare în a. 1995, chiar s-a produs o pierdere de specializare, cum ar fi exemplul tutunului și produselor din tutun, carnea, produsele lactate și ouăle. În schimb, în topul primelor 10 produse în care ne specializăm, în a. 2010, s-au mai adăugat alte două poziții de produse manufacturate - încălțăminte și mobila.

În acest context, ar mai fi de menționat că, comparativ cu anul a. 1995, în a. 2010 s-au dezvoltat avantaje comparative și în producerea a astfel de produse manufacturate cum ar fi: mașini și aparate electrice și părți ale acestora, mașini și aparate pentru prelucrarea metalelor, mașini generatoare de putere și echipamentele lor. Structura nivelului de specializare a comerțului moldovenesc, timp de 15 ani, nu a avut evoluții care ar putea fi caracterizate drept pozitive: păstrarea specializării cu precădere pentru produsele agroalimentare, inclusiv bunurilor primare; reducerea gradului de specializare chiar și pentru produsele în care deținem un avantaj comparativ istoric în această perioadă; reorientarea slabă spre produse manufacturate.

Această situație poate fi explicată prin influența conjuncturală a mai multor factori:

- Perioada analizată a coincis cu procesul de liberalizare a comerțului exterior, mai cu seamă, începând cu prima jumătate a acestui deceniu, ceea ce a condiționat o creștere a importurilor cu ritmuri mult mai accelerate decât cea a exporturilor. În perioada de referință, ritmul mediu anual de creștere a importurilor a constituit 14,7 față de 8,4 pentru exporturi, iar pentru în 2000-2010 acești indicatori au constituit respectiv, 20,5% și 12,7%.¹

- Invadarea pieței cu produse de import a avut loc pe fondul unei evoluții foarte modeste a producției agricole și industriale, care s-au dovedit a fi incapabile de a asigura o ofertă pe măsură pentru export. În perioada 1995-2010, valoarea producției agricole și industriale în termeni reali (exprimată în prețurile anului 2000) a înregistrat ritmuri medii anuale de creștere foarte modeste, iar pentru industria prelucrătoare, inclusiv industria alimentară, a băuturilor și tutunului valorile fiind chiar negative. Astfel, în această perioadă, producția agricolă a crescut în medie doar cu 2,42%, iar industria - cu 0,47%, pe când industria prelucrătoare a scăzut cu -0,9%. Deși în valori nominale a crescut anual în medie, cu 11,5%, atunci în termeni reali, valoarea producției industriei alimentare și a băuturilor a înregistrat un ritm mediu de creștere negativ de -1,59%. Spre deosebire de aceasta, un ritm relativ înalt de creștere a cunoscut volumul producției de confecții - 5,43%, în timp ce valoarea nominală a crescut cu un ritm de cca 4 ori mai mare.

The analysis reflects that Moldova has the greatest specialization in apparel and drinks production in 2010. Despite the fact that Lafay index has grown for apparel products in 2010 compared to 1995, from 1.13 to 5.27, it has decreased compared to 2000 - when its value represented 7.05. Also trade specialization in such products as drinks, fruits and vegetables also exhibited a declining trend. Till present Moldova has lost specialization in production of some products like tobacco, meat, milk, eggs - products for which we had a relative high comparative advantage in 1995. However, in the top 10 products that our trade had a comparative advantage in 2010 appeared two new manufactured products - footwear and furniture.

In this context, it should be noted that compared with 1995, in 2010 there has been developed a comparative advantage in production of such manufactured products such as electrical machinery, apparatus and appliances, n.e.s., and electrical parts thereof, metalworking machinery, power-generating machinery and equipment. However, the commodity structure of Moldovan trade didn't exhibit optimistic developments last 15 years: in particular, has been kept specialization especially in production of food products, including basic goods; has been lost specialization for some products we have had a traditional comparative advantage.

These trends can be explained by the influence of several contextual factors:

- The period under review coincided with the period of rapid trade liberalization. Especially beginning with the first half of the 2000s, imports have increased much faster than exports. Between 1995 and 2010, annual average growth rate of imports was 14.7 and of exports - 8.4, and during the 2000-2010 these indicators were 20.5% and, accordingly 12.7%.

- During the analyzed period, imports have grown very fast while national production registered poor developments and proved to be unable to ensure a correspondent export supply. During 1995-2010, industrial and agricultural production in real terms (at constant 2000 prices), has grown at a fairly modest annual average rate. Manufacturing industry, including food, beverages and tobacco industries have even registered a negative trend, if compare their value in 2010 compared to 1995. Thus, during this period, agricultural production grew by an average of only 2.42% and industry by 0.47%, while manufacturing industry decreased by -0.9%. Although in nominal values food and beverages industry was raised on average by 11.5%, in real terms, it registered a negative average growth rate of -1.59%. In contrast, a relatively high rate of growth had the volume of apparel production - 5.43%, while its nominal value increased even at a higher rate.

¹ Ritmurile de creștere ale importurilor în perioada 2000-2010, ar putea fi chiar mai mari, ținând cont de faptul că în condițiile crizei importurile au înregistrat o cădere de -33%, comparativ cu 18,4% pentru exporturi, iar perioada imediat după criză (anul 2010) s-a caracterizat printr-o creștere mai rapidă a exporturilor cu 4,3% - fenomen care s-a manifestat pentru prima dată în această perioadă.

Fig. 3. Evoluția volumului producției agricole și industriale, mln. lei (exprimat în prețurile a.2000)/

Fig. 3. Agricultural and industrial production, mln lei (at constant 2000 prices)

Sursa: elaborat în baza calculului efectuate de autori conform datele BNS./ Source: elaborated by authors based on authors' calculation

Aceste tendințe scot în evidență situația critică actuală a agriculturii și a industriei naționale, care, practic, au rămas la nivelul anului 1995. Situația este mult mai critică, mai cu seamă în cazul industriei prelucrătoare, care în ultimii 2 ani a coborât chiar sub nivelul anului 1995.

Deși analiza evoluției producției agricole și industriale, în valori nominale, reflectă în perioada analizată tendințe generale de creștere, acestea se datorează, mai cu seamă, creșterii inflației și, mai puțin, creșterii volumului efectiv al producției.

Concluzii: În condițiile actualei conjuncturi ale economiei mondiale, exporturile și investițiile au devenit un factor important al creșterii unei economii. Astfel, multe țări în curs de dezvoltare și tranziție, inclusiv Republica Moldova, încearcă să se orienteze spre un model de dezvoltare bazat pe exporturi și investiții. În același timp, pentru a contribui la creștere, este necesară o diversificare a exporturilor, reducerea în structura acestora a ponderei produselor primare și creșterea, în schimb, a ponderii produselor cu o valoare adăugată mare, inclusiv a produselor scientointensive etc.

În cazul Republicii Moldova, exporturile și investițiile influențează foarte puțin creșterea economică, fapt condiționat de performanțele reduse ale exporturilor moldovenești, și mai cu seamă, de structura pe grupe de produse necompetitivă. Jumătate din exporturile moldovenești este asigurată de producția agroalimentară, fără a fi observate careva tendințe evidente de specializare în alte ramuri noi. Cauza acestei tendințe este potențialul productiv slab al agriculturii și industriei naționale. În a. 2010, în termeni reali, valoarea producției agricole a depășit cu greu nivelul anului 1995, iar producția industrială și, mai cu seamă, cea agroalimentară fiind chiar sub nivelul acestui an. Astfel, pe termen mediu, probabil, sectorul agroalimentar va contribui la creșterea

These trends highlight the critical situation of agriculture and domestic industry, which practically didn't develop since 1995. The situation is more critical, especially for manufacturing industry, which in the last two years has fallen even below the 1995 level. Although the agricultural and industrial production has grown in nominal terms, this development was due rather to a high rate of inflation than to production volume increase.

Conclusions: In the current world economy's conjuncture, exports and investments have become critical drivers and enablers of high level of sustainable growth. Thus, many developing and transition countries, including Republic of Moldova, have to turn toward a new model of sustainable growth which is pro-investment and export-oriented. Meantime, to ensure an economic growth, the country should diversify its exports; reduce the share of primary products in the exports structure and increase that of high added value products, including science intensive products etc.

Export and investments have a limited impact on economic growth of our country. Exports have modest performances, especially due to their uncompetitive commodity structure. Almost half of our exports represent export of agricultural and food products and no trends towards specialization in other new products have arisen. The cause of these evolutions lies probably in the low productive potential of national agriculture and industry. In 2010, the volume of agricultural production has hardly overcome the 1995 level, while the industrial production, especially food industry was even below. Thus, over a short and medium run, the agricultural sector will probably have a positive impact on export growth,

exporturilor, ca urmare a sporirii prețurilor la aceste produse pe piața internațională, însă, pe termen lung sunt necesare măsuri radicale în vederea îmbunătățirii capacităților productive în sectorul agricol și ale industriei naționale, care să asigure exporturile cu o ofertă diversificată și calitativă.

due to world prices growth for these products, but in a long run radical measures are needed to improve productive capacities in agriculture and domestic industry, which would supply diversified and qualitative products for export.

Bibliografie/Bibliography

1. Carlos Alfredo Rodriguez, On the Degree of Openness of an Open Economy, February 14, 2000 available at: <http://www.ucema.edu.ar/~car/Advantage.PDF>.
2. Goran Buturac, Željko Lovrinčević, Davor Mikulić, Macroeconomic Performance, Trade and Competitiveness of South-East European Countries, The Western Balkans policy review, Volume 1, Issue 1, Jan/Jun 2010 available at: <http://www.kppcenter.org/WBPReview2010-1-1-ButuracEtAl.pdf>.
3. <http://www.comtrade.un.org/db/>.
4. <http://www.unctadstat.unctad.org/ReportFolders/reportFolders.aspx>.
5. <http://www.statistica.md/category.php?l=ro&idc=336&>.

CREAREA BAZEI LEGISLATIV-NORMATIVE ȘI INSTITUȚIONALE A DEZVOLTĂRII REGIONALE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Vadim MACARI, dr., conf. cercetător, IEFS

Recenzent: Gheorghe ILIADI, dr. hab., IEFS

În acest articol este studiat procesul de elaborare a bazei legislativ-normative și instituționale a politicii de dezvoltare regională în Republica Moldova.

***Cuvinte cheie:** politică de dezvoltare regională, cadru legal-normativ și instituțional al dezvoltării regionale, scop general și obiective ale dezvoltării regionale în Republica Moldova, finanțare pentru dezvoltarea regională, apel - pilot de proiect de dezvoltare regională.*

Sub aspect conceptual, *politica de dezvoltare regională reprezintă* un ansamblu de măsuri planificate și promovate de Ministerul Dezvoltării Regionale și Construcțiilor, autoritățile administrației publice locale, în parteneriat cu diverși actori (privați, publici, voluntari), în scopul asigurării unei *creșteri economice, dinamice și durabile*, prin valorificarea eficientă a potențialului regional și local.

În conformitate cu prevederile legale privind dezvoltarea regională în Republica Moldova, *obiectivele de baza ale dezvoltării regionale sunt următoarele:*

- Diminuarea dezechilibrelor regionale existente, prin stimularea dezvoltării echilibrate, prin recuperarea accelerată a întârzierilor în dezvoltarea zonelor defavorizate ca urmare a unor condiții istorice, geografice, economice, sociale, politice, și preîntâmpinarea producerii de noi dezechilibre;

- Corelarea politicilor și activităților sectoriale guvernamentale la nivelul regiunilor, prin stimularea inițiativelor și prin valorificarea resurselor locale și regionale, în scopul dezvoltării economico-sociale durabile și al dezvoltării culturale a acestora;

- Stimularea cooperării interregionale, interne și

ELABORATION OF THE LEGISLATIVE- NORMATIVE AND INSTITUTIONAL BASE OF THE REGIONAL DEVELOPMENT IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Vadim MACARI, PhD, associate researcher, IEFS

Reviewer: Gheorghe ILIADI, PhD, IEFS

The process of elaboration of legislative-normative and institutional base of the regional development policy in the Republic of Moldova is being studied in this article.

***Keywords:** the regional development policy, legislative-normative and institutional frameworks of the regional development policy, the main purpose and objectives of the regional development policy in the Republic of Moldova, financing of the regional development, the call-pilot for the project of the regional development.*

From the conceptual point of view, the *regional development policy* is the whole set of measures, planned and promoted by the Ministry of Regional Development and Construction and local public authorities in co-operation with different actors (private, public, volunteers) with the purpose of ensuring the *dynamic and durable economic growth* by means of the efficient use of regional and local potential.

In conformity with the legislation regarding regional development of the Republic of Moldova, *the main objectives of the regional development are the following:*

- Diminution of the existing regional disequilibrium through stimulation of the balanced development by means of accelerated restoration in the development lag of disadvantageous areas, as a consequence of certain historical, geographical and political conditions and prevention of new disequilibriums' production;

- Correlation between policies and governmental sectoral activities at the regional level, by means of the initiatives' stimulation and local and regional resources' utilization for the purpose of their cultural development and durable social-economic development;

- Stimulation of the interregional, internal, international

internaționale, a celei transfrontaliere, inclusiv în cadrul euroregiunilor, precum și participarea regiunilor de dezvoltare la structurile și organizațiile europene care promovează dezvoltarea economică și instituțională a acestora, în scopul realizării unor proiecte de interes comun.

Deci, obiectivele generale ale politicii de dezvoltare regională se referă la diminuarea dezechilibrelor regionale existente, stimularea dezvoltării echilibrate și durabile pe întreg teritoriul R. Moldova, revitalizarea “zonelor defavorizate”, prevenirea producerii de noi dezechilibre, consolidarea oportunităților financiare, instituționale și umane pentru dezvoltarea social-economică a regiunilor, stimularea cooperării interregionale interne și internaționale care contribuie la progresul economic și social.

Principiile de bază ale susținerii dezvoltării regionale sunt eficiența, echitatea, durabilitatea, planificarea, coordonarea, parteneriatul și transparența.

Cadrul legal și normativ.

Documentele de referință care stabilesc condițiile și procedurile de implementare a politicii de dezvoltare regională sunt:

1. Legea privind dezvoltarea regională în Republica Moldova, nr. 438-XVI din 28.12.2006 (modificată) (Monitorul Oficial nr. 21-24/68 din 16.02.2007, art. 68). Prin legea respectivă sunt definite noțiunile de bază ce țin de domeniul dezvoltării regionale, sunt stabilite obiectivele, principiile și cadrul instituțional, este delimitat spațiul geografic al țării în șase regiuni de dezvoltare: Nord, Centru, Sud, UTA Găgăuzia, municipiul Chișinău și Transnistria.

Cadrul legal al politicii și dezvoltării regionale este asigurat, în principal, de Legea nr.438-XVI din 28.12.2006 privind dezvoltarea regională în Republica Moldova care stabilește obiectivele, cadrul instituțional, competențele și instrumentele specifice pentru realizarea politicii de dezvoltare regională în Republica Moldova. Mai exact, Legea privind dezvoltarea regională în Republica Moldova definește regiunile de dezvoltare funcționale pe teritoriul Republicii Moldova, modul de cooperare interregională, cadrul instituțional, instrumentele specifice politicii pentru dezvoltare regională, mijloacele necesare creării și funcționării regiunilor de dezvoltare.

Această lege corespunde aspirațiilor Republicii Moldova de integrare europeană și prevede crearea a două regiuni de nivel European NUTS II (Nord, Centru), precum și a regiunilor mai mici de nivelul NUTS III (Sud, UTA Găgăuzia, regiunea transnistreană și municipiul Chișinău), luându-se în considerație numărul locuitorilor din regiune.

Legea **definește următoarele noțiuni principale ale cadrului legal și normativ al dezvoltării regionale astfel:**

politică de dezvoltare regională – activitate coordonată a autorităților administrației publice centrale și locale, a colectivităților locale și a organizațiilor neguvernamentale, orientată spre planificarea și realizarea unei dezvoltări social-economice teritoriale echilibrate, spre sprijinirea nemijlocită a dezvoltării social-economice a zonelor defavorizate;

and cross-border cooperation, including in the framework of euroregions, as well as participation of the regions of development in European structures and organizations, which promote their economic and institutional development with the purpose of projects of common interest.

Thus, the main objectives of the regional development policy refer to diminish the existing regional non-equilibrium, to stimulate balanced and durable development at the whole territory of the Republic of Moldova, to revive disadvantaged areas, to stave off new disequilibriums' production, to consolidate financial, institutional and human opportunities for social-economic development of the regions, to stimulate internal and external inter-regional cooperation, which contributes to economic and social progress.

Basic principles of the regional development support are: the efficiency, equity, durability, planning, coordination, partnership and transparency.

Legal and normative framework.

Base documents, which determine conditions and procedures of the regional development policy's implementation, are:

1. Law On Regional Development of the Republic of Moldova, no. 438-XVI on 28.12.2006 (modified) (Official Monitor nr. 21-24/68 on 16.02.2007, art. 68). This law determines basic definitions of the regional development domain; establishes objectives, principles and institutional framework; delimits the geographical area of the republic into six regions of development: North, Central, South, U.T.A. (i.e. autonomous territorial unit) Gagauzia, municipality Chisinau and Transnistria.

The legal framework of regional policy and development in general is ensured by the Law on regional development of the Republic of Moldova nr.438-XVI on 28.12.2006, which establishes objectives, legal framework, competences and specific instruments for the realization of the regional development policy in the Republic of Moldova. More exactly, the Law on regional development of the Republic of Moldova defines functional regions of development at the territory of the Republic of Moldova, mode of interregional cooperation, institutional framework, specific instruments of the regional development policy, and necessary means of creation and functioning of the developing regions.

This law correspond to the aspirations of the Republic of Moldova with regard to the European integration and provides for the creation of such two regions of European level as NUTS II (North and Central regions) and smaller regions of the level NUTS III (South region, UTA Gagauzia, Transnistrian region and Chisinau municipality), taking into account the number of inhabitants of the region.

The law **defines the following principal notions of the legal and normative framework of regional development.**

policy of regional development – the coordinated activity of central and local public authorities, local communities and non-governmental organizations, oriented to planning and realization of the territorial balanced social-economic development, to immediate support of the social-economic development of disadvantaged areas;

national strategy of the regional development – the principal document of the regional development planning,

strategie națională de dezvoltare regională – principalul document de planificare a dezvoltării regionale care reflectă politica națională în domeniu și introduce mecanismele naționale ale acestei dezvoltări;

document unic de program – document guvernamental, elaborat în baza strategiilor de dezvoltare regională și a planurilor operaționale regionale, de programare pe termen scurt (3 ani) a implementării politicii de dezvoltare regională;

plan anual de implementare – document de planificare anuală a procesului de implementare a Strategiei naționale de dezvoltare regională;

strategie de dezvoltare regională – document al politicii de dezvoltare regională pe termen mediu (7ani) care identifică priorități, include proiecte și măsuri specifice pentru implementarea acestei politici în cadrul regiunii de dezvoltare;

plan operațional – plan de implementare a strategiei de dezvoltare regională, prevăzut pentru 3 ani, care conține programele, proiectele și activitățile prioritare;

regiune de dezvoltare – unitate teritorială funcțională ce reprezintă cadrul de planificare, evaluare și implementare a politicii de dezvoltare regională.

2. Strategia Națională de Dezvoltare (SND) pe anii 2008-2011, aprobată prin Legea nr. 295-XVI din 21.12.2007. Este principalul document intern de planificare strategică, pe termen mediu, în care sunt determinate obiectivele de dezvoltare a Republicii Moldova până în anul 2011 și stabilite măsurile și acțiunile prioritare pentru realizarea acestor obiective.

Prin această Strategie, **dezvoltarea regională** este considerată drept **una din cele cinci priorități naționale**. Totodată, documentul se referă la responsabilitatea Guvernului în ceea ce privește implementarea politicilor de stat în domeniul dezvoltării regionale.

Compartmentul 5 al Strategiei naționale de dezvoltare pe anii 2008-2011 este consacrat **dezvoltării regionale ca unul prioritar** și include analiza: politicii de dezvoltare regională; cadrului instituțional de dezvoltare regională; disparităților interregionale și intraregionale; mediului înconjurător și utilizării resurselor naturale.

Sunt puse și argumentate desfășurat următoarele **obiective ale dezvoltării regionale în R. Moldova:**

1) Participarea echilibrată a tuturor regiunilor la dezvoltarea social-economică a țării, cu accent prioritar pe regiunile Nord, Centru și Sud;

2) Accelerarea dezvoltării orașelor mici în calitate de "poli de creștere" ai regiunilor;

3) Dezvoltarea economiei rurale și creșterea productivității în agricultură;

4) Dezvoltarea și modernizarea infrastructurii regionale și promovarea parteneriatului public-privat;

5) Prevenirea poluării mediului înconjurător și utilizarea eficientă a resurselor naturale în vederea creșterii calității vieții.

Scopul general al dezvoltării regionale rezida în realizarea unei dezvoltări social-economice echilibrate și durabile pe întreg teritoriul Republicii Moldova prin corelarea eforturilor în cadrul regiunilor de dezvoltare.

3. Strategia Națională de Dezvoltare Regională

which reflects the national policy in the domain and introduces national mechanisms of this development;

unique program document – a governmental document, elaborated on basis of strategies of regional development and regional operational plans, of a short-term (3 years) programming of implementation of the regional development policy;

annual implementation plan – the document of the annual planning of the implementation process of the National Strategy of regional development;

strategy of regional development – a document of the regional development policy of a medium-term period (7 years), which identifies priorities, includes projects and specific measures for this policy's implementation in the framework of the region of development;

operational plan – the plan of implementation of the National Strategy of regional development, provided for 3 years, which contain programs, projects and priority activities;

region of development – the functioning territorial unit, representing the frame for planning, evaluation and implementation of the regional development policy.

2. National Strategy of Development (NSD) for 2008-2011, adopted by the Law no. 295-XVI of 21.12.2007. It is the principal internal document of strategic planning at the medium-term period, in which objectives of the development of the Republic of Moldova until 2011 are determined and the priority measures and actions for these objectives' realization are specified.

Through this Strategy, the **regional development** is considered as **one of five national priorities**. At the same time, the document refers to the Government's responsibility in questions of the implementation of state policies in the domain of regional development.

The section 5 of the National Strategy of development for 2008-2011 is devoted to **regional development as a priority** and includes the analysis: of the policy of regional development; of institutional framework of regional development; of interregional and intraregional disparities; of the environment and natural resources' utilization.

The following **objectives of the regional development of the Republic of Moldova** have been defined and argued:

1) Balanced participation of all regions in social-economic development of the country, with the priority emphasis on North, Central and South regions;

2) Acceleration of the development of small towns as regions' poles of growth;

3) Rural economy's development and agricultural productivity's growth;

4) Development and modernization of regional infrastructure and promotion of public-private partnership;

5) Prevention of the pollution of the environment and efficient utilization of natural resources in view of life quality's growth.

The main purpose of regional development consists of realization of social-economic balanced and durable development at the whole territory of the Republic of Moldova by the efforts' correlation within the regions of development.

3. National Strategy of Regional Development (NSRD),

(SNDR), aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 158 din 04.03.2010. Este *principalul document de planificare a dezvoltării regionale*, în care sunt reflectate politica națională în domeniul dat și mecanismele naționale ale acestei dezvoltări.

Fiind în responsabilitatea Ministerului Dezvoltării Regionale și Construcțiilor, *SNDR reprezintă cadrul de lucru strategic*, prin care este promovată politica de dezvoltare geografică, economică și socială, la nivel regional, în vederea realizării obiectivelor de dezvoltare regională de lungă durată. *SNDR urmărește, pe termen mediu, dezvoltarea social-economică, echilibrată, a tuturor regiunilor țării*, accelerarea dezvoltării orașelor mici, dar și dezvoltarea economiei rurale.

4. Hotărârea Guvernului nr. 127 din 08.02.2008 „Cu privire la măsurile de realizare a Legii nr. 438-XVI din 28.12.2006 privind dezvoltarea regională în Republica Moldova” stabilește condițiile de executare a Legii.

Cadrul instituțional.

Legea definește și principalele noțiuni ale cadrului instituțional al dezvoltării regionale:

Consiliu Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale (CNCDR) - structură funcțională de competență generală fără personalitate juridică, constituită pentru aprobarea, promovarea și coordonarea obiectivelor de dezvoltare regională la nivel național;

consiliu regional pentru dezvoltare (CRD) – structură funcțională reprezentativă fără personalitate juridică creată în cadrul fiecărei regiuni de dezvoltare pentru elaborarea, promovarea și coordonarea implementării programelor de dezvoltare la nivel regional;

agenție de dezvoltare regională (ADR) – instituție publică necomercială, subordonată autorității de implementare a politicii de dezvoltare regională, creată pentru implementarea strategiei de dezvoltare regională și planului operațional;

Fond național pentru dezvoltare regională (FNDR) – sursă de finanțare a programelor și proiectelor orientate spre atingerea obiectivelor de dezvoltare regională.

În scopul executării Legii nr.438-XVI din 28.12.2006 privind dezvoltarea regională în Republica Moldova a fost adoptată *Hotărârea Guvernului nr. 127 din 08.02.2008 cu privire la măsurile de realizare a Legii nr. 438-XVI din 28 decembrie 2006 privind dezvoltarea regională în Republica Moldova* (Monitorul Oficial din 19.02.2008, nr. 34-36, art.200), prin care s-a decis *crearea cadrului instituțional* și s-au aprobat *Regulamentele* de funcționare a instituțiilor respective.

Guvernul a hotărât de a crea următoarele *structuri ce formează cadrul instituțional*:

1. Consiliul Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale, în calitate de structură funcțională de competență generală, fără personalitate juridică;

2. Fondul național pentru dezvoltarea regională, în gestiunea Ministerului Dezvoltării Regionale și Construcțiilor, pentru finanțarea programelor și proiectelor de dezvoltare regională;

3. Agențiile de Dezvoltare Regională Nord, Centru și Sud, în calitate de instituții publice cu personalitate juridică, subordonate Ministerului Dezvoltării Regionale și

adoptată by the Government Degree no. 158 from 04.03.2010. It is the *principal document of regional development planning*, in which the national policy in the domain and national mechanisms of this development are reflected.

Being under the responsibility of the Ministry of Regional Development and Construction, *NSRD represents a part of the strategic work*, through which the policy of geographical, economic and social development is pursued at the regional level in view of realization of the objectives of the long-term regional development. *NSRD pursues the social-economic balanced medium-term development of all the regions of the country*, acceleration of small towns' development and rural economy's development.

4. Government Degree no. 127 from 08.02.2008 „On Measures of Realization of the Law nr. 438-XVI on 28.12.2006 On Regional Development of the Republic of Moldova” determines conditions of the Law's execution.

Institutional framework

The Law defines *principal notions of the regional development's institutional framework*:

National Council of Coordination of Regional Development (NCCRD) – the functioning representative body of general competence, without registration as a juridical person, created for the approval, promotion and coordination of the objectives of regional development at the national level;

Regional Council for the Development (RCD) - the functioning representative body of general competence, without registration as a juridical person, created in the framework of each region of development for the elaboration, promotion and coordination of development programs' implementation at the regional level;

Agency of Regional Development (ARD) – non-commercial public institute, subordinated to the authorities of implementation of the policy of regional development, created for the implementation of the strategy of regional development and operational plan;

National Fund for Regional Development (NFRD) – the source of financing of programs and projects, oriented to the achievement of the objectives of regional development.

To execute the Law no.438-XVI from 28.12.2006 On Regional Development in the Republic of Moldova, *the Government Degree no. 127 from 08.02.2008 on measures for realization of the Law no.438-XVI from 28 December, 2006 On Regional Development in the Republic of Moldova* (Official Monitor from 19.02.2008, no. 34-36, art.200) has been adopted; this document confirmed the creation of the institutional framework and approbation of Regulations on functioning of the respective institutions.

The Government decided to create the following *structures of the institutional framework*:

1. National Council of Regional Development Coordination as the functioning body of general competence, without registration as a juridical person;

2. National Fund for Regional Development under the Ministry of Regional Development and Construction in order to financing of programs and projects of regional development;

3. Agency of Regional Development of North, Centre and South as a public institute of juridical personality,

Construcțiilor.

Concomitent, Guvernul, prin aceeași hotărâre, a **aprobat Regulamentele** necesare:

1. Regulamentul Consiliului Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale;
2. Regulamentul-cadru al Consiliului Regional pentru Dezvoltare;
3. Regulamentul-cadru al Agenției de Dezvoltare Regională;
4. Regulamentul de formare și utilizare a mijloacelor Fondului național pentru dezvoltarea regională.

Cadrul instituțional contribuie prin prezența sa în fiecare regiune a **Consiliului regional pentru dezvoltare (CRD)** și a **Agenției de dezvoltare regională (ADR)** la coordonarea implementării programelor de dezvoltare la nivel regional și, respectiv, implementarea **strategiei de dezvoltare regională (SDR)**.

Legea nr.438-XVI, în capitolul „Cadrul Instituțional”, prevede **două nivele de organizare a cadrului instituțional pentru dezvoltarea regională: nivelul național și cel regional**.

Nivelul național este reprezentat de **Consiliul Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale (CNCCR)**, care este creat în scopul aprobării, promovării și coordonării la nivel național a obiectivelor politicii de dezvoltare regională (Consiliul Național nu are personalitate juridică, funcționează în conformitate cu regulamentul său) și **Fondul național pentru dezvoltare regională (FNDR)**, care reprezintă instrumentul principal de finanțare a proiectelor și programelor de dezvoltare regională și care se formează din alocațiile anuale de la bugetul de stat, ca poziție distinctă pentru politica de dezvoltare regională, precum și din alte surse. Modul de formare și utilizare a mijloacelor **FNDR** este conform unui regulament aprobat de Guvern. **FNDR se află în gestiunea** autorității de implementare a politicii de dezvoltare regională, care efectuează alocarea mijloacelor lui, cu aprobarea prealabilă a Consiliului Național. La acest nivel se preconizează instituirea **unității de implementare**, adică **secretariatul Consiliului Național de Coordonare**, în cadrul Ministerului Dezvoltării Regionale și Construcțiilor.

Nivelul regional reprezentat de **CRD**, care reprezintă „o structură funcțională deliberativă la nivelul fiecărei regiuni de dezvoltare, constituită pentru coordonarea și promovarea obiectivelor politicii de dezvoltare regională la nivel local” (art.7(1)) și **ADR** (are personalitate juridică și activează în conformitate cu un regulament, aprobat de agenție în baza unui regulament-cadru, elaborat și aprobat de Guvern) care se constituie în fiecare regiune de dezvoltare, în scopul executării deciziilor Consiliului regional și care vor asigura implementarea strategiilor de dezvoltare regională și atragerea de fonduri suplimentare.

Agenciile sunt structurile centrale în pregătirea de proiecte. Acestora le este încredințat rolul de a promova proiecte, transmite informații și orienta beneficiarii potențiali în vederea obținerii unor rezultate bune în ceea ce privește eligibilitatea, susținerea administrativă și tehnică a cererilor.

Agenciile de dezvoltare regională reprezintă instituții publice necomerciale, subordonate Ministerului

subordinat la Ministerul Dezvoltării Regionale și Construcțiilor.

La același timp, Guvernul **aprobat necesare Regulamentele** pe baza aceluiași grad:

1. Regulamentul Consiliului Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale;
2. Regulamentul-cadru al Consiliului Regional pentru Dezvoltare;
3. Regulamentul-cadru al Agenției de Dezvoltare Regională;
4. Regulamentul de formare și utilizare a mijloacelor Fondului național pentru dezvoltarea regională.

Cadrul instituțional contribuie prin prezența sa în fiecare regiune, contribuie la activitatea **Consiliului Regional pentru Dezvoltare (CRD)** și **Agenției de Dezvoltare Regională (ADR)** pentru a coordona implementarea programelor de dezvoltare la nivel regional și, respectiv, implementarea **strategiei de dezvoltare regională (SDR)**.

Legea nr.438-XVI, în capitolul „Cadrul Instituțional”, prevede **două nivele de organizare a cadrului instituțional pentru dezvoltarea regională: nivelul național și cel regional**.

Nivelul național este reprezentat de **Consiliul Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale (CNCCR)**, care este creat în scopul aprobării, promovării și coordonării la nivel național a obiectivelor politicii de dezvoltare regională (Consiliul Național nu are personalitate juridică, funcționează în conformitate cu regulamentul său) și **Fondul național pentru dezvoltare regională (FNDR)**, care reprezintă instrumentul principal de finanțare a proiectelor și programelor de dezvoltare regională și care se formează din alocațiile anuale de la bugetul de stat, ca poziție distinctă pentru politica de dezvoltare regională, precum și din alte surse. Modul de formare și utilizare a mijloacelor **FNDR** este conform unui regulament aprobat de Guvern. **FNDR se află în gestiunea** autorității de implementare a politicii de dezvoltare regională, care efectuează alocarea mijloacelor lui, cu aprobarea prealabilă a Consiliului Național. La acest nivel se preconizează instituirea **unității de implementare**, adică **secretariatul Consiliului Național de Coordonare**, în cadrul Ministerului Dezvoltării Regionale și Construcțiilor.

Nivelul regional reprezentat de **CRD**, care reprezintă „o structură funcțională deliberativă la nivelul fiecărei regiuni de dezvoltare, constituită pentru coordonarea și promovarea obiectivelor politicii de dezvoltare regională la nivel local” (art.7(1)) și **ADR** (are personalitate juridică și activează în conformitate cu un regulament, aprobat de agenție în baza unui regulament-cadru, elaborat și aprobat de Guvern) care se constituie în fiecare regiune de dezvoltare, în scopul executării deciziilor Consiliului regional și care vor asigura implementarea strategiilor de dezvoltare regională și atragerea de fonduri suplimentare.

Agenciile sunt structurile centrale în pregătirea de proiecte. Acestora le este încredințat rolul de a promova proiecte, transmite informații și orienta beneficiarii potențiali în vederea obținerii unor rezultate bune în ceea ce privește eligibilitatea, susținerea administrativă și tehnică a cererilor.

Agenciile de dezvoltare regională reprezintă instituții publice necomerciale, subordonate Ministerului

Dezvoltării Regionale și Construcțiilor, care sunt create pentru implementarea Strategiei de dezvoltare regională și Planului Operațional, executarea deciziilor consiliilor regionale de dezvoltare și atragerea de fonduri investiționale suplimentare.

Pentru a putea fi aplicată politica de dezvoltare regională, **s-au înființat 6 regiuni de dezvoltare**, care cuprind tot teritoriul Republicii Moldova. **Principalele domenii** care pot fi vizate de politicile regionale **sunt**: dezvoltarea întreprinderilor, piața forței de muncă, atragerea investițiilor, transferul de tehnologie, dezvoltarea sectorului Î.M.M.-urilor, îmbunătățirea infrastructurii, calitatea mediului înconjurător, dezvoltare rurală, sănătate, educație, învățământ, cultura. **Tabelul 1** caracterizează aceste 6 regiuni de dezvoltare ale R. Moldova.

Prin Hotărârea Guvernului nr. 110 din 18.02.2010 cu privire la Consiliul Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale, Guvernul a aprobat **noua componență nominală a Consiliului Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale din 14 persoane** și a stabilit că, în caz de eliberare a membrilor Consiliului din funcțiile deținute, atribuțiile lor în cadrul Consiliului vor fi exercitate de persoanele nou-de desemnate în posturile respective, fără emiterea altei hotărâri de Guvern.

Membri ai Consiliului Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale (CNCCR) sunt:

- viceprim-ministrul, ministrul economiei, președintele Consiliului;
- ministrul dezvoltării regionale și construcțiilor, vicepreședintele Consiliului;
- ministrul stat, vicepreședintele Consiliului;
- ministrul finanțelor;
- ministrul mediului;
- ministrul agriculturii și industriei alimentare;
- ministrul transporturilor și infrastructurii drumurilor; președintele Consiliului Regional pentru Dezvoltare Nord;
- președintele Consiliului Regional pentru Dezvoltare Centru;
- președintele Consiliului Regional pentru Dezvoltare Sud;
- câte un reprezentant al sectorului privat delegat din partea fiecărui din cele trei Consilii Regionale pentru Dezvoltare;
- un reprezentant al societății civile.

Fiecare Consiliu Regional pentru Dezvoltare include președintele, vicepreședintele și câte patru membri din fiecare raion al regiunilor.

Principalele obiective pentru anul 2010 au fost:

1. Aprobarea Strategiei Naționale de Dezvoltare Regională și adoptarea strategiilor de dezvoltare regională;
2. Finalizarea procesului de constituire a cadrului instituțional pentru dezvoltarea regională (asigurarea și dotarea cu mobilier, tehnică, etc. a agenților);
3. Elaborarea strategiei de comunicare și sprijinirea parteneriatelor public-private pentru implementarea politicii regionale;
4. Monitorizarea și evaluarea măsurilor de susținere ale

of bids.

Agencies of regional development represent public non-commercial institutions, subordinated to the Ministry of Regional Development and Construction, created to implement the Regional development Strategy and Operational Plan, to execute decisions of regional councils of development and to attract supplementary investment funds.

In order the policy of regional development to be applied, **6 regions of development covering** the whole territory of the Republic of Moldova have been founded. **Principal domains**, which could be endorsed by regional policies, **are**: enterprises' development, labor force market, investment attraction, technology transfer, SME sector's development, infrastructure's improvement, environment's quality, rural development, health, education, teaching, culture. **Table 1** characterizes those 6 regions of development of the republic of Moldova.

Government Decision no. 110 from 18.02.2010 On National Council of Coordination of Regional Development, the Government has adopted the new nominal composition of the National Council of Coordination of Regional Development, consisted of 14 persons, and has resolved that in case of a Council member's dismissal, the newly appointed person would perform his functions without issuance of another Government degree.

There are following **members of the National Council of Coordination of Regional Development (NCCR)**:

- vice-prime minister, minister of economy, president of the Council;
- minister of regional development and construction, vice-president of the Council;
- state minister, vice-president of the Council;
- minister of finance;
- minister of environment;
- minister of agriculture and food industry;
- minister of transport and road infrastructure;
- president of the Regional Council for the Development (North);
- president of the Regional Council for the Development (Centre);
- president of the Regional Council for the Development (South);
- one representative from each of three Regional Councils for the Development;
- one representative of the civil society.

Each of Regional Councils for the Development includes the president, vice-president and four members from each district of the region.

The principal objectives for 2010 were the following:

1. Adoption of the National Strategy of Regional Development and strategies of regional development;
2. Finalizing the process of formation of the institutional framework for regional development (provision and allocation of the furniture, technique, etc. for agents);
3. Elaboration of the Strategy of communication and support of public-private partnerships to implement regional policies;
4. Monitoring and evaluation of regional development

dezvoltării regionale;

5. Elaborarea și implementarea mecanismelor de finanțare a dezvoltării regionale (elaborarea și aprobarea de către Guvern a **Documentului Unic de Program (DUP)**);

6. Fortificarea dialogului între principalii actori ai dezvoltării regionale din partea mediului de afaceri, societății civile și a donatorilor.

support measures;

5. Elaboration and implementation of regional development financing mechanisms (elaboration and adoption of the **Unique Programme Document (UPD) by the Government**);

6. Strengthening a dialogue between principal actors of regional development from business environment, civil society and donors.

Tabelul 1/Table 1

Regiunile de dezvoltare ale Republica Moldova și componența lor/
Regions of development of the Republic of Moldova and their composition

Regiunile de dezvoltare/ Regions of development	Unitățile administrativ-teritoriale/ Administrative-territorial units	Locuitorii din regiune (potrivit recensământului din 2004)/Inhabitants of the region (according to census of the population of 2004)
Nord /North	Municipiul/ Municipality Bălți, raioanele/ districts of Briceni, Dondușeni, Drochia, Edineț, Fălești, Florești, Glodeni, Ocnîța, Rîșcani, Sîngerei, Soroca	969299
Centru/ Centre	Raioanele /Districts of Anenii Noi, Călărași, Criuleni, Dubăsari, Hîncești, Ialoveni, Nisporeni, Orhei, Rezina, Strășeni, Șoldănești, Telenești, Ungheni	987603
Sud/ South	Raioanele/ Districts of Basarabasca, Cahul, Cantemir, Căușeni, Cimișlia, Leova, Ștefan Vodă, Taraclia	524497
Unitatea teritorială autonomă Găgăuzia /Autonomous territorial unit Gagauzia		155700
Municipiul/ Municipality Chișinău		712218
Transnistria	Unitățile administrativ-teritoriale din stânga Nistrului, inclusiv municipiile Tiraspol și Bender /Administrative-territorial units from the left bank of the Dniester, including municipalities Tiraspol and Bender	580000

Sursa: Legea nr.438-XVI din 28.12.2006 privind dezvoltarea regională în Republica Moldova./ Source: Law nr.438-XVI from 28.12.2006 On Regional Development in the Republic of Moldova.

Continuă **parteneriatul cu proiectul Departamentului pentru Dezvoltare Internațională a Guvernului Marii Britanii (DFID)** care acordă asistență tehnică Ministerului Dezvoltării Regionale și Construcțiilor în lansarea activității agenților de dezvoltare regională. În urma negocierilor, la acest proiect s-a alăturat **Agenția Suedeză pentru Dezvoltare Internațională (SIDA)**. În timpul cel mai apropiat, vor fi inițiate negocierile de colaborare cu **Biroul de Cooperare Tehnică al Germaniei GTZ**.

Prin decizia Consiliului Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale nr.5/10 din 04 mai 2010 **a fost aprobată „Instrucțiunea pentru utilizatori privind înaintarea propunerilor de proiecte pentru finanțare din Fondul național pentru dezvoltare regională”**.

În **Instrucțiune pentru Utilizator** sunt prezentate, conform prevederilor **Manualului operațional al FNDR** și legislației naționale în vigoare, condițiile de înaintare, selectare și de implementare a proiectelor finanțate din Fondul Național de Dezvoltare Regională (FNDR).

Scopurile Apelului-pilot de proiecte sunt:

1.Desemnarea proiectelor, finanțate în 2010.

The partnership with the project of **the Department for International Development of the Government of Great Britain (DFID)** continues, which grants technical assistance to the Ministry for Regional Development and Construction in order to launch the activity of regional development agents. As a result of negotiations, **the Swedish International Development Agency (SIDA)** has joined the project. In the near future, negotiations of collaboration with **German Bureau for Technique Cooperation (GTZ)** will be initiated.

The **„Instructions for users on application of project bids to be financed from the National Fund for regional development” (User’s Guide) was adopted** by the decision of the National Council for Coordination of Regional Development no.5/10 from 04 May 2010.

Conditions of application, selection and implementation of projects, financed from the National Fund for regional development (NFRD) are presented in the **User’s Guide**, according to provisions of the **Operational Manual of NFRD** and national effective legislation.

2. Elaborarea **Planului Operațional Regional (POR)** pentru anii 2010-2012.

Solicitanții și partenerii acestora, ale căror proiecte sunt selectate pentru finanțare, semnează cu Agenția de Dezvoltare Regională un acord de colaborare privind implementarea proiectului. Acordul prevede atribuțiile și responsabilitățile fiecărei părți a contractului, durata desfășurării proiectului, costurile, sursele de finanțare și, după caz, co-finanțare a proiectului. Conform prevederilor legislației în vigoare cu privire la dezvoltarea regională, Agențiile de Dezvoltare Regională coordonează implementarea proiectelor selectate pentru a fi finanțate, asigurând organizarea licitațiilor publice. Totodată, ele țin sub control procesul de implementare a proiectelor. La sfârșitul perioadei de implementare a proiectului bunurile procurate și obiectele construite sunt transmise în proprietate beneficiarilor.

Implementarea politicilor de dezvoltare regională a început odată cu constituirea **cadrelor instituționale** din care fac parte: Consiliul Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale, Direcția Generală Dezvoltare Regională a Ministerului Dezvoltării Regionale și Construcțiilor, Consiliile Regionale pentru Dezvoltare, Agențiile de Dezvoltare Regională.

Fiecare Agenție de Dezvoltare regională, în colaborare cu consiliile regionale, elaborează și aprobă planuri operaționale privind dezvoltarea regională pentru anii 2010-2012.

Finanțarea pentru dezvoltarea regională se face prin intermediul Fondului Național de Dezvoltare Regională (FNDR), care prevede 1% din bugetul de stat, precum și alte surse de finanțare.

Procesul de finanțare pentru dezvoltarea regională antrenează utilizarea unui set de **noțiuni ce trebuie definite exact. Principalele sunt:**

- **Autoritate Publică Locală de nivel 1 sau 2** – autoritate publică de competență generală sau specială, care este constituită și activează pe teritoriul satului/ comunei, orașului/ municipiului, raionului, unității teritoriale autonome. Are statut juridic special, urmărind promovarea intereselor populației/ colectivității/ unităților administrativ-teritoriale și soluționarea problemelor acestora (Legea nr.436-XVI din 28.12.2006 privind administrația publică locală.)

- **Cerere de finanțare** – document prin care se solicită un sprijin financiar pentru acoperirea costurilor de implementare a unui proiect. În cerere se descrie detaliat proiectul, se argumentează necesitatea implementării lui, sunt indicate activitățile, rezultatele, efectul și impactul proiectului.

- **Comisia de Evaluare** – organ consultativ, creat în cadrul Ministerului Construcțiilor și Dezvoltării Regionale în scopul evaluării proiectelor de dezvoltare regională.

- **Instrucțiune a Utilizatorului** – document de informare tehnică a potențialilor beneficiari ai Fondului Național pentru Dezvoltare Regională, suport informativ complex pentru întocmirea Cererii de Finanțare conform cerințelor specifice ale FNDR. Include un set de reguli detaliate pentru întocmirea și depunerea Cererii de Finanțare.

Aims of the Call-pilot for the projects are the following:

1. Identification of projects for financing in 2010.

2. Elaboration of the **Regional Operational Plan (ROP)** for 2010-2012.

Applicants and their partners, whose projects are selected for finance, sign an agreement of collaboration with the Agency of Regional Development regarding the project's implementation. The agreement provides for functions and responsibilities of each contracting part, duration of the project, costs, sources of finance and (if applicable) co-finance of the project. According to provisions of effective legislation on regional development, Agencies of Regional Development coordinate the implementation of projects, selected to be financed, ensuring public biddings' organization. At the same time, they control projects' implementation. At the end of the project implementation period, purchased goods and constructed facilities have to be transferred in beneficiaries' property.

The implementation of regional development policies began with the institutional framework's formation, among which: National Council for Coordination of Regional Development, General Direction of Regional Development of the Ministry for Regional Development and Construction, Regional Councils for Development, Agencies of Regional Development.

Each of the Agencies of Regional Development in collaboration with regional councils elaborates and adopts operational plans for regional development for 2010-2012.

Financing of regional development is made by the National Fund for Regional Development (NFRD), consisted of 1% from the state budget and other sources.

The process of financing of regional development needs a **set of notions**, which are to be defined exactly. Principal of them are:

- **Local Public Authority at level 1 or 2** – public authority of general or special competence, which is constituted and works at the territory of villages/ communes, towns/ municipalities, districts, autonomous territorial units. They are of special juridical status and ought to promote interests of population/ community/ administrative-territorial units and to solve their problems (Law no.436-XVI from 28.12.2006 On local public administration.)

- **Application for financing** – document, by means of which the financial support for defrayal of expenses on project's implementation is requested.

- **Evaluation Committee** – consultative body, created in the framework of the Ministry of Regional Development and Construction with the purpose to evaluate regional development projects.

- **User's Guide** – document of technical information for potential beneficiaries of the National Fund for Regional Development; complex information support for completion of the application for financing in accordance with specific requirements of NFRD. It includes the set of detailed rules for completion and presentation of the application for financing.

• **Manual Operațional al FNDR** – document ce prevede organizarea, funcționarea și procedurile de utilizare a Fondului.

• **Manual Operațional ADR** – document principal în care se conțin informații despre organizarea, funcțiile și obligațiile de serviciu, gestionarea, administrarea și procedurile relevante ale acesteia.

• **Parteneriat** – sistem, care asociază parteneri sociali, economici etc.; un grup/ o societate formală sau neformală, prin care două sau mai multe părți decid să acționeze împreună pentru atingerea unui scop comun.

• **Studiu de Prefezabilitate** – analiză premergătoare deciziei de investiții, având drept scop identificarea tuturor problemelor, formularea soluțiilor, precum și selectarea alternativă preferată pe baza factorilor calității.

Conform **Strategiilor de Dezvoltare Regională** sunt stabilite următoarele **priorități**:

- 1.Reabilitarea infrastructurii fizice.
- 2.Susținerea dezvoltării sectorului privat, în special în regiunile rurale.
- 3.Îmbunătățirea factorilor de mediu și a atractivității turistice.

Lansarea **Apelului-pilot de proiecte** marchează un pas important în implementarea practică a politicilor de dezvoltare regională. Specificul acestui Apel este scos în evidență de următoarele aspecte:

În primul rând, pentru prima dată este prevăzută finanțarea unor proiecte regionale din FNDR. În acest sens, **Apelul** poartă un caracter de testare, identificare, elaborare, evaluare, implementare și monitorizare a proiectelor regionale. Acesta este o practică bună pentru toate părțile interesate – atât la nivel local și regional, cât și la cel național.

În al doilea rând, **Apelul** solicită proiecte pentru toate tipurile de priorități specificate în Strategia de dezvoltare regională. Se așteaptă ca acest Apel să devină un mijloc informațional important, care să faciliteze procesul de elaborare a **Planului Operațional Regional pentru 2010-2012**.

În final, importanța **Apelului** este condiționată și de faptul că în anul 2010 urmau să fie finanțate proiecte cu un grad sporit de pregătire pentru implementare.

Etapele prezentării și evaluării propunerilor de proiecte sunt următoarele:

1.**ADR-le**, în baza Strategiilor de Dezvoltare Regională, lansează **Apelul-pilot de proiecte**. **Apelul conține**: Anunțul cu privire la solicitările de proiecte, Instrucțiunea pentru utilizator și Formularele (care urmează a fi completate).

2.Proiectele sunt elaborate de solicitanți. ADR acordă suport consultativ și metodologic în elaborarea proiectelor. Proiectele sunt prezentate nu mai târziu de data limită.

3.După data limită, ADR va efectua verificarea administrativă a proiectelor parvenite, pentru a le include în **POR (Planul Operațional Regional)**. În baza verificării administrative, ADR prezintă CDR, pentru a fi examinată și aprobată, **Nota informativă privind proiectele parvenite și Planul Operațional Regional**.

4.CDR aprobă POR și îl înaintează MDRC pentru elaborarea DUP.

• **Operational Manual of NFRD** – document, providing the organization, functioning and utilization procedures of the Fund.

• **Operational Manual of ARD** – principal document, containing information about organization, functions and official duties, managing, administration and relevant procedures of them.

• **Partnership** – system of association social, economic, etc. partners; formal or informal group/ society, by means of which two or more parties decide to work together to reach common aim.

• **Pre-feasibility Research** – the prior analysis of the decision of investment with the purpose of identification of all the problems, formulating of decisions and selection of preferable alternative on the basis of quality factors.

According to **Regional Development Strategies**, the following **priorities** have been determined:

- 1.Rehabilitation of physical infrastructure.
- 2.Support of private sector's development, especially in the rural regions.
- 3.Improvement of environment factors and tourist attractiveness.

Starting of **Call-pilot for projects** marks an important step in implementation of regional development policies in practice. This Call's specific is displayed in following aspects:

In the first place, for the first time the regional projects' financing from NFRD are provided for. In this view, **the Call** includes testing, identification, elaboration, evaluation, implementation and monitoring of regional projects. This is a good practice for all interested parties at local and regional as well as national level.

In the second place, **the Call** requires projects of all types of priorities, specified in the Strategy of regional development. It is expected that this Call will become an important informational means, which will facilitate the process of elaboration of the **Regional Operational Plan for 2010-2012**.

Finally, **the Call's** importance is also conditioned by fact that in 2010 it was supposed to finance projects of higher degree of preparedness for implementation.

Stages of presentation and evaluation of project bids are the following:

1.**ARDs**, based on Strategies of Regional Development, start the **Call-pilot for projects**. The **Call contains**: announcement for project application, user's guide and forms to be completed.

2.Projects are elaborated by applicants. ARDs render consulting and methodological support to projects' elaboration. Projects are to be presented at the latest deadline.

3.After the deadline, ARD makes an administrative verification of the received projects in order to include them in the **Regional Operational Plan (ROP)**. On basis of the administrative verification, ARD presents the **Informational Note on received projects and Regional Operational Plan** to CRD for examination and improvement.

4.CRD approves ROP and presents it to MRDC in

5. Paralel cu elaborarea DUP (Document Unic de Program), Comisia de Evaluare de pe lângă MDRC va evalua propunerile de proiecte conform criteriilor de selectare și va propune CNCDR aprobarea proiectelor pentru finanțare în anul 2010.

6. După aprobarea de către CNCDR a DUP-ului (Documentului Unic de Program), MDRC va propune Guvernului să aprobe DUP (Document Unic de Program) care conține programe și proiecte pentru 3 ani (2010-2012).

7. Proiectele aprobate spre finanțare în anul 2010 trebuiau înaintate ADR pentru inițierea etapei de implementare propriu-zisă a proiectelor.

8. Pentru fiecare proiect în parte, ADR va elabora, după caz, Caiete de sarcini și va anunța concursurile de licitație publică pentru angajarea companiilor specializate în realizarea lucrărilor de proiectare, reparație, reconstrucție, construcție, dotare cu echipament tehnic și utilaje, în prestarea de servicii, ș.a. necesare pentru implementarea proiectelor.

9. În conformitate cu prevederile legale din domeniu și cu procedurile stabilite, ADR vor monitoriza implementarea proiectelor.

10. Rezultatele evaluării și monitorizării se vor include în rapoarte de monitorizare și evaluare referitoare la fiecare proiect în parte și se vor prezenta MDRC de către ADR.

FNDR deține o poziție distinctă în bugetul de stat, având ca obiectiv promovarea unei politici de dezvoltare regională. El constituie 1% din veniturile bugetului de stat aprobate pe anul respectiv, cu excepția veniturilor cu destinație specială prevăzute de legislație, pentru anul 2010 fiind alocate mijloace financiare – 135,4 mln lei.

Suma totală oferită în cadrul acestui **Apel** pentru toate cele trei regiuni de dezvoltare în perioada 2010-2012 constituie 452 mil. lei. Devizul general indicativ disponibil este alocat pentru fiecare prioritate în parte, iar valoarea finanțării, acordată prin acest **Apel**, se înscrie între următoarele sume minime și maxime (**Tabelul 2**).

order to elaborate UPD.

5. At the same time with UPD's elaboration (UPD=Unique Programme Document), the Evaluation Committee at the MRDC will evaluate project bids according to selection criteria and will propose to NCCRD to approve projects for financing in 2010.

6. After the NCCRD approve UPD (Unique Programme Document), MRDC will propose to the Government to approve UPD, which contains programs and projects for 3 years (2010-2012).

7. Projects, approved for financing in 2010, should be directed to ARD in order to initiate the project's implementation.

8. For each project, ARD will elaborate a Tasks Book and will announce public bids for engaging of the companies, specialized in planning working, reparation, reconstruction, construction, providing with technical equipment, in rendering services, etc., which are necessary for projects' implementation.

9. According to provisions of the legislation and stabled procedures, ARD will control the projects' implementation.

10. The results of evaluation and control will be included in control and evaluation reports to each separate project and will be presented by ARD to MRDC.

NFRD holds a clear-defined position in state budget, having as an objective promotion of a regional development policy. It is consisted of 1% of revenues of the yearly approved state budget, with the exception of special purpose income, stipulated by legislation; in 2010, 135.4 million lei were allocated.

The total sum, offered by this **Call** for all three regions of development for 2010-2012 constitutes 452 million lei. The general indicative available estimate is allocated for each separate priority, but the financing volume, granted by this **Call**, is indicated between the following minimum and maximum sums (**Table 2**).

Tabelul 2 /Table 2

**Valorile minime și maxime ale proiectelor/
Minimum and maximum volumes of the projects**

Prioritate/ Priority	Valoarea minimă: lei/ Minimum volume: lei	Valoarea maximă: lei/ Maximum volume: lei
Reabilitarea infrastructurii fizice./ Rehabilitation of physical infrastructure.	1 000000	100 000000
Suținerea dezvoltării sectorului privat, în special, în regiunile rurale./Support of private sector's development, especially in the rural regions	250 000	15 000000
Îmbunătățirea factorilor de mediu și a atractivității turistice./Improvement of environment factors and touristic attractiveness	1 000000	30 000000

Sursa: Instrucțiunea pentru utilizatori privind înaintarea propunerilor de proiecte pentru finanțare din Fondul național pentru dezvoltare regională. (Aprobată prin decizia Consiliului Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale nr.5/10 din 04 mai 2010)./ Source: Instructions for users on application of project bids to be financed from the National Fund for regional development (Approved by the decision of the National Council for Coordination of Regional Development nr.5/10 from 04 May 2010).

În cazul când procentajul minim prevăzut pentru o anumită Prioritate nu poate fi utilizat din cauza calității joase sau a numărului redus de proiecte, Consiliul Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale își rezervă dreptul să re-aloce fondurile pentru altă Prioritate.

Finanțarea se poate acorda pentru întreg deizul general al proiectului. Totuși, potențialii solicitanți sunt încurajați să co-finanțeze proiectul. În acest caz, co-finanțarea trebuie făcută fie din sursele proprii ale solicitantului, ale partenerilor săi, fie din alte surse decât Fondul Național pentru Dezvoltare Regională.

In case, the minimum percentage, stipulated for the Priority, cannot be used because of bad quality or small number of projects, the National Council for Coordination of Regional Development reserves the right to re-allot the funds to another Priority.

The finance may be approved for the total general estimate of the project. But the potential applicants are encouraged to co-finance the project. In this case, the co-financing should be made either from the applicant's or his partners' own sources or from sources other than the National Fund for Regional Development.

Bibliografia/Bibliography

1. Programul de activitate al Guvernului Republicii Moldova. „Integrarea Europeană: Libertate, Democrație, Bunăstare 2009-2013”. Chișinău, 2009. [Online], Chișinău (MD), Accesibil pe Internet URL: <http://www.gov.gov.md/Program/pdf>
2. Lege privind dezvoltarea regională în Republica Moldova: nr. 438 din 28.12.2006. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2007, nr. 21-24. art. 68.
3. Legea Republicii Moldova pentru aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare pe anii 2008-2011: nr. 295-XVI din 21.12.2007. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2008, nr.18-20, art. 57.
4. Hotărârea Guvernului nr. 127 din 08.02.2008 „Cu privire la măsurile de realizare a Legii nr. 438-XVI din 28.12.2006 privind dezvoltarea regională în Republica Moldova”. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 34-36, art. 200.
5. Hotărârea Guvernului nr. 158 din 04.03.2010 „Cu privire la aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare regională”. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2010, nr. 34, art. 200.
6. Instrucțiunea pentru utilizatori privind înaintarea propunerilor de proiecte pentru finanțare din Fondul național pentru dezvoltare regională Aprobată prin decizia Consiliului Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale nr. 5/10 din 04.05.2010

CALITATEA PROCESULUI BUGETAR LA NIVELUL ADMINISTRAȚIILOR PUBLICHE LOCALE DIN REPUBLICA MOLDOVA

Angela SECRIERU, dr. hab., conf. univ., ASEM

În Republica Moldova procesul bugetar la nivel local nu asigură predictibilitate și stabilitate, formând premise pentru un comportament subiectiv din partea autorităților bugetare superioare față de cele de nivel inferior. Autonomia bugetară a autorităților publice locale, în special a celor de nivelul I, este limitată. Această situație se exprimă prin dependența autorităților publice locale de nivelul I (sate, comune, orașe) de autoritățile publice de nivelul II (raioane, municipii) în ceea ce privește formarea bugetelor proprii. În plus, Ministerul finanțelor poate interveni prin impunerea de modificări ale proiectelor de buget al APL care pot depăși cadrul unor cerințe legate de legalitatea procesului bugetar local.

Cuvinte cheie: proces bugetar, autonomie financiară locală, descentralizare fiscală, finanțe publice locale.

THE QUALITY OF THE BUDGETARY PROCESS AT THE LEVEL OF THE LOCAL PUBLIC AUTHORITIES FROM THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Angela SECRIERU, PhD, associate professor, ASEM

In Republic of Moldova budgetary process at the local level does not assure predictability and stability, creating premises for subjective behavior on behalf of higher budgetary authorities towards those at the lower level. Budgetary autonomy of local public authorities, especially of those of the I level, is limited. This situation is expressed through dependence of the local public authorities of the I level (villages, communities, towns) upon public authorities of the second level (rayons, municipalities) what concerns their own budgetary process. On top of that, Ministry of Finance can intervene with imposing of modifications in LPA budget drafts, which can exceed the framework of requirements associated with the legality of local budgetary process.

Key words: budgetary process, financial local autonomy, fiscal decentralization, local public finance.

Autonomia locală nu poate fi percepută decât dacă autoritățile locale dețin surse adecvate de finanțare. Dacă o competență este delegată de la un nivel superior de guvernare sau asumată voluntar de către autoritatea locală, aceasta, în mod obligatoriu, generează anumite nevoi de cheltuieli. Pentru satisfacerea acestor nevoi la un anumit cost, autoritățile locale trebuie să proiecteze programe specifice de cheltuieli, având nevoie, în acest scop, de resurse financiare. Astfel, administrația publică locală (APL) trebuie să dețină capacitate și flexibilitate suficientă în procesul bugetar *astfel* încât să asigure o corespundere între volumul resurselor și volumul cheltuielilor reale. În baza acestor interrelații, putem defini autonomia financiară locală drept o combinație dintre următoarele trei elemente:

1. Autonomia locală în domeniul cheltuielilor: dreptul și capacitatea de a determina natura și mărimea totală a cheltuielilor publice locale și defalcarea acestora pe diverse bunuri și servicii publice, în conformitate cu cererea comunităților locale, precum și dreptul și capacitatea de a gestiona proprietatea locală; 2. Autonomia locală în domeniul veniturilor: dreptul și capacitatea de a determina originea și volumul resurselor financiare, măsura în care diferite grupuri de beneficiari trebuie să contribuie la fondul comun, precum și modul (sau tipurile, unitățile specifice de resurse) în care acest fond este utilizat; 3. Autonomia bugetară locală: dreptul și capacitatea de a adapta nivelul veniturilor la nivelul cheltuielilor în diferite domenii ale intervenției publice, atât în cadrul unei generații de contribuabili (prin intermediul impozitelor, taxelor și plăților), precum și între generații succesive (inter-temporal, prin intermediul datoriiilor). Autonomia bugetară constituie, astfel, dreptul și capacitatea de a modula constrângerea bugetară locală, atât static, cât și dinamic. În plus, aceasta solicită autorităților locale să-și asume (financiar) responsabilitatea pentru deciziile lor în fața comunităților administrate.

În Republica Moldova, procesul bugetar la nivelul UAT și managementul finanțelor publice locale este reglementat de: Legea privind sistemul bugetar și procesul bugetar, nr. 847 din 24.05.96, Legea privind administrația publică locală, nr. 436 din 28.12.2006, Legea privind descentralizarea administrativă, nr. 435 din 28.12.2006, Legea privind finanțele publice locale, nr. 397-XV din 16.10.2003, precum și Legea bugetului, adoptată separat pe fiecare an.

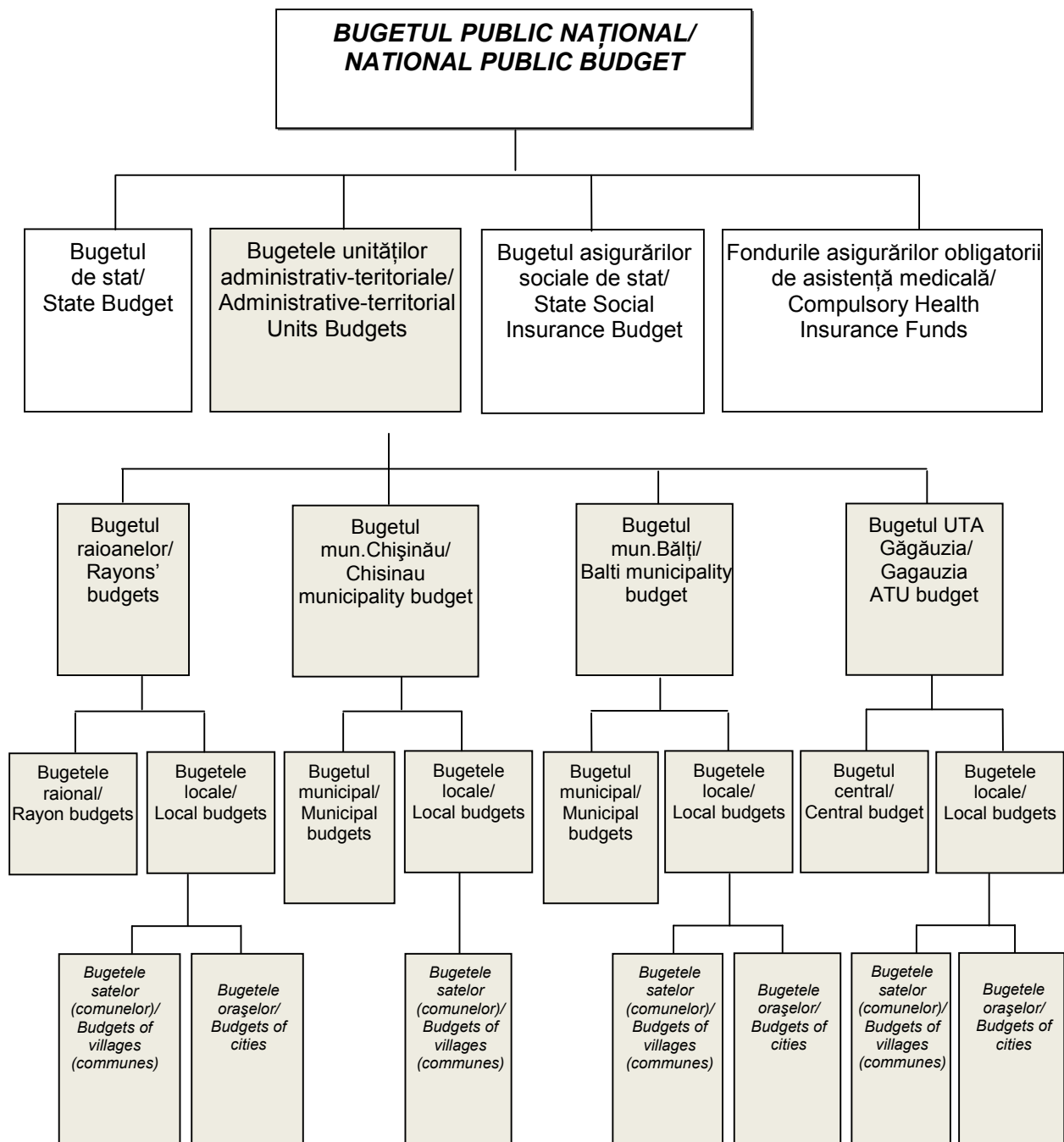
De menționat, că, în Republica Moldova, unitățile administrativ-teritoriale sunt încadrate în două nivele: nivelul întâi: satele (comunele) și orașele (municipiile) – în prezent, numărul unităților este de 896; nivelul doi: raioanele (în număr de 32), municipiul Chișinău și unitatea teritorială autonomă cu statul juridic special (UTA). Structura bugetelor UAT este reprezentată în figura 1.

The local autonomy may be perceived only if the local authorities possess corresponding financial resources. If a competence is delegated from a top government level or if it is assumed voluntarily by the local authority, the last one generates obligatorily certain expenditures needs. To meet these needs at a given cost, the local authorities must project specific expenditures programs, needing for this purpose, financial resources. At last, the LPA must have a sufficient capacity and flexibility in the budgetary process in order to provide a correspondence between the level of the resources and the level of the real expenditures. On the basis of these interrelations, we can define the local and financial autonomy as a combination between the following three elements:

1. *Local autonomy in the field of expenditures*: the right and capacity to determine the essence and total size of the local and public expenditures and their defalcation on different goods and public services in conformity with the demand of the local communes, as well as the right and capacity to manage the local property; 2. *Local autonomy in the field of revenues*: the right and capacity to determine the origin and volume of the financial resources, the rate at which different groups of beneficiaries must contribute to the mutual fund, as well as the way in which this fund (or the types or specific unities of resources) is used; 3. *Local budgetary autonomy*: the right and capacity to adapt the level of revenues to the level of expenditures in different fields of public interventions, both in the framework of a generation of contributors and (through taxes, fees and payments), between successive generations (inter-temporary, through debts). Thus, the budgetary autonomy is the right and capacity to model the local and budgetary constraint, both statically and dynamically. Moreover, it requires the local authorities to assume (financially), the liability for their decisions before their communes.

The budgetary process at the level of the ATU and the management of local and public finances is regulated by: *The law regarding the budgetary system and budgetary process*, no. 847 of 24.05.96, *The law regarding the local and public administration*, no. 436 of 28.12.2006, *The law regarding administrative decentralization*, no. 435 of 28.12.2006, *The law regarding the local and public finances*, no. 397-XV of 16.10.2003, *The budgetary law of the given year*.

In the Republic of Moldova the territorial and administrative unities are a part of two levels: The first level: the villages (communes) and the towns (municipalities). Nowadays their number is 896. The second level: districts (total number is 32), municipality of Chișinău, the autonomous territorial unity with the special juridical status (ATU). The structure of the ATU budgets is represented in figure 1.

**Fig. 1. Locul bugetelor UAT în bugetul public național /
Fig. 1. Links between the National and Local Public Budget**

Sursa: Elaborat de autor în baza Legii privind finanțele publice locale nr. 397-XV din 16.10.2003/ Source: Elaborated by author in accordance with the law regarding the local and public finances no. 397-XV of 16.10.2003.

Principiile de bază ale politicii statului în domeniul veniturilor și cheltuielilor bugetare, prognozele normative de defalcări de la veniturile generale de stat la bugetele locale, aspectele specifice de calculare a transferurilor, ce se prognozează a fi alocate de la bugetul de stat, bugetele UAT de nivelul II și de la bugetul municipal Bălți, sunt informații comunicate anual de către Ministerul Finanțelor (MF) autorităților executive ale UAT de nivelul II, care, la rândul lor, le comunică autorităților executive ale UAT de nivelul I (figura 2).

The basic principles of the state policy in the domain of revenues and expenditures, the normative forecasts of deductions from the overall state revenues in the local budgets, the specific aspects of the calculation of the transfers, which are forecasted for the allocation from the state budget, the ATU budgets of the IInd level and from the budget of Balti municipality represent those data, which are annually communicated by the Ministry of Finance to the executive authorities of ATU of the IInd level, later at their turn communicating them to the ATU of the Ist level (figure 2).

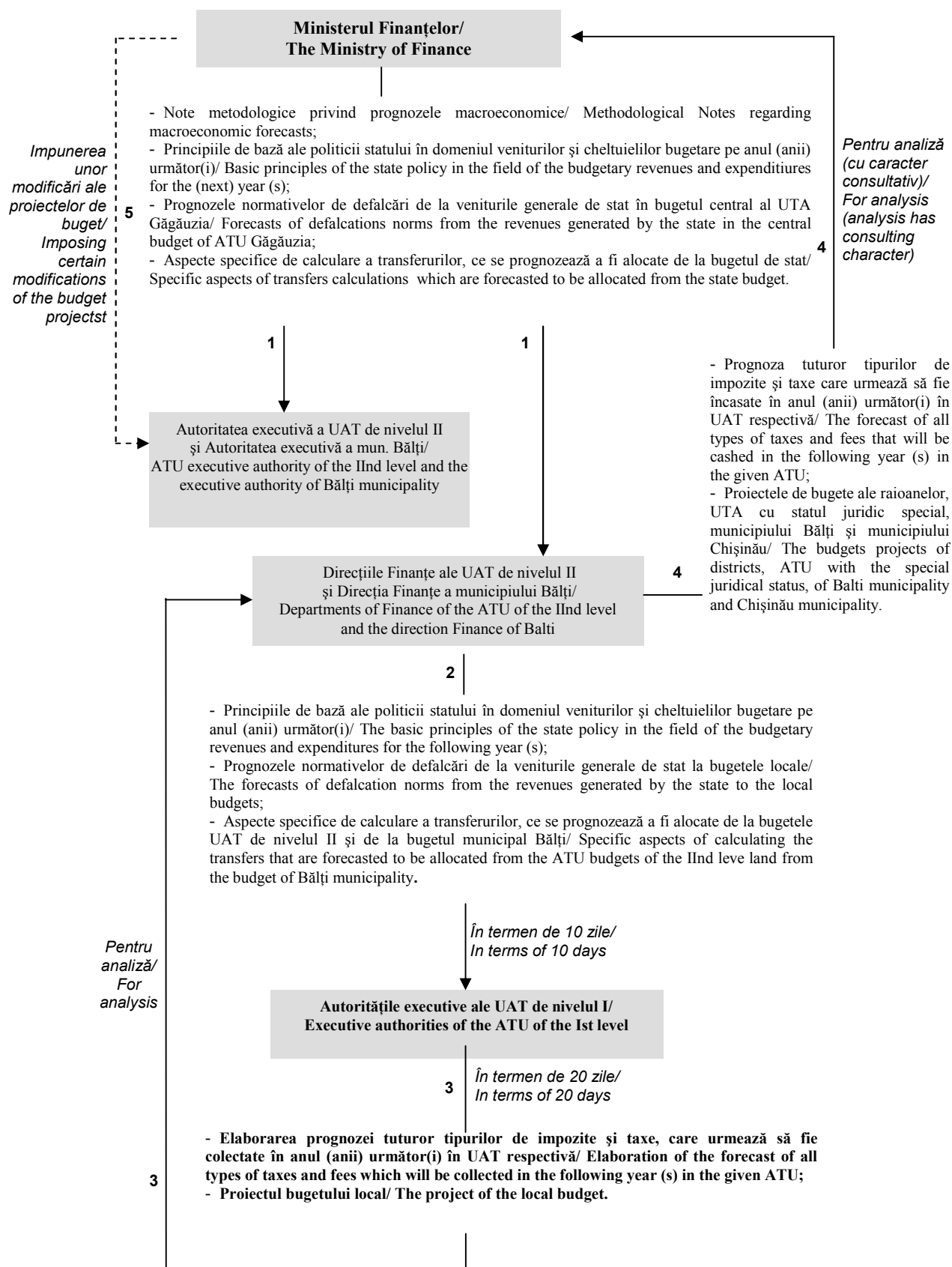

Fig. 2. Procedura de elaborare a bugetelor UAT/

Fig. 2. The procedure of ATU budgets elaboration

Sursa: Elaborat de autor în baza Legii privind finanțele publice locale nr. 397-XV din 16.10.2003/ Source: Elaborated by author in accordance with the law regarding the local and public finances no. 397-XV of 16.10.2003.

În baza schemei, prezentate în figura 2, putem afirma, că, **procesul bugetar la nivel local nu asigură previzibilitate și stabilitate, formând premise pentru un comportament subiectiv al autorităților bugetare superioare față de cele de nivel inferior.** De asemenea, Ministerul Finanțelor poate interveni prin impunerea modificării proiectelor de buget al APL care poate depăși cadrul unor cerințe privind legalitatea procesului bugetar local.

La fel, menționăm, că procesul bugetar la nivel local este afectat de întârzierile în comunicarea informației bugetare de către MF și/sau direcția generală Finanțe (de exemplu, cazul bugetului pe anul 2009) și de întârzierile în alocarea transferurilor.

Autonomia bugetară a autorităților publice locale, în special a celor de nivelul I, este limitată. Această situație este condiționată de dependența autorităților publice locale de nivelul I (APL: sate, comune, orașe) de autoritățile publice de nivelul II (raioane, municipii), în ceea ce privește formarea bugetelor proprii. Lipsa componentei investiționale, în cadrul bugetelor locale, consolidează și mai mult dependența APL de autoritățile raionale și centrale.

De asemenea, constatăm, că dependența de nivelurile superioare de guvernare crește dacă considerăm tendința, care se observă tot mai insistent, de reducere continuă a ponderii veniturilor proprii în structura veniturilor bugetelor UAT (BUAT), indicând prin aceasta extinderea centralizării bugetare în Republica Moldova. Astfel, în perioada aa.2005-2009, ponderea veniturilor proprii ale BUAT s-a redus de la 18,35%, în a.2005, până la 9,93%, în a.2009. Totodată, în aceeași perioadă crește ponderea transferurilor în structura veniturilor bugetelor UAT.

Sistemul de clasificare, utilizat pentru formularea, executarea și raportarea asupra bugetului local, necesită a fi completat cu clasificarea pe programe în perspectiva introducerii și extinderii bugetării în bază de performanță. Clasificarea bugetară tip este elaborată de către Ministerul Finanțelor în baza *Statisticilor Financiare Guvernamentale* (GFS), întocmite de Fondul Monetar Internațional (FMI). În baza schemei clasificării bugetare se organizează evidența bugetară, inclusiv, la nivel local, asigurându-se înregistrarea, prelucrarea și furnizarea informațiilor complete privind toate veniturile și cheltuielile bugetare, grupate după anumite criterii. Una din componentele de bază ale reformei bugetare, promovate în prezent în Republica Moldova, ține de îmbunătățirea sistemului de planificare și executare bugetară, inclusiv, prin *modernizarea clasificării bugetare*. Astfel, în a.2008 a fost inițiată trecerea de la sistemul de clasificare, bazat pe GFS 1986, la un nou sistem, fundamentat pe GFS 2001.

În prezent, clasificarea pe programe este realizată parțial. Elaborarea unei clasificări complete pe programe rămâne un obiectiv pe termen mediu și urmează a fi coordonată cu Strategia Națională de Dezvoltare (SND) și

As a consequence the budgetary process at the local level does not assure predictability and stability, creating premises for subjective behavior on behalf of the higher budgetary authorities towards those at the lower level. On top of that, the Ministry of Finance can intervene with imposing of modifications in the LPA budget drafts, which can exceed the framework of the requirements associated with the legality of the local budgetary process.

The local budgetary process is affected also by the delays in the communication of the budgetary information on behalf of the Ministry of Finance or on behalf of the general finance division (as it was the case in 2009) but also by delays in transfers' allocation.

The budgetary autonomy of local public authorities, especially of those of the 1st level, is limited. This situation is expressed through the dependence of the local public authorities of the 1st level (villages, communities, towns) upon the public authorities of the second level (rayons, municipalities) what concerns their own budgetary process. Moreover, the lack of the investment component in the local budgets consolidates the dependency of LPA of the 1st level on the central and rayonal authorities.

The dependence on the top governing levels increases if we consider the trend which we observe insistently of continuous reduction of own revenues balance in the structure of ATUB revenues, indicating in this way the extension of the budgetary centralization in the Republic of Moldova. Thus, in 2005 - 2009 the balance of the ATUB revenues has decreased from 18.35% in 2005 to 9.93% in 2009. Meanwhile, in the same period the balance of transfers in the structure of the budgets of the ATU revenues increases.

The classification system utilized for formulating, execution and reporting on the local budget has to be "enriched" with the classification by programs in view of the perspective of introduction and expansion of the performance-based budgeting. The typical budgetary classification is elaborated by the Ministry of Finance on the basis of the *Governmental financial statistics* (GFS) prepared by IMF. On the basis of the budgetary classification scheme it is organized the process of budgetary control, including at the local level, assuring registering, processing and presentation of the complete information for all the budgetary revenues and expenditures, which are grouped according to certain criteria. One of the main components of the budgetary reform promoted currently in Moldova is related to the improvement of the budgetary planning and execution system inclusively through *updating the budgetary classification*. In this way in 2008 it was launched a transition from the classification based on GFS 1986 to a new system based on GFS 2001.

Currently, the program-based classification is fragmented. The elaboration of a complete program classification remains to be an objective for the medium-term and has to be coordinated with the National Development Strategy (NDS) and MTEF, that will contribute to the identification and clarification of the ministerial policy objectives. Also it has to

¹ Ordinul Ministrului finanțelor pentru aprobarea *Regulamentului privind modul de elaborare, monitorizare și raportare a bugetelor pe programe* nr. 19 din 16.02.2008, Monitorul Oficial nr.45-6/107 din 04.03.2008.

Cadrul de Cheltuieli pe Termen Mediu (CCTM), ceea ce va contribui la identificarea și consolidarea obiectivelor și politicilor ministerelor de resort. Menționăm, totodată, elaborarea de către Ministerului Finanțelor a Regulamentului privind modul de elaborare, monitorizare și raportare a bugetelor pe programe¹. Deși, la nivel central, practica elaborării bugetelor pe programe există de câțiva ani, la nivel local, bugetele pe programe rămân a fi un concept de perspectivă, chiar dacă, în unele UAT, bugetarea în bază de performanță a fost inițiată.

Perspectiva plurianuală în planificarea fiscală, politica cheltuielilor publice locale și bugetizarea la nivelul UAT din Republica Moldova sunt limitate. CCTM și bugetul local anual constituie două documente de bază, produse în cadrul calendarului bugetar local. În anul 2008, planificarea strategică la nivel local a fost practică de 8 raioane și 2 municipii, care au elaborat CCTM 2008-2010. Motivul, formulat de Ministerul Finanțelor, pentru care CCTM nu a fost extins la nivelul altor UAT, sunt inițiativele de reformare a relațiilor interguvernamentale între bugetul de stat și bugetele UAT (atât de nivelul I, cât și de nivelul II). Ministerul Finanțelor consideră oportun, ca extinderea planificării strategice la nivelul UAT să fie efectuată ulterior elaborării și implementării noului mecanism de stabilire a relațiilor interbugetare.

Deciziile privind politicile de cheltuieli publice, inclusiv, cele locale, manifestă implicații asupra mai multor ani și, de aceea, trebuie să fie adoptate ținând cont de disponibilitatea resurselor în perspectivă de termen mediu. În consecință, este important de analizat evoluțiile politicilor pe previziuni pe termen mediu ale veniturilor și cheltuielilor publice locale globale.

Elaborarea pronosticurilor fiscale multianuale, cel puțin, la nivelul APL2, este dificil de realizat în condițiile în care, în Republica Moldova, legislația fiscală se modifică frecvent în decursul anului bugetar.

Pe lângă cele menționate, în elaborarea bugetului local se aplică tehnici simpliste de prognozare a veniturilor și cheltuielilor. Normele, stabilite de ministerele de resort și MF, reduc flexibilitatea APL la realocarea resurselor în conformitate cu necesitățile și prioritățile locale.

Pentru a asigura calitatea bună a procesului bugetar, în special, în perspectiva elaborării bugetelor în bază de performanță, este important, ca la nivelul UAT să se elaboreze strategii de dezvoltare locale viabile. Numeroase UAT din Republica Moldova au elaborat asemenea strategii la începutul anilor 2000, în majoritate fiind, însă, neactualizate și, prin urmare, cu utilitate redusă.

Sistemul de finanțe publice locale din Republica Moldova generează profunde dezechilibre orizontale, descurajând efortul financiar propriu al APL. Drept argumentare, în figura 3 este reprezentată repartizarea veniturilor totale (VT) ale BUAT de nivelul I pe locuitor, în funcție de mărimea UAT1 (după numărul populației).

be mentioned that the Ministry of Finance is preparing a Regulation on the mode of elaboration, monitoring and reporting under the program-based budgeting. Although at the central level the practice of the program-based budget elaboration exists already for several years, at the local level program-based budgets remains to be a concept for some future perspective even though the performance-based budgeting was initiated in certain ATUs.

The multi-annual perspective in the fiscal planning, in the policy of the local public expenditures and in the budgeting at the ATU level in Moldova is limited. The MTEF and the local annual budget are two basic documents produced in the framework of the local budgetary planning calendar. In 2008 the strategic planning at the local level was practiced by 8 rayons and 2 municipalities, which participated in the preparation of MTEF 2008-2010. The motive invoked by the Ministry of Finance for which the MTEF was not extended to other ATUs levels are the initiatives of the reforms of intergovernmental relations between the state budget and the ATU budgets (both of level I and of level II). The Ministry of Finance considers possible to expand the strategic planning to the level of ATU after the elaboration and implementation of the new mechanism for establishing inter-budgetary relations.

The decisions on public expenditures' policies including the local ones have implications for many years and therefore have to be approved bearing in mind the availability of resources in the medium-term perspective. As a consequence, it is important to adjust the policy evolutions to the medium-term forecasts of the total local public revenues and expenditures.

The elaboration of the multiannual fiscal forecast at least at the level of LPA II is difficult to carry out under the conditions, when the fiscal legislation in Moldova is often being modified during the budgetary year.

At the same time, for the preparation of the local budget simplistic technics for forecasting the revenues and expenditures are applied. The norms established by the sectorial ministries and by the Ministry of Finance reduce LPAs flexibility in the reallocation of resources in conformity with the local priorities and necessities.

For a better quality of the budgetary process, especially under the perspective of the elaboration of the performance-based budgets it is important that the viable local development strategies exist at the ATU level. Numerous ATU in Moldova have elaborated such strategies at the beginning of 2000, the majority of those haven't been updated and as a consequence this leads to the reduced use of these strategies.

The system of local public finance in Moldova generates profound horizontal disequilibrium demotivating the own financial effort of LPAs. In fig. 3 it is presented the distribution of the total revenues of level I (TR) per capita depending on ATU I size (based on the number of population).

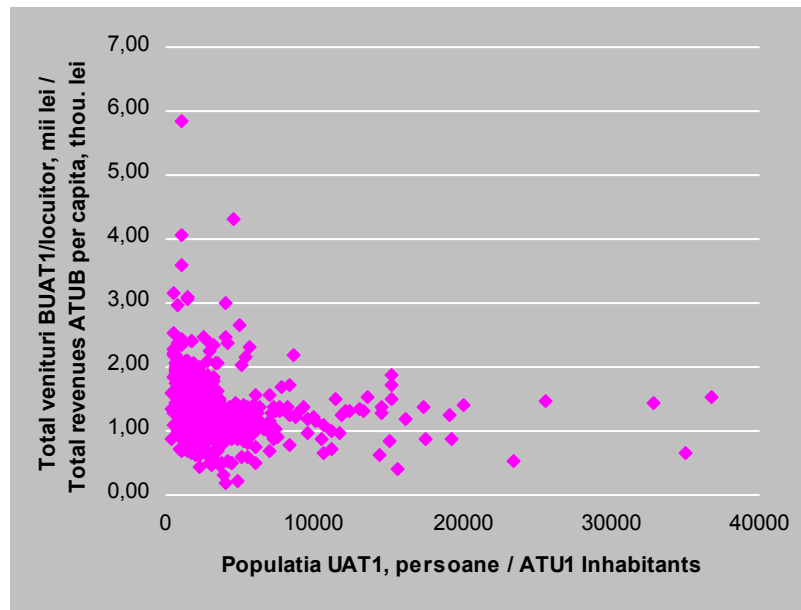

Fig.3. Veniturile totale ale bugetelor locale pe locuitor, în funcție de mărimea UAT1 (după nr. populației), 2009/

Fig.3. Total revenues of local budgets per capitain dependence of ATU1 size (by population number), 2009

Sursa: Elaborat de autor în baza informației MF, BNS al RM./ Source: Elaborated by author, based on information of the MF and of NSB.

La o medie de 1,26 mii lei pentru BUAT1, cele mai pronunțate devieri față de medie sunt înregistrate în UAT cu o populație de până la 7000 persoane (de la cca 6 mii lei pe locuitor până la cca. 0,2 mii lei pe locuitor). În UAT cu populația mai mare de 7000 locuitori, valorile pentru raportul $VT/locuitor$ deviază de la medie cu o amplitudine mai modestă.

With the average of 1.26 thousand lei for ATU I budget, the most significant deviations were registered in ATU with a population of up to 7000 people (from about 6000 per capita down to 200 lei per capita). In ATU with the population of more than 7000 inhabitants, figures of TR/capita deviate on average more modestly.

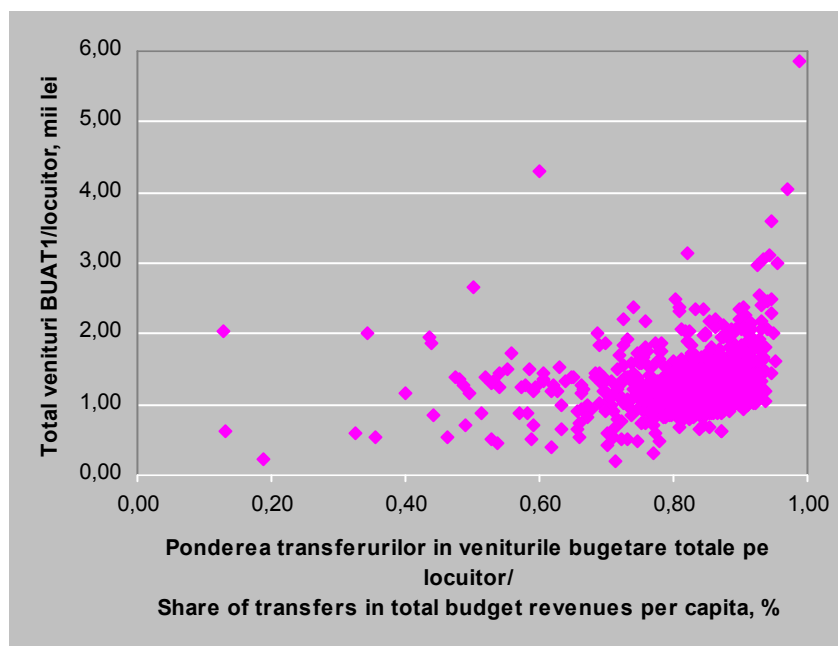

Fig. 4. Contribuția transferurilor la formarea veniturilor bugetare totale pe locuitor, UAT1 < 7000 locuitori, 2009/

Fig. 4. Contribution of transfers to the formation of total budget revenues per capita, ATU1 < 7000 inhabitants, 2009

Sursa: Elaborat de autor în baza informației MF, BNS al RM. / Source: Elaborated by author, based on information of the MF and of NSB.

Reieșind din reprezentarea grafică din figura 4, identificăm cauzele, care provoacă dezechilibrele în finanțarea UAT1, fiind considerate doar UAT1 cu o populație sub 7000 locuitori. Pe axa verticală este reprezentat raportul $VT/locuitor$ (în calitate de variabilă dependentă), pe axa orizontală – ponderea transferurilor în veniturile bugetare totale (variabilă dependentă). Astfel, observăm, că în Republica Moldova există UAT1, ale căror venituri bugetare pe locuitor sunt cu mult mai mici față de media de 1,26 mii lei, contribuția transferurilor fiind, în unele cazuri, foarte modestă – de până la 50%, iar în altele – chiar până la 20%. În același timp, în cazul numeroaselor UAT1, situate în partea de Nord-Est a figurii, transferurile contribuie cu peste 70% la formarea veniturilor bugetare totale pe locuitor, în mărime de peste 2 mii lei, depășind media de 2-5 ori.

Prin urmare, concluzionăm, că sistemul de relații financiare interguvernamentale este, în cazul Republicii Moldova, profund netransparent și neechitabil, generând el însuși amplificarea dezechilibrelor orizontale, care, în loc să stimuleze efortul APL de a-și extinde potențialul financiar, descurajează autoritățile APL, anihilând spiritul de inițiativă și de dezvoltare a capacităților și abilităților de a gestiona eficient resursele limitate ale UAT, precum și responsabilitatea APL față de colectivitățile locale.

Aceste evoluții, care denotă extinderea centralismului fiscal în relațiile interguvernamentale din Republica Moldova, marginalizează, astfel, rolul și importanța veniturilor proprii pentru APL, fiind în contradicție cu art. 9 al. 3 al Cartei Europene a Autonomiei Locale, care prevede, că „sistemele de prelevare pe care se bazează resursele de care dispun autoritățile administrației publice locale, trebuie să fie de natură suficient de diversificată și evolutivă pentru a le permite să urmeze practic, pe cât este posibil, evoluția reală a costurilor exercitării competențelor acestora”.

Concluzii: Analiza efectuată sugerează formularea următoarelor propuneri:

1. Reconsiderarea concepției bugetelor locale din punct de vedere al transformării acestora în bugete independente ale autorităților locale la ambele nivele, astfel încât să fie asigurate cu venituri proprii adecvate competențelor, fiind, totodată, împuternicite să-și modifice bugetele în limitele legii. Anularea procedurile existente de stabilire a normativelor pe verticală în jos, precum și a procedurilor „de negociere” a parametrilor de bază ale bugetelor locale între primării și raion, raioane și stat, netransparente integral în prezent. Toate relațiile interbugetare trebuie să derive, exclusiv, din legea finanțelor publice locale și să nu admită excepții și interpretări eronate.

2. Trecerea treptată la relațiile interbugetare directe și stabile între bugetul de stat și bugetele APL de nivelul I.

3. Reconsiderarea raporturilor decizionale financiare între nivelurile întâi și al doilea ale APL în vederea consolidării autonomiei locale: relații financiare între APL2 și APL1 în bază de contracte; în calitate de alternativă ar putea fi examinată posibilitatea oferirii dreptului APL2 de a participa din cont propriu la equalizarea suplimentară a APL 1.

Fig. 4 identifies the causes which provoke these disequilibria in financing of ATU I, being considered only ATU I which have a population under 7000 inhabitants. On the vertical axis it is presented the report $TR/capita$, on the horizontal axis – the share of transfers in the total budget revenues (dependent variable). We can observe that in Moldova it exists ATU I, whose budget revenues per capita are below the average of 1.26 thous. lei, the contribution of transfers being in certain cases very modest – up to 50%, while in others – up to 20%. At the same time in case of numerous ATU I located in the upper right corner of the diagram, the transfers contribute with more than 70% to the formation of the total per capita budget revenues in order to raise them to the level of more than 2000 lei, exceeding the medium level with 2-5 times.

As a consequence, the system of intergovernmental financial relations in Moldova is profoundly non-transparent, inequitable, generating significant horizontal equilibrium, which instead of stimulating LPA effort to expand its financial potential demotivates APL authorities, annihilating the spirit of initiative and capacities development for the efficient administration of ATUs limited resources, but also the responsibility of LPAs towards the local communities.

These evolutions indicate an extension of the fiscal centralization in the intergovernmental relations in Moldova, thus diminishing the role and importance of own revenues for LPAs and are in contradiction with article 9 point 3 of the European chart of the local autonomy which envisages that “The financial systems on which resources available to local authorities are based shall be of a sufficiently diversified and buoyant nature to enable them to keep pace as far as practically possible with the real evolution of the cost of carrying out their tasks”.

Conclusions:

Starting with these statements, it is imposed:

1. The reconsideration of the concept of the local budgeting transforming the local budgets in independent budgets of the local authorities at both levels, so that the latter have proper revenues adequate to their competences, being authorized to modify their budgets within the framework of the law. The abolition of the present procedures of establishing the norms from the top to the low level, as well of the procedures to negotiate the basic parameters of the local budgets between mayories and rayons, rayons and state, are totally nontransparent at present.

2. The gradual transition to the direct and stable inter-budgetary relations between the state budget and LPA budgets at level I.

3. The reconsideration of the financial decision-making between LPA I and II aiming at the consolidation of the local autonomy: the contract-based financial relations between LPA I and II, as an alternative it could be examined the possibility to offer LPAs II the right to participate with their own sources at supplementary equalization of LPA I.

4. The promotion in the GFPL practice of the methods and techniques of modern budgeting

4. Promovarea, în practica GFPL, a metodelor și tehnicilor moderne de bugetizare, inclusiv, a bugetizării prin programe și a bugetizării în bază de performanță.

5. Extinderea practicii de elaborare a CCTM, cel puțin, la nivelul UAT-centrelor raionale; introducerea bugetării multianuale.

6. Reducerea dezechilibrului fiscal vertical prin asigurarea fiecărui nivel din sistemul bugetar cu surse corespunzătoare de venituri fiscale cu caracter permanent; asigurarea unei diferențieri stricte între executarea (și finanțarea) competențelor proprii și a celor delegate, interzicerea mandatelor fără acoperire financiară.

Reducerea dezechilibrelor fiscale orizontale prin proiectarea unui sistem de finanțe publice locale, care să fie, în același timp, echitabil, dar și stimulat pentru efortul financiar propriu al APL.

inclusively program-based budgeting and performance-based budgeting.

5. The extension of the MTEF elaboration practice at least to the level of ATU at rayonal centers. Introduction of multi-annual budgeting.

6. The reduction of the vertical fiscal disequilibrium through attributing on permanent basis to each level of the budgetary system of the corresponding sources of fiscal revenues. Assurance of strict differentiation between execution (and financing) of own and delegated competencies, prohibition of LPAs obligations without financial coverage.

The reduction of the horizontal fiscal disequilibrium through the creation of the local public finance system, which is both equitable and stimulating for LPAs own financial efforts.

Bibliografie/Bibliography

1. Legea nr.436-XVI din 28 decembrie 2006 privind administrația publică locală.
2. Legea nr.435-XVI din 28 decembrie 2006 privind descentralizarea administrativă.
3. Legea nr.847-XIII din 24 mai 1996 privind sistemul bugetar și procesul bugetar.
4. Legea nr.397-XV din 16 octombrie 2003 privind finanțele publice locale.
5. *Macro Policy Lessons for a Sound Design of Fiscal Decentralization*, IMF, prepared by Fiscal Affairs Department, 2009.

IMPORTANȚA PIEȚEI VALORILOR MOBILIARE PENTRU IMPLEMENTAREA POLITICII MONETARE

*Radu CUHAL, PhD, Banca Națională a Moldovei
M. MOKHTARI, drd., University of Maryland,
Statele Unite ale Americii*

Recenzent: Gheorghe ILIADI, dr. hab., IEFS

Stabilirea pieței valorilor mobiliare nu este un scop în sine, ci un instrument important pentru îmbunătățirea eficienței alocării resurselor și, astfel, a economiei de piață. Piețele valorilor mobiliare ce funcționează în mod corespunzător duc la intensificarea concurenței pentru bănci ca intermediari financiari. De asemenea, ele impun o disciplină emitenților de instrumente financiare. În ceea ce privește conduita politicii monetare, piețele bine dezvoltate ale titlurilor de valori mobiliare permit băncii centrale să folosească mijloace indirecte de control monetar, cum ar fi operațiunile de piață deschisă și lombard.

Cuvinte cheie: *piata valorilor mobiliare, politica monetar, economia de piață*

Experiența în diferite țări arată că nu există nici o regulă generală pentru dezvoltarea piețelor valorilor mobiliare. Un element cheie este posibilitatea de a alege între aspectele pe termen scurt și cele pe termen lung. Se pare că există o tendință naturală de a dezvolta cele scurte în primul rând. În timpul etapei inițiale nu este nevoie de un sistem complex, sofisticat. Este de preferat să fie dezvoltat un sistem clar, transparent, care este sigur și care poate genera încredere chiar și în perioade de

THE IMPORTANCE OF SECURITIES MARKET FOR IMPLEMENTATION OF MONETARY POLICY

*Radu CUHAL, PhD, National Bank of Moldova
M. MOKHTARI, PhD, University of Maryland,
United States*

Reviewer: Gheorghe ILIADI, PhD, IEFS

Establishing securities markets is not an end in itself but an important instrument for improving the efficiency of resource allocation and thus the market economy. Properly functioning securities markets enhance competition for banks as financial intermediaries. They also enforce discipline on the issuers of financial instruments. Regarding the conduct of monetary policy, well-developed securities markets allow the central bank to use indirect means of monetary control such as open market and Lombard operations.

Keywords: *capital market mounds, Police monetary market economy*

Experience in various countries shows that there is no general rule for developing securities markets. A key consideration is the choice between short-term and long-term aspects. There seems to be a natural tendency to develop the short end of the market first. During the initial stage there is no need for a complex, sophisticated system. It is preferable to develop a clear, transparent system which is reliable and which can generate confidence even in times

inflație volatilă ridicată. Este important de a consolida încrederea, întrucât succesul excesiv se poate transforma cu ușurință în pierdere care ar putea submina încrederea în piețe (de ex. bumuri de scurtă durată pe orice piață de capital). Iluzia banilor pentru cei care economisesc poate fi un factor care contribuie la astfel de bule. În procesul de dezvoltare a piețelor valorilor mobiliare, orice denaturări ar trebui evitate de la început. Acestea pot fi de natură fiscală, cum ar fi tratamentul fiscal preferențial, de natură monetară, cum ar fi cerințele de rezervă și plafoanele de creditare, sau de natură instituțională, precum accesul preferențial la piețe, de obicei, pentru necesitățile guvernului de finanțare.

Aspectele politicii. În ceea ce privește succesiunea de dezvoltare a piețelor financiare, de asemenea nu există nici o regulă generală. Se poate argumenta că este mai ușor de a introduce mai întâi titluri de stat, urmate mai târziu de obligațiuni și acțiuni. Cu toate acestea, impunerea plafoanelor de credit pentru bănci, precum și marjele mari în sistemul bancar, ar putea accelera dezvoltarea unei piețe de obligațiuni. Procesul de privatizare afectează, de asemenea, direcția de dezvoltare a piețelor de valori mobiliare. În cazul României, cererea de capitaluri proprii ar putea foarte ușor depăși cererea de titluri de stat, atunci când privatizarea este pusă în aplicare rapid. Cu toate acestea, o atenție cuvenită ar trebui să fie atrasă emisiunii de acțiuni primare întrucât o emisiune peste preț ar putea afecta serios dezvoltarea pieței. În ceea ce privește scadențele, s-ar putea argumenta că există o preferință naturală de a începe cu cele pe termen scurt ca mai apoi a se muta la scadențe mai lungi. În ceea ce privește ratele dobânzilor, este în mod evident dificil de plasat titluri cu dobândă fixă într-un mediu inflaționist. Emisiunile cu rată flotantă sau obligațiunile indexate ar putea fi luate în considerare. La alegerea unui indice adecvat, media ratelor bonurilor de trezorerie ar putea fi utilizată pentru orientare, presupunând că piața titlurilor de stat este funcțională în mod rezonabil. Obligațiunile indexate au dezavantajul că acestea ar putea duce la un fel de inflație instituționalizată. Se sugerează că condițiile volatile inflaționiste ar trebui să fie întâmpinate cu emisiuni pe termen scurt. Cu toate acestea, concentrarea pe capătul scurt al pieței face guvernele vulnerabile, deoarece acestea se găsesc în permanență în necesitatea organizării de finanțare.

Piețele primare și secundare. În piața primară, banca centrală poate acumula experiență cu privire la tehnicile de emisie și joacă rolul de "market-maker", deși acest lucru are riscul ca băncile centrale să apară ca prea dominante și astfel să sperie sectorul privat. În timpul etapei inițiale sectorul privat trebuie să fie încurajat. În acele țări în care titlurile de afaceri sunt separate de cele bancare, băncile de multe ori operează cu casele lor proprii de brokeraj.

În piața secundară asigurarea cu lichidități suficiente a pieței, precum și furnizarea de informații majore ar trebui să fie o preocupare majoră a băncii centrale. Într-o fază timpurie, este important de a avea creatori eficienți de piețe și de a menține costurile de tranzacționare reduse. Piața de valori poate juca un astfel de rol într-o etapă ulterioară. Ca o piață mare de tip engros, aceasta poate oferi un mediu adecvat pentru alte moduri de mobilizare a economiilor.

Cererea pentru titluri de valoare. Prima funcție a unei piețe de valori mobiliare este de a mobiliza economiile și de a le recompensa în mod corespunzător, și anume să garanteze

of high, volatile inflation. It is important to consolidate confidence as excessive success can easily turn into losses which might undermine trust in the markets (e.g. short-lived booms on any stock market). Money illusion on the part of the savers can be a contributing factor to such bubbles. In the process of developing securities markets any distortions should be avoided from the outset. These can be of a fiscal nature, such as preferential tax treatment, of a monetary nature, such as reserve requirements and credit ceilings, or of an institutional nature, such as preferential access to markets, usually for government financing needs.

Policy aspects. Regarding the sequencing of the development of financial markets there is again no general rule. It can be argued that it is easier first to introduce government securities, followed by bonds and later equities. However, the imposition of credit ceilings on banks as well as high margins in the banking system may speed up the development of a bond market. The process of privatization also affects the direction of the development of securities markets. In Romania's case demand for equities could well outpace demand for government securities once privatization is implemented speedily. However, due care should be taken over the primary share issue as an overpriced issue might seriously damage market development. Regarding maturities, it could be argued that there is a natural preference for starting with short-term ones and then moving to longer maturities. Regarding interest rates it is obviously difficult to place fixed-interest securities in an inflationary environment. Floating rate issues or index-linked bonds might be considered. In choosing an appropriate index the average of Treasury bill rates could be used for guidance, assuming that the Treasury bill market is functioning reasonably. Index-linked bonds have the disadvantage that they might lead to some kind of institutionalized inflation. It was suggested that volatile inflationary conditions should be met with short-term issues. However, this focus on the short end of the market makes governments vulnerable as they continuously find themselves in need of arranging financing.

Primary and secondary markets. In the primary market the central bank can accumulate expertise on issuing techniques and play the role of a market-maker, although this carries the risk that the central banks might appear as too dominant and scare the private sector off. During the initial stage the private sector has to be encouraged. In those countries where securities business is separated from normal banking the banks often run their own broking houses.

In the secondary market ensuring sufficient liquidity of the market as well as providing sound information should be a major concern of the central bank. In an early phase it is important to have efficient market makers and to keep transaction costs low. The stock market can play such a role at a later stage. As a large wholesale market it can provide a suitable environment for other ways of mobilizing savings.

Demand for securities. The prime function of a securities market is to mobilize savings and to reward them properly, i.e. to guarantee safety as well as proper returns.

siguranța, precum și încasări adecvate. Deponenții trebuie să se aștepte la rate reale pozitive ale dobânzilor pe termen lung. O piață a valorilor mobiliare bine funcțională va putea concura cu băncile pentru depozite de economii. Alți intermediari financiari, cum ar fi companii de asigurări și fonduri de pensii vor fi foarte utile pentru a îndrepta economiile în investiții pe termen lung. În Europa Centrală și de Est aceste activități privind economiile pe termen lung au fost parte a bugetului în trecut. În Republica Cehă, de exemplu, fondurile de pensii și companiile de asigurări au început activitatea doar în 1993. În mod similar, economisirea pentru pensionare, educație și pentru îngrijirea sănătății este doar o preocupare recentă în Ungaria, deși companiile de asigurări au existat mai mult decât în alte țări foste socialiste.

Înființarea fondurilor comune de plasament și a fondurilor de investiții poate fi un mod util pentru deponenții mici de a intra pe piața de valori. Aceste instituții există deja în Republica Cehă, Ungaria și Polonia. Rolul pieței de valori în plasarea economiilor va deveni viabil numai după o privatizare pe scară largă. Cu toate acestea, experiența a arătat (de exemplu, în Polonia) că chiar și o bursă destul de îngustă poate atrage economii în cazul în care așteptările sunt spre majorare. Acest tip de dezvoltare ar putea duce cu ușurință în bule speculative, care sunt cunoscute că au izbucnit în trecut.

Valori mobiliare și politica monetară. Punerea în aplicare a politicii monetare este sever limitată în cazul în care piețele financiare nu funcționează corespunzător, în special dacă politica fiscală nu este în conformitate cu orientarea politicii monetare. În perioada de tranziție, guvernele au probleme de plată cu privire la ratele reale pozitive ale dobânzilor, astfel multe întreprinderi ar fi nevoite să iasă din afaceri, în caz că se împrumută la aceste rate. Controlul lichidității interne este o preocupare principală și așa mai departe, adică în absența piețelor valorilor mobiliare, problema a fost rezolvată prin mijloace pragmatice. Acest lucru a însemnat utilizarea plafoanelor de credit și a rezervelor minime obligatorii. Odată cu introducerea titlurilor de stat, băncile centrale au trecut la instrumente indirecte pentru controlul lichidității interne, cum ar fi operațiunile de piață deschisă și politica lombard. În fazele inițiale de tranziție, este util ca băncile centrale să dețină un portofoliu important de titluri de valori pentru intervenție. Operațiunile pot astfel servi un dublu scop, pentru schimburi de portofoliu sau pentru politică monetară. Cu toate acestea, majoritatea țărilor au limite pe creanțe asupra guvernului, pe care băncile centrale le pot deține în portofoliul lor.

Băncile centrale în diferite țări din Europa Centrală și Europa de Est "au câștigat experiență în utilizarea valorilor mobiliare pentru scopuri de politică monetară". Ungaria, de exemplu, a început operațiunile de piață deschisă în 1998 folosind certificate de trezorerie și certificate de depozit emise de Banca Națională. În Republica Cehă, banca centrală emite bonuri proprii pentru a curăța excedentul de lichiditate. În Polonia, Banca Națională a utilizat anterior bonurile proprii, iar acum a trecut la răscumpărare acordurilor privind titlurile de stat pentru a controla nivelul de lichiditate. Bulgaria a introdus recent operațiunile de piață deschisă cu titluri de stat, în timp ce România nu are încă titluri de valoare. Politică de lombard a fost folosită în trei țări, Republica Cehă, Ungaria și Polonia. În Republica Cehă doar titlurile de valori de stat sunt eligibile ca garanții; puțin se utilizează această facilitate întrucât băncile au

Savers should expect positive real interest rates in the long run. A properly functioning securities market will be able to compete with banks for savings deposits. Other financial intermediaries such as insurance companies and pension funds will be very useful for channeling savings into long-term investments. In central and eastern Europe these long-term savings activities were part of the budget in the past. In the Czech Republic, for example, pension funds and insurance companies started operating only in 1993. Similarly, saving for retirement, education and health care is only a recent concern in Hungary, although insurance companies have existed longer than in other former Socialist countries.

The establishment of unit trusts and investment funds can be a useful way for small savers to enter the stock market. These institutions exist already in the Czech Republic, Hungary and Poland. The role of the stock market in the placement of savings will become viable only after widespread privatization. However, experience has shown (e.g. in Poland) that even a rather narrow stock market can attract savings if expectations are bullish. This kind of development could easily result in speculative bubbles, which are known to have burst in the past.

Securities and monetary policy. The implementation of monetary policy is severely constrained if financial markets are not working properly, particularly if fiscal policy is not in line with the monetary policy stance. During transition, governments have problems paying positive real interest rates and many enterprises would be forced out of business if they had to borrow at these rates. Controlling domestic liquidity is a primary concern and so far, i.e. in the absence of securities markets, the problem has been solved by pragmatic means. This has meant the use of credit ceilings and reserve requirements. With the introduction of government securities central banks have switched to indirect instruments for controlling domestic liquidity, such as open market operations and Lombard policy. In the initial stages of transition it is useful if the central banks hold a substantial portfolio of securities for intervention. Operations can then serve a dual purpose, for portfolio shifts or for monetary policy. However, most countries have limits on the claims on the government which central banks can hold in their portfolio.

Central banks in various countries of central and Eastern Europe have gained experience in using securities for monetary policy purposes. Hungary, for example, started open market operations in 1998 using Treasury bills and certificates of deposits issued by the National Bank. In the Czech Republic the central bank issues its own bills to mop up excess liquidity. In Poland the National Bank previously used its own bills and has now switched to repurchase agreements on Treasury bills to Control the level of liquidity. Bulgaria has recently introduced open market operations with government securities; whereas Romania does not yet have securities. Lombard policy has been used in three countries, the Czech Republic, Hungary and Poland. In the Czech Republic only government securities are eligible as collateral; there is little use of this

portofolii limitate de titluri de stat și rata Lombard, în prezent la 14%, este mai mare decât rata de actualizare de 9%. În mod similar, în Polonia creditul lombard este mai scump decât alte forme de refinanțare. În Ungaria, rata lombard are, de asemenea, caracterul de o rată de penalizare. Nevoia de credit lombard este determinată de sistemul de plată întrucât nevoile de lichiditate sunt necunoscute până spre sfârșitul zilei astfel creditul lombard de la banca centrală este singura sursă capabilă să îndeplinească cerințele de lichiditate. Banca Națională a Bulgariei a introdus facilitățile de lombard, în scopul de a încuraja băncile să dețină certificate de trezorerie. Cu toate acestea, deoarece rata lombard este egală cu rata de bază (cea mai scăzută rată de împrumut de la banca centrală), băncile comerciale au cumpărat certificate de trezorerie în principal, pentru a avea acces la credite bancare centrale mai mult sau mai puțin imediat. O notă de precauție a fost anunțată cu privire la posibilitatea de a permite băncilor să își îndeplinească cerințele lor de constituire a rezervelor minime cu bonuri de tezaur. În acest caz, plafoane de credit ar trebui să fie impuse, de asemenea.

Un aspect de intervenție pe piața internă a băncilor centrale din vest este efectul pe curba de randament și, astfel, asupra cursului de schimb. Această considerație este mai puțin relevantă pentru băncile centrale din Europa Centrală și de Est, în cazul în care astfel de legătură strânsă între piețele valutare interne și externe nu există încă. În ceea ce privește supravegherea piețelor de valori mobiliare, un sistem de auto-reglementare este recomandat să fie, cu o anumită cantitate de control al guvernului. În cadrul funcției lor de supraveghere, băncile centrale necesită de a monitoriza activitățile piețelor valorilor mobiliare atât timp cât băncile sunt îngrijorate.

În cazul în care o bancă centrală este activă pe piață, informațiile acumulate în timpul acestor operațiuni ar trebui să fie comunicate la departamentul de supraveghere sau de agenție, deoarece este responsabilitatea băncii centrale pentru a preveni riscul sistemic. O bancă centrală ar trebui să colecteze cel puțin informații fiabile cu privire la aceste aspecte care afectează lichiditatea din sistemul bancar. Aceste informații ar trebui să fie despre așteptările aproximative ale pieței și nu despre așteptările băncii centrale. Una din principalele surse este Trezoreria, care ar trebui să informeze banca centrală cu privire la previziunile fluxurilor sale de numerar. În cele din urmă, este de asemenea de competența băncii centrale de a se asigura că sistemul de decontare pentru titluri de valoare funcționează bine. Această sarcină este mai ușoară în acele țări în care un sistem de înregistrare este utilizat, decât în cazul unui sistem de valori mobiliare tipărite. Întârzierile în sistemul de plăți ar putea provoca o criză de lichiditate.

Mediul juridic și cel instituțional. Autoritățile trebuie să se străduiască să mențină un mediu concurențial. Ori de câte ori există semne de ineficiență, noi oportunități ar trebui să fie deschise. Cu toate acestea, inovația nu ar trebui să fie excesivă, iar punerea priorității pe aprofundarea unui sistem relativ simplu are anumite avantaje față de inovațiile excesive. Standardizarea unui sistem adoptat poate spori fiabilitatea unui sistem și încrederea în ea. Domeniile care urmează să fie standardizate sunt tipurile de valori mobiliare, procedurile de emisie și informațiile furnizate de către emitenți. Măsuri cum ar fi introducerea legislației, asigurarea punerii în aplicare a legilor, lupta împotriva fraudei, (de exemplu, prin combaterea insiding-

facility as the banks have limited portfolios of government securities and /the Lombard rate, currently at 14%, is higher than the discount rate at 9%. Similarly in Poland Lombard credit is more expensive than other forms of refinancing. In Hungary the Lombard rate also has the character of a penalty rate. The need for Lombard credit is determined by the payment system as liquidity needs are unknown until late in the day and then Lombard credit from the central bank is the only source available to fulfill liquidity requirements. The Bulgarian National Bank introduced Lombard facilities in order to encourage banks to hold Treasury bills. However, as the Lombard rate equals the basic rate (lowest rate for borrowing from the central bank) the commercial banks bought Treasury bills mainly to gain access to central bank credit more or less immediately. A note of caution was sounded on the possibility of allowing banks to fulfill their minimum reserve requirements with Treasury bills. In that case credit ceilings would need to be imposed as well.

One aspect of western central bank intervention in the domestic market is the effect on the yield curve and thus on the exchange rates. This consideration is less relevant for central banks in central and eastern Europe, where such a close link between domestic and foreign currency markets does not yet exist.

Regarding the supervision of securities markets a self-regulatory system is to be recommended with a certain amount of government control. Within their supervisory function the central banks also need to monitor the activities of securities markets as far as banks are concerned.

If a central bank is active in the market the information gained during these operations should be disclosed to the supervision department or agency as it is the responsibility of the central bank to prevent systemic risk. A central bank should at least collect reliable information on those aspects which affect the liquidity of the banking system. This information should be about market expectations and not expectations of the central bank. One-of the main sources is the Treasury, which should inform the central bank about its cash flow projections. Finally, it is also up to the central bank to ensure that the settlement system for securities functions well. This task is easier in those countries where a book-entry system rather than printed securities is in use. Delays in the payment system might cause a liquidity crisis.

Legal and institutional environment. The authorities should strive to maintain a competitive environment. Whenever there are signs of inefficiencies new opportunities should be opened up. However, innovation should not be excessive and giving priority to deepening a relatively simple system has certain advantages over excessive innovation. Standardizing an adopted system can enhance the reliability of a system and confidence in it. The areas to be standardized are the types of securities, issuing procedures and the information provided by issuers. Measures such as introducing legislation, ensuring the implementation of the laws, fighting fraud (e.g. by combating insider trading), imposing disclosure requirements and encouraging the establishment of

ului), impunerea cerințelor de divulgare și încurajarea stabilirii agențiilor de rating și a procedurilor, sunt condiții necesare pentru buna funcționare a piețelor valorilor mobiliare. Evaluarea riscului problemelor din sectorul non-financiar este deosebit de dificilă în timpul tranziției. Legislația privind valorile mobiliare este în vigoare în Republica Cehă, Ungaria și Polonia. În Bulgaria, titlurile de stat sunt reglementate printr-o Ordonanță de Ministerul Finanțelor și Banca Națională a Bulgariei. În Slovacia și România astfel de cadre juridice nu există încă. Înființarea agențiilor de rating în Europa Centrală și de Est a fost lentă, în plus, agențiile internaționale de rating chiar se luptă pentru a face rost de informații fiabile. Aceste măsuri ar parcurge un drum lung spre evitarea bulelor speculative care ar putea submina și încrederea în piețele de valori mobiliare pentru o perioadă lungă de timp.

rating agencies and procedures are necessary preconditions for a smooth functioning of the securities markets. Assessing the risk of non-financial sector issues is particularly difficult during transition. Legislation on securities is in place in the Czech Republic, Hungary and Poland. In Bulgaria, government securities are regulated by an Ordinance of the Ministry of Finance and the Bulgarian National Bank. In Slovakia and Romania such legal frameworks do not yet exist. The establishment of rating agencies in central and Eastern Europe has been slow; moreover, even international rating agencies are struggling to get hold of reliable information. These measures would go a long way towards avoiding speculative bubbles which may well undermine confidence in securities markets for a long time.

Bibliografie/Bibliography

1. Benoit B., Mandelbrot R., Hudson L., The Misbehaviour of Markets, London 2005, p.4.
2. Black F., Jensen M., Scholes M., The Capital Asset Pricing Model: Some Empirical Tests, in M. Jensen ed., Studies in the Theory of Capital Markets, 1972.
3. Kahneman D., Tversky A., Prospect Theory: An Analysis of Decision under Risk, *Econometrica*, XLVII, 1979, pp. 263-291.
4. Sharpe C., William F., Capital asset prices: A theory of market equilibrium under conditions of risk, *Journal of Finance*, No. 19 (3), 1964, pp. 425-442
5. Poundstone W., *Fortune's Formula. The Untold Story of the Scientific Betting System That Beat the Casinos and Wall Street*, New York, 2005.

CONTRIBUȚIA LUI J.STIGLITZ LA FUNDAMENTAREA TEORIEI PIEȚELOR CU INFORMAȚIE ASIMETRICĂ

*Matei ȘIMANDAN, dr., prof. univ.
Universitatea „Aurel Vlaicu” din Arad*

Recenzent: Alexandru STRATAN, dr. hab., IEFS

Această lucrare abordează o temă de actualitate pentru teoria și practica cercetării din diferitele domenii ale activităților economice și sociale. În prima parte, sunt prezentate fenomenele asociate distribuției asimetrice a informației, punând accentul pe contribuțiile lui G.Stigler, J.Mirrlees și W.Vickrey, precum și acelea ale lui G.Akerlof și M.Spence. A doua parte a lucrării insistă asupra evaluărilor teoretice implicate în funcționarea mecanismelor de piață în contextul informației imperfecte, așa cum au fost ele teoretizate de J.Stiglitz. Ultima parte a lucrării scoate în evidență posibilitățile informației asimetrice în raport cu modelul classic al macroeconomiei și microeconomiei, precum și mijloacele de contracarare a informației imperfecte din rândul actorilor care operează pe diferitele segmente ale economiei de piață.

Cuvinte cheie: *informație imperfectă, incertitudine, risc, comportament decizional.*

Repere teoretice ale unui model explicativ. *Importanța teoriei piețelor cu informație imperfectă a fost recunoscută de comunitatea științifică internațională, încă din anul 1982,*

J.STIGLITZ'S CONTRIBUTION TO THE GROUNDING OF MARKET THEORY WITH ASYMMETRICAL INFORMATION

*Matei ȘIMANDAN, PhD, Professor
"Aurel Vlaicu" University of Arad*

Reviewer: Alexandru STRATAN, PhD, IEFS

This paper approaches a theme of actuality for the theory and practice of research from different fields of economical and social activities. In the first part, we present the phenomena associated to the asymmetrical distribution of information, with a focus on the contributions of G.Stigler, J.Mirrlees and W.Vickrey, as well as those of G.Akerlof and M.Spence. The second part of the paper insists on the theoretical evaluations involved by the functioning mechanisms of the market in the context of imperfect information, as they were theorized by J.Stiglitz. The latter part of the paper highlights the possibilities of alternative information as opposed to the classical model of macro-economy and micro-economy, as well as the means of counteracting imperfect information form among the actors that operate on different segments of market economy.

Keywords: *imperfect information, doubt, risk, decision making behavior.*

Theoretical bench-marks of an explanatory model. *The importance of market theory with imperfect information was admitted by the international scientific community as*

când George Stigler a primit Premiul Nobel în Economie pentru cercetări în domeniul economiei informației. La rândul lor, James Mirrlees și William Vickrey au fost laureați ai Premiului Nobel în Economie în anul 1999 pentru contribuțiile avute în studierea comportamentului participanților pe piață în condițiile informației asimetrice. În sfârșit, în anul 2001, au primit Premiul Nobel pentru cercetarea imperfecțiunii informației la nivel microeconomic și macroeconomic, George Akerlof, Joseph Stiglitz și Michael Spence.

Fundamentând teza conform căreia informația este o resursă limitată care implică anumite costuri, contribuțiile lui G. Stigler (1961) ar putea fi structurate în jurul următoarelor idei: costul de informare a agenților economici privind prețurile practicate de ceilalți participanți de pe respectiva piață, factorii care determină costul activităților de căutare (gradul de dispersie a prețurilor, modificarea balanței cerere-ofertă în timp, valoarea tranzacțiilor etc), costul de căutare a informațiilor privind piața forței de muncă, cheltuielile directe și indirecte pentru obținerea informației.

Cercetările efectuate de J. Mirrlees și W. Vickrey (1999) au evidențiat faptul că distribuția asimetrică a informației în cazul participanților pe piață duce la modificări la nivelul comportamentului economic, în sensul că indivizii mai bine informați tind să exploateze strategic acest avantaj. Astfel, ei și-au concentrat analiza, pe de o parte pe modul în care contractele și sistemul de funcționare al instituțiilor pot fi concepute în așa fel încât să facă față problemelor legate de asimetria informației. Pe de altă parte, preocupările lor s-au centrat pe consecințele determinate de imperfecțiunea informației pe piața financiară, în sistemul de creditare și cel al asigurărilor, precum și pe mecanismele de elaborare a politicilor economice.

Inovațiile aduse de G. Akerlof, J. Stiglitz și M. Spence (2001) constă în faptul că teza informației imperfecte este analizată la nivel micro și macroeconomic. În timp ce, Akerlof insistă pe dificultățile întâmpinate de teoria macroeconomică în explicarea persistenței șomajului involuntar, efectele economiei monetare asupra producției și șomajului, pe decalajul dintre nivelul economiei și fondul de pensii, Spence realizează că prețurile au capacitatea de a oferi informații relevante în funcție de opțiunile agenților economici, și că indivizii mai bine informați pot transmite semnale credibile celor mai puțin informați pentru a evita fenomenele asociate selecției adverse.

Înainte de a merge mai departe, trebuie să menționez trei fenomene tipice piețelor cu informație imperfectă, care au fost teoretizate de-a lungul a patru decenii de cercetări întreprinse de autorii menționați mai sus. Mă refer la costul de căutare (care evidențiază costul activităților de căutare, implicațiile acestuia asupra costurilor de negociere și realizarea unui calcul de eficiență a acestei activități pe diferitele segmente ale pieței), selecția adversă (fenomen reflectat în procesul tranzacțional și acela al alegerii bunurilor sau serviciilor în contextul informației asimetrice dintre vânzător și cumpărător) și riscul moral (fenomen care descrie comportamentul unui individ după finalizarea unei tranzacții și imposibilitatea de a observa acțiunile unuia dintre cei doi parteneri ai schimbului).

early as 1982, when George Stigler, received the Nobel Prize for research in the field of information economy. Then, James Mirrlees and William Vickrey were laureate of the Nobel Prize in Economy in 1999 for their contribution in the study of the behavior of market actors in the conditions of asymmetrical information. Last but not least, in 2001, George Akerlof, Joseph Stiglitz and Michael Spence received the Nobel Prize for the research of information imperfection at the level of micro-economy and macro-economy.

Underlying the thesis that information is a limited resource involving certain costs, the contributions of G. Stigler (1961) could be structured around the following ideas: the cost of informing economic agents about the prices offered by the other participants on the given market, the cost of searching time and its reference to the income of the given individual's income, the factors that determine the cost of searching activities (the spreading degree of the prices, the modification of the balance demand-offer in time, the value of the transactions etc), the cost of searching for information referring to the work force market, the amount of direct and indirect expenses for obtaining the information.

The studies conducted by J. Mirrlees and W. Vickrey (1999) highlighted the fact that the asymmetrical distribution of information in the case of market participants leads to modifications at the level of economic behavior in the way that the better informed individuals tend to strategically exploit this advantage. Hence, they focused their analysis, on the one hand, on the way in which the contracts and the functioning system of institutions can be conceived so as to face the problems connected to information asymmetry. On the other hand, their preoccupation focused on the consequences determined by information imperfection on the financial market, on the credit and social insurance system, as well as on the mechanisms of elaborating economical policies.

The novelty brought by G. Akerlof, J. Stiglitz and M. Spence (2001) consists in the fact that the thesis of information imperfection is analyzed at the micro and macro-economical level. While Akerlof insists upon the difficulties encountered by the macro-economical theory in explaining the persistence of involuntary unemployment, the effects of monetary economy on production and unemployment, the gap between the level of economy and that of retirement funds, Spence realizes that the prices have the capacity to provide relevant information according to the choices made by economic agents, and the better informed individuals can transmit credible signals to the less informed ones to avoid phenomena associated to adverse selection.

Before going further, I have to mention 3 of the phenomena typical to the market with asymmetrical information, which were theorized along 4 decades of research conducted by the above mentioned authors. I am referring to the cost of research (which highlights the cost of research activities, its implications upon dealing costs and the creation of an efficiency calculus of this activity on different segments of the market), adverse selection (a phenomenon reflected in the transactional process and that of choosing goods or services in the context of asymmetric information between the seller and the buyer) and the moral risk (a phenomenon which describes an individual's behavior after the finalization of a transaction and the impossibility of

Distribuția asimetrică a informației și consecințele acesteia

Una dintre cele mai profunde analize referitoare la distribuția asimetrică a informației și consecințele acesteia asupra diferitelor piețe o regăsim în studiul lui Joseph Stiglitz, *Information and the Change in the Paradigm in Economics*, publicat în anul 2002. Dată fiind relevanța acestui studiu în raport cu tema lucrării de față, mă voi referi la câteva din ideile autorului referitoare la teoria piețelor cu informație asimetrică.

Într-o primă parte a studiului său, Stiglitz aduce în discuție o serie de argumente în favoarea teoriei piețelor cu informație asimetrică, văzută ca alternativă la modelul economiei tradiționale. Ca și alți autori, el susține că noul curent al piețelor cu informație asimetrică încearcă să identifice premisele eronate care au făcut ca teoria economică clasică să nu furnizeze explicații coerente pentru unele fenomene și procese economice.

Criticile sale se îndreaptă mai întâi asupra concepției conform căreia, fenomenele economice ar avea o variație continuă și ar putea fi descrise cu ajutorul unei funcții continue. Introducerea în calcul a ipotezei informației asimetrice determină o variație discontinuă a fenomenelor economice care urmează să se producă, probabilitatea producerii acestora fiind caracterizată de o funcție de repartiție discretă și nu de una continuă.

În al doilea rând, teoria clasică lasă impresia că fiecare agent economic poate rezolva problema maximizării doar prin luarea în considerare a variabilelor existente. Realitatea demonstrează că informația nu este distribuită uniform între agenții economici și că pot exista situații în care anumite fenomene economice să nu poată fi modelate matematic, făcând imposibilă rezolvarea problemei maximizării.

În al treilea rând, Stiglitz consideră că teza potrivit căreia între cerere și ofertă nu poate exista decât un singur punct de echilibru este departe de realitate, deoarece „chiar și o mică doză de imperfecțiune a informației poate avea un efect profund asupra naturii echilibrului” (2002, p. 484). Imposibilitatea atingerii unui punct de echilibru a prețului dintre cererea și oferta de pe piața cu informație asimetrică a fost demonstrată de autor, atât prin dezvoltarea unor modele teoretice, cât și prin observații empirice referitoare la existența șomajului, la raționalizarea creditului și alte situații ce pun în evidență eșecuri ale pieței.

Puse cap la cap, problemele discutate mai înainte relevă câteva aspecte extrem de importante:

- faptul că asimetria informației este un fenomen cu care se confruntă majoritatea domeniilor activității economice;
- faptul că informația trebuie luată în calcul în orice moment al analizei economice;
- împrejurarea că ea este cel mai eterogen bun economic, fiind diferită de orice altă marfă;
- faptul că informația prezintă caracteristicile unui bun public, adică nu există suficiente mijloace pentru excluderea accesului la informație a celor care nu contribuie la obținerea ei;
- faptul că informația nu poate fi vândută decât o singură dată, după care ea își pierde caracterul de informație

noticing the actions led by one of the two partners of the change).

The asymmetrical distribution of information and its consequences

One of the most profound analyses referring to the asymmetrical distribution of information and its consequences on the different segments of the market can be found in Joseph Stiglitz's study *Information and the Change in the Paradigm in Economics*, published in 2002.

Stiglitz approaches a series of arguments in the favor of market theory with asymmetrical information, seen as an alternative to the model of traditional economy. Consequently, he states that the new current of the markets with asymmetrical information tries to identify the wrong premises which made the classical economical theory not to provide coherent explanations for certain economical processes and phenomena.

His comments first refer to the conception that economical phenomena could have a continuous variation and could be described with the help of a continuous function. The introduction of the hypothesis of asymmetrical information in the calculus determines a discontinuous variation of economical phenomena which are to happen, the probability of their production being characterized by a function of discrete repartition and not by a continuous one.

Secondly, the classical theory leaves the impression that each economical agent can solve the problem of maximization only by considering the existing variables. Reality proves that the information isn't equally distributed among the economical agents and that there can be situations when certain economical phenomena can't be mathematically modeled, thus leading to the impossibility of solving the problem of maximization.

Thirdly, Stiglitz thinks that the thesis according to which there can't be but a single point of equilibrium between offer and demand is far from reality, because „even a small doses of information imperfection can have a profound impact upon the nature of equilibrium” (2002, p. 484). The impossibility of reaching an equilibrium point of the price between the offer and demand on a market with asymmetrical information was proved by the author by developing certain theoretical models, as well as by empirical observations regarding the existence of unemployment, credit rationalization and other situations which highlight failures of the market.

Added up, the problems discussed above reveal a few very important aspects:

- The fact that information asymmetry is a phenomenon which is encountered in most of the fields of economical activities;
- The fact that information must be taken into account in every moment of the economical analysis;
- The fact that it is the most heterogeneous economical good, different from every other type of merchandise;
- The fact that the information has the characteristics of a public good, that is there aren't sufficient means of prohibiting the access to information of those who don't contribute to obtaining it;
- The fact that information can't be sold but once, after which it loses its informational feature and implicitly its

și implicit valoarea economică;

- Împrejurarea că în tranzacțiile de pe piața informației cumpărătorul nu are posibilitatea să cunoască dinainte calitatea și actualitatea produsului pe care îl cumpără.

Pe baza acestor caracteristici, Joseph Stiglitz (2002) dezvoltă un interesant comentariu privind consecințele teoretice și practice ale informației asimetrice. Din multitudinea aspectelor analizate de autor, voi reține pe cele mai apropiate de obiectivul acestei lucrări, astfel:

- Imperfecțiunea informației este un fenomen răspândit în întreaga economie, astfel încât diferiți oameni cunosc diferite lucruri: „muncitorii cunosc mai mult despre abilitățile lor decât firma; persoana care achiziționează o asigurare cunoaște mai mult despre sănătatea sa decât firma de asigurare; proprietarul unei mașini cunoaște mai mult despre mașina sa decât potențialii cumpărători; proprietarul unei firme știe mai mult despre firma sa decât un investitor potențial; o persoană care face un împrumut cunoaște mai mult despre riscul său și asumarea riscului, decât cel care dă împrumutul” (2002, p. 488).

- În condițiile pieței cu informație asimetrică, fiecare agent economic este determinat să facă eforturi pentru a obține stocul de informații de care are nevoie în tranzacțiile sale, dar să și ascundă anumite informații pe care le deține față de ceilalți participanți pe piață. În același timp, există agenți economici dispuși să furnizeze informații, problema care se pune este însă aceea a recuperării costurilor implicate de această activitate.

- Prin mecanisme specifice, piața tinde să reducă asimetria informației atât prin rolul jucat de sistemul de prețuri, cât și prin diferitele acțiuni ale indivizilor sau agenților economici. Principalul mecanism prin care un individ, de exemplu, poate obține informații constă în observarea comportamentului celorlalți indivizi. O relevanță deosebită are în acest sens piața asigurărilor, în care, atât asiguratul, cât și asiguratorul încearcă să obțină informații suplimentare, și unul și celălalt fiind conștienți că prin comportamentul lor nu fac decât să transmită anumite informații.

- Faptul că prin acțiunile și deciziile lor indivizii transmit anumite informații îi determină să recurgă la modificări ale comportamentului lor. Aceste modificări comportamentale au scopul de a scunde anumite informații despre adevărata stare de fapt, după cum, la fel de posibil este ca individul în cauză să inducă informații eronate de natură să distorsioneze mecanismul observației.

În cadrul aceleiași analize, Stiglitz se referă pe larg la modalitățile prin care teoria piețelor cu informație asimetrică a adus îmbunătățiri programului formulat de J. M. Keynes și adepții săi. Ideea de la care se pleacă are în vedere lipsa fundamentului microeconomic al teoriilor macroeconomice. Această situație nu a fost depășită prin încercările lui Paul Samuelson de a combina microeconomia tradițională cu macroeconomia teoretizată de Keynes în cadrul așa-zisei sinteze neoclasice. Sarcina de a oferi teoriei lui Keynes un fundament microeconomic a revenit reprezentanților teoriei despre imperfecțiunea informației, considerați „adevărații continuatori ai keynesismului”.

Un argument vizează ameliorările aduse modelului standard al explicației macroeconomice. Din această

economical value;

- In the transactions on market information the buyer doesn't have the possibility to know beforehand the quality and actuality of the product he is buying.

Based on these characteristics, Joseph Stiglitz (2002) develops an interesting commentary regarding the theoretical and practical consequences of asymmetrical information. From the numerous aspects analyzed by the author, I will mention those which are closest to the object of this paper, namely:

- The imperfection of information is a phenomenon spread in the whole economy, so that different people know different things: “workers know more about their abilities than the firm; the person who purchases an insurance knows more about his health than the insurance company; the owner of a car knows more about the car than the potential buyers; the owner of a firm knows more about his firm than a potential investor; the person who takes a loan knows more about his risk than the bank who gives him the loan” (2002, p. 488).

- In the case of markets with asymmetrical information, each economical agent is determined to risk in order to obtain the stock of information he needs in his transactions, but also to hide certain information he possesses from the other participants on the market. Meanwhile there are economical agents who are willing to give information, but in this case there is a problem of recuperating the costs involved by this activity.

- Through certain mechanisms, the market tends to reduce information asymmetry through the role played by the price system and the different activities of individuals or economic agents. The main mechanism through which an individual, for instance, can obtain information consists in the observation of the other individuals' behavior. A special relevance is thus owned by the insurance market, where the insured and the insurer try to obtain extra information, both being aware that through their behavior they do nothing but transmit certain information.

- The fact that through their actions and activities individual's pass over certain information determines then to change their behavior. These changes in their behavior aim to hide certain information about the true state of things, as it is similarly possible for the individual to induce false information which can distort the observation mechanism.

In the same analysis, Stiglitz refers to the means through which the theory of markets with asymmetrical information improved the program designed by J. M. Keynes and his followers. The starting idea regards the lack of a micro-economical grounding of macro-economical theories. This situation wasn't overcome by Paul Samuelson's attempts to combine traditional micro-economy theorized by Keynes in the so called neoclassical synthesis. The task of providing Keynes's theory with a micro-economical grounding fell upon the representatives of the theory about information imperfection, considered “true continuators of Keynesism”.

One argument regards the improvements brought to the standard model of macro economical explanation. From this perspective, Stiglitz and the other supporters of the theory of markets with asymmetrical information consider that micro

perspectivă, teoreticienii pieței cu informație asimetrică consideră că microeconomia trebuie adaptată astfel încât să susțină rezultatele obținute de teoria macroeconomică, iar macroeconomia, la rândul ei, să constituie un suport teoretic pentru nivelul explicației microeconomice. În ordinea acestor preocupări sunt vizate următoarele repere mai importante:

- Spre deosebire de abordarea lui Keynes unde cererea de credit și oferta de economii sunt lăsate pe seama jocului liber al pieței, teoreticienii piețelor cu informație imperfectă încearcă să demonstreze că piața creditului nu poate asigura un nivel optim al distribuției creditului în funcție de rata dobânzii, elementul esențial care intervine în acest mecanism fiind cel de raționalizare a creditului.

- Ca urmare a informației asimetrice între creditor și debitor, băncile înclină să mențină rata actuală a dobânzii și să nu satisfacă toate solicitările de creditare. Neavând posibilitatea de a cunoaște capacitatea debitorului de a rambursa împrumutul, piața creditului se confruntă cu debitori „onești”, care acceptă doar acele credite pe care le pot rambursa în condițiile contractului, dar și cu debitori „necinstiți”, care în momentul împrumutului sunt conștienți de incapacitatea lor de a rambursa împrumutul, sperând că vor găsi până la urmă resurse pentru achitarea datoriilor.

- Faptul că debitorii care acceptă să plătească o rată a dobânzii mai ridicată poate fi un simptom al riscurilor legate de achitarea creditului. Prin urmare, chiar dacă rata dobânzii crește și riscul băncii de a recupera creditul acordat crește. Acesta este motivul pentru care, instituția creditoare fixează o rată a dobânzii la un nivel care să-i asigure maximizarea profitului și minimizarea riscului, rata dobânzii devenind astfel un mecanism de selecție a clienților.

- Dacă în teoria macroeconomică tradițională acțiunile și obligațiunile erau considerate instrumente perfect substituibile pe termen lung, noua teorie despre piețele cu informație imperfectă arată că emiterea de acțiuni constituie un semnal pentru firmele mai slabe din punct de vedere economic. Acestea preferă să scoată pe piață acțiuni (în cazul cărora nu există nici o obligație de a returna suma obținută prin vânzarea lor), în loc de obligațiuni (care presupun responsabilitatea emitentului de a returna suma împrumutată prin emisiunea acestor titluri de valoare).

- În condițiile în care firmele recurg la emiterea de acțiuni, ele împart practic riscurile cu acționarii. Aversiunea față de risc a acestora, obligă firmele să semnalizeze pe piață capacitatea de a se proteja împotriva riscurilor și de a da semnale privind profitabilitatea investiției pentru deținătorii titlurilor de valoare.

- Distribuția asimetrică a informației la nivelul participanților la tranzacții legate de situația de risc se manifestă și pe piața asigurărilor. Pentru a limita fenomenul selecției adverse și a riscului moral, companiile de asigurări pot limita numărul polițelor de asigurare vândute cu scopul de a obține informații cu privire la situația de risc a clientului. În acest sens, companiile de asigurare sunt preocupate să observe diferențele dintre diferitele tipuri de risc și modul în care acestea se pot regăsi în preferința indivizilor pentru anumite contracte de asigurare. Determinând clienții să-și „dezvăluie” informațiile despre propriile riscuri, compania

economy should be adapted so that it can sustain the results obtained by the macro economical theory, and macro economy, in its turn, should constitute a theoretical support for the level of the micro economical explanation. In the order of these preoccupations, the following aspects are envisaged:

- As opposed to Keynes's approach, where the demand for credit and the offer of saving money is left to the free action of the market, the new theory of markets with imperfect information tries to prove that credit market can't ensure an optimum level of the distribution of credit according to the interest, the essential element that appears in this mechanism being the one of rationalization of the credit.

- As a consequence of asymmetrical information between the creditor and the debtor, banks tend to maintain the actual rate of interest and not to satisfy all the lending demands. Not having the possibility to know the debtor's capacity to return the loan, the credit market is faced with „honest” debtors, who accept only those credits which they can return in the conditions of the contract, but also with „dishonest” debtors, who, in the moment of the loan, are aware of their incapacity to return the loan, hoping to eventually find recourses to pay their debts.

- The fact that the debtors who accept to pay a higher interest rate may be a symptom of the risks connected to paying back a loan. Consequently, even if the interest rate increases, the bank's risk of getting back its loan increases as well. This is the reason why the crediting institution sets an interest rate at a level which can insure the maximization of the profit and the minimization of the risk, the interest rate thus becoming mechanisms for client selection.

- If in the traditional macro economical theory shares and obligations were considered perfectly replaceable instruments on the long run, the theory of markets with imperfect information shows that the emission of shares constituted a signal for firms that are weak from the economical point of view. They prefer to issue shares on the market (where there are no obligations to return the sum obtained from selling them), instead of obligations (which involve the issuer's obligation to return the borrowed sum through the issue of value titles).

- When firms choose to issue shares, they practically share the risks with the shareholder. Their aversion for risk obliges firms to signal on the market their capacity to protect themselves from risks and to give signals regarding the profitability of the investment for the owners of the value titles.

- The asymmetrical distribution of information at the level of the participants to the transactions connected to the risk situation also manifests itself on the insurance market. The limit the phenomenon of adverse selection and that of moral risks, the insurance companies can limit the number of insurance policies sold, in order to obtain information regarding the risk situation of the client. Consequently, the insurance companies are preoccupied to notice the distinctions between the different types of risks and the way in which they find themselves in the individuals' preferences for certain insurance contracts. By determining the clients to “reveal” information about their own risks, the insurance

de asigurări dă posibilitatea asiguraților să aleagă o anumită schemă de contracte alternative, unde despăgubirile mici pot fi compensate prin deductibilități mai mari.

- În timp ce reprezentanții noii macroeconomii pun la îndoială capacitatea statului de a influența masa monetară, întrucât el poate controla doar oferta exogenă de bani, nu și substitutele monetare (acțiunile, obligațiunile și alte titluri de valoare derivate), teoria pieței cu informație asimetrică preconizează că aversiunea față de risc și incertitudinea datorate lipsei de informație fac ca firmele să nu recurgă întotdeauna la piața de capital pentru a obține fondurile de care au nevoie. Explicația constă în faptul că deținătorii titlurilor de valoare sunt interesați, mai degrabă, de prețul la care vor vinde aceste titluri de valoare și mai puțin de valoarea lor actuală.

Cel de-al doilea argument se referă la controversata problemă a intervenției statului în economie. În acest sens, reprezentanții teoriei piețelor cu informație imperfectă și-au pus întrebarea, dacă nu cumva intervenția guvernamentală ar fi o modalitate mai bună pentru a corecta eșecurile pieței. Ei înclină să considere această soluție mai eficientă decât soluțiile preconizate de economia de tip *laissez faire*, tocmai datorită aspectelor legate de informația imperfectă. Mai precis, este vorba de faptul că alocarea eficientă a resurselor nu poate fi descentralizată fără intervenția statului și a sistemului său de taxe și subvenții.

În sprijinul acestei opțiuni sunt invocate două considerente de principiu: autoritatea guvernamentală are la dispoziție o serie de instrumente de monitorizare pe care firmele nu le au, guvernul putând interveni pentru prevenirea sau contracararea fenomenelor specifice informației asimetrice, cum este cazul selecției adverse și riscului moral; intervenția guvernamentală poate corecta distorsiunea creată prin taxe și subvenții datorată informației imperfecte, fie prin impunerea altor taxe, fie prin diversificarea formelor de acordare a subvențiilor.

Într-un mod mai specific, Stiglitz (2002) se referă la o serie de cercetări care conduc la concluzia că, o economie caracterizată prin informație imperfectă nu poate fi eficientă din punct de vedere paretian, chiar dacă se iau în considerare costurile obținerii informației. Concluziile acestor cercetări îi oferă autorului argumentele pentru a declara eșecul teoriei economice de tip *laissez faire*. Printre motivele invocate în acest sens sunt menționate: piața liberă nu oferă stimulente indivizilor pentru a descoperi și transmite informația; indivizii au tendința de a crea asimetrie în privința informațiilor și de a deteriora piața respectivă; chiar în condițiile în care există informații apar probleme referitoare la utilizarea lor; fenomenele specifice informației asimetrice – selecția adversă și riscul moral – au capacitatea de a produce externalități suficient de importante pentru a determina eșecul permanent al pieței respective (cf. Stiglitz, 2002, p. 503–504).

Concluzii. La fel ca și Akerlof și Spence, Stiglitz a observat că în economie există numeroase segmente ale pieței unde informația este distribuită asimetric, iar felul în care este dispersată de pe un segment economic pe altul influențează comportamentul indivizilor pe piața respectivă. Din perspectiva analizei prezentate în acest articol, putem

company gives them the possibility to choose a certain scheme of alternative contracts, where small indemnifications can be compensated through higher deductibility.

- While the representatives of the “new macro economy” doubt the state’s capacity to influence the monetary bulk, since it can only control the exogenous money offer, not the monetary substitutes (shares, obligations and other derived value titles), the theory of the market with asymmetrical information anticipates that risk aversion and the uncertainty owed to the lack of information cause the firms not to resort to the capital market in order to obtain the funding they need. The explanation is that the owners of value titles are more interested in the price of selling these value titles, not their actual value.

The second argument refers to the controversial problem of the state’s intervention in economy. Hence, the theoreticians of markets with imperfect information asked themselves whether governmental intervention would be a better way of correcting market failure. They tend to consider this solution more efficient than the ones envisaged by the *laissez faire* type of economy, especially thanks to the aspects connected to imperfect information. That is to say, the efficient allocation of resources can’t be decentralized without the state’s intervention and the system of taxes, contributions and subventions.

To support this option, two considerations of principle are invoked: governmental authority possesses a set of monitoring instruments that firms don’t possess, the government thus being able to intervene and prevent or counteract the phenomena typical to asymmetrical information, as in the case of adverse selection and moral risks; government interaction can correct the distortion created through taxes and subventions owing to imperfect information by imposing other taxes or by diversifying the forms of giving subventions.

More specifically, Stiglitz (2002) refers to a series of research that led to the conclusion that an economy characterized by imperfect information can’t be efficient from the paretian point of view even if the costs of obtaining information are taken into account. The conclusions of these studies offer the author the arguments to declare the failure of the *laissez faire* type of economical theories. Among the reasons discussed, the following are mentioned: free market doesn’t offer the individuals stimuli to discover and pass over information; the individuals have the tendency to create information asymmetry and to deteriorate the given market; even in the conditions where there is information, problems referring to their use will arise; the phenomena typical to asymmetrical information – adverse selection and moral risk – have the capacity to produce sufficiently important externalities so as to determine the permanent failure of the given market (cf. Stiglitz, 2002, p. 503-504).

Conclusions. Just like Akerlof and Spence, Stiglitz noticed that in economy there are numerous segments of the market where information is asymmetrically distributed, and the means in which it is dispersed from one economical segment to another influences the behavior of individuals on the given market. From the perspective of the analysis presented in this article, three important conclusions have to

reține trei concluzii mai importante:

a) Dacă în teoria economică tradițională am discutat probleme legate de echilibrul dintre cerere și ofertă și mijloacele prin care venitul este distribuit în procesul de schimb sau în alocarea eficientă a resurselor, noua teorie aduce o abordare conform căreia o mare parte a deficiențelor pieței pot rezulta din distribuția asimetrică a informației.

b) Chiar dacă asimetria informației a oferit un impuls pentru o implicare mai activă a statului în activitatea economică, agenții economici care activează pe piața cu informație asimetrică încearcă, pe de o parte, să folosească asimetria informației în favoarea lor și, pe de altă parte, să asigure condiții pentru ca piața respectivă să își adapteze mecanismele de funcționare. În acest context, agenții economici au motive puternice să contracareze efectele adverse ale dificultăților privind informațiile legate de eficiența pieței, instituțiile de pe piață fiind ele însele interesate să rezolve problemele generate de distribuția asimetrică a informației.

c) Studiind comportamentul agenților economici insuficient informați de pe piețele cu informație asimetrică, J. Stiglitz aduce o contribuție distinctă prin impunerea conceptului de selectare, sau „screening”, aplicat pe piața asigurărilor. El demonstrează cum partea mai puțin informată (compania de asigurări) poate determina partea informată (clienții acesteia) să dezvăluie informații privind propriile lor riscuri și, folosind informația selectată, să distingă între diferitele clase de riscuri oferite asiguraților, dându-le astfel posibilitatea să aleagă contracte alternative, unde despăgubirile mici pot fi înlocuite cu deductibilități mari.

be remembered:

a) if in traditional economic theory we discussed problems connected to the balance between demand and offer and the means in which the income is distributed in the process of exchange or in the efficient allocation of resources, the new theory brings an approach according to which a great part of market deficiencies can be the result of asymmetric distribution of information.

b) Even if information asymmetry offered an impulse for a more active involvement of the state in the economic activity, the economic agents who activate on the market with asymmetrical information try, on the one hand, to use information asymmetry in their favor and, on the other hand, to ensure the conditions for the respective market to adapt its functioning mechanisms. In this context, economic agents have strong reasons to counteract the adverse effects of the difficulties regarding the information about market efficiency, the market institutions being themselves interested in solving the problems generated by the asymmetrical distribution of information.

c) By studying the behavior of misinformed economic agents on a market with asymmetrical information, J. Stiglitz brings a distinct contribution by imposing the concept of selecting or „screening” applied on the insurance market. He proves how the less informed part (the insurance company) can determine the informed part (its clients) to reveal their information about their own risks, and by using the screened information, the insurance company can distinguish the different risk classes offered to the insured, offering them the possibility to choose alternative contracts, where small compensations can be replaced with high deductibility.

Bibliografie/Bibliography

1. Akerlof, G., 2001, *Nobel Prize Lecture: Behavioral Macroeconomics and Macroeconomic Behavior*, www.nobel.se
2. Gogoneata, B., 2004, *Economia riscului și incertitudinii*, București, Editura Economică.
3. Lindbeck, A., 2010, *The Sveriges Riksbank Prize in Economic Sciences in Memory of Alfred Nobel (1969-2010)*, *The Nobel Foundation's Internetmuseum*, www.nobel.se/economics.
4. Spence, M., 2002, *Signaling in Retrospect and the Informational Structure of Market*, in T. Fragmye (ed.), *The Nobel Prizes 2001*, Stockholm, Nobel Foundation.
5. Stigler, G., 1961, *The Economics of Information*, in „The Journal of Political Economy”, 63, 3, p. 213-225.
6. Stiglitz, J., 2002, *Information and the Change in the Paradigm in Economics*, in „The American Economic Review”, 92, 3, p. 460-501.
7. Simandan, M., 2008, *Arguments Upon Three Specific Phenomena of Asymmetrical Information*, in vol. *Theoretical Developments in Contemporary Economics*, Timisoara, Mirton Publishing House, p. 404-412.
8. Simandan, M., 2010, *Teoria piețelor cu informația asimetrică*, in vol. *Știință, Economie, Societate*, Arad, Editura Universității „Aurel Vlaicu”, p. 193-205.
9. Tasnadi, A. (coord.), 2002, *Doctrine Economice*, București, Editura Academiei de Studii Economice.

OPORTUNITĂȚI DE DEZVOLTARE A COMERȚULUI AGROALIMENTAR LA NIVEL REGIONAL

Victor MOROZ, dr., conf. cercet., IEFS
Anatolie IGNAT, cercet. șt., IEFS
Eugenia LUCĂȘENCO, cercet. șt. stagiar,
IEFS

Recenzent: Anatolii ROJCO, dr., conf. cercet., IEFS

Scopul lucrării constă în identificarea oportunităților de dezvoltare echilibrată a comerțului agroalimentar al Republicii Moldova cu țările limitrofe. Analiza competitivității sectorului a fost efectuată în baza a trei metode fundamentale. Impactul sintezat al ratei de schimb și al nivelului de investiții străine a cauzat reducerea semnificativă a avantajelor comparative ale sectorului agroalimentar al Republicii Moldova.

Cuvinte cheie: sectorul agroalimentar, competitivitate, export, import.

Introducere. Sectorul agroalimentar reprezintă unul din pilonii de dezvoltare a economiei naționale a Republicii Moldova. În analiza competitivității sectorului agroalimentar al Republicii Moldova au fost utilizați astfel de indicatori, precum rata de schimb a valutei naționale, volumul de investiții străine directe, raportul dintre exporturile și importurile agroalimentare, precum și indicatorul Balassa. Analiza competitivității a fost efectuată în baza datelor oficiale privind comerțul extern al Republicii Moldova și al țărilor limitrofe. Rezultatele obținute demonstrează, că în ultimii ani, Republica Moldova a pierdut semnificativ din avantajele comparative ale sectorului agroalimentar în raport cu România și Ucraina.

Material și metode. Printre indicatorii, cei mai frecvent utilizați în scopul evaluării competitivității, pot fi menționați cursul de schimb valutar, nivelul investițiilor străine directe (ISD) și indicatorii de pondere în comerțul extern.

Cursul de schimb valutar poate fi privit ca un factor, care afectează competitivitatea prețurilor unei țări. Din punct de vedere static, aprecierea monedei naționale face exporturile mai dificil de realizat, deoarece prețul bunurilor autohtone crește atunci când este exprimat în moneda țării de destinație. Pe de altă parte, importurile devin mai ieftine atunci când prețurile acestora sunt exprimate în moneda națională, deși țara de origine nu modifică prețul.

Investițiile Străine Directe. Situația pentru ISD este deosebit de convingătoare în economiile în tranziție. Necesitatea de restructurare și modernizare a întreprinderilor, având în vedere resursele limitate de pe piața internă, creează un mediu, în care potențialele beneficii ale investițiilor străine directe sunt deosebit de valoroase. Principalele mobiluri de a investi în țările de tranziție constituie piețele noi, costurile mai mici de producție și ratele mai ridicate de profit. Valoarea ISD, atrase de către o țară, este văzută drept un indice de competitivitate a țării, în întregime, a unui sector sau a unei

AGRI-FOOD TRADE DEVELOPMENT OPPORTUNITIES AT THE REGIONAL LEVEL

Victor MOROZ, PhD associate researcher, IEFS
Anatolie IGNAT, scientific researcher, IEFS
Eugenia LUCĂȘENCO, scientific researcher intern,
IEFS

Reviewer: Anatolii ROJCO, PhD, IEFS

The purpose of the paper is to identify opportunities of a balanced development of agri-food trade between Moldova and the neighboring countries. The competitiveness analysis was performed on the basis of three basic methods. The impact of the exchange rate and of the level of foreign investments caused a significant reduction of the comparative advantages of Moldova's agri-food sector.

Keywords: agri-food sector, competitiveness, export, import.

Introduction. Agri-food sector represents one of the pillars of the national economic development of the Republic of Moldova. In order to analyze the competitiveness of agri-food sector of Moldova there have been used such indicators as the national currency exchange rate, the volume of direct foreign investments, the ratio between exports and imports of food and the Balassa indicator. The competitiveness analysis was made on the basis of official data about foreign trade of the Republic of Moldova and the neighboring countries. The obtained results show that in recent years, Republic of Moldova has significantly lost the comparative advantages of the agri-food sector in relation with Romania and the Ukraine.

Materials and methods. Among the most commonly used indicators for assessing competitiveness can be mentioned the exchange rate, the level of Foreign direct investment (FDI), and the trade share.

The exchange rate can be seen as a determinant affecting the price competitiveness of a country. From a static point of view, appreciation of the national currency makes exporting more difficult because the price of the domestic good increases when denominated in the currency of the receiving country. On the other hand, imports get cheaper when their prices are expressed in national currency though the country of origin has not altered the price.

The case for *FDI* is particularly compelling in transition economies. The need for extensive enterprise restructuring and modernization in view of limited domestic resources creates an environment where the potential benefits of FDI are especially valuable. New markets, lower production costs and higher profit rates have been the main motivators in investing to the transition countries. The amount of FDI a country attracts is frequently seen as a sign of competitiveness of that nation as a whole, or of the sector or region attracting the investment.

regiuni, care atrage investițiile.

Natura *avantajului comercial comparativ* este investigată prin utilizarea indicatorului, propus de către Balassa. Indicatorul este utilizat pe larg în literatura empirică pentru a identifica sectoarele slabe și puternice în exporturile unei anumite țări. Indicatorul avantajului comparativ dezvăluit a fost definit de Balassa astfel:

$$RCA = \frac{X_{ij}}{X_{it}} / \frac{X_{nj}}{X_{nt}} = \frac{X_{ij}}{X_{nj}} / \frac{X_{it}}{X_{nt}} \quad (1)$$

unde: X – exporturile;

i – o țară;

j – un produs sau o industrie;

t – un set de produse sau industrii;

n – un set de țări.

Acest indice este generat de ideea comparării exporturilor unui anumit produs sau unei anumite industrii, realizate de o țară, cu exporturile aceluși produs sau industrii, realizate de un grup de țări, considerat drept punct de referință, deși indicele nu compară în mod direct exporturile produsului sau industriei respective, ci ponderile acestora în total comerț.

Indicatorul Balassa (RCA) se bazează pe modelele existente în comerțul extern. Acest indicator măsoară exportul unui produs în raport cu totalul exporturilor unei țări și performanța de export a unui set de țări.

Astfel, valoarea $RCA > 1$ indică un avantaj comparativ, de ex. Sectorul, în care țara este, relativ, mai specializată în termeni de exporturi. În cazul Republicii Moldova, X_{ij} descrie exporturile produselor agroalimentare ale Moldovei în anumite regiuni, de ex. UE, pe când X_{nj} este exportul total al produselor agroalimentare al țării. X_{it} indică exportul total al republicii către aceste regiuni și X_{nt} – totalul de exporturi realizate de Moldova.

Analizele empirice au fost efectuate în baza datelor privind comerțul extern din Anuarele Statistice ale Republicii Moldova pentru anii 2001-2009. Datele privind comerțul extern al României au fost preluate din Anuarul Statistic al României pentru aceeași perioadă. Referitor la comerțul extern al Ucrainei, au fost disponibile doar datele pentru anii 2008-2009 din culegerea statistică anuală a Ucrainei.

Pentru evaluarea comerțului extern al Republicii Moldova cu produse agroalimentare au fost cercetate patru grupe de produse agroalimentare de bază conform Sistemului Armonizat de descriere și codificare a mărfurilor, acceptat ca principalul instrument de facilitare a comerțului internațional, Republica Moldova fiind membru cu drepturi depline al acestei Convenții Internaționale începând cu ianuarie 2006.

România și Ucraina, de asemenea, au aderat la această Convenție și aplică nomenclatorul de mărfuri, stabilit de Convenția Internațională privind Sistemul Armonizat de descriere și codificare a mărfurilor, acesta asigurând uniformitatea datelor din cele trei țări selectate, analizate în studiu.

Totodată, insuficiența datelor privind comerțul exterior al

The nature of the *comparative commercial advantage* is investigated by using the indicator proposed by Balassa. This indicator is widely used in the empirical literature to identify the weak and strong export sectors of some countries. Indicator of the revealed comparative advantage has been defined by Balassa as follows:

where, X represents exports,

i – a country

j – a product or an industry

t – a set of products or industries, and

n – a set of countries.

This index starts from the idea of comparing a country exports of a product or an industry with the exports for the same product or industry made by a group of countries, considered as a reference point, but not directly compares the exports of that product or industry, but their share in the total trade.

The Balassa indicator (RCA) is based on the existing models in the foreign trade. This indicator measures the export of a product with the country's total exports and the export performance of a set of countries. If $RCA > 1$, it denotes a comparative advantage, for example: the sector in which the country is relatively specialized in the terms of exports. In our case X_{ij} describes the agri-food exports of the Republic of Moldova in certain regions, eg. EU, while X_{nj} is the total exports of agri-food goods of the Republic of Moldova.

X_{it} represents Moldova's total exports to these regions and X_{nt} - Moldova's total exports.

The empirical analysis was conducted using the data of foreign trade of the Republic of Moldova's from the Statistical Yearbook for the period 2001-2009. Data on Romania's foreign trade were taken from the Statistical Yearbook of Romania for the same period. Regarding Ukraine's foreign trade, the data were available only for the years 2008-2009 from Ukraine's annual statistical reports.

In order to assess Moldova's foreign trade with agri-food products, there were taken four groups of basic agri-food products under the Harmonized System of Description and Coding of goods, which is accepted as the main tool for facilitating the international trade, Moldova being a member with full rights of the International Convention beginning with January 2006.

Romania and the Ukraine have also acceded to this Convention and apply classification of goods set by the International Convention on the Harmonized System of Description and Coding of goods, this fact ensuring the consistency of the three selected countries, analyzed in the study.

However, insufficient data on Ukraine's foreign trade with EU countries did not allow analysis of data than just for the period 2007-2008.

Results and discussions. Analysis of the available data allows us to affirm that there can be observed a few distinct

Ucrainei cu țările UE nu a permis analiza decât doar a perioadei anilor 2007-2008.

Rezultate și discuții. Analiza datelor disponibile ne permite să afirmăm, că în dezvoltarea comerțului extern cu produse agricole și alimentare, în anii 1997-2009, pot fi observate câteva perioade distincte. Astfel, perioada 1997-1999 se caracterizează printr-o scădere bruscă a volumelor de exporturi și importuri agroalimentare, ca urmare a crizei financiare ce a afectat spațiul CSI în această perioadă. În anii 2000-2005, exporturile și, în special, importurile agroalimentare manifestă o tendință de creștere, care a fost stopată de embargoul, impus pe producția vinicolă a RM de către Rusia în anul 2006. Începând cu anul 2007 și până în prezent, se observă o redresare a situației. De menționat, că majorarea importurilor a depășit creșterea exporturilor astfel încât, în anul 2008, Republica Moldova a devenit un importator net de produse agroalimentare, ceea ce se observă din bilanțul negativ al comerțului extern al RM cu produse agroalimentare din acest an.

Ponderea produselor agroalimentare în exporturile Republicii Moldova a scăzut semnificativ, atât în cifre absolute – de la cca. 638, în a.1997, la cca. 595 milioane USD, în a.2008, fiind în creștere până la 609 milioane USD, în anul 2009, cât și în cifre relative – de la 73% din total exporturi, în a.1997, la cca. 37%, în a.2008, urmată de o creștere până la 47%, în anul 2009.

Principalele destinații ale exporturilor agroalimentare sunt țările din spațiul CSI și din Europa, unde au fost orientate cca. 86% din exporturile agroalimentare în anul 2008. De menționat, că ponderea a doar trei țări din CSI (Ucraina, Bielorusia și Federația Rusă) în totalul exporturilor agroalimentare a fost de cca. 49% în anul 2008, ceea ce denotă o dependență semnificativă a exporturilor față de conjunctura pe aceste piețe.

În spațiul european, exporturile agroalimentare din Republica Moldova au ca destinație, în special, România (cca. 11%, în anul 2008), Elveția (cca. 6%), Polonia, Regatul Unit al Marii Britanii, Germania, Ungaria și Franța, fiecare având o pondere de cca. 3% din totalul exporturilor agroalimentare ale Republicii Moldova din anul 2008.

Structura exporturilor este dominată de câteva grupe pe produse, fapt ce prefigurează o structură destul de primitivă a exporturilor agroalimentare, în care predomină producția vinicolă și materia primă de origine vegetală, cum ar fi: nucile, cerealele și semințele oleaginoase. Exporturile agroalimentare ale Republicii Moldova au fost puternic marcate de reducerea semnificativă a livrărilor către Rusia în anii 2001-2008.

Geografia importurilor agroalimentare este mai diversificată în comparație cu piețele de export. Astfel, principalele 20 de țări, care au exportat produse agroalimentare în Republica Moldova în anul 2008, au asigurat cca. 87% din total importuri agroalimentare în acest an. Totodată, primele două țări, și anume Rusia (cu cca. 30%) și Ucraina (cu cca. 16%), au acoperit aproape 46% din necesitățile de importuri agroalimentare ale Republicii Moldova în anul 2008.

Analiza exporturilor și importurilor agroalimentare demonstrează, că în ultimii ani, are loc o reducere constantă a importanței produselor agroalimentare în exporturile orientate, către țările din spațiul CSI, cota cărora a înregistrat scădere de la cca. 77%, în anul 2001, la cca. 54% din total exporturi agroalimentare, în anul 2009. Concomitent se observă o creștere rapidă a importurilor agroalimentare din țările CSI, cota cărora a crescut de la cca. 19%, în anul 2001, la cca. 49% din total

periods in developing of foreign trade with agri-food products in the years 1997-2009. Thus, the period 1997-1999 is characterized by a sharp decrease of volumes of agro-food exports and imports as a result of the financial crisis that affected the CIS in this period. In 2000-2005 exports and in particular agri-food imports show an increasing trend, which has been stopped by the embargo on Moldovan wine production by Russia in 2006. Since 2007 until now there is an improvement of the situation. It is necessary to note that the increase of imports has been higher than the exports, so that in 2008 Moldova became a net importer of agri-food products, fact that can be observed by the negative balance of foreign trade of Moldova with agri-food products this year.

The share of Moldova's agri-food exports significantly decreased both in absolute numbers from about 638 million USD in 1997 to approx. USD 595 million in 2008, increasing to 609 million USD in 2009, and in relative numbers from 73% of total exports in 1997 to approx. 37% in 2008, followed by an increase to 47 percent in 2009.

The main destinations of agri-food exports are the CIS countries and Europe, where about 86% of agri-food exports were directed in 2008. It is worth to note that the share of only three CIS countries: Ukraine, Belarus and the Russian Federation in total agri-food exports was approximately 49% in 2008, which shows a significant dependence of exports to the situation on these markets.

In the European area agri-food exports from Moldova are directed in particular to Romania (about 11% in 2008), Switzerland (approx. 6%), Poland, United Kingdom of Great Britain, Germany, Hungary and France, each with a share of about 3% of the total agri-food exports of the Republic of Moldova in 2008.

The export structure is dominated by a few groups of products which predict a rather primitive structure of the agri-food exports in which prevails wine production and raw material of plant origin such as nuts, grains and oil seeds. Agri-food exports of Republic of Moldova have been strongly marked by a significant reduction of supplies to Russia in 2001-2008.

The geography of the agri-food imports is more diversified in comparison with the export markets. Thus, the top 20 countries that exported agricultural and food products in Moldova in 2008 provided about 87% of the total agri-food imports this year. Also, the first two countries, namely Russia, with about 30% and Ukraine - 16% covered about 46 percent of agri-food import needs of the Republic of Moldova in 2008.

Analysis of agri-food exports and imports shows that in recent years there has been a steady reduction of the importance of agri-food exports oriented to countries of the CIS, the share of agricultural and food exports to CIS countries getting down from about 77% in 2001 to about 54% of the total agri-food exports in 2009. Simultaneously, there is a rapid increase in agri-food imports from CIS countries, so the share of agri-food imports from CIS countries increased from about 19 percent in 2001 to about 49% of the total agri-food imports in 2009. This trend indicates a change in position of the Republic of Moldova

importuri agroalimentare, în anul 2009. Acest fapt denotă o tendință de schimbare a poziției RM din exportator în importator de produse agroalimentare de pe piața CSI.

În raport cu țările UE, se observă o creștere a exporturilor agroalimentare de la cca. 17%, în anul 2001, la cca. 33% din total exporturi agroalimentare, în anul 2009. De menționat saltul exporturilor agroalimentare către UE în perioada 2005-2006, fapt ce se explică prin oferirea Republicii Moldova a preferințelor comerciale GSP+ în ianuarie 2006, ceea ce a permis un acces mai facil al bunurilor din Republica Moldova pe această piață.

În același timp, ponderea importurilor agroalimentare din țările UE are o tendință de scădere: de la cca. 49%, în anul 2001, la cca. 30% din total importuri agroalimentare, în anul 2009.

Analiza ratei medii de schimb între leul moldovenesc (MDL) și valutele principalelor țări partenere în comerțul agroalimentar demonstrează, că în perioada 2006-2009, cursul leului moldovenesc s-a apreciat semnificativ în raport cu hrivna ucraineană, rubla rusească și leul românesc, fapt ce a creat premise pentru creșterea importurilor din aceste țări (figura 1).

from an agri-food exporter to the CIS market in an agri-food importer from this market.

Regarding the EU countries, there is an increase in agri-food exports from about 17% in 2001 to about 33 percent of the total agri-food exports in 2009. It is worth to mention the increase of agri-food exports to the EU in 2005-2006, which is explained by receiving by Moldova of the trade preferences GSP+ in January 2006, which allowed a better access of goods from the Republic of Moldova on this market.

At the same time the share of agri-food imports from EU countries has a tendency to decrease from about 49 percent in 2001 to about 30% of the total agri-food imports in 2009.

Analysis of the average exchange rate between the Moldovan Leu (MDL) and currencies of the partner countries in agro-food trade in 2006-2009 demonstrates that the Moldovan leu has appreciated significantly against the Ukrainian hryvnia, the Russian Ruble and the Romanian leu, which created conditions to increase imports from these countries (Figure 1).

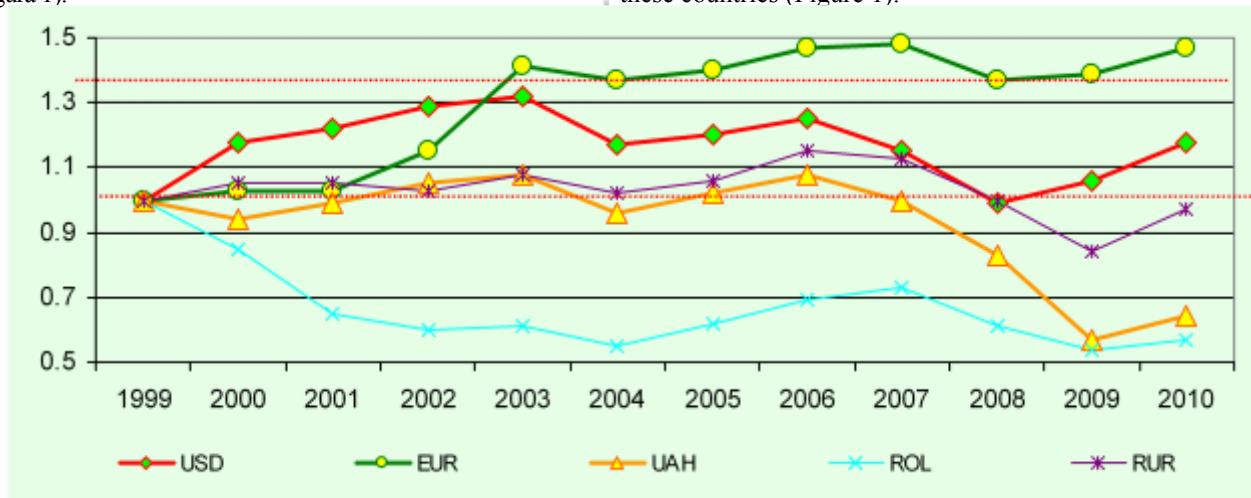

Fig. 1. Indicele ratei medii de schimb între MDL și valutele principalilor parteneri comerciali, aa.1999-2010, a.1999 – 100%/

Fig. 2. Average exchange rate index between MDL and the currencies of the main trading partners, 1999-2010, 1999 = 100%

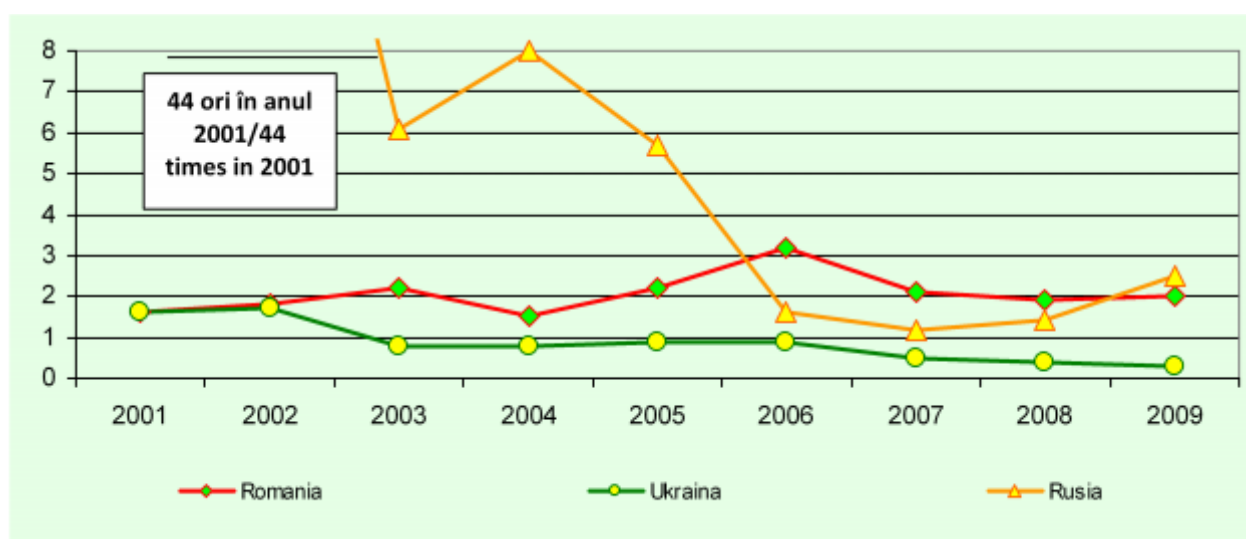
Sursa: Calculele autorilor în baza datelor BNS, 2010./ Source: Authors' calculations based on data from NBS, 2010

Investițiile de capital fix în agricultură au fost de cca. 909 milioane lei în anul 2009, iar în industria alimentară și a băuturilor – de cca. 522 milioane lei. Ponderea investițiilor străine directe în agricultură a fost doar de cca. 1,5% din volumul total de investiții în agricultură în anul 2009, fapt ce confirmă indirect competitivitatea redusă a acestui sector al economiei naționale.

Din analiza raportului dintre exporturile și importurile agroalimentare ale Republicii Moldova cu România, Ucraina și Rusia se poate observa că, începând cu anul 2003, Republica Moldova a devenit un importator net de produse agroalimentare în raport cu Ucraina, iar în raport cu Rusia situația a fost aproape critică în perioada 2006-2008. Relații, relativ, stabile privind comerțul agroalimentar au fost menținute în ultimii ani cu România (vezi figura 2).

Fixed capital investments in agriculture were about 909 million lei in 2009, and in food and beverage industry for about 522 million lei. The share of foreign direct investments in agriculture was only about 1.5% of the total volume of investments in agriculture in 2009, which indirectly confirms the low competitiveness of this sector of national economy.

After analyzing the relationship between agri-food exports and imports of the Republic of Moldova with Romania, Ukraine and Russia, it can be seen that since 2003 the Republic of Moldova became a net importer of agri-food products in relation with Ukraine, and considering Russia, there was a close to critical situation in 2006-2008. Relatively stable relations in agri-food trade have been established in recent years with Romania (see Figure 2).

Fig. 2. Raportul dintre exporturile și importurile agroalimentare ale RM cu Ucraina și Rusia, 2001-2009/

Fig. 2. Report of the agri-food exports and imports of Moldova with Ukraine and Russia, 2001-2009

Sursa: Calculele autorilor în baza datelor BNS, 2010./Source: Authors' calculations based on data from NBS, 2010

Pentru evaluarea competitivității exporturilor agroalimentare ale Republicii Moldova pe piețele UE, în comparație cu exporturile acestor produse din România și Ucraina, au fost utilizate datele disponibile din anuarele oficiale de statistică din aceste țări. Accesul limitat la informația statistică din Ucraina a permis analiza comparativă a datelor comerțului extern dintre țările menționate și UE doar pentru anii 2007-2008.

Din perspectiva acestor doi ani, se poate observa că, în pofida faptului, că Republica Moldova dispune de un avantaj competitiv semnificativ în comparație cu țările vecine, acesta este în scădere, atât în raport cu România, cât și cu Ucraina.

Dacă efectuăm această analiză pe grupe de produse, atunci se observă că, la capitolul „Animale vii și produse animale”, Republica Moldova nu dispune de avantaj comparativ în raport cu țările limitrofe la exportul acestor produse pe piețele UE, acest indicator având chiar o tendință negativă de scădere (vezi tabelul 1).

In order to calculate the competitiveness of agri-food exports of the Republic of Moldova to the EU market compared to exports of these products in Romania and Ukraine, were used data available from official statistical yearbooks of these countries. The limited access to statistical information of Ukraine has allowed comparative data analysis of foreign trade between those countries and the EU only for the years 2007-2008.

In the light of these two years is apparent that despite the fact that Moldova has a significant competitive advantage in comparison with neighboring countries, it is declining in relation to both Romania and Ukraine.

If we make this analysis by groups of products, then we can notice that in the "Live animals and animal products" chapter, Republic of Moldova hasn't a comparative advantage to the neighboring countries at the export of their products on the EU markets, this indicator also having a negative decrease trend (see Table 1).

Tabelul 1/Table 1

Indicatorul Balassa pentru exporturile agroalimentare din RM, România și Ucraina pe piața UE, 2007-2008/
Balassa indicator for agri-food exports from Moldova, Romania and Ukraine to the EU market, 2007-2008

Cod S.A.	Secțiunea și capitolul Grupul de produse/ Section and Chapter Products Group	România		Ucraina	
		2007	2008	2007	2008
	Total exporturi agroalimentare/ Total of agri-food exports	7,11	3,80	2,22	1,30
I.	Animale vii și produse animale/ Live animals and animal products	0,09	0,05	0,02	0,00
II.	Produse vegetale /Vegetal products	8,65	4,05	1,78	2,85
III.	Grăsimi și uleiuri animale sau vegetale/ Animal or vegetable fats and oils	17,46	10,95	1,95	3,09
IV.	Produse alimentare; băuturi alcoolice și nealcoolice; tutun/ Food products, alcoholic and non-alcoholic beverages and tobacco	8,65	3,97	163,76	186,29

Sursa: Calculele autorilor în baza datelor din anuarele statistice ale Republicii Moldova, României și Ucrainei./
Source: Authors' calculations based on data from Statistical Yearbooks of Moldova, Russia and Ukraine, 2010

La capitolul „Produse vegetale” se observă un avantaj comparativ preponderent în raport cu exporturile similare din România. Totodată, remarcăm scăderea acestui indicator în raport cu exporturile din România și sporirea acestuia în raport cu exporturile din Ucraina. O situația comparabilă se atestă la capitolul „Grăsimi și uleiuri animale sau vegetale”.

De asemenea, se observă, la ambele capitole menționate, o valoare mai mare a acestui indicator în raport cu România, față de același indicator în raport cu Ucraina, ceea ce denotă niște avantaje comparative mai mari ale exporturilor de materie primă neprelucrată, dar și ale uleiurilor vegetale față de exporturile din România decât față de exporturile acestor produse din Ucraina.

În ceea ce privește capitolul „Produse alimentare; băuturi alcoolice și nealcoolice; tutun”, situația se schimbă semnificativ: avantajul exporturilor moldovenești în UE este mult mai mare față de Ucraina decât față de România, decalajul cu ultima fiind în scădere, ceea ce înseamnă că, pe această piață, noi suntem competitori și este probabil că situația se va agrava pentru RM. Totodată, Ucraina nu dispune încă de un avantaj comparativ semnificativ în exporturile produselor secțiunii „Produse alimentare; băuturi alcoolice și nealcoolice; tutun” pe piața UE, în raport cu RM.

Concluzii

- Consolidarea ratei de schimb a leului moldovenesc în raport cu hriwna ucraineană, rubla rusească și leul românesc, a condiționat reducerea exporturilor agroalimentare din Republica Moldova și creșterea importurilor agroalimentare din aceste țări.

- Ponderea nesemnificativă a investițiilor străine directe în agricultură a rezultat sporirea decalajului tehnologic și reducerea competitivității acestui sector.

- În pofida pierderii semnificative din avantajele comparative ale sectorului agroalimentar în raport cu România și Ucraina, Republica Moldova mai dispune încă de potențial competitiv privind unele grupe de produse agroalimentare.

In the chapter "vegetal products" a comparative advantage is observed mainly in relation to similar exports from Romania. However, it can be observed that this indicator is decreasing compared to exports from Romania and it is increasing compared to exports from Ukraine. A comparable situation is registered in the chapter "animal or vegetable fats and oils."

A higher value of this indicator in relation with Romania to the same indicator in relation to Ukraine can be seen in the both chapters, which shows some higher comparative advantages of the non-processed raw material exports, and of vegetable oils in report with Romania's exports of these products, as compared to exports from Ukraine with the same goods.

In the chapter "Food, alcoholic and non-alcoholic beverages, tobacco" the situation changes significantly. Thus the advantage of Moldovan exports to the EU is much higher in the Ukraine rather in Romania, the gap decreasing with the last one, which means that we are competitors on this market and the situation will probably get worse for Moldova. Ukraine also does not have yet a significant comparative advantage in the exports of products from the section "Food, alcoholic and non-alcoholic beverages, tobacco" in the EU compared with Moldova.

Conclusions

- The strengthen of the exchange rate of MDL against the Ukrainian hryvnia, the Russian Ruble and the Romanian leu, has helped to reduce the agri-food exports from Moldova and increased the agri-food imports from these countries.

- The insignificant share of foreign direct investments in agriculture increased the technological gap and reduced the competitiveness of this sector.

- Despite the significant loss of comparative advantages of agri-food sector in relation with Romania and Ukraine, Moldova still has some competitive potential in some agri-food groups.

Bibliografie/Bibliography

1. Anuarul statistic al Republicii Moldova, 2010.
2. Banca Națională a Moldovei. http://www.bnm.org/md/exchange_rates (accesat 31.03.2011).
3. State Statistics Committee of Ukraine. Cooperation between Ukraine and EU countries in 2008. Statistical yearbook. Kyiv, 2009.
4. Institutul Național de Statistică. Anuarul Statistic al României. București, 2009.

**METODELE ORGANIZAȚIONAL-
DISPOZIȚIONALE DE CONDUCERE
ȘI ROLUL LOR ÎN ACTIVITATEA ECONOMIEI
CONCURENȚIALE**

Ion SÂRBU, dr. hab., prof. univ., ASEM

Recenzent: Valeriu DOGA, dr. hab., prof. univ., IEFS

La etapa actuală, o deosebită atenție se acordă metodelor de conducere, accentul fiind pus pe cele administrative, economice și de drept, în relațiile economiei concurențiale. O atenție semnificativă revine abordărilor sistemice și procesuale în activitatea întreprinderilor cu menire de afaceri.

Cuvinte cheie: metode de conducere, legislație, dispoziție, pârghii economice, elemente de intrare și ieșire.

Un rol important în cercetarea fenomenelor și a proceselor economice de organizare, planificare, coordonare este deținut de activitatea de antreprenoriat. Conducerea, care se află într-o permanentă schimbare, transformare și dezvoltare, adecvată cerințelor pieței, presupune, evident, necesitatea cunoașterii cauzelor care o determină.

În economie, timpul și evoluția au început să fie investigate în mod sistematic, odată cu cercetările lui Adam Smith, deși nu se poate spune că a fost formulată, până în prezent, o teorie unitară. Performanțele au apărut odată cu dispariția sistemului administrativ de comandă, întrucât relațiile de piață se construiesc în baza cererii și a ofertei.

Deși toți economiștii, indiferent de tipul lor de gândire sau de mentalitate, nou formate, recunosc existența proceselor dinamice evolutive, tind, totuși, să aibă puncte de vedere diferite asupra acestora. Astfel, multe dintre rezultatele actuale sunt derivate din teorii referitoare la echilibrul economic, concept introdus de Adam Smith în celebra sa lucrare „Avuția națiunilor” (a.1776), prin analogie cu conceptul de echilibru mecanic, care poate fi interpretat atât static, cât și dinamic.

Interesul pentru problemele echilibrului economic al întreprinderii poate fi justificat oricând, făcând apel la elementele de intrare și cele de ieșire din cadrul procesului de conducere a întreprinderii.

De menționat faptul, că bazele conducerii, metodele, funcțiile și principiile realizărilor și ale administrării în afaceri au fost fondate către F. Taylor, H. Ford și H. Fayol. Totodată, perfecționarea metodelor de conducere, în plan evolutiv, a suportat modificări în cadrul noilor cercetări, al evoluției principiilor și metodelor de conducere, ajungându-se la abordarea sistemică, situațională, procesuală și complexă. Metodele de conducere în afaceri nu formează doar un sistem de management, ci constituie o artă a conducerii în utilizarea lor sistemică. Ele rezultă din cerințele pieței și din capacitatea întreprinderilor de afaceri de a adapta aceste metode la schimbările performanțelor structurale, prin intermediul măsurilor de acțiune: încurajare, stimulare și promovare pe scara ierarhică a

**THE ORGANIZATIONAL-DISPOSITIONAL
MANAGEMENT METHODS
AND THEIR ROLE IN THE ACTIVITY
OF THE COMPETITIVE ECONOMY**

Ion SÂRBU, dr. hab., prof. univ., ASEM

Reviewer: Valeriu DOGA, dr. hab., prof. univ., IEFS

At present, a special attention is paid to the management methods, focusing on the administrative, economic and legal ones, in the competitive economic relations. A significant focus is placed on the systemic and procedural approaches in the activity of enterprises with a business purpose.

Keywords: management methods, legislation, disposal, economic tools, input and output elements.

An important role in researching the economic phenomena and processes of organizing, planning, and coordination is held by the activity. The administration is in a constant change, transformation and appropriate development to market demands and requires, however, the need of awareness of the causes that lead to this.

In economics, time and progress began to be investigated systematically, along with Adam Smith's researches, although we can not say that it was brought, so far, a unified theory. Performances occurred with the disappearance of the command administrative system, as market relations are built on the basis of demand and supply.

Although all economists, regardless of their type of thinking or of newly formed the mentality, recognize the existence of the dynamic evolutionary processes; however, tend to have different views over them. Thus many of the current results are derived from the theories related to the economic equilibrium, a concept introduced by Adam Smith in his famous work "The Wealth of Nations" (1776), by analogy with the concept of mechanical equilibrium, which can be interpreted both static and dynamic.

The interest for the economic equilibrium problems of an enterprise can always be justified by appealing the input and output elements from the process of enterprise management.

It is noted that the fundamentals of leadership, methods, functions and management principles and business achievements have been founded by F. Taylor, H. Ford, H. Fayol. At the same time improvement of the methods of managing in an evolutionary way was affected during the new researches, of the development of management principles and methods, which lead to a systemic, situational, standing and complex approach. Business management methods are not making just only one management system, but they represent an art of management in their systemic use. They arise from the market requirements and the capacity of business enterprises to adapt these methods to changes from the structural performance, using measures of action like to

carierii managementului. După cum consideră P. Drucker, conducerea poate transforma o echipă neorganizată de oameni în una de persoane cu scop primar în activitatea procesului de producție.

encourage, stimulate and promote the management career ladder. Therefore, P. Drucker believes that leadership can transform a team of unorganized people in one team with a primary goal in the production activity process.

Tabelul 1/ Table 1

**Principiile de formare a metodelor de conducere/
Principles of forming of the management methods**

Denumirea resursei /Name of the resource	Metodele de conducere/ Management methods	Baza întemeierii metodelor /Base of the methods
Resursa de putere – conducătorul în calitate de administrator, manager / Power resource ~ leader as an administrator, manager	Organizațional-dispoziționale – metode directe de comandă, direcționale/ Organizational-dispositional –directional and direct methods of control	Interes material uman/ Are based – on a material human interest
Resursa materială – conducătorul în calitate de economist/ Material resource – economist leader	Economic – metode de planificare, stimulare materială, încurajare, pârghii economice / Economic - planning methods, material incentives, encouragement, economic levers	Interes material și Economic/ Are based – on a material and economic interest
Resursa morală – conducătorul în calitate de educator politic, ideologic, managerial, economic/ Moral resource – leader as a political, ideological, managerial and economic teacher	Socio-psihologice – metode de comportare exemplară, politice, ideologice/ Socio-psychological - methods of exemplary behavior, political, ideological	Interes social, politic, Uman/ Are based – on a social, politica land human interest
Resursa de putere și drept – conducătorul în calitate de consultat juridic, inspirat de acte de drept / Power and law resource – leader being a legal consultant, inspired by law materials	Juridice – metode de drept, asigurarea cu acte normative și reglementări de drept/ Legal - legal methods, ensurance with legal acts and law regulations	Interes uman și de stat/ Are based – on a human and national interest

Sursa: Elaborat și interpretat de autor. /Source: Made and developed by the author

Activitatea organelor de gospodărire și conducere ale întreprinderii vizează folosirea, în diverse moduri, a metodelor organizațional-dispoziționale (administrative) de conducere. Prin intermediul organismelor de conducere (ministere, asociații, întreprinderi, societăți pe acțiuni), create special, statul îndeplinește o acțiune organizatorică și administrativă, al cărei subiect este întreprinderea. În acest sens, conducătorii de diferite niveluri (de la șef de secție, director de întreprindere până la ministru) își exercită rolul de administratori. Ei folosesc metodele organizațional-dispoziționale de conducere, care se află în raport de interdependență cu metodele economice de acțiune asupra obiectului condus, în scopul soluționării tuturor problemelor, rezultate din relațiile de piață. Astfel, metodele organizațional-dispoziționale de conducere înseamnă aprecierea locului colectivului și al unor lucrători, aparte, în cadrul sistemului de producție și de conducere, al drepturilor, obligațiilor, responsabilităților funcționale, în stabilirea legăturilor reciproce din sistemul de producție și de conducere, formarea regulilor, privind activitățile de

The activity of the management of a enterprise or a business is related to the dispositional-organizational (administrative) management methods used in different ways. Through the governing bodies (ministries, associations, enterprises, joint stock companies), specially created, the state fulfills an organizational and administrative action where the company represents the main subject. In this regard, leaders from different levels (beginning with the head of department, director of a company, till the minister) exercise the role of administrators. They use organizational and dispositional management methods that are interdependent with the economic methods of action over the lead object in order to solve all issues that arise from the market relations. Thus, the dispositional-organizational management methods present the assessment of workers place and of some special workers in the system of production and management, of rights, bonds, functional responsibilities, and the establishment of mutual relations between production and management system, rules elaboration, the

muncă ale oamenilor unei anumite întreprinderi.

Metodele administrative de conducere în afaceri se bazează pe cerințele legilor economice, ale legităților pieței, pe calculele economice aprofundate și activitățile de gospodărire. În acest caz, ele sunt fundamentate științific. Dacă organismul de conducere nu este apreciat sau bazat suficient pe cerințele legilor economice, atunci metodele administrative se pot transforma în metode de acțiune asupra economiei de tip birocratic, subiectiv, voluntar. Particularitățile metodelor administrative de conducere sunt: acțiunea directă asupra obiectului de conducere, caracterul obligatoriu al îndeplinirii instrucțiunilor și dispozițiilor, a ordinelor și altor hotărâri administrative ale organelor de vârf, de către subalterni, răspunderea riguroasă pentru neîndeplinirea instrucțiunilor și dispozițiilor.

După forma de apariție în practica activității de conducere, metodele administrative se împart în *organizaționale* și *dispoziționale*. Aceste două forme de metode administrative se folosesc, în mare măsură, împreună, fiind complementare.

Formele organizaționale ale metodelor administrative funcționează în cadrul a două genuri de activitate – reglementări organizaționale și normări organizaționale – și se manifestă în mediul de afaceri în economia contemporană.

Prin *reglementările organizaționale*, statul acționează asupra sistemului de conducere și a obiectului conducerii, în scopul constituirii unei armonii optime și al aprecierii structurilor organizatorice și a parametrilor de conducere, adecvați fiecărui nivel. Un exemplu concludent, ce caracterizează expresia reglementării organizaționale, este „Regulamentul posturilor”.

Normarea organizațională presupune elaborarea normativelor organizaționale, atât în sistemul de conducere, cât și în cel condus. Se propun normative, precum regulamentul ordinii de zi, termenele de pregătire ale dărilor de seamă, analiza elaborării discrepantelor despre informații și alte acte normative pentru sistemul de conducere din mediul businessului. În acest sens, sistemul condus reprezintă normative tehnice și tehnologice, organizaționale și de producție, cheltuieli legate de materia primă, standarde și alte normative. Acțiunea organizatorică nu s-ar putea finaliza dacă nu i s-ar juxtapune cea *dispozițională*, care concretizează toate formele de acțiune din procesul de conducere.

Acțiunea dispozițională este caracteristică pentru sarcini, scopuri curente și de perspectivă și este realizată în forme, precum ordinele și dispozițiile, atât scrise, cât și verbale.

Ordinul este o cerință, manifestată către subalterni, de a duce la îndeplinire un anumit lucru, precizând termenul și alți parametri adiacenți, fiind supusă executării obligatorii din partea verigii subordonate. Ordinul trebuie să respecte toate normele de drept.

Dispoziția este o cerință, manifestată față de subalterni, în scopul hotărârii întrebărilor concrete. Prin aceasta, se elaborează particularitățile deosebite ale acțiunii dispoziționale:

- *continua sprijinire pe un anumit sistem de conducere al întreprinderii;*
- *provocarea acțiunii dispoziționale prin cauze*

work activities of some people from a particular business.

Administrative methods of business management are based on the requirements of the economic laws, legalities of the market, on the detailed economic calculations and management activities. In this case, they are **SCIENTIFICALLY GROUNDED**. If the governing body is not appreciated or is not sufficiently based on the requirements of the economic laws, the administrative methods can be transformed into bureaucratic, subjective and voluntary methods of action over the economy. Peculiarities of administrative management methods are: the direct action over the leading object, the mandatory nature of the instructions and dispositions fulfillment, of orders and other administrative decisions of the leading bodies for the subordinates, the strict liability for failure to accomplish instructions and dispositions.

By the appearance form in the business management practice, administrative methods are divided into *organizational* and *dispositional*. These two forms of administrative methods are widely used together as complementary.

Organizational forms of administrative methods operate in two types of activities - organizational regulations and organizational norms and they act in the business environment in the contemporary economy.

Through *organizational regulations*, the state acts on the management system and on the management object for the establishment of an optimal harmony and for the assessment of organizational structures and management parameters appropriate to the each level. One example that characterizes the organizational regulation expression is "The Regulation of Positions”.

Organizational norming involves the development of organizational norms, both in management system and in the lead one. There are proposed norms like order of the day regulation, terms of preparation of reports, analysis of development of gaps about information and other regulations for the governing system from the business environment. In this regard, the lead system represents technical and technological regulations, organizational and production norms, costs related to raw materials, standards and other regulations. Organizational action could not be completed unless it would be juxtaposed the *dispositional* one. The latter reflects all forms of action in the management process.

Dispositional action is typical for tasks and current and future objectives. It is done by forms such as orders and dispositions of both written and verbal type.

Order is a requirement, manifested over subordinates, in order to carry out a certain thing, specifying time and other contiguous parameters, being subjected to mandatory enforcement by the subordinated link. Order must comply with all rules of law.

The disposition is a requirement, shown to subordinates with the aim to decide some concrete questions. Through this there are developed special features of the dispositional action:

- continuous support on a particular system of management;
- challenging the dispositional action through

concrete;

- *caracterul său obligatoriu;*
- *direcționarea sa unilaterală;*
- *regularitatea și imprevizibilitatea unor fenomene.*

Metodele dispoziționale de acțiune în formă de ordine și alte acte normative cer o înlăptuire corespunzătoare. Respectarea regulilor și normelor este obligatorie pentru respectarea legilor actuale, referitoare la activitatea în cauză a întreprinderii.

Prin intermediul întreprinderii, activitatea sa este proiectată în timp și spațiu, este normată, reglementată și asigurată cu instrucțiunile necesare, care stabilesc amplasarea personalului, a drepturilor acestuia, obligațiunile și specificul comportamentului său în diferite situații.

O particularitate principală a activității metodelor administrative, în sistemul de afaceri, constă în apariția dominantă a factorului subiectiv, încurajând execuția, dar nu și inițiativa. De aceea, în condițiile de perfecționare a relațiilor de piață, metodele administrative nu sunt suficiente pentru cerințele economiei de piață, necesitând, prin urmare, să fie adaptate și implementate de către structurile de producție, conform cerințelor economiei de piață.

Realitatea economică arată, că hotărârile administrative trebuie înlăptuite în baza analizei economice, ținând cont de interesele economice în conducerea sistemelor. În mod obiectiv, arta conducerii reprezintă însușirea cunoștințelor despre totalitatea metodelor sale, selectarea corectă a combinațiilor dintre ele la etapa curentă de dezvoltare și funcționare a întreprinderilor. În condițiile actuale, se impun metode progresive de conducere, care să permită conducătorilor unităților de producție să răspundă pentru rezultatele decizionale, primite de la conducătorii lor.

Prin *metodele economice de conducere* se subînțelege un ansamblu de mijloace și instrumente, orientate spre un scop acțional de creare a unor condiții favorabile pentru funcționarea și dezvoltarea întreprinderii, bazate pe relațiile economice și interesele materiale ale lucrătorilor și colectivelor de muncă.

Metodele economice contribuie la apariția inițiativei în evidențierea utilizării rezervelor de producție, a creșterii răspunderii pentru deciziile, luate de către persoanele din conducere.

În sistemul *metodelor economice de conducere*, un rol deosebit revine *planificării și pârgurilor economice*. Astfel, o atenție sporită trebuie acordată planificării, întrucât, prin intermediul acesteia, se elaborează programul de atribuire a sarcinilor la diverse niveluri de conducere a producției.

Prin urmare, planul este o totalitate de lucrări concrete privind funcționarea întreprinderii pe o anumită perioadă. Prognoza constituie o ipoteză a dezvoltării economice în perspectivă îndelungată. În condițiile relațiilor de piață, se elaborează un număr de factori, ce condiționează necesitatea perfecționării planificării, printre care activizarea funcțiilor de planificare (prevădare) ale întreprinderii, dezvoltarea bazelor științifice în elaborarea planului, respectarea dezvoltării balansate și proporționale a activității de producție. În cadrul întreprinderii și subdiviziunilor sale, o deosebită atenție trebuie acordată disciplinei în îndeplinirea sarcinilor planificate, corectarea planurilor rezultate din

concrete reasons;

- the binding character;
- its unilateral target;
- dispositional action has not only a regular feature, but also some unexpected phenomena.

The action dispositional methods, like orders and other regulations require an appropriate fulfillment. Rules and regulations compliance is mandatory for the following of the current laws regarding the activity of a company.

Through the company, its work is designed in time and space, is standardized, regulated and insured with the necessary instructions, which determine the location of the staff, their rights, obligations and specifics of its conduct in different situations.

A main feature of the work of administrative methods in the business system is the appearance of subjective dominant factor, encouraging implementation, but not the initiative. Therefore, in order to improve the conditions of market relations, the administrative methods are not sufficient for the requirements of market economy, which must therefore, be adapted and implemented by the production structures according to the market economy.

The economic reality shows that the administrative decisions should be accomplished under the economic analysis that takes into account the economic interests in the systems' management. Objectively, the art of leadership is the proper knowledge about all its methods, selecting the proper combinations between them at the present stage of development and activity of enterprises. At present, progressive methods of management are necessary, that will allow the unit production managers to be responsible for decision results received from their leaders.

The methods of economic management are understood as a set of tools and instruments targeted to an oriented goal of creation of favorable conditions for the functioning and development of the company, based on economic relations and material interests of workers and work teams.

Economic methods contribute to the development of initiative in highlighting the use of production reserves, of the growth of responsibility for the decisions made by leading people.

In the system of *economic methods of management*, *planning* and *economic levers* play an important role. A special attention will be given to planning, since through it there is developed the curriculum of tasks attribution at various levels of production management.

Therefore, the plan is a set of concrete work regarding the enterprise activity for a certain period. Forecasting is an assumption of economic development on a long perspective. In conditions of market relations a number of factors are being developed that makes the need to improve the planning, including the activation of planning functions (prediction) of an enterprise, development of scientific bases for the plan development, compliance with the balanced and proportionate development of productive work. Within the company and its subdivisions, a special attention should be given to the discipline in order to carry out the planned aims, correction of the plans that arise

cerințele consumatorului, relațiilor vamale, reglării impozitelor la mărfurile din import și export. În aceste condiții, cointeresarea lucrătorilor va crește în ceea ce privește rezultatele, obținute din activitatea întreprinderii, pe parcursul anumitor perioade de timp redefinite.

Ca funcție de conducere, planificarea marchează următoarele etape:

- prognozarea, care stabilește, prezumtiv, viitorul produselor socio-economice ale dezvoltării sistemului de producție;

- aprecierea probabilității, negative sau pozitive, a situațiilor în procesul de funcționare și dezvoltare a întreprinderii;

- modelarea și întemeierea științifică a situațiilor, perspectivelor de dezvoltare a producerii, mijloacele și metodele de atingere a scopurilor primare;

- programarea și fundamentarea concretă în realizarea deciziilor, prognozelor și modelelor, în timp și spațiu, folosind principiile matematice și tehnica de calcul.

În acest sens, o însemnătate mare revine, în câmpul de afaceri, unităților comerciale, unde se suprapune măsura costurilor cu rezultatele, obținute de către întreprinderi. La baza activității acestei metode de conducere, stau:

- independența unităților economice și manevrarea lor în cadrul realizării producției;

- principiul de autorecuperare și rentabilitate ale întreprinderii;

- controlul valutar și financiar;

- cointeresarea materială și stimularea economică.

Activitatea de diagnoză (interpretarea rezultatelor prin intermediul unei sinteze) este utilă factorilor de conducere, fiindcă oferă răspunsuri întrebărilor esențiale ale planificării, și anume: care este starea actuală a sistemelor conduse, unde dorim și de ce posibilități dispunem pentru a realiza această trecere de la „ceea ce este” la „ceea ce am dori să fie”. Diagnoza oferă informațiile, necesare înțelegerii stărilor reale, permite o reflecție critică asupra proceselor conduse.

Întrucât metodele economice sunt bazate pe folosirea resurselor materiale și economice, se evidențiază trei grupe de interese: personale, colective și globale. Totodată, interesul devine un motiv activ în realizarea scopurilor atunci când angajatul este convins, că atingerea acestora este în puterile sale.

Concepția motivării este dezvoltată pe larg în managementul general, însă F. Taylor a pus, la bază, sistemul științific al normării cheltuielilor de timp pentru fiecare gen de lucru sau îndeplinirea diferitor operații de producție, orientate spre muncitorii cu grade diferite de eficiență. Diferențierea lucrătorilor, în funcție de productivitatea muncii, era însoțită de un tarif de remunerare al muncii prestate, ceea ce însemnă o piață substanțială concomitent cu efortul depus. În același timp, neîndeplinirea sarcinilor de producție se solda cu o remunerație scăzută.

Pârghiile economice (prețurile, impozitele, creditele, penalitățile, relațiile vamale) corespund relațiilor economiei de piață, naturii socio-economice a întreprinderii în cadrul mecanismului gospodăririi, constituind unul din factorii de dezvoltare a producției și de schimb în condițiile pieței. Pârghiile economice dețin un rol major în măsurarea

from customer's requirements, customs relations, and adjustment of taxes on import and export goods. In these circumstances, the workers will be interested in obtaining good results as a result of business activity during certain redefined periods of time.

As a leading function, planning has the following steps:

- forecasting, which establishes presumptive the future of socio-economic products of the production system development;

- negative or positive probability assessment of the situations in the process of activity and development of the company;

- modeling and scientific foundation of the circumstances, prospects of development of production, means and methods of achievement of the primary goals;

- concrete programming and substantiation in decisions' fulfillment, in forecasts and models in time and space, using mathematical and computing principles

In this regard, a great significance lies in the business field, on the commercial units, where there are overlapping the costs with the obtained results in the company. At the basis of this management method there are:

- independence of the economic units and their maneuvering in the performance of the production execution;

- principle of self-recovery and profitability of the company;

- currency and financial control;

- economic incentives and material stimulating.

The diagnostic work (interpretation of the results through a synthesis) is useful for the leading factors, because it offers answers to the key questions of planning, namely: what is the current state of the managed systems, where we want and what possibilities we have to make this transition from "what is" on "what we want to be." Diagnosis provides the needed information to understand the real state, which allows a critical reflection on the run processes.

Since the economic methods are based on the use of materials and economic resources, there are identified three groups of interests: personal, collective and global. However, the interest becomes an important reason in achieving the aims when the employee is confident that its strength lies in its achievement.

The motivation concept is disclosed in detail in the general management, but F. Taylor put on the basis the scientific system of expenditure standards of time for each different type of work or performance of different operations oriented to workers with varying degrees of effectiveness. Differentiation of workers according to their labor productivity was accompanied by a tariff of remuneration for their work, which means a substantial market along with the made effort. At the same time, the non-fulfillment of the production tasks will end with a low remuneration.

Economic levers (prices, taxes, credits, penalties, customs relations) correspond, according to the market economy relations, to the socio-economic nature of the

costurilor, ca metodă rațională de gospodărire, care sintetizează în sine funcțiile de conducere și instrumentele lor de evaluare pentru obținerea, de către întreprindere, a rezultatelor fructuoase.

Criza economică reflectă necesitatea aprofundării reformelor și acțiunii lor în toate ramurile economiei naționale. În procesul de conducere, se disting două categorii de activitate: de conducere și de execuție. Prin intermediul acestora, funcționează metodele de drept, împletite cu cele administrative și economice. În ansamblu, aceste metode au o funcție de reglare, acționând asupra conștiinței și comportamentului persoanelor, implicate în procesul de producție și schimb. Astfel, economia întreprinderii este determinată, într-o anumită măsură, de caracterul și asumarea de drepturi a subiecților ei, lucru evident acum, când personalitatea umană aparține patrimoniului public, fiind inspirată de legitățile juridice, adecvate economiei tranzitorii.

Concepția statutului de drept al personalității, în economia de piață, reiese din contextul categoriilor juridice prin intermediul stabilirii obligațiilor și drepturilor în funcționarea socială a personalului. În mare măsură, aceasta este o apreciere a activității, a caracterului constructiv al statutului de drept, întrucât problema sa este strâns legată de activitatea socială a omului. Aceasta se evidențiază prin:

- rolul decisiv al factorului uman, al activizării lui în dezvoltarea producției, în condițiile gospodăririi mecanismelor pieței;
- non-estimarea factorului uman și absolutizarea factorilor materiali și substanțiali privind producția, cu un oarecare determinism tehnologic;
- schimbarea situației socio-economice în producție, îndeosebi în relațiile bani-marfă;
- creșterea activității pieței în structurile de întreprinzători care își largesc serviciile de deservire a funcționării pieței bursiere etc.

Dreptul reglează organizarea și activitatea subiecților conducerii ca subsisteme interdependente. O mare importanță deține asigurarea cu normative de drept a întregului proces de conducere în dinamica relațiilor de piață, unde funcționează și acționează subiecții și obiectele conducerii. Dreptul permite construirea unei premise, necesare apariției diverselor funcții de conducere la toate etapele sale.

În activitatea de administrare, formele reglementării de drept sunt, în particular, diverse: regulamentul întreprinderii, instrucțiuni ale posturilor, reguli în luarea deciziilor, reguli privind legăturile informaționale, reglementarea ședințelor, a ordinii de zi etc. Aplicarea rațională a reglementărilor expuse conferă ritmicitate procesului de conducere și reduce cheltuielile de timp, permițând sporirea eficienței sistemului de conducere.

Astfel, apare posibilitatea obținerii anticipate a actelor de drept ca documente de mare însemnătate în activitatea de conducere. În acest sens, trebuie să se țină cont de două aspecte: *primul fiind legat de implementarea, în cadrul actelor de drept, a funcțiilor de bază, susținute prin regulamentele corespunzătoare sau alte documente cu valoare juridică, iar al doilea referindu-se la imputernicirea în vederea obținerii actelor de drept.* Persoanele angajate au

company under the management mechanism, being one of the development factors of production and exchange in the market conditions. Economic levers play a major role in measuring costs as a rational management method that synthesizes the functions of leadership and self-assessment tools in order to obtain good results by the company.

The economic crisis reflects the need to deepen their reforms and actions in all branches of the national economy. There are two categories of activity in the management process: the leading and execution. Through these, the law, administrative and economic methods are functioning. Overall, these methods have a regulatory function, acting on consciousness and behavior of people involved in the production and exchange. Thus, the economy of the company is determined, in a certain extent, by the nature and rights ownership of its subjects, so obvious now, when the human personality belongs to the public patrimony, inspired by the legal regularities proper for transitional economy.

The concept of personality law status in the market economy is clear from the context of legal categories through the establishment of obligations and rights for the social activity of the staff. In a large extent, this is an appreciation of the work, of the constructive character of the law status, as its problem is closely related to human's social work activity. This is highlighted by:

- crucial role of human factor, of its activation in the development of the production, under the market management mechanisms conditions;
- non-estimation of the human factor and absolutization of the material and substantial factors relating to the total production, with some technological determinism;
- socio-economic changes in production, particularly in goods - money relations;
- growth of the market activity in the structures of entrepreneurs that expand their maintenance services on functioning of the stock exchange market, etc.

Law regulates the organization and activity of the management subjects as interdependent subsystems. A great importance has the provision of legal possession of the whole process of law governing in the dynamics of market relations, where the subjects and objects of management are acting. The law allows the construction of the assumption necessary for the emergence of various leadership positions at all its stages.

During the administration work, the forms of law rules are, in particular, diverse: business rules, job instructions, decision-making rules, rules regarding informational links, meeting rules, agenda's, etc. Rational use of the mentioned regulations gives a certain rhythm for the management process and reduces time costs while allowing increasing the efficiency of the management system.

Thus, it is possible to obtain earlier the law documents as documents of great importance in the management activity. In this way, there must be taken into account two aspects: *the first being related to the implementation in the law acts of the basic functions, supported by relevant regulations or other legally binding documents,*

drepturi, dar și obligația de a lua decizii pe măsura competenței lor. Acestea poartă răspunderea pentru luarea deciziilor la momentul convenit, precum și pentru erorile proprii acestora.

În soluționarea problemelor de drept, în cadrul metodelor de conducere, sunt necesare:

- adresarea unei competențe superioare, atât economice, cât și de drept;

- reducerea, prin toate mijloacele existente, a nivelului birocrăției, în baza folosirii mecanismului constituțional de drept, economic și managerial;

- contribuția, în cadrul răspunderii juridice, la sancțiunile economice, atât pentru conducătorii, cât și pentru angajații din câmpul de muncă, pentru folosirea nerațională a resurselor, greșelile în conducere, încălcarea relațiilor contractuale, în sistemul de afaceri;

- aplicarea pedepselor celor, care încalcă disciplina de conducere, ignoră limitele nivelului dispozițiilor sau își persecută subalternii.

Sistemul de conducere apelează, în activitatea sa, la metodele administrative și economice de conducere. Prin urmare, între ele, se poate observa o legătură legitimă, orientată spre efectuarea sarcinilor planificate și utilizarea rezervelor de producție, ce rezultă din relațiile economiei concurențiale în componența metodelor economice de conducere. Reacția la sistemul de conducere permite de a corecta programele de perspectivă, în conformitate cu cerințele pieței și cu capacitățile de producție ale întreprinderii.

Prin aceasta, sistemul de conducere își găsește propriile mijloace de rezervă în toate fazele activității, iar, în funcțiile de conducere, au loc permutări și combinații. Dezvoltarea metodelor economice are loc identic metodelor administrative, posedând, astfel, un caracter directiv. Decizia administrativă trebuie efectuată în baza unei analize profunde și a intereselor economice ale sistemelor conduse. În economia concurențială, persistă necesitatea permanentă de perfecționare a metodelor de conducere în vederea maximizării profitului.

and *the latter referring to the enforcement in order to obtain the law acts*. Employed persons have rights, but also the obligation to receive decisions on the extent of their competences. They are responsible for receiving decisions at a certain time, as for the errors contained therein.

For solving the issues of law, in the management methods there are necessary:

- asking a higher power, both economic and legal one;

- reduce, by all the available means, the level of bureaucracy, based on the use of the constitutional law, economic and managerial mechanism

- contribution, in the legal liability, for economic sanctions, both for managers and employees, for irrational use of resources, management mistakes, violation of contractual relations in the business system;

- sentencing those who violate the discipline of management, ignoring the limits of its disposition level or persecution of their subordinates.

Management system uses in its activities, the administrative and economic methods of management. Therefore, there can be seen a legal link oriented for performing of the scheduled tasks and using the production reserves, which result from the competitive economy relations in the composition of economic methods of management. Response to the management system allows correcting the perspectives programs in accordance with market requirements, and production capabilities of the company.

Through this, the management system has its own backup means in all phases of activity, and in leadership positions there are made permutations and combinations. Development of economic methods is made in the same way as the administrative ones, thereby having a directive character. The administrative decision must be made based on a high analysis and economic interests of the managed systems. In a competitive economy remains a need for continuous improvement of management methods in order to maximize profits.

Bibliografie/Bibliography

1. Smith, A. *Avuția națiunilor*. Vol. I. Chișinău, Universitas.
2. Taylor, F. *The Principles of Management*. New York: Harpers Brothers, 1911.
3. Rusu, C. *Managementul schimbării*. Iași: ed. CETEX, 2003.
4. Radu, I. și alții. *Informatică și management*. București: ed. Universitară, 2005.
5. Sârbu, I.; Georgescu, N. *Managementul întreprinderii*. Sibiu: ed. Alma-Mater, 2003.
6. Сырбу И. *Система планирования в бизнесе*. Кишинэу, МЭА, 2008. 359 с.

MANAGEMENTUL SCHIMBĂRII
ȘI SCHIMBAREA ORGANIZAȚIONALĂ –
PREMIȘĂ DE SPORIRE A PERFORMANȚEI
ÎNTRINDERII

Angela DELIU, dr., conf. univ., USEM
Iulita BÎRCA, cercet. șt. stagiar, IEFS
Pantelemon FRASINEANU, drd., UTM

Recenzent: Valeriu DOGA, dr. hab., prof. univ., IEFS

În acest articol va fi dezvăluită esența teoretică a schimbării, a managementului schimbării. La fel este expusă esența, tipologia și cele mai însemnate modele ale schimbării organizaționale.

Cuvinte cheie: schimbare, întreprindere, managementul schimbării, schimbare organizațională, schimbarea competențelor, transformarea organizațională, eficiență economică, performanță.

Schimbarea este moto-ul prezentului. Trăim într-o lume în care ziua de mâine este din ce în ce mai puțin previzibilă. Schimbarea reprezintă o permanență a vieții noastre, regăsind-o în evoluția tuturor stărilor și structurilor. De altfel, evoluția și schimbarea sunt nemijlocit legate, prima fiind aproape totdeauna firească și oarecum logică, cea de-a doua având caracter nesistematic și mai degrabă surprinzător. Accelerarea ritmului și amplitudinii schimbărilor este simptomatică pentru aceste timpuri, este provocatoare de neliniști și determină căutări permanente din partea firmelor.

Schimbarea este un proces social căruia i se asociază în mod nemijlocit o anumită rezistență, o veritabilă sursă de conflicte. Pentru oameni schimbarea presupune ruperea de trecut, chiar și de succesul de odinioară și angajarea într-o lume nouă, necunoscută. Astfel, schimbările sunt de multe ori incomode, pot crea nesiguranță și necesită curaj, dorința de progres, dar și capacitatea de a gestiona și îmbunătăți continuu întregul proces care este foarte complex.

Este de menționat, că **schimbarea** este vitală în vederea asigurării succesului pe termen lung al întreprinderii. Inițiatorul schimbării, agentul schimbării, obiectul schimbării, tipul acesteia, persoanele influențate de schimbare și evaluarea schimbării reprezintă principalii factori care trebuie luați în calcul dacă se dorește gestionarea eficientă a procesului schimbării a unei organizații.

Întreprinderea este ea însăși o entitate în schimbare, obligată să-și amelioreze și adapteze permanent nivelul, structura și calitatea transformărilor pe care le produce asupra unor elemente de intrare pentru a satisface nevoile pieței, personalului, administrației și pentru a câștiga ea însăși în termeni de profit, imagine, cotă de piață, capacitate de extensie, rezistență în fața concurenței etc. Realitatea și filosofia schimbării au evoluat în timp, într-o manieră oarecum naturală. Managementul s-a lăsat ușor ispitit de schimbare în ultimele decenii. Ispita a fost, poate, sfidarea globalizării, proces declanșat cu peste trei decenii în urmă, aflat în plină evoluție, puțin controlat și teoretizat.

În așa fel este de admis, că *Managementul schimbării* nu

CHANGE MANAGEMENT
AND ORGANIZATIONAL CHANGE –
A PREMISE TO INCREASE COMPANY'S
PERFORMANCE

Angela DELIU, PhD, associate professor, USEM
Iulita BIRCA, scientific researcher intern, IEFS
Pantelemon FRASINEANU, PhD student, UTM

Reviewer: Valeriu DOGA, PhD, professor, IEFS

In this article will be disclosed theoretical essence of the change and of the change management. Also are exposed the essence, typology, and the most significant models organizational change.

Keywords: change, company, change management, organizational change, change skills, organizational transformation, economic efficiency, performance.

Change is the motto of the present. We live in a world where tomorrow becomes less and less predictable. Change represents a constant our lives and we can find it in the evolution of all states and structures. Furthermore, the evolution and change are directly related between them, to the first is almost always somewhat natural and logical, the second having an unsystematic character and rather surprising. Acceleration of the rhythm and the scale of changes are symptomatic for these times, it creates anxiety, and cause the permanent searches by the companies.

Change is a social process which is directly associated to a certain strength, a real source of conflict. For people, change represents a breaking with the past, even with the success of the past and engaging in a new unknown world. Thus, changes are often awkward, and they can create uncertainty and require courage, desire for progress and ability to manage and continually improve the whole process which is very complex.

It is worth noting that **change** is vital to ensure a long term success of the company. Initiator of change, the change agent, subject of change, its type, people affected by change and the evolution of change are the main factors to be taken into account if we want to manage effectively an organization's change process.

The organization itself is a changing entity, bound to continuously improve and adapt the structure and quality of changes that occur on some inputs in order to meet the market needs, the needs of staff, administration and in order to win itself in terms of profits, image, market share, capacity expansion, resistance to competition, etc. Reality and the philosophy of change have evolved over time, in a somewhat natural way. Management was left slightly tempted by changes in recent decades. The temptation was, perhaps, the contempt of globalization, a process started with more than three decades ago, which is continuously evolving, and is less controlled and theorized.

Thus it is acknowledged that *Change management* is not, in principle, something new, but a new

este, în principiu, ceva cu totul nou, ci o nouă formă de iluminare a schimbării sau de modificare a centrului său de greutate.

Conceptul „*managementul schimbării*” caută să remodeleze gândirea managerilor, de la acea orientare pur economică axată pe goana după profit la noi dimensiuni valorice de tip social (ex. motivația și satisfacția angajaților) sau ecologice (ex. aspecte de mediu) și de durabilitate.

Managementul schimbărilor reprezintă totalitatea proceselor, instrumentelor și tehnicilor de a aduce oamenii de partea schimbării cu scopul de îmbunătăți performanțelor organizației [1, p. 65].

În economia întreprinderii, prin managementul schimbării se înțelege elaborarea, administrarea și evaluarea sistematică a schimbărilor într-o întreprindere. Schimbările pot lua forma unor noutăți, adaptări, îmbunătățiri, precum și a eliminării greșelilor din trecut [2, p. 46].

Managementul schimbării cuprinde astfel controlul schimbării în întreprindere precum și adaptarea flexibilă a unei întreprinderi la schimbările continue.

În funcție de aceasta, *schimbarea organizațională* reprezintă o transformare de natură tehnică sau managerială care are loc în cadrul organizației [3, p. 31].

Schimbarea organizațională vizează efectuarea unor modificări esențiale ale organizației, în ansamblul sau, aceasta fiind în opoziție cu micile schimbări, care presupun modificări neesențiale ale structurii organizatorice, ale programului de lucru sau ale persoanelor aflate în diferite funcții de conducere sau de execuție [6].

Schimbarea organizațională presupune modificarea misiunii și a viziunii unei organizații, introducerea de noi tehnologii cu noi tipuri de activități, introducerea unui sistem de evaluare a performanțelor și reconceperea sistemului de salarizare, modificări de esență în structura organizațională, orientarea spre noi grupuri de clienți-ținta cu alte necesități și comportament total diferit decât al clienților avuți în vedere până atunci, introducerea sistemului de management prin obiective și altele.

Schimbarea organizațională corespunde unei noi orientări, *fundamentale* și *radicale*, privind modalitățile în care organizația urmează să-și desfășoare activitatea, având implicații esențiale asupra comportamentului tuturor componentelor unei organizații, de la seful executiv, până la personalul de execuție. Spre deosebire de *schimbarea individuală*, care afectează modul de acțiune, mijloacele cu care operează, responsabilitățile și competențele de care acesta are nevoie sau de schimbarea la *nivel de grup*, schimbarea organizațională le include pe cele anterioare, dar mai presupune și multe alte caracteristici ce țin de funcționarea organizației ca sistem. Drept urmare, pe măsura ce schimbarea trece de la individ la grup și de aici la organizație, crește atât gradul de dificultate în realizarea ei, cât și timpul necesar (*vezi figura 1*).

form of change lighting or amendment of its center of gravity.

The concept of „*change management*” seeks to reshape the thinking of managers, from that purely economic orientation focused on the pursuit of profit to the new value dimensions of social type (eg motivation and employee satisfaction) or environmental (eg environmental issues) and sustainability.

Changes management represents the amount of processes, instruments and techniques in order to bring people to the change for the improvement of the organizational performance [1, p. 65].

In the company's economy, through the change management can be seen the development, management and evaluation of systematic changes in a company. Changes may take the form of news, adaptations, and improvements and of elimination of the past mistakes [2, p. 46].

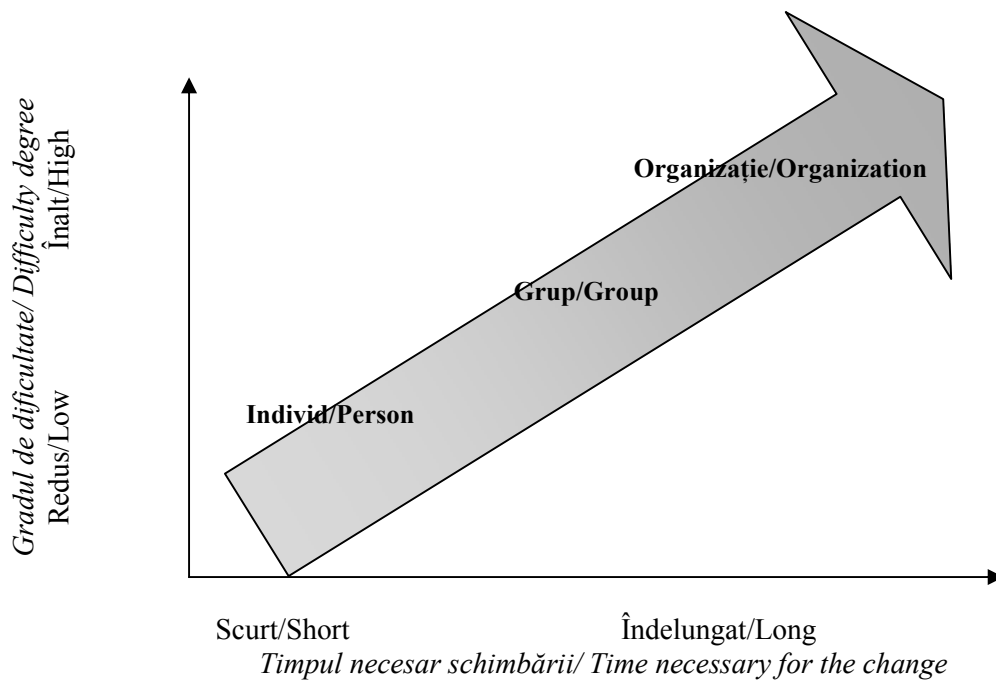
Change management includes enterprise change control and the flexible adaptation of a company to the continuous changings.

According to this, the *organizational change* is a technical or a managerial transformation that occurs in the company [3, p. 31].

Organizational change is aimed to make some essential changes in the organization as a whole, which is in opposition with small changes, which require non-essential changes in the organizational structure, of the work program or of other persons that have managerial or executive functions [6].

Organizational change involves changes in the mission and vision of an organization, introduction of new technologies with new types of activities, introducing a performant appraisal system and redesigning the payroll system, essential changes of the organizational structure, orientation to new target groups of customers with other needs and a completely different behavior, the introduction of the management system by objectives and others.

The organizational change corresponds to a new *fundamental* and *radical* orientation, regarding the ways in which the organization has to develop its activity, with implications on the behavior of all components essential to an organization, from chief executive to executive staff. Unlike *individual change*, which affects the way of action, the means by which it operates the responsibilities and competencies that it needs or the change at a *group level*, the organizational change includes all of these, but also implies many other features that are related to the company activity as a system. Therefore, as the change passes from individual to group, and then to the organization, the degree of its achieving increases, and also the necessary time (*see Figure 1*).

**Fig. 1. Durata schimbării și gradul de dificultate/
Fig.1. Duration of change and the difficulty degree**

Sursa: După Panaite Nica [6]./Source: After Panaite Nica [6].

Schimbarea organizațională vizează modificarea de proceduri și sisteme, de structuri organizatorice și responsabilități, dar în egală măsură și schimbarea de competențe. În noua construcție, oamenilor le sunt necesare noi cunoștințe și abilități pentru a acționa. În plus, managerilor le sunt necesare noi deprinderi pentru a sprijini salariații să traverseze schimbarea. La fiecare nivel al organizației, managerii trebuie să aibă cunoștințele necesare pentru a realiza în mod constant schimbarea și să sprijine personalul de execuție pentru a traversa perioade ce se pot dovedi a fi stresante pentru mulți dintre angajați. Aceștia li se cere un alt mod de gândire, un alt sistem de valori. Tot ce a fost *normal* până acum, devine *de nedorit, inadecvat* sau chiar *inadmisibil*.

Dezvoltarea competențelor cere o nouă atitudine a oamenilor și o nouă abordare a problemelor. Ei trebuie să aibă capacitatea de a-și schimba propriile responsabilități, de a înțelege sensul schimbării, chiar în timp ce schimbarea se produce, dar și după ce a avut loc.

Potrivit momentele menționate și cunoscute, **Managementul schimbării** presupune un ansamblu de activități specifice (comunicare, antrenare, tutelare și pregătire) pentru a orienta oamenii astfel încât să se obțină rezultatele scontate. Și astfel, într-o întreprindere pot fi introduse câteva proceduri sau poate fi implementat un nou sistem de proceduri, dar oamenii trebuie să știe să le folosească și, cel mai important, să conștientizeze care sunt beneficiile viitoare ale acestei schimbări, atât pentru ei cât și pentru organizație, pe planul instrumentelor și al tehnicilor folosite, dar și al efortului pe care urmează să-l depună.

Schimbarea competențelor la nivelul organizației vizează asigurarea capacității de a aplica cu succes noile practici și

Organizational change tends to transform the procedures and systems, organizational structures and responsibilities, but also the power changes. In the new construction, people need new knowledge and skills to act. In addition, managers need new skills to help employees to pass the change. At each level of the organization, managers must have the necessary knowledge to consistently make the change and to support the executive staff to cross the period which may prove to be stressful for many employees. They are asked a different way of thinking, a different value system. Everything that has been *normal* so far, becomes highly *undesirable, inappropriate* or even *unacceptable*.

Skills development requires a new attitude and a new approach to human problems. They must have the ability to change their responsibilities, to understand the meaning of changes, even while changes are occurring, and after that they had taken place.

Taking into account the specified and the known moments, **change management** requires a set of specific activities (communication, training, tutorial and preparing) to guide people in order to achieve the desired results. And so, several procedures can be placed in a company or it may be implemented a new system of procedures, but people need to know to use them and what is more important, to realize the benefits of this future changes, both for themselves and for their organization, in terms of the used tools and techniques, but also of the effort that they suppose to make.

Changing the organization's powers aims to ensure the ability of a successfully application of the new practices and procedures. If the change can be achieved by

proceduri. Dacă schimbarea poate fi realizată prin explicare de către inițiatori și învățare, de către cei care urmează să o pună în practică, schimbarea competențelor necesită o legătură strânsă cu valorile și cultura organizației. Pentru realizarea schimbării competențelor, inițiatorii trebuie să-și orienteze atenția de zi cu zi asupra personalului de execuție. În managementul schimbării, aceștia trebuie să fie grupul-tintă pentru majoritatea activităților de sprijinire, de înțelegere a sensului și a beneficiilor viitoare ce se vor obține ca urmare a schimbării. Deși în majoritatea cazurilor, în practică, personalul de execuție a constituit principalul obstacol pentru schimbare, adesea rolul acestora este subestimat. De aici și multe eșecuri ale programelor de schimbare inițiate în ultimii ani.

Mediul ambiant extern în cadrul căruia acționează organizația poate fi deosebit de dinamic prin „avalanșă” de noi produse și tehnologii, prin modificări ale factorilor demografici și culturali, prin globalizarea și intensificarea competiției, prin schimbări în cadrul legislativ și a. Acestor schimbări ale mediului ambiant, organizația le poate face față, prin promovarea de transformări tehnice, economice și manageriale interne. Prin schimbări organizaționale interne – modernizarea produselor și tehnologiilor, asimilarea de noi produse, introducerea de noi tehnologii, modificări în rețeaua de distribuție – influențează mediul ambiant extern.

Schimbările organizaționale se clasifică după două criterii generale importante [3, p. 31-34]:

I. După posibilitatea de prevedere a schimbărilor din mediul ambiant și a influenței exercitate de organizație asupra acesteia;

II. După amploarea schimbărilor.

✓ În funcție de primul criteriu de divizare a schimbărilor sau după posibilitatea de prevedere a schimbărilor din mediul ambiant și a influenței exercitate, deosebim două tipuri generale de schimbări:

- *Schimbări organizaționale anticipative*, care sunt schimbări planificate în vederea adaptării la modificările anticipate ale mediului extern. Prin aceste schimbări firma caută să obțină avantaje competitive asupra concurenților din mediul ambiant planificând unele modificări tehnice, economice și manageriale;

- *Schimbări organizatorice reactive*, prin care organizația caută să se adapteze unor transformări neașteptate, neprevăzute ale mediului ambiant extern.

✓ În funcție de al doilea criteriu de divizare a schimbărilor sau după amploarea schimbărilor deosebim următoarele două tipuri generale de schimbări:

- *Schimbări organizaționale incrementale*, care reprezintă unele ajustări sau modificări de o amploare moderată - modernizarea unor produse, perfecționări de o nouă amploare a producției, muncii și conducerii.

- *Schimbări organizaționale strategice*, sunt modificările de mare amploare, care pot schimba configurația sau direcția firmei – asimilarea de noi produse în vederea diversificării producției, introducerii de noi tehnologii, schimbării orientărilor strategice, schimbări majore în structura organizatorică, informatizării firmei.

Este de menționat, că prin îmbinarea acestor două criterii rezultă următoarele tipuri specifice de schimbări organizaționale (vezi tabelul 1).

explaining and learning by the initiators, by those who are going to put it into practice, changing skills require close contact with the organization's values and culture. To realize the competencies changes, the initiators have to focus attention on the daily executive staff. In change management, they should be the target group for the most support actions, for understanding the meaning and the future benefits which will be obtained as a result of the change. Although, in most of cases in practice, the staff was the main obstacle to implement the change, their role is often underestimated. And because of this, many failures of the initiated change programs appear in recent years.

The external environment in which works the company, can be very dynamic through the avalanche of new products and technologies, changes of demographic and cultural factors, through the globalization and the increased competition, changes in legislation, etc. The organization may face these environmental changes by promoting the transformation of technical, economic and internal management. Through internal organizational changes – upgrading products and technologies, acquisition of new products, introduce new technologies, changes in the distribution system – there is influenced the external environment.

Organizational changes are classified after two important general criteria [3, p. 31-34]:

I. After the possibility of changes prediction in the environment and the company's influence over it;

II. After the magnitude of the changes.

✓ According to the first criterion of division of changes or after the possibility of prediction of environmental changes and the exercised influence, we distinguish two general types of changes:

- *anticipatory organizational changes*, that are changes planned to adapt to the anticipated modifications in the external environment. With these changes the company is seeking to obtain competitive advantages over competitors, planning some technical, economic and managerial changes;

- *reactive organizational changes* through which the organization seeks to adapt to the sudden and unexpected changes of external environment.

✓ According to the second criteria of change division or after the magnitude of the changes, we distinguish the following two general types of changes:

- *incremental organizational changes*, which are some adjustments or modifications of a moderate scale – upgrading of products, refinements of production, labor and management;

- *strategic organizational changes* are major changes that can change the configuration or direction of the company – the assimilation of new products in order to diversify production, introduction of new technologies, changing policy guidelines, major changes in organizational structure, business computerization.

It is worth to say that by combining these two criteria results in the following specific types of organizational changes (see Table 1).

Tabelul 1/Table 1

Tipurile specifice de schimbări organizaționale/
Specific types of organizational changes

Schimbări organizaționale/ Organizational changes	Incrementale /Incremental	Strategice/ Strategic
Anticipative /Anticipatory	Ajustări /Adjustments	Reorientări/ Reorientations
Reactive/ Reactive	Adaptări /Adaptations	Reconcepere/Redesigning

Sursa: După Negoescu [3, p. 32] și [4, p. 27]./Source: After Negoescu [3, p. 32] and [4, p. 27].

Deci, în tabelul 1 am fost prezentate *tipurile specifice de schimbări* sau numita *matrice a schimbărilor organizaționale ale lui Nadler*. Esența tipurilor specifice de schimbări, ce revin în subordinea celor generale, se caracterizează în felul următor:

- *Schimbările de ajustare* reprezintă modificările cel mai comune, mai puțin intense și cu riscul cel mai mic. Ele se concretizează în conceptul japonez de Kaizen, perfecționare continuă. Ele se bazează pe ideea că este mai bine să anticipezi și să eviți problemele, decât să așteptați pasiv să se producă o dereglare, după care să acționezi.

- *Schimbările de adaptare*, la fel ca și cele de ajustare, sunt de o intensitate mai mică, apar însă ca o reacție la presiunile mediului ambiant și asigură răspunsul favorabil al firmei la cerințele ambianței externe.

- *Schimbările de reorientare* sunt transformări strategice planificate, de mare amploare, prin care se reconfigurează și redirecționează organizația pentru a face față transformărilor majore anticipate ale mediului ambiant sau pentru a influența acest mediu în vederea obținerii unui avantaj competitiv major.

- *Schimbările de reconcepere* sunt transformări tehnice, economice și manageriale de mare amploare prin care organizația se adaptează la unele modificări majore ale mediului ambiant. Aceste schimbări sunt cele mai riscante, nefiind anticipate, nu pot fi gândite și pregătite la timp.

Deci, *transformarea organizațională* înseamnă schimbări profunde ce au în vedere concomitent armonizările (ajustările), adaptările și reorientările organizaționale. Frecvent, transformarea organizațională implică reconceperea organizației în ansamblul său [4, p.28].

În realizarea unei schimbări organizaționale pot fi avute în vedere diferite maniere de abordare, dintre care putem evidenția două, total opuse, atât din punct de vedere al practicilor folosite, cât și al raționamentelor care stau la baza orientării procesului de ansamblu.

- *Prima maniera este cea mecanicistă, orientată pe procese, sisteme și structuri, și este o schimbare impusă angajaților.*

- *Cea de a doua este una organică, orientată pe comportamentul resurselor umane și pe abilitățile, deprinderile pe care aceștia trebuie să și le însușească pentru a reuși. Și este o schimbare însușită de către angajați.*

- *Și în practică, în funcție de condițiile concrete, pot fi folosite combinații ale celor două maniere de abordare.*

Trebuie de menționat că, mulți manageri consideră schimbarea a fi esențială pentru succesul organizației, deoarece încurajează continuu salariații să caute domeniile esențiale în care pot fi întreprinse schimbări.

Schimbarea organizațională poate determina **modificări esențiale** în (sau **consecințele schimbării organizaționale**):

So, in Table 1 there were presented the *specific types of changes* or the so-called *Nadler's organizational changes matrix*. The essence of the specific types of changes, that are subordinated to the general obligations, are characterized as follows:

- *Adjustment changes* are the most common changes, less intense and with the lowest risk. They are reflected in the Japanese concept of Kaizen, continuous improvement. They are based on the idea that it is better to anticipate and avoid problems than to wait passively to produce a failure, after what you act;

- *Adaptation change*, as well as the adjustment ones, are of a lower intensity, but appear as a response to environmental pressures and ensure the company's favorable response to the requirements of the external ambience;

- *The reorientation changes* are planned strategic changes of a great magnitude, through which there the company is reconfigured and redirected in order to face the major changes in the environment or to influence this environment to achieve a major competitive advantage;

- *The redesigned changes* are technical, economic and management major changes, through which the organization is adapting to some major changes in the environment. These changes are the most risky; they are not anticipated, can not be designed and prepared on time.

So, the *organizational transformation* means profound changes while considering at the same time: harmonization (adjustments), organizational adjustments and reorientations. Frequently, organizational transformation involves redesigning the organization as a whole [4, p.28].

In the achievement of organizational changes can be taken into consideration different ways of approaches, of which we can highlight two totally opposite, both in terms of the used practices and of the reasoning that stand on the base of the whole process orientation.

- *The first manner is a mechanistic one, focused on processes, systems and structures, and it represents a change imposed for the staff.*

- *The second is an organic, oriented on human behavior and skills, skills that they need to learn and to succeed with them. And there is a change endorsed by the employees.*

- *In practice, depending on specific conditions, there can be used any combination of the two ways of approaches.*

It should be noted that many managers consider change to be essential for the success of the company, since they encourage employees to continuously seek the key areas

- maniera de a face lucrurile și de îndeplinire a responsabilităților;
- sistemele, procedurile, relațiile și instrumente de lucru;
- sistemul de evaluare și raportare a performanțelor individuale, de grup și organizaționale;
- sistemul de motivare și antrenare a resurselor umane;
- numărul, structura și rolul posturilor de munca;
- produsele și serviciile oferite;
- amplasarea geografică a piețelor și a locurilor de desfășurare a activităților.

În literatura de specialitate sunt cunoscute diverse teorii sau modele ale schimbării organizaționale [5, p. 51]. Cunoscute sub denumirea de „teorii ale schimbării” sau „modele ale schimbării”, concepțiile privind planificarea și implementarea schimbărilor în organizație descriu activitățile specifice impuse de inițierea și desfășurarea schimbării într-o organizație.

În literatura de specialitate sunt cunoscute, ca fiind mai importante, următoarele teorii sau modele ale schimbării:

- modelul lui Lewin [5, p. 51],
- modelul acțiunii de cercetare [5, p. 52],
- modelul adaptărilor contemporane la acțiunea de cercetare [5, p. 53],
- modelul abordării sistemice [5, p. 54],
- modelul general de planificare a schimbărilor [5, p. 56].

Modelul lui Kurt Lewin – într-o lucrare de referință, K. Lewin elaborează unul dintre primele modele de planificare a schimbărilor, în care el concepe schimbarea ca o modificare a acelor forțe care mențin sistemul de comportamente stabil. K. Lewin considera, că starea de la un moment dat este rezultatul acțiunii a două categorii de forțe. Pe de o parte, sunt forțele care acționează, forțează schimbarea, iar pe de altă parte, sunt forțele care se opun schimbării, care se consideră într-o rezistență la schimbare. Când cele două categorii de forțe sunt aproximativ egale, sistemul, care poate fi organizația, se află în echilibru. Pentru a schimba acest echilibru, fie se va determina o creștere a forțelor care fac presiune asupra schimbării, fie se va încerca o diminuare a forțelor care se opun schimbării. K. Lewin consideră că procesul schimbării trebuie să fie format din trei etape. Și aceste etape sunt numite etape *dezghețarea (deschiderea), mișcarea (modificarea) și înghețarea (închiderea)* și așa cum reiese din figura 2 au următoarea logică de exercitare.

Este de menționat, că anume acest model se consideră unul din cel mai receptiv model de schimbare.

where changes can be undertaken.

Organizational change can cause **significant changes** in (or the **consequences of organizational change**):

- *way of doing things and fulfilling responsibilities;*
- *systems, procedures, relationships and work tools;*
- *system of performance evaluation and reporting of the individual, group and organizational performances;*
- *the motivation and training of human resources;*
- *the number, structure and role of jobs;*
- *products and services;*
- *geographic location of markets and places of work.*

In the specialized literature there are known theories or models of organizational change [5, p. 51]. Being known as „theories of change” or „models of change” concepts, planning and implementing change in the organization, describe specific activities required for the initiation and conduct of changes in an organization.

In literature there are known as being the most important, the following theories or models of change:

- *Lewin's model [5, p. 51]*
- *action research model [5, p. 52]*
- *contemporary adaptation model to the research activity [5, p. 53]*
- *systemic approach model [5, p. 54]*
- *general model of changes planning [5, p. 56].*

Kurt Lewin's model – in a reference work, K. Lewin elaborates one of the first models of change planning, in which he conceives the change as a change of those forces that maintain stable the system behavior. K. Lewin believes that state, at a moment of time, is the result of two types of forces. On the one hand are the forces that act, that force changes, and on the other hand, are forces that resist changes, which are considered a resistance to change. When the two types of forces are roughly equal, the system that can be a company is in balance. To change this balance, whether it will be increased the pressure on the forces that are changing or will be seek a reduction of the forces that resist change. K. Lewin believes that the process of change must be made in three stages. And these steps are called: *unfreezing stage (opening), moving (changing) and freezing (close)* and as shown in Figure 2 have the next logical pursuit.

It should be noted that this particular model is considered one of the most responsive to change models.

Figura 2/ Figure 2

Modelul lui Kurt Lewin/
Kurt Lewin's model

- *Modelul acțiunii de cercetare* – Acest model se bazează pe considerarea planificării schimbării ca un proces ciclic în care o acțiune de cercetare inițială a activității organizației furnizează informații care va sta la baza unei alte acțiuni de cercetare ș.a.m.d. Aceste acțiuni ciclice de cercetare se bazează pe strânsa

- *Action research model* – This model is based on the consideration of change planning as a cyclical process in which the initial action of a research organization activity provide information that will form a basis for other research activities etc. This cyclical action research is based on a

colaborare dintre componentii organizației și specialiștii în procesele schimbării. În cadrul modelului se pune mare accent pe colectarea de date, pe diagnosticare și pe evaluarea rezultatelor obținute în urma măsurilor întreprinse.

- *Modelul adaptărilor contemporane la acțiunea de cercetare* – acest model contemporan se aplică la o gamă tot mai largă de domenii, începând cu problematica organizației, până la dezvoltarea unor națiuni și la promovarea schimbărilor sociale. În acest context, activitățile de cercetare se caracterizează prin creșterea numărului participanților la procesele schimbării și prin promovarea unor concepte și modalități pozitive în procesele schimbării.

- *Modelul abordării sistemice* – potrivit unei abordări sistemice, organizația este influențată în principal de cinci variabile care se interconstrucionează reciproc, care sunt; personalul, sarcinile, tehnologia, structura și strategia. Modelul abordării sistemice oferă managerilor posibilitatea să găsească schimbările în interconstrucioneările dintre elemente, deoarece nu se poate schimba o parte a unui ansamblu fără a schimba ansamblul.

- *Modelul general de planificare a schimbărilor* – fiecare dintre primele patru modele ale schimbării prezentate anterior surprinde un anumit specific în modul în care se concepe procesul trecerii de la situația actuală la cea dorită. Totuși însă prezintă unele trăsături comune, ceea ce ne conduce la ideea posibilității conceperii unui model general de planificare și implementare a schimbărilor organizaționale. În cadrul modelului sunt evidențiate cele patru principale de planificare și implementare în cadrul unei organizații, de la declanșarea studiului și atragerea personalului în procesul schimbării, la diagnosticarea activității în care se urmărește să se implementeze schimbarea, la planificarea activității trecerii de la situația actuală la situația viitoare dorită, până la evaluarea procesului schimbării prin prisma unor criterii specifice organizației și consolidarea acestor schimbări prin construirea unui nou echilibru al sistemului organizației.

Este de menționat, că toate aceste modele pot fi luate în considerare pentru conturarea unei metodologii de planificare și implementare a schimbărilor în cadrul organizației, care să cuprindă ansamblul de activități necesare a fi desfășurate, din momentul deciziei pe care o au managerii pentru a introduce schimbarea, până la evaluarea și instituționalizarea acelei schimbări.

Deci, după cum observăm, schimbarea organizațională nu poate fi făcută doar de dragul schimbării, dar în general în funcție de interesul economic. Deci, schimbarea organizațională poate fi determinată de o serie de cauze majore, cum ar fi [7]: *insuficienta cronică a resurselor financiare; diminuarea competitivității în raport cu principalii concurenți; necesitatea îmbunătățirii substanțiale a productivității muncii; necesitatea îmbunătățirii substanțiale a profitabilității; necesitatea îmbunătățirii substanțiale a prestigiului; modificarea statutului juridic al organizației sau modificarea formei de proprietate.*

Adoptarea metodelor teoriilor ale managementului schimbării, ale schimbărilor organizaționale este un proces dificil, dar necesar, de aceea continuă în pofida dificultăților. Însă, organizațiile aflate în situații de criză sunt obligate să-și adapteze atât strategiile, cât și structura la presiunile prin care mediul le împinge la schimbare. Obligarea este impusă de utilizarea resurselor economice deficitare și limitate a societății de către agenții economici în activitatea lor, și de aceea utilizarea lor ineficientă nu le este permisă.

close collaboration between components and specialist of the organization in the change processes. In the model there are put great emphasis on collecting data, on the diagnosis and evaluation of the results obtained from the taken measures.

- *The contemporary adaptation model* to the action of research – this contemporary model is applied to a wide range of fields, from organization issues, to developing nations and promotion of social changes. In this context, research is characterized by increasing the number of participants in change processes and concepts and ways to promote positive change processes.

- *The systemic approach model* – according to a systemic approach, the organization is mainly influenced by five variables that are interrelated, they are, staff, tasks, technology, structure and strategy. The systemic approach provides managers the opportunity to find the changes in the interacting elements, because you can not change one part of a whole country to change the whole picture.

- *The general model for change planning* – each of the first four models of change presented above captures a specific way how to design the process of transition from current to the desired position. Still have some common features, which lead to the idea of the possibility of designing a general model for planning and implementing organizational change. In the model there are highlighted four main principles for planning and implementation within an organization, beginning with the start of the study and attracting the staff in the process of change, to the diagnosis of activity that seeks to implement the change, to planning the transition from the current situation to situation desired in future, until the evaluation process of change through the organization and strengthening of a specific criteria and reinforce these changes by building a new organization system equilibrium.

It should be noted that all these models can be considered to outline a methodology for planning and implementing change within the organization, including all activities required to be performed, since the moment of decision that managers have to introduce change, to evaluate and institutionalize those changes.

As shown, organizational change can be made for the sake of change, but of the general economic interest. So, organizational change may be caused by a number of major cases, such as [7]: *chronic shortage of financial resources, diminishing competitiveness in relation to main competitors, the need for substantial improvements in labor productivity, the need to substantially improve profitability, the need to substantially improve the prestige, change the legal status of the organization or change in ownership.*

Adopt methods of change management theory, organizational change is a difficult process, but necessary, therefore continues despite difficulties. However, organizations in crisis are forced to adjust both the strategies and structure to the pressures that push them to the changing environment. Order is imposed on the use of scarce economic resources and a company limited by economic agents in their work, inefficient and therefore their use is not allowed. We believe that

Considerăm că întreprinderile de mâine vor avea nevoie de manageri care să fie formați în domeniul Managementului Schimbării și implementarea managementului schimbărilor este o condiție contemporană de atingere a performanței întreprinderii și o condiție a progresului comunității. Considerăm că introducerea și aplicarea în practică a managementului schimbării la cadrul întreprinderilor economiei naționale, exercitarea schimbărilor organizaționale, în funcție de condițiile concrete de activitate ale întreprinderilor va asigura realizarea scopului final, creșterea rezultatelor și performanței agenților economici, va conduce la redresarea esențială a situației economice în ramură și sporirea competitivității producției a întreprinderii.

tomorrow's business will need managers to be trained in change management and change management implementation which is a contemporary condition for achieving a business performance and a condition of community progress. We believe that the introduction and practice of change management in the national economy enterprises, the exercise of organizational change, depending on the specific conditions of activity of enterprises will provide the final aim, increase results and economic performance, will lead to the recovery of critical economic situation the industry and increase competitiveness of the company.

Bibliografie/Bibliography

1. *Rusu Costache*. Managementul schimbării. București: Editura Economică, 2003. p.455.
2. *Tanțău Adrian Dumitru*. Fundamente ale schimbării organizaționale. București: Editura ASE, 2004.
3. *Negoescu Gh., Opait G.* Managementul Schimbării. Focșani: Editura Pro JUVENTUTE, 1999.
4. *Managementul schimbării*. Suport de curs realizat în cadrul proiectului de înfrățire instituțională RO03/IB/OT/01. „Întărirea capacității UCRAP și a rețelei naționale de modernizatori”.
5. *Burdus Eugen și alții*. Managementul schimbării organizaționale. B: Ed. Economică, 2003. p.573.
6. www.markmedia.ro. Panaite NICA, Profesor Management Universitatea „Al.I.Cuza” Iași. Managementul schimbării (I). 10 Aprilie 2006 - 16 Aprilie 2006.
7. www.markmedia.ro. Panaite NICA, Iași. Managementul schimbării (II). 1 Mai 2006 - 7 Mai 2006.
8. www.change-management.com.
9. www.ase.ro.

POLITICA FISCALĂ A ROMÂNIEI ȘI CĂILE DE IEȘIRE DIN CRIZA ECONOMICĂ

*Tatiana MANOLE, dr. hab., prof. univ., IEFS
Carmen CHIRNOAGĂ, drd., USM, Galați, România*

Recenzent: Gheorghe ILIADI, dr. hab., IEFS

În acest articol ne propunem de a ajuta mijloacele doctrinare în determinarea unui aspect al politicii financiare actuale, care are drept scop să vizeze criza economică în care România reprezintă o soluție de salvare pentru reducerea cheltuielilor publice. Prin urmare, ne propunem abordarea anumitor aspecte ale structurii de gestionare a cheltuielilor publice și să ne construim o idee cu privire la posibilitatea acestei măsuri de a genera o redresare economică.

Cuvinte cheie: politica fiscală, creșterea economică, cheltuielile publice, cheltuielile bugetare, costul bugetar, cel mai mic buget, alocațiile bugetare, rata sărăciei în creștere, deficitul bugetar.

Politica fiscală reprezintă un important instrument pentru gestionarea economiei naționale, având capacitatea de a influența valoarea adăugată totală a producției fabricate, adică produsul intern brut (PIB). Posibilitatea de a influența acest indicator prin modificarea cererii agregate îi conferă rolul potențial de instrument de stabilizare economică.

Guvernele folosesc instrumente variate pentru promovarea celor mai importante obiective: alocarea resurselor, stabilizarea economică, redistribuirea veniturilor și creșterea economică. De-a lungul timpului, aceste instrumente au suferit

ROMANIA 'S FISCAL POLICY AND ROUTE THEM FROM ECONOMIC CRISIS

*Tatiana MANOLE, dr. hab., prof. univ., IEFS
Carmen CHIRNOAGA, PhD student, MSU, Galați, Romania*

Reviewer: Gheorghe ILIADI, PhD, IEFS

In this article we intend to help the doctrinal means to clarify one aspect of the current financial policy which aims to target the economic crisis in which Romania is a saving solution for reducing public spending. Therefore we propose below to address some aspects of public expenditure management structure and to build us on whether or not this measure is able, by itself, to generate an economic recovery.

Keywords: tax policy, economic growth, public expenditure, budget expenditure, budgetary cost, lowest budgetary, budgetary allocations, growing poverty rate, budget deficit.

Tax policy is an important tool for managing the national economy, the ability to influence the total added value of manufactured products, i.e. gross domestic product (GDP). Ability to influence this indicator by changing aggregate demand gives potential role as an instrument of economic stabilization.

Governments use various instruments to promote the most important goals: allocation of resources, economic stabilization, income redistribution and economic growth. Over time, these tools have changed, but the most

schimbări, dar cele mai importante obiective guvernamentale au rămas cele patru menționate.

Cheltuielile publice reprezintă un instrument fiscal tradițional. Atât nivelul cheltuielilor publice, cât și structura acestora sunt importante și pot fi considerate instrumente separate. Impozitarea reprezintă un alt instrument fiscal important, care include, cel puțin, patru instrumente potențiale separate, respectiv: nivelul impozitării, structura impozitelor, cheltuielile bugetare și stimulentele fiscale.

De menționat, că există trei poziții ale politicii fiscale.

O politică fiscală neutră implică un buget echilibrat, în care cheltuielile publice sunt egale cu veniturile. Cheltuielile bugetare sunt finanțate în întregime de veniturile bugetare și, în principiu, rezultatul fiscal are un efect neutru asupra nivelului activității economice.

O politică fiscală expansionistă implică o creștere netă a cheltuielilor bugetare (mai mari decât veniturile) prin majorarea acestora sau diminuarea veniturilor, ori prin combinația celor două. În lucrarea sa "Finanțele publice locale", prof. Tatiana Manole subliniază faptul, că o "creștere deliberată a ofertei de bani reduce rata dobânzii și încurajează agenții economici (consumatorii, producătorii) sau guvernul să ia cu împrumut bani și să majoreze, astfel, cheltuielile privind bunurile și serviciile procurate".

O politică fiscală contractionistă apare atunci când cheltuielile bugetare nete (mai mici decât veniturile bugetare) sunt diminuate fie prin majorarea veniturilor bugetare, fie prin reducerea cheltuielilor, sau prin combinația celor două.

Din anul 1990 și până în prezent, în România a fost înregistrată o serie de recorduri, manifestate în sens invers celui adecvat unei economii normale.

În prezent, asistăm la cele mai mici fonduri alocate pentru investițiile în infrastructură, alocații bugetare pentru învățământ, sănătate, cercetare și armată, precum și cele mai mici randamente în sectorul vegetal și zootehnic.

Înregistrăm cele mai mici încasări din turism, la cele mai mici fonduri atrase de la Uniunea Europeană, cel mai mic număr de autostrăzi și drumuri modernizate, precum și de locuințe sociale.

În sfârșit, înregistrăm cele mai mici salarii și pensii, ajutoare sociale, alocații pentru copii și, ca atare, cea mai mică speranță de viață.

În ultimii 21 de ani asistăm la cea mai mare prăbușire economică, contrabandă și evaziune fiscală, la cea mai mare distrugere a sistemului bancar autohton, creștere a TVA-ului și distrugere a mediului rural.

Astăzi înregistrăm cele mai mari disponibilizări de cadre didactice și medici, cea mai mare creștere a ratei sărăciei și cifră a angajaților, care trăiesc sub pragul sărăciei, cea mai mare pondere a familiilor ce nu-și pot acoperi cheltuielile curente, privare de drepturile bănești ale bugetarilor și imigrație a populației, în special a tinerilor.

Nu este de mirare, că la noi se înregistrează cel mai mare abandon școlar, analfabetism, număr de școli închise, de boli ale sărăciei, precum și cea mai mare rată a mortalității infantile.

Toate acestea impun un program anticriză special, care să includă măsuri urgente de dezvoltare a producției autohtone, restrângerea importului de produse agroalimentare, menținerea unor prețuri accesibile la aceste produse și

important government objectives have remained the four mentioned.

Public expenditure is one of the traditional fiscal instruments. The level of public expenditure and their structure are important and can be considered as separate instruments. Taxation is the other important fiscal instrument that contains at least four separate potential instruments, namely the level of taxation, tax structure, budget expenditure and tax incentives.

There are three possible positions for fiscal policy.

A neutral fiscal policy implies a balanced budget in which revenues are equal to public expenditure. Budget expenditures are financed entirely by revenue, in principle; the fiscal result has a neutral effect on economic activity levels.

An expansionary fiscal policy involves a net increase in expenditures (which are greater than income), a spending increase or a decrease in revenue or a combination of both. In her "Local public finances" Professor Tatiana Manole highlights the fact that "a deliberate increase in the money supply reduces interest rates and encourages economic agents - consumers, producers or the government to borrow money and thus increase the expenditure on goods and services purchased".

A contractionary fiscal policy occurs when the net budgetary cost (lower than budget revenues) are reduced either by the increasing government revenue or spending cuts or a combination of both.

Since 1990, till now, in Romania, there have been a number of records that are manifested in the opposite direction than it should be in a normal economy.

We are witnessing today the smallest funds allocated for investment in infrastructure, the lowest budgetary allocations for education, health, research and military, and the lowest yields in crops and livestock. We recorded the lowest revenue from tourism, from the smallest funds, the European Union, the fewest motorways and upgraded roads and less housing.

Finally, we record the lowest salaries and pensions, the lowest welfare, the smallest allocations and, the lowest life expectancy.

In the last 21 years we are witnessing the biggest economic collapse, the largest smuggling and tax evasion at the largest destruction of the domestic banking system, the largest increase in VAT and the great destruction of the countryside.

The largest layoffs of teachers and doctors registered today, the fastest growing poverty rate and the highest number of employees living in poverty, the highest percentage of families can not cover current expenditures, most cut for budgetary and financial rights of the large immigration thousand populations, especially young people.

No wonder that we record the highest school dropout, illiteracy; most of the schools are closed, the most diseases of poverty and the highest infant mortality rate.

All these require a special anti-crisis program, including urgent measures to develop local production, restricting imports of agricultural products, maintenance of these products affordable and ensuring minimum population's

asigurarea unei puteri minime de cumpărare a populației.

În ultimii ani, pe fonul unei crize economice mondiale accentuate, în vederea menținerii deficitului bugetar în limite sustenabile, cheltuielile publice ale bugetului general consolidat al României se află sub supravegherea atentă a autorităților publice române, precum și a instituțiilor internaționale, care acordă asistență financiară țării noastre pentru a susține depășirea crizei economice și asigurarea unei dezvoltări economice echilibrate.

Acestei realități se impun următoarele probleme: ce reprezintă cheltuielile publice în ansamblul economiei naționale, cât de importantă este gestionarea riguroasă a acestora, ce efecte pot avea erorile de management în acest domeniu în plan social-economic.

Cheltuielile publice apar ca urmare a derulării relațiilor economico-sociale, manifestate între stat și persoanele fizice sau juridice, cu ocazia redistribuirii și utilizării resurselor financiare ale statului, în scopul îndeplinirii funcțiilor acestuia, în baza programului economic al Guvernului.

Pentru a putea efectua o analiză a cheltuielilor publice, cuprinse în bugetul general consolidat al României, vom face referință la execuția bugetară. Analiza evoluției cuantumului cheltuielilor publice ale României vizează indicatorii de dimensionare a cheltuielilor publice. Valorile aferente anilor analizați provin din indicatorii execuției bugetare.

purchasing power.

In recent years, in the middle of the sharp global economic crisis, in order to keep budget deficit within sustainable limits, public expenditure in general government of Romania is under the supervision of the Romanian public authorities, international institutions and providing financial assistance to our country to support the economic crisis and ensure a balanced economic development.

This reality raises some questions: what is public spending across the economy, how important is their careful management; the effects that may have the errors in the socio-economic management in this area.

Public expenditure arise from the conduct of social and economic relations between the state and are being manifested by physical or legal persons, when the redistribution and use of financial resources of the state in order to perform its functions, are based on the Government's economic program.

To perform an analysis of public expenditure included in the consolidated budget of Romania we use the budget implementation. The analysis of Romania's public expenditure amount is used for sizing indicators of public spending. We took values in the analysis for the years from budget execution indicators.

Tabelul 1/Table 1

**Evoluția cheltuielilor guvernamentale în perioada 2006-2010, mln lei/
Evolution of government spending in 2006-2010, million lei**

Indicatori /Indicators	2006	2007	2008	2009	2010
Cheltuieli totale /Total expenditure	112626,3	136556,5	189121,7	193025,4	177316,2
Cheltuieli curente: /Current expenditure	99869,4	122127,8	166371,3	172340,9	162918,1
- cheltuieli de personal/- Staff costs	21057,0	25588,9	43344,5	46710,7	39373,8
-bunuri și servicii/ - Goods and services	22744,8	25835,1	33225,5	28835,0	25348,5
- dobânzi/- Interest	2489,7	2739,1	3893,3	6061,8	6873,0
-Subvenții/ - Subsidies	7429,4	6873,7	7835,6	7215,4	5925,1
-Transferuri/- Transfers	46148,4	61090,4	78071,8	81427,5	83922,2
- cheltuieli aferente programelor cu finanțare rambursabilă/- Reimbursable expenses associated with financing programs	-	-	-	2090,4	1474,5
Cheltuieli de capital/ Capital expenditure	12717,0	14410,4	23203,4	23175,3	14775,2
Operațiuni financiare/ Financial Operations	40,0	18,3	9,6	9,4	193,4
Plăți efectuate în contul anilor precedenți/ Payments made against previous years	-	-	-462,7	676,3	570,3
Sume alocate din bugetul de stat și neutilizate de Eximbank/ Amounts allocated from the state and used by Eximbank	-	-	-	1823,8	-
Produsul intern brut /Gross domestic product	335900	390800	513959	505503	511581
Pondere cheltuielilor publice în produsul intern brut, total, în %/The share of total public expenditure in GDP%	33,53	34,94	36,80	38,18	34,66
Veniturile totale /Total expenditure	106975,3	127108,2	164466,8	156624,9	120385,4

Sursa: www.mfinante.ro/Source: www.mfinante.ro

Examinând datele din tabelul 1, observăm că cuantumul cheltuielilor publice totale, cuprinse în bugetul general consolidat, a continuat să crească până în anul 2009. Începând cu acest an, pe seama măsurilor de politică financiară de reducere a cheltuielilor publice în vederea asigurării unui deficit bugetar acceptabil, ținând cont de cuantumul veniturilor publice care au scăzut simțitor, valoarea acestora s-a redus cu cca 25 p.p. Acest lucru se reflectă și în ponderea acestora în produsul intern brut (34,66%, în anul 2010, față de 38,18%, în anul 2009). A avut

Examining the data in Table no.1 we can see the amount of total public expenditure included in the consolidated budget continued to increase until 2009. Since 2009, due to the financial policy measures to reduce public expenditure and to ensure an acceptable budget deficit, the given amount of public revenue fell sharply; their value fell by about 25 percentage points. This is reflected in their share in gross domestic product (34.66% in 2010 compared to 38.18% in 2009). Did the reduction in public spending have a significant effect on the overall

această diminuare a cheltuielilor publice totale un efect semnificativ asupra creșterii economice a României? Datele prezentate ne oferă, din păcate, un răspuns negativ. Așadar, ajungem la concluzia, că reducerea cheltuielilor publice poate fi o măsură necesară, dar nu suficientă, care nu este însoțită de măsuri corespunzătoare în creșterea ponderii cheltuielilor de capital.

În structura economică a cheltuielilor publice totale observăm că ponderea cea mai mare este deținută de cheltuielile curente, care au crescut de la 87,97%, în a.2008, la 91,88%, în a.2010, în detrimentul cheltuielilor de capital, a căror pondere a scăzut vizibil de la 12,27%, în a.2008, la 8,33%, în a.2010. Or, așa cum se știe, investițiile atrag după sine plusvaloare, respectiv o creștere a produsului intern brut și a veniturilor bugetare. Prin urmare, împărtășim opinia altor numeroși doctrinari, că într-o economie în recesiune, ponderea cheltuielilor pentru investiții în totalul cheltuielilor publice ar trebui să crească. Cu atât mai mult, cu cât dezvoltarea investițiilor ar atrage după sine și o reducere a ratei șomajului (crescută și ca urmare a disponibilizărilor din sectorul public – măsură de reducere a cheltuielilor curente, aplicată preferențial de actualele autorități publice).

Credem că în structura cheltuielilor curente, componenta, care ar trebui redusă mai mult în această perioadă, este cea a cheltuielilor privind bunurile și serviciile, care încă dețin o pondere ridicată în totalul cheltuielilor curente (19,97%, în a.2008, și 15,56%, în a.2010), mult mai mare decât cea a investițiilor, mai ales că aceste cheltuieli sunt strict administrative și nu contribuie la plusvaloarea economică.

meaning of Romania's economic growth? The data presented gives us, unfortunately, a negative response. Thus, we conclude that the reduction in public spending may be necessary but not sufficient, but it is not accompanied by appropriate measures to increase the capital expenditure ratio.

It is noted that in the economic structure, the total public expenditure hold the largest share of current expenditure, which increased from 87.97% in 2008 to 91.88% in 2010, to the detriment of capital spending, whose share decreased visible from 12.27% in 2008 to 8.33% in 2010. As it is known, the investment entail capital gains, there is an increase of gross domestic product and government revenue. Therefore, we share the view with many other academic researchers that in an economy in recession, the share of investment expenditure in total public spending should rise. More so, how much development and investment would entail a reduction in unemployment (as a result of increased layoffs in the public sector - a move to reduce current expenditures, current applied preferential public authorities).

We believe that the current structure of the component costs should be further reduced during this period is spending on goods and services, which still have a high percentage (19.97% in 2008 and 15.56% in 2010) in total current expenditures devoted much higher than the investment, especially since these costs are purely administrative and are not generating economic added value.

Tabelul 2 / Table 2

**Creșterea cheltuielilor bugetului general consolidat al României, în perioada 2006-2010, mln lei/
General government expenditure growth of Romania the period 2006-2010, mil lei**

Indicatorul/ Indicators	2006	2007	2008	2009	2010
Cheltuieli publice total consolidate/ Consolidated total public expenditure	112626,3	136556,5	189121,7	193025,4	143709,9
Indicele total al prețurilor de consum, în %/Total index of consumer prices -%	104,87	111,76	118,81	124,44	133,64
		2007 față de/ from 2006	2008 față de/ from 2007	2009 față de/ from 2008	2010 față de/ from 2009
Creșterea nominală absolută a cheltuielilor $Cna = CTn - Ctn - 1$ / Absolute nominal growth of expenditure $Cna = CTn - Ctn - 1$		23930,20	52565,20	3907,70	-49315,50
Creșterea nominală relativă a cheltuielilor $Cnr = (Ctn - Ctn - 1) / Ctn - 1 * 100$ / The increase in relative nominal costs $Cnr = (Ctn - Ctn - 1) /$ $Ctn - 1 * 100$		21,25%	34,49%	2,06%	-25,55%
Creșterea reală absolută a cheltuielilor $Cra = CTn^r - CT^r n - 1$ / Absolute Real expenditure $Cra =$ $CTn^r - CT^r n - 1$		14791,17	36992,67	-4064,71	-47580,14
Creșterea reală relativă a cheltuielilor $Crr = (CTn^r - CT^r n - 1) /$ $CT^r n - 1 * 100$ / The real growth of expenditure relative $Crr =$ $(CTn^r - CT^r n - 1) / CT^r n - 1 * 100$		13,77%	30,28%	-2,55%	-30,67%

Sursa: www.mfinante.ro / Source: www.mfinante.ro

Dacă se ține cont de indicele prețurilor de consum, atunci privind reducerea cheltuielilor publice, în această perioadă, observăm o creștere negativă reală de 30,76%. La prima

If it is counted the consumer price index, then when we see the reduction in public expenditure during this period, we observe a real negative growth of 30.76%. At

vedere, acest lucru apare ca pozitiv, dar revenim asupra tezei susținute anterior, că această reducere nu este în corelare cu creșterea investițiilor generatoare de plusvaloare economică și, prin urmare, la moment nu contribuie decât la o imagine pozitivă a deficitului bugetar în ansamblu. În esență, însă aceasta nu poate fi considerată o măsură de creștere economică.

Un risc specific perioadei actuale de criză economică este lipsa de lichidități, provocată de un management neadecvat. Acesta provine din pierderile investiționale pe piața de capital, datorate unor fenomene ce au la bază lipsa de transparență și un management neadecvat al noilor activități comerciale (de exemplu, credite garantate insuficiente sau tranzacții cu instrumente financiare de tipul titlurilor ipotecare negarantate) în cadrul mediului economic. Un alt risc specific perioadei actuale este indus de măsurile de răspuns la criză, luate de guverne și de înseși companii, firme, agenți economici. Reacțiile de răspuns ale guvernanților, deși sunt menite să limiteze efectele economice negative, pot constitui, la rândul lor, noi provocări pentru mediul economic. Concluzia acestei lucrări este că măsurile guvernamentale anticriză se împart în două categorii: măsuri fiscale și măsuri corporative.

Analizând situația cheltuielilor și veniturilor publice ale României prin comparație cu țările din Europa, observăm cum, exprimate ca pondere în produsul intern brut, cheltuielile publice totale, în 2009, dețin cea mai mică pondere (41%), precum și veniturile publice – 32,4%. Așadar, România are ponderea cea mai mică a cheltuielilor, dar cu toate acestea, efectul acestei măsuri în planul creșterii veniturilor este nul. Iată de ce ne raliem acelor opinii, care susțin reorientarea managementului bugetului public în vederea unor măsuri/metode de creștere a cuantumului veniturilor bugetare sau de creștere a gradului de colectare a veniturilor bugetare (reducerea evaziunii și diminuarea economiei subterane), creșterea investițiilor și asigurarea unui cadru stabil financiar, fiscal, monetar, politic, mai degrabă decât o politică financiară, axată pe reducerea drastică a cheltuielilor de personal, a cheltuielilor privind asigurările sociale și pensiile.

În economia contemporană sunt prezente riscuri deja clasice și provocări datorate globalizării, tranzacțiilor transfrontaliere, fuziunilor și achizițiilor, competiției acerbe și schimbărilor rapide din punct de vedere economic, social și politic. Mai nou, și cu totul surprinzător, riscurile atașate crizei financiare ca efecte și cauze, în același timp, reprezintă provocări acute. Drept urmare, toate companiile și angajații lor, inclusiv firmele de audit, trebuie să țină pasul, să-și îmbunătățească performanța economică și profesională, bazată pe managementul riscurilor.

În tot acest mediu economic, caracterizat de riscuri și oportunități, măsurile de răspuns anticriză sunt în egală măsură necesare, utile și provocatoare din punct de vedere al eficacității și eficienței.

Țări din întreaga lume adoptă, în prezent, măsuri pentru a contracara efectele crizei financiare și economice mondiale. Din perspectivă fiscală, inițiativele luate până acum variază de la pachete "stimulent" de tip formal la măsuri ad hoc, dispoziții temporare, introducerea de măsuri planificate sau, alternativ, anularea altor măsuri. Bugetele 2009 din diferite țări au servit drept platformă pentru mai multe dispoziții – în unele cazuri, prevederile au avut ca obiective specifice încetinirea scăderii

first glance, this seems positive, but back on the argument advanced earlier that this reduction is combined with an increase in investments generating economic added value, and therefore the present moment not only helps to create a positive image of the budget deficit overall, but essentially it can not be considered a measure of growth.

A specific risk is the current period of economic crisis the liquidity risk arising from lack of proper management. It comes from the capital market investment losses due to phenomena that are based on a lack of transparency and inadequate management on their new business activities (e.g., insufficient credit transactions guaranteed or financial instruments such as mortgage securities guaranteed) in economic environment. Another specific risk is the risk induced for the current period of crisis that response measures data by governments and companies themselves, companies, traders. Although the reactions of the government are meant to limit the negative economic effects, may also face new challenges in their economic environment.

Analyzing the situation of Romania's public revenue and expenditure compared with European countries, we see how, expressed as a percentage of GDP, total public expenditure in 2009 have the lowest share, 41% of government revenue but also have the lowest share of 32.4% of gross domestic product. Thus, Romania has the smallest share of spending; however, the effect of this action plan is revenue neutral growth. That is why we rally to support those opinions to shift public budget management measures / methods to increase the amount of revenues or to increase the collection of revenue (reducing tax evasion and reduce the black economy), increasing investment and providing a framework financially stable fiscal, monetary policy, financial policy, rather than focusing on the drastic reduction in staff costs, expenditure on social security and pensions.

In today's economy classical risks and challenges are already present due to globalization, cross-border transactions, mergers and acquisitions, fierce competition and rapid changes in economic, social and political. More recently, and surprisingly, the risks attached to financial crisis causes effects and at the same time are challenges more acute. As a result, all companies and their employees, including audit firms must keep pace, improving economic performance and training, based on risk management.

Throughout this economic environment characterized by risks and opportunities, crisis response measures are also necessary, useful and challenging in terms of effectiveness and efficiency.

Countries around the world currently adopt measures to counter financial crisis and economic crisis. From a fiscal perspective, the initiatives taken so far vary from formal 'incentive' packages to ad hoc measures, temporary decisions, the introduction of planned measures or, alternatively, the cancellation of other measures. The budgets of different countries from 2009 have served as a platform for more decisions - in some cases, decisions have the specific

economice și, în altele, atenuarea unora dintre efectele crizei. Se pare că, în unele cazuri, măsurile planificate, care au intrat în vigoare, nu au fost elaborate pentru a răspunde provocărilor, dar, din cauza urgenței situației, au derulat prin intermediul procesului legislativ mai rapid decât s-ar fi dorit. Accentul se pune pe măsurile fiscale, directe și indirecte, asupra veniturilor individuale și ale companiilor, alte tipuri de măsuri fiscale și de guvernare corporativă, precum și cele propuse și amânate.

objectives of economic slowdown and decline in others, to mitigate some of the crisis. It seems that in some cases, the planned measures which came into force have been developed to meet the challenges, but because of the urgency of the situation, advanced through the legislative process more quickly than would be desirable. The emphasis is on direct tax measures, indirect impacts on individual income and corporate tax and other corporate governance measures and the measures proposed and postponed.

Tabelul 3/Table 3

**Ponderea veniturilor publice totale în produsul intern brut, în %/
The share of total public revenue-GDP**

Țările/ Countries	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
UE	45,4	44,7	44,1	44,1	43,9	44,3	44,8	44,7	44,6	44,0
Belgia	49,1	49,5	49,7	50,9	49,0	49,4	48,8	48,1	48,8	48,1
Bulgaria	40,7	41,9	38,4	38,7	40,4	40,7	36,2	40,8	39,3	35,9
Rep.Cehă	38,1	38,7	39,5	40,7	42,2	41,4	41,1	41,8	40,2	40,2
Danemarca	55,8	55,4	54,8	55,0	56,4	57,8	56,6	55,7	55,3	55,4
Germania	46,4	44,7	44,4	44,5	43,3	43,5	43,7	43,8	43,9	44,5
Estonia	35,9	34,7	36,0	36,5	35,6	35,2	36,0	*	*	*
Irlanda	36,0	34,1	33,1	33,6	35,0	35,6	37,4	36,8	35,4	34,5
Grecia	43,0	40,9	40,3	39,0	38,1	38,6	39,4	39,8	39,7	37,8
Spania	38,1	38,0	38,4	38,2	38,5	39,4	40,4	41,1	37,1	34,7
Franța	50,2	50,0	49,5	49,2	49,6	50,4	50,4	49,6	49,5	48,4
Italia	45,3	44,9	44,4	44,8	44,2	43,8	45,4	46,4	46,2	46,6
Cipru	34,7	35,9	35,8	38,5	38,7	41,2	42,2	45,5	43,4	39,8
Letonia	34,6	32,6	33,4	33,2	34,8	35,2	37,7	35,4	34,6	33,7
Lituania	35,9	33,2	32,9	31,9	31,8	32,8	33,1	33,8	34,1	34,5
Luxemburg	43,6	44,2	43,6	42,2	41,5	41,5	39,9	39,9	39,9	41,5
Ungaria	43,7	43,1	42,2	42,2	42,3	42,3	42,6	45,0	45,1	46,1
Malta	34,8	36,6	37,7	37,9	40,8	41,6	40,9	40,1	40,0	40,2
Olanda	46,1	45,1	44,1	43,9	44,3	44,5	46,1	45,4	46,6	46,0
Austria	50,3	51,4	50,1	49,9	49,5	48,4	47,8	47,9	48,2	48,8
Polonia	38,1	38,5	39,3	38,5	37,2	39,4	40,2	40,3	39,5	37,2
Portugalia	38,2	38,2	39,4	40,7	41,3	39,9	40,5	40,9	40,6	38,8
România	33,9	32,7	33,0	32,0	32,3	32,4	33,3	33,6	32,5	32,4
Slovenia	43,0	43,6	43,9	43,7	43,6	43,8	43,2	42,4	42,3	43,2
Slovacia	39,9	38,0	36,8	37,4	35,3	35,2	33,4	32,5	32,9	33,6
Finlanda	55,1	52,8	52,8	52,4	52,1	52,7	52,9	52,4	53,5	53,3
Suedia	58,7	56,1	54,1	54,4	54,6	55,8	54,9	54,5	53,7	53,7
Regatul Unit al Marii Britanii	40,4	40,7	39,1	38,8	39,6	40,8	41,5	41,3	42,5	40,4
Islanda	43,6	41,9	41,7	42,8	44,1	47,1	48,0	47,7	44,2	40,9
Norvegia	57,7	57,4	56,3	55,5	56,6	57,2	59,0	58,9	59,3	55,5
Elveția	35,2	34,7	35,0	34,6	34,2	34,6	34,3	34,0	34,5	34,9

Sursa:/Source: www.mfinante.ro

Un risc specific perioadei actuale de criză economică este însuși riscul indus de măsurile de răspuns la criză, date de guverne și de înșiși clienții de audit. Conform celor menționate anterior, reacțiile la efectele crizei, deși sunt menite să limiteze efectele economice negative, pot constitui noi provocări pentru firmele de audit. Provocarea constă în conceperea și aplicarea rapidă a procedurilor de răspuns la riscurile evaluate în condițiile, în care tipologia riscurilor este diferită, evoluția schimbărilor este rapidă, iar probabilitatea și impactul – dificil de măsurat.

Criza financiară actuală a reaprins dezbaterile privind necesitatea îmbunătățirii cadrului de reglementare și

A specific risk in the current period of economic crisis is the induced risk by the response measures to the crisis, government data and audit customers themselves. According to this situation, although reactions to this crisis have to limit the negative economic effects, may constitute new challenges for the audit firms. The challenge is to design and implement procedures for rapid response to the assessed risks where the typology of risks is quite different, the evolution of changes is rapid and the probability and impact are hard to be measured.

The current financial crisis has reignited debate on the need to improve regulatory and supervisory framework, both

supraveghere prudențială, atât pe plan internațional, cât și pe plan european, și a condus la inițierea unor acțiuni din partea autorităților, menite, pe de o parte, să întărească supravegherea la nivelul instituțiilor financiare, iar, pe de altă parte, să limiteze propagarea riscului sistemic.

Supravegherea macroprudențială este o abordare, care permite asigurarea stabilității financiare, scopul esențial al acesteia fiind de a limita riscurile la nivelul sistemului financiar, în timp ce scopul supravegherii microprudențiale este de a limita riscurile la nivelul instituțiilor de credit, luate individual.

Abordarea macroprudențială are în centrul atenției sistemul financiar în ansamblu și pornește de la premisa, că riscul agregat este dependent de comportamentul colectiv al instituțiilor constituente.

Totuși, supravegherea macroprudențială nu trebuie considerată o substituție a celei microprudențiale, întrucât un sistem financiar nu poate fi considerat robust decât dacă instituțiile care îl compun sunt sănătoase. Astfel, supravegherea macroprudențială și cea microprudențială se susțin reciproc și sunt necesare pentru asigurarea stabilității financiare.

În opinia noastră, abordarea macroprudențială are două dimensiuni principale:

- analiza distribuției riscului în cadrul sistemului financiar, la un anumit moment, elementul esențial al acestei dimensiuni fiind stabilirea corelațiilor dintre expunerile instituțiilor financiare;

- analiza dinamică a evoluției riscului agregat privind manifestarea ciclurilor economice.

Caracteristicile celor două abordări, macro- și microprudențiale, precum și necesitatea utilizării lor în asigurarea stabilității financiare, trebuie judecate și prin prisma lecțiilor învățate în urma crizei financiare actuale. Deși epicentrul turbulențelor financiare își are originea în SUA, undele de șoc s-au propagat rapid în întreaga lume, afectând deopotrivă țările dezvoltate și cele emergente prin efectul de contagiune. Altfel spus, criza a dămonstrat, că, într-o economie globală, caracterizată de creșterea volatilității fluxurilor de capital, a integrării piețelor și a ritmului alert de inovare financiară, vulnerabilitățile dintr-o anumită economie se propagă rapid și în alte economii, chiar și atunci când sistemele financiare ale acestora sunt sănătoase.

Actuala criză financiară a evidențiat punctele slabe ale cadrului de reglementare și supraveghere prudențială și a condus la un proces de reformare a acestuia.

Potrivit celor relatate, acțiunile autorităților europene, cât și ale celor din România, vizând reformarea cadrului de reglementare și supraveghere, indică preocuparea acestora atât pentru întărirea supravegherii microprudențiale, cât și pentru importanța crescută pe care o acordă supravegherii macroprudențiale în asigurarea stabilității financiare.

Deși supravegherea macroprudențială nu este ușor de implementat, acest fapt necesită instrumente analitice de evaluare și monitorizare a riscurilor sistemice, precum și instrumente de limitare a acestor riscuri, considerăm, că primii pași au fost făcuți în acest sens prin crearea Consiliului European pentru Riscuri Sistemice și prin propunerile de introducere a provizionării dinamice. Ieșirea din criză va fi strâns legată de revenirea stabilității pe piețele financiare, adică după o curățire radicală a bilanțurilor marilor instituții financiare, prin marcarea la piață a activelor.

internationally and throughout Europe and led to calls for action from the authorities, aimed, on the one hand, to strengthen supervision of the institutions financial, and, secondly, to limit the spread of systemic risk.

Prudential supervision is an approach that allows financial stability, its main purpose being to limit risks to the financial system, while micro-surveillance purposes is to limit risks to credit institutions individually.

Macro-prudential approach has in the focus of attention the financial system and assumes that the aggregate risk is dependent on the collective behavior of institutions of which it is composed.

However, macro-prudential supervision should not be considered a substitute of the micro, as a financial system can not be considered robust only if its component institutions are healthy. Thus, the micro and macro prudential supervision are mutually reinforcing and are both necessary to ensure financial stability.

In our opinion, the macro-prudential approach has two main dimensions:

- Analysis of the distribution of risk in the financial system at a given moment, the essential element of this dimension is to establish correlations between exposures of financial institutions;

- Analyzing the dynamics of aggregate risk evolution, which is linked to the manifestation of business cycles

The characteristics of the two approaches, macro and micro-prudential, and their need for financial stability, must be judged through the light of lessons learned from the current financial crisis. Although the epicenter of the financial turmoil has its origins in the U.S., the shock waves have spread rapidly throughout the world, affecting both developed and emerging countries through contagion effect. In other words, the crisis has shown us that in a global economy characterized by increasing volatility of capital flows, market integration and financial innovation momentum vulnerabilities in a given economy is rapidly spreading to other economies, even and when their financial systems are sound.

The current financial crisis has revealed weaknesses in regulatory and supervisory framework and led to its reform process.

As noted, the actions of European authorities and those from Romania, regarding reforming of the regulatory and supervisory framework, show their concern for both micro strengthening surveillance and the increased importance they attach to the macro-prudential surveillance of financial stability.

While macro-prudential supervision is not easy to be implemented, this fact requiring analytical tools for assessing and monitoring of systemic risks, as well as tools to limit these risks, we believe that first steps have been taken in this regard by creating the European Council proposals and Systemic Risk and through proposals for implementing the dynamic provisioning. The overtake of the crisis will be closely linked to the return of stability in financial markets, i.e. after a radical cleansing of balance sheets of large financial institutions, the market valuation of assets.

We also consider that the current crisis has seriously tested the stability of the Euro, especially as the Stability Pact

Totodată, considerăm, că actuala criză a testat stabilitatea monedei Euro, mai ales că cerințele pactului de stabilitate au fost, în acest context, date uitării. Până în prezent, Euro a reprezentat un factor de relativă stabilitate față de criză pentru statele membre UE, însă procesul de convergență din cadrul acesteia s-a oprit. Dacă în viitor nu se revine la normalitate pe piețele financiare, atunci moneda unică se va confrunta cu mari probleme, care îi pot pune în pericol existența.

Criza economico-financiară este departe de a fi încheiată, dimpotrivă, s-ar putea adânci mai mult dacă statul nu va renunța la impozitul forfetar și la creșterea taxei pe valoare adăugată sau creșterea cotei de impozitare unice, impozite care duc la creșterea inflației și evaziunii fiscale, precum și la sărăcirea populației.

Agravarea crizei va fi susținută și de faptul, că lipsesc investițiile, iar datoriile sunt foarte mari. Problemele economice ale țării sunt legate de datoria privată mare, de datoria publică, estimată a crește cu 50 de miliarde de lei în condițiile în care investițiile sunt destul de mici, iar industria este mai curând blocată. Numărul șomerilor dezechilibrează bugetul asigurărilor sociale. Fiecare român fără serviciu costă statul 5 mii de euro.

În opinia noastră, creșterea TVA cu 3 puncte procentuale nu a generat efectele scontate de creștere a veniturilor bugetare, deoarece suntem într-un moment în care consumul s-a restrâns. Chiar și teoria economică spune că atunci, când cota de impozitare depășește un anumit nivel, încasările încep să scadă.

În ceea ce privește cota de impozitare, creșterea de la 16 la 18% ar reprezenta o mișcare greșită în politica fiscală în condiții de criză. În condițiile actuale, menținerea cotei unice sau chiar diminuarea acesteia ar trebui să fie un obiectiv ferm de politică fiscală.

Considerăm, că menținerea cotei unice de impozitare ar conferi mediului de afaceri stabilitate și predictibilitate, precum și competitivitate în zonă. În acest sens prezentăm exemplul anumitor state din zona centrală și sud-estică a Europei, care au implementat un nivel de taxare foarte competitiv, cum este: Slovacia – 19%, Ungaria – 16%, Cipru – 10%, Bulgaria – 10%, Albania – 10% sau 0% – în Moldova.

Considerăm apreciazabil faptul, ca ieșirea din criză să fie generată de productivitate, de boom tehnologic, orientarea către sectoarele cu potențial mare de creștere sau să fie bazată pe politici și măsuri monetare și bugetare expansioniste fără precedent. Să sperăm că pentru depășirea crizei se vor putea aplica cu succes cele mai oportune politici economice, politici fundamentate pe crearea valorii economice, și nu politici distructive de natură fiscală, care să frâneze și mai mult creșterea economică.

requirements were, in this context, forgotten. So far the euro has been a factor of relative stability in the crisis for the EU Member States, but in its convergence to a halt. If the future does not return to normality in financial markets, the single currency will face serious problems that may endanger lives.

Economic and financial crisis is far from being done but on the contrary, it could deepen further if the state will not abandon the flat tax and increase value added tax or single tax rate increase, tax evasion and growing inflation Tax and impoverish the population.

The worsening of the crisis will be bolstered by the fact that lack of investment and debt are very high. Country's economic problems are linked to high private debt, government debt expected to increase by 50 billion lei in terms of investments are quite small, and the industry is quickly blocked. Unemployed distort the social security budget. Each Romanian non-State service costs 5000 euros.

In our opinion, the growth of VAT by 3 percentage points has not generated the expected effects of increasing budget revenues, because we are in a time when consumption was constrained and even economic theory says that when the rate exceeds a certain level, the earnings begin to decrease.

Regarding the tax rate, increasing from 16 to 18% would be a wrong move in the tax policy under the condition of crisis. Under current conditions, the maintaining of the flat or even it s decrease should be a firm target of the fiscal policy.

We believe that maintaining the flat tax would provide stability, predictability and competitiveness for the business environment in the area. In this way, we present an example of some countries from Central and Southeastern Europe that have implemented a very competitive level of taxation, such as Slovakia, 19%, Hungary 16%, Cyprus, 10%, Bulgaria, 10%, Albania, 10% or 0% in Moldova.

We appreciate the fact that the crises overcome must be generated by the productivity, technological boom, and orientation towards sectors with high growth potential and will be based on policies and expansionary unprecedented monetary and budgetary measures. Let us hope that they could successfully apply the appropriate economic policies for the crisis, policies based on economic value creation and not destructive fiscal policies that will hinder further the economic growth.

Bibliografie/Bibliography

1. Dobre, Elena, Ristea, Luminița, *Noi provocări pentru firmele internaționale de audit-riscul de lichiditate și măsuri financiare de răspuns la actuala criză economică globală*, Al doilea Congres al Auditorilor Financiar din România, Național și internațional în activitatea de audit financiar. Auditorii și criza economică globală, Cluj-Napoca, 26 iunie, 2009, Editura ELFI, București, 2009.
2. Dobre, Elena, Dobre, Maria Mirela, *Fannie Mae and American Mortgage Backed Securities – a benchmarking and a new challenge for Romanian Banks*, International Business Information Management Association (IBIMA), 12th IBIMA Conference, Cairo, 2009.
3. Conferința Internațională cu tema "Finanțele și stabilitatea economiei în contextul crizei financiare – ASE București – Facultatea de Finanțe, asigurări, bănci și burse de valori 11-12 decembrie 2009.
4. *KPMG in Romania. Transparency report, Bucharest, 14.01.2009.*
5. <http://www.fanniema.com>; <http://www.deloitte.org>; <http://www.mfinante.ro>.

EFICIENȚA STOCURILOR DE MATERII PRIME, MATERIALE ȘI MĂRFURI ÎN ÎNTREPRINDERILE AGRICOLE

*Pavel MOVILEANU, dr. hab., prof. univ., UASM
SIDĂU Marina Vasile, drd., UASM*

Recenzent: Valeriu DOGA, dr. hab., prof. univ., IEFS

Producția, distribuția și consumul trebuie să fie constituite într-un ciclu permanent, eficient și cu costuri minime. Datorită condițiilor foarte importante, care ar trebui să asigure procesul de producție normal, este existența unor stocuri de resurse materiale, materii prime și bunuri.

Cuvinte cheie: *stocuri cantitativ, stocuri valorice, norme de consum, costuri de stocare.*

Formarea și controlul stocurilor de resurse materiale reprezintă, în economia de piață, o activitate, căreia i se acordă o atenție deosebită datorită implicațiilor economico-financiare importante, determinate de acestea. Stocurile reprezintă cantitatea de resurse materiale și materii prime, care se acumulează în depozitele și magazinele unităților agricole, într-un anumit volum și o anumită structură, pe o perioadă de timp determinată, cu un anumit scop. Stocurile sunt, de fapt, rezultatele activității de aprovizionare și de desfacere, ale activității comerciale, în general, dependente de natura și caracteristicile materialelor și produselor, de condițiile și de modalitățile de furnizare și asigurare-transport, de strategiile care se elaborează pe această linie, în scopul îndeplinirii obiectivului de bază, pe care fiecare agent economic și l-a propus.

În general, scopul formării stocurilor este diferit. Astfel, la nivelul economiei naționale, guvernul constituie stocuri sub forma rezervei naționale de resurse materiale strategice sau deficitare pentru a proteja economia națională de influența unor factori de forță majoră (seisme, inundații, stare de necesitate, evitarea conjuncturilor economice nefavorabile sau a penuriei). Agenții economici își constituie stocuri de resurse materiale sau de produse pentru a asigura alimentarea continuă a subunităților de consum sau servirea clienților, în vederea desfășurării normale a activității și realizării obiectivelor pe care și le-au propus.

Pentru dimensionarea stocurilor de materiale pe grupe sau sortimente, se folosesc normativele de stocuri cantitative sau valorice, care exprimă ponderile, deținute de acestea în totalul mijloacelor circulante ale societății. Această metodă de dimensionare a stocurilor este o metodă statistică, orientată după necesarul de stocuri din perioadele anterioare.

Normativele de stocuri trebuie fundamentate în funcție de particularitățile procesului de producție și circulație a mărfurilor, pornind de la calculele, efectuate pentru fiecare sortiment sau grupă de resurse materiale, și ajungându-se la normativele de stocuri valorice.

Importanța stocurilor este relevată și de faptul, că ele fac parte dintr-un sistem complex de indicatori și dintr-o serie de corelații de determinare și fundamentare, de condiționare și cauzalitate, acești indicatori fiind utilizați în stabilirea strategiei și programului de dezvoltare a unității agricole.

THE STOCK EFFICIENCY OF MATERIAL RESOURCES, RAW MATERIALS AND GOODS IN AGRICULTURAL ENTERPRISES

*Pavel MOVILEANU, PhD, Professor, SAUM
SIDĂU Marina Vasile, PhD student, SAUM*

Reviewer: Valeriu DOGA, PhD, Professor, IEFS

Production, distribution and consumption must be constituted within a permanent cycle, effective and with minimum costs. Through very important conditions which should ensure the normal production process, it is the existence of stocks of material resources, raw materials and goods.

Keywords: *quantitative stocks, value stocks, consumption standards, storage costs.*

Formatting and monitoring of stocks of material resources represents, in a market economy, a task which is given a special attention because of important economic and financial implications that cause them. Stocks are the amount of material resources, raw materials that accumulate in warehouses and stores of agricultural units in a given volume and a specific structure, for a determined period of time, with a particular purpose. Stocks are actually results of supply and sales activity, of commercial activity in general, which are dependent on the nature and characteristics of materials and products, of conditions and modes of delivery and transport insurance, of strategies which are developed on this line, in order to accomplish the main goal that every trader proposed himself.

In general, the purpose of stock formation is different, thus at the national economics level, the government forms stocks as a national reserve to the strategic or scarce material resources to provide shelter for the national economy of the influence of some force majeure factors (earthquakes, floods, state of necessity, to avoid adverse economic conjunctures or shortages). Traders form their stocks of material resources or products to ensure uninterrupted supply of consumption subunits or customer service for a normal activity development and achieving of goals that they have proposed.

For sizing material stocks in groups or assortments there are used norms of quantitative or value stocks, which expresses the weights which stocks hold in the company's total current assets. This method of sizing stocks is a statistical method, been guided by the inventory requirements from the earlier periods.

The norms of stocks should be based according to the peculiarities of the production process and movement of goods, starting from calculations made on each item or group of material resources and leading to the norms of value stocks.

The importance of stocks is revealed by the fact that they are part of a complex system of indicators and of a series of determination and foundation correlations, of conditioning and causal, these indicators being used in policy formulation and development program of agricultural unit.

Among the main correlations are mentioned:

Dintre principalele corelații, menționăm:

a) **Corelația dintre stocuri și norma de consum**, care rezultă din însăși relația de calcul a stocului curent:

$$SC = Cz \times Iz, Cz = Qz \times Nc, \quad (1)$$

unde: Sc – stocul curent;

Cz – consumul mediu zilnic;

Iz – intervalul între două aprovizionări;

$Cz = Q \times Nc$ – norma de consum pe unitatea de produs;

Q – cantitatea de produse obținute zilnic.

Consumul mediu zilnic se mai calculează cu ajutorul relației de calcul:

$$Cz = \frac{Ncp}{360}. \quad (2)$$

b) **Corelația dintre stocuri și programul de producție sau desfacere, dată de următoarea relație de calcul:**

$$Ncp = Q \times Nc; (Nca, Nct), \quad (3)$$

unde: Ncp – necesar de consum pentru realizarea programului de producție;

Q – cantitatea de produse ce urmează a fi produsă;

Nct – necesarul de consum tehnologic;

Nca – necesarul de consum de aprovizionat.

Necesarul de consum pentru realizarea programului de producție depinde de stocul mediu și de eficiența stocurilor, de indicatorii de eficiență ai stocurilor. Prin această corelație se evidențiază potențialul de producție, realizabil pe seama stocurilor de resurse materiale, consumate sau existente în unitatea agricolă la un moment dat. Totodată, volumul de producție condiționează, prin necesarul pentru realizarea obiectivelor de program și consumul mediu zilnic, nivelul și structura stocurilor, care trebuie formate în depozitele unității agricole. În esență, această corelație cere ca, în unitățile agricole, să se constituie stocuri asortate, în cantitățile minim necesare, care să asigure desfășurarea, în condiții normale, a procesului de producție, realizarea integrală și la termenele stabilite a programelor de fabricație și, prin aceasta, a contractelor economice.

c) **Corelația dintre stocuri și cheltuielile de producție**

Deoarece cheltuielile de stocare sunt parte componentă a costului total de producție, este interesant a se sesiza ponderea, deținută de acestea în totalul costului de producție, cu ajutorul relației:

$$K\% = \frac{Ch_s}{Ch_p} \times 100, \quad (4)$$

unde: Ch_s – cheltuieli de stocare;

Ch_p – cheltuieli de producție.

Raționalizarea costurilor de stocare contribuie atât la raționalizarea cheltuielilor totale la nivel de unitate agroalimentară sau industrie alimentară, cât și la reducerea costului unitar de producție cu efecte, benefice atât pentru unitatea agricolă, cât și pentru cumpărător.

a) **The correlation between stocks and rate of consumption**, the relationship itself is given by calculating the current stock:

Sc – current stock;

Cz – average daily consumption;

Iz – interval between two supplies;

$Cz = Q \times Nc$ – consumption norms per unit of product;

Q – quantity of products obtained daily.

Average daily consumption is also calculated using the relationship calculation:

b) **The correlation between stocks and production or sales program**, given by the following relationship calculation:

where: Ncp – consumption necessary for program production;

Q – quantity of products to be produced;

Nct – needed technologic consumption;

Nca – needed consumption for supply.

Consumption necessary for program production depends on the average stock and on the efficiency of stocks, on indicators of efficiency of stocks, by this correlation is highlighted the production potential earned on the material resources stocks consumed or existing in agricultural unit at a given time. However, the output conditions, through the needed tools for the realization of program goals and average daily consumption, the level and structure of stocks should be formed in the storage places of the agricultural unit. In essence, this correlation requires that, in agricultural enterprises, should be constituted assorted stocks in minimum necessary quantities to ensure the normal production process, the full and on time realization of manufacturing program of and, thereby, of economic contracts.

c) **Correlation between stocks and production costs**

Since storage costs are part of the total production cost, it is interesting to notify the weight that they have in the total production cost, with the help of the relationship:

where: Ch_s – storage costs;

Ch_p – production costs.

Rationalization of storage costs contributes both to the rationalization of total costs at the level of agricultural food unity or food industry as well as to the reduction of the unit cost of production with benefic consequences to both agricultural unit and the buyer.

d) *Legătura dintre stocuri și viteza de rotație a capitalului circulant*

Stocurile reprezintă una din componentele principale ale capitalului circulant, ceea ce înseamnă că accelerarea vitezei de rotație a acestora contribuie la creșterea vitezei de rotație a capitalului circulant și a profiturilor.

Sistemul de relații, care exprimă această legătură, cuprinde doi indicatori:

Durata unei rotații (Dr), care se calculează cu ajutorul relației de calcul:

$$Dr = \frac{Spv \times 360}{Nv} \text{ sau/or } \frac{Spv}{Cmzv}, \quad (5)$$

unde: Spv – stocul mediu de producție în expresie valorică (lei, mii lei, mln. lei);

Nv – necesarul valoric de resurse materiale pentru realizarea programului de producție (lei, mii lei, mln. lei);

$Cmzv$ – consumul mediu zilnic în expresie valorică.

➤ Numărul de rotații (Nr) din perioada de gestiune (an, trimestru, semestru) calculat prin relația:

$$Nr = \frac{360}{Dr} \text{ sau/ or } \frac{Nv}{Spv}, \quad (6)$$

unde: Nr – numărul de rotații exprimat în zile.

Astfel, afirmăm, că diminuându-se stocul mediu de producție, se reduce numărul de zile ale unei rotații și, corespunzător, crește numărul de rotații pe perioada de calcul, ceea ce duce la creșterea profiturilor.

e) *Corelația dintre stocurile de producție și indicatorii din programul de aprovizionare* poate fi manifestată în două sensuri, și anume:

➤ stocul de producție, indicator distinct al planului de aprovizionare sub denumirea de stoc final într-o anumită structură și mărime, asigură continuitatea alimentării consumului productiv atât în cursul perioadei de gestiune, cât și în primele zile ale anului următor, până la prima intrare de materiale;

➤ necesarul de materiale pentru îndeplinirea programului de producție, în perioada dintre primirea-recepția resurselor materiale și consumul acestora, ia forma de stoc curent; de cantitățile, ce asigură necesarul, depinde direct nivelul de constituire a stocului curent.

Stocarea și managementul stocurilor nu trebuie considerate ca probleme vizând numai stocul în sine, ci întregul ciclu economic, începând de la stabilirea necesarului de materiale sau mărfuri, continuând cu contractarea, aprovizionarea și producția, și terminând cu vânzarea.

Categoriile de stocuri, ce se creează în unitățile agricole sau în unitățile de comerț, sunt următoarele:

A. Stocul curent constituie stocul de bază pentru orice unitate agricolă și cuprinde cantitatea de resurse materiale, ce trebuie să existe permanent în întreprindere pentru asigurarea continuității producției în intervalul dintre două aprovizionări succesive sau a continuității desfacerii (pentru unitățile de distribuție).

Elementele de bază, care influențează stocurile curente, sunt: cantitatea unei resurse materiale care se consumă sau se vinde zilnic (Cz) și perioada dintre două aprovizionări (Tz).

d) *The relationship between stocks and the rotation speed of working capital.*

Stocks represent one of the main components of working capital, which means that the velocity of rotation speed contributes to the increase of the rotation speed of working capital and of profits.

The system of relationships that expresses this correlation includes two indicators:

➤ Duration of one rotation (Dr) is calculated by the relationship calculation:

$$Dr = \frac{Spv \times 360}{Nv} \text{ sau/or } \frac{Spv}{Cmzv}, \quad (5)$$

Spv – average stock production in value terms (leis, thousand leis, mil leis);

Nv – needed value of material resources for the production program realization (thousand leis, mil leis);

$Cmzv$ – average daily consumption in value terms.

➤ Number of rotations (Nr) of the reporting period (year, quarter, semester) calculated with the equation:

$$Nr = \frac{360}{Dr} \text{ sau/ or } \frac{Nv}{Spv}, \quad (6)$$

in which: Nr – number of rotations expressed in days.

It can be said that, decreasing the average production stock, there is reducing the number of days of a rotation and, properly, will increase the number of rotations during the calculation period, which leads to increasing the profits.

e) *The correlation between production stocks and the indicators from the supply program* can be manifested in two ways, namely:

➤ production stock, separate indicator of supply plan as the final stock in a certain structure and size; it ensures the continuity of supply of productive consumption as during the reporting period as well as in the first days of next year, up first entry of materials;

➤ the necessary materials to accomplish the production program take, in the period between receipt, acceptance and consumption of material resources, the form of current stock; by the quantities that is insured the needed materials depends directly the formation level of the current stock.

Storage and management of stocks should not be considered as problems concerning only stock itself, but the whole economic cycle, from setting in the necessary materials or goods, continuing with contracting, supplying and production through to sale.

Stock categories which are created in the agricultural units or commercial units are as follows:

A. Current stock constitutes the main stock for any agricultural unit and includes the amount of material resources that must be constantly in the company to ensure continuity of production during the period between two successive supplies or of continuity of dissolution (for distribution units).

Basic elements that influence the current stocks are: the amount of a material resource which is consumed or sold daily (Cz) and the period between two supplies (Tz). The

Relația de calcul al stocurilor curente devine:

$$Sc = Cz \times Tz, \quad \text{equation for calculating the current stocks is:} \quad (7)$$

Tz – intervalul mediu între două aprovizionări

Tz – average period between two supplies

La rândul său, Tz se determină conform relației:

In its turn, Tz is determined by the equation:

$$Tz = \frac{\sum Qj \times Tzj}{\sum Qj}, \quad (8)$$

unde: Qj – cantitatea aprovizionată la o tranzacție;
 Tzj – intervalul dintre aprovizionarea curentă și cea precedentă;
 j – numărul de aprovizionări.
 Consumul mediu zilnic se determină cu ajutorul relației:

where: Qj – quantity supplied in a single transaction;
 Tzj – period between the current and previous supply;
 j – numbers of supplies.
 In its turn, the average daily consumption is determined by the relationship:

$$Cz = \frac{Ncp}{T}, \text{ pentru un an/}, \text{ for one year; } Cz = \frac{Ncp}{360}, \quad (9)$$

unde: Ncp – necesarul pentru îndeplinirea programului de producție.

where: Ncp – means the needed to accomplish the production schedule.

Unitățile agricole, din punct de vedere al formării stocurilor, se pot afla în următoarele situații:

Agricultural units in terms of forming stocks may be in the following situations:

a) Întreprinderile productive își pot autoproduce unele resurse materiale (de natură agricolă); astfel, stocul curent pentru aceste categorii de unități este reprezentat de necesarul pentru realizarea obiectivelor de plan pe perioada dintre două aprovizionări succesive, iar necesarul de aprovizionat se calculează în modul următor:

a) Productive enterprises can produce by themselves some resources (of agricultural nature), in this way the current stock for these categories of units is represented by the need to the realization of plan goals during the period between two successive supplies and the needed to be supplied is calculated as:

$$Na = Ncp + Sf - \xi i - Ri, \quad (10)$$

Unde/where:

$$Ri = Pi + Ss + Rrr. \quad (11)$$

b) Autoproducerea și autoasigurarea sunt parțiale; astfel, pentru necesarul de aprovizionat va fi luată în calcul diferența, care nu poate fi asigurată din producție proprie.

b) Self-production and self-insurance are partial, in this way the needed issue to be supplied will be taken into account the difference which cannot be assured of own production.

c) Resursele materiale trebuie achiziționate în totalitate din afara unității, ceea ce impune realizarea unei legături strânse cu unitățile producătoare, furnizoare, care au producție ritmică. În această situație, relația de calcul al necesarului de aprovizionat devine:

c) Material resources must be purchased totally outside the unit, which requires the achievement of a close link with producing and providing units that have the rhythmic production. Taking into consideration all above mentioned, the relationship calculation of needed to be supplied is:

$$Na = Ncp + Sf - \xi i. \quad (12)$$

d) Pentru produsele cu termen de valabilitate limitat, care necesită condiții de transport și depozitare speciale (medicamente de uz veterinar, pesticide, îngrășăminte chimice etc.), stabilirea stocului curent trebuie efectuată în funcție de perioada de garanție (valabilitate) pentru a nu se înregistra pierderi materiale și financiare.

d) For products with limited storage period and which require special storage and transport conditions (veterinary medicines, pesticides, fertilizers, etc.) determining current stock should be based on the guarantee period (validity) in order to not have material and financial losses.

B. Stocul de rezervă este constituit din resurse materiale sau produse, care trebuie să existe în întreprindere în vederea acoperirii unor nevoi neprevăzute, care apar în activitatea unității, și de care nu s-a ținut cont la stabilirea stocului curent. Aceste stocuri sunt considerate de siguranță, intangibile sau pentru cazuri de forță majoră.

B. The stock of reserve formed of material or product resources that must exist in the enterprise to cover unforeseen needs that arise in the unit activity and which were not taken into account in determining current stock. These stocks are considered safe, intangible or for force majeure cases.

Dintre factorii care influențează constituirea acestor stocuri, fac parte:

Among the factors that influence the establishment of these stocks are:

a) recepționarea cu întârziere a unor stocuri de la

a) late receipt of some stocks from suppliers;

b) the occurrence of special conditions of transportation

furnizori;

b) apariția unor condiții speciale în transportul diferitor produse de la unitățile producătoare la cele consumatoare, dereglarea transporturilor din diferite cauze (manageriale, climatice, greve etc.);

c) primirea unor partide mai mici sau de calitate inferioară celor prevăzute în contract;

d) modificarea cererii pe piață: reducerea sau creșterea cererii determină modificări în structura producțiilor și în necesarul de aprovizionat cu resurse materiale;

e) influența factorilor naturali (producția vegetală): îngheț, secetă, inundații;

f) cazuri de creștere a consumurilor specifice, datorate nerespectării tehnologiilor de producție sau a uzurii morale a mijloacelor fixe utilizate (mai ales în industrie alimentară).

C. Stocul sezonier, specific agriculturii, se creează pentru asigurarea consumului necesar în perioadele optime de executare a unor lucrări agricole. Pentru industria alimentară, această categorie de stoc ar reprezenta cantitatea de materii prime necesare pentru prelungirea perioadei de fabricație (la unitățile, care prelucrează produse agricole perisabile sau cu grad mare de perisabilitate).

Principalele resurse, pentru care se constituie acest stoc sezonier, sunt cele folosite în campaniile agricole și de industrializare. Stocurile sezoniere se fundamentează pe calculele eficienței economice, stabilind cu precizie perioada când trebuie constituite, în raport cu perioada de utilizare (campaniile agricole, mai ales). În acest sens, trebuie de ținut cont de cheltuielile de stocare, pierderile de recoltă din cauza neexecutării în timp util a lucrărilor etc.

La întreprinderile producătoare (de profil agricol sau alimentar), pentru crearea stocului sezonier se pune problema aducerii resurselor materiale ce urmează a fi utilizate în cantități mari în campaniile agricole, în timp ce pentru întreprinderile de distribuție se pune problema livrării produselor către unitățile consumatoare (beneficiare) în perioada optimă de consum.

D. Stocul în pregătire (de condiționare) se formează în cazul, în care folosirea anumitor resurse materiale presupune pregătirea prealabilă a acestora, înainte de utilizarea în procesul de producție sau de vânzare. În acest caz, pe lângă stocul curent și cel de rezervă, o anumită parte din stocul de producție se va afla în stadiul de pregătire, constituind stocul în pregătire. De exemplu, în vederea măririi coeficientului de digestibilitate și a valorii hrănitoare a nutrețurilor grosiere, este bine ca acestea, înainte de a fi administrate în hrana animalelor, să fie supuse unei pregătiri prin tocare, saramurare, melasare etc. Efectul pregătirii crește dacă furajele grosiere, astfel preparate, sunt lăsate la dospit câteva zile. În mod asemănător, se pune problema transformării porumbului boabe și a altor cereale furajere în făinuri pentru animale, acțiune pentru care este necesară o anumită perioadă de timp (pentru pregătire).

Stocul în pregătire (de condiționare) depinde de consumul mediu zilnic (Cmz) și de timpul sau durata de pregătire a materialelor în vederea consumului productiv (Tzp). Prin adaptarea relației de calcul al stocului curent, rezultă următoarea relație de calcul a stocului în pregătire:

different products from producing units to the consumer, transport disruption from different causes (management, weather, strikes, etc.);

c) receiving smaller parts or lower quality of those previewed in the contract;

d) changing market demand, reduction or increase in demand determines changes in production structure and changes in needed issues for supply with material resources;

e) the influence of natural factors (crop production): frost, drought, floods;

f) cases of specific increased consumption due to technological failure of production or obsolescence of used fixed assets (especially in the food industry).

C. The seasonal stock, agriculture specifically, is created to provide the necessary consumption in the optimum period of making some agricultural works. For food industry this category of stock would represent the quantity of raw materials needed to extend the period of manufacture (at the units that process the perishable agricultural products or highly perishable ones).

The main resources for which constitutes this seasonal stock are mainly used in agricultural campaigns and industrialization. Seasonal stocks are based on calculations of economic efficiency, it is precisely determined the period when they need to be established according to the period of use (agricultural campaigns, mostly). In this sense it need to be considered storage costs, harvest losses through the delay in applying timely execution of works etc.

At the producing companies (specialized on agriculture or food) for creating seasonal stock the problem consists in bringing material resources to be used in large quantities, in agricultural campaigns, while for the distribution companies the question is of sending products to consumer units (beneficiaries) during the optimal period of consumption.

D. The stock in preparation (of conditioning) is formed when the use of certain material resources requires prior preparation before their use in the production or sale process. In this case, in addition to current stock and the reserve one, a certain proportion of stock production will be at the stage of preparation, being the stock in preparation. For example, in order to increase the coefficient of digestibility and nutritive roughage value, it is good that these, before being administered in feed, to undergo a preparation by chopping, pickling, etc. The preparation effect increases if the roughage prepared in this way are left to a few days for yeast. Similarly can be treated the problem of processing corn and other cereal grains into flour for animal feed, an action that requires a certain period of time (for preparation).

The stock in preparation (of conditioning) depends on the average daily consumption (CMZ) and on the time or duration of preparation of materials for productive consumption (Tzp). By adapting the relationship calculation of the current stock results the following relationship to calculate the stock in preparation:

$$Sp = C_{mz} \times T_{zp} . \quad (13)$$

De asemenea, este de menționat faptul, că acest stoc în pregătire se constituie numai pentru anumite categorii de unități (nu toate unitățile de comerț cu resurse materiale au și activitate de condiționare a stocurilor) și reprezintă, de obicei, o cantitate constantă pentru o anumită perioadă determinată.

Concluzii. În concluzie, menționăm faptul, că formarea stocurilor de producție, în cadrul unităților consumatoare, reprezintă o necesitate obiectivă, deoarece unitățile beneficiare de resurse materiale au, în marea lor majoritate, producție continuă, iar aprovizionarea cu resurse materiale de la furnizori se realizează periodic (la anumite intervale de timp). În aceste condiții, pentru asigurarea continuității procesului de producție este necesar ca, în unitățile agricole beneficiare, să existe în permanență un stoc de resurse materiale.

Stocul de producție este un indicator important al activității economice a întreprinderilor agricole, întrucât de nivelul acestuia depinde gradul de activizare a mijloacelor materiale și financiare, de care dispune sau pe care și le-a asigurat unitatea agricolă, și eficiența utilizării lor. De volumul și structura lor depind eforturile investiționale, pe care trebuie să le facă orice agent agricol/economic pentru achiziționarea, aducerea, depozitarea și păstrarea resurselor materiale stocate.

It is also noteworthy to mention the fact that this stock in preparation is formed only for certain categories of units (not all commercial units with material resources also have the activity of stock conditioning) and it usually represents a constant amount for a particular period.

Conclusions. In conclusion, it can be mentioned the fact that the formation of production stocks in consuming units represents an objective necessity, since these units beneficiaries of material resources have, mostly, continuous production and supply of material resources from suppliers is realized periodically (from time to time). In these circumstances, to ensure continuity of the production process is necessary for agricultural enterprises to exist, at all times, a stock of material resources.

The production stock is an important indicator of economic activity of agricultural enterprises; its level depends on the degree of activation of disposed material and financial means or which the agricultural unit has provided and the efficiency of their use. The volume and structure depend on the investment efforts be made to any agricultural/economic agent for purchasing, gathering, storage and preservation of stored materials.

Bibliografie/Bibliography

1. Bășanu Gh. *Gestiunea economică a stocurilor*. București: Științifică și Enciclopedică, 1988.
2. Cârstea Gh. *Probleme metodologice ale asigurării și gestionării resurselor materiale în condițiile economiei de piață*. București: Lito ASE, 1994.
3. David N. *Aprovizionarea tehnico – materială a agriculturii*. București: Ed ASE, 1984.
4. David N., Istudor N. *Asigurarea și Gestionarea resurselor materiale în agricultura și industria alimentară*. București: „Tribuna Economică”, 2000.
5. Fundătură D., Pricop M., Bășanu Gh., Popescu D. *Dicționar de Management aprovizionare – depozitare – desfacere*. București: SC Diacon Coresi SRL, 1992.

DISTRIBUȚIA PRODUSELOR AGROALIMENTARE: REALITĂȚI ȘI PERSPECTIVE

Svetlana GANGAN, UASM
Valeriu DOGA, dr. hab., prof.univ. IEFS

Recenzent: Alexandru GRIBINCEA, dr. hab., ULIM

Accesul la piețele internaționale este unul dintre domeniile cheie ale managementului din mileniul trei. Realizarea și menținerea accesului pe piață depinde în mare măsură de o gestionare judicioasă ale canalelor de distribuție, privite ca un proces interactiv între producător și intermediari, oricare dintre ei fiind în măsură să domine consumatorul final. Pentru multe întreprinderi, cum ar fi "ASCONI" SRL, costurile de producție sunt mult mai mici, decât cheltuielile ce țin de penetrarea pe piață cu acest produs. Prin urmare, producătorii doresc să excludă intermediarii, având în vedere că serviciile acestora sunt prea scumpe.

AGRI-FOOD PRODUCTS DISTRIBUTION: REALITIES AND PROSPECTS

Svetlana GANGAN, SAUM
Valeriu DOGA, PhD, Professor, IEFS

Reviewer: Alexandru GRIBINCEA, PhD, ULIM

The access to international markets is one of the key areas of the third millennium management. Attaining and maintaining market access depends largely on the judicious management of the distribution channels that should be viewed as an interactive process between the producer and the intermediate, any of them being able to dominate the final consumer. For many enterprises, like "ASCONI" Ltd., product manufacturing costs much less than bringing this product on the market. Therefore, producers want to exclude intermediaries, considering that their services are too expensive.

Cuvinte cheie: concentrarea, distribuție, scumpiri, integrare, intermediari, specializare.

Introducere. Dacă în urmă cu un secol, întreprinderile ce lucrau pentru anumite piețe locale se străduiau să depășească limitele acestora și să atingă o piață regională și, în final, o piață internațională, în prezent producția de masă, standardizarea produselor, dezvoltarea și implantarea pragmatică a rețelei naționale și internaționale de agenții bancare și modernizarea mijloacelor de comunicații au condus la o intensificare deosebită a schimburilor externe, piețele naționale tinzând a se unifica într-o piață mondială, aducând în centrul atenției necesitatea de a regândi problemele dezvoltării într-o lume globalizată.

Dobândirea și păstrarea accesului pe piață depinde în mare măsură de managementul judicios al canalelor de distribuție, care trebuie văzut ca un proces interactiv între producător și intermediar, oricare dintre aceștia putând domina calea către consumatorul final. Relația se complică și mai mult pe piețele internaționale, unde evoluțiile istorice diferite dau naștere unor structuri de distribuție diferite. Prima sarcină care stă în fața firmei agroalimentare pe piețele internaționale este aceea de a înțelege canalul de distribuție pentru produsele și serviciile sale. Aceasta înseamnă atât înțelegerea nevoilor pe care le au membrii canalului, cât și a nevoilor pe care le au utilizatorii sau consumatorii finali.

Pentru multe firme, ca de exemplu pentru „ASCONI” S.R.L. fabricarea produsului costă mult mai puțin decât aducerea lui pe piață. De aceea producătorii caută cunoașterea acestor piețe, penetrarea pe ele și cunoașterea tendințelor în evoluția distribuției pe plan internațional.

Material și metodă. Pentru realizarea acestui studiu au fost utilizate interpretările teoretice din sursele bibliografice cu referire la distribuția mărfurilor, inclusiv agroalimentare, informația primară din FCP „ASCONI” S.R.L. Au fost utilizate metode de cercetare tradiționale: sinteza și generalizarea.

Rezultate și discuții. Valorificarea producției agroalimentare implică cunoașterea căilor și metodelor de distribuție în cadrul pieței. Piața internă cu un grad înalt de saturare, impune întreprinderile autohtone să-și orienteze producția agroalimentară spre piețele străine. Prin activitatea de distribuție firma își face legătura cu piața, de regulă prin intermediarii autorizați.

Pentru a proiecta un canal eficient producătorul trebuie să compare variantele reale cu cele realizabile și cu cele utile. Alegerea canalelor de distribuție se face în urma unei analize a factorilor implicați în sistem, a căror acțiune corespunde intereselor întreprinderii sau sunt provocatori de probleme. De regulă, deciziile privind alegerea canalelor de distribuție sunt influențate de mai mulți factori ce se dezvoltă în mediul extern al întreprinderii agroalimentare:

- **poziționarea produsului** – dacă produsul agroalimentar propune anumite beneficii consumatorului, cum ar fi prospețimea, atunci canalul de distribuție trebuie ales astfel încât să asigure punerea în valoare a acestui beneficiu;
- **concurența** – cunoașterea prețurilor și caracteristicilor produselor livrate de firmele concurente reprezintă un avantaj pentru producător, care poate selecta

Key words: Concentration, Distribution, Expensive, Integration, Intermediate, Specialization.

Introduction. If a century ago, the enterprises that worked for certain local markets struggled to overcome their limits and reach a regional market and, finally, an international market, at present, mass production, standardization of products, pragmatic implementation, development of a national and international network of banking agencies and modernization of communication means led to a great increase in foreign trade development, simultaneously the domestic markets tending to unite in a global market and to focus on the need to reconsider the problems of development in a globalized world.

Acquiring and keeping the access to market depends largely on the judicious management of distribution channels, process that should be viewed as an interactive process between the producer and the intermediary, anyone of them being able to dominate the final consumer. This relationship is much more complicated within the international markets, where different historical developments generate different distribution structures. An important task of an agri-food enterprise on the international markets is to understand the distribution channel for its products and services. This means understanding both the needs of the channel members, as well as the needs of the final users or consumers.

“ASCONI” Ltd. is an example among many other enterprises which consider that for them product manufacturing costs much less than bringing this product on the market. Therefore producers seek to get knowledge of these markets, to penetrate them and to get acquainted with the existing trends in international distribution development.

Material and method. In order to accomplish this study there have been used theoretical interpretations from bibliographical references concerning the distribution of goods, including the agri-food ones, and primary information from the CPF “ASCONI” Ltd. There have been used traditional research methods: synthesis and generalization.

Results and discussions. In order to design an effective channel, the producer should compare real variants with the achievable and useful ones. The choice of distribution channels is made as a consequence of analyzing the factors involved in the system, whether they act according to the enterprise interests or cause new problems. As a rule, the decisions regarding the distribution channels are influenced by several factors which occur and develop in the external environment of the agri-food enterprise:

- **product positioning** – if the agri-food product offers certain benefits to the consumer, such as freshness, then, the distribution channel must be chosen so that to emphasize the value of this benefit;
- **competition** – the knowledge of prices and features of the products supplied by competitors represents an advantage for the producer, who may choose alternative distribution methods and channels in order to meet immediately consumer demands;

metode și canale alternative de distribuție, pentru a urgenta satisfacerea solicitărilor consumatorilor;

- **costurile de transport** influențează tipul de canal ales de producător. Este știut faptul, că nu numai distanța, ci și condițiile speciale de transport (refrigerarea sau înghețarea alimentelor) determină creșterea costurilor;

- **legislația privind cerințele de transportare a produselor agroalimentare, de igienă și de securitate alimentară** influențează alegerea canalului de distribuție. Dacă reglementările juridice au ca efect creșterea costurilor de distribuție și dacă aceste costuri nu pot fi transferate asupra agenților economici aflați la finalul canalului, atunci producătorul trebuie să ia în considerare canale de distribuție alternative.

Canalele de distribuție alese de către întreprindere trebuie să asigure maximizarea profitului producătorului, satisfacerea în cele mai bune condiții a consumatorilor, asigurarea unor facilități intermediarilor, dar cu costuri cât mai mici.

În viziunea noastră, un canal de distribuție este totalitatea persoanelor fizice sau juridice, care preiau sau transmit altora dreptul de proprietate asupra unei mărfi concrete sau asupra unui serviciu ce participă efectiv în sistemul de schimb între producător, cumpărător și consumator.

Alături de aceasta, în condițiile globalizării piețelor de desfacere este tot mai pronunțată semnificația canalelor de distribuție din mai multe motive:

- pentru producători permit economisirea resurselor financiare proprii pentru distribuția mărfurilor și permite investirea mijloacelor economisite în producția de bază;
- marfa se vinde mai eficient deoarece este urgentat timpul deplasării și majoritatea operațiunilor caracteristice actului de vânzare sunt efectuate de profesioniști;
- se asigură accesul la marfa întreprinderii fără întârziere, ceea ce permite și o penetrare mai pronunțată pe piața-țintă;
- se reduce volumul de muncă necesar distribuției mărfurilor.

Acestea și alte momente servesc drept argument al afirmației, că decizia privind alegerea canalului de distribuție este una de importanță majoră în deciziile manageriale.

În contextul celor expuse mai putem menționa, că un canal de distribuție este și drumul pe care-l parcurg mărfurile de la producător la consumator și în toate cazurile canalele alese influențează și viteza, și timpul, și eficiența mișcării și chiar păstrarea proprietăților mărfii până la consumatorul final. În acest drum organizațiile și persoanele îndeplinesc un șir de funcții:

1. realizează cercetări de piață pentru a acumula informația necesară planificării activității de distribuție pentru anumite produse și servicii;
2. stabilesc contacte cu cumpărătorii potențiali;
3. adaptează marfa la cerințele cumpărătorilor;
4. negociază cu cumpărătorii potențiali;
5. organizează transportarea și depozitarea mărfurilor;
6. asigură finanțarea circulației mărfurilor pe întreg canalul de distribuție;
7. își asumă riscurile distribuției la fiecare verigă a canalului etc.

Parțial ori integral, aceste funcții, pot fi preluate și de

- **transportation costs** - have influence on the channel type chosen by the producer. It is well known that not only the distance but also special transportation conditions (products refrigeration or freezing) determine an increase in costs;

- **the legislation concerning transportation requirements, hygiene and food security of the agri-food products** influence the choice of the distribution channel. If legal regulations have the effect of increasing distribution costs and if these costs can't be transferred to the economic agents situated at the end of the channel, then the producer must consider alternative distribution channels.

The distribution channels chosen by an enterprise must ensure an increase of producer's profit, meet consumer demands in the best terms, and insure certain facilities for intermediaries, at the lowest possible costs.

In our opinion, a distribution channel is the totality of physical and juridical persons who acquire or transmit to others the right of ownership of a specific commodity or service that participates effectively in the exchange system between the producer, buyer and consumer.

Besides this, in the globalization conditions of sale markets, the importance of distribution channels is increasingly emphasized due to several reasons:

- for producers they allow to save their own financial resources to distribute goods and allow the investment of saved funds in the basic production;
- the merchandise is better sold because the transportation time is urged and most characteristic sale operations are managed by professionals;
- they provide the access to enterprise goods without delay, allowing a stronger penetration of the target market;
- they reduce the workload necessary for merchandise distribution.

All these reasons and even more serve as an argument for the statement that the decision regarding the choice of a distribution channel is a major one among other managerial decisions.

In this context, we can mention that a distribution channel is the way the merchandise goes through from the producer to consumer and in all cases the selected channels influence the speed, time and efficiency of movement and even the preservation of merchandise properties up to the final consumer. In this way the organizations and individuals perform a number of functions:

1. they accomplish market researches in order to accumulate the necessary information for the distribution activity planning for certain products and services;
2. they establish contacts with potential buyers;
3. they adapt the goods according to the requirements of buyers;
4. they negotiate with potential buyers;
5. they organize goods transportation and storage;
6. they ensure the financing of goods circulation on the entire distribution channel;
7. they take distribution risks at every link of the distribution chain etc.

Partially or integrally, these functions may be performed by the producer, even if these situations produce

producător, chiar dacă situațiile respective produc o majorare a costurilor de producție. E firesc, că calea sigură este apelarea la intermediari, care, de fapt, asigură micșorarea distanței, scurtează timpul de transmitere a dreptului de proprietate asupra mărfii pentru consumatorul final.

Apelarea la unul sau altul canal de distribuție se face în funcție de tipul intermediarilor: din numele și din contul cui își duce activitatea intermediarul.

Deosebim câteva tipuri de intermediari:

- **Dealerul** este un engrosist, în cazuri aparte poate fi și detailist, care

acționează din numele și din contul său. Aceștia pot fi: dealeri exclusivi, care sunt unicii reprezentanți ai producătorului în regiunea dată și sunt cu drept prioritar în realizarea mărfii; dealeri autorizați, sunt acei care colaborează cu producătorul pe bază de franciză.

- **Distribuitorul** – intermediari engroșiști și detailiști, care efectuează

operațiuni din numele producătorului, însă din cont propriu. De regulă producătorul acordă dreptul distribuitorului pentru a realiza marfa pe o anumită suprafață (teritoriu) și într-un termen anumit. Adică, în acest caz, distribuitorul nu este proprietar al mărfii, deoarece în funcție de contract el preia dreptul doar de a vinde marfă. Însă acesta poate activa și din numele său. În acest caz în contractul încheiat sunt specificate un spectru mai larg de drepturi.

- **Comisionarul** este, de asemenea, intermediar engrosist ori detailist, însă

care își duce activitatea din numele său, dar din contul producătorului. Producătorul rămâne în continuare proprietarul mărfii, însă contractul de livrare se întocmește din numele comisionarului. În așa fel, comisionarul apare ca intermediar pentru producător nu și pentru consumator. Acesta din urmă transferă banii pentru marfa procurată comisionarului. Însă riscul degradării mărfii rămâne în continuare asupra producătorului, comisionarul poartă răspundere de degradarea mărfii doar în situația când aceasta sa întâmplat din vina lui. Remunerarea acestuia se face, de regulă, sub formă de procent din suma tranzacției.

- **Agentul** este un intermediar, fie un reprezentat sau ca ajutor a unui

intermediar de bază. De regulă aceștia sunt persoane juridice. Pentru serviciile acordate ei primesc recompense sub formă de tarife sau procente (după caz și în corespundere cu înțelegerea cu reprezentantul principal).

- **Brokerul** este un intermediar, care nu are dreptul de proprietate asupra

mărfii, nu se află în relații contractuale nici cu una din părți, însă reprezintă o persoană juridică, care-l remunerază fie cu procent din vânzări, fie cu o recompensă fixă.

După ce a fost acceptată decizia de alegere a tipului de intermediar este necesar de determinat câți intermediari vor participa în canalul de distribuție. În marketing sunt promovate trei strategii în acest sens:

1. Distribuția intensivă presupune asigurarea cu rezerve de marfă cât mai multe întreprinderi de comerț;

2. Distribuția exclusivă presupune limitarea intenționată a numărului de intermediari, care comercializează această marfă;

an increase in production costs. It's obvious that the safest way is to use an intermediary who, in fact, ensures distance decrease and shortens the transmission of the ownership right on goods to the final consumer. The choice of a particular distribution channel is based on the type of intermediary: in the name and on the behalf of whom the intermediary activates.

We can distinguish several types of intermediaries:

- **Dealer** is a wholesaler, in certain cases may be a retailer who acts on behalf of and on his own account. They may be either exclusive dealers, who are sole representatives of the producer in a certain region and have priority to sale goods or authorized dealers, those who have with the producer a franchise-based collaboration.

- **Distributor** – intermediate wholesalers and retailers who perform operations in the name of the producer, but on their own account. As a rule, the producer gives the right to distributor to sell the merchandise in a certain area (territory) and in a certain period of time. Therefore, in this case, the distributor isn't the owner of goods, because according to the contract he has only the right to sell the merchandise. But he can also act in his name. In this case, a broader spectrum of rights is stipulated in the contract.

- **Middleman** – is also an intermediary wholesaler or retailer, who leads the business in his name, but on the producer's account. The producer remains the owner of goods, but the delivery contract is drawn up on behalf of the middleman. Thus, the middleman appears as an intermediary for the producer not for the consumer. The latter transfers the money for purchased goods to the middleman. The producer is still responsible for the risk of goods degradation; the middleman is responsible for the degradation of goods only if this happened because of his fault. His remuneration usually represents a percentage of the transaction amount.

- **Agent** is an intermediary, or a representative or an assistant of any basic intermediary. As a rule they are juridical persons. They receive rewards for their services in the form of rates or percentages (in accordance with the case and agreement concluded with the main representative).

- **Broker** is an intermediary, which has no ownership right of goods, has not contractual relationships with none of the parties, but is a juridical person, who is remunerated either with a percentage of sales or a fixed reward.

After the decision of choosing the type of intermediate is accepted, it is necessary to determine how many intermediaries will participate in the distribution channel. Three strategies are promoted in marketing in this regard:

1. Intensive distribution involves the supply of as many trade enterprises as possible with qualified reserves of merchandise;

2. Exclusive distribution supposes intentional limiting of the number of intermediaries who sell this merchandise;

3. Selective distribution allows the producer to achieve a stronger market penetration and have an increased control.

Due to its increased available capital, the enterprise CPF

3. Distribuția selectivă permite producătorului să realizeze o penetrare mai pronunțată pe piață, și deținerea unui control mai ridicat.

Datorită capitalului crescut de care dispune, întreprinderea FCP „ASCONI” S.R.L. apelează numai la intermediarii existenți pe piața externă, având suficiente puncte de desfacere în spațiul economic al UE, apelând la serviciile agenților de vânzări proprii, diferiți angrosiști și detaiști, dealeri, comercianți de export, jobberi de export etc.

De exemplu, întreprinderea are încheiate contracte de vânzare-cumpărare cu întreprinderile din România „S.C. Asconi Moldvin S.R.L.” și cu „S.C. Crama Dealul Viei S.R.L.”, ambele firme fiind cu sediul la Focșani, județul Vrancea, își realizează producția și pe piața din Rusia, având încheiat contract cu firma „Importproduct”. De asemenea FCP „ASCONI” S.R.L. încheie contracte de vânzare-cumpărare și cu intermediari din alte țări din spațiul UE, cum ar fi: Germania, Italia, USA, Luxemburg, Marea Britanie, China, Cehia, Ucraina, Polonia, Belarusia etc. Aceștia sunt niște dealeri autorizată, care preiau toate drepturile asupra lor și își asumă toate riscurile. Neavând posibilități reale de asigurare a riscurilor comerciale, întreprinderea cedează a parte din profit odată cu cedarea unor funcții acestor intermediari.

Selectarea canalelor de distribuție, pe lângă criteriile anunțate, trebuie să aibă în vedere și caracterul dinamic al distribuției. Cunoaștem că elementele care influențează selectarea canalelor sunt numeroase și ele sunt legate de politica comercială a întreprinderii, de aceea întreprinderea „ASCONI” S.R.L. selectează canalele de distribuție parcurgând următoarele etape:

1. Realizează o analiză a potențialului uman, financiar și material al său în baza informației reale din întreprindere;
2. Elaborează cercetări de piață în scopul cunoașterii comportamentului consumatorilor, numărul acestora, repartiția lor geografică, atitudinile și motivațiile acestora, în majoritatea cazurilor, apelând la instituții specializate în cercetările de piață;
3. Face investigații asupra situației concurenței și atitudinii consumatorilor față de produsele acestora;
4. Analizează procesul de distribuție prin care se analizează comparativ canalele folosite, urmărindu-se: cota de piață, metodele de vânzare, saturarea pieței, cunoașterea piețelor cucerite și necucerite, cunoașterea intermediarilor autorizați pentru piețele respective etc.;
5. Studiază mediul social-juridic și economic, prin care se insistă asupra cunoașterii conjuncturii pieței, a reglementărilor interne și internaționale, evoluției tehnologice, puterea de influență a consumatorilor etc.

FCP „ASCONI” S.R.L. pentru distribuția produselor sale pe piață externă are la dispoziție trei alternative:

1. să antreneze o rețea proprie de distribuție;
2. să folosească o rețea proprie plus intermediari;
3. să apeleze doar la intermediari în sistemul de distribuție.

Fiecare posibilitate antrenează anumite cheltuieli, care sunt suportate de către întreprindere. Întreprinderea își alege varianta de distribuție care-i convine, conform următorilor indici:

- prețul unitar realizat;
- consumurile pentru fiecare variantă.

„ASCONI” Ltd. appeals only to the intermediaries existing on the external market, having enough marketplaces in the EU economic space, and using the services of its sales agents, different wholesalers and retailers, dealers, export traders, export jobbers etc.

For example, the enterprise has concluded sale-purchase contracts with two enterprises from Romania CS “Asconi Moldvin” Ltd. and CS “Crama Dealul Viei” Ltd., both companies being headquartered in Focsani, Vrancea district, and it sells its production also on the Russian market, having concluded a contract with “Importproduct”. Also CPF “ASCONI” Ltd. concludes sale-purchase contracts with the intermediaries from other EU countries such as: Germany, Italy, USA, Luxembourg, United Kingdom, China, Czech Republic, Ukraine, Poland, Belarus, etc. These intermediaries are authorized dealers, who take all rights and assume all risks. With no real possibility of commercial risk insurance, the enterprise gives a part of its profit when empowering these intermediaries with certain functions.

The selection of distribution channels, in addition to mentioned criteria, should also take into consideration the dynamic nature of distribution. We know that the factors that influence channel selection are numerous and they are related to the enterprise trade policy. Thus the enterprise “ASCONI” Ltd. selects its distribution channels going through the following stages:

1. To perform an analysis of its human, financial and material potential on the basis of the real actual information existing in the enterprise;
2. To develop market researches in order to know more about consumers behaviour, their number, their geographical distribution, their attitudes and motivations, in most cases by appealing to the institutions specialized in market research;
3. To investigate the competition and consumers attitude toward their products;
4. To analyze the distribution process in order to make a comparative analysis of the used channels, aiming to: market share, sales methods, market saturation, information about the conquered and unconquered markets, and about the intermediaries authorized for such markets etc.
5. To study the social-juridical and economic environment which implies getting knowledge about market conjuncture, national and international regulations, technological developments, degree of consumers influence, etc.

CPF „ASCONI” Ltd. has at its disposal three alternative choices for the distribution of its products on the external market:

1. To train its own distribution network;
2. To use both its own network and intermediaries;
3. To appeal only to intermediaries in the distribution system.

Each option entails certain expenses that are incurred by the enterprise. The organization chooses its appropriate distribution variant according to the following indices:

- established unit price;
- consumption for each variant.

Making an analysis of the distribution benefits from

Realizând o analiză a avantajelor distribuției mărfurilor produse de întreprindere sa dovedit mai rentabilă distribuția prin rețeaua cu intermediari constă în cheltuieli mai puțin costisitoare decât printr-o rețea proprie. Drept criteriu de alegere a servit profitul probabil maxim, care se determină după următoarea relație de calcul: veniturile totale (cifra de afaceri) – (consumurile de producție + costurile de depozitare + costurile de promovare).

Cunoscându-se datele inițiale, sa determinat varianta optimă de distribuție pentru comercializarea vinului "Pinot Gris" îmbuteliat în sticle de vol. 0,75l.

Pinot Gris este un soi de viță de vie pentru vinuri albe de calitate superioară, de origine franceză, considerat a fi o variație mugurală a soiului Pinot Noir. Este un vin puternic, produs din struguri culeși târziu, demidulce. Mirosul amintește florile de câmp. Corp complex, gust pătrunzător și post-gust persistent. Un vin scînteietor, elegant, lasă un inel gros pe marginea paharului, alc.12,5% vol. Culoarea este galbenă-aurie, aroma și parfumul sunt cele ale cojii de pâine proaspătă, degajă arome de santal și nectar.

goods produced at the enterprise, the enterprise found that the most profitable distribution variant was the network with intermediaries as it implies less expenditure than using its own network. As a criterion of choice served the probable maximum profit, which can be determined using the following calculation formula: total revenue (turnover) - (production consumption + storage cost + promotion cost).

Knowing the initial data, we determined the optimal distribution alternative to market the wine "Pinot Gris", bottled in bottles of 0.75 l.

Pinot Gris is a grape variety of French origin for high quality white wines, considered to be a bud variation of the variety Pinot Noir. It is a strong semi-sweet wine produced from grapes picked later. The aroma of this wine reminds that of field flowers. It has a complex body, pungent taste and a lingering aftertaste. It is a sparkling and elegant wine which leaves a thick ring on the glass and its percentage of alcohol is about 12,5% volume. The colour of this wine is yellow-gold, its aroma and flavor remind the skin of fresh bread releasing aromas of sandalwood and nectar.

Tabelul 1/Tabel 1

**Sistemul de distribuție, costul și consumurile unitare pentru vinului "Pinot Gris"/
Distribution system, unitary cost and consumption of the wine "Pinot Gris"**

Varianta/ Variant	Sistemul de distribuție/ Distribution system	Prețul unitar obținut de producător, lei/buc./ Unitary price obtained by the producer, lei/piece	Cheltuieli suportate de producător, lei/ Expenses incurred by the producer, lei			
			De depozitare/ For storage	De promovare/ For promotion	De ambalare/ For packaging	De transport/ For transportation
1.	Direct/ Direct	55	6890	8500	9975	8055
2.	Direct+ Intermediari/ Direct+ Intermediaries	51,70	4840	3210	5000	4960
3.	Prin intermediari/ Using intermediaries	54,49	4060	3020	-	-

Sursa/Source: Financial report of CPF „ASCONI” Ltd.

Întreprinderea va vinde 50.000 sticle de vin Pinot Gris, iar costul unitar va fi de 45,10 lei/buc.

Putem concluziona ca întreprinderea va opta pentru un sistem de distribuție prin intermediari, deoarece la comercializarea vinului prin sistemul dat de distribuție va obține cel mai mare profit (462420 lei). Iar strategia de distribuție practică de firma „ASCONI” S.R.L. va fi cea intensivă, fiindcă distribuția produselor sale are loc

The enterprise will sell 50.000 bottles of wine Pinot Gris and the unitary cost will be of 45,10 lei/piece.

We can conclude that the enterprise will opt for a distribution system that uses intermediaries, as wine marketing will give the highest profit (462,420 lei) using this distribution system. Thus, the distribution strategy practiced by the enterprise "ASCONI" Ltd. will be the intensive one, because the distribution of its

printr-un număr mare de unități de desfacere, și în primul rând această strategie reprezintă cea mai potrivită modalitate de distribuție pentru bunurile de larg consum, de exemplu cum ar fi și băuturile alcoolice.

Însă, în prezent, firmele cu un potențial mare optează mai mult pentru o rețea proprie, deoarece în urma acestei variante se obține cel mai mare profit variabil, în comparație cu prețul de livrare a producției prin intermediari. Mai mult decât atât, firma deține controlul total asupra întregului lanț de distribuție. Și este evident, că cu cât sunt mai multe verigi pe canalul de distribuție cu atât cresc cheltuielile pentru distribuția fizică și scade profitul.

În condițiile orientării spre găsirea avantajelor competitive, în sectorul agroalimentar se observă unele tendințe și în dezvoltarea distribuției:

- *tendința de concentrare*, chiar dacă gradul de concentrare apare mai redus decât în sfera producției. La nivel de firmă se pot atinge cote de concentrare foarte ridicate, prin diferite căi: acumulări proprii de capital, fuziuni, grupări s.a. La nivelul unităților operative, concentrarea evoluează mult mai lent, numărul supermagazinelor fiind încă redus;

- *tendința de integrare* este o altă direcție de dezvoltare a activității de distribuție. Ea cunoaște două forme: verticală, care prevede înființarea de unități proprii de comercializare, restrângerea rolului intermediarilor, contopirea funcțiilor de gros și a celor de detail în activitatea unei singure firme, care dispun de o rețea și orizontală; orizontală, care constă în asocierea unor intermediari din aceeași verigă a canalului de distribuție, nu produce schimbări semnificative în îndeplinirea funcțiilor.

- *tendința de specializare*, care spre deosebire de celelalte două procese are o altă evoluție. Consumatorul contemporan solicită posibilități de alegere a mărfii, ceea ce nu se poate realiza decât în condițiile unui comerț cu un grad ridicat de specializare. Pe de altă parte, același consumator urmărește micșorarea timpului cheltuit pentru procurarea mărfurilor, preferând magazinele cu profil larg, cu suprafețe mari de desfacere, care să-i permită procurarea tuturor categoriilor de mărfuri necesare într-un singur loc. În unitățile comerciale de suprafețe mari nomenclatorul produselor este enorm de mare – 200-300 mii de poziții. Specializarea este prezentă însă și aici la nivel de raioane în magazine, unde specializarea poate influența depășirea în profunzime pe cea specifică unităților mici, cu profil specializat. De aceea nu este cazul să insistăm asupra faptului, că orientarea distribuției spre unități din ce în ce mai mari ar provoca o despecializare.

- *tendința de scumpire* a distribuției, deoarece acoperă mai mult de jumătate din prețul final al mărfii. Aceasta depinde în mare măsură și de serviciile pe care intermediarii le prestează cumpărătorilor.

Concluzii. Globalizarea piețelor de desfacere impune situația că nici o întreprindere nu-și permite să activeze fără a avea perspectivă clară, atât pe termen scurt cât și pe termen lung, care să-i asigure existența, dar și raționalitatea, eficiența în condițiile în care mediul ambiant devine tot mai complex și mai dinamic. Față de multiplele schimbări ce apar atât în micromediul cât și în

products is done using a large number of retail units, and first of all because this strategy represents the best way of distributing consumer goods, such as alcoholic drinks.

But now, the enterprises with a high potential choose more often to have their own network, because as a result of this choice they receive the highest variable profit, compared to the price of production delivery using intermediaries. More than that, the enterprise has total control over the entire distribution chain. And it is obvious that more links on the distribution channel means greater expenses for the physical distribution and a lower profit.

In terms of focusing on finding competitive advantages, there are noted certain tendencies of distribution development in the agri-food sector:

- *concentration tendency*, even if the concentration degree is lower than in the production sphere. At the enterprise level, concentration can reach very high levels in different ways: accumulation of own capital, mergers, groupings and others. At the operational units' level, the concentration develops more slowly, the number of supermarkets is still small;

- *integration tendency* is another direction of the distribution activity development. It has two forms: vertical, which supposes to set up the own marketing units, reduce the role of intermediaries, merge the functions of wholesale and retail in the activity of a single firm, which has a network; and horizontal, which consists in associating intermediaries acting in the same link of a distribution channel, and does not produce significant changes in the accomplishment of functions.

- *tendency of specialization*, which has a different evolution unlike the other two processes. Contemporary consumers ask for a choice of goods, which can be achieved only in the conditions of a trade with a high degree of specialization. On the other hand, the same consumers seek to spend less time on the purchase of goods, preferring the shops with a large profile, with large areas of sales, which would allow the purchase of all categories of necessary goods in one single place. In the commercial buildings with large areas, products nomenclature is enormous - 200-300 thousand of positions. Here, the specialization is present too, at shop departments' level, and it can overcome the specialization specific for small units which have a special status. Therefore, it is not appropriate to insist on the fact that the orientation of distribution towards larger and larger units would cause unspecialization.

- *tendency in the increase of distribution price*, because it covers more than half of the final price of goods. It also greatly depends on the services the intermediaries provide for buyers.

Conclusions. Globalization of sale markets require that all the enterprises activate only if they have a clear perspective, both on short and long term, in order to ensure their existence, rationality and efficiency in the conditions when the environment becomes more complex and dynamic. According to the multiple changes occurring in the microenvironment and macro-environment where it

macromediul în care activează, întreprinderea modernă manifestă un anumit comportament, ce se concretizează în delimitarea direcțiilor strategice și a modalităților practice de desfășurare a acestora, și se reflectă în conținutul politicii de marketing a întreprinderii.

Deciziile privind alegerea canalelor de distribuție pentru întreprinderile agroalimentare în condițiile globalizării piețelor de desfacere sunt influențate în primul rând de conjunctura piețelor externe. Valorificarea de către întreprinderi a unei conjuncturi favorabile impune găsirea canalului care asigură cel mai rapid transfer al mărfii, câștigarea sau păstrarea unei anumite poziții pe piață.

Intensificarea relațiilor de schimb ale firmei date cu consumatorii externi și a majorării cantității de producție se datorează creșterii și diversificării cererii de consum a populației. Semnificația marketingului în sistemul de distribuție este de a cerceta și cunoaște realitățile pieței interne și externe și de a găsi posibilități sigure de distribuție a produselor urmărind dubla satisfacție: și a consumatorului, dar și a producătorului.

activates, the modern enterprise chooses a certain behavior, or attitude that is reflected in delimiting the strategic directions and practical methods of implementing them, and also reflected in the content of the enterprise marketing policy.

The decisions concerning the choice of distribution channels for the agri-food enterprises in the globalization conditions of sale markets are mostly influenced by external market situation. When the enterprises benefit from certain favorable circumstances, they choose the channel that provides the fastest transfer of goods and ensures the gain or maintenance of a certain position on the market.

The development of exchange relations of this enterprise with external customers and an increase in production quantity is due to the increase and diversification of population consumption demand. The importance of marketing in the distribution system consists in investigating and understanding internal and external market realities and finding reliable possibilities for products distribution aiming at satisfying both the consumer and producer.

Bibliografie/Bibliography

1. Informația primară din FCP „ASCONI” S.R.L.
2. Balan Carmen. Logistica. Ed. II - a. Editura URANUS, 2004. 362 p.
3. Constantin M.(coord.). Marketingul producției agroalimentare. Ed.UNIVERSITARIA, Craiova, 2002. 588 p.
4. Florescu C.(coord.), Marketing. Dicționar explicativ. Ed. Economică, București, 2003. 815 p.
5. <http://www.mec.gov.md>

EXPORTUL DE PRODUSE AGROALIMENTARE AL REPUBLICII MOLDOVA: SITUAȚIA REALĂ, CONDIȚII ȘI FACTORI DE CREȘTERE A POTENȚIALULUI DE EXPORT

Rodica PERCIUN, dr., IEFS

Recenzent: Victor MOROZ, dr., cerc. conf., IEFS

Dezvoltarea rapidă a proceselor de globalizare este caracterizată, în primul rând, de liberalizarea relațiilor economice dintre țări, eliminarea barierelor din calea fluxului de mărfuri, a capitalului disponibil și a forței de muncă. Scopul acestui articol este de a analiza condițiile de ordin legal, economic și organizatoric ale potențialului de export de produse agroalimentare al Republicii Moldova.

Cuvinte cheie: export, import, produse agroalimentare, sectorul agroindustrial.

Un pas important pentru Republica Moldova în direcția integrării în sistemul relațiilor economice mondiale a fost aderarea, în anul 2001, la Organizația Mondială a Comerțului. Acest eveniment are consecințe cu caracter dublu. Pe de o parte, calitatea de membru al OMC, în condițiile utilizării eficiente a mecanismelor acesteia, deschide țării noi oportunități de

FOOD PRODUCTS EXPORT OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA: THE REAL SITUATION, CONDITIONS AND THE IMPACT FACTORS ON EXPORT POTENTIAL

Rodica PERCIUN, PhD, IEFS

Reviewer: Victor MOROZ, PhD, assos. prof., IEFS

The rapid development of globalization processes is primarily characterized by a liberalization of economic relations between countries, removing of the barriers that stand in the front of the flow of goods, available capital and labor force. The purpose of this article is to examine the conditions of legal, economic and organizational potential of export of agri-food products from Moldova.

Keywords: export, import, agri-food products, agroindustrial sector

The Republic of Moldova's joining of the World Trade Organization in 2001 represented a very important step in the country's integration into the world economic relations system. If provided mechanisms are used efficiently, WTO membership will open many possibilities for the country to use new markets quicker, increase its export potential and

valorificare mai activă a piețelor noi, de creștere a potențialului de export și de aplicare a măsurilor de protecție contra concurenței nelocale, oferind, totodată, siguranță suplimentară investitorilor străini prin menținerea regimului comercial liberalizat. Pe de altă parte, se intensifică concurența pe piața internă, complicând, în special, lucrul producătorilor autohtoni și, în primul rând, al celor, care nu dispun de resursele financiare, intelectuale și tehnologice, necesare pentru producerea mărfurilor competitive. Iată de ce, actualmente, una dintre cele mai mari tentații pentru Republica Moldova este gestiunea influenței procesului de globalizare, prin elaborarea și adoptarea setului corespunzător de politici, astfel încât țara să **beneficieze de oportunitățile create de globalizare, minimizând costurile inevitabile ale acestui proces.** În acest context, participarea efectivă și echitabilă la negocieri multilaterale ar însemna continuarea liberalizării regimului de comerț exterior cu eliminarea concomitentă a distorsiunilor interne, inclusiv, prin creșterea flexibilității măsurilor de suport aplicate. Aceste fenomene au un impact major asupra sectorului agricol, extrem de sensibil la modificările structurale în desfășurare.

Timp de o perioadă îndelungată, sectorul agricol al Moldovei a operat într-un regim centralizat, izolând întreprinderile agricole de relațiile economiei de piață și impunând obiective centralizate în locul preferințelor și cerințelor pieței. Actualmente, creșterea capacității de export agricol, înlăturarea impedimentelor formale și neformale în dezvoltarea potențialului de comerț reprezintă necesități stringente ale dezvoltării echitabile a sectorului agricol.

Multidimensionalitatea sarcinii de creștere a potențialului de export agricol al Republicii Moldova impune necesitatea – la nivel de stat, regional și local – de a depune eforturi în direcția mai multor factori (figura 1), și anume:

1) problematica generală a climatului economic, în condițiile vulnerabilității înalte a țării la/față de oscilațiile fluxurilor economice internaționale;

2) ineficiența utilizării capacităților de producere în agricultură și necesitatea reorientării de la metodele extensive de utilizare a activelor la cele intensive;

3) lipsa investițiilor, în general, și, în special, lipsa “investițiilor calitative” în sectorul agricol. Prin “calitatea investițiilor” se subînțelege efectul sinergetic al practicilor manageriale noi, al strategiilor de marketing și know-how, ce completează tehnologic injectarea investițiilor, inclusiv, “prestanța” internațională a țării;

4) aspectele ce țin de cadrul legal și suportul instituțional, inclusiv, tergiversarea procesului de implementare a standardelor internaționale (piața UE fiind extrem de sensibilă la aspectele privind calitatea și inofensivitatea produselor importate).

5) aplicarea instrumentelor specifice de stimulare a exportului – fonduri de asigurare, de creditare a exporturilor, de garantare a creditelor, de asigurare a riscurilor agricole, a businessului cooperativelor etc.;

6) aplicarea unui arsenal modern de mijloace și tehnologii de gestionare a activelor gospodăriilor țărănești, diseminate prin asistență continuă, schimb de experiență etc. [1].

apply measures of protection against unfair competition, while simultaneously offering an additional certainty to foreign investors through maintenance of a liberalized trade regime. However, competition in the domestic market will increase significantly, thus making the activity of local producers more difficult - especially those who do not have financial, intellectual and technological resources necessary to produce competitive goods. For this very reason, one of the major temptations for the Republic of Moldova today is to insure proper administration of the globalization process impact through the development and adoption of a corresponding package of policies, **which will maximize the opportunities created by the globalization process, while minimizing the inevitable costs associated with this process.** In this context, efficient and equitable participation in multilateral negotiations would mean a continuation of external trade regime liberalization, while concurrently eliminating internal distortions, through an increase in the flexibility of the applied measures of support. These actions have a major impact on the agriculture which is extremely sensitive to the structural adjustments presently underway in the country.

For a rather long period, the agriculture of Moldova has functioned in a centralized regime. Agricultural enterprises were isolated from market economic relations and centralized objectives dominated any market preferences and requirements. Currently, the elimination of formal and informal barriers to the development of trade and an increase in agriculture export capacity represent the immediate needs of Moldova, in order to insure an equitable development of its agricultural sector.

The multidimensionality of the task of increasing Moldova's agricultural export potential dictates the need to undertake efforts at state, regional and local levels to address the following (figure 1):

1) general problems related to the economic climate and the country's vulnerability to oscillations in international economic flows;

2) insufficiency of production capacities use and need to reorient from extensive assets use methods towards intensive ones;

3) lack of investments in general, and in particular of “qualitative investments” in agriculture. The term “qualitative investments” means the synergism of new managerial practices, marketing strategies and technological know-how, which supplement an inflow of investments.;

4) aspects related to the legal framework and institutional support, including delay in implementation of international standards (EU market being very sensible to such issues as imported goods safety and quality);

5) application of specific export stimulation instruments – Insurance Funds, Credit Guarantee Funds, Agricultural Risks Insurance Funds, Business Cooperatives etc.;

6) application of modern resources and technologies of managing peasant farms' assets distributed through ongoing assistance, share of experience etc.

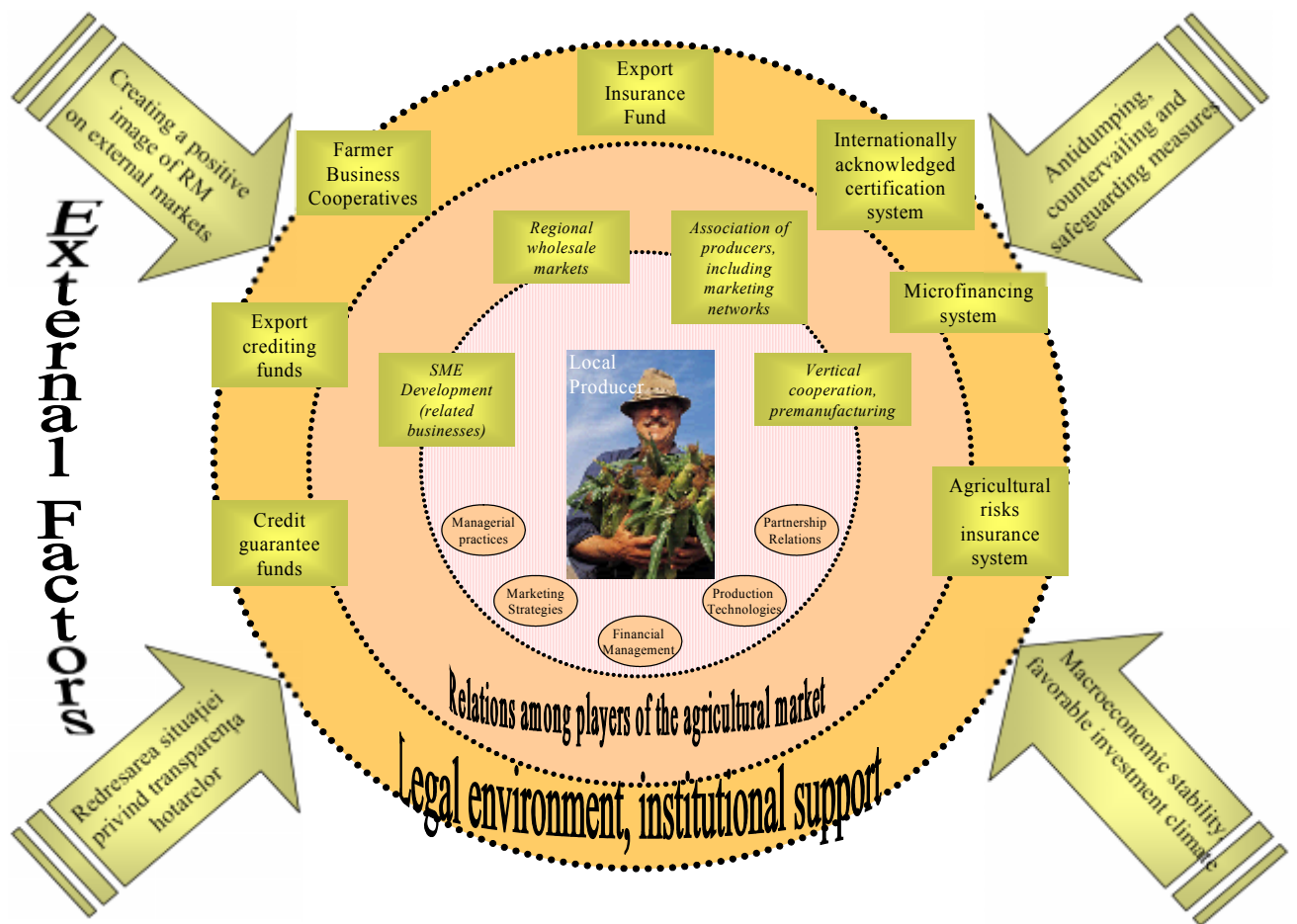

Fig. 1. Precondițiile de bază pentru o dezvoltare echitabilă a sectorului agricol/
 Fig. 1. Basic preconditions for agriculture equitable development

Sursa/Source: Perciun R., Muravschî A., Corobceanu S., Robu V. *Potențialul de export al produselor agricole și alimentare autohtone. p. 17.*

Agricultura împreună cu industria de prelucrare a produselor agricole reprezintă unul din cele mai importante sectoare economice în Moldova. Acest fapt denotă și analiza datelor statistice privind valoarea adăugată a sectorului agricol în PIB pe țări (tabelul 1).

Agriculture together with the food product processing industry is one of the most important economic sectors in Moldova. This fact reveals from statistics analysis of the added value of agriculture in GDP across countries (table 1).

Tabelul 1/Table 1

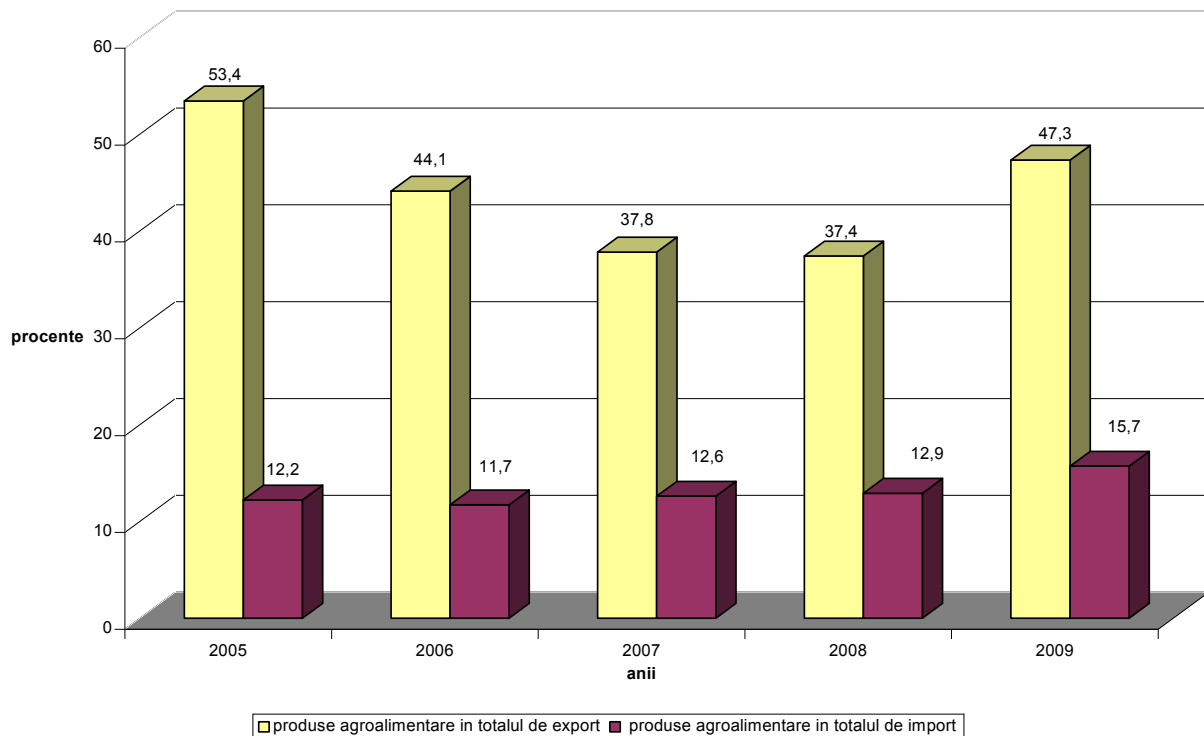
Contribuția agriculturii în PIB pe țări, perioada 2005-2009, %/
 The contribution of agriculture to GDP by country, the period 2005-2009,%

Tara/ Country	2005	2006	2007	2008	2009
Franța/France	2	2	2	2	2
Germania/Germany	1	1	1	1	1
Italia/Italy	2	2	2	2	2
Marea Britanie/Great Britain	1	1	1	1	1
Moldova	20	17	12	11	10
România/Romania	10	11	9	7	7
Rusia/Russia	5	5	4	4	5
SUA/USA	1	1	1	1	-
Turcia/Turkey	11	10	9	9	9
Ucraina/Ukraine	10	9	7	8	8
Ungaria/Hungary	4	4	4	4	-

Sursa/Source: Development Data Platform, the World Bank.

Valoarea adăugată a agriculturii în PIB-ul Republicii Moldova constituia 20% în anul 2005, 17% – în anul 2006 și 10% – în anul 2009. Deși acest indicator este în descreștere continuă, prin prisma analizei altor țări, Republica Moldova deține o cotă mai mare a produselor agroindustriale în PIB-ul net, în comparație cu așa țări, cum ar fi Germania, Italia și SUA. Acest fapt ne determină să concluzionăm, că Republica Moldova este o țară agroindustrială. Totodată, *agricultura și prelucrarea agricolă sunt cele mai importante surse de export ale Moldovei*, fapt confirmat și de ponderea mare a produselor agroalimentare în export (diagrama 1).

The value added of agriculture in Moldavian GDP was 20% in 2005, 17% – in 2006 and 10% – in 2009 year respectively. Although this index is still decreasing, through the analysis with other countries, Moldova has a share of food products in GDP superior in comparison with such countries as: Germany, Italy and USA. This leads us to conclude that Moldova is an agrarian-industrial country. However, *the agriculture and the food processing industry are the most important sources of exports in Moldova*; this proves a strong representation of food products in total exports (diagram 1).

Diagrama 1. Ponderea exportului, importului produselor agroalimentare în totalul de export, import/
Diagram 1. Share of exports-imports of food products in total export-import, by years

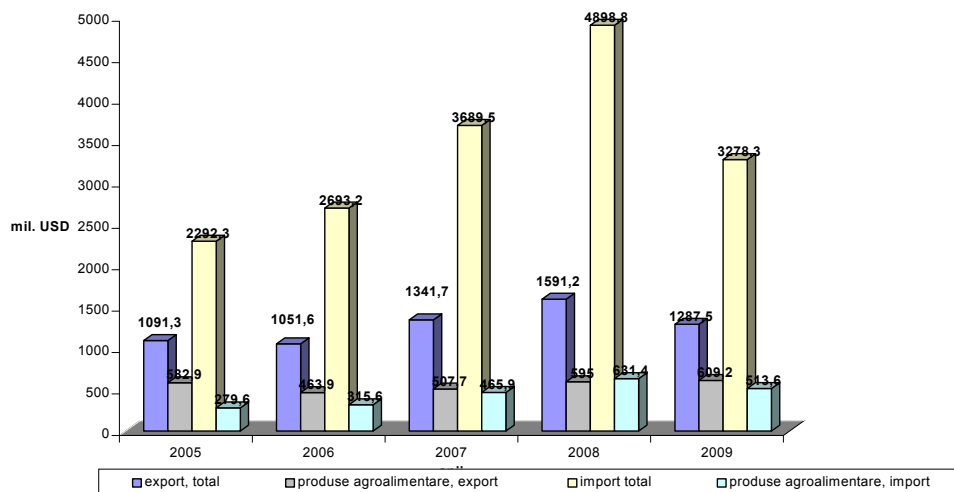
Sursa: Elaborat de autor după datele statistice ale BNS./ Source: Developed by the author, according to NBS.

Exporturile agricole au cunoscut un regres începând cu anul 2005 până în 2007. Din anul 2008, exporturile încep să se revigoreze încet, atingând, spre finele anului 2009, cifra de 609,2 mln. USD, ceea ce reprezintă 47,3% din totalul exporturilor (diagrama 1, 2).

În perioada 2005-2008, atât exportul, cât și importul au crescut în valori nominale (diagrama 2). Importul produselor alimentare a crescut de peste două ori datorită faptului, că, regenerarea economică și remitențele au sporit cererea la produsele alimentare ale producătorilor străini. Spre deosebire de import, exporturile de produse alimentare au stagnat, practic, la același nivel și abia în 2009 se resimte o creștere față de anul precedent. Ca urmare, ponderea produselor agroalimentare în valoarea totală a exportului s-a redus de la 53,4%, în 2005, la 47,3%, în 2009.

The food products exports have been in a decline since 2005 till 2007 year. From 2008 year, the exports are beginning to revive slowly, towards the end of 2009 reaching 609.2 million USD, representing 47.3% of total exports (diagram 1, 2).

In the period 2005-2008 years, both exports and imports have increased in nominal values (diagram 2). Importing food products has also increased over two times because economic regeneration and remittances have increased the demand for foreign food producers. Unlike imports, the food exports have stagnated at almost the same level, only in 2009 year there is an increase over the previous year. As a result, the share of food products in total exports fell from 53.4% in 2005 year to 47.3% for 2009 year.

**Diagrama 2. Exporturile și importurile Republicii Moldova/
Diagram 2. Exports and imports of Moldova**

Sursa: Elaborat de autor după datele statistice ale BNS./ Source: Developed by the author according to NBS.

Produsele agricole, care și-au demonstrat deja potențialul de export în anul 2009, sunt: *fructele și nucile* (65,55 mln. USD), *băuturile alcoolice* (52,15 mln. USD), *preparatele din legume sau fructe* (22,99 mln. USD), *zahărul* (19,28 mln. USD) [3]. Până în anul 2005, Moldova conta foarte mult pe piețele CSI și, în special, pe cea din Rusia, ceea ce presupunea o expunere conștientă la șocurile politice, ca exemplu, blocarea exporturilor de fructe și legume proaspete, a vinurilor, pe motiv că nu corespund standardelor de securitate alimentară etc. Începând cu anul 2006, Republica Moldova face eforturi mari de a redirecționa exporturile spre piața Uniunii Europene. În anul 2009, printre principalele țări de destinație ale mărfurilor din Republica Moldova, se numără: România, Italia, Germania, Marea Britanie, Polonia, Turcia, Rusia, Ucraina, Belarus și Kazahstan. Totuși, în perioada de referință, volumul exporturilor de produse agroalimentare în aceste țări înregistrează o reducere. Această descreștere poate fi explicată de faptul, că Republica Moldova deține un *grad înalt de sensibilitate la oscilațiile fluxurilor economice internaționale, în special, vulnerabilitatea înaltă la crizele economice*. În mod obiectiv, acest moment poate fi explicat de economia, relativ, dezvoltată a țării, un rol și mai important, în acest context, jucându-l insuficiența diversificării piețelor și, respectiv, a riscurilor, implicate atât de import (în special agenți energetici primari și secundari), cât și de export.

Se poate conclud, că sectorul agricol autohton nu valorifică o mare parte din potențialul său de export.

Factorii, asupra cărora trebuie de atras atenția, sunt cei, care afectează negativ nivelul de competitivitate a Moldovei, și anume:

- *Inegalitatea (asimetria) informațională*, ce ține de problematica legală, de asistența instituțională, de condițiile de furnizare a producției pe piețele de desfacere potențiale de interes, precum și alte aspecte importante în organizarea eficientă a exporturilor. Tot în acest context, poate fi

Agricultural products, which have already demonstrated the potential for export for 2009 year, are: *fruits and nuts* (65.55 mil. USD), *wines and spirits* (52.15 mil. USD), *vegetables or fruits products* (22.99 mil. USD), *sugar* (19.28 mil. USD) [3]. Until 2005 year, Moldova rely heavily on the CIS markets, especially Russia, which involved a conscious exposure to political shocks, for example, blocking exports of fresh fruits and vegetables and wine on the ground that don't correspond with food safety standards etc. Since 2006 year, Moldova has made great efforts to divert exports to the EU market.

In 2009, the main destination countries for Moldavian goods are: Romania, Italy, Germany, Great Britain, Poland, Turkey, Russia, Ukraine, Belarus, and Kazakhstan. However, during the reference terms the volume of food products exports in these countries recorded a decrease.

This decrease can be explained by the fact that Moldova has a *high degree of sensitivity to the fluctuations in international economic flows*, high vulnerability to economic crises. This fact can be objectively explained by the relatively small scale of the country's economy. A more important role in this context is played by the insufficient diversification of risks in both: import (especially primary and secondary energy supply agents) and export.

Generalizing the above stated, we can conclude that the agricultural sector does not avail much of its export potential. The main factors that have a negative impact on the competitive level of the Republic of Moldova as a potential exporter in the European markets can be synthesized as follows:

- *Informational disparity (asymmetry)*, which relates to legal subjects, institutional assistance, conditions for supplying goods to potential trade markets of special interest and other aspects needed for an efficient organization of exports. Insufficient efforts have been made

menționată și insuficiența eforturilor de identificare a potențialilor parteneri în producere și comerț de către birourile, secțiile comerciale și misiunile diplomatice acreditate peste hotare.

- Organele de stat abilitate nu aplică practicile internaționale de intervenții multidimensionale, menite să garanteze consumatorului *aprovizionarea cu producție alimentară de calitate la prețuri rezonabile*. În această ordine de idei, este importantă încurajarea consumului autohton nu numai în contextul creșterii capacității pieței interne, dar și a utilizării acesteia în calitate de *“poligon de experimentare a cererii”* și de perfecționare a producției, în condiții de concurență loială pe piața internă.

- Două caracteristici esențiale, ce țin de perceperea producătorului autohton, evoluția cărora determină poziționarea de lungă durată pe piețele internaționale și care sunt dependente de reformarea mentalității producătorului, sunt *orientarea spre consumator*, ci nu spre producere, și *responsabilitatea primordială a producătorului/furnizorului față de calitatea și originea produsului expus în piața internațională*.

- *Deficiențele rețelelor de marketing* – starea incipientă a dezvoltării relațiilor de parteneriat de lungă durată, atât pe orizontală (în rețeaua valorilor adăugate), cât și pe verticală (între concurenții locali și internaționali), împiedică dezvoltarea produselor noi, captarea semnalelor pieței pentru orientarea corectă a producătorului privind sortimentul și volumul solicitat.

- Susținerea insuficientă a unei asistențe plauzibile în asigurarea *riscurilor de export*, asistența producătorilor la export etc.

- Problemele, derivate din *recunoașterea standardelor* autohtone pe piața internațională, reînnoirea acestora și ajustarea la conjunctura nouă a pieței, problema acreditării laboratoarelor de certificare etc. Implementarea anevoioasă a sistemelor de calitate *ISO*, a certificărilor pentru producerea *produselor organice* etc., ca măsură pro-activă importantă de poziționare pe piețele europene, diminuează din start capacitatea de penetrare a piețelor de interes.

- Nivelul înalt de *birocratizare* și existența *barierelor neformale* (inclusiv, ponderea înaltă a economiei tenebre), coerciția și coruperea practicilor vamale. La acest compartiment, menționăm, de asemenea, problemele, ce țin de incapacitatea instituțională de *punere în aplicare a legii* (inclusiv, practici ilicite de interferență distructivă a organelor publice în relațiile părților interesate). Introducerea limitărilor, oficiale și neoficiale, la exportul unor anumite grupuri de mărfuri.

- *Investițiile în ramură sunt insuficiente*, atât în plan cantitativ, cât și “calitativ”, în contextul lipsei de practici manageriale, a înclinației spre modernizare și tehnologizare a proceselor tehnologice, asimetrie informațională – factori care reprezintă componente intangibile, cu efect sinergetic asupra investițiilor efectuate în sector, și determină reprofilarea de la metodele extensive de utilizare a activelor în agricultură la cele intensive.

- *Productivitatea relativ joasă* (de asemenea, calitatea redusă a producției) din cauza utilajului uzat și mijloacelor circulante disponibile, a lipsei tehnologiilor performante, atât de necesare pentru respectarea normelor tehnologice de

by trade bureaus, departments and diplomatic missions accredited abroad to identify the potential partners in production and trade.

- Authorized state bodies do not apply international practices on multidimensional interventions designed to guarantee to consumers the *supply with good quality food products at reasonable prices*. In this respect, it is important to encourage local consumption from the point of view of both: increase of domestic market capacity, and its utilization as an *“area” for testing the demand* and for improving the quality of products in conditions of fair competition in the national market.

- There are two essential principles related to local producer’s *mentality*, the evolution of which will determine the long-term positioning on international markets. They include *orientation towards consumer* rather than towards production, and *producers’/supplier’s primary responsibility for the quality and origin of the product* exposed on international markets.

- The deficiencies of marketing networks, *the incipient status of long-term partnership relations developing both horizontally* (as part of the value added chain) and vertically (between local and international competitors) impedes the development of new products and the receptiveness of market signals aimed at orienting the producer towards the requested assortment and output.

- Insufficient support of assistance in insuring against *export risks*, and a lack of producers’ assistance in export operations.

- Deficiencies ensued from such factors as *recognition of the national standards* on the international market, their amendment and adjustment to the new market conjuncture, as well as accreditation of certification laboratories. The slow implementation of the *ISO* quality and certification system for production of organic goods (an important proactive measure of positioning in European markets) diminishes Moldova’s capacity for accessing markets of interest from the very start.

- A high level of *bureaucracy* and the existence of *informal barriers* (including the high share of informal economy), coerciveness and corruption of customs practices. There have consistently been problems connected with the institutional incapacity *to execute the law* (even illegal practices of disruptive interference of public authorities in the relations of interested parties). Introduction of formal and informal restrictions on the export of certain types of products.

- *The investments made in the sector are insufficient* both quantitatively and “qualitatively” due to lack of managerial practice, the tendency for modernization of technologies and informational asymmetry. Together, these qualities constitute intangible components that have a synergistic effect on the investments injected in the sector, determining the reorientation from intensive to extensive methods for using agricultural assets.

- *The relatively low productivity* (the same problems refer to the quality of products) due to obsolete equipment, lack of advanced technologies and current assets necessary for observing technological production

producere (procurarea componentelor input, în special, a materialului semincer calitativ și produselor chimice etc.).

▪ *Instabilitatea nivelului calității și a sortimentului* propus, care nu țin cont de cerințele avansate ale pieței. *Pondere înaltă a componentei costurilor provenite din import* (agenți energetici, chimicale, fertilizatoare etc.) în structura totală a costurilor producerii agricole și agroalimentare. Mai mult ca atât, lipsa mijloacelor circulante disponibile, mai ales, în cazurile produselor cu perioada de vegetație lungă, care necesită investiții mai mari, deseori, impune producătorul să pledeze în favoarea unui produs cu profitabilitatea mai mică.

▪ *Infrastructura agricolă nedezvoltată* – în perspectiva implementării politicilor de dezvoltare rurală, regională și locală. Deficiențele, produse de infrastructura agricolă subdezvoltată, sunt complinite de lipsa *dotării tehnico-materiale* și reprezintă un element puternic de perturbare a producătorului agricol, creându-i impedimente reale de expunere a producției pe piață.

▪ *Insuficiența dezvoltării resurselor umane*, lipsa programelor de instruire, în special, cu referință la marketing, sistemul de management al calității, finanțe, aspecte legislative, planificarea afacerii ș.a.

În încheiere, menționez, că RM, renumită cândva drept țară agrară, producătoare de produse agricole calitative, ar trebui să mizeze și în prezent pe această imagine și, prin urmare, trebuie să pună accent pe dezvoltarea în continuare a sectorului agroindustrial, ținând cont de factorii și problemele majore, elucidate în acest articol.

norms (purchase of input components, especially of good quality seeds, chemicals, etc.). *Instability of the quality and assortment* offered, not taking into account the advanced market requirements. *A high share of cost components derived from imports* (suppliers of energy, chemicals, fertilizers etc.) in the total structure of agricultural and food production costs. Additionally, lack of current assets (especially in case of the products with a long vegetation period) requires more significant investments, which cause the producer to choose a less profitable product.

▪ *Undeveloped agricultural infrastructure* for the implementation of rural, regional and local development policies. The deficiencies related to the underdeveloped agricultural infrastructure are amplified by the lack of *technical and material supply*, which creates additional impediments in the producers' ability to expose their products on the market.

▪ *Insufficient development of human resources*, lack of training programs (especially on topics such as marketing, quality management system, finance, legal aspects and business planning).

In conclusion, I want to mention that Moldova, once renowned as agrarian country on producing high quality food products, must focus now and further on development of agro-industry, taking account of those factors and major issues that were mentioned in this article.

Bibliografie/Bibliography

1. Perciun R., Muravschi A., Corobceanu S., Potențialul de export al produselor agricole și alimentare autohtone. Chișinău, 2004, PFAP, Editura „Infohandi”, ISBN 9975-9763-4-4, 115 p.
2. Platforma datelor privind dezvoltarea, Banca Mondială, <http://data.worldbank.org/>
3. Datele Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova, www.statistica.md

NECESITATEA TRATĂRII SISTEMICE A CRIZEI FINANCIARE

*Ileana ANASTASE (Bădulescu), România
Carmen NICOLAE, România*

Recenzent: Petru MOVILEANU, dr. hab., UASM

Sunt abordate diverse tratări a inițierii și evoluției crizelor financiare, impactul crizelor asupra activităților economice ale întreprinderii. Tratările sunt efectuate cu utilizarea metodelor matematice. În baza analizelor din bibliografie, a modelării procesului de împrumuturi, sunt aduse concluzii, utile pentru activitățile economice ale întreprinderilor, pentru perfecționarea conceptului de crize financiare și conformarea subiecților economici la situațiile generate de crize care sunt inevitabile, imprevizibile, dar cu certitudine sporadic apar.

Cuvinte cheie: *criza financiară, bule financiare, sistem bancar, tratate sistemică, inflație*

Sistemul financiar generează dezvoltarea economică. Însă, în anumite condiții poate genera crize financiare. În economie

THE NEED FOR SYSTEMIC TREATMENT OF FINANCIAL CRISIS

*Ileana ANASTASE (Bădulescu), România
Carmen NICOLAE, România*

Reviewer: Petru MOVILEANU, PhD, UASM

Various approaches of financial crisis initiation and evolution, as well the impact of crises on the economic activities of the enterprise are being analyzed. The approaches are performed by using mathematical methods. Based on the analysis from the bibliography, the modeling of loan process, a number of conclusions are made, useful for the economic activities of enterprises, to improve the concept of financial crisis and the compliance of economic subjects to situations caused by crises which are inevitable, unpredictable, but certainly occur sporadically.

Keywords: *financial crisis, financial bubbles, banking system, systemic approach, inflation*

The financial system generates economic development. However, under certain conditions it can generate financial

toate procesele sunt reglate. Dacă, de exemplu, sistemul financiar mondial nu dispune de un regulator, atunci acesta este reglat de către haos. „Credit crunch” (criza financiară) din anii 2007-2010, după dimensiunile distructive, ocupă locul secund după criza din 1929-1933. Țările industrial puternic dezvoltate numai în anul 2009 și-au redus PIB-ul cu peste 5%. Pierderile de la nerestituirea datoriilor către anul 2010 au constituit 4,1 tril. dol SUA [8]. Producătorii, în lipsa piețelor de desfacere, s-au pomenit supraîmpovărați cu utilaje, diverse produse finale. Angajații care și-au rezolvat problema locuinței din contul împrumuturilor bancare, pierzând locul de muncă, nu-și puteau onora datoria și s-au transformat în șomeri fără locuințe. Activele materializate nu pot fi convertite în resurse financiare, în consecință, investițiile productive se reduc. Credința în atotputernicia libertății și concurenței nelimitate pe piață s-a adevărit că este adevărată doar teoretic [13, c.12]. Funcționarea piețelor, inclusiv a celor financiare în anii 2000-2010, a demonstrat cu lux de amănunte, că acestea sunt generatoare de crize. De altfel, cum s-ar putea explica, în lipsa situațiilor extreme din această perioadă, apariția crizelor? Piețele financiare satisfac toate caracteristicile piețelor iraționale [20], [21]. O explicație empirică, în [1]-[4], este propusă de evoluția inițierii “bulelor” financiare, umflarea și “explozarea” acestora. Problema crizelor financiare este complexă și trebuie tratată sistemic. Sistemul proceselor financiare conține elemente ale raționamentului economic și al iraționamentului. În sistem, raționamentul nu întotdeauna predomină activitățile iraționale [14], [18]. Studiarea elementelor sistemului cu impact pozitiv, negativ, este avansată doar în modelele macroeconomice. Acestea, însă, devin inaplicabile din cauza cerințelor excesive față de informația inițială, exogenă [12]. În lipsa unei metode logice de funcționare a piețelor creditare-monetare, în lipsa unui “regulator” (care poate exista, dar poate nu), sistemul se autoreglează, iar în această autoreglare crizele devin stări ale sistemului financiar. Fundamentul economico-financiar bazat pe legile pieței libere, pe libera concurență, pe cerere și ofertă, s-a compromis în ultimii ani tot mai mult. Multitudinea de publicații, teorii bazate pe “farmecul” economiei de piață, în viziunea lui Krugman [14], laureat al premiului Nobel, în cazul cel mai fericit sunt inutile, în cazul cel mai rău – sunt distructive. Autorul afirmației a vrut, probabil, să sublinieze lipsa metodologiei managementului financiar la nivel global. Afirmația lui Krugman este discutabilă. Ideile din bibliografia științifică cu caracter economico-financiar nu întotdeauna sunt puse la baza deciziilor la nivel mondial. Practicienii și teoreticienii constituie echipe diferite. Lipsa publicațiilor științifice, care ar fi prognozat criza financiară din anii 2007-2008 confirmă conceptul greșit despre posibilitățile cererii și ofertei în condițiile de piață, de liberă concurență. Teoretic, crizele pot fi evitate, practic acest lucru este imposibil [6]. Cutremurele de pământ și crizele nu pot fi prognozate, însă, este necesar de depistat acest proces la stadiile incipiente [10]. Sub influența economiștilor cu multe și recunoscute rezultate în cercetările științifice (de exemplu, R. Lucas [16]), teoria crizelor a fost scoasă din atenția cercetătorilor. Lucas, în articolul “Prioritățile macroeconomice”, afirmă: “Problema centrală – depășirea depresiilor – cu succes este rezolvată”. Criza din anii 2007-2010 este un argument convingător că Lucas nu are dreptate [17]. Modalitățile de studiere a eficienței

crises. In economy all processes are adjusted. If, for example, the global financial system does not have a regulator, then it is controlled by chaos. Credit crunch (financial crisis) in 2007-2010, after the destructive dimensions, ranks second after the crisis of 1929-1933. Countries, with a highly developed industry, only in 2009 have reduced GDP by more than 5%. Losses from failure to return the debt by 2010 were 4.1 trillion USD [8]. Producers, in the absence of markets, found themselves burdened with equipment, various final products. Employees, who have solved the problem of living on the account of bank loans, lost the job, could not honor the debt and were turned into unemployed homeless. Materialized assets can not be converted into financial resources, and therefore, productive investments are reduced. Belief in the omnipotence freedom and unlimited competition in the market have confirmed that is true only in theory [13, ch. 12]. Functioning of markets, including the financial in 2000-2010 years has shown in detail, that they generate crisis. Otherwise how could be explained, in the absence of extreme situations in this period, the appearance of crises? Financial markets satisfy all the characteristics of irrational markets [20], [21]. An empirical explanation in [1]-[4] is proposed to initiate development of financial "bubble", swelling and "bursting" them. The problem of financial crises is complex and must be treated systemically. The financial process contains elements of economic rationality and also of the lack of judgment. In system the rationality does not always prevail over the irrational activities [14], [18]. Study of system elements with positive, negative impact is advanced only in macroeconomic models. These however, are inapplicable due to excessive demands to initial and exogenous information [12]. Without a logical method to operate the monetary credit markets, without a "regulator" (which may exist but can not), the system is self-regulating and in this self-regulation the crises becomes states of the financial system. Economic and financial foundation based on the laws of free market and free competition, on the demand and supply in recent years more and more has been compromised. The multitude of publications, theories based on "charm" of the market economy, according to Krugman [14], Nobel laureate, in the best case are useless, in the worst case - are destructive. The author wanted probably to emphasize the lack of financial management methodology at global level. Krugman's statement is questionable. Ideas from the scientific literature with economic and financial data are not always considered for worldwide decisions. Practitioners and theorists come from different teams. The lack of scientific publications, which would have predicted the financial crisis in 2007-2008 years, confirms the wrong concept about the possibilities of supply and demand in the market conditions of free competition. Theoretically, crises can be avoided; practically this is almost impossible [6]. Earthquakes and crises can not be predicted, but it is necessary to detect this process at early stages [10]. Under the influence of economists (eg, R. Lucas [16]) with many and recognized results in scientific research, the theory of crises has been removed from the attention of investigators. Lucas in the article "Macroeconomic Priorities", states:

pieței se reduc la studierea reprezentanților acesteia (investitorul rațional, consumatorul rațional), la extrapolarea rezultatelor pentru întregul sistem în ansamblu [9]. Existența "pieței eficiente" este negată de către autorii [19], [22]. Concluziile teoriei "pieței eficiente", în statistică, se confirmă în una din miile, poate chiar milioanele de observații [21].

Criteriile, aduse teoriei reducționiste de către [9], [19], [22], [23] pot fi acceptate numai pentru intervalele de timp scurte, pentru situații financiare, economice care nu se înscriu în legile evoluției proceselor. Dacă autorii sus numiți ar fi examinat evoluția pentru perioada de lungă durată, pentru situațiile financiar agregate, apoi rezultatele cercetărilor științifice și concluziile acestora ar fi putut fi opuse concluziilor lui P. Krugman în [14]. Evoluția și proprietățile sistemului sunt deduse din evoluția și proprietățile unei componente ale sistemului, pornind de la faptul că acest element este reprezentativ. Aici este necesar să precizăm: sistemul financiar (economic) este înlocuit cu un sistem de alte dimensiuni, poate de un minisistem virtual, care în ansamblu posedă, în linii mari, proprietățile tuturor elementelor componente ale sistemului respectiv. Reducția în economie este o analiză a unui sistem teoretic, numit model, rezultatele căreia sunt extinse și asupra sistemului original. Precizia rezultatelor corelează cu dimensiunile și complexitatea modelului; modelul poate fi simplu, dar nu simplist. Odată cu "împovărarea" modelului cu diverse relații, rezultatele devin mai aproape de realitate, însă soluționarea devine problematică. Speranțele investitorului, al consumatorului pot fi alimentate cu informații din teoria reducționistă doar cu o anumită probabilitate, nu cu certitudine. De aici nu se poate conchide, că sistemul financiar nu poate și nu trebuie studiat, analizat prin metodele teoriei reducționiste. Actualmente, sistemul financiar mondial, după numărul relațiilor economice, în condițiile globalizării economiei, dezvoltării mijloacelor de telecomunicații, a progresului tehnico-științifice, a realizat o complexitate fără precedent. Contractele financiare s-au transformat în elaborări analitice. Contractele asigură echilibrul dintre părți, dintre costuri și rezultate, generează creșteri financiare. Bunurile sunt rezultatul interacțiunilor dintre piețele de mărfuri, servicii și piețele financiare. Spre deosebire de bunurile și resursele materiale (materii prime, utilaje, muncă etc.), care necesită un anumit "lag" pentru a fi create, costuri considerabile, cele financiare pot fi create cu eforturi relativ reduse, într-un timp foarte scurt. Crearea resurselor financiare este generată de un șir de factori stocastici apariția cărora este imprevizibilă. Sub impactul acestora valoarea resurselor financiare poate crește, poate să se reducă. În sistemul financiar nu pot fi inițiate și efectuate experiențe. De aceea, analizele evoluției indicatorilor financiari se fac pe baza modelelor matematice [23]. Doar cu imitarea viitoarelor situații financiare pot fi efectuate analize, acceptarea sau nu a creditelor. Activele financiare, după cum se știe, în perioada de lungă durată, cresc. Blanchard O., Watson M. în anul 1982 au elaborat modelul matematic al "bulei" financiare [5].

Bulele financiare, până la anumite dimensiuni, sunt considerate de către T. Lux bule raționale [18]; apar, cresc și după anumite perioade „plesnesc”. În scopul urmării desfășurării acestui proces, notăm prin A_0 – activul financiar în anul $t=0$. În următorul an $t=1$ activul A_0 se transformă în

"The central issue – overcoming depression - is resolved successfully". The crisis in the years 2007-2010 is a convincing argument that Lucas is wrong [17]. The ways to study the market efficiency is reduced to studying its representatives (rational investor, rational consumers), to extrapolation of results for the entire system as a whole [9]. The existence of "efficient market" is negated by the authors [19], [22]. The conclusions of the theory of «efficient market» in statistics are confirmed in one of thousands, perhaps millions of observations [21].

Criteria made to the reductionist theory by [9], [19] [22], [23] can be accepted only for short time intervals, for financial and economic statements which not fall under the laws of evolution process; if the above-mentioned authors examined the evolution for long-term period, for aggregate financial situations, then the results of scientific researches and their conclusions could be opposite to P. Krugman's conclusions in [14]. The evolution and properties of the system are deduced from the evolution and properties of system components, considering that this element is representative. It's necessary to specify: the financial system (economic) is replaced by a system of other dimensions, maybe a virtual minisystem, which largely has set the properties of all components of that system. Reduction in the economy is an analysis of a theoretical system, called the model, the results of which are extended to the original system. Precision results correlate with the size and complexity of the model; the model can be simple but not simplistic; with the model "burden" by various relationships, the results become more accurate, but the solution - becomes problematic. The investor, consumers' hopes can be supplied with information from the reductionist theory only with some probability, not certainty.

From here one can not conclude that the financial system can not and should not be studied, analyzed by reductionist theory methods. Now the world financial system, from the number and economic relations, under the conditions of globalized economy, the development of means of telecommunication, technical and scientific progress, achieved an unprecedented vast complexity. Financial contracts have transformed into analytical elaborations. Contracts provide a balance between parties, between costs and results, generate financial growth. The assets are the result of interactions between markets of goods, services and financial markets. Unlike goods and material resources (raw materials, equipment, labor, etc.) which require a "lag" to be created, considerable costs, the financial one can be created with relatively small efforts, in a very short time. Creation of financial resources is generated by a number of stochastic factors the appearance of which is unpredictable. Under their impact the value of financial resources may increase, may decrease. In the financial system experiments cannot be initiated and conducted. Therefore, analyses of financial indicators evolution are based on mathematical models [23]. Only imitating the future financial statements one can perform an analysis, accept or not the credit. As known, financial assets increase in the long-term run. O. Blanchard and M. Watson developed in 1982 the mathematical model of the financial

$A_1 > A_0$, Activul financiar A_0 și-a asigurat o creștere cu r , A_0 , unde $r_1 = (r_1^{tax} - \pi_1)$ - taxa reală (prețul) cu care banca acordă credite în anul $t=1$; r_1^{tax} - taxa nominală stabilită de către bancă; π_1 - nivelul inflației în anul 1. Reducerea inflației π_1 până la $\pi_1 < \pi_1$ contribuie la creșterea taxei reale $r_1 = r_1^{tax} - \pi_1$ cu $\pi_1 - \pi_1 = \Delta\pi_1$. În acest context, devin bine înțelese politicile FMI impuse creditorilor - să reducă deficitul bugetar; să nu deprecieze valuta națională. Știut e, că deficitul bugetar și deprecierea leului în raport cu dol. SUA contribuie la creșterea inflației de la π_1 până la π_1 .

În acest caz taxa reală $r_1 = r_1^{tax} - \pi_1$ s-ar reduce cu $(\pi_1 - \pi_1)$. Politicile FMI direcționate spre reducerea inflației contribuie la creșterea (umflarea) „bubbles” (a bulelor financiare). În așa mod, băncile fără mari eforturi, doar prin efortul de promovare a politicilor de reducere a cheltuielilor bugetare în țările cărora le-au fost acordate credite, reușesc în anul $t=1$ să-și mărească taxa reală de la $(r_1^{tax} - \pi_1)$ până la $(r_1^{tax} - \pi_1)$ cu $\Delta\pi$. În anul $t=1$, activul financiar depus la bancă în anul $t=0$ se transformă în $A_2 = A_0 + r_2(A_0 + r_1 A_0) = A_0(1 + r_2 + r_1 r_2)$; în anul $t=2$, $A_3 = A_0 + r_3 A_0(1 + r_2 + r_1 r_2) = A_0(1 + r_3 + r_2 r_3 + r_1 r_2 r_3)$; în anul $t=t$, $A_t = A_0(1 + r_t + r_{t-1} r_t + r_{t-2} r_{t-1} r_t + \dots + r_1 r_2 \dots r_t)$.

În fiecare an politicile financiare ale FMI cu privire la deficitul bugetar, la cursul de schimb valutar rămân aceleași, similare anului $t=1$. “Cuceririle” integrale ale băncii pot

constitui $\sum_{\tau=1}^t \Delta\pi_\tau$. Lesne să ne convingem că creșterile anuale ale activului financiar A_0 constituie un șir descrescător, $\lim_{t \rightarrow \infty} \prod_{\tau=1}^t r_\tau = 0$.

Cuantumul $\sum_{\tau=1}^t \Delta\pi_\tau$ constituie “aportul” băncilor în creșterea activelor financiare fără a crea valori. Investitorul își actualizează venitul potențial care poate fi realizat: peste un an $A_0 * \frac{1}{1 + r_1}$; peste doi ani $A_0 * \frac{1}{1 + r_1 + r_1 * r_2}$; peste trei ani $A_0 * \frac{1}{1 + r_3 + r_2 r_3 + r_1 r_2 r_3}$; peste t ani $A_0 * \frac{1}{1 + r_t + r_{t-1} r_t + \dots + r_1 r_2 \dots r_t}$, în baza căruia acceptă sau nu creditul. O astfel de transferare a finanțelor de la bănci la investitor este eficientă, când ambele părți (și banca și investitorul) dispun de informația despre evoluția inflației. Dacă unii (băncile) fac bani fără activități productive, apoi alții contribuie la creșterea puterii de cumpărare a finanțelor prin

“bubble” [5].

Financial bubbles, to a certain size are considered by T. Lux as rational bubbles [18]; appear, grow and after some period “burst.” For monitoring the conduct of this process let’s note through A_0 – the financial asset in year $t = 0$. In the following year $t = 1$ the asset A_0 becomes $A_1 > A_0$. The financial asset A_0 has secured an increase of r , A_0 , where $r_1 = (r_1^{tax} - \pi_1)$ - actual fee (price) with bank grants loans in the year $t = 1$; r_1^{tax} - nominal fee set by the bank; π_1 - inflation in year 1. Reducing inflation π_1 till $\pi_1 < \pi_1$ contributes to actual tax increase $r_1 = r_1^{tax} - \pi_1$ with $\pi_1 - \pi_1 = \Delta\pi_1$. In this context, the IMF policies imposed to creditors become well understood - to reduce the budgetary deficit, not to depreciate the national currency. Known is that the budget deficit and the leu (MDL) depreciation against the U.S. dollar contributes to the rise of inflation from π_1 till π_1 . In this case the real tax

$r_1 = r_1^{tax} - \pi_1$ would reduce with $(\pi_1 - \pi_1)$. IMF policies directed at reducing inflation contribute to financial bubbles growth (swelling). Thus, banks without too much effort, only working on promotion of policies to reduce spending in countries which have granted loans, succeed in year $t = 1$ to increase the real fee from $(r_1^{tax} - \pi_1)$ till $(r_1^{tax} - \pi_1)$ with $\Delta\pi$. In the year $t=1$ the financial asset deposited in the bank in the year $t=0$, becomes $A_2 = A_0 + r_2(A_0 + r_1 A_0) = A_0(1 + r_2 + r_1 r_2)$; in year $t=2$ $A_3 = A_0 + r_3 A_0(1 + r_2 + r_1 r_2) = A_0(1 + r_3 + r_2 r_3 + r_1 r_2 r_3)$; in year $t=t$ $A_t = A_0(1 + r_t + r_{t-1} r_t + r_{t-2} r_{t-1} r_t + \dots + r_1 r_2 \dots r_t)$.

Every year IMF’s financial policies on budgetary deficit, exchange rate, remain the same, similar to the year $t = 1$.

The whole bank “conquests” can be $\sum_{\tau=1}^t \Delta\pi_\tau$. Easy to convince us that annual increase of financial asset A_0 is a descending series, $\lim_{t \rightarrow \infty} \prod_{\tau=1}^t r_\tau = 0$.

The amount $\sum_{\tau=1}^t \Delta\pi_\tau$ is the “contribution” of banks to increase financial assets without creating value. The investor updates their potential income that can be done:

over a year $A_0 * \frac{1}{1 + r_1}$; over two years $A_0 * \frac{1}{1 + r_1 + r_1 * r_2}$; over three years $A_0 * \frac{1}{1 + r_3 + r_2 r_3 + r_1 r_2 r_3}$; over t years $A_0 * \frac{1}{1 + r_t + r_{t-1} r_t + \dots + r_1 r_2 \dots r_t}$ under which

retragerea parțială a băncilor de pe piață. Astfel de procese sunt în "unison", fără să dea de bănuț, cu politicile de reducere a inflației. Din balanța legăturilor dintre ramuri (BLR) se știe, că suma elementelor din cadrantul III trebuie să coincidă cu suma elementelor din cadrantul II. Activitățile productive efectuate pe datorii creează dezechilibrul dintre suma valorilor din cadranele II și III ale BLR; produsele finale din cadrantul II nu sunt acoperite cu masa monetară din cadrantul III, în consecință, prețurile se reduc, se generează criza financiară. Reducerea prețurilor contribuie la creșterea puterii de cumpărare a activelor financiare și, indirect, la creșterea (nemeritată) a veniturile băncilor ce dispun

$$\text{de } \sum_{\tau=1}^t \Delta \pi_{\tau} .$$

Bulele financiare sunt constituite din finanțele ieșite sau neintrate în circuitul economic. Ce și cine scot finanțele din circuitul economic, generează reducerea ofertei de bani, reducerea prețurilor, creează premise pentru falimentarea multor instituții? Acestea sunt printre instituțiile și indivizii care își soluționează problemele numai prin datorii, se conduc de principiul: "если хочешь жить долго, надо спать долго с долгом". În acest caz, avem de afacere cu cazul când finanțele nu au intrat în circuitul economic. Pot fi enumerate activități care contribuie la scoaterea finanțelor din circuit: activitățile speculative cu acțiunile, jocurile de noroc, neîncrederea populației în activitățile bancare. Bulele financiare, fiind generate de anumite situații, cresc, parcă au un impact pozitiv asupra economiei (rețin sau nu contribuie la creșterea prețurilor), dar depășind anumite dimensiuni - "explodează". "Explodează", mai potrivit ar fi să afirmăm, prețurile, fiindcă finanțele din umplutura bulelor rămân la locul său: ipotecarii nu pot restitui finanțele, acțiunile nu pot fi acoperite cu finanțele la care aceștia pretind în urma speculațiilor etc. Reducerea prețurilor îi face pe unii (cei cu datorii) săraci, în timp ce alții (care dispun de active financiare), nemeritat sau pe neașteptate, devin mai bogați [16 p.11]. Finanțele sunt resursele care permit cuantificarea nivelului deficitar al resurselor materiale. Utilizarea eficientă a resurselor financiare are loc atunci, când creșterea resurselor financiare coincide cu creșterea resurselor materiale [7], [24]. Însă, o astfel de dependență devine imposibil de determinat din lipsa de informații despre evoluția bulelor financiare. În statistică, bulele financiare nu pot fi luate la evidență [23]. Putem doar constata că creșterea valorică a activelor financiare, ce depășește creșterea resurselor materiale, nu poate contribui la creșterea bunăstării populației. În ultimii 10 ani, sistemul bancar mondial a reușit să realizeze supraprofit din contul producătorilor de cca. 2 trilioane de dol SUA [25]. Serviciile bancare se transformă în generatoare de riscuri pentru producători, contribuie la creșterea bulelor financiare, la apropierea momentelor când acestea vor "plesni", vor genera criză financiară. Altfel spus, pierderile financiare în perioadele de criză, reflectă volumul de mărfuri și servicii care sunt lipsă și care ar fi putut acoperi supraprofiturile bancare. Creditorii sunt acei subiecți, care dispun de active financiare și care în prezent sunt în plus, însă doresc să-și mărească venitul în viitor. Interesele subiecților ce se împrumută sunt opuse intereselor creditorilor. Costul împrumutului este determinat de taxa venitului în viitor (B), nivelul de dezvoltare a

accepts or not the credit. Such a transfer of finances from banks to investors is effective when both parties (banks and investors) have information about the evolution of the inflation. If some (banks) make money without productive activities, then others help increase the purchasing power of the finance by partial withdrawal of bank from market. Such processes are in "unison", without suspicion, with reducing inflation policies. From the input-output balance (IOB) one knows that the sum of the elements of the III quadrant must coincide with the sum of the quadrant II elements. Productive activities performed on debt create imbalance between the sum of the values in quadrants II and III of the IOB; final products from quadrant II are not covered by money in quadrant III, as a result prices are reduced, generating financial crisis. Reducing prices contribute to increased purchasing power of financial assets, contributes indirectly for the banks having

$$\sum_{\tau=1}^t \Delta \pi_{\tau} \text{ to increased (undeserved) income.}$$

Financial bubbles are made up of finances emerged or not entered in the economic circuit. Who and what is taking out the finances from the economic circuit, generate money supply reduction, lowering prices and creating premises for bankruptcy of many institutions? These are among the institutions and individuals who solve problems only by debt, according the principle: "If you want to live long, you need to sleep for a long time with debt." In this case we deal with the situation when finances did not come into use. One can list some activities that contribute to the removal of finance from the circuit: speculative activities with actions; gambling; population distrust in the banking business. Financial bubbles, being initiated by some cases, increase and seem to have a positive impact on the economy (retain or contribute to higher prices), but exceeding a certain size - "burst". They "burst" and it would be more appropriate to say, prices burst, because finances by filling the bubbles remain in place: mortgagers cannot return the finance; actions cannot be covered with finances they claim for as result of speculations. Contraction of prices makes some people poor (those with debt), while others (who have financial assets) undeserved or unexpected become richer [16, p.11]. Finances are the resources that allow quantification of the weak level of material resources. Efficient use of financial resources occurs when their growth coincides with the one of material resources [7], [24]. But such dependence is impossible to be determined due to lack of information about the evolution of financial bubbles. In statistics financial bubbles cannot be recorded [32], [23]. We can only see that increasing the value of financial assets that exceeds the increase of material resources cannot contribute to increased population welfare. For 10 years the global banking system has managed to achieve superprofit on producers account for about 2 trillion U.S. dol. [25].

Banking services turn into risk generators for producers, contribute to financial bubbles growth, approach closer the moments when they "burst" and generate the financial crisis. In other words, financial losses in times of crisis reflect the volume of goods and services that are missing

producerii, eficiența resurselor utilizate în procesul de producție, nivelul tehnologic, inovațional din sfera de producere. Abaterile taxei B de la posibilitățile productive sunt atenuate, corectate de către piață prin intermediul crizelor financiare. Creșterea împrumuturilor într-o unitate de timp ($\frac{dM}{dt}$) este în dependență directă cu disponibilul de finanțe (M), cu cuantumul dividendelor (m). Astfel spus, împrumuturile investitorului într-o unitate de timp ($\frac{dM}{dt}$) sunt în dependență directă cu soldul dintre viitorul venit ($B * M(t)$) și în dependență inversă cu achitarea dividendelor pentru creditul acceptat, adică:

$$A * \frac{dM(t)}{dt} = BM(t) - m(t) \quad (1)$$

Relația (1) reprezintă o ecuație diferențială de ordinul întâi, unde A, B – coeficienți de proporționalitate. Pornind de la ipoteza, că cuantumul dividendelor m(t) este o funcție liniară de forma m(t) = m*t, ecuația diferențială (1) poate fi transcrisă:

$$AM' - BM = -mt; \text{ notăm } M=XY; M' = X'Y + XY'$$

$$AX'Y + AXY' = BXY = -mt; AX'Y + X(A Y' + B Y) = -mt \quad (2)$$

În relația (2) impunem condiția: AY' - BY = 0, de unde

$$\ln Y = \frac{B}{A}t; Y = e^{\frac{B}{A}t} \quad (3)$$

Relația (3), fiind substituită în (2), obținem: $A \frac{dx}{dt} * e^{\frac{B}{A}t}$

$$= -mt; dx = -\frac{m}{A}t * e^{-\frac{B}{A}t} dt.$$

$$x = -\frac{m}{A} \int t e^{-\frac{B}{A}t} dt; \text{ Notăm } I = \int t e^{-\frac{B}{A}t} dt =$$

$$\left| \begin{array}{l} u = t; e^{-\frac{B}{A}t} dt = dv \\ du = dt; v = -\frac{A}{B} e^{-\frac{B}{A}t} \end{array} \right| = -\frac{A}{B} t e^{-\frac{B}{A}t} + \frac{A}{B} \int t e^{-\frac{B}{A}t} dt =$$

$$= -\frac{A}{B} t e^{-\frac{B}{A}t} - \frac{A^2}{B^2} e^{-\frac{B}{A}t} + C =$$

$$-\frac{A}{B} e^{-\frac{B}{A}t} \left(t - \frac{A}{B} \right) + C. \quad ; x = -\frac{m}{B} e^{-\frac{B}{A}t} \left(t - \frac{A}{B} \right); M =$$

$$XY = -\frac{m}{B} e^{-\frac{B}{A}t} \left(t - \frac{A}{B} \right) * e^{\frac{B}{A}t}; M = -\frac{m}{B} \left(t - \frac{A}{B} \right) =$$

$$\frac{m}{B} \left(\frac{A}{B} - t \right)$$

Rezultatul are o interpretare utilă pentru ambii subiecți: și pentru cel care împrumută (creditor) și pentru cel care se împrumută. Volumul de finanțe M, care poate fi împrumutat

and which could cover banks' over profits. Creditors are those subjects that have financial assets and for the moment these are in surplus, but who would like to increase their income in the future. The interests of borrowers are opposed to the interests of creditors. The cost of the loan is determined by the future income tax (B), the level of production development, the efficiency of resources used in the production process, the technological and innovation level in the sphere of production. Deviations of tax B from production possibilities are mitigated, corrected by the market through financial crises.

Loan growth per one time unit ($\frac{dM}{dt}$) directly depends on the availability of finance (M), the amount of dividends (m). In other words, investor loans in a time unit ($\frac{dM}{dt}$) directly depends on the balance of future income ($B * M(t)$) and inversely depends on dividend payment for the accepted loan, i.e.

$$A * \frac{dM(t)}{dt} = BM(t) - m(t) \quad (1)$$

Relationship (1) is a first order differential equation, where A, B - coefficient of proportionality. Assuming that the dividend amount m(t) is a linear function of the form m(t) = m*t, the differential equation (1) may be transcribed: AM' - BM = -mt; note M=XY; M' = X'Y + XY'

$$AX'Y + AXY' = BXY = -mt; AX'Y + X(A Y' + B Y) = -mt; \dots (2)$$

In equation (2) we impose the condition: AY' - BY = 0, from

$$\text{where } \ln Y = \frac{B}{A}t; Y = e^{\frac{B}{A}t} \quad (3)$$

Substituting the relationship (3) in the (2) we obtain:

$$A \frac{dx}{dt} * e^{\frac{B}{A}t} = -mt; dx = -\frac{m}{A}t * e^{-\frac{B}{A}t} dt.$$

$$x = -\frac{m}{A} \int t e^{-\frac{B}{A}t} dt; \text{ Note } I = \int t e^{-\frac{B}{A}t} dt =$$

$$\left| \begin{array}{l} u = t; e^{-\frac{B}{A}t} dt = dv \\ du = dt; v = -\frac{A}{B} e^{-\frac{B}{A}t} \end{array} \right| = -\frac{A}{B} t e^{-\frac{B}{A}t} + \frac{A}{B} \int t e^{-\frac{B}{A}t} dt =$$

$$-\frac{A}{B} t e^{-\frac{B}{A}t} - \frac{A^2}{B^2} e^{-\frac{B}{A}t} + C = -\frac{A}{B} e^{-\frac{B}{A}t} \left(t - \frac{A}{B} \right) + C.$$

$$x = -\frac{m}{B} e^{-\frac{B}{A}t} \left(t - \frac{A}{B} \right); M = XY = -$$

$$\frac{m}{B} e^{-\frac{B}{A}t} \left(t - \frac{A}{B} \right) * e^{\frac{B}{A}t}; M = -\frac{m}{B} \left(t - \frac{A}{B} \right) =$$

$$\frac{m}{B} \left(\frac{A}{B} - t \right).$$

The result has a useful interpretation for both subjects:

este în dependență directă cu m , adică cu cuantumul dividendelor, cu disponibilitatea creditorului de a acorda împrumut (parametrul A) și în dependență inversă cu eficiența economică curentă a disponibilului de active financiare B .

Pentru $C \neq 0$, $M = XY =$

$$\left(-\frac{m}{B} e^{-\frac{B}{A}t} \left(t - \frac{A}{B} \right) + C \right) e^{\frac{B}{A}t} = \frac{m}{B} \left(\frac{A}{B} - t \right) + C * e^{\frac{B}{A}t}.$$

Pentru $t=0$, disponibilul de finanțe împrumutate $M=0$:

$$0 = \frac{mA}{B^2} + C; \quad C = -\frac{mA}{B^2}; \quad M = \frac{m}{B} \left(\frac{A}{B} - t \right) -$$

$$\frac{mA}{B^2} * e^{\frac{B}{A}t} = \frac{m}{B} \left[\frac{A}{B} \left(1 - e^{-\frac{B}{A}t} \right) - t \right].$$

Contractul de împrumut dintre doi subiecți economici (întreprinderea și banca), în dependență de parametrii A și B , cuantumul dividendelor (m), perioada de împrumut, este convenabil ambelor părți. Concomitent ambele părți, atât întreprinderea cât și banca, sunt supuse anumitor riscuri parvenite în evoluția parametrilor A și B .

Concluzii. În principiu, nu există nici un sistem neregulat. Sistemul financiar monetar nu poate fi reglat de un regulator instituționalizat, de exemplu, de ONU sau de structurile financiare mondiale. În acest caz, sistemul financiar monetar este reglat de haosul de pe piețele economice internaționale. Și fiindcă "haosul" este imprezvizibil, deci, și crizele economico-financiare mondiale sunt imprezvizibile, dar cu certitudine că acestea vor apărea. Cererea și oferta atât de mult "trâmbiteate" ca mecanisme regulatorii de pe piață, s-au dovedit a fi mai mult generatori de crize decât regulatori. Crizele financiare trebuie studiate în istorie, nu din considerentul că s-ar putea genera vreo teorie economică nouă, salvatoare de economii, ci din considerentul de a estima pierderile potențiale, a pregăti economiile naționale pentru suportarea acestora. Actualmente, crizele financiare sunt relativ bine studiate la nivel macro, dar insuficient la nivelul întreprinderilor. Sunt elaborate politici macroeconomice pentru depășirea crizelor la nivelul economiei naționale, dar nu și la nivelul întreprinderilor. Activele materializate necesită un anumit lag pentru a fi create; resursele financiare pot apărea imediat. Inflația și eficiența activităților productive sunt din plin exploatare de către sistemul bancar, care fără mari eforturi își asumă o bună parte din plusprodusul creat. Soldul dintre inflația sperată și cea reală constituie profitul sistemului bancar. Din acest considerent, FMI după ce a împovărat unele țări cu credite, impune acestora condiții de a reduce cheltuielile bugetare, adică inflația reală să fie sub nivelul inflației sperate. Diferența dintre acestea constituie profitul sistemului bancar.

both for the lender (creditor) and for the borrower. The volume of finance M that can be borrowed directly depends on m , i.e. on the amount of dividends, on the availability of the creditor to credit (parameter A) and indirectly depends on the current economic efficiency of the available financial assets B .

For $C \neq 0$, $M = XY =$

$$\left(-\frac{m}{B} e^{-\frac{B}{A}t} \left(t - \frac{A}{B} \right) + C \right) e^{\frac{B}{A}t} = \frac{m}{B} \left(\frac{A}{B} - t \right) + C * e^{\frac{B}{A}t}.$$

For $t=0$, the availability of borrowed finances $M=0$:

$$0 = \frac{mA}{B^2} + C; \quad C = -\frac{mA}{B^2}; \quad M = \frac{m}{B} \left(\frac{A}{B} - t \right) -$$

$$\frac{mA}{B^2} * e^{\frac{B}{A}t} = \frac{m}{B} \left[\frac{A}{B} \left(1 - e^{-\frac{B}{A}t} \right) - t \right].$$

The loan agreement between two economic subjects (the company and the bank) is agreed by both parties depending on the parameters A and B , amount of dividends (m) and loan period. Simultaneously both parties, the company and the bank, are subject to certain risks occurring in the evolution of parameters A and B .

Conclusions. In principle there is no unregulated system. The monetary financial system can not be adjusted by an institutionalized regulator, for example the UN or world financial structures. In this case the monetary financial system is regulated by the chaos on the international economic markets. And because the "chaos" is so unpredictable, global economic and financial crises are unpredictable too, but certainly they will appear. Supply and demand so much "sounded" as being the regulatory mechanisms on the market, proved to be more of the crisis generators than regulators. Financial crises should be studied in history not on the grounds that it might generate some new economic theory, saving the economy, but the recital to estimate potential losses, to prepare national economies to bear them. Currently, financial crises are relatively well studied at the macro level, but not enough at the enterprise level. Macroeconomic policies are developed to overcome the crisis in the national economy, but not in the business. Materialized assets requires a certain period to be created, financial resources can appear immediately. Inflation and efficiency are the most productive activities operated by the banking system, which without great effort assume much of the surplus product created. The balance between the hoped and real inflation constitutes the banking system profit. For this reason, the IMF after burdening some countries with loans, imposes its conditions to reduce public spending, i.e. the actual inflation is below the hoped inflation. The difference between them represents the profit of the banking system.

Bibliografie/Bibliography

1. Смирнов А.Д. Внешний долг и хаос: модель российского опыта конца 90-х годов// Доклад на 5-й Международной конференции "Модернизация экономики России". М., 2004.
2. Смирнов А.Д. Монетизация государственного долга. М.: ГУ ВШЭ 2005.
3. Смирнов А.Д. Монетизация глобального долга: погашение или кризис// Экономический журнал ВШЭ. 2007. Т. 11. Nr. 4.

4. Смирнов А.Д. Кредитный кризис и перколяция финансового рынка// Экономический журнал ВШЭ. 2008. Т. Nr. 10.
5. Blanchard O., Watson M. Bubbles, Rational Expectations and Speculative Markets// Campbell J., Lo A., MacKinlay C. The Econometrics of Financial Markets. Princeton: Princeton University press, 1997.
6. Blake D. Financial market Analysis. L.: McGraw Hill Book Company, 2000.
7. Bloomberg. 2009. April 21. IMF Says Global Losses from Credit Crisis May Hit \$ 4.1 Trillion.
8. Bunde A., Kantelhardt J. Diffusion and Conduction in Percolation// Diffusion in Condensed Matters. Berlin/Heidelberg: Springer, 2005.
9. The Economist (july 18th – 24th, 2009) What Went Wrong with Economics. L., 2009.
10. Greenlaw D., Hatzius J., Kashyao A., Shin H.S. Leveraged Losses: Lessons from the Mortgage Market Meltdown. US Monetary Policy Forum Conference. February, 2008.
11. Hsieh D. Chaos and Nonlinear Dynamics// The Journal of Finance. 1991. Vol. 16. Nr. 5.
12. International Monetary Fund, Global Financial Stability Report. Washington, October 2009.
13. Kindleberger C. O. Manias, Panics and Crashes: A history of financial Crises: N.Y.: J. Wiley, 2000.
14. Krugman P. The Return of Depression Economics. L.: Penguin Books, 2008.
15. Lee S. Auction-Rate Securities: Bidder Remorse. NERA Economic Consulting, 2008.
16. Lucas R. Macroeconomic Priorities// American Economic Review. 2003. Vol. 93. Iss. Nr. 1.
17. Lux T., Sornette D., On Rational Speculative Bubbles and Fat Trails// Journal of Money, Credit and Banking. 2002. Vol. 34. Nr. 3. P. 589-610.
18. Lux T. Financial Power Laws: Empirical Evidence, Models, and Mechanism// Power Laws in Social Sciences// C. Cioffi (ed.) Cambridge University Press, 2006.
19. Mantegna R., Stanley H.E An introduction to Econophysics. Cambridge University Press, 2000.
20. Sahimi M. Percolation Phase Transition// Encyclopedia of Complexity and systems Science. Berlin/Heidelberg: Springer, 2009.
21. Sornette D. Critical Market Crashes. ar Xiv: cond-math/0301543 v1 28 Jan 2003.
22. Soros G. America Must Face up to the Dangers of Derivatives// Financial Times. 2010. Friday. April 23.
23. Stauffer D. Classical Percolation// Lecture Notes in Physics (Series). Vol. 762. 2009. Berlin/ Heidelberg: Springer, 2009.
24. Xenakis J. A Primer on Financial Engineering and Structured Finance. 2008. (www.generationaldynamics.com/cgi-bin/D.pl?D=WW2010.I.CD0080123)
25. Wired Magazine. Recipe for Disaster: The Formula that Killed Wall Street. 2009. 23 Feb.
26. Wired Magazine. Road Map for Financial Recovery: Radical Transparency now! 2009. 23 Feb.

INVESTIȚIILE ÎN DEZVOLTAREA ECONOMICĂ A REPUBLICII MOLDOVA: ROLUL, IMPACTUL ȘI SEMNIFICAȚIA ACESTORA

Angela TIMUȘ, dr., conf. cerc., IEFS
Rodica PERCIUN, dr., IEFS

*Recenzent: Ivan LUCHIAN, dr, conf. cerc.,
IIM "IMI-NOVA"*

Investițiile au un rol hotărâtor în crearea unei economii de piață funcționale, compatibile cu principiile, normele, mecanismele, instituțiile și politicile Uniunii Europene, vizează în principal asigurarea unei creșteri economice durabile, promovarea unei politici investiționale coerente, crearea unui mediu de afaceri prielnic, modernizarea și dezvoltarea durabilă a întregii vieți social-economice.

Cuvinte cheie: investiții în capital fix, investiții străine, structura tehnologică a investițiilor dezvoltare economică, activitate investițională

Dezvoltarea economică implică creștere economică și progres economic, deși reciprocă nu este valabilă. Dezvoltarea economică presupune un ansamblu de transformări cantitative, structurale și calitative, atât în

ROLE, IMPACT AND SIGNIFICANCE OF INVESTMENTS FOR THE ECONOMIC DEVELOPMENT OF REPUBLIC OF MOLDOVA

Angela TIMUȘ, PhD, associate researcher, IEFS
Rodica PERCIUN, PhD, IEFS

*Reviewer: Ivan LUCHIAN, PhD, associate researcher,
IIM "IMI-NOVA"*

Investments have a very important role in creating a functional market economy, compatible with principles, rules, mechanisms, institutions and EU policies, mainly aimed for ensuring sustainable economic growth, promoting a consistent investment policy, creating a favorable business environment, upgrading and sustainable development of all aspects of socio-economic life.

Keywords: fixed capital investment, foreign investment, technological structure of investments economic development, investment activity.

Economic development implies economic growth and progress, though not vice versa. Economic development requires a set of quantitative changes, structural and qualitative, both in economy and in scientific research,

economie, cât și în cercetarea științifică, în mecanismele și structurile organizaționale, în cultura organizațională. În sensul *creșterii economice*, dezvoltarea exprimă evoluția unor mărimi economice agregate în cadrul unui orizont de timp, la nivel național sau internațional și măsoară efectele pozitive în planul vieții economice și sociale prin intermediul unui indicator, cum ar fi PIB pe locuitor. Dezvoltarea economică presupune, de asemenea, îmbunătățirea *standardului de viață* al oamenilor și este măsurat de regulă prin venitul pe locuitor. Dezvoltarea economică este asociată *dezvoltării durabile*, în cadrul căreia criteriul esențial devine asigurarea egalității șanselor generațiilor care coexistă și se succed la viață pe planetă, astfel încât să existe compatibilitate între efectele economice, cele socio-umane, cele ecologice, să se îmbine armonios cu justiția socială și democrația, atât pe plan național, cât și mondial. În sensul *progresului economic*, dezvoltarea exprimă *tendința evolutivă de ameliorare a performanțelor globale ale funcționării economiei naționale reflectate asupra calității vieții și nivelului de civilizație elaborarea tehnologiilor, crearea produselor noi, etc. Investițiile se dovedesc a avea un profund caracter novator în cadrul economiei naționale. Prin proiectele de investiții se asigură implementarea în practică a soluțiilor oferite de cercetarea științifică și dezvoltarea tehnologică, a tehnicii și tehnologiilor de performanță pe plan mondial, ceea ce conduce la ridicarea nivelului tehnic al producției, la îmbunătățirea și diversificarea calității produselor și serviciilor, la creșterea eficienței economice [1].*

Investițiile își difuzează și amplifică influența în întreaga structură a economiei naționale. Ele generează ample efecte în structura și calitatea factorilor de creștere economică, deoarece au atât un efect de adăugare (de noi mijloace de muncă la cele existente), cât mai ales unul de antrenare prin care noile capacități determină, în mod continuu, proiectarea și realizarea altora, dar și eliminarea celor ce au suferit uzura morală și care devin incompatibile din punct de vedere economic și tehnic. Indicatorii care reflectă activitatea investițională sunt **investițiile în capital fix și formarea brută de capital fix, ca pondere din PIB.**

Activitatea investițională va fi întotdeauna centrul atenției economiștilor și politicienilor, conducătorilor de întreprinderi și a managerilor financiari, a tuturor celor interesați de dezvoltarea și prosperarea business-ului, de dezvoltarea economică și socială a țării. Efectele scontate din activitatea de investiții au influențe determinante asupra dezvoltării economice, fie la macro sau micronivel, din multiple puncte de vedere. Prin efectul lor benefic se creează și se asigură o strânsă corelație între producție, repartiție, schimb și consum. Investițiile contribuie la dezvoltarea continuă și în lanț a legăturilor dintre ramurile și sectoarele economice.

Premisa fundamentală a creșterii economice constituie atragerea unor investiții în ramurile strategice a economiei naționale, obiectiv menționat în Strategia de atragere a investițiilor și promovare a exportului pentru anii 2006-2015, în SCERS și alte planuri strategice a Guvernului Republicii Moldova. În această perspectivă, armonizarea politicilor economice, prezența unui mediu favorabil de afaceri în coerență cu climatul fiscal stimulator, stabilitatea

mechanisms and organizational structures, in organizational culture. For economic growth, economic development is the evolution of aggregate economic sizes within a time span, at the national or international level and measures the positive effects in terms of economic and social life through an indicator such as GDP per capita.

Economic development requires an improvement of peoples' *living standards* and is usually measured by per capita income. Economic development is associated with *sustainable development*, where the main criteria is to ensure equal opportunities for generations to coexist and succeed in life on the planet, so there is compatibility between economic, socio-human and ecological, to blend harmoniously with the social justice and democracy, both nationally and globally. *For the economic progress, the economic development is the evolutionary tendency of improving global performances of the operation of national economy reflected the quality of life and level of civilization development technologies, creating new products, etc. Investments* prove to have a strong innovative character within the national economy. The practical implementation of the solutions offered by the scientific researches and technological development, techniques and world performance technologies are ensured by investment projects, which leads to the technical raising level of production, to its improvement and products quality and services diversification, and growth of economic efficiency [1].

Investments broadcast and amplify their influence in the whole structure of national economy. They generate large effect on the economic growth factors structure and quality, because they both add an effect (new ways of working ones), especially one as new capacity drive that settles on the continuous design and construction of the others, and eliminate those who had become superseded and inconsistent in economic and technical terms. Indicators that reflect the investment activity are **fixed capital investments and gross fixed capital formation, as a share of GDP.**

Investment activity will always be a focus point for economists and politicians, general managers and financial managers, and of all those interested in business development and social and economic development of the country. Expected effects of investments activity have certain influences on economic development at the micro or macro level, from different points of view. Their benefit creates and assures a strong correlation between production, distribution, exchange and consumption. Investments contribute to continuous and chain development of links between economic branches and sectors.

The main assertion for economic growth is attracting investments in strategic branches of national economy. This is an objective mentioned in the Strategy of Investment Attraction and Export Promotion for 2006-2015, in Strategy of Poverty Reduction and Economic Growth and in other Government of Republic of Moldova' Strategic Plans. Thus, the harmonization of economic policies and the existence of a favorable business environment consistent with tax enticement climate, social stability and legal-institutional transparency become necessary conditions for

socială și transparența legal-instituțională, devin condiții necesare pentru atingerea parametrilor țintiți. Conform Ministerului Finanțelor, investițiile în capital fix din contul tuturor surselor de finanțare realizate în economia națională în perioada ianuarie-decembrie 2010 au fost însușite în valoare de 12,9 mlrd. lei (în prețuri curente). Comparativ cu anul 2009, acest volum s-a majorat cu 16,7% (în prețuri comparabile). Este de remarcat că sursele principale de finanțare a activității investiționale au fost mijloacele proprii ale agenților economici și populației, care în anul 2010 au format 59,5% din totalul investițiilor în capital fix, și s-au majorat cu 20% față de aceeași perioadă a anului 2009 [2].

Datele statistice privind dinamica investițiilor în capitalul fix și a formării brute de capital, ne indică o situație diferită a acestor indicatori și poate fi apreciată ca progresivă, cu unele evoluții descendente. Analiza acestora este redată mai jos.

achieving targeted results. According to the Ministry of Finance, fixed capital investments from all financing sources made within national economy during January-December 2010 were worth 12.9 billion appropriated. lei (in current prices). Comparing with 2009, this volume increased by 16.7% (in comparable prices). It's important to mention that the main sources of investment activity financing were population own means of economic agents, which were 59,5% from the total amount of fixed capital investments during 2010 and increased by 20% comparing with the same period of 2009 year [2].

Statistic data regarding the growth of fixed capital investments and of capital formation show us a different situation of these indicators and may be considered progressive, with some downward trends. Their analysis is presented below.

Tabelul 1/Table 1

**Principali indicatori ai activității investiționale/
Main indicators of investment activity**

Indicatori/ Indicators	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Produsul intern brut/ GDP	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
Investiții în capital fix/ Fixed capital investments	11%	12%	12%	13%	16%	21%	25%	29%	29%	18%	18%
Volumul lucrărilor în antrepriză /Volumes of works under contract	3%	3%	4%	4%	6%	8%	9%	11%	10%	6%	5,5%
Punerea în funcțiune a mijloacelor fixe/ Commissioning of fixed assets	10%	11%	13%	11%	14%	17%	18%	21%	23%	19%	-

Sursa: elaborată de autori în baza datelor BNS/ Source: made by authors, based on NBS data

După cum menționam mai sus principalii indicatori ce reflectă activitatea investițională sunt investițiile în capital fix și formarea brută de capital fix, ca pondere în PIB. Totodată, trebuie să ținem cont și de alți indicatori care fac tabloul mai clar vizavi de investiții. Aceștia sunt: volumul lucrărilor în antrepriză, punerea în funcțiune a mijloacelor fixe.

În tabelul 1 este arătată evoluția principalilor indicatori pe perioada 2000- 2010, și anume se observă o creștere a acestora, cu excepția aa 2009-2010, când ponderea investițiilor în capital fix a constituit dor 18%. Punctul maxim al acestor indicatori raportați la PIB a fost în anii 2007 și 2008, când ponderea investițiilor în capital fix este de 29%, „punerea în funcțiune a fondurilor fixe” constituie 21% și respectiv 23%, iar volumul lucrărilor de antrepriză este de 11% în anul 2007 și 10% în anul 2008. Pentru anul 2010 volumul investițiilor în capitalul fix este de 12927,4¹ mii lei, marcând creștere de 16,7% (în prețuri comparabile) față perioada anului trecut, un parametru favorabil în condițiile de criză financiară și instabilitate politică în care se află Moldova. Dacă ținem cont că, conform teoriei și practicii economice, nivelul

As it was mentioned above, the key indicators that present investment activity are fixed capital investments and gross fixed capital formation related to GDP. However, it is important to consider other indicators that present investment more clearly. These are: volume of works under contract and commissioning of fixed assets.

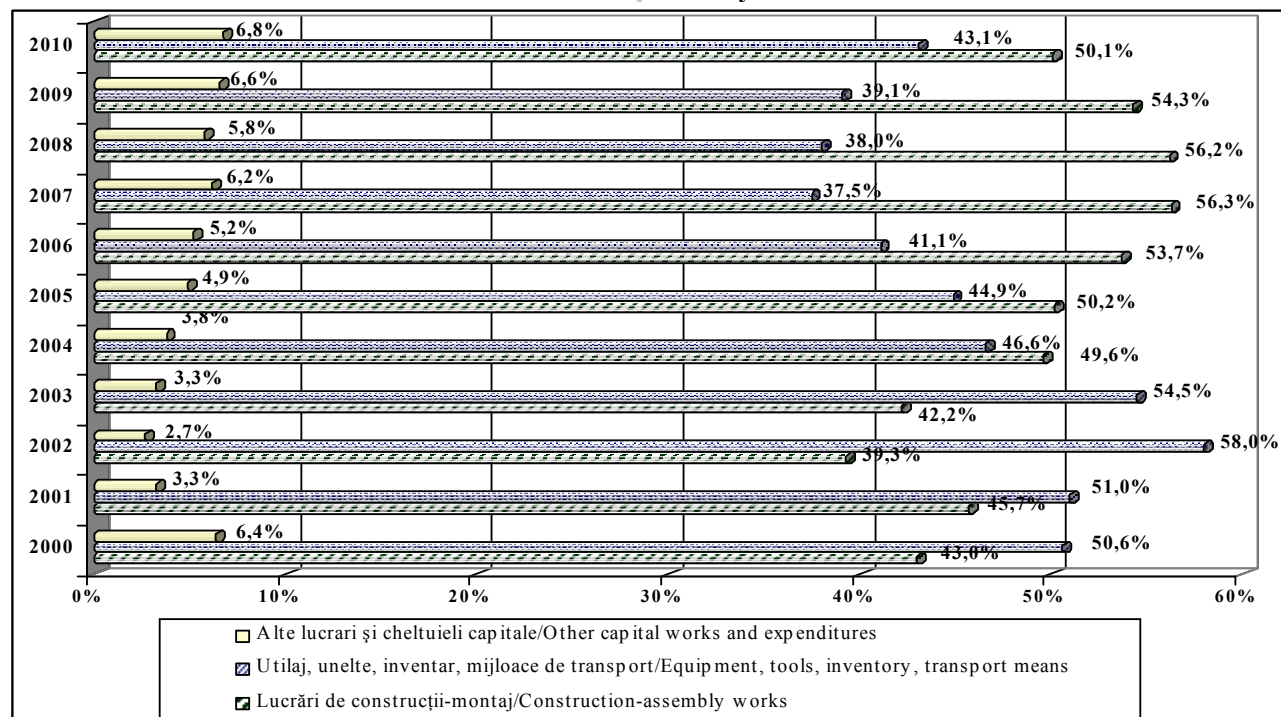
Table 1 shows the key indicators evolution for 2000-2010, it may be noticed their increase, except years 2009-2010 where the share of fixed capital investments amounted to only 18%. The maximum point of these indicators reported to GDP were registered in 2007 and 2008, when the share of fixed capital investments is 29%, „commissioning of fixed assets” is 21% and 23%, and volumes of works under contract is 11% in 2007 and 10% in 2008. In 2010 fixed capital investment volume is 12927,4² th. lei, registering a 16,7% growth (in comparable prices) comparing with the previous year, it is a favorable consideration referring to the conditions of financial crisis and political instability that Republic of Moldova is facing. Considering that, according to the economic theory and practice the recommended level

¹ Datele sunt în prețuri curente

² Data are in current prices

recomandat al ponderii în PIB a investițiilor în capital fix trebuie să atingă circa 40% cel puțin pe o perioadă de 5-7 ani pentru realizarea unor efecte palpabile, atunci ajungem la următoarea concluzie: **Deși în perioada de 10 ani (2000-2010) evoluția acestor indicatori ai activității investiționale au fost în creștere (cu excepția a.a 2009 și 2010), totuși aceasta este insuficientă pentru o relansare economică accentuată.**

of GDP share to fixed capital investments should reach 40% at least for a period of 5-7 years for the recognition of some tangible effects, then it may be concluded as follows: **Although a 10-year period (2000-2010) the evolution of these indicators have increased investment activity (except for 2009 and 2010 years), however this is not enough for a sharp economic recovery.**

**Diagrama 1. Structura tehnologică a investițiilor în capital fix/
Diagram 1. Technological structure of fixed capital investments**

Sursa: elaborată de autori în baza datelor BNS /Source: made by authors, based on NBS data

Un indicator al calității procesului investițional este *structura tehnologică a investițiilor în capital fix* și după cele redată în diagrama 1, pe perioada analizată are loc reducerea celei mai importante componente, și anume „utilaj, unelte, inventar și mijloace de transport” de la 50,6% la 43,1% din contul lucrărilor de construcție-montaj (punctul maxim atins de indicatorul investiții alocate utilaj, unelte, inventar și mijloace de transport a fost marcat în a.2002 constituind 58% din total, cel minim fiind de 37,5% în a.2007). Deci, nivelului tehnic al întreprinderilor productive este în scădere, modernizarea și re tehnologizarea acestora nu are loc, ca consecință, se produce o reducere a eficienței producției [3].

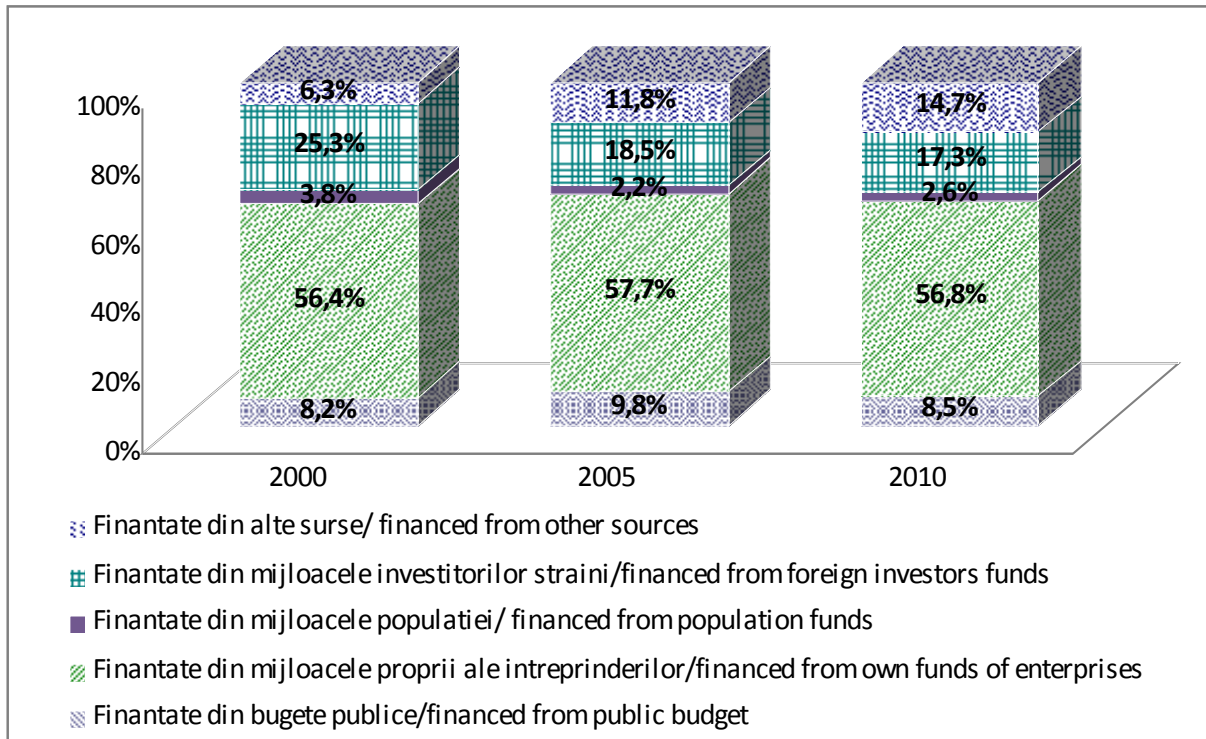
Pentru o analiză mai complexă a activității investiționale este foarte important de analizat sursele de finanțare a investițiilor capitale. În diagrama 2 sunt aduse datele a 3 ani reprezentativi: a.a. 2000, 2005, și 2010. După sursele de finanțare se observă menținerea tendințelor în distribuirea alocărilor investiționale. Cota cea mai mare o deține investițiile alocate din mijloacele proprii ale întreprinderilor, urmate de mijloacele investitorilor străini și cele alocate din bugetul de stat și din bugetele publice locale. Contribuția populației la investițiile capitale rămâne nesemnificativă. La fel se

An indicator of investment process quality is the technological structure of fixed capital investment and according to those presented in Diagram 1, during the analyzed period was registered the main component decrease, that is „equipment, tools, inventory and transport” from 50,6% to 43,1% from the expense of construction and assembly (investment peaking indicator assigned equipment, tools, inventory and vehicles were marked in 2002 by 58% of the total, the minimum being 37.5% in 2007). These data point out the decrease of technical level of productive enterprises, no modernization and upgrading leads to the decrease of production efficiency [3].

In order to make a more complex analysis of investment activity, it is important to analyze the financing sources of capital investment. The diagram 2 presents data from the most significant years 2000, 2005 and 2010. According to the financing sources it may be noticed the maintaining investment trends in the distribution of investment allocations. The main share have investments made from the own means of enterprises, followed by the sources of foreign investors and those made from the state budget and from public local budgets. The population contribution to the capital investment proves to be insignificant. It also

observă o sporire de la 6,3% la 14,7%, în perioada analizată a altor surse de finanțare, preponderent acestea fiind creditele bancare – un factor favorabil pentru economia națională.

may be noticed an increase from 6.3% to 14.7% during the review period of other sources of financing, there were mainly bank loans – a favorable factor for national economy.

Diagrama 2. Investiții în capital fix pe surse de finanțare/

Diagram 2. Investiții în capital fix pe surse de finanțare

Sursa: elaborată de autori în baza datelor BNS/ Source: made by authors, based on NBS data

Punerea în funcțiune a capacităților de producție este indicatorul care reflectă de fapt alocarea investițiilor. Din tabelul 2¹ se observă caracterul ocazional și haotic al investițiilor în diferite capacități. Astfel, se poate de constatat că punctul maxim al acestui indicator revine anului 2004. Iar din 2007, acesta se află în descreștere. Pentru anul 2009, investițiile capitale s-au alocat în următoarele capacități de producție: stații de alimentare, rețele electrice cu tensiune înaltă și rețele de gaz. Aceste date arată că utilajul și echipamentul procurat în perioada analizată se referă anume la aceste activități economice și nu la extinderea, modernizarea sau re tehnologizarea capacităților de producție existente.

Această situație se urmărește și în Structura investițiilor în capital fix pe tipuri de activități economice (tabelul 3). Sunt aduse datele statistice pentru perioada 2000-2009. De aici se vede clar creșterea cotei investițiilor în capital fix direcționate în sectoarele neproductive. Cota investițiilor capitale în agricultură, industria prelucrătoare și industria extractivă în anii 2000, 2005, 2009 (ani reprezentativi) a constituit 18,1; 27,3 și 17,2%. Anul 2009 indică cel mai prost rezultat. Drept impact al investițiilor, aportul acestor sectoare la formarea PIB-ului a constituit 50,93% în 2005 și 31,35% în anul 2009.

Functioning of production capacities is the indicator that shows up the investment distribution. It may be noticed from the table 2² casual and haphazard nature of investments in different capacities. Thus, it may be stated that this indicator got the maximum level in 2004. In 2007, it was decreasing. For the 2009 year capital investment were distributed for the following production capacities: gas stations, high voltage power networks and gas networks. These data proves that the machinery and equipment bought during the analyzed period refers to these economic activities and not for the expansion, upgrading or retrofitting existing production capacity.

The same situation may be also seen in the Structure of fixed capital investments according to the types of economic activities (table 3). There are presented data from 2000 - 2009. It may be noticed clearly the growth of fixed capital investment share directed to the non-productive sectors. The share part of capital investment in agriculture, manufacturing and mining during the 2000, 2005, 2009 years was 18,1%; 27,3% and 17,2%. The 2009 year shows the worst result. As the investment impact, the contribution of these sectors for GDP formation was 50,93% in 2005 and 31,35% in 2009.

¹ Datele oficiale pentru anul 2010 lipsesc

² Official data for 2010 year are missing

Tabelul 2/ Table 2

**Punerea în funcțiune a capacităților de producție/
Products capacity setting**

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Retele electrice cu tensiunea de 0,4-20 kV si mai mult, kilometric/Electrical networks with voltage from 0.4-20 kV and more, km	29,7	930,7	70,3	144,6	272,2	601,9	258,2	190,2	684,6	554,5
Statii de alimentare a automobilelor, alimentari pe zi /Gas stations, supplying per day	4346	5036	2401	3845	5843	1654	2106	7215	4668	3834
Depozite, mii metri patrati / Deposit, thousands Sq. meters	6,1	9,1	12,8	19,1	16,9	16,5	25,8	40	42,2	11,7
Capacitati pentru productia conservelor din legume si fructe, tone / Capacities for the production of canned vegetables and fruit, tones	..	..	2830	25	4000	..	..	..	..	..
Capacitati pentru productia produselor de morarit, tone de prelucrare pe schimb / Capacities for production of grain mill products, processing tons per shift	51	168,5	100	139,2	234,7	..	33,9	..	65	..
S-au construit noi drumuri auto cu imbracaminte rigida, km/ New roads with hard surface, km	13,9	7,6	16,5	0,5	3,2	12,6	0,6	0,8	2,8	2,8
Retele termice, km/Gigakalorii pe ora / Heating networks, km / hour Gkca	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Apeduct, kilometri/mii metri cubi /Water pipes, km/ thousand cubic meters	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Retele de gaz, km/Gas networks, km	159,6	143,9	87,6	195,8	509,2	355,3	516,4	741,3	926,9	745,7

Sursa: elaborată de autori în baza datelor BNS/Source: made by authors, based on NBS data

Tabelul 3 /Table 3

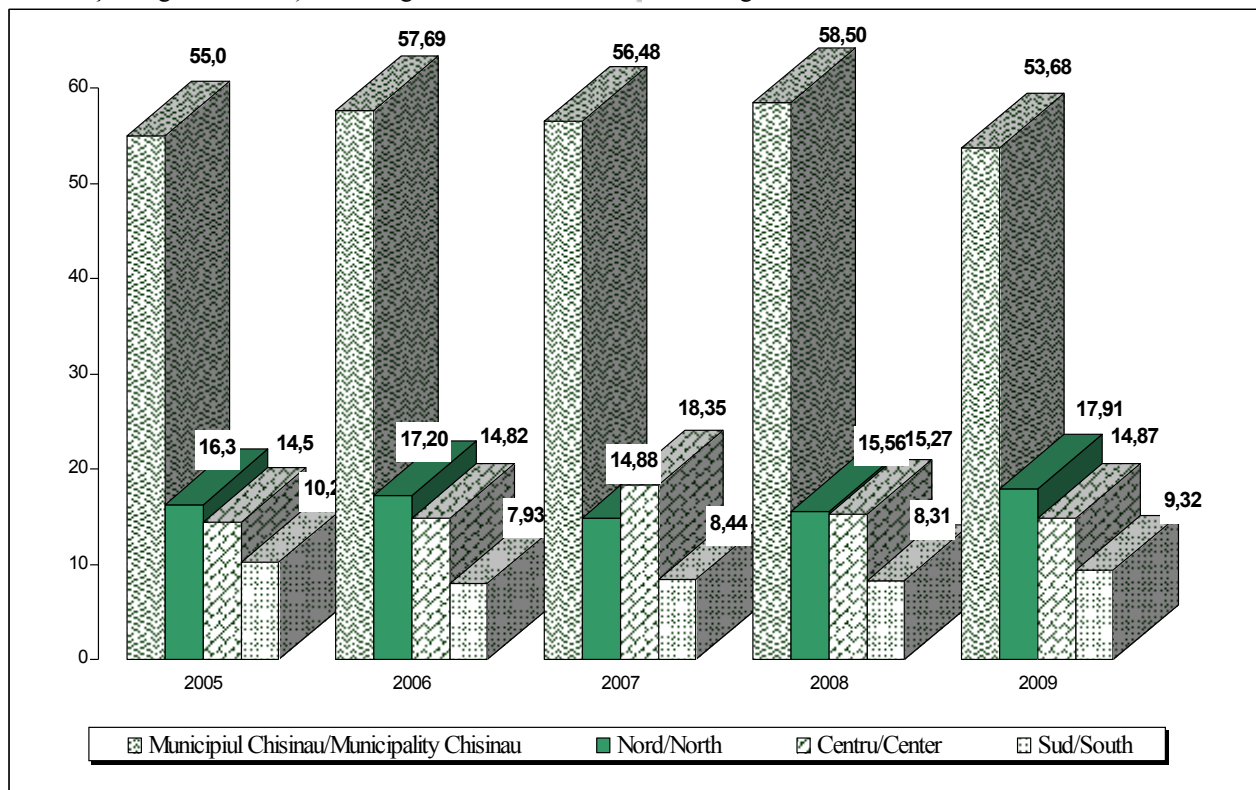
**Structura investițiilor în capital fix pe tipuri de activități economice, %/
Fixed capital investment structure by types of economic activities, %**

Economic activities	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Agricultura, economia vânătorii și silvicultura /Agriculture, hunting and forestry	3,4	4,9	5,7	5,2	6	5,9	4,5	4,8	5,6	8,4
Industrie extractivă /Mining and quarrying	0,2	0,3	0,2	0,2	0,4	0,4	0,5	0,3	0,2	0,2
Industrie prelucrătoare/ Manufacturing industry	14,5	26,7	26	31,8	22,3	21	15,3	15,6	14,5	8,6
Energie electrică și termica, gaze și apă /Electricity, gas and water	12,8	17,6	10,2	8,8	10,6	7,9	8,4	7,6	6,5	10,8
Construcții /Construction	1,8	1,4	1,2	1,3	1,7	2,6	2,5	3,5	4	2,6
Comerț cu ridicata și cu amănuntul /Wholesale and retail	9	7,9	6,5	6,9	15,4	11,6	11,2	14	14,9	11
Hoteluri și restaurante /Hotels and restaurants	1,2	1,3	3,1	2,1	0,4	0,9	1	1,2	1,4	1,6
Transporturi și comunicații /Transport and communications	43,8	24,3	31,1	24,9	22,5	21,3	26,3	20,6	18,7	20,2
Activități financiare /Financial activities	1,3	2,4	2,6	1,2	1,4	1,4	1	0,9	2,3	2,1
Tranzacții imobiliare, închirieri și activități de servicii prestate întreprinderilor /Real estate, renting and business activities of enterprises	7,1	7,6	8,2	10,6	12,6	16,9	20,9	22,5	21,7	21,6
Administrație publică/Public administration	0,7	1	1	1,7	1,6	3,8	1,8	2,8	2,7	2,4
Învățământ /Education	2,1	2	1,8	1,6	1,1	1,4	2,2	1,8	2,4	2,5
Sănătate și asistență socială /Health and social assistance	0,3	0,1	0,3	0,4	1,5	1	1,5	2,2	2,8	5,6
Alte activități de servicii colective, sociale și personale /Other service activities, social and personal	1,6	2,5	2,1	3,3	2,5	3,9	2,9	2,2	2,3	2,5

Sursa /Source: elaborată de autori în baza datelor BNS/made by authors, based on NBS data

Republica Moldova, ca stat candidat antrenat în procesul de integrare europeană, trebuie să țină cont că, sistemul relațiilor economice, structurile sociale și politice au cunoscut în Europa o tendință permanentă de regionalizare. Din cauza “aglomerării” societatea postmodernă de extindere impune la nivel european, o strategie “bottom-up”, ceea ce înseamnă modificarea centrului de greutate spre regiuni. Acest lucru implică și atragerea investițiilor în teritorii. Din diagrama 3 se observă gradul mare de centralizare a investițiilor în mun. Chișinău (peste 50% în toți anii analizați). Acest proces de regionalizare nu este declanșat în RM din cauza structurilor politice rigide, sistemului de management administrativ extrem de centralizat și birocratic, care au permis doar o simulare a descentralizării puterii către regiuni, astfel împiedicând procesele economice reale, inclusiv și atragerea investițiilor în regiuni.

Republic of Moldova as it is on its way to realize the European integration process must take into account that the system of economic, social and political structures in Europe faced a continuous trend of regionalization. Because of “congestion” the postmodern extension society enforced the “bottom-up” strategy at the European level; this means the change of gravity center to regions. This suggests investment attraction to territories. In Diagram 3, may be noticed a high investment centralization in Chisinau (more than 50% in all analyzed years). The regionalization process has not started yet in Moldova, because of the inflexible political structures, bureaucratic and highly centralized administrative management system, which allowed only a reproduction of the decentralization of power to regions, thus getting in the way real economic processes, including investment attractions in the regions.

Diagrama 3. Structura investițiilor în capital fix, în profil teritorial/

Diagram 3. Fixed capital investment structure, territory profile

Sursa: elaborată de autori în baza datelor BNS/ Source: elaborated by authors, based on NBS data

Dacă vorbim despre semnificația investițiilor în dezvoltarea economiilor în tranziție, nu putem trece cu vederea investițiile străine directe (ISD), care în condițiile globalizării, continuă să facă parte din categoria problemelor-cheie ale teoriei economice. Necesitatea atragerii și utilizarea eficientă a ISD țin de însăși esența procesului investițional, proces care asigură, în mare măsură, prosperitatea socială, politică și economică a fiecărei țări.

Experiența mondială denotă că, în multe țări în curs de dezvoltare, saltul investițional în economie a început anume cu venirea capitalului străin. Cercetarea problemelor ISD este condiționată și de faptul că investițiile străine constituie una din căile de bază ale integrării economiilor naționale în

If speaking about the investment importance for the development transition economy, it should be mentioned foreign direct investment (FDI), these even in globalization conditions are key issues of economic theory. The necessity of efficient use and attraction of FDI is related to the essence of investment process, which mainly ensures political, economic and social welfare of a country.

World experience shows that in many developing countries the investment change in economy started with the foreign capital arrival. The research of FDI problems is caused by the fact that foreign investment is the basic way of the national economy integration into the world

economia mondială.

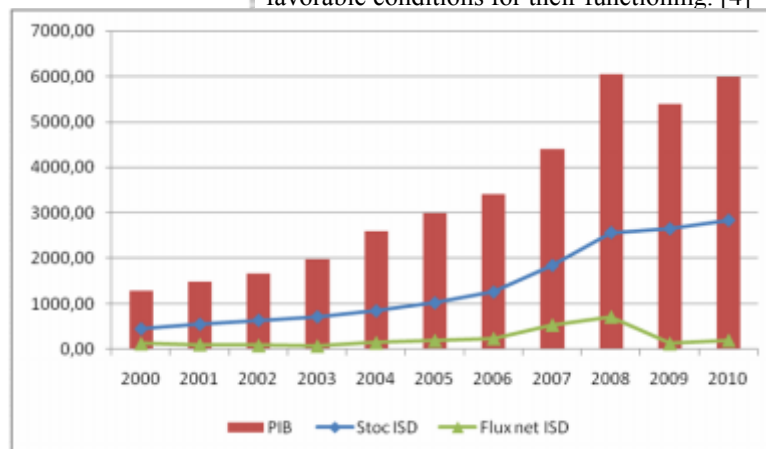
În Republica Moldova, actualitatea problemei ISD este accentuată și prin voința țării noastre de a se integra în Uniunea Europeană. Pentru aceasta, este necesară reorganizarea economiei și trecerea la relațiile de piață, ce corespund standardelor din UE.

În etapa actuală, problema integrării „lente” a Moldovei în UE bazată pe investițiile străine directe, *nici măcar teoretic* nu este examinată de către structurile instituționale ale țării, deși comunitatea mondială a acumulat o experiență bogată în această privință. Pentru aderarea Moldovei la UE, este necesară studierea serioasă a experienței țărilor care utilizează eficient ISD, crează condiții maxim favorabile pentru funcționarea acestora. [4]

economy.

In Republic of Moldova, the existence of FDI problem is caused by the dream of our country to join European Union. In order to make this true, it is necessary to reorganize economy and to pass to the EU standards of market economy.

Presently, the problem of Moldova „slow” EU joining based on FDI, is not even analyzed from the theoretic point of view by the institutional structures of the country, although the world community has got rich experience regarding this. For the EU integration of Moldova, it is necessary to study seriously the other countries experience that efficiently use FDI, and create maximum favorable conditions for their functioning. [4]

Diagrama 4 Evoluția PIB, a stocului și fluxului net de ISD în Republica Moldova, mil. USD/

Diagram 4. GDP, the net FDI stock and flow evolution, in Republic of Moldova, mil. USD

Sursa: elaborată de autori în baza datelor BNS/Source: made by authors, based on NBS data

În contextul celor expuse mai sus, analiză dinamică ISD pentru perioada 2000-2010 (vezi diagrama 4) denotă o creștere constantă a stocului de investiții străine directe, care în 2010 a constituit 2,8 mld. USD, ceea ce reprezintă o creștere de aproape 6 ori comparativ cu anul 2000, în care valoarea acestuia a constituit 0,4 mld. USD. De asemenea, începând cu anul 2003, după căderea fluxurilor mondiale de ISD pe perioada anilor 2000-2002, și până în anul 2008 au crescut și fluxurile de ISD, care în anul 2008 au constituit cea mai mare valoare înregistrată în istoria acestora, de 712,8 mil. USD, înregistrând o creștere de aproape 5,6 ori comparativ cu anul 2000. Instabilitatea în dinamica ISD, între anii 2000-2008, se explică prin starea schimbătoare a climatului investițional în republică, mai cu seamă, prin imprevizibilitatea și incertitudinea situației economice și politice a țării. În anul 2009, ISD au constituit circa 48% în PIB în raport cu anul 2000, când ponderea ISD în PIB constituia circa 35%.

Ca și în cazul altor țări în tranziție, în RM, investițiile străine sunt considerate un factor de accelerare a progresului economic și tehnic; de efectuare a reformelor structurale; de modernizare a aparatului de producție, de trecere la un tip superior al specializării internaționale a economiei moldovenești. Nivelul ISD nu corespunde însă necesităților economiei R. Moldova. La un asemenea indicator, cum ar fi „stocul ISD pe locuitor”, cu circa 735 dolari SUA, în prezent, țara noastră se situează pe unul din ultimele locuri în Europa (spre comparație: Ungaria – circa 25 mii USD;

In this context, the analysis of FDI dynamics for the 2000-2010 years (see diagram 4) shows a constant growth of FDI supply, that was 2,8 bil. USD in 2010, this is an increase of 6 times comparing with the 2000 year, it amount was of 0,4 bil. USD. Also, beginning with 2003 year, after the decrease of FDI world flows during 2000-2002, and till 2008 year the flows of FDI has grown, which registered the highest amount in its history in 2008 year and it was of 712,8 bil. USD, an increase of 5,6 times comparing with 2000. Instability for FDI dynamics between 2000-2008 years may be explained by the changeable situation of investment climate of the country, especially by the unpredictability and uncertainty of economic and political situation of the country. In 2009, FDI were amounted to about 48% of GDP compared with 2000, the share of FDI in GDP was about 35%.

As it happened in other transition countries, in Republic of Moldova foreign investments are considered a factor of speeding the economic and technical progress, a factor of realization of structural reforms, of modernization of production equipment, the transition to a superior level of international specialization of the Moldovan economy. The level of FDI doesn't correspond to the necessities of Republic of Moldova economy. For such an indicator, as “the fund of FDI per capita” with 735 USD, nowadays our country got one of the last places in Europe (comparing with: Hungary – 25 th. USD; Czech Republic – 11 th. USD;

Republica Cehă – circa 11 mii USD; România – 3 mii USD)

Acestea fiind spuse, concluzionăm că, investițiile, ca premisa a creșterii unei economii naționale sunt influențate de mai mulți factori:

- volumul economiilor – partea din venit care nu este consumată reprezintă principalul izvor al investițiilor. Nu pot exista investiții, dacă o economie națională nu acumulează (nu își amână consumul în vederea obținerii unei producții viitoare suplimentare și deci a unor venituri viitoare);

- costul creditului – cu cât creditul este mai scump cu atât investițiile sunt mai reduse, deoarece acestea trebuie să genereze venituri mai mari pentru acoperirea costurilor creditului;

- rata dobânzii;

- evoluția cererii de bunuri și servicii - evoluția cererii de bunuri și servicii determină, după cum arată multiplicatorul, randamentul viitor al investiției prezente. Valorificarea mai bună a bunurilor și serviciilor obținute în urma investițiilor determină venituri mai mari ca urmare a eforturilor investiționale și deci reprezintă un stimulente pentru a investi;

- încrederea în viitor (așteptările agenților economici cu privire la ceea ce se va întâmpla în viitor) - perspective favorabile într-un sector determină concentrarea resurselor de investit către ramura sau sectorul respectiv.

Principala semnificație a investițiilor constă în faptul că:

- Investițiile sunt baza materială a dezvoltării economico-sociale a oricărei țări;

- Investițiile dau naștere la ceea ce se numește efect propagat sau efect de antrenare, care determină: promovarea progresului tehnic, creșterea producției, îmbunătățirea calității bunurilor, creșterea eficienței economice;

- Investițiile joacă rolul de regulator / compensator în ocuparea forței de muncă, perfecționarea managerială și profesională, îmbunătățirea calității vieții etc.

Romania – 3 th. USD).

Related to these, it may be concluded that investment as a premise of national economy growth are influenced by some factors:

- Savings volume – the part of the income that is not consumed is the main source of investment. There can be no investment, if the national economy does not accumulate (not postpone their consumption in order to obtain an additional future production and future earnings);

- Credit cost – credit is more expensive since all investments are lower, because they must generate revenue higher credit costs;

- Interest rate;

- Evolution of demand on goods and services - the evolution of demand on goods and services determine, as the multiplier shows the future investment returns. Better capitalization of goods and services resulting from higher investment income establish a result of investment efforts and thus provides an incentive for investing;

- Future confidence (expectations of economic agents about what will happen in the future) - good forecasts in a sector determine the concentration of resources for investing in a certain branch of the industry or sector.

The main significance of investments is:

- Investments are the material basis of economic and social development of a country;

- Investments make appear the so called propagated training effect, which causes: promotion of technical progress, production growth, goods quality improving, economic efficiency increase;

- Investments have the role of controller/compensator for employment, improvement of managerial and professional quality of life etc.

Bibliografie/Bibliography

1. Procesele investiționale din R. Moldova, simpozion internațional, 2002, Chișinău;
2. <http://www.mf.gov.md/ro/actnorm/budget/projectact/PBP2011/>
3. www.statistica.md
4. http://ec.europa.eu/europe2020/index_en.htm

ANALIZA EXPERIENȚEI INTERNAȚIONALE PRIVIND FORMAREA SISTEMULUI NAȚIONAL DE INOVARE ȘI REFLECTAREA LUI ÎN SISTEMUL STATISTIC

Vitalii ONICA, cercetător științific, IEFS

Recenzent: Galina SAVELIEVA, dr., IEFS

Acest articol descrie problemele formării unui sistem național de inovare (SNI), care se dezvoltă sub influența unui șir de factori obiectivi, atât generali cât și specifici pentru fiecare țară, inclusiv aspectul localizării geografice a acesteia, disponibilitatea resurselor naturale și a forței de muncă, caracteristicile ale dezvoltării istorice și a funcționării instituțiilor politice și economice, formelor activității de afaceri. Rezolvarea acestor probleme ar trebui

ANALYSIS OF INTERNATIONAL EXPERIENCE IN FORMING NATIONAL INNOVATION SYSTEM AND ITS REFLECTION IN THE STATISTICAL SYSTEM

Vitalii ONICA, scientific researcher, IEFS

Reviewer: Galina SAVELIEVA, PhD, IEFS

This article describes the problems of forming of the national innovation system (NIS), which develops under the influence of a set of objective factors, both general and specific to each country, including its geographical location, availability of natural and labor resources, especially the historical development and functioning of political and economic institutions, forms of business activities. Solving

să faciliteze crearea și asigurarea eficientă a funcționării în țară a SNI în întregime, capabil de reproducere și de auto-dezvoltare, orientat spre sfera industrial-tehnologică cu o înaltă valoare adăugată, servicii de înaltă calificare în domeniu, adică spre o economie bazată pe cunoaștere, dezvoltare pe piața mondială privind produsele competitive high-tech și cu un loc demn în cooperarea internațională și diviziunea muncii.

Cuvintele cheie: sistemul național de inovare, potențialul de inovare al țării, economie bazată pe cunoaștere, indicatori statistici, generarea cunoașterii, asigurarea competitivității, infrastructura inovațională, activitatea de inovare tehnologică.

Având în vedere experiența globală, un instrument important pentru schimbări structurale în economie este o politică științifico-tehnică și de inovare, orientată spre promovarea dezvoltării tehnologiilor avansate, lucrărilor de cercetare și dezvoltare (R&D) cu caracter de perspectivă, crearea și difuzarea de noi produse și servicii. Un loc proeminent în aceasta îi aparține formării unui **sistem național de inovare (SNI)**.

Potrivit experților străini, piața mondială de tehnologii înalte, precum și piața de cesiune de drepturi oneroase de utilizare a rezultatelor activității intelectuale, ajunge la 2-3 miliarde de dolari americani.

O trăsătură caracteristică a lumii moderne de dezvoltare economică este trecerea țărilor lider la o nouă etapă în **formarea unei societăți inovatoare - construirea unei economii bazate în principal pe producerea, difuzarea și utilizarea cunoștințelor**.

În prezent, **în toate țările dezvoltate, inovarea este o parte componentă esențială a politicii naționale în domeniul socio-economic și tehnico-științific, numărându-se printre prioritățile majore de dezvoltare. Există o necesitate obiectivă ca Republica Moldova (RM) să urmeze același exemplu.**

Formarea și punerea în aplicare a unei politici de inovare eficace necesită un **suport statistic** adecvat. Statistica servește ca bază pentru deciziile de management solid în crearea, diseminarea și utilizarea inovării.

În această privință, trebuie remarcat faptul că în țara noastră este insuficient elaborată metodologia de analiză statistică a sistemului de inovare, nu sunt reflectate în statistici problemele privind evaluare și dezvoltarea **infrastructurii de inovare**, nu există nici un aparat conceptual și nici clasificarea care ar îndeplini *cerințele statisticii naționale și a standardelor internaționale*, sistemul de indici și metodologia de calcul, nu se efectuează monitorizarea statistică a activității subiecților infrastructurii de inovare.

Pentru a studia capacitatea de inovare a țării trebuie de formulat, justificat și aplicat următoarele poziții³:

- clarificarea conceptului de capacitate de inovare, cu eliberarea elementelor sale constitutive și relațiile acestora în contextul dezvoltării socio-economice;
- elaborarea și punerea în aplicare a unei metodologii de studiu statistic complex al capacității de inovare ca un set de resurse ale activității de inovare în interlegătură cu rezultatele de utilizare a acestora;
- formularea unor principii metodologice ale cercetărilor statistice a infrastructurii antreprenoriatului de inovare, propunerea unui sistem de indicatori;
- elaborarea și testarea metodelor de analiză statistică a

these problems should facilitate the establishment and effective functioning in the country whole, capable of reproduction and self-development of NIS-oriented industrial-technological sphere of high value added, highly skilled field services, on an economy based on knowledge growth in the global market competitive high-tech products and a worthy place in international cooperation and division of labor.

Key words: national innovation system, innovation potential of the country, an economy based on knowledge and statistical indicators, generation of knowledge, competitiveness, innovation infrastructure, innovation and technological activities.

As the world experience, an important tool for structural changes in the economy is an active scientific and technical and innovation-oriented policy to promote the development of advanced technologies, research and development (R & D) looking-forward statements, creation and dissemination of new products and services. Prominent place in it belongs to the formation of a **national innovation system (NIS)**.

According to foreign experts, the world market of high technology, as well as market onerous assignment of rights to use the results of intellectual activity, reaches 2-3 trillion USD.

A characteristic feature of the modern world of economic development is the transition of the leading countries to a new stage in **the formation of an innovative society - building an economy based mainly on the generation, dissemination and use of knowledge**.

Currently, **in all developed countries**, innovation is an essential component part of the national socio-economic and scientific-technical policy, **is among the major development priorities. There is an objective necessity of following the well and the Republic of Moldova (RM) suit.**

Formation and implementation of effective innovation policy requires an adequate **statistical support**. Statistics need to serve the basis for sound management decisions in the creation, dissemination and use of innovation.

In this regard, it must be noted that our country has not developed a methodology for statistical analysis of the innovation system is not reflected in statistics on the assessment of state and development of **innovation infrastructure: there are no appropriate conceptual apparatus and classification of the requirements of national statistics and international standards**, metrics and the methodology of calculation, is not carried out a statistical monitoring the activity of innovation infrastructure.

To study the country's innovative capacity it is necessary to formulate, justify and apply the following provisions³:

- clarify the concept of innovative capacity, highlighting the combination of its constituent elements and their relation in the context of socio-economic development;
- develop and implement a methodology for comprehensive statistical study of innovative capacity as a set of resources, innovation in relation to the results of their use; innovative activities
- provide guidance statistical research infrastructure of innovative entrepreneurship, to propose a system of indicators and tools;
- develop and test methods of statistical analysis of the effectiveness of innovative activities;

eficienței activității de inovare;

- elaborarea și punerea în aplicare a metodei de analiză statistică a factorilor ce influențează asupra eficienței costurilor în crearea produselor inovatoare;
- efectuarea unei analize economico-statistice a stării și tendințelor dinamicii potențialului de inovare al RM.

Elaborate în conformitate cu instrumentele metodologice ale **Organizației pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OCDE) și Serviciul de statistică al Uniunii Europene (Eurostat)** propunerile privind metodologia cercetării statistice a potențialului de inovare vor permite consolidarea cadrului de informații analitice pentru luarea deciziilor eficiente de management la toate nivelele.

Experiența mondială arată că depășirea decalajului tehnologic este posibilă numai atunci când țara are un mediu dezvoltat de "generare a cunoașterii" pe baza unui sector puternic de cercetare fundamentală combinat cu un sistem de educație eficient și NIS care include un set de entități de afaceri, cadru instituțional al activității de inovare, infrastructură și resurse.

Politica de inovare practică a unei țări străine, de regulă, nu este "pură", expresie a unui anumit model teoretic și este o compoziție de măsuri de diferite tipuri.

Statele europene joacă un rol activ în procesul formării sistemelor de inovare, la nivel național și regional. Conducerea politică a Marii Britanii, Franței și Germaniei în ultimii ani, promovează diferite inițiative pentru a îmbunătăți climatul de inovare în țările lor.

În plus, pentru sprijinirea potențialului creativ în Marea Britanie, Franța, Germania, statul ia deschis și activ sub aripă punerea în aplicare a bazelor științifice acumulate, etapele finale ale procesului de inovare - introducerea de realizări științifice și tehnologice în producție, transformându-le într-o marfă vandabilă, realizând pe această bază creșterea competitivității economiei naționale și asigurarea creșterii economice.

Politica ce vizează crearea de noi tehnologii și plasarea lor în cadrul economiei naționale (supply-oriented technology policy), completate de o politică inovatoare, locul central în aceasta fiind ocupat de problema de comercializare și difuzare a inovațiilor tehnologice avansate.

Potrivit OECD¹ 1/3 din toate întreprinderile mici din Europa elaborează propriile inovații. Sunt active în domeniul de inovare 55% de întreprinderi mici din Suedia, 48% - din Germania, 40% - din Finlanda.

O mare parte din resurse întreprinderile mici și mijlocii (până la 250 de persoane) le îndreaptă spre activitatea de inovare și cercetare. De exemplu, în Italia ponderea costurilor pentru efectuarea acestor lucrări în costul total este de 65%, în Grecia - 50%, în Norvegia - 48%. În Rusia ponderea cheltuielilor pentru efectuarea lucrărilor de cercetare și elaborare este la nivelul de 15-20%.

La etapa actuală pot fi identificate următoarele direcții majore ale politicii de inovare din țările străine:

Astăzi pentru sfera națională de inovare sunt caracteristice:

- nivel redus al activității de inovare în ramurile economiei naționale;
- lipsa elementelor necesare în infrastructura de inovare și ca urmare ineficiența mecanismelor de transfer de cunoștințe și a noilor tehnologii pe piețele interne și globale;

- develop and implement a methodology to statistical analysis of factors influencing the cost-effectiveness to create innovative products;

- conduct economic and statistical analysis of the status and trends of the dynamics of innovation potential of RM.

Developed in accordance with the methodological instruments of the **Organization for Economic Cooperation and Development (OECD) and the statistical service of the European Union (Eurostat)** proposals on the methodology of statistical research innovation capacity, will substantially **increase the information and analytical framework for making effective management decisions at all levels.**

- here and below are the footnotes, with numbers corresponding to items listed under "Bibliography".

World experience shows that overcoming the technological gap is possible only when a country has developed medium "knowledge generation", based on a powerful sector of fundamental research, coupled with an effective education system, and the NIS, includes a set of business entities, institutional innovation, infrastructure and resources.

Practical innovation policy of a foreign country, as a rule, is not "pure" expression of a certain theoretical model, and is a composite of measures of various kinds.

European states take an important role in process of formation of innovative system at the national and regional levels. The political leaders as UK, France, Germany, in recent years by different kinds of initiatives tried to improve the innovation climate in their countries.

In addition to supporting the creative potential in the UK, France, Germany, the state openly and actively takes under his wing realization of accumulated scientific reserve, the final stage of the innovation process - the introduction of scientific and technological achievements into production, turning them into a marketable commodity, rising on this basis, the competitiveness of national economy and economic growth. Policies aimed at creating new technologies and delivery of their national economy (production-oriented technology policy), complemented by an innovative policy, central to which is assigned to the issue of commercialization and dissemination of advanced technological innovations, their consumption (the technology used by policy-oriented).

According OECD¹ 1/3 of all small businesses in Europe is developing its own innovations. Innovations are active in small businesses in Sweden - 55%, Germany - 48%, Finland - 40% of small businesses.

A significant proportion of small and medium enterprises (up to 250 people.) are referred for research and development. For example, in Italy the share of costs of these works in the total cost is 65% in Greece - 50%, Norway - 48%. In Russia, the share of expenditure on research and development is at the level of 15 - 20%.

Today, the national innovation areas are:

- low level of innovation activity of the economic sectors;

- lack of the necessary elements of innovation infrastructure and the consequent ineffectiveness of the mechanisms of transfer of knowledge and new technologies to the domestic and global markets;

- low capitalization of intellectual capacity, as a consequence - lack of investment attractiveness of scientific organizations;

- capitalizarea scăzută a capacității intelectuale și ca consecință - lipsa de atractivitate a investițiilor în organizațiile științifice.

- insufficient development of economic mechanisms to implement the results of intellectual activity into the economy.

Tabelul 1/Table 1

**Caracteristici ale politicilor practice de inovare în țările străine/
Characteristic features of practical innovation policies in foreign countries**

Direcția politicii de inovare/ The direction of innovation policy	Specificul/ Particularities	Țările/ States
Optimizarea structurii sistemului național de inovare/ Optimization of national structure in innovation system.	Optimizarea sistemului managerial de stat în sfera de inovare/ Optimization of state management and planning system in terms of innovation	Japonia Norvegia, India, Chile/ Japan, Norway India, Chile
	Optimizarea finanțării de stat a științei și a sferei inovare/ Optimization of public funding for science and innovation	SUA, Franța, Marea Britanie, Danemarca, Norvegia, Suedia, Taiwan, Australia/ USA, France, UK, Denmark, Norway, Sweden, Taiwan, Australia
	Dezvoltarea cercetărilor de bază/ Development of Basic Research	Marea Britanie, Suedia, Slovenia/ UK, Sweden, Slovenia
Stimularea cooperării inovaționale dintre mediul de afaceri și cel academic (universități) în interiorul țării/ Stimulation of innovation co-operation of business and science (universities) within the country	Stimularea apropierii simetrice dintre universități și corporații/ Stimulation of the symmetric approach of universities and corporations	SUA, Finlanda/ USA, Finland
	Investițiile publice de dimensiuni mari în știință și inovare și atragerea capitalului privat național/ Large public investments in science and innovation and attract national private capital	Israel, Finlanda/ Israel, Finland
	Stimularea activității sectorului cu capital străin în sfera inovării/ Stimulation of innovation activity of the private sector with foreign capital in the innovation sphere	Marea Britanie, Irlanda, China, Coreea, Malaezia, India, Israel/ UK, Ireland, China, Korea, Malaysia, India, Israel
	Stimularea inițiativei de inovare în sectorul științific/ Stimulation of innovation initiative of science sector	Germania, Japonia, Noua Zeelandă, Danemarca/ Germany, Japan, New Zealand, Denmark
Integrarea în sistemul inovațional internațional/ Integration in international innovational system.	Integrarea completă/ Complex integration	Finlanda, Țările de Jos, China/ Finland, Israel, Netherlands, China
	Specializarea tehnologică/ Technological Specialization	Coreea, Malaezia, Singapore, Taiwan, India/ Korea, Malaysia, Singapore, Taiwan, India
Restabilirea rețelei interne de inovare/ Establishing internal innovation networks	Crearea de condiții speciale pentru formarea de relații în domeniul de inovare/ Creation of special conditions for the formation of relations in innovation	SUA, Norvegia, Irlanda/ USA, Norway, Ireland
	Stimularea inițiativei regiunilor naționale/ Promotion of national regions' initiatives	Franța, Germania, Finlanda/ France, Germany, Finland
Formarea unui sistem național de inovare/ Formation of national innovational system	Restructurarea științei din sectorul public/ Restructuration of public sector science	Bulgaria, Polonia, Lituania/ Bulgaria, Poland, Lithuania
	Inițierea integrării științei și a educației/ Initiation of science and education' integration	Letonia, Estonia, Republica Cehă/ Latvia, Estonia, Czech Republic
	Implicarea întreprinderilor mici și mijlocii în domeniul de inovare/ The involvement of small and medium-sized businesses in the innovation sphere	România, Slovacia, Letonia, Estonia, Turcia, Chile/ Romania, Czech Republic, Latvia, Estonia, Turkey, Chile
	Identificarea zonelor prioritare în exportul de înaltă tehnologie/ Identification of priority areas in the export of high technology	Cehia, România, Chile, Turcia/ Czech Republic, Romania, Chile, Turkey

Apariția unor probleme de frânare a mediului "generarea cunoașterii", activității de inovare scăzute și decalajul tehnologic în economia națională poartă un caracter obiectiv fiind provocate de dezechilibrele grave din economie, cât și de alți factori.

Depășirea tendințelor inerte de dezvoltare necesită schimbarea condițiilor, care stimulează dezvoltarea inovării. În acest context, cel mai important este crearea

The emergence of problems braking medium "knowledge generation", a low innovation activity and technology gap in the national economy is an objective and caused serious imbalances in the economy and other factors.

Overcoming inertia trends requires changes in the conditions that stimulate innovation development. In this regard, the most important is the creation of a favorable

unui regim fiscal favorabil, cât și o politică vamală, reglementarea utilizării drepturilor de proprietate intelectuală, reglementările guvernamentale, sprijinirea învățământului superior și a cercetării fundamentale ce se află în responsabilitatea autorităților naționale executive.

Cu toate acestea, este necesară efectuarea următoarelor priorități: - formarea instituțiilor financiare pentru a asigura continuitatea de finanțare a proiectelor de afaceri în toate etapele ciclului de inovare; - dezvoltarea infrastructurii tehnologice de producere a activităților de inovare, inclusiv crearea și sprijinirea parcurilor tehnologice, centrelor de inovare și tehnologie, incubatoarelor de afaceri, centrelor de transfer tehnologic etc.; - promovarea dezvoltării legăturilor de cooperare între subiecții sistemului de inovare; - dezvoltarea sistemului de informare, consultanță de specialitate și a infrastructurii de inovare în învățământ.

Rezultatele preconizate în aplicarea măsurilor menționate sunt: - asigurarea unei competitivități crescute a reproducerii de cunoștințe; - crearea unui sistem eficient de inovare, care asigură interacțiunea dintre sectorul de cercetare-elaborare cu sectorul corporativ și este integrat în sistemul global de inovare; - crearea și extinderea de "coridoare tehnologice", care asigură competitivitatea sectoarelor separate ale economiei naționale bazate pe tehnologii avansate.

Ca parte a acestor măsuri sunt propuse următoarele direcții pentru rezolvarea problemei: dezvoltarea accelerată a mediului "generarea cunoașterii", asigurarea competitivității sectorului de cercetare și dezvoltare pe un număr limitat de domenii prioritare, crearea unei infrastructuri de inovare eficiente și stimularea modernizării tehnologice a sectoarelor economice cu utilizarea mecanismului de punere în aplicare a priorităților naționale de dezvoltare tehnologică într-un număr limitat de sectoare.

Datorită faptului că, **statistica inovațională în RM încă lipsește**, aceasta complică abilitatea de a face concluziile necesare, specifice și prognozate destul de precis privitor la dezvoltarea statisticii în țara noastră în acest tip de activitate.

În același timp, trebuie să se țină cont că **în lume se conturează doar modalități de a aborda problema care formează un sistem de indicatori statistici pentru a monitoriza SNI. S-au format numai pre-condiții pentru crearea lor.** Există baze de date informaționale bine concepute **pentru dezvoltarea inovațională**¹: ediții regulate (o dată la doi ani) "Indicatori de dezvoltare a Științei și Tehnicii" (Science&Engineering Indicators, Arlington, VA: National Science Foundation); baza de date "Acorduri de cooperare și indicatori tehnologici" (CATI), creată de Institutul Economic de Cercetări în Inovare și Tehnologie din Maastricht (MERIT); baza de date a Organizației pentru Cooperare Economică și Dezvoltare (OCDE).

La măsurarea fluxurilor de cunoștințe, inclusiv între sectorul public și privat, în opinia noastră, pot fi folosiți următorii indicatori: ai activității comune de cercetare, numărul de brevete și publicații comune; de legătură a brevetelor de invenție și activitățile de

tax regime and customs policy; regulate the use of intellectual property rights, government regulation and support of higher education and fundamental research that is within the responsibility of the national executive authorities.

However, you must perform the following priorities: the formation of financial institutions to ensure the continuity of financing of business projects at all stages of the innovation cycle; development of production and technological innovation infrastructure, including the creation and support of technology parks, innovation and technology centers, business incubators, technology transfer centers, etc.); promote the development of cooperative ties between actors of innovation system; development of information, expert consulting and educational innovation infrastructure.

The expected results of implementing the above measures are: providing competitive enhanced reproduction of knowledge; creation of an effective innovation system that provides interaction between sector research and development with the corporate sector with innovation system; the creation and expansion of "technology corridor" to ensure the competitiveness of individual sectors of the national economy based on advanced technologies.

You can identify the following major directions of innovation policy of foreign countries at the present stage²: As part of these measures, the following directions for solving the problem: **advanced development environment "knowledge generation", ensuring the competitiveness of R & D sector on a limited number of priority areas, creating an efficient innovation infrastructure and stimulate technological upgrading industries using the mechanism of realization of national priorities for technological development in the limited number of sectors.**

Due to the fact that the statistics of innovations in RM are still missing, this complicates the ability to make the necessary, specific and reasonably accurate forecast conclusions regarding the development of statistics in this type of activity in our country.

At the same time, **in the world only yet are outlined ways to address the problem of forming a system of statistical indicators to monitor the NIS. Had been formed only pre-conditions for their creation.** There are well-designed informational **database on innovative Development**¹: regular issues of (once per two years) "Indicators of Science and Technology" (Science & Engineering Indicators, Arlington, VA: National Science Foundation); database "cooperative agreements and technology indicators (CATI), created by the Maastricht Economic Research Institute of Innovation and Technology (MERIT); Database of Organization for Economic Cooperation and Development (OECD).

When measuring the flows of knowledge, including public and private sector, in our opinion, can be used the following indicators: indicators of joint research activities, the number of joint patents and publications,

cercetare științifică, indicele citării de articole în cele mai semnificative revistele țărilor comunității internaționale, alocarea tendințelor de bază ale activității publicistice în diverse direcții și domenii ale cunoașterii.

Pentru obținerea datelor cu privire la transferurile de tehnologii, informația poate fi obținută de la clienți, furnizori și agenții guvernamentale. Difuzia de tehnologii este deosebit de importantă pentru sectoarele industriale tradiționale și sectoarele de servicii, care nu pot efectua de sine stătător activități de cercetare și dezvoltare (R&D) și crea de inovare. Din acest motiv, în țările OCDE sunt implementate un număr substanțial de programe guvernamentale care vizează transferul de tehnologii în industrie.

Pentru a elabora o metodologie de studiu statistic complex al activității de inovare tehnologică în RM, este necesar de a rezolva următoarele obiective cu caracter teoretic și aplicativ³:

- elaborarea conceptului unui studiu statistic al activității de inovare tehnologică în Republica Moldova;
- efectuarea analizei comparative a situației din domeniul tehnologiilor avansate din producere și din sfera informațional-comunicativă în RM și țările industrial dezvoltate;
- propunerea unei metodologii pentru analiza caracteristicilor de bază a inovării din cadrul micului business, permițând comparații internaționale;
- elaborarea și testarea abordărilor conceptuale la studiul de schimbări structurale în activitatea de inovare tehnologică a sectoarelor industriale și altor activități economice în Republica Moldova;
- stabilirea relațiilor statistice ale costurilor și beneficiilor activității de inovare tehnologică în diferite sectoare economice;
- identificarea factorilor principali care influențează asupra activității de inovare din RM, investigarea relației dintre diferitele etape ale activității de inovare.

Rezolvarea acestor probleme ar trebui să faciliteze crearea și funcționarea efectivă în RM sferei NIS în întregime, capabile de reproducere și de auto-dezvoltare, orientate spre sfera industrial-tehnologică cu o înaltă valoare adăugată, sfera serviciilor de înaltă calificare, adică spre **o economie bazată pe cunoaștere**, creștere pe piața mondială privind competitivitatea produselor high-tech și un loc demn în cooperarea internațională și diviziunea muncii.

Cele menționate mai sus **ne permite să facem concluzii confirmând necesitatea îndeplinirii următoarelor sarcini pentru formarea și dezvoltarea în țara noastră a SNI, reflectarea lui în sistemul statistic și integrarea cu succes în UE și sistemul internațional:**

- stabilirea unui sistem de indicatori statistici ai SNI, elaborați ținând cont de experiența europeană și internațională, ce ar permite evaluarea și adoptarea unor decizii eficiente de management în domeniul activităților tehnologice și de inovare;
- revizuirea completă a tuturor aspectelor legate de cercetarea științifică și inovare pentru punerea în aplicare a resurselor umane, materiale, informaționale și financiare necesare, precum și organizarea proceselor

patent indicators communication and research activities; citing articles index in the most significant for of the international community magazines, sharing of major trends of publication activity in various areas and disciplines.

To obtain data on transfers of technology information can be obtained from customers, suppliers and government agencies. Diffusion of technology is especially important for traditional manufacturing industries and service sectors, because themselves can not perform research and development (R & D) and do not innovate. For this reason, in the OECD countries implemented a substantial number of government programs aimed at technology transfer to industry.

To develop a methodology for comprehensive statistical study of innovation and technological activities in the Republic of Moldova to achieve the following theoretical and applied objectives³:

- develop the concept of a statistical study of innovation and technological activities in the Republic of Moldova;
- make comparative analysis of the situation in the field of advanced manufacturing and information and communication technologies in Moldova and the industrialized world;
- propose a methodology to analyze the basic characteristics of small business innovation, allowing international comparisons;
- develop and test conceptual approaches to the study of structural changes in the innovation and technological activities of industries and economic activities in the Republic of Moldova;
- to establish the statistical relation of costs and benefits of innovation and technology activities across industries;
- identify the main factors influencing the innovation activity in Moldova, to investigate the relation between the different stages of innovation.

Solving these problems should facilitate the establishment and effective functioning of the RM as whole, capable of reproduction and self-development of NIS-oriented industrial-technological sphere of high value added, highly skilled field services, with **an economy based on knowledge growth** in the global market competitive with high-tech products and a worthy place in international cooperation and division of labor.

The above allows drawing conclusions on the necessity for performing the following tasks for the formation and development of our country, the NIS, its reflection in the statistical system and successful integration into the European and the international system:

- Establishing a system of statistical indicators of the NIS, tailored to European and international experience, allowing for evaluation and adoption of effective management decisions in the field of innovation and technological activities;
- a complex consideration to all aspects of research and innovation required to implement labor, material, information and financial resources, and organization of

eficiente de monitorizare produse în SNI;

- rezolvarea problemelor dezvoltării SNI în direcții de dezvoltare rapidă a mediului „generarea cunoașterii”, pentru a asigura competitivitatea sectorului cercetării și dezvoltării cu un număr limitat de direcții prioritare, crearea unei infrastructuri de inovare eficiente și stimularea modernizării tehnologice a sectoarelor industriale, utilizând mecanismul de punere în aplicare a priorităților naționale de dezvoltare tehnologică într-un număr limitat de sectoare economice;

- dezvoltarea infrastructurii tehnologico-producătoare a activității de inovare, inclusiv crearea și sprijinirea activității parcurilor tehnologice, centrelor de inovare și tehnologie, incubatoarelor de afaceri, centrelor de transfer tehnologic etc.;

- furnizarea susceptibilității tehnologice a subiecților economiei și promovarea dezvoltării legăturilor de cooperare între subiecții sistemului de inovare;

- dezvoltarea infrastructurii activității de inovare informațională, de consultanță de specialitate și educațională;

- schimbarea condițiilor care încurajează dezvoltarea inovării, inclusiv creșterea atractivității investițiilor în sfera „generarea cunoașterii” și utilizarea tehnologiilor înalte cu conservarea și dezvoltarea (bazate pe schimbarea calitativă) a mediului de bază;

- crearea unui regim fiscal favorabil și a unei politici vamale, reglementarea utilizării drepturilor proprietății intelectuale, reglementările guvernamentale și sprijinirea sistemelor învățământului superior și a cercetărilor fundamentale (o componentă principală a domeniului de aplicare în „generarea cunoașterii”);

- comercializarea potențialului științific existent și crearea unei infrastructuri a transferului tehnologic bazat pe formarea instituțiilor financiare, ce asigură continuitatea finanțării proiectelor de afaceri în toate etapele ciclului de inovare, inclusiv dezvoltarea de fonduri non-profit de capital de risc, precum și pe baza sprijinului din partea statului pentru antreprenori și întreprinderile mici inovatoare în sfera tehnologiilor înalte.

effective monitoring processes in the NIS;

- **solution to the problems of the NIS in the directions of advanced development environment, "knowledge generation", to ensure the competitiveness of the sector research and development on a limited number of priorities for an effective innovation infrastructure and to stimulate technological upgrading of industries using the mechanism for implementing the national priorities of technological development in a limited number of sectors of the economy;**

- **development of production and technological innovation infrastructure, including the creation and support of technology parks, innovation and technology centers, business incubators, technology transfer centers, etc.;**

- **providing technological susceptibility of subjects of economy and promote cooperative ties between actors of innovation system;**

- **development of information, expert consulting and educational infrastructure of innovation;**

- **change of environment that encourages innovative development, including increasing the attractiveness of investment in knowledge generation and use of high technology to the conservation and development (based on qualitative change) of the base environment.**

- **creation of a favorable tax regime and customs policy, regulate the use of intellectual property rights, government regulation and support of higher education and fundamental research (a backbone component of the scope of the generation of knowledge);**

- **commercialization of the existing scientific potential and infrastructure of technology transfer based on the formation of financial institutions, ensure the continuity of financing of business projects at all stages of the innovation cycle, including development of non-profit venture capital funds, as well as on the basis of state support for entrepreneurs and venture capital for small innovative enterprises in the sphere of high technologies.**

Bibliografie/ Bibliography

1. Science, technology and innovation in Europe, Eurostat Pocketbooks, ISBN 978-92-79-13575-0, ISSN 1830 – 754X, L – 2721 Luxembourg: Publication Office the European Union, 2010.
2. Международный обзор статистики и показателей в области науки и техники, исходный документ: Статистика и показатели науки и техники по развивающимся странам: проблемы и перспективы; первая Международная встреча экспертов, проходившая в Монреале, Канада, 2-5 мая 2002 г. в Статистическом институте ЮНЕСКО, UIS/S&T/2/BD1, Монреаль, июль 2002 г. Оригинал: английский.
3. Disponibil în Eurostat website <http://ec.europa.eu/eurostat>.

ANALIZA CHELTUIELILOR PENTRU AGRICULTURĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Marcel CHISTRUGA, dr., IEFS

Recenzent: Lilia ROTARU, dr., USM

Articolul prezintă o analiză a cheltuielilor agricole în RM, inclusiv subvenții și alte cheltuieli bugetare. Acesta se concentrează pe probleme de optimizare a cheltuielilor bugetare curente și recomandări pentru factorii de decizie politică. Unele dintre subvenții distorsionează activitatea economică și denaturează eficiența piețelor în RM, din care motiv este necesară o examinare aprofundată acestora.

Cuvinte cheie: cheltuieli bugetare, subvenții, optimizarea cheltuielilor agricole.

Sistemul de subvenții actual în agricultură nu contribuie pe deplin la principalele priorități ale MTBF 2012-2014¹. Era 60% din totalul subvențiilor sunt orientate spre susținerea producției și, prin urmare, sunt costisitor distorsionate din punct de vedere economic și fiscal. Cea mai mare parte a subvențiilor plătite sunt orientate în scopuri de producție.

Accesul la subvenții este strict limitat pentru un număr relativ mic de întreprinderi agricole.

Capacitate limitată de absorbție și de programare duce la acumularea datoriilor producătorilor agricoli.

Structura administrativă este încărcată din cauza numărului mare de programe cu un număr foarte limitat de beneficiari.

Se mizează pe contribuția statului prin intermediul plăților sociale societăților comerciale din sectorul agricol în loc de stimulare de auto-suficiență a persoanelor fizice.

Există o posibilitate de suprapunere între Fondul pentru Dezvoltare Regională și activitățile Agenției de Plăți și Intervenții în Agricultură (AIPA).

Bugetul agricol și subvențiile directe curente

Cheltuielile totale din bugetul național, alocate pentru MAIA în anul 2010, au constituit 989 milioane lei sau era 5% din totalul cheltuielilor bugetare². Scăzând cheltuielile pentru educație și cele ale unităților administrativ-teritoriale, și adăugând programul național de dezvoltare a sectorul forestier și programul de management al apei, ajungem la sumă totală de 889 milioane lei (4,5% din totalul cheltuielilor bugetare), alocată pentru sectorul agricol (din care 400 de milioane sub formă de subvenții și 220 milioane-din surse externe).

În Legea bugetului pentru 2011 este preconizată o sumă totală a cheltuielilor din partea guvernului central în mărime de 819 milioane lei pentru agricultură, gospodăria silvică, gospodăria piscicolă și gospodăria apelor sau 4% din totalul cheltuielilor. Conform Legii bugetului pentru anul 2011, această sumă este structurată după cum urmează:

ANALYSIS OF AGRICULTURAL EXPENDITURES IN MOLDOVA

Marcel CHISTRUGA, PhD, IEFS

Reviewer: Lilia ROTARU, PhD, USM

Article analyzes agricultural expenditures in Republic of Moldova. Including subsidies and other budget expenditures. it focuses on problems of optimization of current budget expenditures and recommendations for policy makers. Some of the subsidies are distorting economic activity and Moldavian markets a thorough examination is needed.

Keywords: budget expenditures, subsidies, optimization of agricultural expenditures.

Main issues

Current subsidy scheme in agriculture does not fully contribute to the main priorities of the MTBF 2012-2014³. Almost 60% of all subsidies are oriented for production support and therefore are economically distortionary and fiscally expensive. The majority of the subsidies paid are oriented for production purposes.

Access to subsidies is strongly limited to relatively small number of agricultural enterprises.

Limited absorption capacity and poor programming lead to accumulation of liabilities to agricultural producers.

Administrative structure is inflated due to big number of programmes with very limited number of beneficiaries.

State contribution to social payments in agriculture target companies instead of stimulation of self-sufficiency of individuals.

There is a possibility of overlap between the Fund for Regional Development and the activities of the Agency for Interventions and Payments in Agriculture (AIPA).

Agricultural budget and current direct subsidies

Total expenditures of the National Budget in 2010 allocated for MAIA accounted for 989 million lei or almost 5% of Total Budget Expenditures⁴. Subtracting education expenditures and expenditures of the administrative-territorial units and adding Development of the national forestry sector program and Water management program a total sum of 889 million lei (4.5% of Total Budget Expenditures) was allocated for Agricultural Sector (of which 400 million in form of subsidies and 220 million from external sources).

In the Budget Law for 2011 it is envisaged a total amount of expenditures from the central government of 819 million lei for Agriculture, forestry, fishing and water management or 4% of Total Expenditures.

According to The Budget Law for 2011, the same amount is structured as following:

¹ MTBF Public Policy Priorities 2012-2014, <http://www.mf.gov.md>

² Notă: Conform Băncii Mondiale, guvernele țărilor în curs de dezvoltare suportă cheltuieli, în medie, 1 USD pentru 10 USD în valoare netă de producție Agricultură. În Moldova, în 2010, 1 leu cheltuit de către guvern (inclusiv din surse externe) pentru conturile 8.6 lei a producției agricole

³ MTBF Public Policy Priorities 2012-2014, <http://www.mf.gov.md>

⁴Note: According to World Bank, developing country governments are spending, on average, 1 USD for 10 USD in net Agricultural production value. In Moldova, in 2010, 1 leu spent by the government (including from external sources) accounts for 8.6 lei of agricultural production

Alocări bugetare în 2011/ Budget allocations for 2011	mln. lei/ millions lei
Agricultură, gospodăria silvică, gospodăria piscicolă și gospodăria apelor/ Agriculture, forestry, fishing and water management	819
Dezvoltarea agriculturii /Agriculture	471
Dezvoltarea politicilor și managementului în domeniul agriculturii /Development of agricultural policies and management	14,7
Dezvoltarea durabilă a sectoarelor fitotehnie și horticultură /Sustainable development of plant growing and horticulture sectors	333
Reproducerea, creșterea și sănătatea animalelor /Breeding and animal health	12,5
o/w Subsidii /o/w Subsidies	250
Gospodăria silvică /Forest Management	13
Gospodăria apelor /Water Management	21
Activități și servicii în agricultură, neatribuite în alt loc /Activities and services for agriculture unassigned to other place	297
o/w Millennium Challenge Corporation / o/w Millennium Challenge Corporation	91
Organe administrative/ Administrative departments	16

Sursa: Elaborat de autor în baza Legii Bugetului 2011./ Source: Authors calculation based on Budget Law 2011

În anul 2010, AIPA a reglementat 11 măsuri, destinate susținerii producătorii agricoli autohtoni. Un alt program substanțial, rambursarea TVA-ului producătorilor agricoli (Măsura 12, 120 milioane lei, 15% din bugetul pe agricultură), este condus de **Inspectoratul Fiscal de Stat**.

In 2010, the AIPA manipulated 11 measures aimed to support agricultural producers in the country. Another substantial programme, the VAT reimbursement to agricultural producers (Measure 12, 120 million LEI, 15% of the budget on agriculture), is run by the STI.

Tabelul 1/Table 1

**Analiza subsidiilor acordate pentru agricultură/
Analysis of agricultural subsidies**

	Planificat, mii lei/ Planned, th. MDL	Achitat Ianuarie-Mai 2010, mii lei/ Paid January-May 2010, th. MDL	Beneficiari/ Beneficiaries paid	Solicitări, 2010/ Applications, 2010	Datorii 2009/2010, mii lei/ Liabilities 2009/2010, th. MDL
AIPA	280 000,0	157 555,7	468	5 004	-218 657,8
Inspectoratul Fiscal de Stat/ STI	120 000,0	120 000,0	859	-	-

Sursa: Agenția de Intervenție și Plăți în Agricultură/ Source: AIPA

Această măsură, precum și subvențiile pentru rate de împrumut, polițe de asigurare, înlocuirea podgoriilor vechi, achiziționarea de animale de fermă au consumat 520 milioane de lei din bugetul de stat pentru anul 2010.

Din diferite motive, inclusiv orientarea programelor, datoriile de stat neacoperite, sunt transferate pe anii următori, astfel reducând, în general, accesul la subvenții pe viitor. Datoriile neacoperite constituie, aproximativ, 30% din bugetul subvențiilor.

Accesul la subvenții (inclusiv rambursarea TVA) nu este caracterizat de egalitate, în timp ce orientarea este destul de liberă. Un mare număr de programe mici majorează costurile administrative. După cum am menționat mai sus, cadrul

This measure, and subsidies for loan rates, insurance policies, or even replacing old vineyards or acquiring of farm animals consumed 520 million LEI (2010) out of the State Budget.

Due to different reasons including poor targeting of programmes, the liabilities of the state without financial coverage are transferred to following years, generally reducing future access to subsidies. Non-covered liabilities form about 30% of the subsidy budget

The access to subsidies (including VAT refund) is not equal, while the targeting is quite loose. Large number of small programmes pushes up administrative costs. As

¹ <http://apelemoldovei.org/regionaldevelopmentfund.html>

administrativ existent și resursele financiare disponibile nu permit efectuarea plăților a subvențiilor în timp util.

Numărul beneficiarilor de subvenții (~5000) reprezintă mai puțin de 1,5% din numărul total de întreprinderi agricole, (inclusiv 380935 fermieri, în anul 2009). De menționat faptul, că 859 de producători au beneficiat de 120 mln. lei de rambursare a TVA-ului în anul 2010. Cele mai multe subvenții nu sunt disponibile pentru fermierii mici, săraci sau noi creați din Moldova. Distribuția resurselor este efectuată în favoarea marilor agricultori în proporție de 71% din totalul subvențiilor plătite (132 milioane lei). Astfel, majoritatea subvențiilor agricole din Moldova sunt regresive (oferind susținere, în primul rând, celui mai reușit), bazate pe cantități sau suprafață; de aceea distribuția veniturilor este agravată, în loc să fie îmbunătățită.

Rezervele strategice de grâu ale țării presupun asigurarea securității alimentare a statului. În prezent, rezervele de stat constituie 60.000 de tone și sunt utilizate în scopul reducerii volatilității prețurilor grâului de pe piață.

Susțineri sociale, servicii privind ocuparea și subvenții de asigurare a sănătății

Unele dintre măsuri, în alte sectoare, oferă indirect subvenții producătorilor agricoli. Un asemenea exemplu este subvenționarea contribuțiilor la asigurările sociale pentru angajații din sectorul agricol cu 6%, scurgeri de 30-40 milioane lei anual de la bugetul de stat.

Tarifele reduse la polițele de asigurare de sănătate, în mediul rural, sunt menite să sprijine acoperirea cu asigurări de sănătate în zonele rurale problematice (micilor producători agricoli, deținătorilor de patente, lucrătorilor sezonieri etc.).

Fondul pentru Dezvoltare Regională

Priorități și măsuri fundamentale ale procesului de îmbunătățire a infrastructurii regionale. Unu la sută din veniturile bugetare (netransmisibile), alocate pentru dezvoltarea regională prin intermediul fondului, trebuie să fie cheltuite conform priorităților stabilite (drumuri, acces la apă, gestionarea deșeurilor, activități non-agricole în zonele rurale, mediul și mijloace de trai durabile)¹. În anul 2010, prin prisma măsurilor de subvenționare în agricultură au fost observate neacoperiri în cinci proiecte selectate (~50 milioane lei). Una dintre priorități, dezvoltarea structurilor comune de comercializare a producției agricole și integrarea lor în clustere (Măsura 2.3), este direct legată de prioritățile din sectorul agricol pentru 2012-2014.

Aplicarea acestor măsuri, infrastructura fizică și o gamă de servicii în zonele rurale ar trebui să contribuie la creșterea eficienței producției agricole.

Unele facilități subvenționează indirect agricultura. De exemplu, eliminarea subvenției pentru asigurările sociale de 6% sau redirectionarea subvenției pentru toți agenții economici prin reducerea ratei generale a asigurărilor sociale. Redistribuirea a 6% de subvenție poate permite reducerea de până la 0,5% a ratei asigurărilor sociale (23-22,5) pentru toți agenții economici. Programele, active pe piața forței de muncă, ar trebui să ajute oamenii aferent locurilor de muncă subvenționate.

Cercetările comparative din cadrul mai multor țări

menționate înainte, existența administrativă și resursele financiare disponibile nu permit efectuarea plăților a subvențiilor în timp util.

The number of subsidy beneficiaries (~5000) represents less than 1.5% of total number of agricultural enterprises (including 380,935 farmers, 2009). It should be mentioned that 859 producers benefited from 120 million lei of VAT refund in 2010. Most of the subsidies are not even available to Moldova's small, poor or newly created farmers. Distribution of resources is in favour of big farmers accounting for 71% of all subsidies paid (132 million lei). Thus, most of Moldova's agricultural subsidies are also regressive (help the rich first and most), based on quantities or area; they worsen the income distribution instead of improving it.

The strategic wheat reserves of the country are supposed to serve the food security of the country. Presently, the state reserves amount to 60,000 tons and are used to reduce the volatility of prices of wheat on the market.

Related industries

Social welfare, employment services and subsidized health insurance

Some of measures in other sectors indirectly provide subsidies to agricultural producers. One example is the subsidizing of social security contributions for the employees in the agriculture sector by 6%, leaking 30-40 million LEI annually from the State Budget.

Discounted rates on health insurance policies in rural areas are aimed at supporting the coverage with health insurance in problematic rural areas (small agricultural producers, patent holders, seasonal workers, etc).

Fund for Regional Development

Founding priorities and measures envisaged by the fund target improvement of infrastructure in the regions. One per cent budget revenues (non-transferrable), earmarked for regional development through the fund, must be spent in line with set priorities (roads, access to water, waste management, non-agricultural activities in rural areas, environment and sustainable livelihoods)¹. In 2010, no overlap with agricultural subsidy measures was noticed in five selected projects (~50 million lei). One the priorities, developing cooperative marketing structures for agricultural production and integrate them into clusters (measure 2.3), is directly linked to the priorities in the agricultural sector for 2012-2014.

Along the implementation of the measures, the physical infrastructure and range of services in rural areas should contribute to the increase of efficiency in agricultural production.

Abolish the SSC subsidy of 6% or redirect the subsidy to all economic agents by reducing the general SSC rate. Redistribution of 6% subsidy can allow for up to 0.5% reduction of SSC rate (from 23 to 22.5) for all economic agents. Active labor market programmes should assist

¹<http://apelemoldovei.org/regionaldevelopmentfund.html>

privind cheltuielile publice agricole indică faptul, că investițiile în bunuri publice, cum ar fi cercetarea și dezvoltarea, infrastructura rurală și educația, împreună cu crearea unei bune politici de mediu și instituțional, constituie unul din cei mai importanți promotori ai eficienței sectorului agricol. Revizuirea subvențiilor agricole ar trebui să contribuie la acordarea priorităților acestor tipuri de investiții.

Reorientarea cheltuielilor privind rambursarea TVA-ului spre alte politici ar duce la o presiune concurențială, ce ar face sectorul mai eficient. Această măsură ar putea fi compensată cu multe alte forme de sprijin direct. În conformitate cu politica pe termen mediu, măsurile de susținere a competitivității sectorului agricol și a programelor de protecție socială în zonele rurale pot fi finanțate din aceste resurse.

Revizuirea programelor și concentrarea resurselor în măsurile generale de sprijin-infrastructura, stimularea competitivității și a investițiilor care achiziționează produse agricole cu valoare adăugată ridicată (inclusiv curate din punct de vedere ecologic) ar asigura o eficiență mai înaltă de alocare a resurselor (substituirea subvențiilor pentru producție cu subvenții pentru stimularea investițiilor în facilitarea procesului de prelucrare, manipularea și depozitarea produselor agricole, în mașini și echipamente agricole, crearea infrastructurii de piață accesibile, creșterea producției de produse cu valoare adăugată), în conformitate cu CCTM 2012-2014, în prioritățile politicii publice în sectorul agricol. Examinarea aprofundată a acestor sisteme de subvenții ar trebui să fie efectuată de către Ministerul Finanțelor sau alt organism independent. Mai multă trebuie să fie acordată măsurilor, care vizează:

- Subvenții pentru plante multianuale (Măsura 3: nuci, fructe, viță de vie);
- Stimularea achiziționării de animale de reproducție și menținerea fondului genetic (Măsura 8);
- Subvenții pentru utilizatorii produselor de uz fitosanitar (pesticide) și îngrășăminte (minerale) (măsura 11).

Programul I - Dezvoltarea Agriculturii (620 milioane lei pentru anul 2010 și 471 milioane lei-pentru 2011)

Subprogramul 1.2 Dezvoltarea durabilă a sectoarelor de fitotehnie, horticultură și viticultură și crearea condițiilor pentru promovarea produselor de înaltă valoare (331 mil. lei).

Reducerea stocului actual al rezervelor de cereale poate duce la reducerea cheltuielilor curente de stocare și gestionare a capacității excedentare, precum și la venituri one-off, provenite din vânzarea unei părți a stocul excesiv, în valoare de până la 180 milioane lei. Nivelul actual al rezervelor de cereale ale UE este de, aproximativ, 70 kg pe cap de locuitor, în timp ce în Moldova este de 170 kg pe cap de locuitor. Politica rezervelor, în diverse țări ale UE, diferă: în timp ce unele își mențin stocurile asemeni Republicii Moldova (România), altele se abțin de la cheltuieli de întreținere rezervelor și de la intervenții. Acest lucru sugerează posibilitatea unei reduceri constante a rezervelor de cereale din Republica Moldova la nivelul UE, care vor permite redistribuirea a până la 100 de milioane de lei pentru alte cheltuieli. În termen mediu, este recomandabilă explorarea posibilității de a finanța unele dintre activitățile de intervenție pe piața agricolă prin utilizarea resurselor parvenite din UE (tip de finanțare standard în țările membre

people on subsidized jobs.

Studies on cross-country comparisons of public agricultural expenditures indicate that investment in public goods such as research and development, rural infrastructure, and education, along with creating a good policy and institutional environment, are the most important promoters of the efficiency in the agricultural sector. In this regard, review of agricultural subsidies should give priorities contributing to such types of investment.

Redirecting expenditures on VAT reimbursement to other policies would bring more competitive pressure making the sector more efficient. More direct forms of support can be used instead to compensate for the measure. In line with the medium term policy, measures to support competitiveness of the agricultural sector and social protection programmes in rural areas can be funded out of these resources.

Revise the programmes and concentrate resources in general sector support measures – infrastructure, stimulation competitiveness and acquiring investment in high value added agricultural products (including ecologically clean), to ensure better quality of resource allocation (replace subsidies for production by subsidies stimulating investment in facilities for processing, manipulation and storage of agricultural products, in agricultural machinery and equipment, creation of market access infrastructure, growth in the output of value added products), in line with the MTBF 2012-2014 priorities of public policy for the agricultural sector. A thorough examination of these subsidy schemes should be performed by MOF or other independent body. Deeper attention is to be given to measures targeting production:

- Subsidies for multiannual plants (Measure 3: walnut, fruits, vineyards)
- Stimulation of acquiring breeding animals and maintaining the genetic fund (Measure 8)
- Subsidy to users of phytosanitary products (pesticides) and fertilizers (mineral fertilizers) (Measure 11)

Program I - Development of Agriculture (620 million lei for 2010 and 471 million lei for 2011)

Subprogram 1.2 Sustainable developments of plant growing, horticulture and viticulture sectors and creating conditions for promoting high value products (331 million lei).

Reduction of the current stock of grain reserves can bring savings in recurrent expenditure of stocking and managing the excess capacity (and one-off revenue from sale of the excessive stock of up to 180 million LEI). The current level of EU grain reserves is about 70kg per capita, while in Moldova it is 170 kg per capita. Reserves policy in different EU countries differs – while some maintain stocks equal to Moldova (Romania), others refrained from spending on reserve maintenance and interventions. This suggests possible steady reduction of grain reserves in Moldova to the EU levels, which should allow up to 100 million lei freed up for other expenditure. In the medium-term, it might be advisable to explore the possibility to finance some of the intervention

ale UE).

Testarea soiurilor de plante

La acest capitol se presupune revizuirea cheltuielilor pentru activitatea din domeniul dat. Este vorba de specii noi de plante sau de certificarea speciilor existente? În cazul speciilor noi, ar trebui să fie luat în considerație costul-beneficiu abordat.

Suținerea producătorilor agricoli (inclusiv subvențiile)

Toate activitățile privind subvenționarea trebuie să fie revizuite. Există cazuri multiple de beneficiari în aceeași perioadă 2008-2010, în special beneficiari de subvenții de top.

Circa 60% din totalul subvențiilor sunt orientate spre susținerea producției și, prin urmare, sunt costisitor distorsionate din punct de vedere economic și fiscal. Cea mai mare parte a subvențiilor plătite sunt orientate în scopuri de producție.

Pe termen scurt, unele subvenții de producție a entităților, fără a avea acces la piețe, pot fi furnizate, dar trebuie să fie direcționate, monitorizate îndeaproape și evaluate în cadrul limitelor de timp specifice.

Cele mai multe subvenții nu sunt disponibile pentru fermierii mici, săraci sau noi creați din Moldova. Distribuția de resurse este în favoarea marilor agricultori ce constituie 71% din totalul subvențiilor plătite (132 milioane lei). Astfel, majoritatea subvențiilor agricole din Moldova sunt regresive (oferind susținere în primul rând celui mai reușit), bazate pe cantități sau suprafață; distribuția veniturilor este agravată, în loc să fie îmbunătățită.

Măsura 1. Stimularea creditării producătorilor agricoli de către băncile comerciale și instituțiile financiare non-bancare (2,8 milioane în anul 2010).

În prezent, această măsură nu este eficientă. Subvențiile pentru această măsură au scăzut dramatic începând cu anul 2003. Stoparea acestei activități este cauzată de numărul mic de beneficiari (93), din care, în majoritate, doar fermele de mari dimensiuni pot beneficia (63 la număr) sau reorganiza procedurile (832 de cereri). Din aceste considerente, ar trebui să fie luată în vizor stimularea creditării și furnizarea serviciilor de consultanță în zonele rurale.

Măsura 2. Stimularea mecanismului de asigurare a riscurilor în agricultură (9,9 milioane în anul 2010).

Se constată suspendarea subvențiilor din cauza numărului mic de beneficiari (122), a preponderenței fermelor de dimensiuni mari, care pot beneficia de subvenții (96), precum și a numărului redus de cereri (232).

Măsura 3. Subvenționarea investițiilor pentru înființarea plantațiilor multianuale (52 milioane în anul 2010).

Moldova a pierdut cota de piață mondială de vin, de aceea este necesară continuarea analizei de evaluare a necesității de subvenționare a podgoriilor. În anul 2010 agricultorii mari au beneficiat, în medie, de 277 mii de lei, în timp ce micii fermieri au ridicat doar 78 mii de lei. Primii cinci beneficiari s-au bucurat de mai mult de 2 milioane din fiecare formă de subvenții.

În anul 2011 nu vor fi alocate resurse bugetare pentru această măsură.

Măsura 4. Subvenționarea investițiilor pentru producerea legumelor pe teren protejat (sere, solarii) (3,9

activități on the agricultural market by utilizing the resources from the EU (which is standard in EU member countries).

In the field of testing the plant varieties

It would make sense to review the expenditures of this activity. Is it new plant species or certification of the existing species? If this species are new then a cost – benefit approach should be considered.

In the field of supporting agricultural producers (includes subsidies).

All the activities regarding subsidizing must be revised. There are multiple cases of same beneficiaries in the period of 2008-2010, especially for top subsidy receivers.

Almost 60 % of all subsidies are oriented for production support and therefore are economically distortionary and fiscally expensive. The majority of the subsidies paid are oriented for production purposes.

In the short term, some production subsidies to entities without access to markets can be provided, but must be targeted, closely monitored and evaluated and within specific time limits.

Most of the subsidies are not even available to Moldova's small, poor or newly created farmers. Distribution of resources is in favour of big farmers accounting for 71% of all subsidies paid (132 million lei). Thus, most of Moldova's agricultural subsidies are also regressive (help the rich first and most), based on quantities or area; they worsen the income distribution instead of improving it.

Measure 1. Stimulation of agricultural producer crediting by commercial banks and non-banking financial institutions (2.8 millions in 2010).

At the moment, this measure is not efficient. Subsidies for this measure decreased dramatically since 2003. Discontinue this activity due to small numbers of beneficiaries (93), mostly just large scale farms can benefit (63) or reorganize the procedures (832 requests). Stimulation of rural banking should be considered and providing consultancy services for rural areas.

Measure 2. Stimulation of the agricultural risk insurance mechanism (9.9 millions in 2010).

Discontinue the subsidy due to small numbers of beneficiaries (122), mostly just large scale farms can benefit (96) and only 232 requests.

Measure 3. Subsidy for foundation of multiannual plantations (52 millions in 2010).

Moldova lost its wine world market shares further analysis is needed for assessment of the necessity of subsidizing vineyards. Large farmers received on average 277 thousand lei, while small farmers received only 78 thousand lei in 2010. Top five beneficiaries received more than 2 million each in form of subsidies.

For 2011 there will be no budget allocations for this measure.

Measure 4. Subsidy for investment in vegetables production on protected land (greenhouses, solariums) (3.9 millions in 2010).

milioane în anul 2010).

Numărul de beneficiari esre redus (61); este o subvenție, relativ, nouă și cea mai mare parte din toate sumele sunt direcționate către fermierii mici.

Măsura 5. Stimularea investițiilor pentru procurarea tehnicii și utilajului agricol precum și a echipamentului de irigare.

Unele subvenții ar trebui să fie revizuite, deoarece în unele cazuri, problema poate consta nu atât în, cât în accesul la acest echipament.

Măsura 6. Susținerea promovării și dezvoltării agriculturii ecologice.

Măsura 7. Stimularea investițiilor în utilizarea și renovarea tehnologică a fermelor zootehnice (2,7 milioane în anul 2010).

Numărul este mic (20). Este logic de revizuit procedurile sau de reorientat spre alt tip de sprijin, de exemplu, recondiționarea de pășuni.

Măsura 8. Stimularea procurării animalelor de prăsilă și menținerea fondului lor genetic (2,2 milioane în anul 2010).

Constatăm suspendarea subvenției din cauza numărului mic de beneficiari (26), a preponderenței fermelor de dimensiuni mari, care pot beneficia de subvenții (19), și a numărului redus-60. Un rol major în această activitate îl poate juca sectorul privat, eliberând resurse pentru alte mijloace.

Măsura 9. Stimularea investițiilor în dezvoltarea infrastructurii postrecoltare și procesare (11,7 milioane în anul 2010).

Trebuie să fie revizuite 92% din totalul subvențiilor, plătite agricultorilor mari în baza acestei măsuri.

Măsura 10. Subvenționarea producătorilor agricoli pentru compensarea cheltuielilor energetice la irigare (9,3 milioane în anul 2010).

Calculul consumului de energie trebuie să fie efectuat foarte subiectiv și extrem de controversat.

Măsura 11. Subvenționarea utilizatorilor produselor de uz fitosanitar (pesticide) și îngrășăminte (minerale) (39 de milioane în anul 2010).

De această măsură beneficiază în proporție de 78% sau 304 din fermele mari, adică 384 beneficiari. Primii cinci beneficiarii au obținut, în medie, 945 mii de lei. Nu există nici o fundamentare economică pentru subvenționarea achiziționării de semințe hibride, deoarece companiile private sunt în măsură să taxeze utilizatorii asupra costului total al producției de semințe și de comercializare. O strategie adecvată pentru intervenția guvernamentală va oferi sprijin pentru dezvoltarea industriei private de semințe și pepiniere de plante.

Subprogramul 1.3 Reproducerea, creșterea și sănătatea animalelor (125 milioane de lei, include Măsura 7 și 8, discutate mai sus). Acest subprogram ar trebui să fie revizuit, întrucât cele mai multe activități ar putea fi realizate de sectorul privat (de ex., cumpărarea resurselor genetice importate, stimularea procesului de creare și modernizare a creșterii animalelor în sectorul agricol, achiziționarea de tehnologie și echipamente pentru reproducere și altele). Trebuie să fie efectuată o analiză cost-beneficiu a laboratoarelor.

Programul II. Securitatea alimentară (10,3 milioane

Few beneficiaries (61), but is relatively a new subsidy and the bulk of all amounts are directed to small farmers.

Measure 5. Stimulation and subsidy to investment in procurement of agricultural machinery and equipment, as well as for irrigation equipment.

Some of the subsidies should be reviewed because in some cases the problem can be in the access to this equipment and not the price.

Measure 7. Stimulation of investment in use and technological renovation of animal farms (2.7 millions in 2010).

Small number of beneficiaries (20). It makes sense to review the procedures or redirect to different type of support, for example reconditioning the pastures.

Measure 8. Stimulation of acquiring breeding animals and maintaining the genetic fund (2.2 millions in 2010).

Discontinue the subsidy due to small numbers of beneficiaries (26), mostly just large scale farms can benefit (19) and only 60 requests. Private sector can play a major role in this activity freeing resources for other means.

Measure 9. Stimulation of investment in post-collection and processing infrastructure (11.7 millions in 2010).

Must be reviewed 92% of subsidies for this measure were paid to big farmers.

Measure 10. Subsidy to agricultural producers to compensate energy expenditures on irrigation (9.3 millions in 2010).

Extremely controversial and very subjective when calculating energy consumption.

Measure 11. Subsidy to users of phytosanitary products (pesticides) and fertilizers (mineral fertilizers) (39 millions in 2010).

This measure serves in proportion of 78% or 304 large farms out of 384 beneficiaries. The top five beneficiaries received on average 945 thousand lei. There is no economic justification for subsidizing the purchase of hybrid seeds since private companies are able to charge users the full cost of seed production and marketing. The appropriate strategies for government intervention will the support for the development of the private seed industry and plant nurseries.

Subprogram 1.3 Reproduction, growth and animal health (125 million lei, includes Measure 8 and 7, discussed above)

This subprogram should be revised; most of the activities can be undertaken by private sector (the purchase of imported genetic resources, stimulation of creation and modernization of farming and livestock breeding, the purchase of technology and equipment for breeding and others). A cost-benefit examination of laboratories must be performed.

Program II Food Safety (10.3 million in 2011)

Food safety expenditures will increase in 2011 by more than 100%. A review of these expenditures must be undertaken especially in case of the Maintenance System of the Animal Identification and Traceability.

pentru 2011). Cheltuielile securității alimentare vor crește în 2011 cu peste 100%. Revizuirea acestor cheltuieli trebuie să fie întreprinsă, mai ales, în cazul sistemului de întreținere, de identificare și trasabilitate a animalelor. Furnizarea spațiului de stocare a pesticidelor inutilizabile acesta este un articol de cheltuieli istoric, pentru desfășurarea căreia, până în 2013, este planificată suma de 10 milioane de lei. Cu referință la acest subiect, ar trebui să fie luate în considerare măsurile de debarasare de aceste depozite.

Programul III. Dezvoltarea sectorului forestier național (13,3 milioane lei). Se preconizează restaurarea a 24.500 ha de păduri, ceea ce constituie era 500 de lei pe ha. Este necesar de efectuat o examinare mai aprofundată asupra modului de distribuire a acestor bani.

Program IV. Gospodărirea apelor (20,9 milioane de lei pentru anul 2011). Ministerul Mediului gestionează aceste alocări. Reglementarea cheltuielilor ar trebui să fie coordonată cu organizațiile internaționale și societățile donatorilor. Cheltuielile ar trebui să fie axate pe sisteme de irigare la scară mică, care necesită costuri mai mici de investiții (comparativ cu sistemele de irigare pe scară mai largă) și au perioade mai scurte de gestație și randament mai mare în productivitate, pe sisteme care să poată oferi agricultorilor un grad mai mare de control asupra apei pentru irigații și să furnizeze mai multe opțiuni pentru diversificarea culturilor.

Concluzii. O serie de activități, efectuate de către Ministerul Agriculturii sau agențiile sale (institute în acest sector), ar putea fi privatizate sau convertite la auto-finanțare durabilă. Ar trebui să fie realizată o revizuire generală în scopul identificării unor asemenea activități și reducerii finanțării de la buget pentru administrarea în sectorul agricol. De asemenea, fuziunea mai multor agenții ar putea contribui la reducerea costurilor administrative. Investiții, efectuate de donatorii de stat și internaționali în sistemele de irigații, ar face sectorul mai competitiv. Ar trebui să fie stabilit un mecanism pentru a face acest sistem de auto-finanțare durabil după finalizarea acestuia, astfel încât să nu fi create costuri suplimentare pentru buget, ci să fie incluse costurile companiilor ce le vor utiliza.

Bugetul de stat ar trebui să sprijine proiectele care vizează diversificarea activităților în zonele rurale, de preferință sub formă de co-finanțare a proiectelor donatoare. Exemplu ar putea fi introducerea de tehnologii pentru producerea de energie din biomasă. Acest lucru va crea mai multe locuri de muncă în zonele rurale și va păstra, de asemenea, venit în zona de producție primară, contribuind la diversificarea economiei locale.

Cercetările comparative din cadrul mai multor țări privind cheltuielile publice agricole indică faptul, că investițiile în bunuri publice, cum ar fi cercetarea și dezvoltarea, infrastructura rurală și educația, împreună cu crearea unei bune politici de mediu și instituțional, constituie unul din cei mai importanți promotori ai eficienței sectorului agricol. De exemplu, în cazul Moldovei serviciile de consultanță agricolă sunt de o importanță deosebită.

Cheltuielile publice ar trebui să abordeze aspecte legate de eforturile de coordonare a pieței în special pe verticala lanțurilor de piață, de exemplu, dezvoltarea relațiilor între fermieri și procesatori, dezvoltarea infrastructurii și a

Providing security deposit of obsolete and unusable pesticides

This is an historic expenditure article, until 2013 it is planned to spend on this activity around 10 million lei. Measures of discarding these deposits should be considered.

Program III Development of the national forestry sector (13.3 million lei)

It is envisaged that 24,500ha of forests will be restored. It means around 500 lei per ha. More information on how this money is spent and a thorough examination of the results should be made.

Program IV Water Management (20.9 million lei for 2011)

The Ministry of Environment administers these allocations. The coordination of expenditures should be coordinated with international organizations and donor community. Expenditures should be focused on small-scale irrigation systems, which require less investment costs compared to the larger-scale irrigation systems, have shorter gestation periods, yield higher productivity, give farmers a greater degree of control over their irrigation water, and provide more options for crop diversification.

Conclusions. A range of activities performed by ministry of agriculture or its agencies/institutes in the sector could either be privatized or be converted to self-sustainable financing. A comprehensive review should be done in order to identify such activities and thus reduce the budget financing for administration in the agricultural sector. Also mergers of several agencies might help to reduce the administrative costs. State and international donors are investing in irrigation systems to make the sector more competitive. A mechanism should be established to make this system financially self-sustainable after its completion, so that it doesn't create further costs for the budget but is internalized in the costs of the companies utilizing it.

State budget should support meaningful projects aimed at diversification of activity in rural areas, preferably in the form of co-financing of donor projects. Example might be the introduction of technology for production of energy from biomass. This creates more employment in rural areas and also keeps the income in the area of primary production, helping to diversify the local economy.

Studies on cross-country comparisons of public agricultural expenditures indicate that investment in public goods such as research and development, rural infrastructure, and education, along with creating a good policy and institutional environment, are the most important promoters of the efficiency in the agricultural sector. For example, in case of Moldova farm advisory services are particularly important.

Public expenditures should address issues related to market coordination efforts especially vertical coordination in market chains. For example development of links between farmers and processors, development of infrastructure and producer organizations.

Some of the resources must be redirected to

organizațiilor de producători. Unele dintre resurse să fie redirecționate către proiecte de infrastructură și de construcție a infrastructurii competitive sociale din zonele rurale. Sistemul de subvenții ar trebui să ia în considerație, de asemenea, impunerea unei planificări financiare mai bune pentru programele de reducere a datoriilor neacoperite și de asigurare a accesului egal la subvenții pentru toate tipurile de întreprinderi agricole. Programul și măsurile, întreprinse de către Fondul pentru Dezvoltare Regională precum, și măsurile agricole privind subvențiile ar trebui să fie corelate pentru a evita suprapunerea eforturilor.

infrastructural projects and building competitive social infrastructure in rural areas.

The subsidy scheme should also consider imposing better financial planning for programmes to reduce unfulfilled liabilities and ensure equal access to subsidies for all types of performing agricultural enterprises.

The programme and measures undertaken by the Fund for Regional Development and agricultural subsidy measures should be correlated to avoid duplication of effort.

Bibliografie/Bibliography

1. Legea Bugetului pentru anul 2011
2. World Bank, Moldova: Opportunities for Accelerated growth, 9 Septembrie 2005
3. www.apia.md
4. www.minfin.md

ANALIZA FUNCȚIEI VÂNZĂRI ȘI MARKETING ÎN INDUSTRIA DE PANIFICAȚIE

*Maria OLEINIUC, lector superior, US „A.Russo”, Bălți
Elena GORELOVA, dr., conf. cercet.*

*Recenzent: Nelli AMARFII-RAILEAN, dr., conf. univ.,
US „A.Russo”, Bălți*

În viziunea noastră, întreprinderile de panificație din Republica Moldova, confruntându-se cu piețe din ce în ce mai competitive și cu consumatori tot mai exigenți, trebuie să găsească noi metode de a dobândi avantaje competitive și de a mări vânzările.

Cuvinte cheie: vânzări, stoc, produse de patiserie, indicele prețurilor etc.

Principalul indicator al unei întreprinderi/ramuri în economia de piață sunt vânzările. Deși pâinea și majoritatea produselor de panificație sunt ușor alterabile cu termen redus de păstrare, volumul vânzărilor și a producției-marfă în întreprinderile de panificație nu diferă esențial. În tabelul 1 este reflectată dinamica vânzărilor cu amănuntul a pâinii și a produselor de patiserie și cofetărie pe grupuri.

Urmare a analizei tabelului, au fost depistate următoarele tendințe în dinamica și structura vânzărilor în ramura panificației:

- În 2009 vânzările totale ale ramurii de panificație s-au redus cu 5,6% față de 2008, dar ca pondere în structura vânzărilor cu amănuntul rămân constante – 6%.
- Cea mai mare pondere din vânzări revine, firesc, pâinii și produselor de patiserie (cca 60%), care are pondere de 4% din totalul vânzărilor cu amănuntul.
- Vânzările pâinii și ale produselor de patiserie au scăzut în 2009 cu 9,3% față de 2008, ceea ce este legat de reducerea capacității de cumpărare a populației.
- Cresc vânzările produselor de cofetărie, ponderea cărora în totalul vânzărilor este de 2,5%.

THE ANALYSIS OF SALES AND MARKETING SERVICES IN BAKERY INDUSTRY

*Maria OLEINIUC, senior lecturer, „A. Russo” SU, Balti
Elena GORELOVA, PhD, conf. cercet.*

*Reviewer: Nelli AMARFII-RAILEAN, PhD, conf.univ.,
„A. Russo” SU, Bălți*

In our view, the bakery industry in the Republic of Moldova, facing increasingly competitive markets and increasingly demanding consumers, should find new ways to gain competitive advantages and to increase the sales.

Keywords: sales, stock, pastries, price index, etc.

The sales are the main indicator of business / branch in the market economy. Given the fact that the bread and most of bakery products are perishable and have short term of shelf life, the sale and production volume in the bakery business does not differ essentially. The dynamics of detailed bread, bakery and confectionery sales is reflected in the 1st table.

After having analyzed the table, the following trends in the dynamics and sale structure in bakery industry were found:

- In 2009, total sales of the bakery industry fell by 5,6% compared to 2008, but as the rate in retail structure sales it remains constant – 6%.
- The largest rate of sales comes naturally to bread and pastries (aprox. 60%) with the rate of 4% of total retail sales.
- Sales of bread and pastries fell by 9,3% in 2009 compared to 2008, linked to the reduction of people's purchasing capacity.
- It should be noted that the confectionery sales are increased, whose rate in total sales is of 2,5%.

Tabelul 1/Table 1

**Dinamica și structura vânzărilor cu amănuntul ale pâinii, produselor de patiserie și de cofetărie
în Republica Moldova (în prețuri curente)/
The dynamics and retail sales structure of bread, pastries and confectionery
in the Republic of Moldova (current prices)**

Indicator	2005	2006	2007	2008	2009
Vânzările cu amănuntul totale, mil. lei/ Total retail sales, mil. MDL	691,4	803,5	1046,4	1352,8	1277,7
Pondere în total vânzări cu amănuntul pe republică, %/ Total retail sales rate in the Republic of Moldova, %	6,3	5,9	6,2	6,3	6,4
Inclusiv:/ Including:					
Pâine și produse de patiserie, mil. lei/ Bread and pastries, mil. MDL	431,2	496,6	664,5	854,9	775,7
Pondere în total vânzări cu amănuntul pe republică, %/ Total retail sales rate in the Republic of Moldova, %	3,9	3,6	3,9	4,0	3,9
Produse de cofetărie, mil. lei/ Confectionery, mil. MDL	260,2	306,9	381,9	497,9	502,0
Pondere în total vânzări cu amănuntul pe republică, %/ Total retail sales rate in the Republic of Moldova, %	2,4	2,3	2,3	2,3	2,5

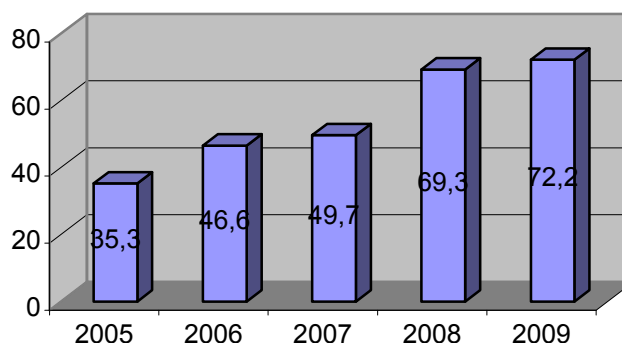
Sursa: Anuarul Statistic al Republicii Moldova 2010./Source: Annual Statistics of the Republic of Moldova 2010.

Conform prognozelor experților, luând în considerație și particularitățile ramurale ale pieței produselor de panificație, în următorii 2-3 ani se așteaptă stabilizarea vânzărilor.

Dacă analizăm stocurile de pâine și produse de patiserie în unitățile de comerț cu amănuntul, atunci observăm că valoarea lor este în creștere, dar ca pondere în stocuri totale cota este mică – cca 1,5%, motivul fiind termenul redus de păstrare al producției (vezi figura 1).

According to the experts' forecast and taking into consideration the bakery products market's peculiarities, the following 2-3 years are expected to make the sales steadier.

If we analyze the bread and pastries stocks in retail establishments, we can note then that their value is increasing, but as the rate in total stocks the share is small – approx. 1,5%, the reason being the short term of shelf life (Figure 1).

Fig. 1. Dinamica stocurilor pâinii, produselor de patiserie și de cofetărie, mil. lei/

Fig. 1. The dynamics of bread, pastries and confectionery stock, mil. MDL

Sursa: Anuarul Statistic al Republicii Moldova 2009./ Source: Annual Statistics of the Republic of Moldova 2009.

Reieșind din faptul că pâinea și produsele de panificație sunt produse social-importante, prețurile la acestea sunt reglementate la nivel de stat. Astfel, în conformitate cu HG nr.547 din 04.08.1995 „Cu privire la măsurile de coordonare și de reglementare de către stat a prețurilor (tarifelor)”, la poziția 1905 – pâine și colaci fără aditivi alimentari și adaosuri și poziția 1902 – paste făinoase fără aditivi alimentari și adaosuri este stabilit un adaos comercial limitat de 10% din prețul de livrare, incluzând TVA (8%). Din contul adaosului comercial se acoperă toate cheltuielile de circulație, inclusiv cheltuielile pentru transport și alte cheltuieli legate de procurarea și comercializarea acestor mărfuri. În toate cazurile de

Given the fact that bread and bakery products are socially-important, the prices are controlled at the state level. Thus, in accordance with Government Decision nr. 547 from 04.08.1995 “Regarding measures of state coordination and regulation of prices (tariffs)” on position 1905 – bread and kalatch (ring shaped fancy loaf) without food additives and fillers and position 1902 – pasta without food additives and fillers, the commercial trade margin limited to 10% of delivery price including TVA(8%) is established. The commercial trade margin covers all circulation costs, including transport expenses and other expenses related to the goods' purchase and marketing. In all goods marketing cases

comercializare a mărfurilor cu aplicarea adaosului comercial limitat, independent de numărul de intermediari, mărimea adaosului comercial nu trebuie să depășească nivelul limită stabilit din prețul liber de livrare, fixat de producătorul mărfurilor, inclusiv TVA [1].

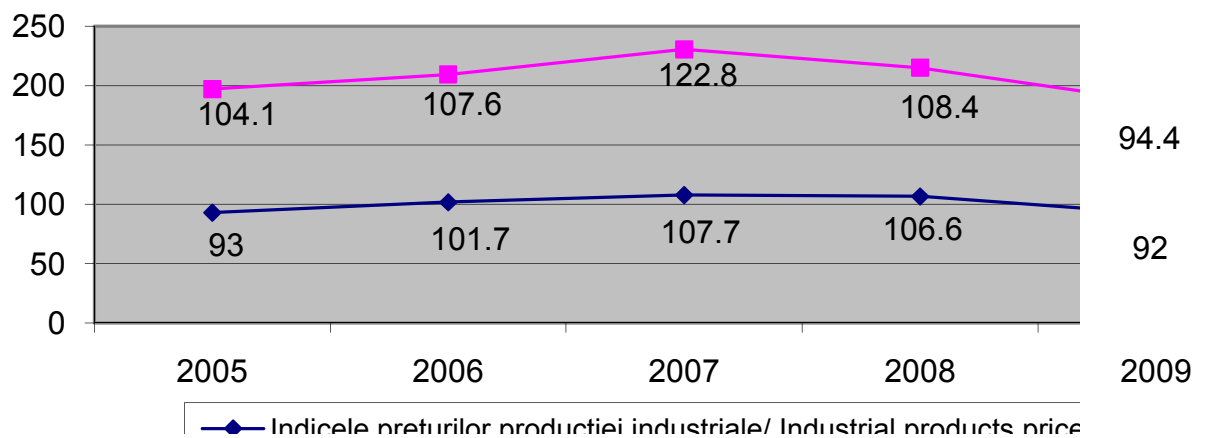
Menționăm că, conform aceleiași Hotărâri a Guvernului, adaosul comercial limitat, de asemenea, este stabilit la făină de grâu (poziția 1101). La alte produse de panificație și patiserie, pe lângă cele evidențiate mai sus, adaosul comercial nu este limitat, deci, produsele se comercializează la prețuri libere.

În figura 2 este prezentată dinamica indicilor prețurilor producției industriale și prețurilor de consum la pâine și produse de panificație.

with limited commercial trade margin appliance, regardless of the number of intermediaries, the trade margin size should not exceed the level limit established from the delivery free price, set by manufacturers, including value added tax [1].

It should be noted that according to the same Government Decision, the trade margin is also established with wheat flour (position 1101). Other products of bakery and pastries, besides those mentioned above, have unlimited trade margin, in such a way the products are being sold at market rates.

Figure 2 shows the dynamics of industrial price index and the consumer price for bread and bakery products.

Fig.2. Dinamica indicilor prețurilor producției industriale și prețurilor de consum la pâine și produse de panificație, în % față de anul precedent/

Fig. 2. The dynamics of industrial price index and the consumer price for bread and bakery products, in % compared to last year

Sursa: Anuarul Statistic al Republicii Moldova 2010./ Source: Annual Statistics of the Republic of Moldova 2010

Indicele prețurilor de consum la pâine și produse de panificație în anul 2009 a scăzut cu 12,9 p.p. față de 2008 și acest lucru ne vorbește despre reglementarea mai bună a prețurilor la pâine la nivel de stat. Și indicele prețurilor producției industriale din panificație a înregistrat tendințe de scădere în 2009 cu 13,7 p.p. comparativ cu anul precedent, pînă în 2008 înregistrînd tendințe de creștere.

Cu toate că ramura panificației din Republica Moldova este tradițional orientată spre piața internă, aceasta produce și o serie de produse destinate exportului: paste făinoase, pesmeți, covriși, biscuiți, produse din vafe etc. Partenerii principali la export al produselor de panificație sunt: țările CSI, Europa Occidentală, Canada, SUA, Australia etc.

Menționăm că exportul este asigurat preponderent de către combinatele mari de panificație în regimul Preferințelor Comerciale Autonome (ATP), iar majoritatea brutăriilor nu au capacități la export. În acest context, devine foarte importantă adaptarea întreprinderilor de panificație autohtone la cerințele pieței externe prin implementarea standardelor internaționale de calitate (ISO 9001:2008, ISO 14001:2004, ISO 22000:2005 etc.) și tehnologiilor de producere performante, precum și

Consumer price index for bread and bakery products in 2009 decreased by 12,9 percentage points compared to 2008 and this fact tell us about a better regulation of prices for bread at state level. Also, the industrial products price index in bakery registered tendencies of decreasing in 2009 with 13,7 percentage points compared to previous year; recording up to 2008 tendencies of growth.

Although the bakery industry in the Republic of Moldova is traditionally domestic market oriented, it also produces a range of products for export: pasta, croutons, bagels, biscuits, waffles. Main partners for export of the bakery products are CIS countries, Western Europe, Canada, USA, Australia etc.

The stress should be put on the fact that the export is provided mainly by large bakery enterprises in the regime of Autochthon Commercial Preference (ATP), and most of the small bakeries do not have export capabilities. In this context it is very important to adapt the local bakery enterprises to the external market demands through the implementation of international quality standards (ISO 9001:2008, ISO 14001:2004, ISO 22000:2005 etc.) and advanced production technologies, as well as cost

reducerea costurilor de producție pentru ridicarea competitivității produselor de panificație la export.

Ca import al produselor de panificație și patiserie pot fi evidențiate: pastele făinoase, biscuiții, diferite produse de cofetărie din făină cu termen mare de păstrare etc. În ultimii ani, influența importurilor produselor de panificație devine tot mai mare, cauza fiind, de multe ori, competitivitatea și calitatea mai înaltă a acestora. Principalele țări de import a produselor de panificație sunt: țările CSI (Ucraina, Rusia) și țările Europei Occidentale (Germania, Italia, România etc.).

În figura 3 este ilustrată dinamica exporturilor și importurilor pentru produsele de panificație în Republica Moldova, care ne arată tendințe de creștere atât a exporturilor, cât și a importurilor.

reduction in order to raise export bakery products competitiveness.

There should be mentioned the bakery products and pastries for export: pasta, biscuits, various confectionery products made of long-term-storage flour, etc. Lately, the influence of imported bakery products is increasing very often owing to their competitiveness and higher quality. The main import countries of the bakery products are CIS countries (the Ukraine, Russia) and Western Europe countries (Germany, Italy, Romania).

Figure 3 illustrates the dynamics of export and import of the bakery products in the Republic of Moldova, which shows us the growing tendencies both of export and import.

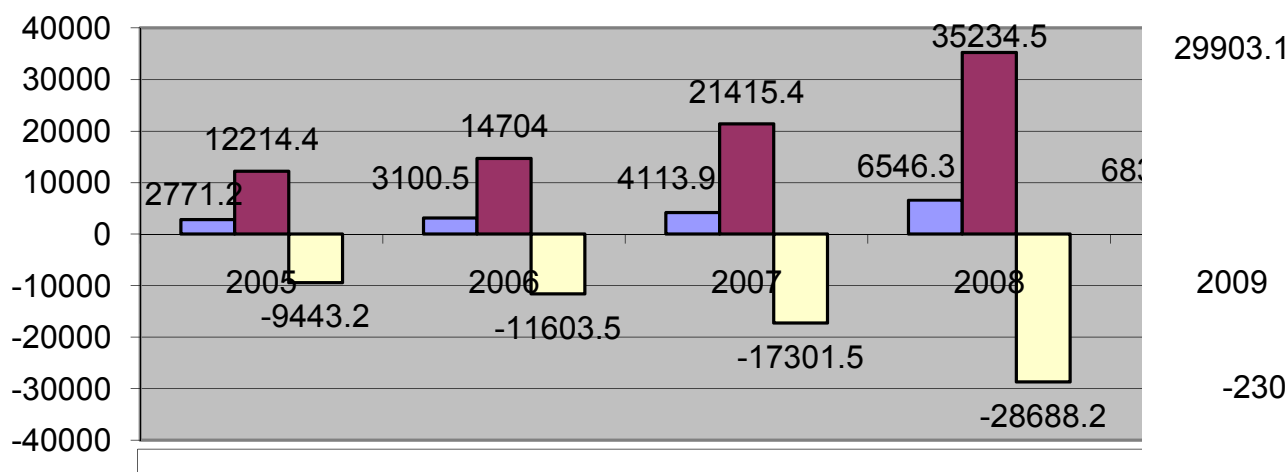

Fig. 3. Dinamica exporturilor și importurilor pentru tipul de activitate „Preparate din cereale, făină, amidon, lapte, produse de patiserie”, mii USD/

Fig. 3. The dynamics of export and import for the activity „Cereal products, flour, starch, milk; pastries”, thousand USD

Sursa: Anuarul Statistic al Republicii Moldova 2010./ Source: Annual Statistics of the Republic of Moldova 2010.

În urma analizei datelor din figura 3 conchidem:

➤ În perioada analizată atât exporturile, cât și importurile au avut tendințe de creștere. Aspectul negativ ce trebuie menționat este acela că și soldul balanței comerciale pentru produsele de panificație a avut aceeași tendință. Acest lucru ne vorbește despre faptul că ritmul de creștere a importurilor este mai mare comparativ cu ritmul de creștere a exporturilor și aceasta ne reflectă dependența tot mai mare a țării noastre de importul produselor de panificație, ceea ce, cu siguranță, afectează activitatea producătorilor locali.

➤ În anul 2009 exporturile produselor de panificație și patiserie au crescut cu 4,5% față de anul 2008 (creștere de 2,5 ori față de 2005), motivul de bază fiind orientarea tot mai mare a sectorului la export.

➤ În anul 2009 importurile produselor de panificație și patiserie s-au redus cu 15,1% comparativ cu 2008 (creștere de 2,5 ori față de 2005), cauza fiind reducerea cererii în urma declanșării crizei economice. În general, se observă orientarea tot mai mare a consumatorilor spre produsele de import.

➤ După cum a fost constatat, un aspect nesatisfăcător în ramura panificației din Republica Moldova este balanța

After analyzing the data in the figure we may conclude the following:

➤ In the analyzed period both the export and the import had developed growing tendencies. The negative aspect that should be mentioned is that the trade balance for bakery products had the same tendency. This means that the import growth rate of is higher compared to export growth rate and this reflects our country's growing dependence of imported bakery products, which affects for sure the activity of local producers.

➤ In 2009 the export of bakery products and pastries grew by 4,5% compared to 2008 (2,5 fold increase compared to 2005), basic reason being the growing orientation towards export.

➤ In 2009 the bakery products import were reduced by 15,1% compared to 2008 (2,5 fold increase compared to 2005) the reason being the decreasing demand after the economic crisis started. Generally, it is observed the increasing consumers' orientation towards imported products.

➤ As it was previously stated, an unsatisfactory aspect

comercială negativă în creștere, adică se importă mai multe produse de panificație decât se exportă. Totodată, în anul 2009 balanța comercială s-a redus cu 19,6% față de 2008, ceea ce este legat de scăderea volumului importurilor.

Reieșind din potențialul tehnico-tehnologic existent al ramurii panificației autohtone, considerăm necesară îndreptarea eforturilor întreprinderilor către mărirea volumului exporturilor și ridicarea competitivității produselor de panificație autohtone.

În ce privește managementul marketingului, care, de asemenea, ține de funcția comercială, menționăm faptul că acesta este relativ slab dezvoltat în cadrul întreprinderilor de panificație din RM și acest lucru afectează vânzările, inclusiv la export. Astfel, din observările autorului, s-a constatat că: secțiile de marketing și vânzări lucrează neeficient, profesionalismul marketologilor și managerilor pe vânzări lasă de dorit, nu se realizează careva cercetări de marketing pe piața produselor de panificație, canalele de distribuție sunt slab dezvoltate, există puține mărci comerciale cunoscute, iar promovarea producției, practic, nu se efectuează.

Pentru a perfecționa funcția comercială în cadrul întreprinderilor de panificație autohtone este necesară implementarea unui management al marketingului eficient în conformitate cu rigorile economiei de piață și asigurarea competitivității înalte a produselor de panificație și patiserie atât pe piața locală, cât și la export.

in bakery industry from the Republic of Moldova is the growing negative trade balance; it means that more bakery products are imported than exported. Nonetheless, in 2009 the trade balance fell with 19,6% compared to 2008, which is related to the decrease of imported volume.

Given the existent technique-technological potential of autochthon bakery industry, we consider it necessary the efforts of the companies to be guided towards the increase of the export volume and growth of the autochthon bakery products competitiveness.

In the marketing management, which also falls within the commercial function, we wish to mention that it is relatively underdeveloped in the bakery business of the republic of Moldova, and this fact affects the selling, including export. Thus, from the author's observations, it was stated that: the marketing and sales department works inefficiently, managers' professionalism is poor, no research on bakery products' market are done, distribution channels are weak, there exist little trademarks and product promotion is not performed.

In order to improve the commercial function at autochthon bakery companies it is necessary to implement an efficient marketing management according to the rigors of the market economy and to ensure a high competitiveness of the bakery products and pastries both at the local market and to export.

Bibliografie/Bibliography

1. Hotărârea Guvernului nr.547 din 04.08.1995 Cu privire la măsurile de coordonare și de reglementare de către stat a prețurilor (tarifelor). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 28.09.1995, nr.53-54.
2. Anuarul Statistic al Republicii Moldova 2009.
3. www.statistica.md

TEORIA CONSUMULUI RAȚIONAL DE RESURSE ȘI MATERIALE – OBIECTIV FUNDAMENTAL AL ÎNTREPRINDERILOR

SIDĂU Marina Vasile, drd., UASM

Recenzent: Pavel MOVILEANU, dr. hab., prof. univ., UASM

In this article has been approached consumption theory because, the consumption represents an autonomous moment, particular of reproduction and of the social life in general. He designates the objective process by which, on the basis economic obtained results, the society in its entirety, the economic units, the social institutions and every citizen satisfy their needs.

Cuvinte cheie: *consumuri directe; consumuri indirecte; resurse materiale; consum final.*

În abordarea problematicii consumului este necesar să se pornească de la ideea, potrivit căreia desfășurarea liberă a activităților economice impune constrângerea unui raport exact de subordonare a mijloacelor de către scopuri, în sensul definirii producției, care, nefiind un scop în sine, se subordonează adevăratului scop al activităților economice,

THEORY OF RATIONAL CONSUMPTION OF RESOURCES AND MATERIALS - FUNDAMENTAL OBJECTIVE OF ENTERPRISES

SIDĂU Marina Vasile, PhD student, SAUM

Reviewer: Pavel MOVILEANU, PhD, Professor, SAUM

In this article there has been approached the consumption theory because, the consumption represents an autonomous moment, particular of reproduction and of the social life in general. He designates the objective process by which, on the basis economic obtained results, the society in its entirety, the economic units, the social institutions and every citizen satisfy their needs.

Keywords: *direct consumption; indirect consumption; material resources; final consumption.*

In approaching the issue of consumption, it is necessary to start from the idea that the free progress of economic activities requires obliging an accurate report of subordination of means by the purposes in terms of finalizing the production which, not being a purpose in itself, subordinates to the real purpose of the economic activities,

reprezentat de consum. Într-o asemenea accepțiune, consumul apare atât ca element de declanșare și stimulare a producției, cât și ca element de reglare a acesteia, fiind cel ce generează determinările cantitative, precum și sensul și intensitatea ritmurilor, în care acesta se desfășoară, și se reia în mod ciclic. Consumul, care reprezintă, de fapt, nivelul la care oamenii își ating scopurile materiale, generate de interesele economice, trebuie să fie elementul esențial în concepția și în desfășurarea activității economice. Întrucât este un act de folosire efectivă a bunurilor sau serviciilor, consumul este cel care verifică utilitatea acestora și concordanța lor cu nevoile, dorințele și interesele oamenilor.

Orientarea tuturor activităților, care se desfășoară în cadrul pieței, implică, în primul rând, o cunoaștere a consumului, o evaluare corespunzătoare a acestuia și stabilirea unei ierarhii ce structurează nevoile de consum, atât ale utilităților economico-sociale, cât și ale populației. Consumul reprezintă cadrul, ce cuprinde satisfacerea necesităților societății în ansamblu, ale unităților economice și instituțiilor, precum și ale fiecărui indice în parte. În trecut, consumul tindea să devină un fenomen „de masă” în toate țările dezvoltate. Această tendință determină, pe măsura dezvoltării, importanța crescândă a acestuia pentru economia națională și internațională, ridicând, astfel, numeroase probleme cu privire la modul de satisfacere, urmărirea, analiza, cuantificarea și previzionarea principalelor sale modalități de realizare.

Ca practică și experiență socială, sorgintea consumului ține de existența vieții însăși: pentru a putea trăi, oamenii trebuie să consume, iar pentru a consuma – trebuie să producă; perpetuitatea vieții umane determină, în mod obiectiv, permanența consumului și, implicit, a producției. Consumul s-a autonomizat și s-a constituit ca un act distinct al procesului de producție odată cu extinderea producției de mărfuri la scara întregii societăți. Separarea lui de producție și de celelalte momente corelate, repartiție și schimb nu a înșeninat și nu poate exista vreodată o ruptură. El nu este și nu trebuie privit și analizat ca punct final, terminus, al unui lanț, care începe cu producția și, trecând prin repartiție și schimb, se încheie cu consumul. Reproducția, prin însăși logica desfășurării ei, implică ideea de circuit. Apoi, subiecții, reprezentanții în plan social ai producției și ai consumului, sunt, în general, aceiași; societatea nu este împărțită în parte care produce și o altă parte care consumă. Așadar, consumul a fost și rămâne un proces de graniță, care face legătura nu numai între producător și consumator, dar și între activitatea economică și cea socială, în general. Din această perspectivă, analizat din punct de vedere al dimensiunii, structurii și principalelor tendințe, el reprezintă o oglindă fidelă a fizionomiei societății; în consum sunt reflectate, ca într-o carte deschisă, stratificarea și diferențierea socială, contradicțiile, locul și rolul grupurilor și categoriile socio-profesionale într-o societate.

Din punct de vedere al conținutului și finalității, consumul poate fi *productiv* sau *neproductiv* (propriu-zis sau personal); primul este sinonim cu producția și semnifică *folosirea (consumul) de mijloace de producție în scopul producerii a noi bunuri, materiale și spirituale*: consumul neproductiv înseamnă *folosirea de către membrii societății a bunurilor materiale, spirituale și a serviciilor, în forme,*

represented by consumption. In that sense, consumption appears both as an element of challenge and stimulation of production, as well as its regulation element, it is one that generates both quantitative measurements and direction and intensity of the rhythms in which it operates and repeats cyclically. As such, consumption that is in fact the level at which people reach their material goals generated by economic interests, should be the key element in concept and developing economic activities. Since consumption, as act that consists in effective using of goods or services, is one that verifies their usefulness and their correspondence with the needs, desires and interests of the people.

The orientation of all activities taking place in the market involves, firstly, an understanding of consumption, a proper assessment of it and the establishment of a hierarchy that structures consumption needs both of economic and social utilities, as well as population. Consumption represents the framework which comprises the whole society needs, those of economic units and those of institutions and of each index individually. In the past, consumption tended to become a "mass" phenomenon in all developed countries. This causes it to produce, with the development, an increasing importance for national and international economy, raising so many issues concerning both the satisfying way, as well as in connection with monitoring, analyzing, quantifying and predicting its main ways of achievement.

As a practical and social experience, consumption origin refers to the existence of life itself; in order to live, people need to consume, but to consume they need to produce; the permanence of human life perpetuation determines, objectively, the permanence of consumption, and implicitly, of production. Consumption became autonomous and consisted as a separate production process together with the expansion of commodity production in the whole society. Its separation of production and of other moments which it binds, distribution and exchange, not cleared and can never break. It is not and should not be viewed and analyzed as end point, terminus, of a chain that begins with the production and, through the distribution and exchange, ending with consumption. Reproduction, by its logic of development, involves the idea of a circuit. Then, individuals, the spokesmen on social level of production and of consumption are generally the same; society is not divided between a part that produces for another part that consumes. Thus, consumption was and remains a process of border that links not only producers and consumers, but also economic activity and social in general. From this perspective and analyzed in terms of size, structure and main trends it is a faithful mirror of the physiognomy of society; in it reflects, like in an open book, the social stratification and differentiation, contradictions, the role and place of groups and socio-professional categories in a society.

In terms of content and purpose the consumption may be *productive* or *unproductive* (proper or personal); the first is synonymous with the production and means *the use (consumption) of production inputs in order to produce new material and spiritual goods*; unproductive consumption means *the use of material and spiritual goods and services*

cantități și de calități diferite, determinate de propria lor natură, precum și de gusturile, preferințele și puterea de cumpărare, în scopul satisfacerii ansamblului de nevoi materiale și spiritual-culturale, de care este legată viața individului.

În funcție de modul, în care pot fi delimitate și satisfăcute nevoile, în raport cu felul, în care sînt folosite bunurile, consumul și, respectiv, bunurile de consum sunt *individual (e) și colectiv (e)*. Un bun de consum este considerat individual (privat) dacă folosința acestuia vizează un singur consumator, excluzându-i, implicit, pe toți ceilalți. Toate transformările ireversibile și exclusive, pe care bunurile private le suferă prin acțiuni individuale, formează conținutul consumului privat; constituie, în general, obiectul acestuia, bunurile, care se adresează nevoilor vitale: hrană, îmbrăcăminte etc. Alte bunuri, dimpotrivă, prin însăși natura lor, prin caracteristicile tipo-funcționale, nu pot fi folosite decât în comun; bunuri, precum aerul, apa, căldura, spectacolul, emisiunea TV, calea rutieră și ferată, sunt bunuri colective (publice), iar transformările acestora, care circumscriu folosința la nivelul ansamblului, a colectivității, definesc consumul colectiv. Definițiile de mai sus nu implică o separare netă și valabilă pentru totdeauna a bunurilor în private și publice, deoarece limitele, în marea lor majoritate, țin de rațiuni tehnice, culturale și simbolice; nu există .... bunuri private și publice *in mod natural*, ci o frontieră în permanentă dinamică între ele. Cu excepția unor bunuri *pur private* (cele alimentare, în special) și *pur publice* (securitatea, internă și externă, aer, lumină naturală etc.), există un spectru foarte larg de bunuri, a căror categorisire în private sau publice ține de intervenția factorului instituțional-organizatoric. Există, de asemenea, o întregă gamă de *bunuri intermediare*, care se adresează fie unei colectivități sau grup social (familie, cartier, oraș, județ), fie, concomitent, consumului privat și celui public (o șosea este un bun public, pus la dispoziția colectivității; serviciul de transport, pe acea șosea, poate fi atât public, cât și privat). Aceeași nevoie poate fi satisfăcută de un bun privat sau unul public. De asemenea, consumul unui bun implică, nemijlocit, consumul altui bun. Astfel, în primul caz se stabilesc raporturi de *substituibilitate*, iar în cel de-al doilea – raporturi de *complementaritate*.

După conținutul bunurilor, care fac obiectul consumului, distingem: consum alimentar, nealimentar și de servicii. În funcție de modul de procurare a bunurilor, avem: *consum de mărfuri și autoconsum*. Interes prezintă și clasificarea după durata consumului în: *consum de bunuri de folosință curentă* și de *bunuri de folosință îndelungată*.

Dicționarul de economie (**Niță Dobrotă**) definește consumul în felul următor: „consumul este o folosire a bunurilor corporale și incorporeale, folosirea care antrenează pierderea, imediată sau treptată, a unităților lor”, accentuând că: „...consumul poate fi final în cazul satisfacerii și consum intermediar – în cel al podfactorilor...”. Deci, consumul mai semnifică și una din utilizările posibile ale venitului, când termenul de consum se identifică cu cel de cheltuieli de consum. Pe de altă parte, consumul este înțeles, de asemenea, ca un act social, care reflectă obișnuințe, situații, tradiții, modă, sisteme de valori, existente în timp și spațiu.

by the society members, in different forms, quantities and qualities determined by their own nature as well as their tastes, preferences and purchasing power in order to satisfy the whole material and spiritual - cultural needs which is related the individual's life.

Depending on how they can be separated and satisfy the needs and in relation to how the goods are used, consumption and respectively consumption goods are *individual (s) and collective (s)*. An individual consumption good (private) is those whose use targets a single consumer excluding, by implication, all the others. All transformations, irreversible and exclusive, which private property suffers from individual actions forms the content of private consumption; it constitutes in general its subject, goods that address to vital needs: food, clothing etc.. Other goods, on the contrary, by their own nature, by type and functional characteristics, can be used only in common; goods such as air, water, heat, show, TV show, road and railway are collective goods (public) and their transformations, which circumscribe the use, on a whole level, of the collectivity, define the collective consumption. The above definitions do not involve a clear separation and valid for all the private and public properties, that is because what separates them, mostly, deals of technical, cultural, and symbolic reasons "there are not .... private and public goods *in a natural way* but a border permanently dynamic between them. Except for some *purely private* goods (particularly food) and *purely public* (security, "internal and external, air, sunlight, etc...) there is a very wide range of goods which categorization, in private or public, belongs to the intervention of institutional and organizational factor. There is also a whole range of *intermediate goods* which are addressed either to a collectivity or to a social group (family, neighborhood, city, state) or together as both to private or public consumption (a road is a collective good made available to the community; transport service on that road can be both public and private as well). The same need can be satisfied by a private or a public good. Also, consumption of a good directly involves another good consumption; in the first case, we deal with *substitutability relationships* and in the second with *the complementarily relationships*.

After the content of goods which create the subject of consumption there can be distinguished: food, nonfood and services consumption. Depending on the way of purchasing goods there are: *consumption of goods and own consumption*. It also presents interest the classification according to the period of consumption: *consumption of goods for everyday and durable use*.

Dictionary of Economics, **Niță Dobrotă** exposes us the consumption under the following expression: "Consumption is a use of tangible and intangible goods, the use which involves the immediate or gradual loss of their units." he also stresses that: "... consumption can be final, in case of satisfactors and intermediate consumption, in those of pod factors..." , so the consumption also means one of the potential uses of income, when the term consumption is identified with that of consumption expenses. And on the other hand consumption is also understood as a social act, this reflecting the habits, circumstances, traditions, fashion,

Consumul, ca expresie a folosirii unor bunuri și servicii, rezultate din producție pentru satisfacerea nevoilor oamenilor și ale producției însăși, îmbracă forme diferite în funcție de natura nevoilor satisfăcute, de modalitățile concrete de satisfacere a respectivelor nevoi, de sursele de solvabilizare a nevoilor de consum și de sursele de alimentare a consumului.

Pentru a defini, însă, în întregime noțiunea de consum și, îndeosebi, pentru a asigura o structurare corespunzătoare a acesteia, este necesar a aminti, că producția, ca activitate organizată socialmente de diferiți întreprinzători, creează bunuri și servicii, care, în mod obișnuit, se schimbă în cadrul pieței sau sunt obținute pornind de la factorii de producție schimbați pe piață. Această producție, la rândul său, se împarte în producție comercială și producție necomercială.

Producția comercială este aceea, care se schimbă sau este susceptibilă de a fi schimbată pe piață la un anumit preț. Toate bunurile sunt considerate *mărfuri*, deci, comerciale, în timp ce unele servicii pot fi necomerciale.

Producția necomercială este, în exclusivitate, o producție de servicii. Este vorba, în principal, de servicii, furnizate de către instituțiile și societățile de administrație publică sau privată, cu titlu gratuit. În categoria de producție necomercială se includ, de asemenea, serviciile, realizate de gospodării prin folosirea personalului casnic.

În analiza consumului, va trebui să se țină cont de ambele categorii de producție – comercială și necomercială – deoarece realizarea acestuia implică prezența ambelor, bineînțeles, în mod diferențiat.

O primă structurare a consumului face referință la locul acestuia în asigurarea evoluției societății, distingându-se, din acest unghi de vedere, consumul intermediar și consumul final.

Consumul intermediar reprezintă valoarea bunurilor și a serviciilor, consumate în cursul unei perioade, într-un proces concret de producție. Acest consum se caracterizează prin dispariția completă a bunurilor în discuție, ca urmare a incorporării acestora în produse nou elaborate (cazul materiilor prime, care sunt transformate în cursul procesului de fabricație), precum și prin distrugere (de exemplu, cazul combustibililor, utilizați în procesul de funcționare a mașinilor). Într-o economie bazată pe relații de piață, cunoașterea consumului intermediar este foarte importantă, întrucât generează cumpărarea, ca act fundamental în cadrul pieței industriale, respectivul consum apărând atât ca element de declanșare și stimulare a producției, cât și ca element de reglare a acesteia, el fiind cel care generează, pe de o parte, determinările cantitative și calitative, și, pe de altă parte, sensul și intensitatea, în care respectiva producție se desfășoară, și se reia în mod ciclic.

Consumul final ține, în schimb, de valoarea bunurilor și serviciilor, individuale sau colective, utilizate pentru satisfacerea directă a nevoilor umane. La nivelul unei țări, consumul final grupează consumul indivizilor și gospodăriilor, precum și al unităților de administrație, publice sau private. Consumul final al gospodăriilor privește, în marea sa majoritate, bunurile și serviciile comerciale, la care se adaugă consumul de servicii necomerciale, care cuprinde serviciile casnice, furnizate de către personalul salariat, care îl utilizează. Consumul final, ca și consumul

value systems existing in time and space.

Consumption, as an expression of the use of some goods and services resulted from production for satisfying human needs and the production itself, takes different forms depending on the nature of satisfied needs, on the concrete ways of satisfaction of those needs, on solvability sources of consumption needs and on supply sources of consumption.

To fully understand the concept of consumption and, especially, to ensure a proper structure of it, it is necessary to point out that production, as a socially organized activity by various entrepreneurs, creates goods and services which typically changes in the market or are produced starting from production factors changed in the market. This production, in its turn, is divided into commercial and non-commercial production.

Commercial production is that who changes or is likely to be changed on the market at a certain price. All goods are considered merchandises, so commercial, while some services may not be commercial.

Non-commercial production is thus exclusively the production of services. It is mainly of services provided by institutions and government or private companies, free of charge. This category also includes services realized by households, using domestic staff.

In the analysis of consumption will have to consider both production categories – commercial and noncommercial – as its realization imply both of them, of course differently.

A first structure of consumption refers to its place in the assurance of evolution of society, distinguishing from this angle, intermediate consumption and final consumption.

Intermediate consumption represents the value of goods and services consumed during a period in concrete production process. This consumption is characterized by complete disappearance of the goods in question, as a result of their incorporation in newly developed products (the case of raw materials, which are transformed during the manufacturing process), and through destruction (i.e. fuel used in the operating machinery). In an economy based on market relations, knowledge of intermediate consumption is very important, because it generates the purchase, as a fundamental act in the industrial market, this consumption defending, as a triggering stimulating element of production, as well as a control element of it; he is the one that generates, on the one hand, the quantitative and qualitative determinations and, on the other hand, the meaning and intensity in which the production takes place and repeat cyclically.

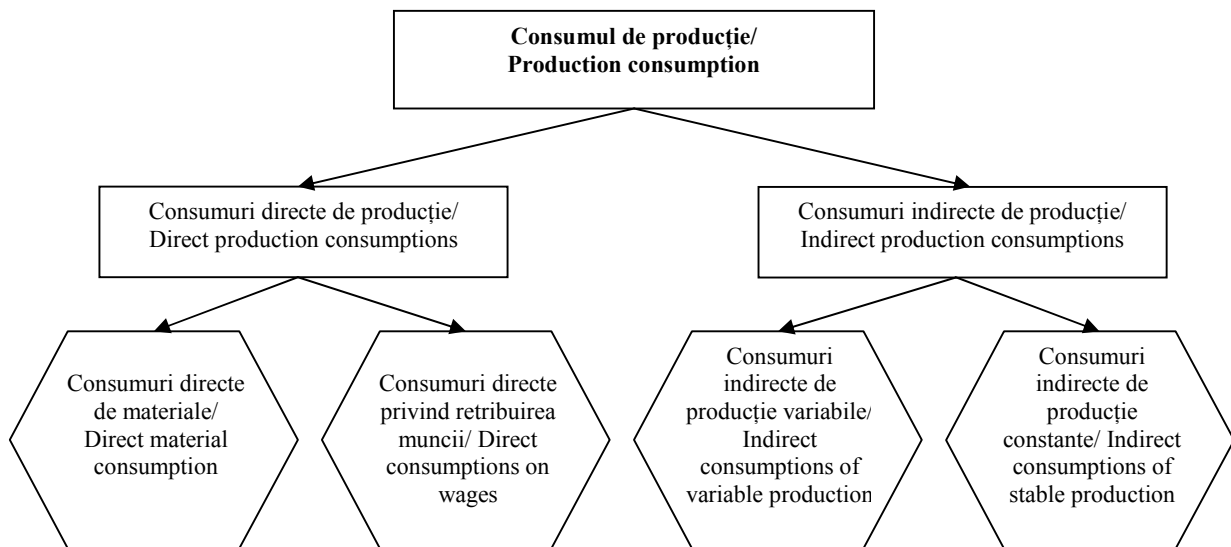
Final consumption envisages, instead, the value of individual or collective goods and services used for the direct satisfaction of human needs. At a country level, final consumption groups individuals and households consumption as well as of administrative, public or private units. Household final consumption, for the greater majority, refers to commercial goods and services, plus the consumption of non-commercial services, which include domestic services provided by salaried staff it uses. Final consumption as well as intermediate consumption,

intermediar, reprezintă, la rândul său, un element de formare a pieței, constituind așa-zisa piață a consumului, definită de către specialiștii în marketing drept compusă din toți indivizii și gospodăriile, care cumpără sau procură bunurile și serviciile în vederea utilizărilor personale. În general, se presupune, că gospodăriile consumă imediat bunurile, pe care le cumpără sau care le sunt furnizate gratuit, incluzând atât bunurile de uz curent, cât și cele durabile. Prin același sistem cutumiar, instituțiile și societățile administrative, de stat sau private, se consideră având un consum final de servicii necomerciale, ce reprezintă, de fapt, valoarea plăților parțiale, efectuate de indivizi sau de gospodării, care, convențional, sunt considerate consum final al administrației. În pofida acestei ample cuprinderi a ariei de bunuri și servicii implicate, consumul final al gospodăriilor, astfel prezentat, nu este capabil să reflecte în întregime relațiile consumului total. Pentru depășirea acestor limite, se folosește noțiunea de "consum lărgit", care permite o viziune mai completă în sensul, că atribuie consumului final și evoluția serviciilor, realizate gratuit de administrațiile publice și private, precum și, eventual, de o serie de întreprinderi specializate pe aceste domenii, în beneficiul direct al gospodăriilor. Consumul lărgit al populației reprezintă, deci, suma consumului final al gospodăriilor, la care se adaugă consumul final necomercial al administrațiilor publice și private din învățământ, sănătate, asistență socială, servicii recreative și sportive.

Cunoașterea structurii consumului deține o importanță deosebită în direcționarea și dezvoltarea activității comerciale, întrucât structura respectivă își pune amprenta atât pe orientarea eforturilor întreprinzătorilor ce realizează bunuri de consum sau servicii, cât și pe activitatea distribuitorilor, diferitor consilieri, care acționează ca intermediari în cadrul pieței.

represents itself, in its turn, an element of market formation, constituting the so-called market of consumption, defined by marketers as being composed of all individuals and households who buy or procure goods and services for personal use. In general, it is assumed that households consume immediately the goods they buy or which are provided to them free of charge, including both goods for everyday life, as well as durable ones. Through the same customary system, administrative institutions and public or private companies are taken into account a final consumption of non-commercial services that represents, in fact, the value of partial payments made by individuals or households, which are conventionally regarded as final consumption of government. Despite this broad coverage of area of goods and services involved, the final consumption of households, as shown, is unable to reflect fully the relations of total consumption. To overcome these limitations it is used the concept of "extended consumption" which allows a more complete in the sense that adds to the final consumption and the development of services provided free of charge by public and private administrations - and possibly by a number of companies specialized in these areas - for the direct benefit of households. The wider public consumption so represents the sum of household final consumption plus final non-commercial consumption of public and private administrations from education, health, social assistance, recreational and sports services.

Knowing the structure of consumption is particularly important for targeting and developing the commercial activity, as this structure leaves its mark both on the effort orientation of entrepreneurs who make consumption goods or services, as well as on the distributors' work, various advisers who act as intermediaries in the market.

**Fig. 1. Consumurile de producție /
Fig. 1. Production consumption**

Sursa: Propusă de autor. / Source: Proposed by the author.

Ținând cont de argumentele expuse, autorul propune interpretarea consumurilor ca expresie valorică a resurselor, consumate sau folosite la obținerea produselor,

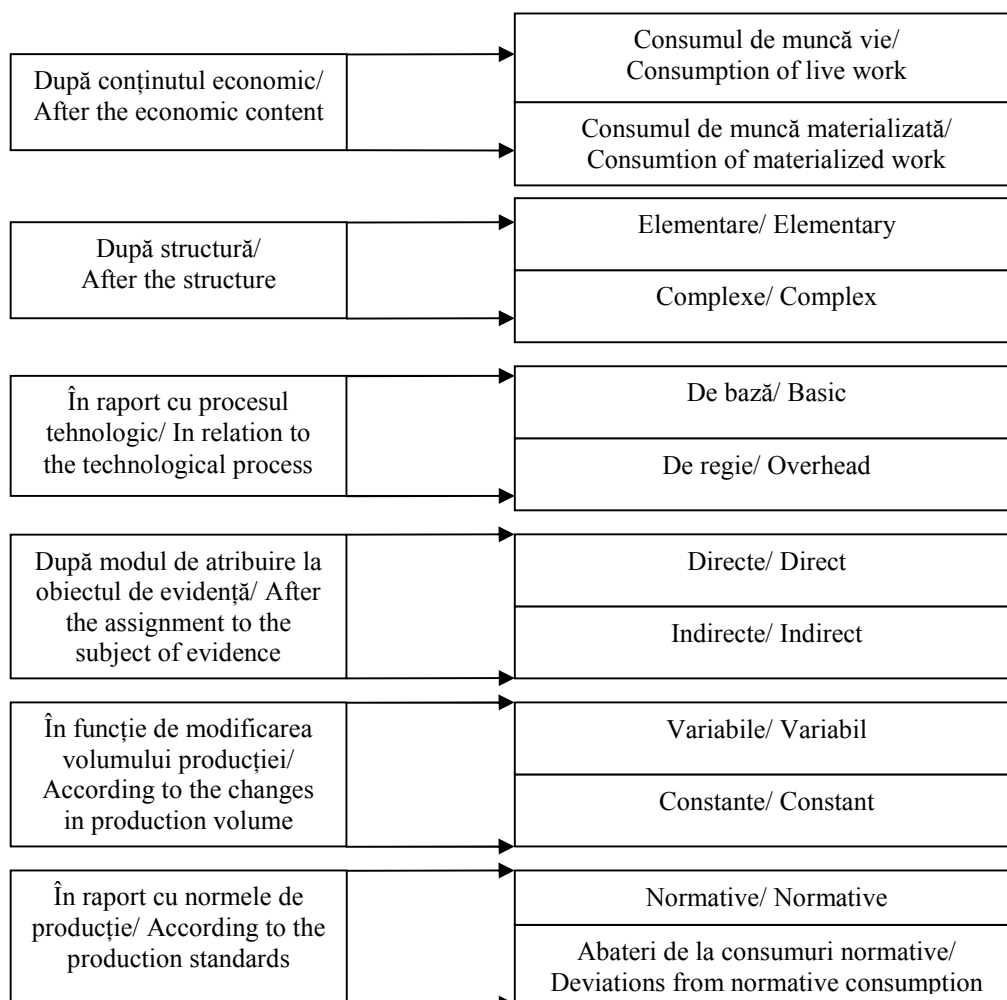
Taking into consideration the given arguments, we agree with the consumption interpretation made by the author - as a value expression of consumed or used resources in the

mărimea căreia se determină în conformitate cu politica de contabilitate a întreprinderilor agricole.

În schema 1 este prezentată clasificarea consumurilor după diferite criterii.

manufacture, their size is determined in accordance with the accounting policy of agricultural enterprises.

In the scheme 1 is presented the classification of consumptions according to different criteria

**Schema 1. Criteriile de clasificare a consumurilor/
Scheme 1. The Classification of consumptions criteria**

Sursa: Propusă de autor./ Source: Proposed by the author.

Economistul american P. Samuelson a inclus în circuitul economic noțiunea de consumuri limitate, subînțelegând prin acestea consumurile suplimentare, condiționate de fabricarea unei unități de produse printr-o metodă mai puțin costisitoare. Autorul accentua, că producătorii pot rezista concurenței libere și maximiza veniturile numai reducând, prin modalități acceptate, consumurile, ceea ce este posibil doar în cazul implementării procedeelelor performante de gestionare a tuturor elementelor patrimoniale.

În opinia economistului R. Couz, pentru funcționarea cu succes a mecanismului de piață, o importanță deosebită revine consumurilor tranzacționale, adică consumurilor ce țin de obținerea informației despre prețuri, selectarea partenerilor de afaceri, încheierea contractelor, protejarea drepturilor de proprietate etc.

Concluzii. În concluzie, menționăm, că din punctul de vedere al dimensiunii, structurii și principalelor tendințe,

American economist, P. Samuelson, included in the economic cycle the notion of limited consumption, understood as additional consumption, conditioned by of making a unit of products by a less costly method. The author stressed that producers can resist to free competition and they can maximize revenue only by reducing consumption in acceptable ways, which is possible only after the implementation of performing management processes for all property items.

According to the economist R. Couze, for the successful operation of the market mechanism a particular importance is referred to transactional consumption, i.e. consumption related to obtaining information about pricing, selecting business partners, signing contracts, protecting property rights, etc.

Conclusions. In conclusion, it can be mentioned that through perspective and analysis from the point of view of

consumul reprezintă o oglindă fidelă a fizionomiei societății, în care se reflectă, ca într-o carte deschisă, stratificarea și diferențierea socială, contradicțiile, locul și rolul grupurilor și categoriile socio-profesionale într-o societate.

Ca practică și experiență socială, sorgintea consumului ține de existența vieții însăși: pentru a putea trăi, oamenii trebuie să consume, iar pentru a consuma – trebuie să producă; perpetuitatea vieții umane determină, în mod obiectiv, permanența consumului și, implicit, a producției.

size, structure and main trends, consumption - is a faithful mirror of the physiognomy of society, where is reflected, as in an open book, stratification and social differentiation, contradictions, and place and role of groups and socio-professional categories in a society.

As a practical and social experience, consumption origin relates to the existence of life itself; to live, people need to consume, but to consume they need to produce; the permanence of human life perpetuation determines objectively, the permanence of consumption, and implicitly, of production.

Bibliografie/Bibliography

1. Dobrota N. Dicționar de economie. București: Economică, 1999.
2. David N., Istudor N. Asigurarea și Gestionarea resurselor materiale în agricultura și industria alimentară. București: „Tribuna Economică”, 2000.
3. David N. Aprovizionarea tehnico-materială a agriculturii. București: Tipo ASE, 1984.
4. Fundătură D. Managementul resurselor materiale. București: Economică, 1999.
5. Zahiu L. Managementul agricol. București: Economică, 1999.

IMPACTUL AUDITULUI PERFORMANȚEI ASUPRA UTILIZĂRII FINANTELOR PUBLICE

Simion BOSTĂNARU, drd., UTM

Recenzent: Gheorghe ILIADI, dr. hab., IEFS

Evoluția economico-financiară din Republica Moldova a relevat faptul, că nu este suficient ca banii publici să fie cheltuiți conform prevederilor legale, aceștia trebuie să fie utilizați și în condiții de economicitate, eficiență și eficacitate. Auditul performanței este un instrument modern de evaluare a modului, în care sunt gestionate finanțele publice și este pus la dispoziția managementului, având sarcina de a contribui la îmbunătățirea administrării acestora. Acest articol descrie impactul auditului performanței în gestionarea eficientă, eficace și economică a finanțelor publice. Autorul prezintă, de asemenea, semnificația necesității abordării auditului performanței în promovarea reformelor în domeniul managementului finanțelor publice.

Cuvinte cheie: Curtea de Conturi, audit extern, auditul performanței, finanțe publice, buget public național, eficiență, eficacitate, economicitate, management financiar public.

Declarația de la Lima cu privire la liniile directoare ale auditului, adoptată la Congresul al IX-lea al Organizației Internaționale a Instituțiilor Supreme de Audit (INTOSAI), determină „auditul asupra administrării finanțelor publice nu ca un scop în sine, ci ca o parte indispensabilă a sistemului de reglementare, scopul acestuia fiind de a semnala abaterile de la standardele acceptate și încălcările principiilor de legalitate, eficiență, eficacitate și economicitate ale managementului financiar public astfel încât să fie posibil de a lua măsuri adecvate de corectare a fiecărui caz, să se stabilească responsabilitatea părților implicate, să se recupereze pagubele sau să se prevină

THE IMPACT OF PERFORMANCE AUDIT ON PUBLIC FINANCE USE

Simion BOSTANARU, PhD student, TUM

Reviewer: Gheorghe ILIADI, PhD, IEFS

The financial-economic development of the Republic of Moldova revealed that it is not enough for the public money to be spent in line with the legal provisions; it should be used in an economic, efficient and effective manner. Performance audit is a modern tool for the evaluation of the way public resources are managed and are made available for the management, having the role of contributing to the improvement of their administration. This article describes the impact of performance audit in the efficient, effective and economical administration of public finance. The author also presents the role of the necessity of the performance audit approach in the promotion of reforms in the public finance management sphere.

Keywords: Court of Accounts, external audit, performance audit, public finance, national public budget, efficiency, efficacy, economy, public financial management, supreme audit institution.

The Lima Declaration of Guidelines on Auditing Precepts, adopted at the Ninth Congress of the International Organization of Supreme Audit Institutions (INTOSAI), determines „the audit in public financial administration not as an end in itself but an indispensable part of a regulatory system whose aim is to reveal deviations from accepted standards and violations of the principles of legality, efficiency, effectiveness and economy of financial management early enough to make it possible to take corrective action in individual cases, to make those accountable accept responsibility, to obtain compensation, or to take steps to prevent – or at least render more difficult

astfel de abateri sau, cel puțin, să facă mai dificilă repetarea unor astfel de încălcări în viitor” [1].

Curții de Conturi a RM, în calitatea sa de instituție supremă de audit (în continuare – ISA), îi revine un rol important în procesul de îmbunătățire a gestiunii financiare publice, în promovarea transparenței și asumarea responsabilității, respectarea disciplinei financiar contabile, în prevenirea și combaterea fraudelor economice.

– such breaches” [1].

Court of Accounts of the Republic of Moldova, as the supreme audit institution (SAI), has an important role in improving public financial management, including administration of funds allocated by international donors, in promoting transparency and accountability, compliance with financial and accounting discipline, in preventing and combating economic frauds.

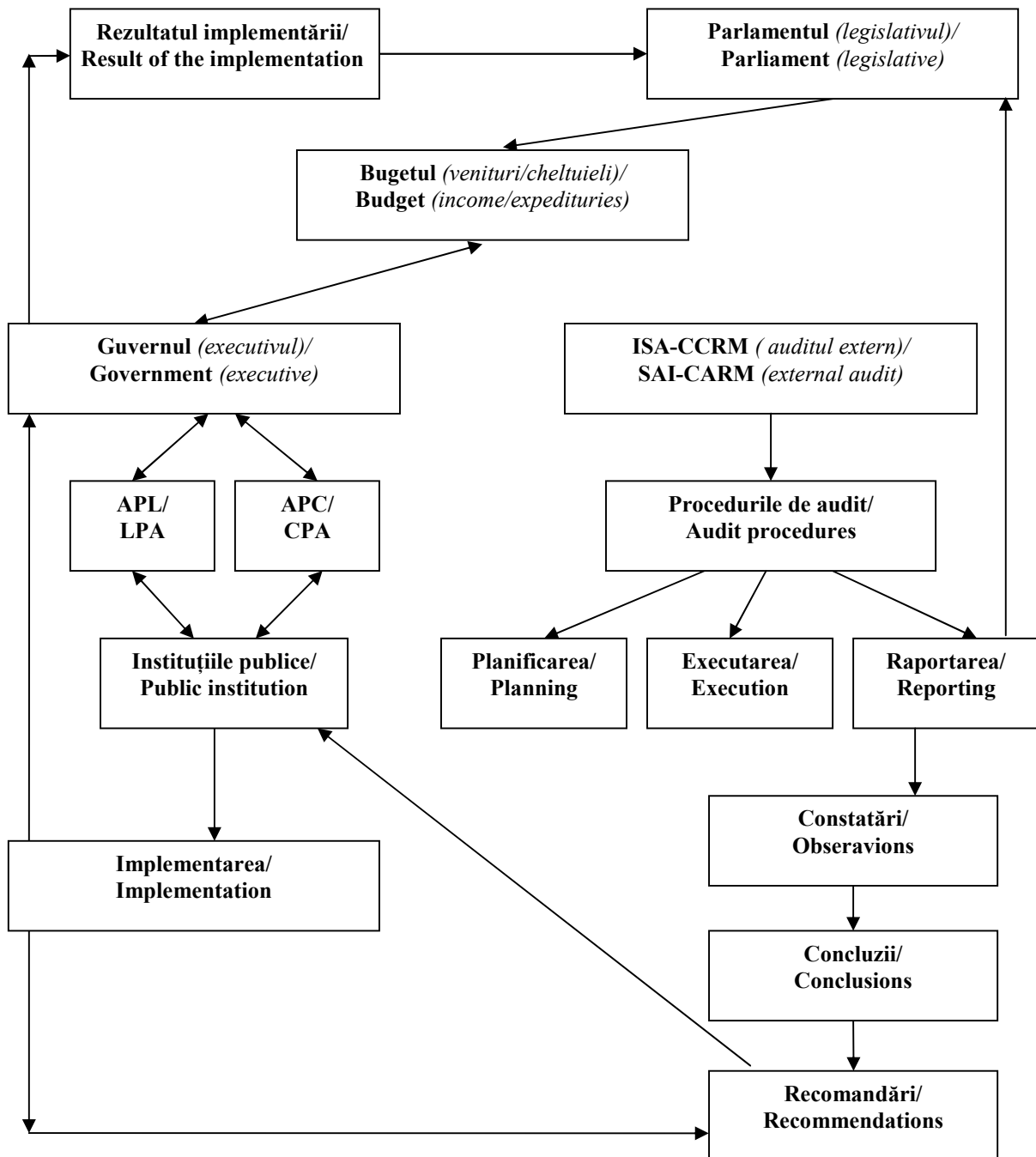

Fig. 1. Procesul de cercetare a criteriilor de formare, utilizare și auditare a finanțelor publice/

Fig. 1. The process of research of the criteria of formation, use and audit of public finances

Sursa: Elaborată de autor./ Source: prepared by author.

Pregătirea și formularea deciziilor manageriale privind îmbunătățirea performanțelor organizației impun

The preparation and statement of the managerial decisions regarding the improvement of the organizational performance

nevoia cunoașterii stadiului de implementare a deciziilor anterioare, precum și a celui de funcționalitate și/sau conformitate a proceselor afectate. Atingerea acestor deziderate este facilitată de acțiuni de verificare-cercetare specifice, care oferă imaginea fidelă a stării structurilor și proceselor proprii organizației. Concluziile obținute vor servi ca bază de formulare a noilor măsuri reparatorii sau de conformare în cazul identificării de disfuncții și/sau ecarturi, sau de îmbunătățire a inductorilor de gestiune pentru perfecționarea funcționalității sistemului analizat [2, p. 21].

Un audit extern eficient asupra managementului financiar public este un element fundamental în asigurarea unor standarde înalte în domeniul managementului finanțelor publice, iar aceasta constituie prerogativa fundamentală a bunei guvernări, care produce beneficii cetățenilor, generează avansarea economică și socială a țării [3, p. 129].

Auditul extern este o examinare profesională a unei informații în vederea exprimării unei opinii responsabile și independente, prin raportarea la un standard de calitate, o tehnică de investigare a funcționalității și conformității unui proces.

Însăși structura și execuția bugetului de stat consolidat se bazează în prezent, într-o măsură semnificativă, pe metoda numită „buget pe programe”, care constă în alocarea unor sume de bani (alocații bugetare) pentru un proiect/program concret, cuantificate cu ajutorul indicatorilor de performanță.

Aceste două repere importante justifică și susțin decizia Curții de Conturi a RM de a implementa auditul performanței în activitatea curentă.

Auditul performanței constituie, potrivit standardelor INTOSAI, o evaluare sau o examinare independentă a măsurii, în care o activitate, un program sau o instituție funcționează în mod eficient și eficace, cu respectarea economicității. Acest tip de audit este un instrument modern de evaluare a modului, în care sunt gestionate resursele publice și este pus la dispoziția managementului, având sarcina de a contribui la îmbunătățirea administrării acestora [4].

Auditul performanței este o formă mai evoluată de audit extern, spre care tind din ce în ce mai mult ISA. Această provocare este actuală și, concomitent cu aprobarea cadrului legal, este în curs de realizare și la ISA a RM.

Scopul auditului performanței este de a oferi informații relevante în ceea ce privește maniera de implementare și consecințele activităților publice.

Obiectivul auditului performanței este evaluarea: regularității, legalității, economicității, eficienței și eficacității gestionării resurselor financiare publice și a patrimoniului public, precum și a modalității, în care autoritățile publice își îndeplinesc atribuțiile în gestionarea banilor publici.

Curtea de Conturi analizează dacă operațiunile financiare au fost înregistrate corect, dacă au fost executate în conformitate cu legile și reglementările în vigoare și dacă au fost gestionate cu respectarea principiilor de economicitate, eficiență și eficacitate.

Prin activitatea sa, ISA promovează standardele, recunoscute internațional, privind transparența și

requires the knowledge of the progress of implementation of past decisions, but also of the stage of functionality and/or of the compliance of the affected processes. The reach of these wishes is facilitated by the specific actions of research and examination, which offer to the organization a image of loyalty to own structures and processes. The obtained conclusions will serve as a base for the formulation of the new reparatory or compliance measures, in case of identification of dysfunctions and/or spreads, or in the case of amelioration of the administration inductors for the improvement of the functionality of the analyzed system [2, p. 21].

An efficient external audit on the financial public management is a fundamental element in the assurance of high standards in the sphere of the public finance management, this being the basic prerogative of good governance which produces benefits to citizens and generates the economic and social rise of the country [3, p. 129].

The external audit is a professional examination of a piece of information for the purpose of expressing an independent and responsible opinion through reference to a quality standard. It is a technique of research of the functionality and compliance of a process.

Currently, the structure and execution of the state budget is based, to a significant extent, on the so-called “program-based budgeting” method, which means the allocation of some amounts of money (budget allocations) for certain projects/programs, quantified with the help of performance indicators.

These two important milestones justify and support the decision of the Court of Accounts to implement the performance audit in its current activity.

According to the INTOSAI, the Performance Auditing is an independent examination of the efficiency and effectiveness of undertakings, programs or organizations, with due regard to economy. This audit type is a modern tool to assess how the public resources are managed and is provided to the management with the task to contribute to the improvement of its administration [4].

The audit of the performance is a more advanced form of external audit to which tend more and more ISA. This challenge, which is very actual, together with the approval of the legislative frame, is in progress also at ISA of the Republic of Moldova.

The aim of the performance audit is to provide relevant information about the implementation manner and consequences of public activities.

The goal of the Court of Accounts is to assess the regularity, legality, economy, efficiency, and effectiveness of the management of public finance and public assets, as well as how public authorities fulfill their duties of public money management.

The Court of Accounts analyzes if the financial operations were recorded properly, if they were carried out in line with the legal and regulatory provisions in force and if they were managed with due regard to economy, efficiency, and effectiveness principles.

Through its activity, the SAI promotes the internationally recognized standards on transparency

responsabilitatea în domeniul managementului finanțelor publice, contribuie la îmbunătățirea gestiunii financiare a mijloacelor financiare publice și la utilizarea optimă a acestora.

Efectuarea de către Curtea de Conturi a auditului performanței este un pas important în dezvoltarea auditului public extern și, totodată, o sarcină dificilă. Așa, auditul performanței depășește practicile tradiționale de a verifica doar conturile, acuratețea documentelor financiar-contabile și legalitatea operațiunilor economice. Pe de o parte, auditul performanței oferă celor, care plătesc impozite și taxe, o evaluare clară cu privire la modul, în care le sunt cheltuiți banii. Pe de altă parte, ca tehnică nouă de audit, acesta poate contribui la îmbunătățirea gestiunii instituțiilor publice și la reducerea riscurilor, ca resursele publice să fie utilizate într-un mod ineficace.

Necesitatea abordării auditului performanței este importantă prin faptul, că alocarea resurselor publice se înfăptuiește pentru a realiza obiectivele sociale și economice dorite, însă, având în vedere că resursele sunt limitate și atribuite în rezultatul stabilirii priorităților și necesităților, acestea trebuie gestionate de utilizatori pe baza principiilor de economicitate, eficiență și eficacitate. Necesitatea efectuării unui audit al performanței în instituțiile din sectorul public este importantă întrucât devine tot mai mare interesul societății față de performanța acestora și preocuparea pentru modul, în care sunt cheltuiți banii publici [5, p. 19].

Efectuarea unui audit al performanței este o sarcină plină de provocări. Dificultățile își au rădăcinile mai ales în faptul, că rezultatele depind de stabilirea obiectivului/obiectivelor și de raționamentul profesional al auditorului și că nu întotdeauna este posibil să se cuantifice constatările. Spre deosebire de auditul financiar, nu există criterii standardizate de audit, stabilite prin cadrul legal, care să se potrivească pentru toate activitățile de audit. Pentru fiecare activitate de audit este necesară stabilirea unor criterii specifice.

În acest context, având și un mandat clar, prevăzut de lege, Curtea de Conturi a Republicii Moldova a inițiat un proces de implementare a celor mai moderne practici de auditare a performanței, folosite pe plan internațional, venind în întâmpinarea necesităților societății de a utiliza optim și în condiții de economicitate, eficiență și eficacitate mijloacele publice, inclusiv fondurile, provenite din asistența financiară a Uniunii Europene și a altor organisme sau organizații internaționale.

Reieșind din cercetările efectuate, am constatat, că Curtea de Conturi, activând de la 1 ianuarie 2009 în baza noii Legi a Curții de Conturi nr. 261-XVI din 05.12.2008, care prevede efectuarea controlului asupra administrării și întrebuințării resurselor financiare publice și a patrimoniului public prin **auditul performanței**, a desfășurat un șir de misiuni de audit al performanței, ce au vizat domeniile de importanță majoră, după cum urmează în tabelul 1:

and accountability in public finance management and contributes to the improvement of public finance management and the optimal use of public money.

The performance audits, conducted by the Court of Accounts, represent an important step in the development of the external public audit. However, this is a difficult task. Thus, the performance audit goes beyond the traditional practice of checking only the accounts, accuracy of financial-accounting papers, and legality of economic operations. On one hand, the performance audit provides the taxpayers a clear assessment on how their money is spent. On the other hand, as a new audit technique, it may contribute to the improvement of the management in public institutions and reduction of risks that the public resources could be used inefficiently.

The performance audit is important because the public resources are allocated to achieve the desired social and economic goals, but keeping in mind that the resources are scarce and are allocated on the basis of the established priorities and needs, they should be managed by users in line with the principles of economy, efficiency, and effectiveness. It is important to conduct performance audits in public institutions, given the increasing interest of the society towards their performance and its concern with how the public money is spent [5, p. 19].

To carry out a performance audit is a challenging task. The difficulties are rooted especially in the fact that the outcomes depend on the establishment of the objective / objectives and on the auditor's professional judgment and that not always the findings are quantifiable. Unlike the financial audit, there are no standardized audit criteria established through the legal framework which would match all the audit activities. For each audit activity it is necessary to establish specific criteria.

In this context, with a clear mandate stipulated in the law, the Court of Accounts of the Republic of Moldova started the implementation of the most modern performance auditing practices, used at the international level, meeting the society's requirements of using the public means in an economic, efficient and effective manner, including the funds coming from the financial support provided by the European Union and other international institutions or organizations.

The researches made established that the Court of Accounts, operating since 1 January 2009 on the basis of the new Law on the Court of Accounts no 261-XVI of 05 12 2008, which stipulates the control of the management and use of public funds and assets by means of **performance audit**, has carried out a series of performance audit missions in areas of major importance, as it results in table 1:

Tabelul 1/Table 1

**Rezultatele auditelor de performanță în anii 2009-2010/
The results of performance audits in the period 2009-2010**

Entitatea auditată/ Audited entity	Obiectivele auditului/ Audit objects	Rezultatele auditului/ Audit results	Concluzia finală/The final conclusion
Institutul Oncologic/ The Oncological Institute	De a analiza rezultativitatea măsurilor întreprinse în Republica Moldova în combaterea cancerului./ Aimed at analyzing the outcome of the measures taken by the Republic of Moldova to fight cancer.	<p>1. IO activa în baza unui statut și a unei structuri organizatorice învechite (de peste 10 ani). Lipsa unei structuri organizatorice aprobate și a unui set corespunzător de acte normative a dus la ineficiențe în cadrul instituției./ The OI was operating on the basis of an outdated statute and organizational chart (developed more than 10 years ago). The lack of an approved organizational structure and a set of regulatory acts led to inefficiencies within the institution.</p> <p>2. IO nu dispunea de acreditare./ The OI had no accreditation.</p> <p>3. Deși cele mai mari cheltuieli ale Institutului au fost cele pentru medicamente, Institutul nu deținea controlul asupra întregului proces./ Although the cost of drugs accounts for the largest share in the expenditures of the Institute, it didn't have control over the entire process.</p> <p>4. Institutul nu dispunea de informația esențială privind starea tehnică a echipamentului său, care ar fi trebuit să indice dacă echipamentul era complet funcțional, necesita reparație sau nu era funcțional./ The Institute lacked essential information about the technical state of its equipment, which must have shown if the equipment was fully operational, needed repairs or was not functioning.</p> <p>5. Nu s-a utilizat eficient Staționarul Institutului./ The Inpatient Department of the Institute was used inefficiently.</p> <p>6. Prevederile legale din domeniul achizițiilor nu întotdeauna au fost respectate. Procesul de achiziții al Institutului nu era transparent./ The Institute did not always meet the legal provisions on procurement. The Institute's procurement process was not transparent</p>	„Sunt necesare schimbări majore pentru a îmbunătăți semnificativ eficacitatea Instituției medico-sanitare publice Institutul Oncologic în lupta împotriva cancerului”/ «Major changes needed to significantly improve the effectiveness of the public health care institution the Oncological Institute in fighting cancer»
Ministerul Protecției Sociale, Familiei și Copilului (domeniul acordării ajutorului social)/ The Ministry of Social Protection, Family, and Child (in the area of social aid)	Pentru a determina dacă sunt probleme care să împiedice implementarea noului program de ajutor social și dacă sunt, atunci ce acțiuni trebuie întreprinse pentru a aborda problemele./ To determine if there were any problems hampering the implementation of the new social aid program and if yes, what actions need to be taken to overcome the problems.	<p>Deși au fost obținute progrese în implementarea legii, mai există oportunități pentru a îmbunătăți și a face implementarea mai eficientă și eficace. În special, Curtea a constatat:/ Although progress was made in the implementation of the Law, there are still opportunities to improve the implementation and make it more efficient and effective. Particularly, the Court has found out that:</p> <p>1. Este nevoie de personal suplimentar pentru a implementa procesul de ajutor social./ Additional staff is needed to implement the social aid process.</p> <p>2. Controalele interne trebuie consolidate semnificativ pentru întregul proces de ajutor social./ The internal controls must be strengthened significantly during the entire social aid provision process.</p> <p>3. Sistemul de plată către beneficiari poate fi îmbunătățit. / The payment system can be improved.</p> <p>4. Este necesar să se elaboreze unele procese pentru a permite Direcțiilor asistență socială să verifice statutul de șomer al beneficiarilor înainte de autorizarea plăților pentru beneficiari./ It is necessary to develop processes that would allow the territorial Social Assistance Divisions to check the beneficiaries' employment status before authorizing the payments.</p> <p>5. Metoda utilizată pentru determinarea veniturilor, obținute din folosirea terenului agricol, necesită a fi revizuită./ The method used to determine the income obtained from the use of the land plot needs to be revised.</p> <p>6. Trebuie să se întreprindă măsuri întru lichidarea impedimentelor pentru familiile dezavantajate în obținerea ajutorului social./ Measures should be taken to remove the barriers that prevent the disadvantaged families from benefiting of social aid.</p>	„Mai există oportunități pentru a îmbunătăți eficiența și eficacitatea procesului de acordare a ajutorului social”./ «Opportunities exist to improve the efficiency and effectiveness of the social aid process».

Entitatea auditată/ Audited entity	Obiectivele auditului/ Audit objects	Rezultatele auditului/ Audit results	Concluzia finală/ The final conclusion
Ministerului Agriculturii și Industriei Alimentare (în domeniul viticulturii și vinificației)/ The Ministry of Agriculture and Food Industry (in viticulture and winemaking)	Auditul performanței realizării Programului de restabilire și dezvoltare a viticulturii și vinificației în anii 2002-2020, pentru: Audited the performance of the Program for Reestablishment and Development of Viticulture and Winemaking for 2002-2020 in order to: 1. A constata problemele existente în realizarea Programului/ Find out if the problems in the implementation of this Program; 2. A oferi informații referitor la modul, în care au fost folosiți banii publici/ Provide information on how the public money was used; 3. A evalua eficacitatea politicilor organizaționale realizate/ Assess the effectiveness of the organizational policies implemented.	Au fost identificate punctele slabe în realizarea, raportarea indicatorilor de performanță ai Programului și în gestionarea resurselor financiare ale Programului, care ar avea un efect advers asupra economiei, eficienței și eficacității dezvoltării ramurii vitivinicole:/ The Court identified the weaknesses in the achievement and reporting of Program performance indicators and in the management of Program financial resources, which would have a negative impact on the economy, efficiency, and effectiveness of the viticulture and winemaking sector: 1. Programul a fost elaborat pe un termen lung (19 ani) și nu s-a modificat în funcție de condițiile curente ale pieței de desfacere./ The Program was developed for a long term (19 years) and was not adjusted to the current conditions on the sales market. 2. Raportarea cu privire la indicatorii de performanță ai Programului trebuie îmbunătățită semnificativ./ The reporting of Program performance indicators must be improved significantly. 3. Organele abilitate nu au promovat activ procesul de defrișare a viilor neproductive, ci s-au axat doar pe înființarea plantațiilor noi./ The authorized bodies did not promote actively the clearing of unproductive grapevine, but focused only on the establishment of new plantations. 4. Condițiile de plantare a viilor pentru producătorii mari și mijlocii nu au fost administrate în mod obiectiv./ The conditions for grapevine planting for big and medium producers were not managed objectively. 5. Nu a fost elaborat Programul de dezvoltare a pepinieritului viticol, nu au fost întreprinse măsuri eficiente în vederea asigurării calității biologice./ The Grapevine Nursery Development Program was not developed. No efficient measures were taken to ensure the biological quality. 6. Cerințele financiare ale plantatorilor nu au fost satisfăcute din cauza acumulărilor insuficiente în Fondul pentru susținerea înființării plantațiilor viticole./ The planters' financial requirements were not met because of the insufficient accumulations in the Support Fund for the Development of New Grapevine Plantations. 7. Consiliul de administrare al Fondului nu a respectat deciziile proprii privind proporțiile lui de administrare./ The Fund Management Board did not apply its own decisions on the proportional payment to beneficiaries. 8. Inițiativa înființării plantațiilor viticole prin metoda ipotecară a suferit eșec, rezultând în pierderi de 4,5 mln. lei./ The initiative to develop new grapevine plantations through mortgage funding failed and generated a loss of MDL 4.5 million.	„Sunt necesare îmbunătățiri semnificative ale programului de restabilire și dezvoltare a viticulturii și vinificației, dacă se dorește realizarea obiectivelor propuse”./ «Program for reestablishment and development of Viticulture and Winemaking needs significant improvements whether achievement of envisaged objectives is desired»

Sursa: Rapoartele auditelor de performanță, întocmite de Curtea de Conturi în anii 2009-2010./ Source: The reports of performance audits prepared by the Court of Accounts in the period 2009-2010.

În concluzie, realizarea recomandărilor, înaintate entităților auditate în Rapoartele de audit menționate, va contribui la îmbunătățirea managementului și responsabilizarea executorilor de buget. Marea majoritate a recomandărilor sunt deja implementate, iar unele se implementează. Astfel, numai în rezultatul implementării recomandărilor Curții de Conturi, Institutul Oncologic a obținut acreditarea la 07.10.2009, ce denotă conformitatea deplină a acestui institut de a realiza politicile de sănătate în lupta împotriva cancerului.

Auditul performanței este o noțiune nouă pentru Republica Moldova. Cu toate acestea, considerăm, că prin realizarea acestui tip de audit se vor reuși performanțe palpabile în diferite domenii ale dezvoltării social-economice a țării și în utilizarea eficientă, eficace și economică a banului public.

Impactul cerințelor și recomandărilor, rezultate din

In conclusion, the achievement of the recommendations presented to the audited entities in the mentioned Audit Reports will contribute to the management improvement and to the responsibility of budget executors. The majorities of the recommendation are implemented or are being implemented right now. In the opinion of the Court of Accounts, the implementation of the recommendations made to the audited entities in the audit reports will help improve the management and enhance the accountability of budget spenders. Most recommendations have been implemented, while some of them are under implementation. Thus, only thanks to the implementation of the Court recommendations, the Oncological Institute was accredited on 07.10.2009, which proves the full commitment of this Institute to implement health care policies against cancer.

The performance audit is a new term for the Republic of

auditele de performanță cercetate:

- încasarea veniturilor la Bugetul public național;
- îmbunătățirea procesului administrării veniturilor Bugetului de stat;
  - - înregistrarea în evidența contabilă a patrimoniului public;
  - eficientizarea utilizării mijloacelor publice pentru investiții și reparații capitale;
  - înregistrarea bunurilor imobile la Oficiul Cadastral Teritorial;
  - responsabilizarea executorilor de buget + servicii de calitate;
  - instruirii privind conformitatea procedurilor de achiziții publice aplicate și implementarea
  - sistemului de management financiar, control și audit intern.

Respectarea continuității dezvoltării proceselor auditelor de performanță va contribui la îmbunătățirea calității, profesionalismului și impactului activității de audit extern întru:

- Sporirea responsabilității la nivel de conducere managerială pentru un management financiar conform;
- Identificarea soluțiilor de prevenire a fenomenului de risipă și utilizare neregulamentară;
- Identificarea riscurilor privind proasta gestiune publică;
- Accentuarea reformei managementului financiar public, implementarea continuă a sistemului de control intern și audit intern.

Privite prin prisma indicatorilor măsurabili, rezultatele înregistrate demonstrează o tendință vădită de racordare a activității Curții de Conturi la cele mai bune practici de audit extern.

În linii mari, se cuvine de menționat, că schimbările și reformele, implementate de către Curtea de Conturi pe parcursul ultimilor ani, au impact asupra sectorului public. Prin activitățile sale, Curtea de Conturi promovează insistent reformele în domeniul managementului finanțelor publice și optează pentru responsabilizarea executorilor de buget pentru buna guvernare a mijloacelor financiare publice la nivel de administrație publică centrală și locală.

Acestea, precum și alte probleme, identificate pe parcursul auditului, sunt extrem de serioase și multe din ele persistă ani de zile. Ministerul Sănătății, în calitatea sa de fondator al Institutului Oncologic, trebuie să îmbunătățească supravegherea pentru a asigura corectarea problemelor identificate.

Un reper conceptual al auditului performanței este adăugarea valorii în rezultatul constatărilor și recomandărilor făcute, care, prin acest tip de audit, trebuie să devină o bază pentru îmbunătățirea gestiunii în instituțiile publice. Curtea de Conturi, îndeplinindu-și mandatul stabilit, precum și realizând acest tip de audit, dorește să ofere contribuții la îmbunătățirea modului de gestionare și utilizare a resurselor publice.

Rezultatele, obținute în urma auditelor și raportate anual Parlamentului, indică clar necesitatea unei implementări coerente și concentrate a acestor reforme. Aceasta trebuie să includă mecanisme adecvate de monitorizare, urmărire ulterioară și responsabilizare a personalului. Eforturile Curții

Moldova. Nevertheless, we think that by carrying out audits of this type we could achieve tangible performances in various areas of social-economic development of the country and in the efficient, effective, and economic use of the public money.

The impact of requirements and recommendations of the Court of accounts that result from the researched performance audit:

- NPB revenue collection;
- improving SB revenue administration;
- recording public property in the accounts;
- more efficient use of public funds for capital investment and repairs;
- registration of immovable property in TCO;
- increased accountability of budget managers + quality services;
- training on compliance of public procurement procedures and implementation of financial management, internal control and audit system.

The Court of Accounts will continue to insist on quality, professionalism and impact of external audit, in order:

- To increase the level of management responsibility for a compliant financial management;
- To identify solutions to prevent waste and irregular use of money;
- To identify risks of poor public management;
- To enhance public financial management reform, continue the implementation of the system of internal control and internal audit.

Based on measurable indicators it can be said that achieved results reveal a clear tendency of the Court of Accounts to comply with best practices of external audit.

Broadly speaking, we should mention that changes and reforms implemented by the Court of Accounts during last years have significant impact on public sector. By its activities the Court of Accounts insistently promotes reforms in Public Finance Management and opts for accountability of budget spenders for good management of public finance at the level of central or local public administration.

These, as well as other problems identified during the audit, are extremely serious and many of them last for years. The Ministry of Health, as the founder of the Institute of Oncology, must improve the supervision in order to ensure the identified problems are solved.

A conceptual reference of the performance audit is adding the value as a result of the findings and recommendations made, which through this type of audit must represent a basis for the improvement of the public institutions management. The Court of Accounts, exercising its established mandate, as well as accomplishing this type of audit, wants to contribute to the improvement of the manner the public resources are managed and used.

The outcomes obtained from the audits and the annual reports of the Parliament show plainly the need of a coherent and concentrated implementation of these reforms. It should include appropriate mechanisms of monitoring, follow-up and ownership attribution to the staff. The Courts' efforts are aimed at supporting the flow of a more

sunt orientate spre susținerea desfășurării unui proces mai transparent și public de reformare a managementului financiar public.

Reieșind din cercetările efectuate, am constatat, că deficiențele, descrise în materialele auditelor de performanță, se datorează, în mare măsură, faptului, că sistemul de control financiar intern public din țară se confruntă cu probleme, iar lecțiile învățate se referă la următoarele:

Unu. Parlamentul, Guvernul și Curtea de Conturi urmează să facă diferențierea între responsabilitatea individuală și cea instituțională – trebuie să-i facă conștienți pe executorii de bugete de necesitatea de a purta răspundere de performanțele/rezultatele obținute și gestionarea financiară, și să-i tragă la răspundere pentru o gestionare greșită.

Doi. Pentru început, în cooperare strânsă cu Unitatea centrală de armonizare a Ministerului Finanțelor, trebuie creată o procedură adecvată de autoevaluare pentru toți conducătorii responsabili. Ca rezultat, se poate obține un punct de pornire pentru un plan de acțiuni imediate întru remedierea neajunsurilor identificate.

Trei. Auditul extern, precum și cel intern sunt utile conducerii entităților, oferind posibilitatea de a urmări funcționarea ulterioară a sistemului de control intern și management.

Patru. În activitățile oricărei instituții supreme de audit, orientate spre stabilirea condițiilor de bază pentru o bună funcționare a managementului financiar, crearea și menținerea pe viitor a unui sistem de control financiar intern și audit intern modern, o importanță crucială îi revine suportului vizibil, sistematic și bine echilibrat din partea Parlamentului și Guvernului. Procesul de dezvoltare a culturii eficiente de responsabilitate este factorul cheie în stabilirea unei bune guvernări.

transparent and public process of reformation of the public financial management.

Researches proved that the imperfections described in the materials of the performance audits is merely a result of the fact that the public internal financial control system in the country encounters problems, and the lessons learned refer to the following:

First. The Parliament, the Government and the Court of Accounts are to differentiate between the individual and the institutional responsibility – the budget spenders must be made aware of the need to bear the responsibility for the performances / outcomes obtained and for the financial management and be held accountable for a wrong management.

Second. To begin with, an adequate procedure of self-assessment for all managers in charge should be established in close cooperation with the Central Harmonization Unit of the Ministry of Finance. As a result, a starting point can be obtained for a plan of immediate actions in order to remove the identified irregularities.

Third. The external audit, as well as the internal one, is useful to the entities management, providing the possibility to follow the further operation of the internal control and management system.

Fourth. A crucially important role in the activities of any supreme audit institution focused on the establishment of the basic conditions for a good operation of the financial management, on the establishment and further maintenance of a modern internal financial control and internal audit system belongs to the visible, systematic and well balanced support of the Parliament and the Government. The process of an efficient accountability culture development is the key factor in the establishment of good governance.

Bibliografie/Bibliography

1. Declarația de la Lima, elaborată de INTOSAI, adoptată la Congresul al IX-lea al acesteia din anul 1977.
2. Boulescu M., Ghiță, M., Mareș, V. „Fundamentele auditului”, București, Editura Didactică și Pedagogică, 2001.
3. Bodarev Pavel. Auditul financiar. Chișinău, Firma editorial-poligrafică „Tipografia Centrală”, 2003.- 296 p.
4. Standardele de audit ale INTOSAI, adoptate la Congresul al XIV-lea al INTOSAI din anul 1992, care a avut loc la Washington, actualizate în anul 1995.
5. Ghiță Marcel, Mareș Valerică. Auditul performanței finanțelor publice. București, Editura CECCAR, 2002.- 255 p.

VENITURILE PROPRII ALE AUTORITĂȚILOR PUBLICHE LOCALE DIN REPUBLICA MOLDOVA: TENDINȚE ȘI PERSPECTIVE

Eugenia CIUMAC, competitor, ASEM

Recenzent: Nadejda BOTNARI, dr. hab., conf. univ., ASEM

Deși, în perioada 2000-2009, veniturile totale ale bugetelor unităților administrativ-teritoriale (BUAT) au cunoscut, în mărime absolută, o tendință de permanentă creștere, deși, ponderea veniturilor proprii în structura veniturilor BUAT manifestă o evoluție de continuă reducere, indicând, prin aceasta, extinderea centralizării bugetare în RM. Impozitele și taxele locale, prin structura

OWN-SOURCE REVENUES OF LOCAL PUBLIC AUTHORITIES OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA: TRENDS AND PROSPECTS

Eugenia CIUMAC, PhD student, AESM

Reviewers: Nadejda BOTNARI, PhD, AESM

Whilst total revenues in budgets of administrative-territorial units (BATU) for the period of 2000-2009 were marked in absolute amount by the trend of permanent growth, the share of own revenues in the BATU revenues structure manifests evolution of continuing reduction, thus indicating expansion of budgetary centralization in the Republic of Moldova. Due to their structure and reduced

și randamentul lor fiscal redus, contribuie modest la autonomia financiară a administrației publice locale (APL) din Republica Moldova. Prin urmare, se impune întreprinderea unor măsuri de creștere a randamentului fiscal al impozitelor și taxelor locale.

Cuvinte cheie: bugete locale, venituri proprii, autonomie financiară locală, transferuri, impozite și taxe locale.

În cadrul politicii economice naționale, autoritățile locale ar trebui să fie asigurate cu dreptul la resurse proprii, care ar trebui să fie adecvate, și de care ar putea să dispună în mod liber, în exercitarea competențelor și responsabilităților lor, în limitele legii.

În mărime absolută, veniturile totale ale bugetelor unităților administrativ-teritoriale (BUAT) au cunoscut, în perioada aa.2000-2009, o tendință de permanentă creștere. În același timp, ponderea veniturilor BUAT în veniturile Bugetului Public Național (BPN) cunoaște evoluții fluctuante: de la 30,8%, în 2002, la 24%, în a.2008. Modificările structurale din cadrul BPN ar putea, parțial, explica această tendință.

În perioada aa.2005-2009, se observă reducerea continuă a ponderii veniturilor proprii în structura veniturilor BUAT, indicând prin aceasta extinderea centralizării bugetare în Republica Moldova.

În perioada analizată, se observă descreșterea ponderii veniturilor proprii ale BUAT de la 18,35%, în 2005, până la 9,93%, în 2009. Totodată, în aceeași perioadă, crește ponderea transferurilor în structura veniturilor bugetelor UAT (figura 1).

fiscal efficiency, local taxes and duties contribute modestly to financial autonomy of LPA's (local public authorities) of the Republic of Moldova. Therefore, it is required to undertake some measures to increase fiscal efficiency of local taxes and duties.

Keywords: local budgets, own revenues, local financial autonomy, transfers, local taxes.

Local authorities shall be entitled, within national economic policy, to have adequate financial resources of their own, of which they may dispose freely in exercising of their powers and responsibilities within legal limits.

In absolute amount, total incomes in budgets of administrative-territorial units (BATU) for the period of 2000-2009 were marked by a trend of permanent growth. At the same time, the share of BATU incomes in ones of the National Public Budget (NPB) was marked by fluctuating evolution: from 30.8% in 2002 to 24% in 2008. Structural modifications within the PNB frames could be explained partially by this trend.

For the period of 2005-2009, continuing reduction of earned incomes in the structure of BATU incomes is observed, thus indicating the extension of budgetary centralization in the Republic of Moldova.

For the analyzed period, decrease of earned incomes in BATU's is observed from 18.35% in 2005 to 9.93% in 2009. At the same time, share of transfers in the structure of ATU budgets was growing (Figure 1).

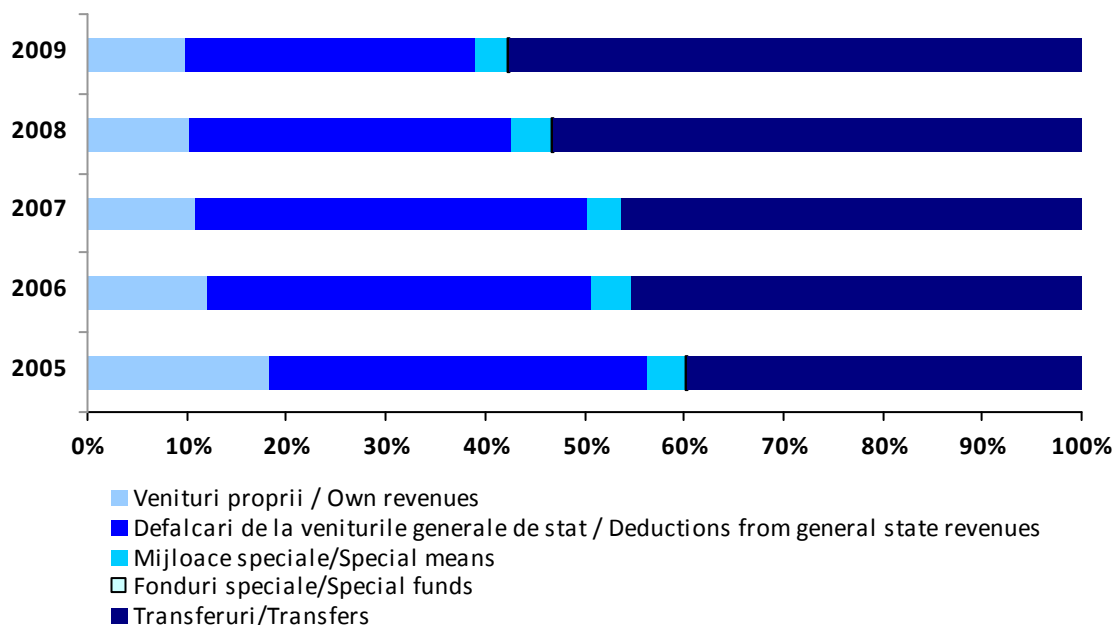

Fig. 1. Structura veniturilor bugetelor UAT, aa.2005-2009, în %/

Fig. 1. Structure of incomes of ATU budgets, 2005-2009, in %

Sursa: Elaborat în baza informației Ministerului Finanțelor./Source: Elaborated based on data of the Ministry of Finance.

Analiza structurii veniturilor proprii ale bugetelor UAT (figura 2) demonstrează, că ponderea cea mai mare este

Analysis of structure of earned incomes in the ATU's budgets (Figure 2) demonstrates that the biggest share

deținută de încasările din impozitul pe bunurile imobiliare (42%) și taxele locale (29%). La fel, menționăm, că structura veniturilor proprii este diferită în funcție de UAT.

appertains to collection of real estate tax (42%) and local duties (29%). At the same time, function of ATU, the structure of earned incomes, is different.

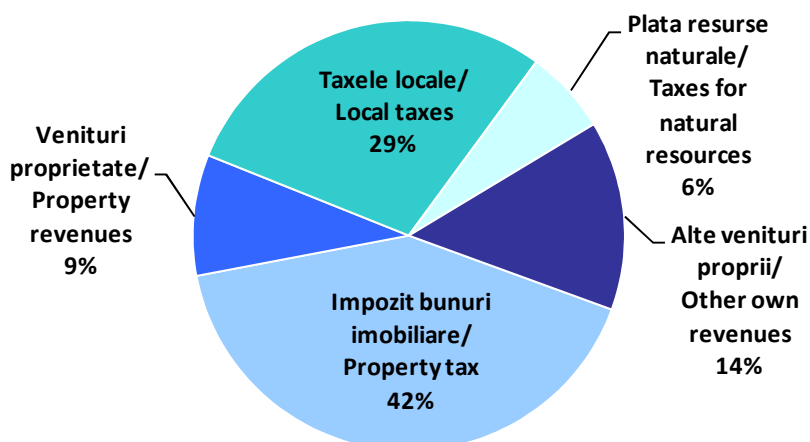

Fig. 2. Structura veniturilor proprii ale UAT, a.2008, în %/

Fig 2. Structure of own revenues of ATU, 2008, in %

Sursa: Elaborat în baza informației Ministerului Finanțelor, Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova./Source: Elaborated based on data of the Ministry of Finance, National Statistics Bureau of the Republic of Moldova.

În continuare, vom examina fiecare impozit și taxă locală din portofoliul fiscal al APL din Republica Moldova prin prisma gradului de autonomie locală a APL, la stabilirea acestora.

1). *Impozitul pe bunurile imobiliare.* Conform Codului fiscal (CF), impozitul pe bunurile imobiliare este „impozit local, care reprezintă o plată obligatorie la buget, de la valoarea bunurilor imobiliare”. CF stabilește cota maximă a impozitului („cota ad valorem în procente din baza impozabilă a bunurilor imobiliare, stabilită în CF, care poate să difere de cota concretă a impozitului”. Totodată, conform CF, autoritatea APL poate stabili cota concretă a impozitului („cota ad valorem în procente din baza impozabilă a bunurilor imobiliare, stabilită de către autoritatea reprezentativă a APL, la adoptarea bugetului UAT respective”). Codul fiscal, prin articolul 283, prevede scutirile de impozit. De asemenea, CF reglementează scutirea de impozit acordată de autoritățile APL.

Figura 3 demonstrează, că, *deși, în structura veniturilor proprii, impozitul pe bunurile imobiliare are cea mai mare contribuție, totuși impactul acestuia asupra autonomiei financiare a APL este modest.*

Conform art. 10 din Legea privind finanțele publice locale, „cu excepția taxelor locale, aplicate în condițiile legii de către consiliile locale, încasărilor de mijloace speciale, obținute din executarea lucrărilor, prestarea serviciilor sau din alte activități, desfășurate contra plată de către instituțiile publice, finanțate de la buget și transferurilor de la alte bugete, se prognozează baza fiscală a fiecărei unități administrativ-teritoriale”, baza fiscală fiind considerată la calcularea transferurilor fondului de susținere financiară a UAT. Prin urmare, APL este destimulată să administreze eficient acest impozit pentru a crește suma transferurilor.

În plus, Codul fiscal, la art. 283, prevede 27 de cazuri, în care este aplicată scutirea de impozitul pe bunurile

Further, every tax and local duty in fiscal portfolio of LPA (local public administration) of the Republic of Moldova will be examined from the point of view of the degree of LPA local autonomy in their establishment.

1) *Real estate tax.* Under Fiscal Code (FC), real estate tax is the „local tax representing obligatory payment to the budget from the real estate value”. FC establishes maximum rate of a tax („ad valorem rate in percentage of tax base of real estate established in FC that can differ from specific tax rate”). At the same time, under FC, LPA authority can establish specific rate of tax („ad valorem rate in percentage of tax base of real estate established by the representative authority of LPA at adoption of a budget of the respective ATU”). Article 283 of the Fiscal Code provides exemptions from taxes. At the same time, FC regulates tax exemption granted by LPA authorities.

Figure 3 demonstrates that, *despite the modest impact of real estate tax on LPA's financial autonomy, it constitutes the biggest contribution in the structure of earned incomes.*

Under art.10 of the Law on local public finances, „tax base of every administrative-territorial unit, except local taxes applied in accordance with legislation by local councils, proceeds of special means from performance of works, provision of services and other activities performed for payment by public institutions funded from the budget and transfers from other budgets, is predicted”; this tax base is taken into consideration in calculation of transfers from the fund of ATU's financial support. Thus, for the sum of transfers to be increased, LPA's are not interested in efficient administration of this tax.

Besides, art. 283 of the Fiscal Code provide 27 cases when exemption from real estate tax is applied (without

imobiliare (fără a compensa APL neîncasarea sumelor ratate), și 3 cazuri, în care APL acordă scutirea respectivă.

reimbursement of LPA's for the non-receipt of lost sums) and 3 cases when respective exemption is granted to LPA's.

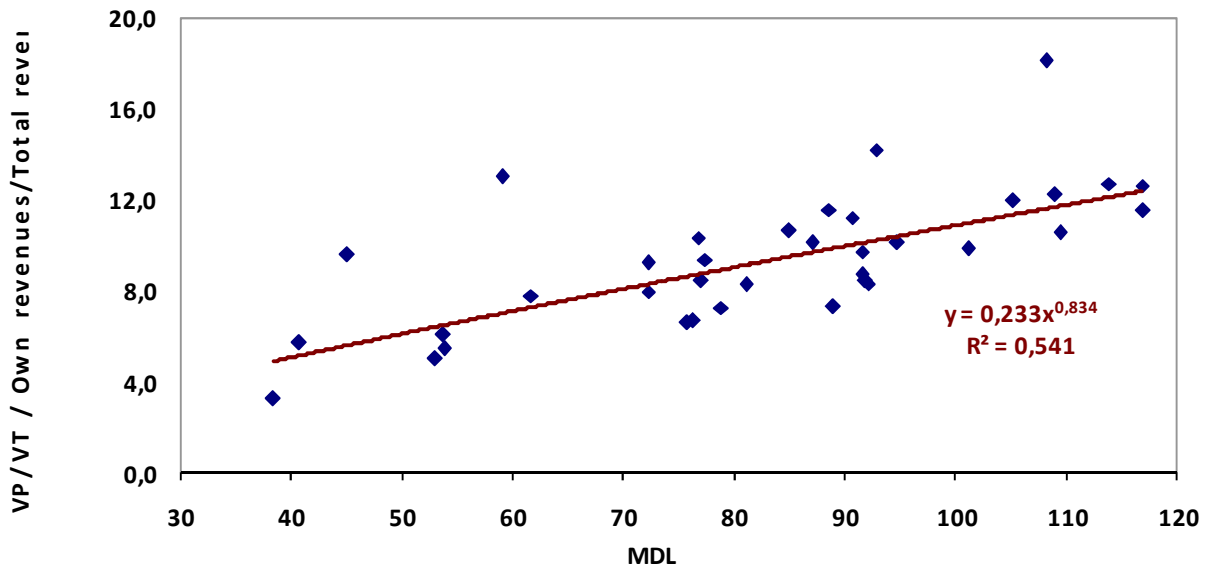

Fig. 3. Impozitul pe bunurile imobiliare pe locuitor, nivelul UAT2, în MDL/

Fig. 3. Property tax per capita, ATU2 level, in MDL

Sursa: Elaborat în baza informației MF, BNS al RM/Source: Elaborated based on data of the MF, NSB of the RM.

Eludarea fiscală, din cauza multiplelor facilități și înlesniri nejustificate, conduce la restrângerea bazei fiscale, micșorarea veniturilor locale proprii și la erodarea echității fiscale, prin favorizarea nemotivată a unor agenți economici în impunere. În aceeași ordine de idei, APL nu dispun de drepturi legale și pârghii reale pentru influențarea contribuabililor în vederea asigurării oportunității și plenitudinii achitării impozitelor și taxelor locale.

Totodată, randamentul fiscal al impozitelor și taxelor locale este puternic afectat și de nivelul scăzut de dezvoltare economică în Republica Moldova.

În acest sens, se impune întreprinderea unor măsuri de creștere a randamentului fiscal al acestui impozit, inclusiv, prin reconsiderarea scutirilor aferente acestui impozit, pentru a limita, pe cât este de posibil, numărul acestora, precum și măsuri de stimulare a APL în administrarea eficientă a acestui impozit. Aceste constatări sunt valabile și pentru celelalte impozite locale.

II). *Taxele locale. Legislația fiscală a Republicii Moldova nu conține o definiție explicită pentru noțiunea de impozit și taxă locală.* Articolul 6 al Codului fiscal nr. 1163-XIII din 24.04.1997 definește impozitul ca „o plată obligatorie, cu titlu gratuit, care nu ține de efectuarea unor acțiuni determinate și concrete de către organul împuternicit sau de către persoana cu funcție de răspundere a acestuia, pentru sau în raport cu contribuabilul, care a achitat această plată”. La rândul ei, taxa este „o plată obligatorie, cu titlu gratuit, care nu este impozit”. În același timp, art. 288 al titlului VII al CF definește taxa locală drept „o plată obligatorie, efectuată la bugetul unității administrative-teritoriale”, pentru ca, în articolul 289, să fie prezentată componența sistemului de taxe locale.

Fiscal circumvention by the reason of multiple facilitations and unjustified easements results in restriction of tax base, decrease of earned local incomes and erosion of fiscal equality due to unreasonable favouring in taxation of some economic agents. In just the same way, LPA's had no legal rights and real leverage to influence taxpayers in order to provide opportunities and completeness of payment of taxes and local duties.

At the same time, fiscal efficiency of local taxes and duties is also affected strongly by the low level of economic development of the Republic of Moldova.

In this sense, it is required to undertake some measures to increase fiscal efficiency of this tax, including reconsideration of exemptions inherent to this tax, in order to limit as much as possible their number and to motivate LPA's in its efficient administration. These conclusions are valid and for other local duties, as well.

II) Local duties. Fiscal legislation of the Republic of Moldova contains no explicit definition for the notion of local tax and duty. Article 6 of the Fiscal Code, no. 1163-XIII of 24.04.1997, defines this tax as an „obligatory payment of gratuitous nature being not related to certain and specific actions performed by competent authority or its official in favour of or with regard to taxpayer this payment is made by”. In its turn the duty is an „obligatory payment of gratuitous nature, which is not a tax”. At the same time, art. 288, Title VII, FC, defines local duty as an „obligatory payment to the budget of administrative-territorial unit”, since composition of the system of local duties is presented in article 289.

FC establishes maximum tax rate for local duties

Astfel, CF stabilește cota maximă a taxei locale („cota ad valorem în procente din baza impozabilă a obiectului impunerii ori suma absolută”). Totodată, autoritățile APL pot stabili o cotă fixă a taxei locale („cota ad valorem în procente din baza impozabilă a obiectului impunerii ori suma absolută, stabilită de autoritatea APL la adoptarea bugetului UAT respective, dar care nu poate fi mai mare decât cota maximă, stabilită conform CF”).

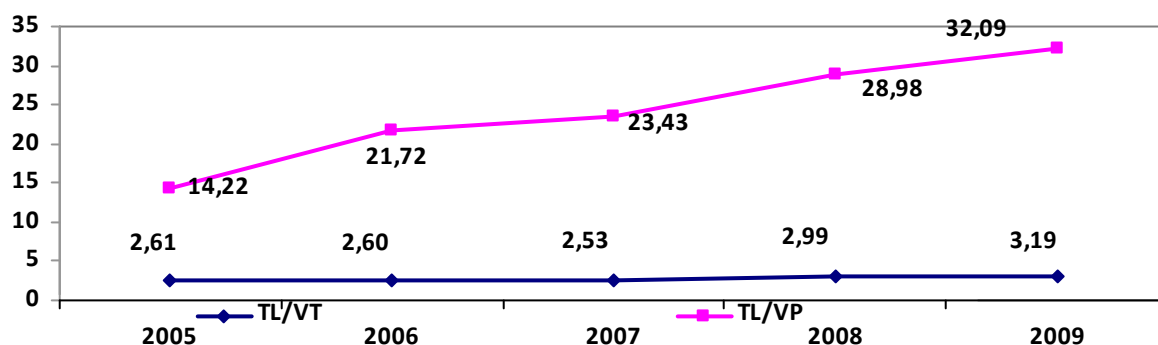
În ceea ce privește taxele locale, CF determină procedura și principiile stabilirii, modificării și anulării taxelor locale, cotele maxime ale acestora, modul lor de plată, criteriile de acordare a înlesnirilor fiscale.

Sistemul actual de taxe locale nu este eficient din două considerente: taxele încasate dețin o pondere nesemnificativă în totalul veniturilor BUAT (2,5-3,2%), evoluția căreia manifestă o tendință de reducere a creșterii, cel puțin, în perioada analizată (figura 4). Singura taxă, care, în perioada aa.2005-2009, a manifestat o dinamică pozitivă, a fost taxa de amplasare a publicității (de la 1,5%, în a.2005, până la 11,19%, în a.2009).

(„ad valorem rate in percentage of tax base of taxable object or absolute sum”). At the same time, LPA's authorities can establish specific rate of a local duty („ad valorem rate in percentage of tax base of taxable object or absolute sum established by the LPA authority at adoption of budget of the respective ATU, which, however, cannot be larger than the maximum rate established under FC”).

With regard to local duties, FC determines procedure and principles of establishment, modification and cancellation of local duties, their maximum rates, mode of payment, granting criteria for fiscal easements.

Actual system of local duties is inefficient by two considerations: its share in the total incomes of the BATU is insignificant (2.5 - 3.2%) and manifests a trend of no growth, at least for the analyzed period (Fig. 4). For the period of 2005-2009, advertising tax was the only one that manifested positive dynamic (from 1.5% in 2005 to 11.19% in 2009).

Fig. 4. Evoluția taxelor locale ca pondere în veniturile totale și veniturile proprii ale UAT, în %/

Fig. 4. Evolution of local taxes as a share in total revenues and own revenues of ATU, in %

Sursa: Elaborat în baza informației MF. / Source: Elaborated based on data of the MF.

Analiza structurii sistemului de taxe locale (TL) din Republica Moldova demonstrează, că, din 12 taxe locale, în a.2009, cele mai mari încasări au fost generate de taxa pentru unitățile comerciale și/sau de prestări servicii de deservire socială (44,14% din structura TL), taxa pentru amenajarea teritoriului (12,75%), taxa de piață (12,62%), taxa de amplasare a publicității (11,19%) și taxa pentru prestarea serviciilor de transport auto de călători (10,03%). În același timp, cele mai mici venituri au fost generate de taxa de la posesorii de câini (0%), taxa de organizare a licitațiilor și loteriilor pe teritoriul UAT (0,3%), taxa balneară (0,38%), taxa de aplicare a simbolicii locale (0,38%), taxa pentru parcare (1,66%).

Situația este și mai nefavorabilă la nivelul UAT1, unde, cel mult, se încasează 2-3 taxe, acestea fiind extrem de reduse.

Randamentul fiscal redus al taxelor locale condiționează contribuția, practic, neglijabilă a acestora la autonomia financiară a APL.

Analizând funcționarea legislației fiscale, la nivel local, constatăm existența unui șir de probleme cu impact negativ asupra administrării fiscale la nivelul UAT:

- asigurarea logistică neadecvată a percepturii fiscale,

Analysis of structure of the system of local duties (LD) of the Republic of Moldova demonstrates that the biggest proceeds, among 12 local duties, were generated in 2009 by the following ones: tax for commercial entities and/or entities providing social services (44.14% of LD structure); tax for amenities (12.75%); market charge (12.62%); advertising tax (11.19%); and tax for provision of passenger transportation services (10.03%). At the same time, smallest revenues were generated by the following duties: tax imposed on dog owners (0%); tax for arrangement of auctions and lotteries at the ATU territory (0.3%); spa tax (0.38%); tax for application of local symbols (0.38%); parking tax (1.66%).

When ATU1 level is considered, where at most 2-3 taxes are collected and this generates extremely reduced proceeds, situation is more unfavourable.

Reduced fiscal efficiency of local duties results in that their contribution in LPA's financial autonomy is practically negligible.

Analyzing functioning of fiscal legislation at local level, a whole number of problems with negative impact on fiscal administration at the ATU level is stated:

lipsa tehnicii de calcul în majoritatea UAT de nivelul întâi. Aceste lipsuri nu permit evidența strictă și zilnică a încasării impozitelor de la persoanele fizice din UAT;

- lipsa legăturii informaționale unice. Asigurarea informațională slabă a APL nu permite intervenția operativă în procesul de administrare a taxelor și impozitelor locale;

- lipsa, în cadrul APL, care, conform Legii privind finanțele publice locale, sunt responsabile de colectarea impozitelor și taxelor locale, a unor pârghii reale, prin care agenții economici să fie influențați să achite la timp impozitele și taxele locale.

În acest context, se impune proiectarea și definirea unor mecanisme concrete de stimulare a agenților economici în achitarea la timp a impozitelor și taxelor locale.

III). *Taxele pentru resursele naturale* sunt reglementate de titlul VIII al Codului fiscal nr. 1163-XIII din 24 aprilie 1997. Taxele pentru resursele naturale reprezintă o componentă a sistemului de impozite și taxe locale (pentru nivelul II al administrației publice locale: raioane, mun. Chișinău și mun. Bălți, unitatea teritorială autonomă cu statut juridic special – Găgăuzia).

Articolul 300 al CF prevede, că sistemul taxelor pentru resursele naturale include:

- taxa pentru apă;
- taxa pentru efectuarea prospecțiilor geologice;
- taxa pentru efectuarea explorărilor geologice;
- taxa pentru extragerea mineralelor utile;
- taxa pentru folosirea spațiilor subterane în scopul construcției obiectivelor subterane, altele decât cele destinate extracției mineralelor utile;
- taxa pentru exploatarea construcțiilor subterane în scopul desfășurării activității de întreprinzător, altele decât cele destinate extracției mineralelor utile;
- taxa pentru lemnul eliberat pe picior.

Contribuția plății pentru resursele naturale, la asigurarea autonomiei publice locale este de asemenea modestă (figura 5).

- poor tax collector logistics; absence of calculation equipment in the majority of ATU's of first level. These shortcomings prevent strict accounting and, presently, tax collection from private persons in ATU's;

- there is not common informational communication. Poor informational support of LPA's does not permit them to intervene operatively in the process of administration of local taxes and duties;

- the LPA, that one responsible for collection of local taxes and duties under the Law on local public finances, possess with no real leverage causing economic agents to pay local taxes and duties in a timely manner.

In this context, it is required to design and develop specific mechanisms motivating economic agents to pay local taxes and duties in timely manner.

III) *Taxes for natural resources* are regulated under Title VIII of the Fiscal Code, no. 1163-XIII of April 24, 1997. Taxes for natural resources represent component part of the system of local taxes and duties (for the II level of local public administration: districts, municipalities of Chisinau and Balti, autonomic territorial unit with special legal statute – Gagauzia).

Article 300 of FC provides that system of charges for natural resources includes:

- duty for water;
- duty for performance of geological prospecting works;
- duty for performance of geological exploration works;
- duty for extraction of useful minerals;
- duty for the use of sub-terrain spaces for construction of sub-terrain facilities, other than ones intended for extraction of useful minerals;
- duty for operation of sub-terrain facilities, other than ones intended for extraction of useful minerals in order to perform entrepreneurial activity;
- duty for standing timber.

Contribution of payments for natural resources into provision of local public autonomy is modest as well (Figure 5).

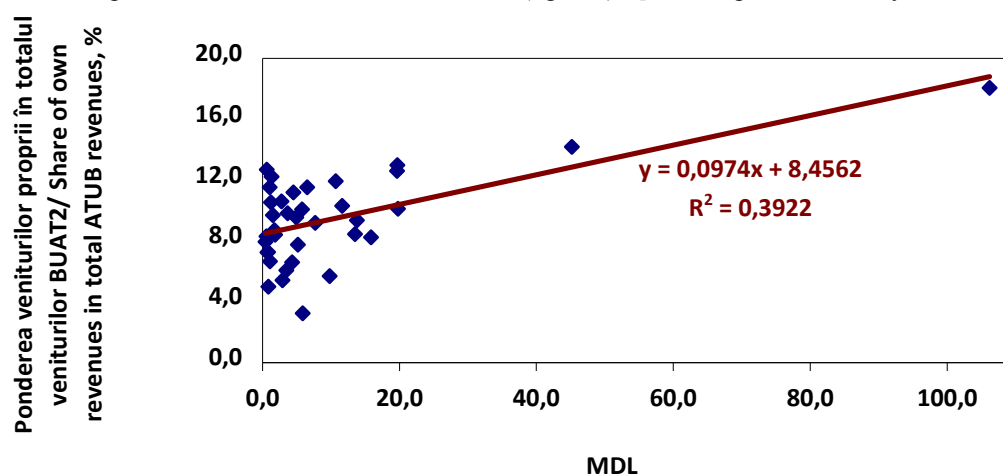

Fig. 5. Plata pentru resursele naturale pe locuitor, nivelul UAT2, în MDL/

Fig. 5. Payments for natural resources per capita, ATU2 level, in MDL

Sursa: Elaborat în baza informației Ministerului Finanțelor, BNS al RM./Source: Elaborated based on data of the Ministry of Finance, National Statistics Bureau of the Republic of Moldova.

IV). *Impozitul privat*. Capitolul II "Reglementări specifice" ale Legii bugetare anuale (Legea bugetului de stat pe 2010), în articolul 11, reglementează impozitul privat, acesta reprezentând "o plată unică, ce se percepe la efectuarea tranzacțiilor cu bunuri de proprietate publică în procesul privatizării, indiferent de tipul mijloacelor folosite". Cota impozitului privat constituie 1% din valoarea de achiziție a bunurilor de proprietate publică, supuse privatizării, inclusiv, din valoarea acțiunilor supuse privatizării. Impozitul privat se achită până la semnarea contractului de vânzare-cumpărare și se virează la bugetul de stat sau la bugetul unității administrativ-teritoriale, în funcție de apartenența bunului.

V). *Taxa pentru patenta de întreprinzător*. Taxa pentru patentă este reglementată prin Legea cu privire la patenta de întreprinzător nr. 93 din 15.07.1998. Potrivit acestei legi, „impunerea fiscală a titularului patentei se efectuează sub formă de taxă pentru patentă, care include impozitul pe venit, taxele pentru resursele naturale, taxa pentru unitățile comerciale și/sau unitățile de deservire socială, taxa pentru amenajarea teritoriului”. [http://md/324836/http://md/324836/Taxa lunară pentru patentă](http://md/324836/http://md/324836/Taxa%20lunar%C3%A2%20pentru%20paten%C5%A2a) este prevăzută în anexa la Legea cu privire la patenta de întreprinzător și se percepe în cuantumul, stabilit pentru localitatea unde se va desfășura activitatea de întreprinzător. Taxa pentru patentă se achită la contul bugetului local, odată cu primirea patentei, în cuantum corespunzător termenului minim de valabilitate a patentei.

Concluzii. Reieșind din analiza efectuată, considerăm, că următoarele soluții ar contribui la creșterea veniturilor proprii ale administrațiilor publice din Republica Moldova:

- Creșterea randamentului fiscal al impozitelor și taxelor locale, inclusiv, prin creșterea eficienței administrării acestora, reconsiderarea sistemului de facilități fiscale, proiectarea și definirea unor mecanisme concrete de stimulare a agenților economici în achitarea la timp a impozitelor și taxelor locale. Reconsiderarea cotei maxime a taxei pentru unitățile comerciale în cazul orașelor învecinate cu mun. Chișinău.

- Studiile, realizate de CDLP (Comitetul permanent al CE pentru democrație locală și regională), arată că autoritățile locale și regionale dispun de autonomie financiară mai mare în țările, în care acestea primesc o cotă din încasările din impozitul pe venit și toate veniturile colectate din impozitul pe teren și clădiri. În acest context, pentru a crește autonomia financiară APL din Republica Moldova, la colectarea impozitului pe venitul persoanelor fizice, este rațional să fie utilizat principiul impunerii în conformitate cu locul de reședință a subiectului impozabil.

- Elaborarea metodologiei de evaluare obiectivă a bazei fiscale a UAT și optimizarea cotelor impozitelor și taxelor, colectate de APL în vederea majorării veniturilor publice în bugetele locale.

- Alocarea competențelor APL în ceea ce privește stabilirea cotelor și bazei impozabile, în cazul impozitelor și taxelor locale.

- Proiectarea unor mecanisme stimulatorii pentru APL în scopul extinderii bazei fiscale.

VI). *Private tax*. Article 11, Chapter II "Specific Regulations", the Law on annual budget (Law on the state budget for the year of 2010) regulates private tax representing it as a „lump sum payment collected during transactions with property in public ownership in the process of privatization, irrespective of the type of means used for this purpose”. Private tax is established at the rate of 1% of the purchase value of property in public ownership subjected to privatization. Private tax is paid prior signing of sales contract and is turned to the state budget or budget of an administrative-territorial unit depending on the property ownership.

VII). *Duty for entrepreneurial patent*. Duty for the patent is regulated under the Law on entrepreneurial patent, no. 93 of 15.07.1998. Under this law, „taxation of the patent owner is performed in the form of a duty for the patent, which includes income tax, duties for natural resources, tax for commercial entities and/or entities providing social services, tax for territorial amenities”. [http://md/324836/http://md/324836/Monthly charge for a patent](http://md/324836/http://md/324836/Monthly%20charge%20for%20a%20patent) is provided in annex to the Law on entrepreneurial patent and is collected in amount established for locality, where entrepreneurial activity is performed. Duty for a patent is paid to the account of local budget an amount corresponding to the minimum term of patent validity and following the receipt of a patent.

Conclusions. Based on the performed analysis, we consider that the following solutions would help increase the own-source revenues of local public authorities of the Republic of Moldova:

- Growth of local fiscal tax outturn including through increase of efficient administration of local taxation, redesigning the system of fiscal incentives, elaboration and implementation of certain concrete mechanisms for economic agents' stimulation to timely pay local taxes. Redesigning the maximum rate of the commercial entities tax for towns-satellites of Chisinau municipality.

- Studies carried out by the Permanent Committee of the CE for local and regional democracy demonstrate that local and regional authorities have a larger financial autonomy in the countries where they receive a share from income tax as well as all revenues collected from land and real estate taxes. In this context, in order to increase LPAs financial autonomy in income tax collection in Moldova it is rational to use the principal of taxation in accordance with the place of residence of the taxpayers.

- Elaboration of the methodology of impartial evaluation of ATU fiscal base and optimization of the tax rates and taxes collected by LPA aiming at increasing public revenues in local budgets

- Competencies allocation for LPAs what concerns establishing tax rates and tax base for local taxes

- Designing of stimulating mechanisms to extend local fiscal base.

Bibliografie/Bibliography

1. Legea nr.397-XV din 16 octombrie 2003 privind finanțele publice locale.
2. Codul fiscal al Republicii Moldova nr.1163-XIII din 24 aprilie 1997.
3. Legea bugetului de stat pe 2010.
4. Recommendation Rec(2005)1 of the Committee of Ministers to member states on the financial resources of local and regional authorities.
5. Carta europeană a autonomiei locale.

**PIAȚA DE ASIGURĂRI ÎN CADRUL
MANAGEMENTULUI PERFORMANT***Angela MAGLA, drd., UTM**Recenzent: Gheorghe ILIADI, dr. hab., IEFS*

În acest articol autorul analizează procesul de naștere al asigurărilor în mai multe țări ale lumii și la fel și în RM. Acest proces a apărut obiectiv din necesitatea oamenilor de a se proteja mai ușor de riscuri. În acest context oamenii au conștientizat necesitatea de a participa la crearea unor fonduri care le-ar compensa daunele probabile. Cele mai răspândite forme de asigurare sunt cele facultative (benevole) și cele prin efectul legii (obligatorii). În RM piața asigurărilor a început să se constituie în anii 90 ai secolului al XX-lea. În prezent în RM activează mai multe companii de asigurări. Autorul analizează politica de investiții în companiile de asigurări din Republica Moldova, propunând mai multe măsuri de diminuare a riscului în procesul de plasare a capitalului disponibil.

Cuvinte cheie: asigurare de viață, asigurare auto, asigurare (facultativă) benevolă, asigurare prin efectul legii (obligatorie), fond mutual, investiție, instrumente financiare, riscuri în asigurări.

Noțiunea generală de asigurare prevede o măsură luată de cei interesați pentru conservarea contravalorii bunurilor pe care le posedă, pentru ocrotirea persoanelor fizice în cazul diminuării sau pierderii capacității de muncă datorită unor boli, accidente sau atingerii unei anumite limite de vârstă, precum și pentru apărarea unor drepturi supuse, eventual, pierderii.

În procesul activității economice persoanele fizice și persoanele juridice sunt amenințate de anumite riscuri. Astfel apare necesitatea obiectivă de a crea anumite fonduri din care se compensează daunele și se satisfac și alte cerințe economico-financiare probabile, imprevizibile.

Orice fel de asigurare presupune existența unei garanții în cazul realizării unui anumit risc. Nu poate exista vreo asigurare fără prezența unui sau a mai multor riscuri.

Prin urmare, asigurarea este o relație economică și o operație financiară ce ia naștere fie direct prin efectul legii sau pe bază de contract, prin care asiguratorul se obligă să plătească asiguratului, în schimbul primei de asigurare, despăgubirea sau suma

**THE INSURANCE MARKET IN
PERFORMANCE MANAGEMENT***Angela MAGLA, PhD student, UTM**Reviewer: Gheorghe ILIADI, PhD, IEFS*

In this article the author examines the rise of several insurance in many countries of the world and also in Moldova. This objective arose from the people need to protect themselves easier from risks. In this context, people have realized the need to participate in the creation of funds which would offset the likely damage. The most common forms of insurance are optional (voluntary) and by law (obligatory). In Moldova, the insurance market began to form itself in the 90' of the twentieth century. Currently, there are working 24 insurance companies in Moldova. The author analyzes investment policy of insurance companies in Moldova, proposing several risk mitigation measures in capital placement available.

Keywords: life insurance, auto insurance, insurance (optional) voluntary insurance, insurance through effect law (obligatory), mutual fund, investment, financial instruments, insurance risks.

General concept of insurance provides a measure of the interest for the conservation value of goods they have, to protect individuals in a reduction or loss of working capacity due to illness, accident or reaching a certain age limit, also defending rights.

The economic process and legal persons are threatened by certain risks. An objective necessary was to create certain funds that compensate the damage and satisfy other unpredictable economic and financial requirements.

Any kind of insurance requires certain guarantees in case of a certain risk. There can be no assurance without the presence of a risk.

Therefore, insurance is an economic relationship and a financial operation which arises either directly by law or contract whereby in which insurer undertakes in return to premium insurance to pay compensation or amount to insured people.

¹ Citat după Decebal Manole BOGDAN, *Controlul în Asigurări, Cluj-Napoca, 2005*, pag. 13.

asigurată.

În organizarea și apărarea vieții lor, în procesul producerii bunurilor materiale, precum și în desfășurarea altor activități, oamenii s-au aflat și încă se află într-o luptă continuă cu unele forțe ale naturii, care pot împiedica desfășurarea normală a procesului de producție, dezvoltarea continuă a producției și progresul societății. Crearea bunurilor materiale necesare oamenilor presupune raporturi permanente de intercondiționare între oameni, pe de o parte și între om și natură, pe de altă parte. Diferite fenomene imprevizibile și distructive ale naturii au avut și au încă influențe dăunătoare asupra valorilor materiale create de munca oamenilor și asupra vieții acestora aducând mari prejudicii societății. Calamitățile naturii cum sânt: ploile torențiale, inundațiile, alunecările de terenuri, prăbușirile și cutremurele de pământ, furtunile, grindina, înghețul, seceta, incendiile, trăsnetul, explozia etc. pot aduce prejudicii materiale economiei naționale și cetățenilor.

Cunoscând toate aceste primejdii, societatea omenească a folosit diverse căi și metode de apărare, a utilizat diferite mijloace pentru a preveni și contracara prejudiciile provocate de fenomenele naturii și de accidente, refacerea bunurilor distruse și reluarea normală a procesului economico-social.

Pentru prevenirea, limitarea, combaterea și mai ales pentru compensarea daunelor, persoanele fizice și juridice își pot constitui singure, din resursele lor, unele rezerve materiale și bănești. Mărimea acestor rezerve trebuie să fie egală cu valoarea bunurilor pe care le posedă, ceea ce este aproape imposibil de realizat pentru fiecare persoană fizică și juridică. Această cale este puțin eficace deoarece daunele pot surveni cu mult timp înainte de constituirea propriilor rezerve, iar efortul pentru acumularea acestora este mult prea mare.

Asigurările pot să fie clasificate după diverse criterii:

a) după ramura (domeniul) la care se referă există asigurări:

- de bunuri din țară și externe;
- de persoane;
- de răspundere civilă.

b) în funcție de felul obiectelor asigurate:

- de mijloace fixe (clădiri, instalații, mașini și utilaje, mijloace de transport etc.) din sfera productivă și din cea neproductivă, care aparțin unităților și organizațiilor cooperatiste, obștești și cetățenilor;

- de mijloace circulante și de circulație (materii prime, materiale, producție neterminată, semifabricate, diferite culturi agricole, produse finite în depozit, mărfuri în expediție etc.) aflate la unitățile și organizațiile cooperatiste și obștești;

- privind mobilierul și alte obiecte de uz casnic, proprietate a persoanelor fizice;

- animalelor care aparțin unităților cooperatiste și cetățenilor;

- autovehiculelor proprietate de stat, cooperatistă și personală;

- de persoane;

- de răspundere civilă.

c. din punct de vedere al riscurilor există asigurări:

- împotriva ploilor torențiale, a grindinii, înghețului, furtunii, inundațiilor, trăsnetului, exploziei, incendiului, uraganelor, alunecărilor, prăbușirilor și cutremurelor de pământ, accidentelor provocate în timpul transportului de derapări, răsturnări, ciocniri, căderi sau altele, contra bolilor, împotriva evenimentelor ce pot surveni în viața persoanelor (accidente, îmbolnăviri, deces), pentru prejudiciile provocate terțelor persoane fizice ca urmare a unor accidente de autovehicule etc.

In organizing and defending their lives in the process of producing material goods and other activities, people have been and still are in a fight with some natural forces that prevent normal production process, development of production and society progress. Creating material goods involves always some relations between people and nature. Different unpredictable and destructive phenomena of nature exercise harmful influence on property values created by people, bringing great harm to society. Natural disasters such as: torrential rains, floods, landslides, collapses and earthquakes, storms, hail, frost, drought, fire, lightning, explosion, etc. These all can harm national economy and also the citizens.

Over time recognizing these dangers, human society has used different ways and methods to protect and defense, to prevent and counteract the damage caused by accidents and natural phenomena, and restore destroyed property.

To prevent, control and especially compensate the damages, natural and legal persons can build themselves some material and monetary reserves. Size of these reserves should be equal to the assets that it owns, which is practically almost impossible for each individual and entity. This way is less effective because damage can occur before creating their establishment of reservations, and the effort to train these reserves is too high.

Insurance can be classified according to various criteria:

a) after the covered branch (area) there are:

- national and foreign goods;
- persons;
- civil liability.

b) depending on insured items:

- fixed assets (buildings, equipment, machinery, vehicles etc.); from productive and the unproductive units owned by cooperative, public and citizens organizations;

- assets of capital and circulation (raw materials, finished products warehouse, shipping goods, etc.), available to cooperatives and public establishments;

- the furniture and other household items owned by individuals;

a. Cooperative, personal and state ownership vehicles;

- persons;
- civil liability.

c) from point of view terms risk are:

- against torrential rain, hail, frost, storm, floods, hurricanes, landslides, collapses and earthquakes, lightning, explosion, fire, damage caused during carriage sliding, overturning, collisions, falls and other accidents, against illness, disease outbreaks against events that may occur in lives people (accidents, sickness, death), for damages caused to third persons as a result of car accidents, etc.

d) from the territorial area scope are:

- internal;
- external (foreign currency).

e) determined by the nature of the relationship between

d) după sfera de cuprindere în profil teritorial avem asigurări:

- interne;
- externe (în valută).

e) după natura raporturilor care se stabilesc între asigurat și asigurator avem:

- **asigurări directe**, în care raporturile juridice de asigurare între asigurați și asiguratorii se stabilesc nemijlocit prin lege sau contract;

- **asigurări indirecte** (reasigurări), în care raporturile juridice de asigurare se stabilesc între două organizații de asigurare, una apărând în calitate de *reasigurat* și alta în calitate de *reasigurator*.

f) după modul de înfăptuire există asigurări:

- prin efectul legii (obligatorii);
- facultative (contractuale, benevole).

Istoria asigurărilor arată că acest fenomen a apărut din necesitățile umane. La început omul a suportat singur pagubele. Primele documente care ne vorbesc despre existența acestui fenomen sunt găsite în Egiptul Antic scrise în urmă cu peste 6 500 ani. Este semnificativ faptul că cointereseți în apariția fenomenului de asigurare au fost grupurile de oameni expuși la riscuri și anume, cioplitorii în piatră, care erau supuși, în deosebi, la riscuri de accidente.

La început, asocierea s-a făcut fără a exista o formă de reglementare și de organizare scrisă, mecanismul de întraajutorare era transmis prin viu grai între generații de membri ai colectivității. Pe măsură ce societatea a evoluat au fost primite legi reglementare privind asigurările.

Modalitatea de asigurare consta în constituirea unor fonduri mutuale de ajutorare care prevedeau acoperirea pagubelor care puteau să se ivească.

Studiile efectuate în istoria pieței asigurărilor¹, concluzionează că societățile de asigurare au avut o dezvoltare exponențială. Dacă la începutul secolului XIX-lea, existau doar 30 societăți de asigurare, 14 în Anglia, 5 în Statele Unite ale Americii, 3 în Germania, 3 în Danemarca, 2 în Franța, și câte una în Olanda, Elveția și Austro – Ungaria, după aproape 50 de ani numărul acestora era de 306 repartizate în 14 țări. După un secol, în jurul anului 1900 au fost 1.272 societăți de asigurare în 26 de țări, iar zece ani mai târziu, 2540 – în 71 de țări. În anul 1969, din cele 9700 de instituții și întreprinderi de asigurare dispersate în 71 țări, 62% vindeau asigurări de bunuri, 27% au fost profilate pe asigurări de viață și 11% practicau asigurări de toate tipurile. Astfel piața de asigurări a luat amploare în toată lumea.

Dezvoltarea pieței de asigurări în Republica Moldova.

Piața asigurărilor în RM după independență începe să se constituie la începutul anilor 90. Astfel pe parcursul anului 1991 au fost organizate primele companii de asigurare în RM:

1. QBE ASITO SA (11.07.91);
2. ORATEH SRL (19.08.91);
3. AELITA SRL (12. 11.91).

În anii ce-au urmat numărul companiilor de asigurări în Republica Moldova a crescut considerabil. Mai jos prezentăm evoluția pieței de asigurări în republica Moldova în perioada anilor 1991-2002, evoluția exprimată prin creșterea numărului de organizații de asigurări.

the insured and the insurer:

- Direct, the insurance legal relationship between the insured and insurers are established directly by law or contract;

- Indirect (reinsurance), in which legal relationship will be established between two insurance organizations, appearing as: *reassured* and another as *reinsurance*.

f) way of carrying out:

- by law (mandatory);
- voluntary (contractual, voluntary).

Insurance history shows that this phenomenon occurred from human needs. For the first time man suffered damage. First documents that tell us about the existence of this phenomenon are found in ancient Egypt written more than 6500 years ago. A significant interested in this phenomena of insurance were groups of people that were at risks, like: people that work in stone carvers that were subjected to the risks of accidents.

The association for the first time has been form without a special regulation and this mechanism was transmitted orally between community generations of members. Through time society has evolved and was adopted a regulatory law in insurance.

The insurance method consists of mutual funds creation, which provides aid to cover a damage that could arise.

Through the history of insurance market, the studies conclude that insurance companies have had exponential growth. In the early nineteenth century, there were only 30 insurance companies, in England-14, in the United States of America-5, in Germany-3, in Denmark-3, in France-2, one in the Netherlands; after nearly 50 years in Switzerland and Austro-Hungarian Monarchy were about 306 insurance companies and were distributed in 14 countries.

After a century, in 1900 year were 1272 insurance companies in 26 countries; after 10 years later were 2540 insurance companies in 71 countries. Dispersed in 71 countries in 1969 year, percentage is distributed for 9700 institutions and insurance companies in this way: property insurance-62%, profiled on life insurance-27% and 11% were practicing all types of insurance. Such insurance market has grown worldwide.

Insurance market development in Moldova

The insurance market begins to act after independence, in the early 90s in Moldova. During the 1991 year the first insurance companies were founded in Moldova:

1. QBE ASITTO SA (11.07.91);
2. ORATEH SRL (19.08.91);
3. AELITA SRL (12. 11.91).

Some years later, has increased considerably number of insurance companies in Moldova. Below we present insurance market development in Moldova, during 1991-2002 years (development expressed by increasing number of insurance companies).

Tabelul 1/Table 1

**Evoluția organizațiilor de asigurări din Republica Moldova în perioada anilor 1991-2002/
Evolution of the insurance companies in Moldova for the period 1991-2002**

Nr/ No	Organizația de asigurare/ Insurance organization	Data înregistrării/ Registration data	Sediul organizației/ Organization address
1	2	3	4
1	QBE ASITO SA	11.07.91	or. Chișinău, str. B.Bodoni, 57/1
2	ORATEH SRL	19.08.91	or. Chișinău, str. Romană, 8
3	AELITA SRL	12.11.91	or. Tiraspol, str. Kotovski, 2a
4	EDICT SRL	21.02.92	or. Tiraspol, str. Sverdlova, 76, ap.24
5	GARANT SRL	11.11.92	or. Chișinău, str.C.Negruzzi, 2/2*
6	ARTAS SRL	19.03.93	or. Chișinău, str.V.Pârcălab, 77, 7
7	MOBIAS SA	23.04.93	or. Chișinău, str. Tighina, 65
8	GARANT-ORHEI SA	16.06.93	or. Orhei, str.V. Lupu, 40
9	CARAT SA	18.11.93	or. Chișinău, str. Alexandru ceel Bun, 49
10	GARANȚIE SA	10.12.93	or. Chișinău, str. Mitr. Varlaam, 76
11	MOLDOVA-ASTROVAZ SRL	29.12.93	or. Chișinău, str. Sciușev, 42
12	PROTECT-IMPEX SRL	17.03.94	or. Chișinău, bd. Renașterii, 29
13	COMUNICAȚII SRL	23.03.94	or. Chișinău, str. 31 August, 129
14	RENACA SA	18.04.94	or. Chișinău, str. M. Manole, 3
15	PRINT SA	26.06.94	or. Chișinău, str.V. Alecsandri, 119
16	EXIM-ASINT SA	07.09.94	or. Chișinău, bd. Ștefan cel Mare, 3
17	ASIMED-MOLDOVA SRL	27.12.94	or. Chișinău, str. Cosmescu, 3
18	VIS SRL	29.12.94	or. Chișinău, str. V. Alecsandri, 80
19	AFES-M SRL	09.02.95	or. Chișinău, str. 31 August, 129, 616
20	AUTO-SIGURANTA SA	03.03.95	or. Chișinău, str. Bucureiei, 12a
21	ACTUAL-ASIGUR SRL	06.04.95	or. Bălți, str. Calea Ieșilor, 107, 2
22	ALIANȚA-MOLDCOOP SRL	30.06.95	or. Chișinău, bd. Ștefan cel Mare, 67
23	SAIMEX SRL	10.10.95	or. Chișinău, str. Burebista, 17
24	ASIVIT SRL	26.10.95	or. Chișinău, str. Dosoftei, 156
25	SALVUS SRL	09.02.96	or. Chișinău, bd. Ștefan cel Mare, 4
26	COMPAS SA	23.02.96	or. Chișinău, str. Armeana, 27, of.II
27	VALENTINA SRL	19.03.96	or. Chișinău, str. O. Goga, 7
28	SIF SA	02.04.96	or. Chișinău, str. T. Vladimirescu, 6/1
29	SAMOLD SRL	07.06.96	or. Chișinău, str. Frumoasa, 21/1
30	NOTABIL-POLIS SRL	24.06.96	or. Chișinău, str. Diordita, 2
31	TELECOM-POLIS SRL	12.07.96	or. Chișinău, bd. Renașterii, 3, of.204
32	VICTORIA SRL	08.04.97	or. Chișinău, str. Mitr.Varlaam, 65
33	DONARIS-GRUP SA	21.09.98	or. Chișinău, str. Columna, 72
34	ASTRA SRL	20.01.99	or. Chișinău, str. Petricani, 19/2
35	ASIGUR-PLUS SRL	02.09.99	or. Bălți, str. Păcii, 21
36	DELTA SRL	24.09.99	or. Chișinău, str. Salcânilor, 28
37	MOLDCARGO SRL	08.10.99	or. Chișinău, bd. D. Cantemir, 3/1
38	GALAS SA	08.12.99	or. Chișinău, str. Diordita, 2
39	PROMED-GRUP SA	14.03.01	or. Chișinău, str. B. Bodoni, 47
40	ÎNCREDERE-POLIS SRL	12.07.01	or. Chișinău, str. Calea Basarabiei, 7
41	UNIAUTO SRL	21.01.02	or. Chișinău, str. Tighina, 65, 410
42	DASC-PLUS SRL	22.01.02	or. Chișinău, str. Gh. Asachi, 11/1, 98
43	CARINTIA SRL	19.02.02	or. Taraclia, str. Vokzalnaia, 18
44	MOLDCOMASIGURARE SRL	01.10.02	or. Chișinău, str. Pușkin, 47, 113
45	TRANSELIT SRL	17.10.02	or. Edineț, str. Independenței, 69
46	ACORD-GRUP SRL	05.11.02	or. Chișinău, str. Trandafirilor, 7
47	DONARIS. ASIGURĂRI DE VIAȚĂ SA	18.11.02	or. Chișinău, str. Columna, 72
48	ADARA-S SRL	25.12.02	or. Râbnîța, str. Lenin, 1
49	MOLDASIG SRL	27.12.02	or. Chișinău, str. Columna, 115

**Sursa: Raportul Comisiei Naționale a Pieței Financiare a Republicii Moldova pe perioada anului 2002./
Source: National Financial Market Commission Report of the Republic of Moldova during 2002.**

Potrivit tabelului 1 constatăm că procesul de formare a pieței de asigurări în Republica Moldova începe din 1991. Cea mai fructuoasă perioadă de apariție a companiilor de asigurări se consideră a fi între anii 1993-1996. Din cele 49 de companii de asigurări, în perioada menționată s-au creat 26, ceea ce constituie 53% din total. Apoi procesul se intensifică începând cu anul 2002. Numai în acest an se formează 9 companii de asigurare, ponderea cărora în numărul total al companiilor din această perioadă alcătuiește circa 18,4%. Cele mai multe sunt constituite în orașul Chișinău și numai 14% în alte orașe ale țării.

Putem constata că anume în această perioadă analizată se formează și se consolidează piața asigurărilor în Republica Moldova. În perioada ce a urmat s-a intensificat activitatea companiilor de asigurare, prin continuarea procesului de consolidare și de lărgire pe domenii de activități și pe tipuri de asigurare.

În anul 2010 procesul de reducere al companiilor de asigurări continuă, ajungând la 24 de companii. A luat amploare asigurarea facultativă (benevolă) și prin efectul legii (obligatorie).

E de menționat că legile economiei de piață își lasă amprenta și asupra pieței asigurărilor din Republica Moldova. Companiile de asigurări sunt supuse legii aspre a concurenței. În aceste condiții va putea supraviețui aceea companie care va avea un management performant în gestionarea activității sale.

Pentru diagnosticarea situației curente și de perspectivă în scopul adoptării deciziilor corecte de dezvoltare este necesar ca compania să-și analizeze situația utilizând analiza SWOT – o metodă de analiză managerială, care îi dă posibilitate companiei să-și aprecieze punctele forte și cele slabe pentru a utiliza la maxim laturile forte în adoptarea deciziilor de dezvoltare în perspectivă.

Mai jos propunem analiza SWOT posibilă a fi aplicată în companiile de asigurări.

În scopul ameliorării situației, compania de asigurări ar putea putea să-și planifice anumite măsuri de îmbunătățire a managementului strategic și anume:

- Atragerea unui număr mai mare de intermediari care ar soluționa mai rapid vânzarea serviciilor de asigurare și posibilitatea de gestionare directă a contractelor de asigurare CARTEA VERDE;
- Conlucrarea cu companiile de leasing și cu băncile comerciale în vederea atragerii noilor clienți ai acestor agenți economici;
- Implementarea metodei „pro rata temporis” cu scopul reducerii mărimii RPN și micșorarea mărimii solvabilității normative, ce va servi drept măsură preventivă de reducere a volumului activelor nete ca rezultat de trecere la SIRF;
- Diversificarea portofoliului prin crearea noilor produse de asigurare în vederea satisfacerii cerințelor companiilor de leasing, ale băncilor comerciale și ale clienților noi atrași intermediari în asigurări;
- Desfășurarea activităților de reducere a nivelului de calificare a consultanților de asigurări din teritoriu;
- Lărgirea activității de publicitate în vederea promovării produselor de asigurare și prezentarea permanentă a sistemului „bonus-malus” în fiecare sursă informativă distribuită clienților.

Table 1 presents that formation of insurance market in Moldova start in 1991. Best appearance of insurance companies is considered to be 1993-1996. From 49 insurance companies during that period were created 26 companies, which constitute 53% from the total. The process is intensified since 2002 year. Only in September, this year was formed 9 insurance companies, whose share in the total number of companies makes up about 18.4%. Most are set up in Chisinau and another 14% in other cities.

We find that in period analyzed, is formed and strengthen the insurance market in Moldova. During the ensuing process there is intensified the activity of insurance companies, by continuing to strengthen and broaden the areas of activity and types of insurance.

In the ensuing period the activity of insurance companies has been increased, by continuing process of strengthening and widening types of insurance. Grew the optional insurance (voluntary) and by law (mandatory).

It is worth to mention, that the laws of market economy leaves influence on the Moldovan insurance market. Insurance companies are subject to a severe competition law. In those conditions those companies that have an advanced management will survive.

To diagnose the current and perspective situation for a correct development decision-making a company needs to use SWOT analysis - a management method, which gives a chance to appreciate its strengths and weaknesses using its forces in development decisions for perspective.

Below we propose SWOT analysis that can be applied to insurance companies.

In order to improve situation, the insurance company might be able to devise measures to improve strategic management:

- Attract a greater number of intermediaries who would quickly settle the sale services of insurance and the possibility of direct management of GREEN CARD insurance contracts;
- Work with leasing companies and commercial banks to attract new customers of these economic agents;
- Implementing „pro rata temporis” method in order to reduce RPN size and decreasing size of normative solvency, this will serve as a preventive measure to reduce the volume of net assets, as a result of transition to SIRF;
- Diversifying portfolio by creating new insurance products to satisfy requirements of leasing companies, commercial banks and new customers attracted by insurance intermediaries;
- Carrying out activities to reduce qualification level of insurance advisers from the territory;
- Increase advertising to promote insurance products and permanent presentation of "bonus-malus" system in each distributed data source to customers.

Tabelul 2/ Table 2

**Analiza SWOT în companiile de asigurări/
SWOT analysis for insurance company**

Puncte forte/ Strengths	Puncte slabe/ Weaknesses
1. Rețea de vânzări dezvoltată/ Developed sales network; 2. Dreptul emiterii poliței CARTEA VERDE/ Right policy issue GREEN CARD; 3. Structura optimă a personalului/ Optimal staff structure; 4. Sistemul informațional operațional și contabil unic/ Unique operational and accounting information system; 5. Posibilitatea implementării metodei de calcul a RPN – „pro rata temporis”/ Possibility of implementing RPN method of calculating – „pro rata temporis”.	1. Portofoliul de asigurări neversificat/ Non-diversified insurance portfolio; 2. Marketing inefectiv/ Ineffective marketing; 3. Calificarea medie a consultanților de asigurare din teritoriu/ Average rating of territorial assurance consultants; 4. Dependența semnificativă de volumul serviciilor prestate transportatorilor internaționali/ Significant dependence of services volume rendered to international carriers.
Oportunități/ Opportunities	Pericole/ Risks
1. Dezvoltarea sistemului „bonus malus”/ System development „bonus malus”; 2. Dezvoltarea activității de intermediere în asigurări (brokeri și agenți de asigurări) și creșterea eficienței utilizării acestor canale de vânzări/ Development of insurance mediation activity (stockbrokers and insurance agents) and increase efficiency use of these sales channels; 3. Creșterea sectorului leasing-ului și ipotecar după criza financiară/ Increased leasing and mortgage sector after the financial crisis.	1. Apariția în 2010 a noilor emitenți ai poliței CARTEA VERDE/ The emergence of new issuers in 2010 year of GREEN CARD policy; 2. Instabilitatea politică/ Political instability; 3. Lipsa practicii naționale în aplicarea SIRF-ilor/ Lack of national practice in SIRF application; 4. Posibilitatea organizării evidenței fiscale separate, ce va necesita alocarea resurselor financiare suplimentare/ Possibility of organization separate tax records that will require additional financial resources; 5. Riscul apariției litigiilor fiscale în perioada trecerii la SIRF/ Risk of tax disputes in period of transition to SIRF; 6. Micșorarea semnificativă a activelor nete după trecerea la SIRF, și ca rezultat micșorarea solvabilității companiilor de asigurări/ Significant decrease in net assets after the transition to SIRF, and a result the decreasing solvency of insurance companies; 7. Introducerea de către Ucraina a sistemului de vize pentru turiștii din Moldova/ Introduction by Ukraine a visa system for moldovan visitors..

Sursa: Elaborată de autor./Source: Elaborated by author.

Politica de investiții și managementul riscului în companiile de asigurări

Managementul unei companii de asigurări trebuie să se conducă de sintagma: „O afacere „slabă” condusă de o echipă managerială foarte bună este mai sigură decât o afacere promițătoare condusă de manageri de „mâna a doua”.

Pentru companiile de asigurare o deosebită importanță o are politica sa de investire a capitalului. Investiția este un plasament de capital care va aduce în viitor un venit. Politica de investire are la bază respectarea unor principii, printre care menționăm:

1. Investirea în interesul exclusiv al acționarilor;
2. Investirea într-un mod care ar asigura securitatea, calitatea, lichiditatea și profitabilitatea investițiilor;
3. Investirea cu preponderență în instrumente tranzacționale pe o piață reglementată, menținând aceste investiții în instrumentele ce nu sunt tranzacționate pe o piață reglementată la un nivel corespunzător de prudențialitate;
4. Investirea în instrumente financiare derivate numai în măsura în care aceasta contribuie la scăderea riscurilor investiției sau facilitează gestionarea eficientă a profitului;
5. Diversificarea corespunzătoare a activelor, astfel încât să se evite dependența excesivă de un anumit activ, emitenț sau grup de societăți comerciale și concentrări de riscuri pe ansamblul activelor etc.

Instrumentele în care se fac plasamentele investiționale din activele companiei de asigurare de către administrator sunt cele

Investment policy and risk management in insurance companies

Insurance management of companies should be guided by the phrase: "A business weak led by an excellent management team is more secure, than a promising business led to "second hand "managers".

To insurance companies a special importance is its investing policy of capital. Investment it's a capital placement that will bring in future income. Also is based on respect of principles, among which we could mention:

1. investing in exclusive interest of shareholders;
2. investing in a way that ensure safety, quality, liquidity and profitability of investment;
3. investing mainly in transactional instruments on a regulated market, *maintaining the investment in tools that are not traded on a regulated market, to a level of properly prudence;*
4. investing in derivatives tools only to extent, will contributes to a reduction of investment risks or facilitate efficient manage of profit;
5. appropriate diversification of assets, to avoid an excessive dependence on a particular asset, issuer or group of companies and concentration of risk in the overall assets, etc.

prevăzute de legislație. Ținând cont de legislație și de posibilitățile de risc al profitului, **considerăm** că compania de asigurări ar diminua riscul dacă ar investi capitalul disponibil exclusiv în următoarele clase de active:

a) Instrumente ale pieței monetare, inclusiv conturi și depozite în monedă națională (lei moldovenești) la o bancă comercială licențiată în RM, sau la o sucursală a unei instituții de credit străine autorizate (licențiate) să funcționeze pe teritoriul Republicii Moldova și care nu se află în procedura de supraveghere specială ori de administrare specială, sau a cărei autorizație nu este retrasă, fără să depășească un procent pentru conturi curente mai mare de 20% și pentru depozite mai mare de 70% din valoarea totală a rezervelor de asigurare, cu condiția că nu mai mult de 25% într-o bancă comercială;

b) Valori mobiliare emise de stat sau de autoritățile publice locale, în procent de până la 40% din valoarea totală a rezervelor de asigurare, cu condiția că nu mai mult de 10% pot fi acoperite de valori mobiliare ale unei autorități publice locale;

c) Valori mobiliare emise de rezidenți ai Republicii Moldova, în procent de până la 40% din valoarea totală a rezervelor de asigurare, cu condiția că nu mai mult de 10% pot fi acoperite de valori mobiliare ale unui emitent;

d) Depozite la societăți cedente în procent de până la 10% din totalul rezervelor de asigurare, cu condiția că nu mai mult de 5% din totalul rezervelor de asigurare sunt acoperite de asemenea active ale unui cedent;

e) Terenuri și construcții – plasamentul într-un teren sau într-o construcție, sau într-un număr mai mare de construcții și de terenuri care formează un întreg și care pot fi considerate ca o singură investiție nu va putea depăși 10% din totalul rezervelor de asigurare, iar plasamentul efectuat în mai multe terenuri sau construcții nu va putea depăși 50% din totalul rezervelor de asigurare;

f) Împrumuturi ale asiguraților, în procent de până la 15% din totalul rezervelor de asigurare pentru asigurările de viață ale unui asigurator. Suma împrumutului, pentru fiecare contract de împrumut în parte, nu poate depăși 2% din rezervele de asigurare și nu poate constitui mai mult de 80% din suma de răscumpărare pe contractul de asigurare.

În cazul depășirii în mod pasiv a limitelor descrise anterior, cum ar fi cazul în care acest fapt s-ar datora fluctuațiilor pieței și mărimii rezervelor de asigurări, Administratorul va încerca să reбалансиze plasarea în mod pasiv, evitând pe cât e posibil vânzarea instrumentelor financiare în cauză, dacă consideră că instrumentele financiare respective dețin în continuare un potențial semnificativ de creștere a valorii. În această situație, Administratorul va reбаланси structura activelor în vederea încadrării în limitele prevăzute în această privință prin direcționarea intrărilor de lichidități rezultate din contribuțiile asiguraților către celelalte clase de active, până la restaurarea încadrării structurii portofoliului companiei de asigurări în limitele asumate.

Cu toate acestea, în cazul în care apare o abatere de la gradul mediu al riscului, inclusiv în situația în care în procesul de investire este depășită limita maximă de variație de o manieră care face să se modifice încadrarea în gradul de risc al companiei de asigurări indicat în politica de investiții, reбалансиarea structurii activelor se va face de către Administrator inclusiv prin măsuri active de vânzare/cumpărare de instrumente financiare, astfel încât aceasta să se realizeze în intervalul de maxim 90 de zile de

Instrumente în care sunt realizate plasamente de investiții în active de asigurare ale companiei de asigurări sunt cele prevăzute de legislație. Luând în considerare legislația și posibilitățile de risc al profitului, credem că compania de asigurări ar reduce riscul dacă ar investi capitalul disponibil exclusiv în următoarele clase de active:

a) Instrumente ale pieței monetare, inclusiv conturi și depozite în monedă națională (MDL) la o bancă comercială licențiată în Moldova, sau la o sucursală a unei instituții de credit străine autorizate (licențiate) să funcționeze pe teritoriul Republicii Moldova și care nu se află în procedura de supraveghere specială ori de administrare specială, sau a cărei autorizație nu este retrasă, fără să depășească un procent pentru conturi curente mai mare de 20% și pentru depozite mai mare de 70% din valoarea totală a rezervelor de asigurare, cu condiția că nu mai mult de 25% într-o bancă comercială;

b) Valori mobiliare emise de stat sau de autoritățile publice locale, în procent de până la 40% din valoarea totală a rezervelor de asigurare, cu condiția că nu mai mult de 10% pot fi acoperite de valori mobiliare ale unei autorități publice locale;

c) Valori mobiliare emise de rezidenți ai Republicii Moldova, în procent de până la 40% din valoarea totală a rezervelor de asigurare, cu condiția că nu mai mult de 10% pot fi acoperite de valori mobiliare ale unui emitent;

d) Depozite la societăți cedente în procent de până la 10% din totalul rezervelor de asigurare, cu condiția că nu mai mult de 5% din totalul rezervelor de asigurare sunt acoperite de asemenea active ale unui cedent;

e) Terenuri și construcții – plasamentul într-un teren sau într-o construcție, sau într-un număr mai mare de construcții și de terenuri care formează un întreg și care pot fi considerate ca o singură investiție nu va putea depăși 10% din totalul rezervelor de asigurare, iar plasamentul efectuat în mai multe terenuri sau construcții nu va putea depăși 50% din totalul rezervelor de asigurare;

f) Împrumuturi ale asiguraților, în procent de până la 15% din totalul rezervelor de asigurare pentru asigurările de viață ale unui asigurator. Suma împrumutului, pentru fiecare contract de împrumut în parte, nu poate depăși 2% din rezervele de asigurare și nu poate constitui mai mult de 80% din suma de răscumpărare pe contractul de asigurare.

În cazul depășirii în mod pasiv a limitelor descrise anterior, cum ar fi cazul în care acest fapt s-ar datora fluctuațiilor pieței și mărimii rezervelor de asigurări, Administratorul va încerca să reбалансиze plasarea în mod pasiv, evitând pe cât e posibil vânzarea instrumentelor financiare în cauză, dacă consideră că instrumentele financiare respective dețin în continuare un potențial semnificativ de creștere a valorii. În această situație, Administratorul va reбаланси structura activelor în vederea încadrării în limitele prevăzute în această privință prin direcționarea intrărilor de lichidități rezultate din contribuțiile asiguraților către celelalte clase de active, până la restaurarea încadrării structurii portofoliului companiei de asigurări în limitele asumate.

Cu toate acestea, în cazul în care apare o abatere de la gradul mediu al riscului, inclusiv în situația în care în procesul de investire este depășită limita maximă de variație de o manieră care face să se modifice încadrarea în gradul de risc al companiei de asigurări indicat în politica de investiții, reбалансиarea structurii activelor se va face de către Administrator inclusiv prin măsuri active de vânzare/cumpărare de instrumente financiare, astfel încât aceasta să se realizeze în intervalul de maxim 90 de zile de

Investments of insurance companies are subject

la data depășirii limitei.

Investițiile companiilor de asigurări sunt supuse la riscuri legate de piața de capital, riscuri specifice unui emitent, riscuri legate de ratele dobânzii, riscuri legate de ratele inflației, riscuri legate de ratele de schimb valutar și riscuri de credit. Compania de asigurări se poate confrunta cu mai multe tipuri de risc.

Riscul de piață este un risc general, care afectează orice tip de investiție. Direcția prețurilor valorilor mobiliare este determinată în general de tendințele piețelor financiare și de situația economică a emitenților, care înșiși sunt afectați de situația generală a economiei globale și de condițiile economice și politice existente în țările în care operează. Acest risc nu poate fi redus prin diversificare. În țările emergente, ca Republica Moldova, riscul de piață este relativ mare. El poate avea tendință de diminuare, dacă economia merge spre relansare consolidându-se totodată piața financiară autohtonă. **Riscul specific** reprezintă riscul legat de instrumentele unui anumit element. Odată cu tendințele generale de pe piețele financiare, evenimentele care afectează specific un element pot afecta valoarea investițiilor. Diversificarea poate reduce riscul specific, dar nici chiar o selecție foarte prudentă a investițiilor nu îl poate elimina în totalitate. **Riscul de dobândă** este riscul potențial de declin al valorii de piață a titlurilor și obligațiunilor cu venit fix din cauza creșterii ratelor de dobândă. **Riscul de credit** reprezintă posibilitatea ca pentru un titlu sau o obligațiune să nu se plătească dobândă sau principalul la scadență, conform condițiilor contractuale. Riscul de credit depinde de calitatea emitenților și a activelor deținute. Reflectând un risc de credit mai mare, activele de calitate mai scăzută oferă randamente superioare activelor cu o calitate mai ridicată. **Riscul de schimb valutar** este legat de faptul că valoarea în lei a investițiilor poate fi afectată de ratele de schimb valutar pentru activele deținute în alte monede. Chiar dacă valoarea activelor respective crește în moneda de bază, valoarea acestora exprimată în lei poate să scadă dacă moneda respectivă se depreciază în raport cu leul.

Menționăm, că riscul poate fi gestionat. Pentru aceasta managerul companiei de asigurări trebuie să ducă o politică contabilă coerentă cu obiective și grad de risc mediu, în vederea evitării dependenței excesive de un activ sau emitent. Pentru diminuarea riscului o mare importanță are principiul diversificării activelor deținute de compania de asigurări. Managerul companiei de asigurări poartă responsabilitate dublă, pe de o parte, pentru capitalul investit, pe de altă parte, față de Comisia Națională a Pieței Financiare (CNPF). De asemenea, controalele interne ale sistemului de management duc la minimizarea riscului operațional și a altor riscuri nefinanciare.

to risks related to capital market, issuer-specific risks, risks related to interest rates, inflation rates risks, risks related to currency exchange rates and credit risk. Insurance company may face several types of risk.

Market risk is a general risk which affects any kind of investment. Department of securities prices is generally determined by trends in financial markets and economic situation of issuers, who are themselves affected by general economic situation and of global economy and political conditions in the countries where they operate. This risk can be reduced through diversification. In countries like Moldova, emerging market risk is relatively high. He may tend to diminish, if economy goes to recovery, while strengthening domestic financial market. **Specific risk** is risk of a particular item instruments. With general trends in the financial markets, specific events can affect an element and also value investments. Diversification can reduce specific risk, but even a very prudent investment selection can not it fully remove. **Interest rate risk** is a potential decline in market value of fixed income securities and bonds because of rising interest rates.

Credit risk is possibility for a title or a bond to not pay interest or principal at maturity, according to the contract. Credit risk depends on quality of issuers and assets held. Reflecting a big increased credit risk a lower quality assets offer higher returns with higher quality assets.

Currency risk is related to fact that value in "lei" of investment may be affected by exchange rates for assets held in other currencies. Even if value of these assets increases in base currency, its value expressed in "lei" currency may fall, if currency that currency depreciates in relation to "leu".

Its to mention that risk can be managed. For this, manager of insurance company must lead an accounting policy coherent with objectives and medium risk, in order to avoid excessive dependence on assets or issuers. To reduce risk, a great importance has the principle of diversification of assets held by the insurance company. Manager of insurance company bears double responsibility: for invested capital and secondly to National Commission of Financial Market (NCFM). Also, internal controls of management system lead to minimizing operational risk management and other non-financial risks.

Bibliografie/Bibliography

1. Legea nr. 414 din 22.12.2006 cu privire la asigurarea obligatorie de răspundere civilă pentru pagube produse de autovehicule (MO al RM nr. 32-35/112 din 09.03.2007).
2. Legea nr.243 din 08.07.2004 privind asigurarea subvenționată a riscurilor de producție în agricultură (MO al RM nr. 132-137/704 din 06.08.2004).
3. Legea nr.1553 din 25 02.1998 cu privire la asigurarea obligatorie de răspundere civilă a transportatorilor față de călători (MO al RM nr. 38-39/270 din 30.04.1998).
4. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 318 din 17.03.2008 cu privire la aprobarea Metodologiei de calculare a primei de asigurare de bază și a coeficienților de rectificare pentru asigurarea obligatorie de răspundere civilă pentru pagube produse de autovehicule (MO al RM nr. 61-62/392 din 25.03.2008).
5. Rapoartele Comisiei Naționale a Pieței Financiare a Republicii Moldova pe perioada anului 2002; 2006; 2007; 2008; 2009; 2010.

RELEVANȚA METODEI FLUXURILOR FINANCIARE ACTUALIZATE ÎN CADRUL EVALUĂRII SISTEMULUI BANCAR

Nadejda BORTA, drd., ASEM

Recenzent: Eugenia BUȘMACHIU, dr., conf.univ., ASEM

Conceptele și metodele utilizate în procesul de evaluare s-au schimbat mult pe parcursul ultimului deceniu. În zilele noastre, tehnicile de evaluare se referă nu numai la venit și profit, însă implică și date macroeconomice care derivă direct de pe piața de capital. Astfel procesul de evaluare ia în considerație atât estimările așteptate de către investitori, cât și riscul asumat lor. În aceste condiții, banca va genera profit sau surplus de profit numai în condițiile în care vor fi îndeplinite toate așteptările pieței, care este și finanțatorul principal al agenților economici.

Cuvinte cheie: evaluarea acțiunilor, bancă comercială, metoda fluxurilor de numerar, metoda dividendelor actualizate.

Introducere. Cu toate că există o multitudine de metode de evaluare discutate și analizate de către economiștii contemporani, în perioada actuală apare problema necesității aplicabilității acestora în practică și determinarea sectorului ce necesită evaluare. Atunci când obiectivul evaluării îl constituie o bancă comercială, poate apărea întrebarea: care metodă de evaluare este mai relevantă spre utilizare și de ce sectorul bancar este mai dificil de evaluat? La momentul actual sistemul bancar constituie ținta intereselor analiștilor financiari, investitorilor, datorită nivelului ridicat al dezvoltării și caracterului inovațional continuu al băncilor.

Obiectivul cercetării date îl constituie caracteristica metodelor de evaluare DDM (metoda dividendelor actualizate) și DCF (metoda fluxurilor de numerar actualizate), precum și aplicabilitatea acestora în cadrul activității de evaluare bancară.

Analiza teoretică a metodelor de evaluare. În practica mondială sunt utilizate o multitudine de metode de evaluare a băncilor comerciale, cele mai răspândite fiind metoda dividendelor actualizate (DDM), metoda fluxurilor financiare actualizate (DCF) și multiplicatorii de piață. Toate aceste metode posedă avantaje și dezavantaje în determinarea valorii și sunt utilizate împreună sau separat pentru a determina valoarea acțiunilor. În cadrul acestei cercetări vom analiza metoda DDM în comparație cu metoda DCF.

În sectoarele economiei, unde estimarea fluxurilor financiare este dificilă sau chiar imposibil de efectuat, dividendele reprezintă singurul flux financiar care poate fi estimat cu un grad diferit de precizie. Metoda dividendelor actualizate este utilizată în special în sfera serviciilor, așa ca băncile comerciale, deoarece acestea întâmpină greutăți în estimarea cheltuielilor de capital și determinarea fondului de rulment. Prioritatea băncilor comerciale revine activelor curente și obligațiunilor, care au o valoare pe piața financiară diferită de cea prezentată în bilanțul contabil.

THE RELEVANCE OF DISCOUNTED CASH-FLOW METHOD IN THE FRAMEWORK OF BANKING ACTIVITY

Nadejda BORTA, PhD student, ASEM

Reviewer: Eugenia BUȘMACHIU, PhD, ASEM

During the last decade, concepts and methods used in the evaluation process have changed significantly. Nowadays, evaluation techniques will cover not only income and profit, but also involves macroeconomic data directly derived from the capital market. In such conditions evaluation activity considers both the expected estimates of investors and the risk assumed by investors as well. In these circumstances, the bank will generate a profit or surplus of profit only if will be met all market expectations that is as well the main funder of economic agents.

Keywords: asset valuation, commercial bank, discounted cash-flow method, dividend discount method

Introduction. Although there are a variety of valuation methods discussed and analyzed by contemporary economists, the problem arises during the current need of their practical applicability and determining the industry requiring evaluation. When a commercial bank is the main valuation objective, here can arise some questions like: what evaluation method is more relevant to use in the framework of banking activity and why banking sector is more complicated to evaluate? Currently the banking system is of much interest to financial analysts and investors, due to high level of development and continuous innovation character of banks.

The objective of current research is determined by the characteristics of valuation methods DDM (dividend discount model) and DCF (discounted cash-flow method), as their practical implementation in the framework of valuation banking activity.

Theoretical analyses of bank valuating methods

There are a lot of commercial banks valuation methods used in the worldwide practice. The most common bank valuation methods are dividend discount method (DDM), discounted cash-flow method (DCF) and market multiples. All these methods are characterised by different advantages and disadvantages in determining value and in practice they can be applied separately or all together.

During this research we are going to analyze the DDM method in comparison with the DCF method and determine their advantages and disadvantages.

In all economic sectors, where is difficult to estimate financial cash-flows or even it is impossible to do this, dividends are used as the only cash flow that can be estimated with a different degree of accuracy. Dividend discounted method is mainly used in service sector, such as commercial banks because they face difficulties in estimating capital expenditures and working capital defining. Generally, the priority of commercial banks is represented by current assets and liabilities, which have a

Obiectivul de bază al metodelor DDM și DCF în cadrul sistemului bancar este de a determina valoarea stocului de acțiuni. Conform acestor metode, analiștii financiari estimează valoarea viitoare a dividendelor, fluxurilor de numerar așteptate și rata de rentabilitate cerută de investitori și actualizează dividendele și fluxurile de numerar estimate pentru a determina valoarea stocului.

Un mare avantaj al modelului DDM este că dividendele în calitate de cash-flow sunt mai puțin volatile decât veniturile sau FCF (free cash flow) și respectiv rezultatele modelului de evaluare vor fi mai sigure și cu o perspectivă de prognoza a veniturilor de lungă durată.

Acest model este construit într-o modalitate simplistă și intuitiv logică. Dividendele reprezintă singurul flux de numerar ce urmează a fi estimat. De multe ori previziunea dividendelor se face în baza deciziei manageriale de a menține dividendele la nivelul la care să poată fi achitate indiferent de nivelul veniturilor generate. Pentru multe bănci comerciale mărirea dividendelor rămâne constantă timp îndelungat, fapt care face evaluarea în baza actualizării dividendelor mult mai stabilă în timp decât evaluarea în baza fluxurilor de numerar actualizate.

Modelul DDM însă nu consideră veniturile din activitatea operațională. Singurele elemente care capătă valoare conform metodei DDM sunt: dividendele pe acțiune, rata de creștere și rata de actualizare. Această metodă este relevantă pentru estimările rapide, deoarece necesită puține date financiare.

Dezavantajul acestui model: este greu de implementat pentru băncile care nu plătesc la moment dividende. Pentru a prognoza dividendele viitoare întâi de toate este necesar de previzionat timpul când banca va plăti dividende.

Un alt dezavantaj al dividendelor în calitate de cash-flow este politica dividendelor în bancă. În cazul în care politica de dividend nu este orientată spre capacitatea băncii de a crea valoare, atunci dividendele nu reprezintă un indicator de măsură a fluxurilor viitoare ale acționarilor.

Astfel putem spune că DDM este un model bine utilizat doar în cazurile în care există o informație trecută despre mărirea dividendelor acordate, politica de dividend este bine stabilită și orientată spre profitabilitatea băncii și la bază stă evaluarea acțiunilor bancare. Pe de altă parte acest model are la bază o serie de presupuneri, are un caracter oarecum speculativ.

Potrivit economiștilor mondiali metoda DCF este destul de dificil de implementat în condițiile sistemului bancar. Cauzele principale ar fi structura capitalului, modelul de activitate și, nu în ultimul rând, modul de raportare a datelor în raportul privind rezultatele financiare.

Metoda fluxurilor financiare actualizate are la bază conceptul de „valoare în timp a banilor” și estimează prețul prezent al acțiunii prin actualizarea fluxurilor de numerar previzionate a fi generate în viitor. Modelul dat analizează fluxurile financiare viitoare și, în cazul evaluării acțiunilor, acesta vine în contradicție cu bilanțul contabil, care se bazează pe cheltuielile legate de acțiuni. Această metodă arată care ar fi valoarea viitoare a businessului și nu prețul care poate fi astăzi achitat pentru procurarea lui.

Metoda dată a căpătat popularitate ca metodă de evaluare a stocului de acțiuni după criza pieței acțiunilor din

market value different from that presented in the balance sheet.

The basic objective of the DDM and DCF methods is to determine the value of stock. According to these methods, financial analysts estimate the future value of dividends, expected cash flows and rate of return required by investors and then discounts dividends and the estimated cash flows to determine the value of the stock.

A big DDM model advantage is that dividends as cash flows are less volatile than income or FCF (free cash flow) and model evaluation results will be more real and with a perspective of long-term revenue forecasting.

The DDM is a simple and logically elaborated evaluation model. Dividends are the only cash flow to be estimated. Often dividend forecast is based on managerial decision to maintain dividends at levels that can be paid regardless of the generated income. The dividend policy remains constant for a long period for a lot of commercial banks. This makes the valuation process more stable compared with the evaluation based on the discounted cash flows.

According to dividend discount model, income from operating activities is not being calculated. The only important elements considered by DDM method are: dividends per share, growth rate and the discount rate. This method is relevant for rapid estimates because they require little financial data.

The main disadvantage of this model represents its difficulty to be implemented for banks that currently do not pay dividends. In order to forecast future dividends, first of all it is necessary to predict the time when the bank will pay dividends.

Another disadvantage of the dividend as cash-flow is the bank dividend policy character. If the bank dividend policy is not oriented towards creating value, then the dividends are not an indicator of future shareholders cash flows.

The DDM model can be well implemented only in cases where there is a historical informational basis about the paid dividends; dividend policy is well-established and oriented to bank profitability underlying value of shareholder's assets. On the other hand, this model is based on a number of assumptions and somehow has a speculative character.

According to worldwide economists, the DCF model is very complicated to implement in the banking activity. The main reasons are banking capital structure, business activity and the way financial data are presented in the income statement.

Discounted cash-flow model operates on the basis of “time value of money” concept and forecasts the present value of assets by discounting future cash-flows estimated to be generated in the future. The analysed valuation method comes in contradiction with balance sheet that describes shares expenditures not future financial flows. This method determines the future value of business not the current price an investor may pay in order to acquire it.

Discounted cash-flow model became a well-known

1929. Primii economiști care și-au adus aportul la exprimarea acestei metode în mod oficial în termenii economiei moderne au fost: Irvin Fisher în 1930 în cartea sa „Teoria Dobânzii” și John Burr Williams în 1938 în „Teoria valorii de investiție”.

Diferența dintre modelele sus menționate poate fi redată în felul următor:

asset valuation method after stock market crash from 1929. Irvin Fisher 1930 in his book „The theory of interest” and John Burr Williams 1938 in „The theory of investment value” first formally expressed the DCF method in modern economic terms.

The differences between DCF and DDM can be shown in the table below.

Tabelul 1/Table 1

**Diferența comparativă dintre modelele DDM și DCF/
The comparative difference between DDM and DCF models**

	DDM	DCF
Este corespunzător/ Suitable for	Instituțiilor financiare/ Financial institutions	Firmelor/ Companies
Ținta evaluării/ Target of valuation	Valoarea capitalului/ Value of equity	Valoarea capitalului sau a firmei/ Value of equity or firm value
Valoarea actualizată/ Value to discount	Dividendele/ Dividends	Fluxurile financiare libere/ Free cash-flow
Rata de actualizare/ Discount rate	Costul capitalului/ Cost of equity	WACC (evaluarea firmei) Costul capitalului/ WACC (entity approach) Cost of equity (equity approach)

Sursa/Source: Matthias Fisher, Hanbuch wertmanagement in banken und versicherungen, p. 101.

O altă diferență între aceste două modele, în cazul în care în cadrul modelului DCF în calitate de flux de numerar vom folosi dividendele, ar fi evaluarea dividendelor eventuale, iar în cazul modelului DDM - evaluarea doar a dividendelor actuale.

Bazându-ne pe teoria financiară, modelul DCF este unul din cele mai reușite modele de evaluare financiară, însă în practica bancară este dificil de utilizat.

Evaluarea băncilor comerciale, ca și evaluarea companiilor din sfera serviciilor financiare, este caracterizată prin prezența unor aspecte distincte mai puțin analizate în literatura de specialitate.

1. Calcularea fluxurilor de numerar este destul de simplă pentru oricare altă industrie, mai puțin industria bancară. Activele bancare nu reprezintă utilaje, construcții, dar împrumuturi, credite, investiții care nu implică numerarul în mod direct. În cazul altor industrii, numerarul, care nu are o destinație, o oportunitate de investire, este returnat proprietarilor. În cazul băncilor nu există numerar liber fără destinație, însă conform normelor de reglementare bancară, se menține un nivel al lichidității în raport cu volumul activelor supuse la risc.

2. În cadrul activității bancare este destul de dificil de estimat fluxurile financiare, deoarece elemente ca fondul de rulment, datoriile și cheltuielile de capital nu sunt explicate printr-o definiție exactă. Investițiile bancare sunt investiții în active nemateriale și, deoarece investițiile pentru dezvoltarea ulterioară sunt considerate cheltuieli operaționale, raportul privind fluxurile financiare prezintă cheltuieli de capital minime și amortizare scăzută. Caracterul dificil în definirea cheltuielilor de capital nete și a fondului de rulment, duce la imposibilitatea determinării surselor ce urmează a fi reinvestite în activitate și respectiv apare problema estimării fluxurilor financiare.

3. Proveniența fluxurilor de numerar. Fiecare industrie trebuie să poată să-și clasifice activitățile după priorități. De exemplu, în cadrul sistemului bancar activitățile de bază sunt: gestiunea depozitelor clienților, acordarea împrumuturilor și

Another difference between the two analysed valuation models is that according to the case when dividends are used as a cash-flow, during DCF model are discounted potential dividends and in DDM are discounted current dividends.

According to financial theory, DCF model is one of the most successful financial valuation methods, but it is hard to implement it in practice in banking activity.

Commercial banks valuation like the valuation of any other company from financial services sector is characterised by distinct aspects and characters not hardly analysed in financial theory:

1. In the framework of banking activity, compared to any other industry, it is very difficult to calculate the financial flows. Banking assets are fewer machines, buildings than credits, loans, investments that do not involve cash directly. The free cash flows from other industries and can be easily returned to its shareholders or to be invested in other business projects. Banking activity can not recognise free cash flows, but it is forced according to its regulations to maintain a certain level of liquidity regarding the level of risk adjusted assets.

2. Cash-flows forecasting is very difficult in banking activity because here we can't give an explicit definition of working capital, debts ad capital expenditures. Banking investments are investments in intangible assets and because investments in future banking development are considered to be operating expanses, cash-flow statement presents few capital expenditures and low depreciation. The difficulty in net capital expenditures and working capital defining leads to impossibility of specifying financial sources to be reinvested in activity and thus arises the problem of financial flows forecasting.

investițiile. De regulă, pentru alte industrii activitățile de bază sunt activitățile operaționale care respectiv generează fluxuri din activitatea operațională. Însă când analizăm o anumită bancă, situația devine complicată. Pentru bănci fluxurile provenite din activitatea operațională nu sunt de mare importanță sau de ajutor pentru un analist financiar. De exemplu, serviciile contra plată sunt specificate în raportul privind fluxurile financiare în compartimentul activității operaționale, însă acestea reprezintă o parte minimă în activitatea bancară. Baza financiară în cadrul băncilor comerciale este determinată de activitățile de creditare, acceptarea depozitelor și investițiile. Depozitele bancare sunt raportate în partea activului bilanțului contabil și sunt atribuite activității financiare, iar creditele și investițiile – activității investiționale.

4. La fel de important poate fi și faptul că bilanțul contabil bancar este foarte diferit de bilanțul contabil al altor firme și, respectiv, o parte însemnată a activului bancar (exemplu- titlurile financiare) în ultima perioadă este tot mai mult marcată la piață (marked to market).

5. Caracterul fluxurilor de numerar. La planificarea fluxurilor financiare se evită mixul fluxurilor financiare și actualizarea lor cu aceeași rată de discount. De exemplu în cazul evaluării bancare prin metoda DCF este foarte dificil de separat fluxurile generate de activitatea operațională, de fluxurile generate de activitatea financiară.

Concluzii: În rezultatul analizei metodelor de evaluare utilizate în cadrul sistemului bancar concluzionăm următoarele:

- Ambele modele DCF și DDM determină valoarea unui stoc de acțiuni ca valoare netă prezentă a fluxurilor de numerar viitoare. Aceste metode consideră afacerea evaluată cu mari perspective pe viitor de a genera fluxuri financiare și de a considera cheltuielile legate de riscul asumat pe parcursul timpului. Însă în general modelul DDM este utilizat mai mult pentru evaluarea instituțiilor financiare așa ca băncile comerciale, pe când modelul DCF evaluează firmele.

- Modelele analizate contribuie la determinarea activelor subevaluate (sau supraevaluate) și care merită de investit (vândut) în ele, motiv fiind fluxurile financiare ce urmează să le genereze. Aceste modele de evaluare identifică acțiunile în care se merită de investit, care pot fi profitabile în viitor.

- În ciuda faptului că datoriile unei bănci sunt materia primă pentru activitatea acesteia, în procesul de evaluare costul capitalului este folosit ca rată de discount pentru determinarea valorii capitalului. În comparație cu modelul DCF, care actualizează fluxurile de numerar, DDM actualizează dividendele.

- În cadrul evaluării băncilor comerciale, fondul de rulment și cheltuielile de capital nu au o importanță majoră în evaluarea capitalului bancar.

- Sursa de mijloace financiare necesară activității este determinată de mijloacele împrumutate sau datoriile și capitalul. În cadrul activității băncilor comerciale, datoriile și capitalul îndeplinesc oarecum alte funcții:

1. Datoriile, de exemplu în cadrul băncilor comerciale, sunt considerate a fi mai degrabă materie primă necesară pentru activitate. Atunci când pentru multe alte firme non-bancare, evaluarea capitalului cuprinde atât sursele împrumutate cât și capitalul propriu, în cadrul băncilor comerciale, la evaluarea capitalului nu se implică datoriile.

3. Cash-flows sources. Each industry must be able to classify its activities by priorities. For example, the banking industry's main activities are: customer deposit's management, crediting and investment activity. As a rule, the basic activities of almost other industries are operational activities that generate financial flows from operating activities. But when we analyze a particular bank, the situation becomes complicated. Flows from operating activities are not very important or helpful for banks. For example, taxes for banking services are specified in the report on financial flows as operating activities, but they represent a minimum share of banking business. The financial basis, in a commercial bank, is determined by lending activities, collection of deposits and investments. Bank deposits are reported in the asset side of balance sheet and are attributed to financial activities, and loans and investment – to investment activity.

4. Bank balance sheet is very different from the balance sheets of other companies and a significant proportion of bank assets (ex. financial securities) in recent times are marked to market.

5. Nature of cash flows. In financial flows, forecasting is necessary to avoid the mix of financial flows and their discounting with the same discount rate. For example when valuing a bank using DCF method is very difficult to separate the financial flows from operating activities by those generated from the financial activity.

Conclusions: By summarising the analysis of assets valuation models following conclusions were formulated:

- Both methods DCF and DDM are used to determine the stock value as a net present value of future cash-flows. These methods consider the valuating business to be very progressive in the future cash-flows, and to consider the risk associated during all time period. Generally, DDM is mostly used by financial institutions like banks, and DCF model is utilized to evaluate firms.

- The analysed models are useful in determining undervalued/overvalued assets in order to make the right decision, to buy or sell the existing stock. The results of these valuations help investors to identify assets that have to be profitable in the future.

- Despite the debt of banks is the raw material for its business, in the valuation process the cost of capital is used as the discount rate for determining the capital value. Compared to the DCF, that discounts cash flows, DDM discounts dividends.

- In banking valuation process, working capital and capital expenditure is not of major importance in banks' capital valuation.

- Financial sources that are necessary for activity of a firm are determined by debt and equity. In banking activity, debt and equity meet somewhat other functions:

1. In the framework of banking activity, debt is considered to be more as raw material for credit granting. For many other non-banking firms, the evaluation activity includes both debt and equity, in commercial bank's valuation does not involve bank debts.

2. Băncile spre deosebire de alte instituții din sfera serviciilor nefinanciare utilizează o parte mult mai mare din datorii la finanțarea activității și respectiv se caracterizează printr-un levier financiar mai înalt.

2. Banks, unlike other firms from non-financial services sector, use debt financing in a bigger proportion and thus is characterized by a higher financial leverage.

Bibliografie/Bibliography

1. Matthias Fisher, Hanbuch wertmanagement in banken und versicherungen, Germania, p.101.2004.
2. Fernandes, Pablo, Valuation Methods and Shareholder Value Creation Academic Press (San Diego, CA.), 2002.
3. Dennis Schön, The Relevance of Discounted Cash Flow (DCF) and Economic Value Added (EVA) for the valuation of banks, 2003, Germania, p.34.
4. www.investopresto.com/education/FundamentalAnalysis-Advanced.aspx

DEZVOLTAREA SECTORULUI ANIMALIER DIN REPUBLICA MOLDOVA

Anatolie IGNAT, cercet. șt., IEFS

Recenzent: Rodica PERCIUN, dr., IEFS

Sectorul animalier din Republica Moldova este extrem de parcat și depinde, în foarte mare măsură, de producția în gospodăriile casnice ale populației. Implicarea largă a sectorului individual în producția animalieră creează impedimente considerabile în ceea ce privește conformitatea cu standardele de igienă, nutriție a animalelor, precum și cu normele de protejare a mediului din Republica Moldova și UE. Procesele negative din sectorul zootehnic, fiind influențate și de nivelul redus al subsidiilor au cauzat probleme semnificative în asigurarea populației cu produse de origine animalieră.

Cuvinte cheie: *agricultură, sectorul animalier, politică agricolă, subvenții.*

Tranziția de la economia centralizată la cea de piață a afectat dur sectorul animalier al Republicii Moldova. Pe parcursul perioadei de postreformă, din anul 1991 și până în prezent, efectivul de animale s-a redus semnificativ. Astfel, șeptelul de bovine s-a redus, în această perioadă, de la 1.061 mii capete, în anul 1991, la doar 222 mii capete, în anul 2010, înregistrând o scădere de 4,8 ori. Șeptelul de vaci s-a redus, în aceeași perioadă, de 2,5 ori, de la 395 mii la 161 mii capete.

Aceleași tendințe au fost înregistrate și în cazul efectivului de porcine, care a scăzut de la 1.850 mii capete, în 1991, la 377 mii capete, în 2010, sau de peste 4,9 ori.

Sectorul ovinelor a cunoscut o ușoară revigorare în anii 1993-1995, când efectivul de ovine a ajuns la 1.393 mii capete, după ce a urmat o fază de declin în perioada 1996-2001, în care numărul de ovine s-a redus la 830 mii capete. Începând cu anul 2002, efectivul de ovine s-a stabilizat la nivelul a cca. 800 mii capete.

După o perioadă de declin cu faza minimală cu 11.423 mii capete în anul 1997, ramura avicolă a reușit o revigorare a ramurii pentru ca, în anul 2010, efectivul de păsări de 22.475 mii capete să atingă nivelul de 91%, comparativ cu nivelul anului 1991.

În perioada de postprivatizare, doar efectivul de cabaline și caprine au înregistrat creșteri, comparativ cu anul 1991. Totodată, numărul de cabaline, după atingerea nivelului maximal de 78 mii capete în anii 2003-2004, a înregistrat scăderi continue până la 54 mii capete în anul 2010, ceea ce depășește doar cu 15% nivelul anului 1991 (vezi figura 1).

LIVESTOCK SECTOR DEVELOPMENT IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Anatolie IGNAT, researcher, IEFS

Reviewer: Rodica PERCIUN, PhD, IEFS

Livestock sector in the Republic of Moldova is extremely parceled and depends very heavily on production in the households of the population. Broad involvement of the households in the livestock production creates significant obstacles in terms of compliance with hygiene standards, animal nutrition, and environmental protection rules in the Republic of Moldova and the EU. Negative processes in the livestock sector, being influenced also by reduced subsidies have caused significant problems in providing the population with products of animal origin.

Keywords: *agriculture, livestock, agricultural policy, subsidies*

The transition from centralized to market economy has hit hard the Moldovan livestock sector. During the post reform period, from 1991 until now, the herd has been reduced significantly. This herd of cattle in this period fell from 1.061 million head in 1991 to only 222,000 head in 2010, a drop of 4.8 times. Herd of cows in the same period decreased 2.5-fold, from 395,000 to 161,000 head.

The same trends were recorded in the pig production which fell from 1.85 million heads in 1991 to 377,000 heads in 2010, or over 4.9 times.

Sheep sector had a slight rebound during the years 1993-1995, when the flock of sheep came to 1.393 million head, after following a phase of decline in the period 1996-2001, when the number of sheep decreased to 830 thousand heads. Since 2002 the number of sheep has stabilized at a level of about 800 thousand heads.

After a period of decline in 1997 with 11.423 million head, the poultry industry has managed to revive. Thus in 2010 the poultry flock reached the level of 22.475 million head, or 91% compared with the year 1991.

In the post-privatization period only equine and goats have increased, compared with 1991. Also the number of horses after reaching the maximum level of 78 000 head in 2003-2004, has dropped further to 54 thousand heads in 2010, which is only 17% over the level of the 1991 (see figure 1).

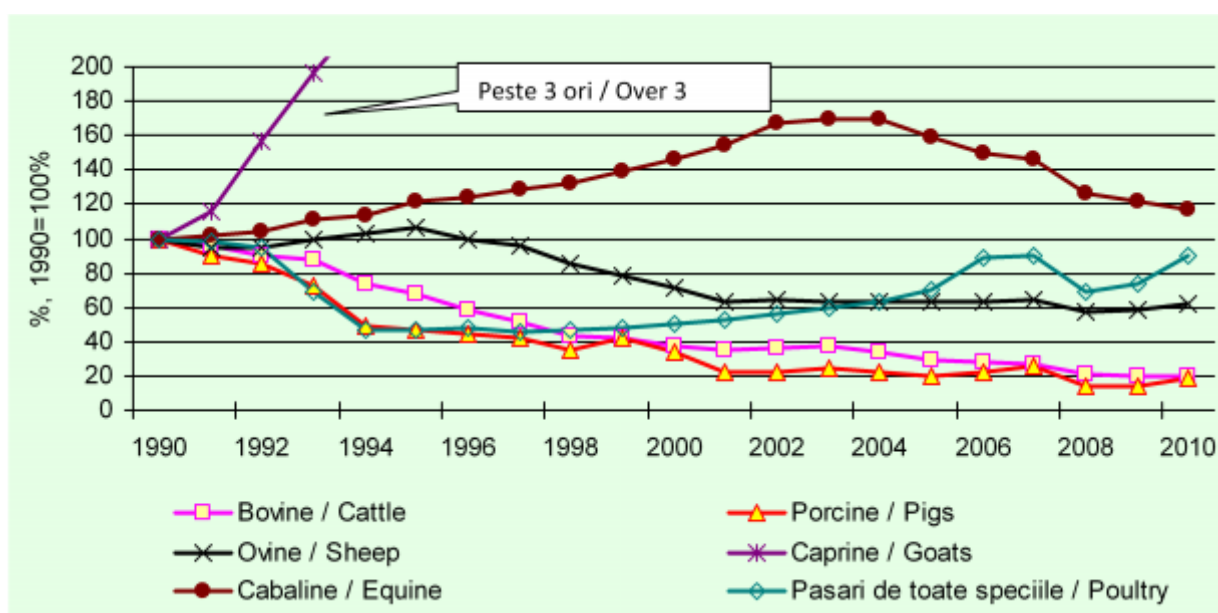

Fig. 1. Indicele efectivului de animale, la 1 ianuarie, 1990-2010, 1990 – 100%/

Fig. 1. Livestock index from as per January 1, 1990-2010, 1990=100%

Sursa: Calculele autorului în baza datelor BNS, 2010./Source: author's calculations based on data from NBS, 2010.

Sectorul animalier a avut o contribuție semnificativă de cca. 37% (4987 mln. lei în prețuri curente) la totalul producției agricole a țării în 2009, această pondere manifestând o tendință de creștere în ultimii ani.

În RM dezvoltarea producției animaliere din ultimele decenii este marcată de câteva etape semnificative.

Prima etapă, perioada de pre-independență (1985-1991), a fost marcată de adoptarea unor documente semnificative, cum ar fi „Legea cooperativelor”, intrată în vigoare în anul 1988, și a constituit una din cele mai radicale reforme din această perioadă, deschizând noi oportunități pentru dezvoltarea sectorului privat, chiar prin simpla admitere a acestuia ca participant cu drepturi egale în viața economică a țării.

Etapa următoare (1991-1996) este marcată de procesele de divizare a URSS, proclamarea independenței republicilor unionale cu stabilirea noilor hotare între state, care s-au soldat cu ruperea multor relații economice dintre republicile unionale și cu apariția necesității de a identifica parteneri economici de alternativă. Declinul producției animaliere din Republica Moldova, în această perioadă, este deosebit de evident.

Inițierea, lansarea și implementarea programului de privatizare în agricultură din anii 1996-2001 are semnificația unei etape de importanță deosebită. Pe parcursul acestei etape, nu doar s-au încetinit procesele de declin în producția animalieră, dar și s-a pus temelia pentru o dezvoltare durabilă a acestui sector, care ar răspunde, primordial, cerințelor populației la aceste produse. Etapa de postprivatizare (2001-prezent) este marcată, în primul rând, de stabilizarea producției animaliere, iar referitor la unele produse, cum ar fi producția de ouă, – chiar și de o creștere semnificativă (vezi figura 2).

Livestock sector has contributed significantly to about 37% (4987 million. Lei in current prices) of the country's total agricultural production in 2009 and the share of this sector in total agricultural production has a growing trend in recent years.

Some significant steps marked development of the livestock production in the Republic of Moldova in the last few decades, namely: a) pre-independence period (1985-1991), marked by the adoption of several significant documents such as "Cooperative law" came into force in 1988. This was one of the most radical reforms in that period, opening new opportunities for private sector development, even by simple acceptance of him as an equal participant in the economic life of the country.

The next step (1991-1996) is marked by processes of splitting of the USSR, union republics declared independence with the establishment of new boundaries between states, which have resulted in rupture of economic relations between the various republics, and the emergence of the need to identify alternative economic partners. The decline in livestock production in Moldova during this period is obvious.

Initiation, launch and implementation of the agricultural privatization program in 1996-2001 were as a step of great importance. During this period not only have slowed the decline in livestock production processes, but also put the foundation for sustainable development of this sector, which would meet first of all the requirements of the population for these products.

Post-privatization period (2001-present) is marked primarily by the stabilization of animal production, while some products such as egg production, have a significant increase (see figure 2).

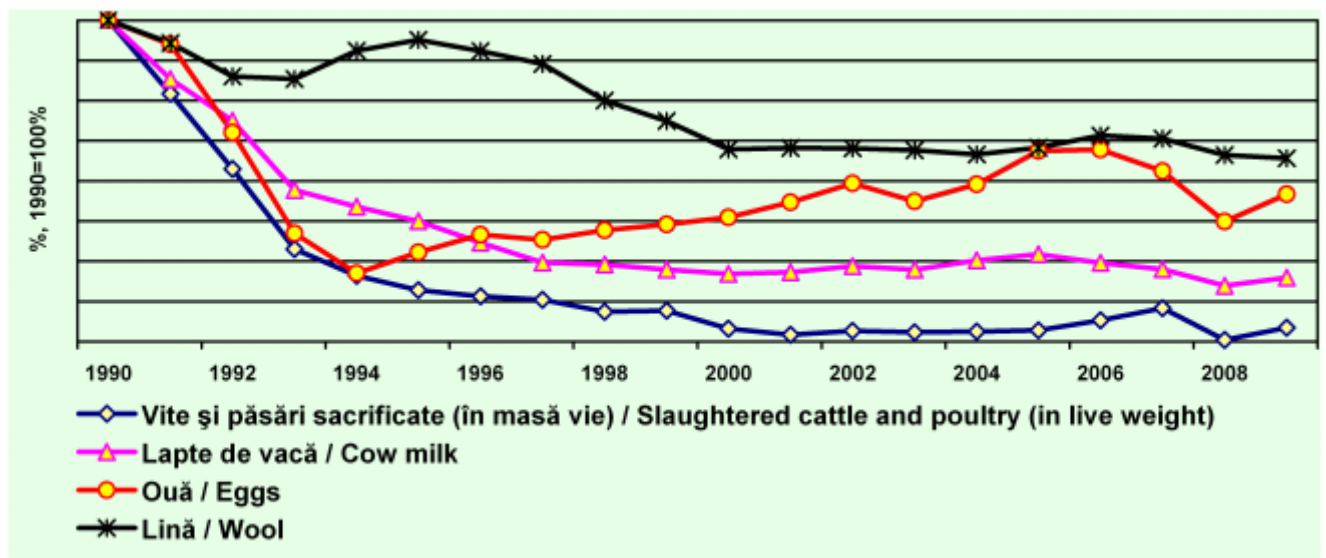

Fig. 2. Indicele producției animale, 1990-2009, 1990 – 100% /
 Fig. 2. Index of animal production, 1990-2009, 1990=100%

Sursa: Anuarul Statistic al RM, 2009./Source: Statistical yearbook of the Republic of Moldova, 2009.

Totodată, acest sector este extrem de parcat și depinde, în foarte mare măsură, de producția în gospodăriile casnice ale populației. Astfel, cea mai mare parte a efectivului de animale și păsări este crescut în gospodăriile individuale ale populației. Doar 23% din efectivul de porcine și 17% din efectivul de păsări sunt crescute în cadrul întreprinderilor agricole. Conform datelor BNS pentru anul 2009 (vezi figura 3), ponderea întreprinderilor agricole în efectivul total de bovine, inclusiv vaci, ovine, caprine și cabaline, nu depășește nivelul de 3-6%.

De menționat, că în cele mai multe cazuri, numărul de vaci întreținute în gospodăriile casnice nu depășește 1-2 capete. Din cauza implicării largi a sectorului individual de scară mică, în producția animalieră se creează impedimente considerabile în ceea ce privește conformitatea cu standardele de igienă, nutriția a animalelor, precum și cu normele de protejare a mediului în vigoare în Republica Moldova, dar și în cadrul UE.

However, this sector is extremely parceled and depends very largely on production in the households of the population. Thus most of the livestock and poultry are grown in households of the population. Only 23 percent of the pig herd and 17 percent of poultry grows in large agricultural farms. The share of agricultural enterprises in the total number of cattle, including cows, sheep, goats and horses do not exceed 3-6% according to data from the National Bureau of Statistics for the year 2009 (see figure 3).

Note that in most cases the number of cows maintained in households does not exceed 1-2 heads. The wide involvement of the individual small-scale sector in the livestock production creates considerable obstacles in terms of compliance with hygiene standards, animal nutrition, and environmental protection norms in the Republic of Moldova, but also with those in force in the EU.

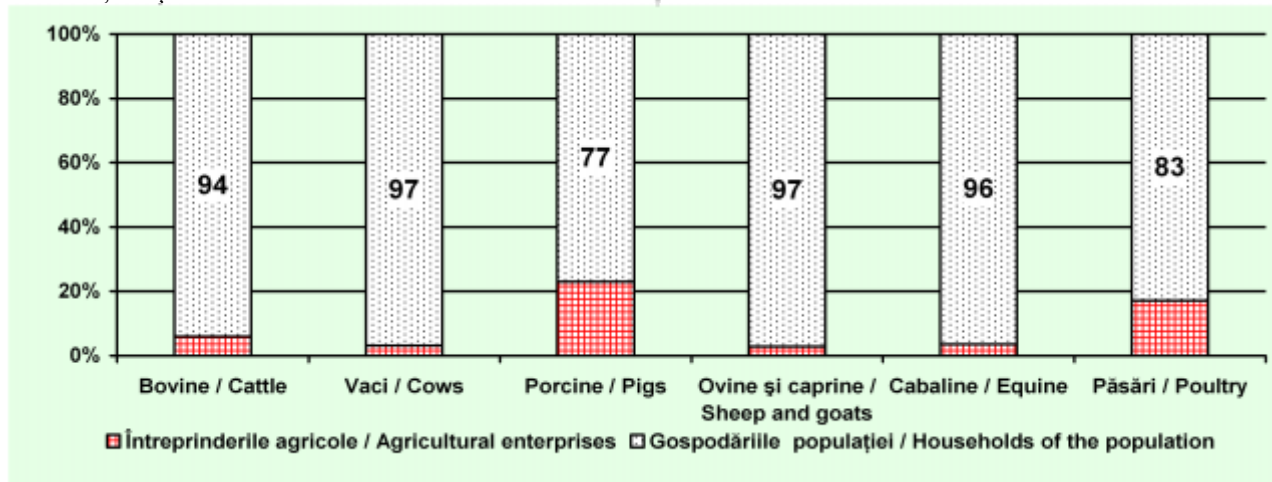

Fig. 3. Structura efectivului de animale și păsări, în anul 2009, după tipuri de gospodării, % /
 Fig. 3. The structure of the livestock and poultry in 2009 by types of households, %

Sursa: Anuarul Statistic al Republicii Moldova, 2010./Source: Statistical Yearbook of the Republic of Moldova, 2010.

Productivitatea vitelor este, de asemenea, sub nivelul țărilor limitrofe și al altor țări cu nivel comparabil de dezvoltare. Astfel, cu indicele de 3376 litri de lapte pe an de la vaca mulgătoare, în anul 2009, Republica Moldova a depășit țări, ca Albania și FYR Macedonia, dar a rămas sub nivelul Ucrainei, României, Republicii Belarus și Sloveniei [2].

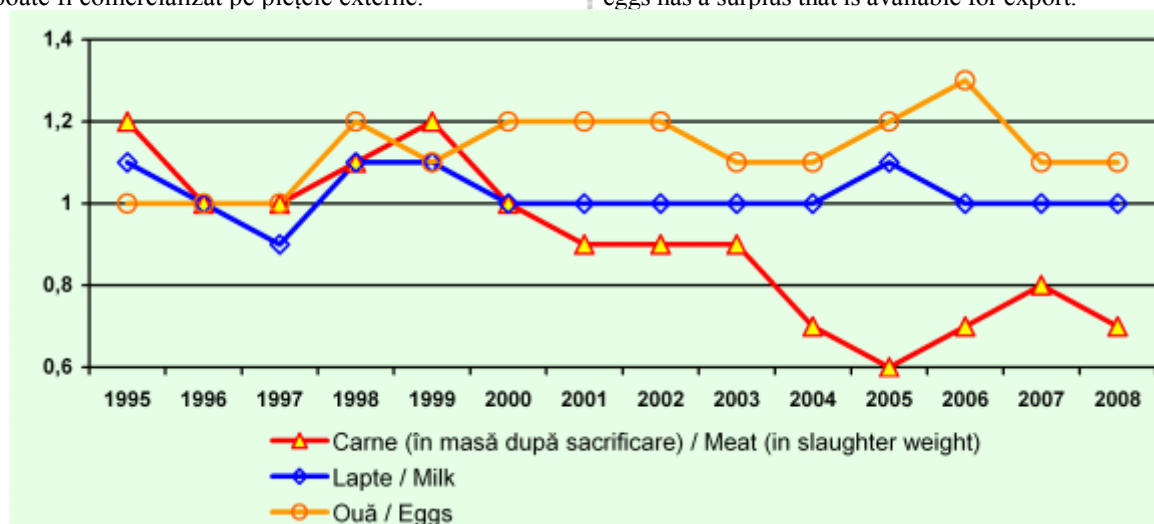
Procesele negative din sectorul zootehnic au cauzat probleme semnificative și în asigurarea populației cu produse de origine animalieră. Astfel, în perioada 1995-2009 constatăm o scădere continuă a raportului dintre volumul de producție animalieră și consumul acestor produse pe cap de locuitor. În ceea ce privește carnea, începând cu anul 2001, Republica Moldova nu își acoperă necesitățile de consum prin producție proprie decât în proporție de cca. 70% în anul 2008 (vezi figura 4).

Pentru acoperirea insuficienței de carne se recurge masiv la importuri de carne și produse din carne. Producția autohtonă de lapte este suficientă doar pentru a acoperi necesitățile consumului intern al populației Republicii Moldova. Doar la producția de ouă se constată un surplus, care poate fi comercializat pe piețele externe.

Livestock productivity is also lower than in neighboring countries, but also in other countries with comparable levels of development. Thus, with 3376 liters of milk per annum from a milking cow in 2009 Moldova is positioned better than countries such as and Albania, FYR Macedonia, but is below the level of Ukraine, Romania, Belarus and Slovenia [2].

Negative processes in livestock sector have caused significant problems in providing the population with products of animal origin. The ratio between the volume of livestock production and consumption of these products per capita shows a steady decrease during the period of 1995-2009. In the case of meat, since 2001 the Republic of Moldova does not cover their consumption needs through own production. Only about 70 percent of meat consumption was produced in the Republic of Moldova in 2008 (see Figure 4).

In order to cover the shortage of meat massive imports of meat and meat products is used. Domestic milk production is only sufficient to cover domestic consumption needs of the population of Moldova. Only the production of eggs has a surplus that is available for export.

Fig. 4. Raportul producție / consum al principalelor produse zootehnice pe cap de locuitor, 1995-2008/

Fig. 4. The ratio between the production and consumption of main livestock products per capita, 1995-2008

Sursa: Calculele autorului în baza datelor BNS, 2010./Source: author's calculations based on data from NBS, 2010.

Dimensiunile mici ale unităților de producție agricolă, precum și dificultățile, întâmpinate de acestea în adoptarea standardelor de igienă, de mediu și de sănătate animalieră, acompaniate de insuficiența de educație profesională în agricultură, pot fi identificate drept obstacolele principale în dezvoltarea sectorului animalier al agriculturii Republicii Moldova.

Pentru soluționarea acestor probleme este important de stabilit, dacă acest sector dorește să concureze pe piața UE. Mai mult ca atât, modernizarea și ajustarea acestui sector la anumite standarde poate fi solicitată de UE în vederea proceselor de apropiere și, respectiv, este necesară focalizarea spre aceste obiective în politicile de dezvoltare agricolă și rurală în Republica Moldova.

Politica agricolă autohtonă a fost influențată, în ultimul deceniu, de pregătirile de aderare a țării la Organizația

The small size of farming units and the difficulties they faced in adopting standards of hygiene, environment, and animal health, accompanied by lack of vocational education in agriculture can be identified as the main obstacles in developing the livestock sector of agriculture of the Republic of Moldova.

To solve these problems is important to clarify if this sector is able to compete on the EU market. Moreover modernization of the livestock sector and its' adjustment to certain standards may be requested by the EU in the view of processes of approximation and neighborhood, respectively is necessary to focus it in agricultural and rural development policies in Moldova.

The national agricultural policy has been influenced in the last decade by preparations for accession to the WTO. Emphasis was put on trade liberalization and reducing the

Mondială a Comerțului. Accentul a fost pus, în special, pe liberalizarea comerțului și pe reducerea nivelului de protecție în agricultură. Cu toate că și în prezent, în mediul de afaceri și, în particular, în agricultură, mai persistă ideea, că procesul de aderare la Organizația Mondială a Comerțului a fost grăbit la acel moment, sectorul real al economiei și, în special, agricultura fiind insuficient de pregătite pentru aceasta.

Pentru a reduce decalajul dintre nivelul de producere agricolă din țările UE și Republica Moldova, sunt necesare măsuri concrete de susținere a acestui sector. Astfel, începând cu anul 2010, subvențiile în agricultură sunt alocate prin intermediul Agenției de Intervenție și Plăți în Agricultură, care desemnează beneficiarii subvențiilor în urma unui proces de selectare în baza concursului proiectelor de afaceri.

Agenția de Intervenție și Plăți în Agricultură, funcțională începând cu luna mai 2010, a prevăzut pentru anul 2010 un set de măsuri pentru a susține producătorul agricol autohton. Un șir de măsuri au fost adresate, în special, sectorului animalier. Printre măsurile, care prevăd implicit susținerea sectorului animalier, pot fi menționate următoarele:

Măsura 2. Stimularea mecanismului de asigurare a riscurilor în agricultură, care stabilește, că mijloacele financiare, prevăzute în prezenta măsură, se utilizează în conformitate cu Legea nr. 243-XV din 8 iulie 2004 privind asigurarea subvenționată a riscurilor de producție în agricultură [3] și în baza Listei riscurilor, asigurarea cărora se subvenționează din bugetul de stat pe anul 2010: primele de asigurare în fitotehnie, horticultură, viticultură și zootehnie.

Măsura 7. Stimularea investițiilor în utilizarea și renovarea tehnologică a fermelor zootehnice presupune creșterea productivității, competitivității și asigurarea siguranței alimentare prin stimularea organizării și înnoirii tehnologice a mini-fermelor zootehnice, prin înființarea acestora, utilizarea tehnologică cu echipament avansat, modernizarea procesului tehnologic, diversificarea tipurilor de exploatații agricole specializate în creșterea animalelor, ameliorarea șeptelului de animale, îmbunătățirea calității și sporirea competitivității producției de origine animală pe piața internă și europeană, sporirea valorii adăugate și a eficienței economice, precum și diversificarea serviciilor prestate populației rurale.

Măsura 8. Stimularea procurării animalelor de prăsilă și menținerii fondului lor genetic are ca obiectiv general creșterea productivității, competitivității și asigurarea siguranței alimentare prin stimularea ameliorării populației de animale. Această măsură este orientată, în special, spre ameliorarea șeptelului de animale, îmbunătățirea calității și sporirea competitivității producției de origine animală pe piața internă și europeană, sporirea valorii adăugate și eficienței economice și, ca urmare a acestora, sporirea veniturilor producătorilor agricoli și diminuarea sărăciei în mediul rural [5].

Conform informației privind utilizarea mijloacelor Fondului pentru susținerea sectorului agrar pe anii 2006-2009, publicate de Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare în anul 2010, suma subvențiilor, destinate investițiilor capitale în agricultură, a atins nivelul de 413 mln. lei în anul 2009, ceea ce este de peste 7 ori mai mult, comparativ cu anul 2006. [4]. Totodată, subvențiile în investițiile capitale din sectorul zootehnic nu s-au bucurat de aceleași tendințe. Astfel, dacă în

level of protection in agriculture. Although nowadays in business and particularly in agriculture persists the idea that WTO accession process was accelerated at that time, the real sector of the economy, especially agriculture being insufficiently prepared for this.

To reduce the gap between the level of agricultural production in the EU and the Republic of Moldova are necessary concrete supporting measures for this sector. Thus starting from 2010 agricultural subsidies is allocated through the Payment Agency that designates beneficiaries, following a selection process based on business competition projects.

Payment Agency, which is functional since May 2010, provided for 2010 a set of measures to support local farmers. A number of measures had been addressed in particular to the livestock sector. Among measures to provide implicitly the support for livestock sector are follows:

Measure 2. Stimulation of the mechanism for ensuring risks in agriculture, which provides that funds under this measure is used in accordance with the Law no. 243-XV of July 8, 2004 on providing subsidized insurance for agricultural production risks [3] and on the base of the List of Risks for which insurance is subsidized by the state budget for 2010 in crop production, horticulture, viticulture and animal husbandry.

Measure 7. Stimulating investments in equipment and technological renovation of the animal farms involves increase of productivity, competitiveness, and ensuring food safety by stimulating organization and renovation of the animal mini farms through their establishment; endowment with advanced technological equipment; modernization of the technological process; diversification of farms specialized in animal breeding; livestock improvement; animal products' quality improvement and increased competitiveness of domestic animal products on the local and European markets, increased added value and economic efficiency, and diversification of rural services.

Measure 8. Stimulation of procurement of breeding stock and maintaining their genetic fund aims to increase the overall productivity, competitiveness and ensuring food security by encouraging improvement of the animal population. This measure is directed specifically at improving the livestock, improving the quality and increasing the competitiveness of domestic animal production on the local and European markets, increase of the added value and economic efficiency and as a result of these measures increasing farmers' income and reduce poverty in rural areas [5].

According to the information about the use of financial means from the Fund for support of the agricultural sector during the period of 2006-2009, that was published by the Ministry of Agriculture and Food Industry in 2010, the amount of subsidies for capital investments in agriculture has reached 413 million lei in 2009, which is over 7 times more compared with 2006. [4]. However, capital investment subsidies to the livestock sector have not enjoyed the same trends. So if in 2006 this sector received about 24% of

anul 2006, acest sector a primit cca. 24% din total subvenții în investiții capitale, atunci în anul 2009, doar puțin peste 5% din total subvenții în agricultură au avut ca destinație sectorul zootehnic (vezi figura 5).

total capital investment subsidies, then in the period 2007-2009 just around 5% of total amount of subsidies in agriculture were oriented to the livestock sector (see figure 5).

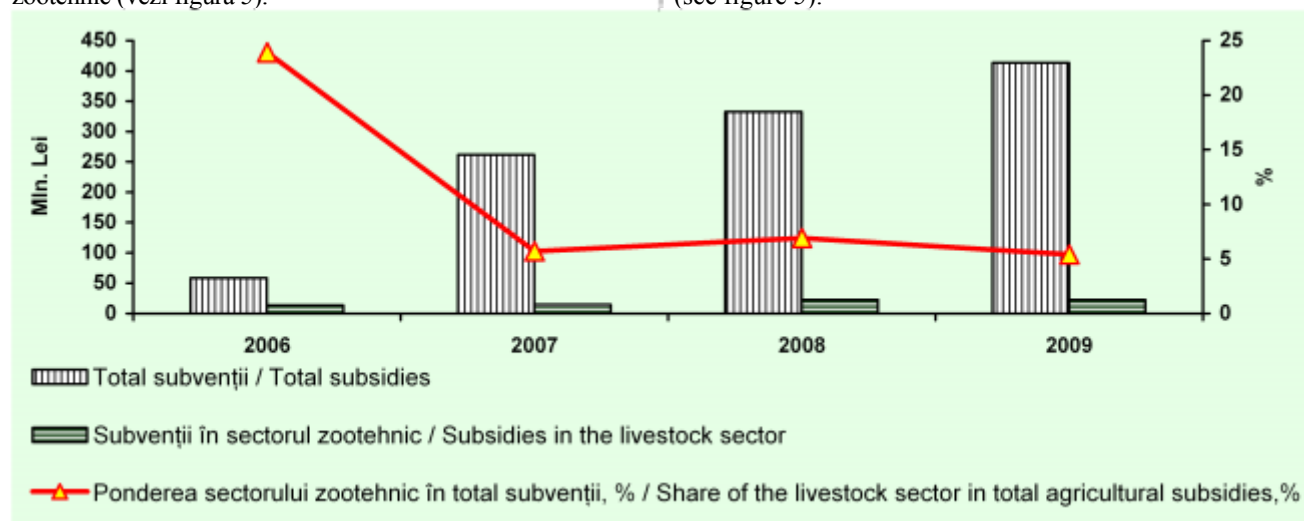

Fig. 5. Dinamica subvențiilor totale în agricultură și în sectorul zootehnic, aa.2006-2009, mln. lei, %/

Fig. 5. Dynamics of total subsidies in agriculture and livestock sector and share of the livestock sector in total agricultural subsidies, 2006-2009, mln. Lei, %

Sursa: Calculele autorului în baza datelor Ministerului Agriculturii și Industriei Alimentare, 2010./Source: author's calculations based on data of Ministry of Agriculture and Food Industry, 2010.

Volumul redus de subvenții în sectorul zootehnic, comparativ cu sectorul de fitotehnie, alături de influența negativă a altor factori, a contribuit la stagnarea acestui sector.

Concluzii:

- Pe parcursul perioadei de postreformă, din 1991 până în prezent, efectivul de animale s-a redus semnificativ.
- Producția animalieră, în prezent, se află într-un proces de stagnare.
- Cea mai mare parte a efectivului de animale și păsări este crescut în gospodăriile individuale ale populației, sectorul animalier fiind, astfel, extrem de parcelat.
- Dimensiunile mici ale unităților de producție agricolă, precum și dificultățile întâmpinate de acestea în adoptarea standardelor de igienă, de mediu și de sănătate animalieră, cărora se alătură insuficiența de educație profesională în agricultură, pot fi identificate drept obstacolele principale în dezvoltarea sectorului animalier al agriculturii Republicii Moldova.
- Volumul redus de subvenții în sectorul zootehnic a contribuit la aprofundarea proceselor de stagnare din acest sector.

The low volume of subsidies in the livestock sector, compared with the plant growing sector, in combination with other negative factors contributed to the stagnation of this sector.

Conclusions:

- During the post-reform period, from 1991 until now, the herd have been significantly reduced
- Livestock production is currently in a process of stagnation
- Households of the population grow most of the livestock and poultry; as a result, the livestock sector is extremely parcelled.
- The small size of farming units and the difficulties they face in adopting standards of hygiene, environmental and animal health, accompanied by lack of vocational education in agriculture can be identified as the main obstacles in developing the livestock sector of agriculture of the Republic Moldova.
- The low volume of subsidies in the livestock contributed to deepening the stagnation process in this sector.

Bibliografie/Bibliography

1. Anuarul statistic al Republicii Moldova, 2010.
2. FAOSTAT database. <http://faostat.fao.org> (accesat: 22.02.2011).
3. Legea nr. 243-XV din 8 iulie 2004 privind asigurarea subvenționată a riscurilor de producție în agricultură. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2004, nr. 132-137.
4. Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare. Informația privind utilizarea mijloacelor Fondului pentru susținerea sectorului agrar (investițiile capitale) pe anii 2006-2009. <http://www.maia.gov.md/doc.php?l=ro&idc=86&id=13983> (accesat 13.05.2011).
5. Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare. Regulamentul privind modul de utilizare a mijloacelor fondului pentru subvenționarea producătorilor agricoli. <http://www.maia.gov.md/doc.php?l=ro&idc=85&id=13903> (accesat 13.05.2011).

**OPORTUNITĂȚI
DE PERFEȚIONARE A REDUCERII
SĂRĂCIEI ÎN REPUBLICA MOLDOVA**

*Natalia ȘONȚU, drd., German Agency for
International Cooperation in Moldova*

Recenzent: Gheorghe ILIADI, dr. hab., IEFS

Fenomenul sărăciei este larg răspândit în diferite părți ale lumii, fiind foarte acut simțit în Republica Moldova. În baza rezultatelor cercetării fenomenului sărăciei, autorul elaborează un șir de propuneri (modele proprii), care sunt orientate spre optimizarea reducerii sărăciei în Republica Moldova. Dintre propuneri, menționăm următoarele: model de estimare a resurselor necesare reducerii sărăciei, model de eficientizare a asistenței de dezvoltare internațională și model de plan local de reducere a sărăciei. Aceste modele pot fi aplicate atât în Republica Moldova, cât și în alte state în vederea perfecționării reducerii sărăciei.

Cuvinte cheie: sărăcie, reducerea sărăciei, gospodăria casnică, asistență de dezvoltare internațională, indicele Sen, plan local.

În opinia lui Nelson Mandela, liderul Africii de Sud în anii 1994-1999, „sărăcia nu este naturală, precum robia sau apartheidul. Sărăcia este un produs al omului și poate fi eradicată prin acțiunile omului. Eliminarea sărăciei nu este un gest de caritate, dar un act de justiție, care este protecția drepturilor fundamentale ale omului, și anume dreptul la o viață decentă” [1].

Pentru Republica Moldova problema sărăciei este foarte acută. În anul 2009, Republica Moldova a înregistrat un declin economic de -6,0%, care a contribuit la stagnarea reducerii ratelor de sărăcie în țară [6, p. 10]. În anul 2009, sărăcia absolută a constituit 26,3%, (cca 885,2 mii de persoane au avut un consum mai mic decât pragul sărăciei absolute de 945,9 lei). Pentru ca efortul de reducere a sărăciei să aibă un impact pozitiv, este extrem de important de a estima corect resursele necesare reducerii sărăciei și de a le administra eficient. Cu acest scop, am elaborat un **model de estimare a resurselor necesare reducerii sărăciei**, pe care îl prezentăm în continuare.

Atât la nivel internațional, cât și național, în analiza dimensiunilor fenomenului sărăcie se utilizează indicatorii Foster-Greer-Thorbecke [3, p. 61-66] specificați, ca rata sărăciei, profunzimea sărăciei și severitatea sărăciei. Cel mai frecvent utilizat indicator al sărăciei este rata sărăciei, care arată ponderea persoanelor sărace în totalul populației.

Conform datelor Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova (BNS) [2] și ale Ministerului Economiei [5], în Republica Moldova, în anii 2008-2009, rata sărăciei s-a micșorat neesențial și s-a menținut la nivel de 26,4 și 26,3%, corespunzător. Datele arată că în anul 2009, comparativ cu anul 2008, rata sărăciei a diminuat cu 0,1 p.p. Totodată, decalajul dintre pragul sărăciei, stabilit de BNS în baza Cercetării Bugetelor Gospodăriilor Casnice (CBGC), și nivelul efectiv al cheltuielilor fiecărei

**OPPORTUNITIES FOR OPTIMIZATION
OF POVERTY REDUCTION IN THE
REPUBLIC OF MOLDOVA**

*Natalia ȘONȚU, drd., German Agency for International
Cooperation in Moldova*

Reviewer: Gheorghe ILIADI, PhD, IEFS

Poverty is widespread in different parts of the world, and it is very strongly felt in the Republic of Moldova. Based on the research of poverty phenomenon, the author developed a series of proposals (own models) that are oriented towards optimization of poverty reduction in Moldova. Among the proposals are as follows: model to estimate the resources required for poverty reduction, more efficient model of international development assistance and local model for poverty reduction. These models can be applied both in the Republic of Moldova and the other states in order to improve poverty reduction.

Keywords: poverty, poverty reduction, Moldova, households, international development assistance, Sen index, local plan.

According to Nelson Mandela, leader of South Africa in 1994-1999, „poverty is not natural, such as slavery or apartheid. Poverty is a human product and can be eradicated by human action. Eliminating poverty is not a gesture of charity, but an act of justice which is the protection of fundamental human rights, namely the right to a decent life” [1].

For the Republic of Moldova the issue of poverty is very acute. In 2009 Moldova has experienced economic decline of -6.0%, which contributed to the stagnation of poverty reduction rates in the country [6, p.10]. Absolute poverty in 2009 was 26.3% (with about 885,200 people consuming less than the absolute poverty line of 945,9 MDL). For poverty reduction efforts have a positive impact, it is extremely important to properly estimate the resources needed to reduce poverty and to manage them effectively. For this purpose, we developed a **model to estimate the resources required for poverty reduction**, which we present below.

Both internationally and nationally, Foster-Greer-Thorbecke [3, p. 61-66] indicators are used to analyze dimensions of poverty phenomenon, namely poverty rate, poverty gap and poverty severity. The most commonly used indicator of poverty is the poverty rate, which shows the share of poor in total population.

According to the National Bureau of Statistics of the Republic of Moldova (NBS) [4] and the Ministry of Economy [5], in the Republic of Moldova in 2008-2009 the poverty rate decreased insignificantly and remains at 26,4% and 26,3% respectively. The data show that in 2009 compared with 2008 poverty rate decreased by 0,1 percentage point (p.p.) However, the gap between the poverty level established by the NBS in the Household Budget Survey (HBS) and the actual level of expenditure of each poor household fell by 0,5 percentage points,

gospodării sărace s-a redus cu 0,5 p.p., adică mai multe persoane au un risc sporit de a fi sărace (tabelul 1).

meaning more people have an increased risk of being poor (Table 1).

Tabelul 1 /Table 1

**Evoluția ratei sărăciei și profunzimii sărăciei în Republica Moldova, anii 2008-2009/
Evolution of poverty rate and poverty depth, Moldova, 2008-2009**

	2008, %	2009, %	2009/2008, p.p.
Rata sărăciei /Poverty rate	26,4	26,3	-0,1
Profunzimea sărăciei /Poverty depth	6,4	5,9	-0,5

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor CBGC, oferite de BNS al Republica Moldova./ Source: developed by the author based on HBS data provided by the NBS of Moldova

În baza metodologiei de calcul al indicatorului rata sărăciei, al numărului populației Republicii Moldova și al valorii ratei sărăciei, poate fi determinat, că numărul persoanelor sărace, în anul 2008, a constituit 942,51 mii locuitori, iar în 2009 – 937,77 mii locuitori. Astfel, în anul 2009, comparativ cu 2008, în Republica Moldova, efectivul săracilor s-a micșorat cu 4,74 mii locuitori. Totuși, tendința nu este foarte relevantă, deoarece valoarea indicatorului profunzimea sărăciei (valoarea procentuală a decalajului mediu dintre pragul sărăciei și nivelul efectiv al cheltuielilor fiecărei gospodării considerată săracă) s-a ameliorat neesențial. Dacă în 2008, în medie, o persoană avea nevoie de bani în proporție de 6,4% din valoarea pragului stabilit al sărăciei, atunci în anul 2009 – cu 0,5 p.p. mai puțin (sau 5,9% din valoarea pragului sărăciei). Astfel, în valoare absolută, fiecare persoană, în medie, pentru a atinge nivelul pragului de sărăcie, avea nevoie de 60,54 lei în anul 2008 și de 55,81 lei – în 2009.

Literatura de specialitate din țară [4, p. 212] relevă încercări de a determina efortul financiar pentru a diminua numărul celor săraci. Suma totală necesară pentru reducerea sărăciei (STN) se calculează ca produsul dintre valoarea deficitului de consum per persoană pentru a atinge pragul sărăciei și numărul celor săraci. Astfel, pentru reducerea sărăciei în economia națională a Republicii Moldova, în anul 2008 erau necesare 57059337,5 lei, iar în 2009 – 52336717,7 lei (tabelul 2).

Based on the methodology for calculating the poverty rate indicator, the number of population in the Republic of Moldova and poverty rate value, it can be determined that the number of poor people in 2008 was 942510 citizens and in 2009 - 937770 citizens. Thus, in 2009, as compared with 2008, number of poor in Moldova has decreased by 4,74 Th. people. However, the trend is not very relevant, because the significance of the poverty gap indicator (the percentage of the average gap between the poverty threshold and the actual level of expenditures of each household considered poor) improved insignificantly. If in 2008 on average a person needed money at a rate of 6,4% of the established poverty threshold, then in 2009 - less by 0,5 percentage points (or 5,9% of the poverty threshold). Thus, in absolute terms, every person, on average, to reach the poverty threshold needed 60.54 MDL in 2008 and 55.81 MDL in 2009. In other words, on average, to achieve the level of poverty threshold and not to be poor any longer, a person would need 60.54 MDL in 2008 and 55.81 MDL in 2009.

In the specialized literature from the Republic of Moldova [3, p. 212] have been attempts to determine the financial effort to reduce the number of the poor. The total amount necessary to reduce poverty (TAN) is calculated as the product of the consumption deficit value per person to reach the poverty line and the number of poor. Thus, for poverty reduction in Moldova's national economy in 2008 were necessary 57059337.5 MDL, and in 2009 - 52336717.7 MDL (Table 2).

Tabelul 2/Table 2

**Deficitul de consum pentru a atinge pragul sărăciei în Republica Moldova, anii 2008-2009/
Consumption deficits to reach poverty line, Moldova, 2008-2009**

Anul/ Year	Pragul sărăciei /Poverty line	Deficitul de consum pe persoană pentru a atinge pragul sărăciei, lei /Consumption deficits per person to reach poverty line, MDL	Suma totală necesară pentru efectivul de săraci, lei /Total amount necessary (TAN) for all poor, lei
2008	945,9	60,54	57059337,5
2009	945,9	55,81	52336717,7

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor CBGC, oferite de BNS al RM./Source: developed by the author based on HBS data provided by the NBS of Moldova.

Totodată, realitatea demonstrează, că cheltuielile necesare pentru reducerea sărăciei depășesc valorile estimate. Aceasta se confirmă prin faptul, că indicatorul profunzimea sărăciei reprezintă o valoare medie. Laureatul premiului Nobel, Amartya Sen, a propus un indicator mai adecvat al sărăciei, care reflectă gravitatea ei prin măsurarea inegalității veniturilor și distribuția diferitor active ale societății între cei săraci. El a elaborat un indice de măsurare a sărăciei, ținând cont de

However, reality demonstrates that the necessary expenditures for poverty reduction exceed estimates. This is confirmed by the fact that the indicator depth of poverty represents an average value. Nobel laureate Amartya Sen has proposed a more appropriate poverty indicator, which reflects poverty seriousness by measuring income inequality and distribution of various society assets among the poor. He developed an index to measure poverty, taking into account the

bunăstarea populației, care se determină după formula:

$$I_S = R_S [I + k(1 - I)] * G^P \tag{1}$$

unde: I_S – indicele Sen al sărăciei;

R_S – rata sărăciei;

I – coeficientul decalajului veniturilor;

$k = \frac{q}{q+1}$, unde q reprezintă numărul celor săraci;

G^P – coeficientul de inegalitate Gini, calculat pentru populația săracă.

Estimarea coeficientului decalajului veniturilor și a profunzimii sărăciei are la bază formula:

$$P_i - \frac{1}{n} \sum_{i=1}^q \left[\frac{z - y_i}{z} \right] = P_0 I \quad I = \frac{z - y}{z} \tag{2}$$

unde: z – valoarea pragului sărăciei;

y_i – venitul persoanei „i”;

y – venitul mediu al săracilor;

I – coeficientul decalajului veniturilor.

Indicele Sen a fost calculat și pentru Republica Moldova, ceea ce a permis de a avea o viziune mai clară privind gravitatea fenomenului sărăciei în țară. Utilizând datele, disponibile în baza CBGC din Republica Moldova, și formula de calcul al *Indicelui Sen* (expusă mai sus), au fost obținute valorile acestui indicator al sărăciei la nivel național: $I_S = 12,7\%$ (în 2008) și $I_S = 12,22\%$ (în 2009)¹.

Reieșind din informația deja existentă, ne-am propus ca scop să calculăm suma totală de cheltuieli, necesară pentru reducerea sărăciei, considerând și dimensiunea gravității ei (valoarea indicelui Sen). Rezultatele calculelor noastre arată că suma, necesară realmente unei persoane pentru a nu mai fi săracă, este mai mare de, aproximativ, 2 ori decât calculele, obținute doar în baza indicatorului profunzimea sărăciei (tabelul 3).

welfare of the population, which is determined by the formula:

I_S – Sen index of poverty,

R_S – poverty rate,

I – coefficient of income inequality,

$k = \frac{q}{q+1}$, where q represents number of poor

G^P – Gini inequality coefficient calculated for poor.

Estimation of the coefficient of incomes inequality and poverty depth has its base the formula:

where: z – poverty line value;

y_i – income of the person „i”;

y – average income of the poor;

I – coefficient of the income inequality.

Sen Index was calculated for the Republic of Moldova and allowed to have a clearer view of the seriousness of the poverty phenomenon in the country. Using data available in the HBS in the Republic of Moldova and *Sen Index* formula (set out above), were obtained values of this indicator of poverty at the national level $I_S = 12,7\%$ (in 2008) and $I_S = 12,22\%$ (in 2009).²

Taking into account existing information, we have proposed to calculate the total amount of expenditures necessary for poverty reduction, considering its gravity (Sen index value). Results of our calculations show that the amount actually needed for a person to stop being poor is about two times higher than the calculations made based only on the poverty gap indicator (Table 3).

Tabelul 3/Table 3

**Deficitul de consum pe persoană pentru a atinge pragul sărăciei în Republica Moldova, anii 2008-2009/
Consumption deficit per person to reach poverty line, Republic of Moldova, 2008-2009**

	Pragul sărăciei absolute, lei/ Absolute poverty line, MDL	Profunzimea sărăciei, %/ Poverty depth, %	Deficitul de consum pe persoană pentru a atinge pragul sărăciei, prof., lei /Consumption deficit per person to reach poverty line, MDL	Indicele Sen, % /Sen Index, %	Deficitul de consum per persoană pentru a atinge pragul sărăciei după Sen, lei /Consumption deficit per person to reach poverty line, by Sen, MDL
A	1	2	3 (1x2/100)	4	5 (1x4/100)
2008	945,9	6,4	60,54	12,70	120,12
2009	945,9	5,9	55,81	12,22	115,56

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor CBGC, oferite de BNS al RM./Source: developed by the author based on HBS data provided by the NBS of Moldova.

1 Ca bază au fost considerate următoarele date: pentru 2008: rata sărăciei la nivelul pragului absolut a constituit 26,4%, profunzimea sărăciei absolute – 6,4% și coeficientul deficitului de consum – 0,242, numărul celor săraci – 942506 persoane și coeficientul Gini pentru săraci – 0,3153; pentru 2009: rata sărăciei la nivelul pragului absolut a constituit 26,3%, profunzimea sărăciei absolute – 5,9% și coeficientul deficitului de consum – 0,242, numărul celor săraci – 942506 persoane și coeficientul Gini pentru săraci – 0,3153.

2 As a basis the following data were considered. For 2008: the poverty rate of the absolute threshold was 26.4%, absolute poverty gap - 6.4% and consumption deficit coefficient - 0.242, the number of poor - 942 506 persons and the Gini coefficient for the poor - 0.3153. For 2009: the poverty rate of the absolute threshold was 26.3%, absolute poverty gap - 5.9% and consumption deficit coefficient - 0.242, the number of poor - 942 506 persons and Gini coefficient for the poor - 0.3153.

Cunoscând suma per persoană, am elaborat formula de calcul al sumei totale necesare pentru reducerea sărăciei, ținând cont de inegalitățile dintre săraci:

$$STN_{dupa\_Sen} = pragul\_saraciei (lei) \cdot \frac{Indicele\_Sen (\%)}{100 \%} * nr\_celor\_saraci$$

$$TAN_{by\_Sen} = poverty\_line (MDL) \cdot \frac{Sen\_Index (\%)}{100 \%} * Nr\_of\_poor \quad (3)$$

unde: STN_{dupa_Sen} – suma totală necesară pentru reducerea sărăciei, ținând cont de inegalitățile dintre săraci.

Astfel, cheltuielile totale necesare pentru a atinge pragul sărăciei, ținând cont de inegalitățile în rândul celor săraci, vor fi egale cu: 113216,54 mii lei – pentru anul 2008 și cu 113216,54 mii lei – pentru 2009.

$$STN_{2008\_dupa\_Sen} = pragul\_saraciei (lei) \cdot \frac{Indicele\_Sen (\%)}{100 \%} * nr\_celor\_saraci$$

$$= 945,9 lei * \frac{12,7 \%}{100 \%} * 942506 = 113216,54 \text{ mii lei}$$

$$STN_{2009\_dupa\_Sen} = pragul\_saraciei (lei) \cdot \frac{Indicele\_Sen (\%)}{100 \%} * nr\_celor\_saraci$$

$$= 945,9 lei * \frac{12,22 \%}{100 \%} * 942506 = 108371,136 \text{ mii lei}$$

$$TAN_{2008\_by\_Sen} = poverty\_line (MDL) \cdot \frac{Sen\_Index (\%)}{100 \%} * Nr\_of\_poor$$

$$= 945,9 MDL * \frac{12,7 \%}{100 \%} * 942506 = 113216,54 \text{ Th. MDL}$$

$$TAN_{2009\_by\_Sen} = poverty\_line (MDL) \cdot \frac{Sen\_Index (\%)}{100 \%} * Nr\_of\_poor$$

$$= 945,9 MDL * \frac{12,22 \%}{100 \%} * 942506 = 108371,136 \text{ Th. MDL}$$

În concluzie, potrivit calculelor noastre, dacă se ține cont de inegalitățile, existente în rândul săracilor în Republica Moldova, resursele necesare pentru reducerea sărăciei sunt de cca 2 ori mai mari decât cele estimate anterior în literatura de specialitate (tabelul 4).

Knowing the amount per person, we developed a formula to calculate the total amount needed to reduce poverty, taking into account the inequalities between the poor:

$$STN_{dupa\_Sen} = \frac{Index\_Sen (\%)}{100 \%} * nr\_of\_poor$$

$$TAN_{by\_Sen} = poverty\_line (MDL) \cdot \frac{Sen\_Index (\%)}{100 \%} * Nr\_of\_poor \quad (3)$$

where STN_{dupa_Sen} – total amount necessary for poverty reduction, taking into account inequalities among the poor.

Thus, the total expenditures needed to achieve the poverty threshold, taking into account the inequality among the poor, will be equal to: 113216,540 Th. MDL – for 2008 and 113216,540 Th. MDL – for 2009.

$$STN_{2008\_dupa\_Sen} = \frac{Index\_Sen (\%)}{100 \%} * nr\_celor\_saraci$$

$$= 945,9 lei * \frac{12,7 \%}{100 \%} * 942506 = 113216,54 \text{ mii lei}$$

$$STN_{2009\_dupa\_Sen} = \frac{Index\_Sen (\%)}{100 \%} * nr\_celor\_saraci$$

$$= 945,9 lei * \frac{12,22 \%}{100 \%} * 942506 = 108371,136 \text{ mii lei}$$

$$TAN_{2008\_by\_Sen} = \frac{Sen\_Index (\%)}{100 \%} * Nr\_of\_poor$$

$$= 945,9 MDL * \frac{12,7 \%}{100 \%} * 942506 = 113216,54 \text{ Th. MDL}$$

$$TAN_{2009\_by\_Sen} = \frac{Sen\_Index (\%)}{100 \%} * Nr\_of\_poor$$

$$= 945,9 MDL * \frac{12,22 \%}{100 \%} * 942506 = 108371,136 \text{ Th. MDL}$$

In conclusion, according to our calculations, if one takes into account the existing inequalities among the poor in the Republic of Moldova, the resources required for poverty reduction are about two times higher than previously assumed in the specialized literature (Table 4).

Tabelul 4/Table 4

Necesarul de resurse pentru reducerea sărăciei în Republica Moldova, anii 2008-2009/
Necessary resources for poverty reduction in Moldova, 2008-2009

Anul/ Year	Pragul sărăciei absolute, lei/ Absolute poverty line, MDL	Deficit de consum per persoană pentru a atinge pragul sărăciei, lei/ Consumption deficit per person to reach the poverty line, MDL	Efectiv săraci, pers./ Number of poor, pers.	Suma totală necesară pentru efectivul de săraci, mii lei/ TAN for all poor, thousand MDL	Indice Sen/ Sen index, %	Deficitul de consum per persoană pentru a atinge pragul sărăciei, după Indicele Sen, lei/ Consumption deficit per person to reach poverty line by Sen index, MDL	Suma totală necesară pentru efectivul de săraci, considerând Indicele Sen, mii lei/ TAN for all poor, considering Sen index, thousand MDL
A	1	2	3	4 (2x3)	5	6	7 (3x6)
2008	945,9	60,54	942510	57059,3375	12,70	120,12	113216,5399
2009	945,9	55,81	937770	52336,7177	12,22	115,56	108371,136

Sursa: Calculele autorului./Source: Calculated by author.

Modelul de estimare a resurselor necesare pentru reducerea sărăciei, prezentat pe exemplul RM, este aplicabil pentru orice economie națională și poate contribui la creșterea gradului de exactitate a calculării volumului mijloacelor financiare, necesare de alocat persoanelor sărace.

The model of estimation of resources needed to reduce poverty, presented for the example of Moldova, is applicable to any national economy and may contribute to increased accuracy of calculating the amount of funds needed for the poor.

However, we can assume that these costs may be

¹ Termenul de „reducere statistică a sărăciei” aparține autorului Natalia Șonțu și se referă la faptul, că în rezultatul implementării programelor orientate spre reducerea sărăciei, deseori, are loc nu asistența concretă a persoanelor concrete, dar un șir de activități doar „bifate” ca fiind organizate.

Totodată, putem presupune, că cheltuielile respective pot fi realmente mai mari, iar perioada de soluționare a sărăciei – mai îndelungată, deoarece aceste sume nu ajung tot timpul la cei săraci, în dependență de eficiența și gradul de adresabilitate a politicilor sociale. Acest lucru este evident din datele figurii 1, care demonstrează corelația dintre eficiența politicii de eradicare a sărăciei și gradul de adresabilitate a elementelor acesteia.

Deoarece strategiile naționale și internaționale nu întotdeauna au un impact perceptibil asupra celor săraci, în rezultat se obține doar „reducerea statistică a sărăciei”¹.

actually higher, while the time to solve poverty issue - longer, because these amounts do not always reach the poor, depending on the degree of efficiency and social policies addressability.

This is evident from the Figure 1, which shows the correlation between the efficiency of the poverty reduction policies and the degree of correspondence of its elements to the real needs.

As allocation of national and international resources not always has a visible impact on the poor, as a result we have “statistical poverty reduction”¹.

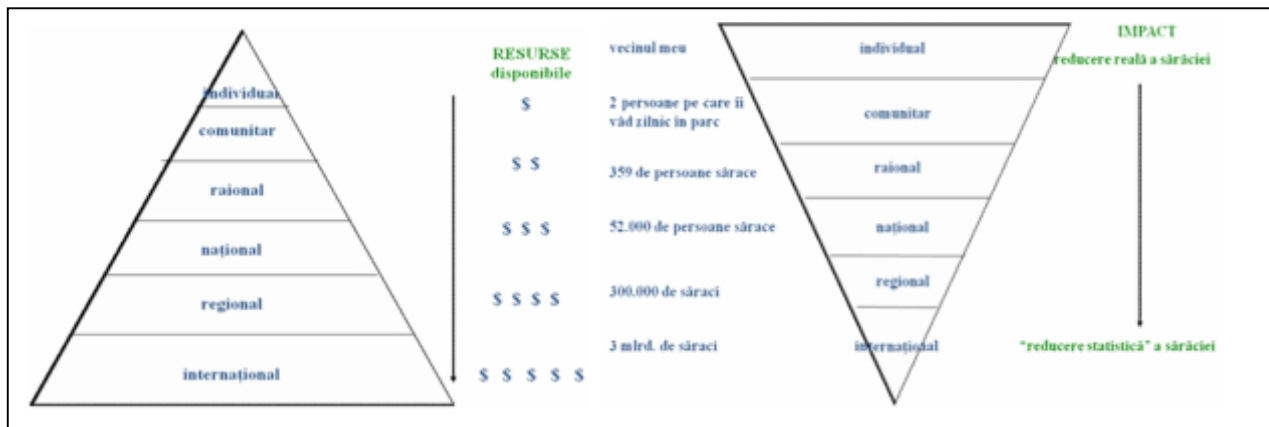

Fig. 1. Impactul eforturilor de reducere a sărăciei la diferite nivele

Sursa: Elaborat de autor.

Fig. 1. Impact of poverty reduction efforts at different levels

Source: developed by the author

Considerăm, că asistența de dezvoltare internațională nu trebuie să fie fragmentară: toți donatorii dintr-o țară trebuie să contribuie la soluționarea problemelor prioritare și, în felul acesta, să reanimeze un sector concret al economiei (sau un sector geografic) cu scopul optimizării utilizării resurselor financiare oferite. Autorul propune un nou **model de eficientizare a asistenței de dezvoltare internațională** (figura 2).

We believe that international development assistance should not be piecemeal, but rather all donors in a country should contribute to solving the priority problems and thus to revive a certain sector of the in economy (or a geographical area) in order to optimize use of offered financial resources. The author proposes a new **model for making international development assistance more efficient** (Figure 2).

¹ Term „statistical poverty reduction” belongs to the author, Natalia Sontu and refers to the fact that as a result of implementation of the programs oriented to poverty reduction often takes place not a concrete support to concrete persons, but simply a number of activities that „took place”.

Modelul respectiv a fost propus spre examinare Programului de Dezvoltare al Națiunilor Unite (UNDP) și luat în considerare pentru pregătirea Raportului de Dezvoltare Umană (RDU) din 2011, editat de către UNDP [9]. Ținând cont de rezultatele evaluării unei țări (care poate fi efectuată de către actorii interni și/sau externi), guvernul elaborează strategia de dezvoltare națională. Reieșind din prioritățile țării, guvernul elaborează o cerere de oferte pentru o anumită prioritate (de exemplu, îmbunătățirea sistemului național de asigurare cu apa potabilă). Asistența propusă trebuie să acopere o arie semnificativă geografică și/sau un număr considerabil de beneficiari (și nu în modul practicat în prezent, când se întâmplă că un donator timp de cinci ani implementează 10 micro-proiecte de reabilitare a sistemelor de asigurare cu apa potabilă, amplasate în diferite părți ale țării). Donatorii interesați răspund la acest apel (la necesitate, țara poate fi împărțită în loturi) și înaintează ofertele sale pentru evaluare guvernului țării respective. Reieșind din analiza ofertelor, guvernul semnează acorduri pentru asistență cu un donator/consorțiu al donatorilor, care au înaintat cea mai atractivă ofertă.

Abordarea propusă va ameliora un șir de aspecte ale asistenței internaționale de dezvoltare:

- Guvernul va avea un rol de leader și de decident în procesul de dezvoltare;
- Donatorii vor coopera între ei mai eficient;
- Resursele disponibile vor fi utilizate mai eficient, deoarece se va realiza un efort concentrat (nu "aici și acolo", ci un efort care să soluționeze o prioritate, dar în toată țară);
- "Practicile de succes" vor fi măsurate la un nivel mai înalt (nu la nivel de comună, dar la nivel de regiune/țară în întregime);
- Donatorii vor fi mai responsabili pentru asistență acordată;
- Gestiunea și monitorizarea derulării proiectelor va fi mai eficientă.

The proposed model was presented to UNDP and taken into consideration for identifying the theme and content of 2011 Human Development Report [9]. Based on the results of the country analysis (which can be performed by internal and / or external actors), the government draw up national development strategy. Taking into account the defined country priorities, the government prepares bidding for a certain priority (for example, improving national water supply).

The proposed assistance should cover significant geographical area and/or a considerable number of beneficiaries (and not the way it is done in present when a donor implements for five years 10 micro-projects located in different parts of the country to rehabilitate water supply systems). Interested donors respond to this call (the country can be divided into lots) and submit their bids for evaluation by the government of the respective country. Based on the analysis of tender offers, the government signs agreements for assistance with a donor/donor consortium which submitted the most attractive offer.

The proposed approach will improve a number of aspects of international development assistance:

- The government will take a leading role in the decision-making process and development.
- Donors will cooperate more effectively among themselves.
- Available resources will be used more efficiently because there will be a concentrated effort (not "here and there", but an effort aimed at solving one priority issue, but in the whole country).
- "Best practices" will be measured at a higher level (not at the village level, but at the level of region /country as a whole).
- Donors will be more responsible for provided assistance.
- Management and monitoring projects performance will be more efficient.

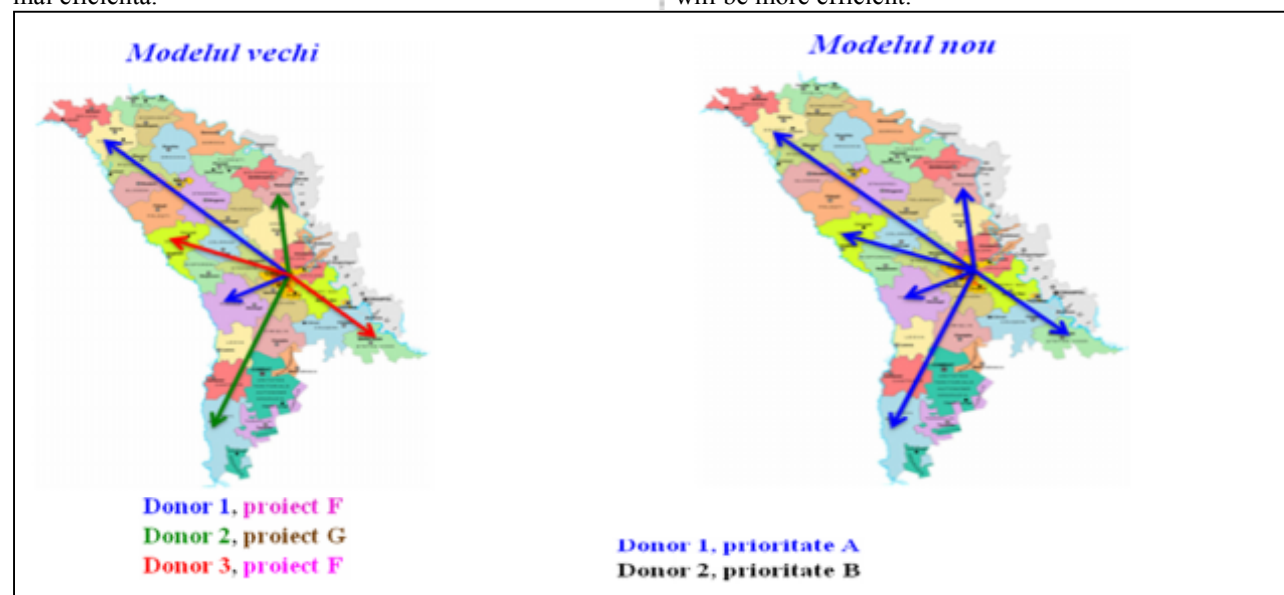

Fig. 2. Model de eficientizare a asistenței internaționale pentru dezvoltare

Sursa: Elaborat de autor.

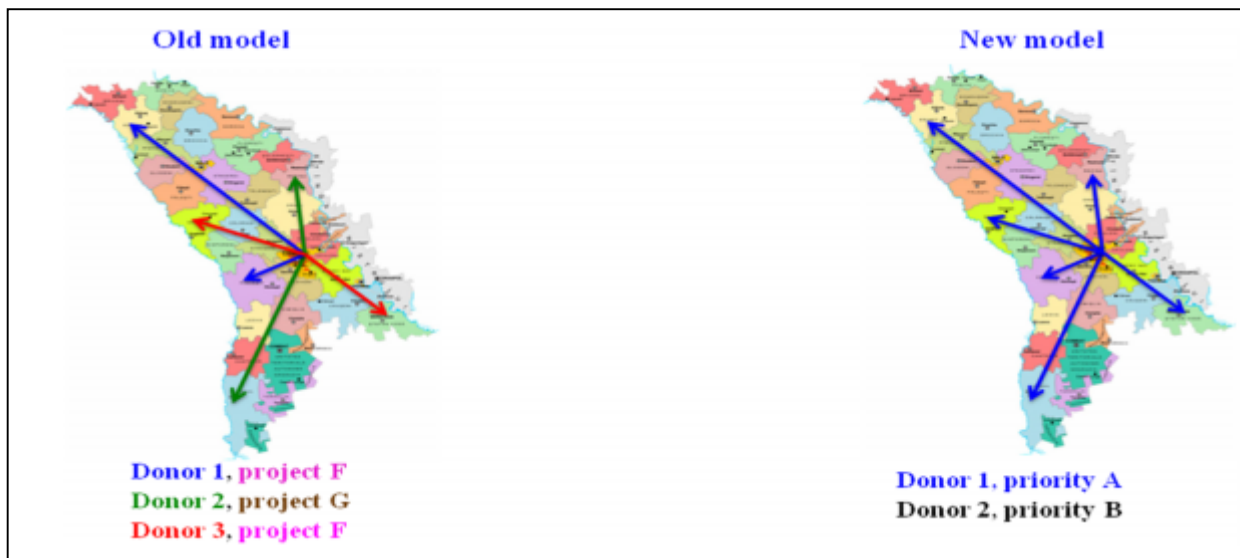

Fig. 2. Model to increase efficiency of the international development assistance

Source: developed by the author

De asemenea, am ajuns la concluzia, că un rol extrem de important în reducerea sărăciei într-un stat trebuie să dețină administrația publică locală și planurile locale de reducere a sărăciei, care vizează anumiți săraci cu problemele lor specifice și concrete, cu implicarea directă a săracilor în elaborarea acestor planuri. Procesul de elaborare a planului local privind reducerea sărăciei prevede colectarea și analiza informației relevante, organizarea consultațiilor (meselor rotunde) cu toate categoriile de cetățeni dintr-o comunitate, inclusiv cei săraci. Planul local privind reducerea sărăciei va permite elaborarea unor strategii realiste de reducere a sărăciei, bazate pe necesități concrete din comunitatea respectivă. Procesul de elaborare a planului local va oferi posibilitatea identificării resurselor disponibile și alocarea lor eficientă. Planul trebuie să conțină și dispoziții clare privind monitorizarea procesului de implementare a acestuia. În figura 3 este prezentat un **model de plan local de reducere a sărăciei**, elaborat de către autor.

1. Introducere
  - 1.1. Scopul planificării
  - 1.2. Procesul planificării
2. Valorile și Misiunea
  - 2.1. Valorile comunității
  - 2.2. Misiunea comunității
3. Analiza actorilor sociali
  - 3.1. Analiza actorilor sociali interni
  - 3.2. Analiza actorilor sociali externi
4. Analiza SWOT
  - 4.1. Puncte tari
  - 4.2. Puncte slabe
  - 4.3. Oportunități
  - 4.4. Pericole
5. Planul strategic privind reducerea sărăciei în comunitate
  - 5.1. Identificarea și formularea problemelor strategice
  - 5.2. Analiza problemelor strategice
  - 5.3. Planul de acțiuni
6. Procesul de monitorizare și evaluare

We also concluded that local government and local plans for reducing poverty must have a major role in reducing poverty in a state, targeting concrete and specific problems of poor, with the direct involvement of the poor in developing these plans. The process of developing local poverty reduction plan foresees collection and analysis of relevant information, organizing consultations (round tables) with all categories of citizens in a community, including the poor. Local poverty reduction plan will allow developing realistic strategies for poverty reduction, based on specific needs of the respective community. The process of developing the local plan will allow the identification of available resources and their efficient allocation. The plan should contain clear provisions on monitoring the implementation of the plan. Figure 3 shows a **model of structure for local poverty reduction plan**, developed by the author.

1. Introduction
  - 1.1. The purpose of planning
  - 1.2. Planning process
2. Values and Mission
  - 2.1. Community values
  - 2.2. Mission Community
3. Analysis of social actors
  - 3.1. Analysis of internal social actors
  - 3.2. Analysis of external social actors
4. SWOT Analysis
  - 4.1. Strengths
  - 4.2. Weaknesses
  - 4.3. Opportunities
  - 4.4. Threats
5. Strategic Plan for Reducing Poverty in the community
  - 5.1. Identification and formulation of strategic issues
  - 5.2. Analysis of Strategic Issues
  - 5.3. Action Plan
6. Monitoring and evaluation process

Fig. 3. Structură-model pentru planul local de reducere a sărăciei/

Fig. 3. Model of structure for local poverty reduction plan

Sursa: Elaborat de autor./Source: developed by the author

În **concluzie**, expunem ferma convingere, că orice problemă, inclusiv eradicarea sărăciei, poate fi soluționată doar prin efortul susținut al tuturor actorilor vizați – de la stat până la individ în parte. Prin propunerile descrise mai sus, am încercat să ne aducem aportul la soluționarea problemei sărăciei în cazul concret al Republicii Moldova.

In **conclusion**, we expose the firm conviction that any problem, including poverty reduction, can be solved only by common effort of all stakeholders - from state to individual. By proposals described above, we tried to make our contribution to solving the problem of poverty in the concrete case of the Republic of Moldova.

Bibliografie/Bibliography

1. BBC, In full: Mandela's poverty speech, 3 February 2005, http://news.bbc.co.uk/1/hi/uk_politics/4232603.stm.
2. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, <http://www.statistica.md>.
3. Foster J., Greer J., Thorbecke E. A Class of Decomposable Poverty Measures, *Econometrica*, Econometric Society, May 1984. vol. 52(3).
4. Livișchi, O. Eradicarea sărăciei: concepte și strategii. Inst. de Econ., Finanțe și Statistică, Acad. de Științe a Moldovei. – Chișinău: Complexul Editorial al IEFS, 2011- 196 p.
5. Ministerul Economiei, Republica Moldova, <http://www.mec.gov.md>.
6. Raport privind sărăcia și impactul politicilor, Republica Moldova, Ministerul Economiei, 2009, Chișinău, 2010.
7. Ravallion, M. 1996. "How Well Can Method Substitute for Data? Five Experiments in Poverty Analysis." *The World Bank Research Observer* 11(2): 199–221.
8. Sen A., *Inequality reexamined*. Russell Sage Foundation, New York, 1992.
9. UNDP, Consolidated Reply, identifying the theme for the Global Human Development Report 2011, http://hdr.undp.org/en/nhdr/networks/replies/HDR2011_Consolidated_Reply_EN.pdf.

SOCIOLOGIE/SOCIOLOGY

**MAJORAREA VÂRSTEI DE PENSIONARE ÎN
REPUBLICA MOLDOVA: ARGUMENTE
„PRO” ȘI „CONTRA”**

Anatolii ROJCO, dr., conf. cercet., IEFS

Recenzent: Alexandru STRATAN, dr. hab., IEFS

În articolul dat sunt expuse argumente în favoarea majorării vârstei de pensionare în RM și este evaluată inconsistența argumentelor contra acesteia. Concluzia de bază este, că majorarea vârstei de pensionare va contribui la îmbunătățirea asigurării cu pensii a populației țării.

Cuvinte cheie: vârsta de pensionare, îmbătrânirea populației, durata vieții, sarcina demografică, povara pensionară, bugetul asigurării sociale de stat.

Majorarea vârstei de pensionare este o problemă dureroasă pentru populația oricărei țări, deoarece presupune modificarea contractului social anterior acceptat dintre stat și cetățenii săi cu privire la timpul de începere a „odihnei meritate”. În plus, majorarea vârstei de pensionare are un impact asupra mai multor procese. Aceasta se datorează faptului, că în economiile moderne, vârsta de pensionare îndeplinește un șir de funcții. În primul rând, stabilirea vârstei de ieșire la pensie fixează pragul juridic al bătrâneții, dincolo de care individul se transformă din plătitor al contribuțiilor la pensii în beneficiarul plăților pensionare. Ca urmare, vârsta de pensionare se manifestă drept unul din regulatorii de bază ai raportului dintre numărul de pensionari și contribuabili ai sistemului de pensii, acționând asupra echilibrului și stabilității lui financiare. În al doilea rând, obținerea pensiei pentru limită de vârstă, formal, este încetarea lucrului, iar vârsta de ieșire la pensie se interpretează ca limita superioară a capacității de lucru, care acționează asupra ofertei totale a forței de muncă.

Istoria formării sistemelor de pensii, în diferite țări ale lumii, atestă faptul, că la stabilirea vârstei de pensionare, în prim-plan, întotdeauna se ținea cont de posibilitățile financiare ale statului. La sfârșitul sec. al XIX-lea – începutul sec. al XX-lea, asigurarea cu pensii după limita de vârstă a început cu stabilirea nivelelor de vârstă înalte: 70 de ani – în Germania și Marea Britanie, 65 de ani – în SUA și Franța. Aceste condiții de vârstă, nicidecum, nu corespundeau realităților demografice ale aceluși timp – puțin peste jumătate din bărbații de 20 de ani aveau șansa de a trăi până la 65 de ani și încă mai puțini – până la 70 de ani.

În ultimele decenii, în lume au fost elaborate destule abordări ale reformării sistemelor asigurărilor de pensii. Chiar și în acele țări, unde vârsta de pensionare a fost stabilită inițial la un nivel relativ înalt, procesul intensiv de îmbătrânire a populației a impus actualizarea problemei de majorare a acesteia. Deoarece pensionarii nu lucrează și, deci, se află la întreținere, indiferent de metoda de finanțare a pensiilor, îmbătrânirea populației, în limitele neschimbate ale vârstei de pensionare, înseamnă mărirea cotei consumătorilor venitului național [1]. Respectiv, majorarea vârstei de pensionare permite reducerea numărului acestor consumatori și reducerea cheltuielilor pentru achitarea pensiilor. Concomitent se asigură creșterea numărului populației cu vârstă aptă de muncă, ceea ce duce la creșterea ocupării forței de muncă,

**INCREASING RETIREMENT AGE
IN REPUBLIC OF MOLDOVA:
“PROS” AND “CONS”**

Anatolii ROJCO, PhD, Ass.Prof., IEFS

Reviewer: Alexandr STRATAN, PhD, IEFS

Arguments in favor of against increasing the retirement age in Moldova are discussed in this article. It is concluded that increasing the retirement age will help to improve pension provision in the country.

Keywords: retirement age, aging of population, life expectancy, demograp hic pressure, pension burden, state social insurance budget

Increasing the retirement age is a painful problem for the population of any country as it means the change of previously accepted social contract between the state and its citizens on the beginning of “the deserved rest”. Additionally, increasing the retirement age has its impact over other processes. This is because, in modern economies, the retirement age has several functions. Firstly, the establishment of the retirement age fixes legal boundaries of the senior age, beyond which the individual is transformed from the payer of pension contributions in the recipient of pension payments. As a result, the retirement age is one of the main regulators of the ratio between pensioners and taxpayers in the pension system, influencing its balance and financial stability. Secondly, obtaining pension formally means cessation of work, and the retirement age is treated as the upper limit of disability, that affects the total supply of labor force.

History of pension systems in various countries says that setting the retirement age was in the first place conditioned by the financial ability of the state. In the late XIX and early XX century the Age Pension was qualified at very high levels: 70 years in Germany and Britain, 65 years in the U.S. and France. That age did not match the demographic realities of the time: slightly more than half of the 20-year-old male had a chance to live to 65, and even less to 70 years.

In recent decades a lot of approaches to pension system reforming were developed. Even in countries where the retirement age was originally set at a relatively high level, intensive process of population aging arose the question of its improvement. After all, if retirees are not working and are therefore dependent, then, regardless of the method of financing the pensions, population aging at unchanged boundaries of the retirement age means an increase in the share of national income consumers [1].

Accordingly, increasing the retirement age reduces the number of such consumers and reduces the cost of pensions. At the same time the growth of the working-age population is insured, which leads to the employment

care, la rândul său, rezultă o creștere a veniturilor sistemului de pensii din contul majorării cuantumului contribuțiilor de asigurări. Concluzionăm, că majorarea vârstei de pensionare este un mecanism eficient de adaptare a sistemului de pensii distributiv la îmbătrânirea populației, deoarece nu atrage după sine nici reducerea pensiilor, nici majorarea ratelor de asigurare [1].

În același timp, orice schimbare a drepturilor la pensie, la care se referă majorarea vârstei de pensionare, afectează interesele unei părți considerabile a populației și, de aceea, este o măsură politică dificil de realizat. Vârsta de ieșire la pensie, în majoritatea statelor din Europa de Vest, niciodată nu a fost atât de scăzută ca în fostele țări socialiste. Cu toate acestea, în ultimii ani, aceste state s-au ciocnit la fel cu necesitatea de mărire a vârstei de pensionare.

În Franța se pune întrebarea cu privire la majorarea vârstei minime de pensionare pentru limita de vârstă de la 60 până la 62 de ani pentru ambele sexe, iar vârsta de pensionare deplină după limita de vârstă deja constituie 65 de ani. În prezent, în procesul majorării vârstei de pensionare se află de asemenea Germania, Marea Britanie și SUA. În afară de aceasta, multe țări dezvoltate au stabilit praguri similare de stabilire a vârstei de pensionare pentru bărbați și femei. Această direcție este urmată și de fostele țări socialiste. Vârsta de pensionare a fost majorată în toate țările Europei Centrale și de Est, care fac parte din Uniunea Europeană, precum și în 8 țări din cele 12 foste republici ale USSR, excepție fiind doar Belarus, Rusia, Uzbekistan și Ucraina (tabelul 1).

Majorarea vârstei de pensionare este una dintre cele mai actuale probleme ale funcționării sistemului de asigurări de pensii și în Republica Moldova. Până în anul 1999, în țară a fost în vigoare vârsta de pensionare scăzută și diferențiată în funcție de sex (60 de ani – pentru bărbați și 55 de ani – pentru femei). Această limită a capacității de muncă a fost o moștenire a perioadei sovietice de dezvoltare a Republicii Moldova. În fosta Uniune Sovietică, această vârstă de pensionare a fost introdusă în anul 1932, după înfăptuirea unor cercetări medicale speciale a muncitorilor, care ieșeau la pensia de invaliditate din cauza pierderii capacității de muncă. Conform rezultatelor acestor cercetări, s-a descoperit, că majoritatea femeilor, la atingerea vârstei de 55 de ani, și majoritatea bărbaților, la atingerea vârstei de 60 de ani, pierdeau posibilitatea de a lucra. Mai precis, la această vârstă, pentru majoritatea lucrătorilor, asigurarea unui salariu obișnuit devenea imposibilă sau necesita un efort excesiv.

Vârsta de pensionare de 60 de ani pentru bărbați și 55 de ani pentru femei, în raioanele Republicii Moldova din stânga Nistrului, a fost introdusă în același timp cu alte regiuni ale fostei Uniuni Sovietice, încă înainte de război, iar în cele de pe malul drept al Nistrului – după terminarea Marelui Război pentru Apărarea Patriei. Însă, condițiile demografice și socio-economice actuale diferă mult de situația existentă acum 80 de ani. Aceste condiții au determinat necesitatea obiectivă de a actualiza limita superioară a capacității de muncă pentru bărbați și femei și, ca urmare, de a stabili o vârstă de pensionare mai mare.

La sfârșitul anilor 1990 – începutul anilor 2000, în Moldova deja a fost efectuată majorarea vârstei de pensionare. Odată cu adoptarea Legii nr. 156-XIV din 14 octombrie 1998 privind pensiile de asigurări sociale de stat, în Republica Moldova, din anul 1999 a început majorarea vârstei de ieșire la pensie, atât pentru bărbați, cât și pentru femei.

increase, which, in turn, leads to the increase in income of the pension system through increased insurance funds. This gives grounds to conclusion that increasing the retirement age is an effective mechanism to adapt the pension distribution system to the population aging, because it does not entail any reduction in pensions or raising fees [1].

At the same time, any change in pension rights as increasing of the retirement age is affects the interests of the majority of population, and is therefore politically difficult to be implemented. The retirement age in most of Western Europe has never been as low as in the former socialist countries. Nevertheless, in recent years those states also faced with the necessity to increase the retirement age.

The question of increasing the minimum age for the age pension from 60 to 62 years for both sexes is posed in France, where the age to be qualified for the full age pension is already 65 years. Currently Germany, UK, and USA are also involved in the process of increasing the retirement age. In addition, many developed countries have the same retirement age both for men and women. This trend is shared by the former socialist countries. The retirement age was increased in all countries of Central and Eastern Europe that joined the European Union, as well as in 8 countries of the 12 former Soviet republics with the only exceptions of Belarus, Russia, Ukraine, and Uzbekistan (Table 1).

Increasing the retirement age is one of the most pressing issues in the pension insurance system in Moldova. Until 1999 the country has the low sex-differentiated retirement age: 60 years for men and 55 years for women. This boundary of the working ability had been the legacy of the Soviet period. In the former Soviet Union, this retirement age was introduced in 1932 after special medical examinations of workers retiring on disability. Those examinations had revealed that most women at 55 and most men at 60 lost opportunity to work or, more precisely, ensuring regular income became impossible or required excessive stress for most workers at this age.

The retirement age of 60 for men and of 55 for women had been fixed in the left-bank districts of Moldova simultaneously with the other regions of the former Soviet Union, before the WW2, and in the right bank it had been made after the War. However, the current demographic and social-economic conditions are significantly better than it was 80 years ago. This led to an objective need to update the upper limit of disability for men and women and, consequently, to establish a higher retirement age.

In the late 1990's and early 2000's the retirement age in Moldova have already been increased. With the adoption of the Law Nr. 156-XIV of October 14, 1998 on the State Social Insurance Pensions in Moldova, since 1999 the retirement age began to increase both for men and women.

Tabelul 1/Table 1

Unii indicatori demografici în Republica Moldova și în alte țări/
Some demographic indicators in Moldova and other countries

	Vârsta standard de pensionare, ani/ Standard retirement age, years			Durata vieții la naștere, ani/ Life expectancy at birth, years			Rata persoanelor de 60+ de ani în numărul total al populației/ Rate of 60+ years old in the entire population, %	
	bărbați/ male	femei/ female	anul/ year	bărbați/ male	femei/ female	anul/year	ambele sexe/ both genders	anul/ year
<i>Țările – foste republici ale USSR/ Countries – former republics of the USSR</i>								
Moldova/ Moldova	62	57	2010	65,3	73,4	2009	14,0	2009
Azerbaidjan/ Azerbaijan	62	57	2009	69,9	75,4	2008	8,0	2009
Armenia/ Armenia	63	61,5	2009	70,6	77,0	2009	12,5	2008
Belarus/ Belarus	60	55	2009	64,7	76,5	2008	18,6	2009
Georgia/ Georgia	65	60	2009	69,3	79,0	2008	18,2	2009
Kazakhstan/ Kazakhstan	63	58	2009	63,6	73,6	2009	10,1	2009
Kârgâzstan/ Kyrgyzstan	63	58	2009	64,5	72,6	2008	7,5	2009
Rusia/Russia	60	55	2009	62,8	74,7	2009	17,4	2008
Tadjikistan/ Tajikistan	63	58	2003	69,7	74,8	2008	5,4	2009
Turkmenistan/ Turkmenistan	62	57	2009	63,4	70,4	1999	6,1	2005
Uzbekistan/ Uzbekistan	60	55	2009	68,2	73,0	1998	6,2	2005
Ucraina/ Ukraine	60	55	2009	63,8	74,9	2009	20,4	2009
<i>Țările membre ale UE/ EU Member States</i>								
Bulgaria/ Bulgaria	63	60	2009	69,8	77,0	2008	23,4	2007
Marea Britanie/ United Kingdom	65	60	2008	77,6	81,8	2007	21,6	2007
	65	65	2020	78,5	82,9	2015-2020*		
Ungaria/ Hungary	62	62	2009	70,0	78,3	2008	21,8	2007
Germania/ Germany	65	65	2008	77,6	82,7	2008	25,2	2007
	67	67	2029	79,6	84,9	2025-2030*		
Italia/ Italy	65	60	2008	78,7	84,2	2008	25,6	2007
Letonia/ Latvia	62	62	2009	67,0	77,8	2008	21,7	2007
Lituania/ Lithuania	62,5	60	2008	69,3	77,6	2008	20,6	2007
Norvegia/ Norway	67	67	2008	78,4	83,2	2008	21,3	2007
Polonia/ Poland	65	60	2008	71,3	80,0	2008	17,8	2007
România/ Romania	63,25	58,25	2008	69,7	77,2	2008	19,5	2007
	65	65	2015	70,3	77,2	2010-2015*		
Slovenia/ Slovenia	63	56,3	2009	75,5	82,6	2008	20,0	2007
Finlanda/ Finland	65	65	2008	76,5	83,3	2008	22,6	2007
Franța/France	60-65	60-65	2008	77,6	84,9	2007	21,6	2007
Cehia/Czech Republic	61,83	56,33- 60,33	2008	74,1	80,5	2008	21,4	2007
	63	59-63	2016 – bărb./ male 2019 – fem./female	75,1	81,1	2015-2020*		
Suedia/ Sweden	65	65	2008	79,2	83,3	2008	24,2	2007
Estonia/ Estonia	63	60,5	2008	68,7	79,5	2008	21,7	2005
	63	63	2013	68,9	79,3	2010-2015*		
<i>Unele țări din Asia și America/ Some countries in Asia and America</i>								
Argentina/ Argentina	65	60	2007	70,1	77,7	2001	13,8	2006
Brazilia (oraș/sat)/ Brazil (urban / rural)	65/60	60/55	2007	68,8	76,4	2007	9,0	2006
Canada/ Canada	65	65	2007	77,8	82,6	2004	18,1	2006
USA/U.S.	65,8	65,8	2007	76,7	81,3	2007	17,4	2007
	67	67	2027	79,1	83,7	2025-2030*		
Cili/Chile	65	60	2007	75,5	81,5	2005	11,6	2006
Japonia/Japan	65	65	2008	79,2	86,0	2007	27,0	2006

Sursa: Anuar demografic al Rusiei, 2009; Populația și societatea, 2009; United Nations, 2008; Social Security Programs, 2008a, 2008b, 2009./ Source: Демографический ежегодник России, 2009; Население и общество, 2009; United Nations, 2008; Social Security Programs, 2008a, 2008b, 2009.

Notă: * – Prognozarea longevității vieții așteptate la naștere, după datele scenariului mediu al prognozei demografice a ONU, 2008 (<http://esa.un.org/unpp>)./ Note: * – Projections of life expectancy at birth, according to the medium scenario of the demographic forecast UN, 2008 (<http://esa.un.org/unpp>).

Începând cu 1 ianuarie 1999, vârsta de pensionare a început să se majoreze cu 6 luni pe an și spre a.2008 trebuia să constituie 65 de ani pentru bărbați și 60 de ani – pentru femei. Totuși, ulterior a fost adoptată Legea nr. 1485-XV din 22 noiembrie 2002, care a „congelat” vârsta de pensionare la nivelul anului 2002 și, în prezent, ea constituie 62 de ani pentru bărbați și 57 de ani – pentru femei.

În Moldova persistă diferite puncte de vedere privind nu numai posibilitatea majorării ulterioare a vârstei de pensionare, dar și scenariul posibil pentru o astfel de creștere (în ce măsură această vârstă poate fi majorată și pentru cine – pentru ambele sexe sau doar pentru bărbați ori doar pentru femei?). Răspunsuri univoce la aceste întrebări nu există și, de aceea, la luarea deciziei privind această problemă trebuie să se țină cont de argumentele „pro” și „contra” majorării vârstei de pensionare.

Argumentele în favoarea majorării vârstei de pensionare

1. Necesitatea schimbării limitelor vârstei de pensionare este legată de faptul, că populația Republicii Moldova, ca și a altor țări dezvoltate, îmbătrânește. În anul 1959, când a fost efectuat primul recensământ postbelic al populației, numărul persoanelor de vârstă de 60 de ani și peste a constituit 222 de mii de oameni sau 7,7% din totalul populației țării. 30 de ani mai târziu, în anul 1989, numărul persoanelor de vârstă de 60 de ani și peste a ajuns la 546 mii, ceea ce a depășit nivelul anului 1959 de 2,5 ori. Aceasta a determinat majorarea ponderii persoanelor de vârstă de 60 de ani și peste la 12,6%.

Procesul îmbătrânirii populației Moldovei a continuat și în anii următori, dar în ultimul deceniu, ritmurile sale au încetinit considerabil. Aceasta a avut loc datorită reducerii numărului total al populației, pe de o parte, și unei creșteri neînsemnate a numărului persoanelor de vârstă de 60 de ani și peste, pe de altă parte. Pe parcursul anilor 2000-2009, numărul persoanelor în vârstă de 60 de ani și peste a crescut de la 496,3 până la 500,4 mii de oameni (sau cu 0,8%), iar ponderea lor în numărul populației a crescut de la 13,6 până la 14,0%. Din țările CSI, o situație mult mai rea decât în Republica Moldova este în Rusia (17,4%), Belarus (18,6%) și Ucraina (20,4%) – tabelul 1.

2. Procesul îmbătrânirii populației din Moldova a influențat creșterea indicelui sarcinii demografice, care se stabilește prin numărul de persoane de vârstă de pensionare, calculat la 1000 de persoane de vârsta aptă de muncă. În dinamica indicelui sarcinii demografice, rectificările au fost introduse și de procesul de majorare a vârstei de pensionare. La 1 ianuarie 1999, adică până la începutul majorării vârstei de pensionare, la 1000 de persoane de vârstă aptă de muncă reveneau 280 de persoane de vârstă de pensionare (figura 1). În anii următori, pe măsura creșterii vârstei de pensionare, numărul de persoane de vârstă de pensionare s-a redus semnificativ, ceea ce a avut un impact pozitiv asupra reducerii sarcinii demografice. După „congelarea” procesului de creștere a vârstei de pensionare, dinamica indicelui sarcinii demografice a avut un caracter instabil. În anii 2006-2010 s-a schițat o tendință clară de creștere a acestuia, atunci când, în calcul la 1000 de persoane apte de muncă, numărul persoanelor de vârstă de pensionare a crescut de la 214 până la 229 de persoane sau cu 2,3%. În conformitate cu parametrii în vigoare ai sistemului de pensii și ai pieței forței de muncă a Moldovei, majorarea sarcinii demografice cu privire la populația aptă de muncă are un impact negativ nu numai asupra situației financiare a sistemului de pensii, dar și asupra perspectivelor dezvoltării economice a țării.

The increase had to be 6 month each year starting on January 1, 1999, and had been planned to grow to 65 years for men and 60 years for women in 2008. However, later the Law Nr. 1485-XV of November 22, 2002, “froze” the retirement age as it was in 2002. Now it is 62 for men and 57 for women.

In Moldova, there are different points of view not only on the possibility of further increasing the retirement age, but also on possible scenarios for such increase, on the size of that increasing, and of genders to apply it (only men, only women, or both). No unequivocal answers to these questions exist. Therefore, the decision must take into account all pros and cons for increasing the retirement age.

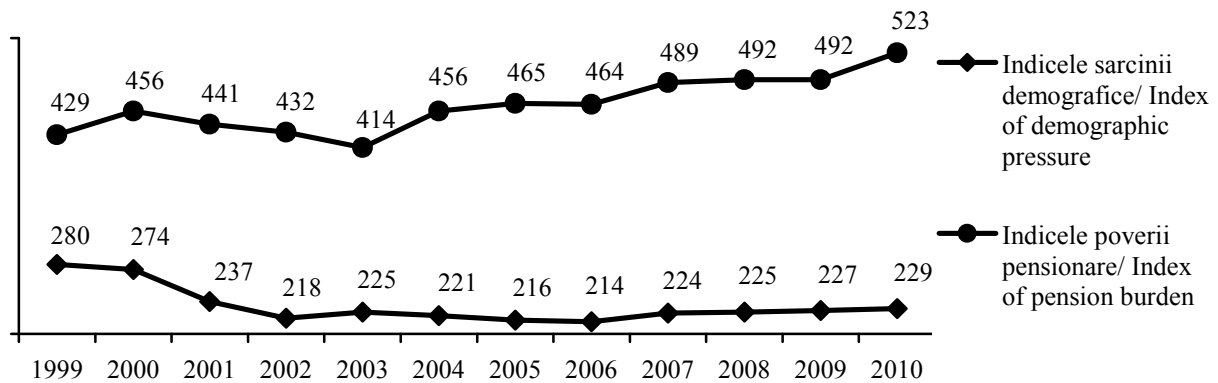
The arguments in favor of increasing the retirement age

1. Need to change the boundaries of the retirement age is due to the fact that the population in the Republic of Moldova is aging like in other developed countries. The first postwar census in 1959 revealed 222 thousand persons aged 60+ that is 7.7% of the total population. 30 years later, in 1989, number of persons aged 60+ has reached 546 thousand that exceeded the level of 1959 in 2.5 times. This led to the increase in the rate of persons aged 60+ to 12.6%.

The aging of population in Moldova has continued in the subsequent years. Meanwhile, its pace slowed down considerably in the last decade. This was due to the decrease in the total population, on the one hand, and a very slight increase in the aged 60+, on the other hand. During 2000-2009 number of persons aged 60+ increased from 496.3 thousand up to 500.4 thousand (increase 0.8%), and their rate in the population increased from 13.6% to 14.0%. Among CIS countries, only Russia (17.4%), Belarus (18.6%) and Ukraine (20.4%) are in worse situation (Table 1).

2. Aging of the population in Moldova contributed to the increase of the demographic pressure index, which is calculated as the number of persons of the retirement age per 1,000 people of the working age. Process of the retirement age increasing also contributes in the dynamics of the demographic pressure index. On January 1, 1999, i.e. , prior to increasing the retirement age, there were 280 people of the retirement age per 1,000 people of the working age (Figure 1).

In subsequent years the retirement age was increasing and the number of persons of the retirement age has significantly decreased, which impacts positively reducing the demographic pressure. After the retirement age increasing was freezed, dynamics of the demographic pressure index became instable. Later, in 2006-2010 this index got a clear tendency to increasing as the number of retirement age people per 1,000 people of working age has risen from 214 up to 229, or on 2.3%. Under the existing parameters of the pension system and labor market in Moldova, this increasing of demographic pressure over the working age population has a negative impact not only on the financial status of the pension system, but also on the prospects for economic development.

Fig. 1. Indicii sarcinii demografice și a poverii pensionare în Republica Moldova (la începutul anului), pers./
Fig. 1. Indexes of demographic pressure and pension burden in Moldova at the beginning of the year, pers.

Sursa: Construit în baza datelor din Anuarul statistic al Republicii Moldova, 2003. – Ch.: Statistica, 2010, p. 53; Anuarul statistic al Republicii Moldova, 2010. – Ch.: Statistica, 2010, p. 39./ Source: Designed and constructed by Anuarul statistic al Republicii Moldova, 2003. – Ch.: Statistica, 2010, p. 53; Anuarul statistic al Republicii Moldova, 2010. – Ch.: Statistica, 2010, p. 39.

Sarcina demografică caracterizează doar condițiile generale, în baza cărora în țară funcționează sistemul de pensii. O imagine mai completă a gradului de stabilitate a sistemului de pensii, bazat pe principiul solidarității, oferă indicatorul „indicele poverii pensionare”, care se stabilește conform numărului de pensionari, în calcul la 1000 de persoane a populației ocupate. Cu cât este mai mică povara pensionară, cu atât este mai stabil financiar sistemul de pensii.

În Moldova, situația poverii pensionare este chiar mai rea decât cea a sarcinii demografice. Pe parcursul anilor 1999-2009, numărul de pensionari a scăzut cu 10,1%, în timp ce numărul populației ocupate a scăzut cu 26,3%. Ca urmare, dacă la începutul anului 1999, la 1000 de oameni din populația ocupată reveneau 429 de pensionari, apoi la începutul anului 2010 – 523. Astfel, la un pensionar reveneau mai puțin de două persoane ocupate în economia națională a Moldovei.

3. Extrem de nefavorabilă este situația cu raportul dintre numărul de pensionari și numărul de lucrători asigurați, care efectuează contribuții individuale de asigurare și în folosul cărora angajatorii efectuează alocații de asigurare în Casa Națională de Asigurări Sociale. Acest lucru se datorează faptului, că o parte din angajați lucrează în condițiile unei angajări orale și ale unor înțelegeri neformale privind mărimea remunerării muncii (conform datelor BNS, ponderea ocupațiilor informal, în a.2009, a constituit 30%). Imaginea completă a coraportului numărului de pensionari și a angajaților asigurați este imposibil de determinat. Acest fapt este cauzat atât de dificultățile de identificare a lucrătorilor informal angajați, care nu participă la finanțarea sistemului de pensii, cât și de stabilirea numărului lucrătorilor, care, deși sunt formal angajați, primesc o parte din salariul său (de regulă, cea mai mare) informal („în plicuri”). Ca urmare, plata primelor de asigurare se efectuează numai din câștigurile reale.

Astfel, problema privind schimbarea raportului dintre numărul de pensionari angajați în Moldova este foarte acută, unul dintre instrumentele pentru soluționarea căreia poate fi majorarea vârstei standard de pensionare.

The demographic pressure characterizes only the general conditions under which the country's pension system works. The most complete picture of the sustainability of the pension system based on the principle of solidarity is presented by the pension burden index, which is defined as the number of pensioners per 1,000 employed. The lower is the pension burden, the more financially stable is the pension system.

In Moldova, the situation with the pension burden is even worse than the situation with the demographic pressure. During the years 1999-2009 number of pensioners decreased by 10.1%, while the number of employed decreased by 26.3%. As a result, at the beginning of 1999 we had 429 pensioners per 1,000 employed, but at the beginning of 2010 this index was 523. Thus, we have now less than two employed in the national economy of Moldova for each retiree.

3. Extremely unfavorable situation exists with the rate between the number of pensioners and the number of insured workers who pays individual fees, or their employers make contributions to the National Social Insurance. This is due to the fact that some employees are working under oral informal employment and payment agreements. According to the NBS, in 2009 the share of informal employment was 30%. It is impossible to draw the complete picture of the ratio of pensioners to the insured employees. This is due to difficulties in registering of the informally employees who do not participate at all in the financing of the pension system, and the calculation of the number of employees, which, although being formally employed, receive a large part of their income conform “grey” (under the table) schemes. As a result, the insurance fees are paid only from a part of the real wage.

Thus, the task of changing the rate between the number of retirees and the employed in Moldova is very acute, and the retirement age increasing could become one of tools for its solution.

4. În Moldova, o răspândire destul de largă a căpătat fenomenul pensionarilor care lucrează. În anii 2004-2009, ponderea pensionarilor care lucrează în numărul total al pensionarilor pentru limita de vârstă a crescut de la 10,7 până la 22,7% sau de 2,1 ori (tabelul 2). Și mai mare este implicarea în domeniul muncii salariale a pensionarilor din mun. Chișinău: în anii 2004-2009, ponderea pensionarilor pentru limita de vârstă care lucrau a crescut de la 22,2 până la 36,2% sau de 1,6 ori. Astfel, în RM, lucrător este, practic, fiecare al patrulea pensionar, iar în mun. Chișinău – fiecare al treilea.

Un număr deosebit de mare de salariați este constituit de „noi” pensionari, care de curând au perfectat pensia pentru limita de vârstă. Ponderea acestora variază anual între 43 și 49%, adică, practic, fiecare al doilea pensionar „nou” după vârstă este salariat. Remarcăm faptul, că aceste date cuprind doar numărul salariaților, ocupați formal în întreprinderi. În afară de aceștia, un număr mare de pensionari este implicat în ocuparea informală.

4. The phenomenon of working pensioners is fairly widespread in Moldova. In 2004-2009 the proportion of working pensioners in the total number of age pensioners increased from 10.7% to 22.7 %, or 2.1 times (Table 2). In Chisinau, involvement of pensioners in the sphere of hired labor is even large. In 2004-2009 the proportion of working-age pensioners has increased here from 22.2% to 36.2%, or 1.6 times. Thus, every fourth of the age pensioners in Moldova, and every third in Chisinau are employed.

Especially large number of employees exists among the “new” pensioners, i.e., among those who have got the age pension recently. In different years their share varies from 43% to 49%, i.e., approximately every second “new” age pensioner is an employee. Note that these data on employed pensioners includes only the formally hired employees. Except of them, a large number of pensioners is involved in informal employment.

Tabelul 2/ Table 2

**Dinamica numărului pensionarilor ocupați după vârstă, mii pers./
Dynamics in the number of working pensioners by age, thousand**

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	a.2009, în % la a.2004/ 2009, in % to 2004
Pensionari după vârstă ocupați – total/ Retired by age – total	460,8	457,3	459,7	458,8	462,1	465,0	100,9
inclusiv: salariați/ include: employed	49,2	59,7	71,3	82,7	95,5	105,7	214,8
în % la «total»/ % to «total»	10,7	14,2	13,2	18,6	20,7	22,7	-
«Noi» pensionari după vârstă ocupați – total/ The “new” age pensioners – total	22,3	24,7	27,3	27,4	28,9	26,7	119,7
inclusiv: salariați/ include: employed	9,5	11,9	13,2	12,6	14,2	12,2	128,4
în % la «total»/ % to «total»	42,6	48,2	48,4	46,0	49,1	45,7	-

Sursa: Calculat după Raportul social anual, 2009. Ch., 2009, p. 180, 183./Source: Calculated by Raport social anual, 2009. Ch., 2009, p. 180, 183.

Astfel, răspândirea largă în Moldova a fenomenului pensionarilor lucrători este un indiciu evident, că pierderea esențială a capacității de muncă la atingerea vârstei de pensionare, stabilite în prezent, la o parte însemnată a pensionarilor nu are loc.

5. În ultimii ani, s-a schimbat radical natura și condițiile muncii. A avut loc o reducere serioasă a ocupării locurilor de muncă, care necesită un mare efort fizic. Productivitatea muncii lucrătorilor ocupați în activitatea intelectuală sau în sfera deservirii, în comparație cu alte tipuri de activitate economică, într-o măsură mai mică, depinde de vârstă. Nu întâmplător, cei mai mulți pensionari lucrează în domeniile educației, sănătății, științei și fac parte din specialiștii cu calificare înaltă. Este evident, că, pe măsura mișcării economiei Moldovei în direcția dezvoltării post-industriale, pierderea capacității de muncă va avea loc la vârste mai înaintate. Astfel, schimbările structurale în economie constituie un factor, care are ca scop păstrarea capacității de lucru a pensionarilor, fiind concomitent un argument pentru o posibilă creștere a vârstei de pensionare.

6. Până în prezent au avut loc mutații semnificative în ciclurile demografice și sociale de viață. În economia modernă a crescut brusc rolul educației populației. Conform recensământului populației Moldovei, în anul 1959, în calcul la 1000 de persoane, instruire universitară aveau numai 14 persoane, iar în a.2004 –

Thus, widespread phenomenon of employed pensioners in Moldova is clear evidence that the achievement of the established retirement age does not mean a substantial disability for a large part of pensioners.

5. In recent years the nature and conditions of work changed radically. Heavy labor jobs decreased significantly. Productivity of workers employed in the brain work or in the service sector depends on age less than in other types of economic activity. It is not by chance that most working pensioners are concentrated in education, health, science, and among highly qualified professionals. At the movement of Moldovan economy in the direction of post-industrial development, disability will obviously occur in higher age. Thus, structural changes in the economy are a factor aiming at preserving the retirees' ability to work. It is also an argument for a possible increase of the retirement age.

6. Recently we see significant shifts in the demographic and social life cycles. The role of public education has sharply increased in today's economy. According to the 1959' census in Moldova, 14 persons per 1,000

101 persoane sau de 7,2 ori mai multe. O răspândire largă a învățământului superior în Republica Moldova, în anii 1990-2000, a dus la faptul, că tineretul contemporan rămâne mai mult timp în sistemul educațional decât generația părinților. Ca urmare, tinerii intră pe piața forței de muncă la o vârstă mai târzie. Are loc o creștere a vârstei de începere a ocupării permanente a forței de muncă, ceea ce, în limitele constante ale vârstei de pensionare, înseamnă reducerea duratei totale a ocupării forței de muncă pe parcursul vieții. Astfel, în anul 2000, nivelul de ocupare a populației de vârstă de 15-24 de ani a fost de 29,8%, iar în 2010 – 18,0% sau de 1,7 ori mai mic. Din punctul de vedere al funcționării sistemului de pensii, aceasta înseamnă o reducere a perioadei de achitare a primelor de asigurare, ceea ce are un impact negativ asupra situației financiare a acestuia.

7. Creșterea numărului de pensionari și creșterea mărimilor pensiilor au determinat o sporire semnificativă a cheltuielilor bugetului de asigurări sociale de stat pentru achitarea pensiilor. În anii 2001-2009, aceste cheltuieli au crescut de 3,4 ori (tabelul 3). Cheltuielile sporite pentru achitarea pensiilor au devenit unul din motivele deficitului bugetului asigurărilor sociale de stat. Acest deficit are loc începând cu anul 2005 (excepție constituie numai anul 2008). Pentru acoperirea lui, Guvernul este nevoit să efectueze transferuri din bugetul de stat. În anul 2009, aceste transferuri au atins 823,9 mln lei, sumă care a permis să fie acoperite 10,8% din cheltuielile bugetului de asigurări sociale.

had the higher education, while in 2004 there were 101 persons, or 7.2 times more. Wide dissemination of higher education in Moldova in 1990-2000 led to the fact that today's young people stay longer in education than their parents' generation. As a result, young people enter the labor market at a later age. The age of the first permanent employment is increased. Having constant retirement boundaries, it means that the total duration of employment during the life decreases. In 2000 the employment rate for people aged 15-24 was 29.8%, but in 2010 it was 18.0% or 1.7 times less. For the pension system, this means reduction of the period of the fee payment, which negatively impact on its financial state.

7. Increase in the number of pensioners and increase of pensions caused a significant increase in budget expenditures for the state social insurance pensions. In 2001-2009 these expenses increased 3.4 times (Table 3). Increased spending on pensions has become one of the reasons for the state social insurance budget. This deficit occurs from 2005 (the only exception is 2008). To cover it the government has to make transfers from the state budget. In 2009 these transfers amounted to 823.9 mil. MDL, which allowed to cover 10.8% of the social insurance budget expenditures.

Tabelul 3/ Table 3

**Dinamica cheltuielilor din bugetul asigurărilor sociale de stat pentru achitarea pensiilor/
Expenditures of the budget of state social insurance pensions**

	2001	2003	2005	2007	2009	a. 2009, în % la a.2001/ 2009, în % to 2001
Cheltuieli – total, mln. lei/ Total expenditures, mil. MDL	1373,3	2173,9	3697,7	5244,6	7607,2	349,9
inclusiv: cheltuieli pentru achitarea pensiilor/ include: pensions	932,0	1629,9	2897,8	3840,6	5560,8	341,2
în % la PIB/ % to GDP						
Cheltuieli – total, mln. lei/	7,2	7,9	9,8	9,8	12,7	-
inclusiv: cheltuieli pentru achitarea pensiilor/ include: pensions	4,9	5,9	7,7	7,2	9,3	-

Sursa: Calculat după Anuarul statistic al Republicii Moldova, 2010, Ch.: Statistica, 2010, p. 254, 491./Source: Calculated by Anuarul statistic al Republicii Moldova, 2010, Ch.: Statistica, 2010, p. 254, 491.

În Moldova, creșterea cheltuielilor pentru achitarea pensiilor a depășit creșterea volumului PIB-ului. Ca rezultat, dacă în anul 2001, cheltuielile pentru achitarea pensiilor au constituit 4,9% din PIB, atunci în anul 2009 – 9,3%. Valoarea acestei ponderi este mai mare decât în multe din țările CSI (în Rusia, de exemplu, volumul de finanțare a achitării pensiilor populației reprezintă 6,7% din PIB), precum și decât în unele țări UE. În a.2008, cheltuielile pentru achitarea pensiilor, în % din PIB, au constituit în Letonia 6,0%, Irlanda – 6,0%, Cipru – 6,9%, Bulgaria – 7,0%, Estonia – 7,1%, Lituania – 7,4%, iar România – 7,5% [2]. Astfel, la asigurarea cetățenilor cu pensii, sistemul financiar al RM suferă o încărcătură foarte mare, ceea ce provoacă riscuri însemnate în funcționarea acestuia.

Argumente împotriva majorării vârstei de pensionare și evaluarea inconsistenței lor

1. Principalul obstacol pentru majorarea vârstei de pensionare în Moldova este durata scăzută a vieții, în special la bărbați. Într-adevăr, în a.2009, speranța de viață la naștere

In Moldova, the growth in spending on pensions outpaced the increase in GDP. As a result, in 2001 they came to 4.9% of GDP, but in 2009 increased to 9.3%. This ratio is not only higher than that in many CIS countries (Russia, for example, funds for payment of pensions to the population 6.7% of GDP), but is even higher than in some EU countries. Thus, in 2008 spending on pensions as % of GDP amounted to 6.0 % in Latvia, 6.0% in Ireland, 6.9% in Cyprus, 7.0% in Bulgaria, 7.1% in Estonia, 7.4% in Lithuania, and 7.5 % in Romania [2]. Thus, while ensuring the pensions for citizens of Moldova, its financial system has a very high burden that poses a substantial risk to its functioning.

The arguments against increasing the retirement age and their failure

1. It is said that the main obstacle to the increasing of the retirement age in Moldova is a low duration of life, especially for men. Really, in 2009 the life

pentru bărbații și femeile Moldovei a constituit, respectiv, 65,3 de ani și 73,4 de ani, care este mai mică decât în toate țările membre ale UE și unele țări ale CSI (tabelul 1). Totodată, în multe țări ale CSI, speranța de viață este mai mică decât în Moldova: Belarus (bărbați), Kazahstan (bărbați), Kârgâzstan (bărbați, femei), Rusia (bărbați), Turkmenistan (bărbați, femei), Uzbekistan (femei), Ucraina (bărbați). Totuși, în unele din ele, vârsta de pensionare stabilită este mai mare (Kazahstan, Kârgâzstan) sau egală cu vârsta de pensionare în Republica Moldova (Turkmenistan).

Evaluând situația privind speranța de viață la naștere în Moldova drept extrem de precară, menționăm totuși, că la discutarea problemei majorării vârstei de pensionare, acest indicator nu trebuie luat în considerare, întrucât copiii nu au legătură directă cu sistemul de pensii, iar participanții lui sunt doar persoanele cuprinse de piața muncii (adică mai mari de 15 ani) și cele pensionate. În Moldova, anii de viață ai băieților, care în anul 2009 au atins vârsta de 15 ani, vor număra 51,6, iar ai fetelor – 59,5, iar speranța la viață așteptată – respectiv, 66,6 și 59,5 de ani. Aceasta este cu 1,3 ani (la băieți) și cu 1,1 ani (la fete) mai mare decât speranța de viață la nașterea lor.

Menționăm, că posibilă creștere a vârstei de pensionare este în concordanță deplină cu tendința conturată a creșterii duratei vieții la bărbați și femei. Dacă înainte de 2005, speranța de viață la naștere și la atingerea vârstei de 15 ani avea o tendință de scădere, atunci în ultimii ani a avut loc o dinamică pozitivă (figura 2).

expectancy at birth for men and women in Moldova was respectively 65.3 years and 73.4 years, which is lower than in all EU countries and some CIS countries (Table 1). However, in many CIS countries the life expectancy is less than in Moldova: Belarus (male), Kazakhstan (male), Kyrgyzstan (male, female), Russia (male), Turkmenistan (male, female), Uzbekistan (female), and Ukraine (male). Nevertheless, the standard retirement age in some of them is above (Kazakhstan, Kyrgyzstan) or equal to the retirement age in Moldova (Turkmenistan).

Estimating the situation with the life expectancy at birth in Moldova as very negative, we can however note that this parameter should not be taken into account at the discussion on increasing the retirement age. This is due to the fact that children are not directly related to the pension system. It is participated by persons entered the labor market, i.e., over 15 years, and retirees. In Moldova, the survival age for boys that were 15 years old in 2009 will be 51.6 years, and for girls it will be 59.5 years, with the life expectancy 66.6 years and 59.5 years, respectively. This is 1.3 years (boys) and 1.1 years (girls) longer than the life expectancy at their birth.

Note that a possible increase in the retirement age is consistent with the emerging trends of increased life expectancy for men and women. If before 2005 the life expectancy at birth and at the age of 15 tended to decrease, in recent years there has been a positive trend (Figure 2)

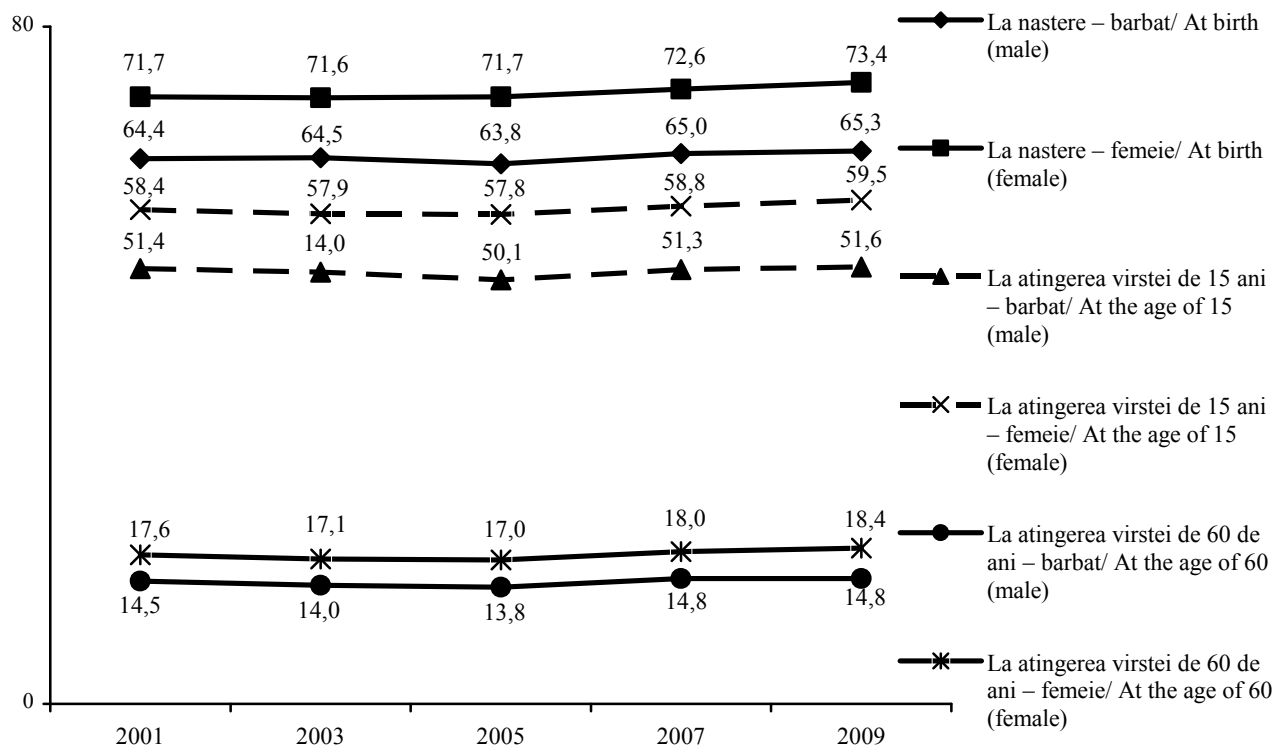

Fig. 2. Numărul de ani de supraviețuire a populației Republicii Moldova/

Fig. 2. The life expectancy of the population of Moldova

Sursa: Construit în baza datelor Anuarului statistic al Republicii Moldova, 2010.–Ch.: Statistica, 2010, p. 40./Source: Built on dates by Anuarul statistic al Republicii Moldova, 2010. – Ch.: Statistica, 2010, p. 40.

În examinarea posibilității majorării vârstei de pensionare este oportun de a ține seama nu numai de speranța de viață la naștere, dar și de dinamica numărului de ani supraviețuți după atingerea vârstei de pensionare. În a.2009, în RM, bărbatul, care a împlinit vârsta de 60 de ani, mai trăiește în medie încă 14,8 ani sau cu 1 an mai mult decât în a.2005. Numărul de ani supraviețuți de o femeie de 60 de ani, în a.2009, a fost 18,4, ceea ce este cu 1,4 ani mai mult decât în a.2005. Astfel bărbații, care în a.2009 au atins vârsta de 60 ani, mai trăiesc în medie încă până la 74,8 ani, iar femeile – până la 78,4 ani.

2. Unul din argumentele împotriva majorării vârstei de pensionare rezidă în faptul, că pe piața forței de muncă, persoanelor de vârstă de pensionare și chiar de vârstă de pre-pensionare este dificil de a găsi un loc de muncă, de aceea majorarea vârstei de pensionare va înrăutăți și mai mult șansele de angajare. Totuși, datele BNS nu confirmă această temere.

În 2010, ponderea bărbaților ocupați în numărul celor economic activi de vârstă de pre-pensionare 60-61 de ani a constituit 98,4%, ceea ce depășește nivelul mediu. Ponderea femeilor ocupate în numărul celor economic active de vârstă de pre-pensionare de 55-59 de ani la fel este mai mare decât nivelul mediu (tabelul 4). După atingerea vârstei de pensionare, nivelul activității economice al populației se micșorează considerabil: la bărbați – de 2,3 ori, iar la femei – de 1,6 ori. În unele cazuri, aceasta poate fi condiționată de starea sănătății, în altele – de îndeplinirea funcțiilor familiale ș.a.m.d. Totuși, printre bărbații economic activi de vârstă de 62-64 de ani au fost ocupați 98,7%, iar de vârstă de 65 de ani și peste – 100%. Privind femeile de vârstă de 57-59 de ani, de 60-64 și 65 de ani și peste, situația este analogică. Astfel, și bărbații, și femeile, atât de vârstă de pre-pensionare, cât și post-pensionare nu au întâmpinat probleme în ocupare.

Considering the possibility of increasing the retirement age, it is appropriate to consider not only the life expectancy at birth, but also the dynamics of the survival after the retirement age. In Moldova, in 2009 a man who has attained the age of 60 lives on average another 14.8 years, or 1 year more than it was in 2005. For a 60-year-old woman the number was 18.4 years in 2009, which 1.4 years more than in 2005. Thus, men reaching the age of 60 in 2009 will live on average till 74.8 years and women will live till 78.4 years.

2. One of the arguments against increasing the retirement age stands that, in the labor market, it is already difficult to find a job for persons at the age of retirement or even pre-retirement. Then, increasing the retirement age worsens their chances of employment. However, the NBS data does not support this apprehension.

For men in the pre-retirement age of 60-61, in 2010 the share of employed among economically active men was 98.4%, that exceeds the average. For women in pre-retirement age of 55-59, the share of employed are also above the average (Tab. 4). After reaching the retirement age the level of economical activity is significantly decreased: for men in 2.3 times, and for women in 1.6 times. In some cases this may be due to health, in others to family functions, etc. However, among the economically active men aged 62-64, 98.7% were employed and 100% at the age 65+. The same situation exists among women aged 57-59, 60-64, and 65+. Thus, both men and women, both in the pre-retirement and post-retirement age had no actual problems with employment.

Tabelul 4/ Table 4

Ocuparea populației pe diferite grupe de vârstă, 2010/
Employment by age in Moldova, 2010

	Numărul populației peste 15 ani, mii pers./ Population at the age 15+, thousand pers.	Populația economic activă, mii pers./ Economically active population, thousand pers.	Populația ocupată, mii pers./ Employed, thousand pers.	Nivelul activității economice/ Level of economical activity, %	Ponderea pers. ocupate în numărul celor economic active/ Rate of employed among economically active, %
Bărbați – total/ Male – total	1411,0	630,6	573,3	45,0	90,9
Inclusiv: de vârsta de/ Include: at the age:					
- 60-61 ani/years	35,5	18,6	18,3	52,4	98,4
- 62-64 ani/years	33,6	7,5	7,4	22,3	98,7
- 65+ ani/years	133,1	13,5	13,5	10,1	100,0
Femei – total/ Female – total	1564,0	604,8	570,1	38,7	94,3
Inclusiv: de vârsta de/ Include: at the age:					
- 55-56 ani/years	52,5	28,3	27,3	53,9	96,5
- 57-59 ani/years	73,9	25,4	25,1	34,4	98,8
- 60-64 ani/years	87,7	16,4	16,2	18,7	98,8
- 65+ ani/years	222,3	8,9	8,9	4,0	100,0

Sursa: [3] și datele operative ale BNS./ Source: [3] and NBS recent data.

Totodată, rezultatele diferitor anchete sociologice reflectă un interes într-adevăr scăzut al angajatorilor față de angajarea persoanelor de vârstă pre-pensionară. Privind acest fapt, este just de a ne întreba: oare nu menținerea unei vârste de pensionare redusă este cauza lezării intereselor lucrătorilor de vârstă pre-pensionară la obținerea locului de muncă? Dacă se menține dreptul bărbatului de a înceta lucrul la atingerea vârstei de 62 de ani, iar al femeii – la 57 de ani, atunci poziția angajatorului, care preferă un lucrător relativ tânăr, este de înțeles. Într-un astfel de lucrător se poate investi (de exemplu, prin sistemul de ridicare a calificăției), așteptând o productivitate înaltă, în timp ce un angajat, care se apropie de pragul pensionării, nu reușește să întoarcă angajatorului mijloacele investite. Astfel, păstrarea unei vârste mici de pensionare, în realitate, nu îmbunătățește, ci, dimpotrivă, agravează situația lucrătorilor de vârstă pre-pensionară pe piața forței de muncă, reducând competitivitatea lor.

3. Un alt argument împotriva majorării vârstei de pensionare este respingerea acestei măsuri de către populație. Într-adevăr, este greu de așteptat, că oamenii vor accepta benevol limitarea drepturilor proprii la pensie. Această poziție a populației Moldovei nu diferă de ceea, ce cred cetățenii altor țări. Cu toate acestea, în cadrul sondajelor sociologice, nu a fost evaluată atitudinea respondenților față de consecințele posibile ale vârstei de pensionare constante: păstrarea mărimii mici a pensiei sau chiar micșorarea ei; creșterea însemnată a cotelor de asigurare individuale și a alocărilor de către angajatori pentru finanțarea sistemului de pensii.

Chiar și afirmația, că societatea este categoric contra majorării vârstei de pensionare, nu este percepută echivalent de către diferite grupe de vârstă. După cum atestă rezultatele anchetelor în alte țări (în special în Rusia), persoanele de vârstă de prepensionare au o atitudine negativă față de o astfel de perspectivă, deoarece pentru ei, aceasta este o amenințare nemijlocită. Oamenii de vârstă mijlocie, însă, manifestă o atitudine mult mai liniștită față de perspectiva majorării vârstei de pensionare [4]. Cu cât lucrătorul este mai tânăr, cu atât mai mică este teama față de majorarea vârstei de pensionare. Dar anume aceste grupuri de vârstă, și nicidecum pensionarii actuali, își vor asuma noile obligații sociale dacă vârsta de pensionare va fi majorată și durata activității de muncă va crește. Astfel, în contextul dat, părerea tinerilor este mai însemnată decât opinia persoanelor în vârstă.

Concluzii

1. Îmbătrânirea populației RM și stabilitatea financiară scăzută a sistemului de pensii determină necesitatea obiectivă de majorare a vârstei de pensionare. Posibilitatea acestei măsuri este în concordanță cu tendința de creștere a speranței de viață a populației, precum și creșterea numărului anilor supraviețuiți de actualii pensionari. Majorarea vârstei de pensionare poate manifesta doar un efect de scurtă durată. Dacă ne limităm doar la această măsură, atunci după o perioadă oarecare, problemele existente în prezent vor reapărea. De aceea este necesar de a efectua o reformă radicală a sistemului de pensionare, în rezultatul căreia majorarea vârstei de pensionare să devină unul dintre principalele elemente ale noului model de pensionare în țară.

2. Se consideră oportun de a majora vârsta de pensionare pentru bărbați până la 65 de ani, iar pentru femei – până la 60 de ani, adică de a o stabili în conformitate cu art. 41 din Legea nr.

However, the results of various sociological surveys really reflect the low interest of employers to hire employees approaching the retirement age. The question is: maybe preserving the low retirement age is the real cause of discrimination of workers close to the retirement age? If a man retains the right to stop working at the age 62 and a woman at 57, the position of the employer who prefers a relatively young employee became quite understandable. It is possible to invest in a younger worker, e.g., by training, expecting high returns, while a worker approaching the retirement threshold will not have time to return his employer investment. Thereby, preserving the low retirement age do not really defend, but, on the contrary, aggravates the situation in the labor market for workers approaching the retirement age, reducing their competitiveness.

3. Another argument against increasing the retirement age is rejection of this measure by the population. Indeed, it is difficult to expect people to agree voluntarily to limit their pension rights. This position of the Moldovan population is like to what think citizens in other countries. However, the population polls had not estimated respondents' attitudes to the possible implications of the immutability of the retirement age: low pensions, or even their reduction; a significant increase in individual fees and employer contributions to finance the pension system.

Even the assertion that the population is strongly opposed increasing the retirement age is varied depending of age groups. The results of surveys in other countries (including Russia) show that persons close to retirement age have a negative attitude toward such a perspective, because it is an immediate threat for them. But even middle-aged demonstrate a much more relaxed attitude to the prospect of increasing the retirement age [4]. The younger is the worker, the less is his fear about increasing the retirement age. These age groups, rather than current retirees, will assume the new social obligations, if the retirement age will be increased and the duration of working life will increase. Thus, in this context the opinion of young has more weight than the opinion of the elderly.

Conclusions

1. The aging of the population in Moldova and the low financial sustainability of the pension system makes an objective need to increase the retirement age. The possibility of this measure is consistent with the emerging trends of increased life expectancy of the population, as well as increasing the survival age of current retirees. However, raising the retirement age provides only short-term effect. If we perform only this action, then after a while the problems existing now will arise again. It is therefore necessary to carry out fundamental reform of the pension system, which would result in increasing the retirement age as one of the main elements of the new pensioning model in Moldova.

2. Retirement age must be installed in accordance with Article 41 of the Law Nr. 156-XIV of October 14, 1998, on State Social Insurance Pensions: 65 for men, and

156-XIV din 14 octombrie 1998. Este de dorit ca această măsură să fie realizată nu momentan, ci în regim gradual. RM dispune deja de o experiență în utilizarea schemei de majorare a vârstei de pensionare extinse în timp. În ceea ce privește nivelarea vârstei de pensionare pentru bărbați și femei (tipic pentru multe țări), este oportun să ne întoarcem doar la unele etape ale reformei pensionare.

3. Majorarea vârstei de pensionare este, în mare măsură, o decizie politică. Inițiată de către structurile statale, ea necesită în mod obligatoriu sprijinul societății civile. Este nevoie de un consens între diferite forțe politice, mișcări sociale, sindicate, patronate, organizații non-guvernamentale în vederea soluționării acestei probleme. De asemenea, este necesar un efort de explicare în rândurile populației, de informare vastă a cetățenilor cu privire la majorarea vârstei de pensionare, drept măsură nepopulară, și necesitatea absolută a acesteia în condițiile actuale, care, în cele din urmă, va contribui la îmbunătățirea sistemului de asigurare cu pensii din țară.

60 for women. This action should be carried out gradually, not simultaneously. Moldova already has an experience in using the extended time scheme of increasing the retirement age. As to the equal retirement age for men and women, which is typical for many countries, this problem should be posed on the next stages of the pension reform.

3. Decision to increase the retirement age is a political one. Initiated by the power structures, this solution requires necessarily the support of the civil society. The consensus is needed among different political forces, social movements, trade unions, employers, non-governmental organizations in solving this problem. It is necessary the deep explanatory work with the public opinion on the fact that increasing the retirement age is an unpopular but absolutely inevitable decision in the present circumstances, which will ultimately improve the pension system in the country.

Bibliografie/Bibliography

1. Barr N. (2000): Reforming Pensions: Myths, Truths, and Policy Choices. Working Paper № WP/00/139. IMF. August.
2. Demographic Yearbook, 2008: Department of Economic and Social Affairs. ST/ESA/STAT/SER.R/39. – 60th issue. – New York: United Nations, 2010, 903p. <http://unstats.un.org/unsd/demographic/products/dyb/dybsets/2008%20DYB.pdf>.
3. Forța de muncă în Republica Moldova – ocupare și șomaj în anul 2010/Comunicare de presa BNS din 30.03.2011// <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=3355&parent=0>.
4. Гурвич Е. Реформа 2010г.: Решены ли долгосрочные проблемы пенсионной системы//Журнал новой экономической ассоциации. 2010. № 6. С.98-119// <http://www.eeg.ru/files/pensr10.pdf>, <http://journal.econorus.org/pdf/NEA-6.pdf>.

PROGNOZA PIEȚEI MUNCII – INSTRUMENT NECESAR ÎN PROMOVAREA POLITICILOR DE OCUPARE A FORȚEI DE MUNCĂ

Dorin VACULOVSKI, dr., conf.univ., ASEM

Recenzent: Alic BĂRCA, dr., conf.univ., ASEM

Prognoza pieței muncii, în calitate de instrument inovator implementat de către Agenția Națională pentru Ocupare Forței de Muncă se prezintă drept un instrument eficient pentru analiza situației de pe piața muncii, în scopul determinării diverselor forme de dezechilibru și schimbări structurale de pe piața muncii, în vederea planificării activității Agenției și structurilor ei teritoriale pentru următorul an.

Cuvinte cheie: Piața muncii, prognoza pieței muncii, cererea de muncă, oferta de muncă.

Una din cele mai marcante inovații, implementate de către Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă în ultimii ani, poate fi considerată Prognoza Pieței Muncii. Acest instrument de analiză permite scoaterea în evidență a diverselor forme de dezechilibru și schimbări structurale de pe piața muncii. Prognoza pieței muncii pune la dispoziția factorilor de decizie, dar și a analiștilor economici unele informații concludente privind situația reală de pe piața muncii din Republica Moldova, schimbările survenite în ultimii ani și

LABOUR MARKET FORECAST – A NECESSARY INSTRUMENT FOR PROMOTION OF EMPLOYMENT POLICIES

Dorin VACULOVSKI, PhD, Associate Professor, ASEM

Reviewer: Alic BARCA, PhD, Associate Professor, ASEM

Labor market forecast, as innovative tool implemented by the National Agency for Employment is presented as an effective tool for analysis of labor market situation in order of determination of various forms of imbalance and structural changes in the labor market, to plan the Agency and its territorial structures activity for the following year.

Keywords: labor market, labor market forecast, labor demand, labor supply.

One of the most outstanding innovations implemented by the National Agency for Employment in recent years can be considered Labour Market Forecast. This analysis tool allows the highlighting of various forms of imbalance and structural changes in the labor market. Labor market forecast make available for decision makers and economic analysts the conclusive information about the real situation on the labor market of Moldova, the recent year's changes and which can happen next year, especially

care pot avea loc în următorul an, în special în ceea ce privește meseriile prioritar solicitate pe piața muncii în vederea promovării unei politici viabile de ocupare a forței de muncă. Fiind concepută astfel, Prognoza Pieței Muncii este utilizată pe larg în procesul de planificare a activității Agenției Naționale și a structurilor ei teritoriale, precum și în identificarea numărului de șomeri care urmează a fi îndreptați la cursuri de formare profesională și reconversie profesională. Prognoza Pieței Muncii poate servi și un mijloc de informare pentru absolvenții gimnaziilor și liceelor privind profesiile și specialitățile prioritar solicitate pe piața muncii.

Trebuie menționat faptul, că Prognoza Pieței Muncii din an în an se perfectează. Astfel, Prognoza pentru 2011 a fost realizată pe un eșantion mai mare – de 2903 agenți economici din diverse ramuri ale economiei naționale, iar chestionarul prognozei și-a lărgit spectrul de subiecte abordate, printre care: evaluarea cererii pe piața bunurilor și serviciilor; investițiile pentru dezvoltarea activității întreprinderilor; evaluarea cererii pe piața muncii; situația privind disponibilizarea angajaților; situația privind crearea locurilor noi de muncă; deficitul de forță de muncă; cooperarea angajatorilor cu agențiile teritoriale pentru ocuparea forței de muncă în programe de instruire profesională etc.

Cu toate că finalitatea Prognozei este, totuși, estimarea volumului și structurii cererii de muncă pe specialități și domenii de activitate, pentru a avea o abordare mai complexă și mai credibilă, ea include și o analiză detaliată a evoluției proceselor demografice (pentru evaluarea potențialului uman existent din republică), a proceselor din sectorul real al economiei, precum și a celor de pe piața muncii.

Astfel, Prognoza Pieței Muncii pentru anul 2011 reflectă următoarea situație din republică:

- în domeniul evoluției proceselor demografice. Evoluția indicatorilor demografici din ultimii ani atestă o situație destul de critică din republică. Pe fundalul descreșterii numărului populației totale, se observă menținerea unui nivel înalt al mortalității, însoțit de un nivel relativ jos al natalității. Astfel, în anul 2009 rata de natalitate a constituit 11,4 nașcuții la 1000 de persoane, în timp ce rata de mortalitate a constituit 11,8 decedați la 1000 de locuitori. Drept consecință, sporul natural al populației Republicii Moldova continuă să fie negativ condiționând o reducere constantă a populației, inclusiv și a potențialului uman disponibil. Astfel, populația Republicii Moldova, la 01.01.2011, a constituit 3560,4 mii de locuitori, cu 3,4 mii mai puțin decât în anul precedent. Tendințele de declin al populației totale se vor menține și în următorii ani. Procesele demografice actuale din republică au condiționat nu numai reducerea populației, dar și întărirea proceselor de îmbătrânire. Astfel, populația, aflată peste vârsta aptă de muncă, a constituit la începutul anului 2010 15,2%, cu 0,2 p.p mai mult decât în anul precedent, pe când pentru populația sub vârsta aptă de muncă se observă tendințe stabile de reducere. Din 2001 până în 2010 numărul populației sub vârsta aptă de muncă s-a redus, respectiv de la 901,3 și 24,8% până la 649,1 și 18,2%. **Prin urmare, situația demografică critică poate fi considerată drept unul din principalii factori care s-ar răsfrânge negativ asupra potențialului uman existent din Republica Moldova. Cu toate acestea, o reducere sau o creștere semnificativă a potențialului uman în următorul an nu se așteaptă.**

regarding priority occupations required by labor market to promote sustainable employment policies. Being designed as, Labor Market Forecast is widely used to planning the work of the National Agency and its territorial structures, and to identifying the number of unemployed that must be directed to vocational training and retraining. Also, the Labor Market Forecast can serve as a tool for information for graduates of high school and gymnasiums about priority professions and specialties required on the labor market.

It should be noted that the Labour Market Forecast is concluded every year. Thus Forecast for 2011 was conducted on a larger sample – of 2903 economic agents from different branches of national economy and forecast questionnaire broadened the range of topics including: assessment of market demand on goods and services, investment for development of enterprises business, labor market demand assessment, the situation regarding employed dismissing, the situation regarding the creation of new jobs, labor shortages, employers' cooperation with local agencies for employment in professional training programs, etc.

Although the purpose of Prognosis, however, is the estimation of the volume and structure of labor demand per specialties and fields of activity, to have a more complex and credible approach, it also includes a detailed analysis of the evolution of demographic processes (for evaluation of the existing human potential of the republic) and of the processes from the real sector of economy and from the labor market.

Thus, Labour Market Forecast for 2011 reflects the following situation of the country:

- in the direction of demographic processes development. The evolution of demographic indicators in recent years shows a very critical situation in the country. On the background of overall population shrinking is observed the maintaining of high level of mortality, together with relatively low birth rate. Thus, in 2009 the birth rate was 11.4 per 1000 childbirths, while the mortality rate of 11.8 deaths per 1000 inhabitants. As a consequence, the natural increase of population in the Republic of Moldova continues to be negative conditioning a steady reduction of the population, including available human potential. Thus, the Moldovan population was 3,560,400 inhabitants at 01.01.2011 by 3.4 thousand less than the previous year. The decline trends in total population will continue in coming years. Current demographic processes in the republic were conditioned not only the population reduction, but the intensification of the aging process too. Thus, the population which is over of working age at the beginning of 2010 was 15.2%, with 0.2 percentage points higher than the previous year, while between the population which is under working age is observed stable trend of reduction. From 2001 to 2010 the population which is under working age has decreased respectively from 901.3 and 24.8% to 649.1 and 18.2%. **Therefore, the critical demographic situation can be considered one of the main factors that might reflect negatively on the existing human potential of Moldova. However, a significant**

- **în domeniul evoluției proceselor din economia națională.** Referindu-ne la evoluția proceselor din economia națională, se poate constata, că, în ultimii ani, republica a înregistrat o creștere economică durabilă, rata de creștere fiind în medie de circa 6%. Cu toate acestea, în anul 2009 economia Republicii Moldova a fost afectată de efectele crizei financiare mondiale care, pe lângă declinul de 6,5% pe care l-a generat, a paralizat activitatea din mai multe ramuri ale economiei, înrăutățind astfel și indicatorii ocupării forței de muncă. Creșterea economică, înregistrată în anii precedenți, a fost stimulată, în mare parte, de veniturile persoanelor, plecate peste hotare în căutarea unui loc de muncă trimise rudelor rămase acasă, care, în unii ani, au atins nivelul de circa 36% din PIB, ceea ce îi atribuia acestei creșteri o anumită vulnerabilitate la șocurile externe. Totodată, în anul 2010 situația din economie s-a redresat. Astfel, pentru prima jumătate a anului s-a înregistrat o creștere de circa 5,6% comparativ cu aceeași perioadă a anului precedent, iar experții FMI și ai altor organisme internaționale prognozează menținerea acestei creșteri până la sfârșitul anului și o creștere de circa 4% pentru anul viitor. Analiza structurală a evoluției PIB în funcție de valoarea adăugată arată, că, pe parcursul ultimilor ani, rolul agriculturii și a industriei în formarea PIB a avut o tendință stabilă de descreștere. Astfel, se observă o tendință clară de reducere a ponderii agriculturii în valoarea adăugată brută (de la 24,9% în 1999 la 13% în 2008 și la 8% în 2009), o reducere mai puțin semnificativă a cotei industriei (de la 17,0% în 1999 la 13% în 2008 și la 12% în 2009), precum și o expansiune puternică a sectorului serviciilor (de la 53,0% în 1999 la 60% în 2009). Pe fundalul evoluției sinuoase a indicatorilor macroeconomici inflația a avut și ea o evoluție tot atât de imprevizibilă. Astfel, cu toate că pe parcursul ultimilor ani inflația oscila în jurul nivelului de 11-12%, pentru anul 2009 inflația s-a cifrat la nivelul de 0,4%, iar în unele luni au fost înregistrate și procese deflaționiste. Pentru 2010 inflația calculată în baza indicelui prețurilor de consum este estimată la nivelul de 7,4%. ***Prin urmare, se poate constata faptul, că nici evoluțiile din economia republicii nu dau semne de o eventuală redresare a situației care ar putea avea repercusiuni pozitive evidente și asupra pieței muncii.***

- **în domeniul evoluției proceselor de pe piața muncii.** Pe fundalul declinului obținut de economia republicii, indicatorii pieței muncii înregistrează aceleași tendințe. Or, piața muncii, fiind o piață derivată, reflectă pe deplin succesele sau insuccesele înregistrate de economia națională. Conform datelor Anchetei Forței de Muncă, în anul 2009 populația economic activă a constituit circa 1265,3 mii de persoane, fiind în scădere față de anul precedent cu 2,9%. Această descreștere se datorează descreșterii cu 67 mii a numărului persoanelor ocupate. Respectiv, populația ocupată a constituit circa 1184,4 mii de persoane, fiind în descreștere și ea cu 5,3% față de 2008. Descreșteri importante a înregistrat și rata de ocupare – cu 2,5%, cifrându-se la nivelul de 40,0%. Cu toate că în 2010 economia republicii marchează o anumită înviore, nu se poate spune același lucru și despre situația de pe piața muncii. Astfel, indicatorii ocupaționali continuă să se diminueze. Criza economică a condus și la o intensificare puternică a șomajului. Astfel, numărul șomerilor BIM în 2009 a fost de circa 81 mii, fiind în creștere cu 30,7 mii față de anul precedent. Șomajul afectează într-o proporție mai mare

reduction or increase of human potential in the coming year is not expected.

- **in the direction of the national economy processes evolution.** Referring to the evolution of the processes of national economy, can be observed that in recent years the republic has registered sustainable increasing economic growth rate averaging about 6%. However, in 2009 Moldova's economy has been affected by global financial crisis, that in addition of the 6.5% generated decline, has paralyzed the work of several branches of the economy, thus worsening employment indicators too. The economic growth registered recent years has been largely stimulated by the income of the people gone abroad in search of a job and sent to the relatives left home, which in some years amounted to about 36% of GDP, attributing to this increases a certain vulnerability to external shocks. However, in 2010 the situation in the economy has straighten. Thus, for the first half of the year was registered a grew by about 5.6% compared to same period of last year, and experts of the International Monetary Fund and other international bodies forecast the maintenance of this growth by the end of the year and an increase of about 4% for the next year. The structural analysis of the evolution of GDP according to added value shows that in recent years the role of agriculture and industry in GDP has been a steady decline. Thus, there is a clear tendency of reducing of the share of agriculture in gross added value (from 24.9% in 1999 to 13% in 2008 and 8% in 2009), a less significant share of industry (from 17% in 1999 to 13% in 2008 and 12% in 2009) and a strong expansion of the service sector (from 53% in 1999 to 60% in 2009). On the backdrop of sinuous evolution of macroeconomic indicators, inflation was also just as unpredictable trend. Thus, although inflation in recent years hovers at around 11-12%, for 2009 inflation stood at 0.4% and in some months were recorded deflationary processes too. For 2010, inflation calculated on the basis of consumer price index is estimated at 7.4%. ***Therefore, it is clear that any developments in the economy of the Republic have no sign of any straightness of situation which could have obvious positive repercussions on the labor market.***

- **in the direction of the labor market processes developments.** On the background of the decline of the economy, the labor market indicators recorded the same trend. The labor market like a secondary one, fully reflect the success or failure recorded by the national economy. According to the Labour Force Survey data, the economically active population in 2009 was about 1,265,300 persons, have been down with 2.9% to the previous year. This decrease is due to decrease by 67 thousand in the number of employed persons. Respectively, the employed population was about 1,184,400 people, been in decreasing by 5.3% to 2008. Showed significant decreases the employment rate too - by 2.5%, amounting to the level of 40.0%. Although 2010 marked some refreshment in the economy, we cannot say the same about the situation on the labor market. Thus, occupational indicators continue to decrease. The economic crisis has led to a sharp increase of the unemployment. The number of ILO unemployed in 2009 was about 81,000, been an

bărbații - 62,7% și persoanele din mediul urban - 58,6%. Rata șomajului la nivel de țară a înregistrat valoarea de 6,4%, fiind în creștere cu 2,4 p.p. față de anul precedent. *Astfel, din cele prezentate mai sus, precum și a evoluțiilor așteptate din economia națională se poate conchide, că o eventuală ameliorare a situației pe piața muncii nu se așteaptă nici în 2011. Iar intensificarea șomajului ar condiționa eforturi suplimentare pentru serviciul de plasare în câmpul muncii din Republica Moldova în realizarea funcțiilor sale.*

- **în domeniul gestionării șomajului înregistrat de către Agenția Națională și structurile sale teritoriale.** Problemele legate de gestionarea șomajului, plasarea în câmpul muncii și acordarea protecției sociale șomerilor sunt soluționate de către Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă. Reieșind din înrăutățirea situației de pe piața muncii din Republica Moldova, și creșterea nivelului șomajului, eforturile Agenției și a structurilor ei teritoriale au crescut semnificativ. Astfel, dacă numărul persoanelor care s-au adresat la Agenție pentru găsirea unui loc de muncă, precum și numărul celor puși la evidență cu statut de șomer a crescut, numărul locurilor vacante, aflate în gestiunea agenției, s-a diminuat simțitor. Conform bazei de date a Agenției Naționale și structurilor sale teritoriale, pe parcursul anului 2009 au fost înregistrați 79,24 mii de șomeri, astfel încât la sfârșitul anului numărul șomerilor înregistrați au constituit 38676 de persoane, din care 21366 erau femei, iar 23841 de persoane erau din mediul rural. Se observă, că șomajul, înregistrat în 2009, a marcat o creștere dublă față de anul precedent. Creșterea numărului șomerilor înregistrați este determinată, în primul rând, de efectele crizei economice care a avut repercusiuni nefaste asupra activității întreprinderilor din republică. Trebuie remarcat faptul, că majoritatea șomerilor înregistrați sunt persoane din mediul rural - 61%. În 2010 situația privind șomajul înregistrat nu s-a ameliorat. Printre cauzele principale de intrare în șomaj a persoanelor pot fi numite: lipsa locurilor de muncă, disponibilizarea personalului, reîntoarcerea cetățenilor în țară, necorespunderea meseriei șomerilor cu structura cererii de muncă pe piață. Printre cele mai remarcabile efecte negative ale crizei mondiale care au avut repercusiuni directe asupra activității Agenției Naționale pentru Ocuparea Forței de Muncă a fost diminuarea drastică a numărului de locuri de muncă vacante aflate în gestiunea Agenției. Astfel, numărul locurilor libere de muncă, înregistrate în cadrul Agenției pe parcursul anului, s-a redus de la 48983 în 2008 la 27103 în 2009. Totodată, s-a redus și numărul unităților economice care și-au prezentat ofertele de locuri de muncă, respectiv, de la 6305 în 2008 la 4903 în 2009. Conform bazei de date a Agenției Naționale pentru Ocuparea Forței de Muncă și a structurilor ei teritoriale, cele mai solicitate profesii pentru persoanele cu studii superioare și medii de specialitate în anul 2009 au fost: medicii de profil și medicină generală, surorile medicale și asistenții sociali, agenții de asigurare, managerii, electricienii, inginerii în diferite domenii, profesori și învățători, iar pentru persoanele cu studii secundar profesionale și medii generale, profesiile cele mai solicitate au fost: cusătoreasă în industria confecțiilor, cusător în industria ușoară, vânzător produse alimentare și nealimentare, lăcătuș în diferite domenii, conducător auto, electro-montor, bucătar-cofetar și chelner-barman. Pe fundalul descreșterii indicatorilor ocupaționali și creșterii numărului șomerilor,

increase with 30,700 over the previous year. Unemployment affects in a greater proportion the men - 62.7% and those in urban areas - 58.6%. Country unemployment rate registered a value of 6.4%, increasing by 2.4 pp previous year. *Thus, from above, and expected developments of national economy can be concluded that a possible improvement on the labor market situation in 2011 is not expected any. Increasing unemployment will lead to some additional efforts for the job placement service of the Republic of Moldova in carrying out its functions.*

- **in the direction of management of unemployment registered by the National Agency and its territorial structures.** Challenges management of unemployment, job placement and providing social protection of unemployed are resolved by the National Agency for Employment. Emerging the aggravation of the situation on the labor market of Moldova and increased unemployment, the efforts of the Agency and its territorial structures increased significantly. Thus, if the number of people who addressed to the Agency for finding a job and the number of recorded with a status of unemployed has increased; the number of vacancies managed by the Agency has declined significantly. According to the database of the National Agency and its territorial structures during 2009 were registered 79,240 unemployed, so that at the end of the year were registered 38,676 unemployed persons, 21,366 of whom were women and 23,841 were from rural areas. Note that registered unemployment in 2009 marked a two-fold increase over the previous year. Increasing the number of registered unemployed is determined primarily by the economic crisis negative repercussions on doing business in the country. It should be noted that the majority of unemployed are persons from rural areas - 61%. In 2010 registered unemployment situation has not improved. Among the main causes of unemployment of people can be nominated: the lack of jobs, dismissing of personnel, the return of citizens in the country, unemployed job misfit with labor market demand structure. Among the most notable negative effects of the global crisis that have had direct repercussions on the work of the National Agency for Employment has been drastic reduction in the number of vacancies managed by the Agency. Thus, the number of registered job vacancies in the Agency during the year fell from 48,983 in 2008 to 27,103 in 2009. Also was reduced the number of economic units that have submitted bids for jobs, respectively, from 6305 in 2008 to 4903 in 2009. According to the database of the National Agency for Employment and its territorial structures, the most demanded jobs for people with higher and specialized secondary education in 2009 were general medical practitioners and physicians, nurses and social workers, insurance agents, managers, electricians, engineers in different fields, professors and teachers, and for persons with secondary vocational and secondary studies most requested professions were: sewer in the clothing industry, light industry sewer, food and non-food salesman, locksmiths in different areas, the driver, electro-engineer, pastry chef, waiter-barman. On the background of the decrease of employment indicators and increase of the

inclusiv și a celor înregistrați, activitatea Agenției Naționale pentru Ocuparea Forței de Muncă și a structurilor ei teritoriale devine tot mai tensionată. Presiunea de pe piața muncii este reflectată și prin raportul dintre numărul de șomeri aflați în evidența Agenției și numărul de locuri de muncă neocupate aflate în gestiunea Agenției. Astfel, dacă la finele anului 2008 pentru 5374 locuri de muncă vacante concureau 17833 șomeri, la finele anului 2009 pentru 1337 locuri de muncă vacante concureau 38676 șomeri. Respectiv, presiunea de pe piața muncii a crescut de la 33 șomeri la zece locuri vacante în 2008 până la 289 șomeri la zece locuri vacante în 2009. **Prin urmare, reieșind din analizele date, se poate concluziona că perspectivele activității Agenției Naționale pentru Ocuparea Forței de Muncă pentru următorul an nu sunt cele mai îmbucurătoare. Pe fundalul creșterii numărului șomerilor și diminuării locurilor de muncă vacante aflate în gestiunea Agenției apare necesitatea implementării unor măsuri noi, originale, de politică de ocupare și protecție socială a șomerilor care ar face față situației create.**

Pe fundalul evoluțiilor deloc îmbucurătoare a proceselor demografice, precum și a celor din economia națională și de pe piața muncii, Prognoza Pieței Muncii pentru anul 2011 a scos în evidență, totuși, un „optimism modest” al agenților economici privind crearea numărului de locuri de muncă. Astfel, majoritatea unităților economice, participante la sondaj, au declarat un număr mai mare de locuri de muncă create decât lichidate. Cea mai mare diferență pozitivă dintre locurile de muncă create și lichidate se observă în unitățile economice chestionate din industrie – 5784 locuri de muncă. Alte ramuri în care această diferență este relativ mare sunt: agricultura – 848 locuri de muncă, comerțul cu ridicata și amănuntul – 867 locuri de muncă, construcțiile – 307 locuri de muncă. Totodată, în astfel de domenii de activitate, ca activitățile financiare, învățământul, industria extractivă procesul de creare și lichidare a locurilor de muncă a fost extrem de neînsemnat.

Procesul de creare a noilor locuri de muncă conduce, în mod indispensabil, și la un deficit de forță de muncă. Această situație poate fi cauzată, în primul rând, de necoresponderea structurii cererii și a ofertei de muncă, de informarea insuficientă a doritorilor de a ocupa aceste locuri de muncă privind existența lor, distanța mare de la domiciliul candidatului până la locul de muncă vacant și unitatea economică în care se află nemijlocit acest loc de muncă etc. Prognoza a arătat, că mai multe unități economice chestionate s-au confruntat, în 2010, cu un anumit deficit al forței de muncă. Cele mai multe întreprinderi care au declarat o lipsă a forței de muncă au fost cele din industria de prelucrare – 22,82% din totalul întreprinderilor chestionate.

Prezența unui deficit al forței de muncă destul de mare pe fundalul creșterii continue a șomajului real și înregistrat invocă la eforturi suplimentare pentru Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă în vederea creșterii calității unor activități ale ei, în special, cea legată de relația cu agenții economici.

O prognoză a pieței muncii, se bazează pe așteptările privind evoluția economiei naționale la general sau a piețelor bunurilor și serviciilor în particular. Or, reieșind din caracterul derivat al pieței muncii, orice ameliorare a situației privind ocuparea forței de muncă va fi determinată, în primul rând, de o

number of unemployed, including those registered, the activity of National Agency for Employment and his territorial structures is becoming more stressed. The pressure from the labor market is also reflected by the ratio between number of unemployed who were registered at the Agency and the number of unfilled vacancies managed by the Agency. Thus, if at the end of 2008 for 5374 vacant jobs competed 17,833 unemployed at the end of 2009 for 1337 vacant jobs competed 38,676 unemployed. Respectively, the pressure on the labor market increased from 33 unemployed for ten vacancies in 2008 to 289 unemployed to ten vacancies in 2009. **Therefore, accordingly to data analysis, it can be concluded that the perspectives of activity of the National Agency for Employment for the following year are not encouraging. Against the backdrop of increasing unemployment and reduction of the numbers of vacancies managed by the Agency appear the need to implement new, original measures related to employment policy and social protection of unemployed persons that should face this situation.**

On the background of all discouraging evolutions of demographic processes, as well as these of national economy and labor market, the Labor Market Forecast for 2011 revealed, however, a "modestly optimism" of economic agents on job creation number. Thus, most economic units participating in the survey reported a greater number of jobs created than liquidated. The largest positive difference between jobs created and liquidated will be noted in the surveyed economic units from the industry - 5784 jobs. Other branches where this difference is relatively large was agriculture - 848 jobs, wholesale and retail - 867 jobs, construction - 307 jobs. However, in such industries as financial, education, mining the process of creation and liquidation of jobs has been very small.

The process of creation of new jobs leads to a shortage of essential workforce too. This situation may be caused primarily by the incompatibility of the structure of labor supply and demand, insufficient information of those wishing to fill these jobs on their existence, remoteness of the residence of candidate from the vacant job and economic unity which offer this workplace, etc. The forecast showed that several economic units surveyed in 2010 experienced a labor force shortage. Most companies that have reported a lack of labor were from processing industry – 22.82% of all enterprises surveyed.

The presence of an essential labor force shortage on the background of continued growth of real and registered unemployment claims to further efforts for the National Agency for Employment to improve the quality of its activities, in particular those connected to relationship with economic agents.

A forecast of the labor market is mainly based on expectations of developments of the national economy at general or of the markets of goods and services in particular. However, given the derivative nature of the labor market, any improvement of the employment situation will be determined primarily by increased

creștere a cererii de consum pe piețele bunurilor și serviciilor. Anume din acest considerent cercetarea în cauză prevede și o evaluare a așteptărilor agenților economici chestionați privind cererea viitoare față de bunuri și servicii pe care ei le produc și le prestează.

Proгноza a arătat, că mai multe întreprinderi își planifică crearea noilor locuri de muncă pentru anul 2011 astfel, încât totalitatea locurilor de muncă preconizate a fi create de către întreprinderile chestionate constituie 10467 de locuri. Cele mai multe locuri de muncă se așteaptă a fi create în industria de prelucrare – 6051, în agricultură – 1501, în comerț – 1295, construcții – 406, transporturi și comunicații – 366. Trebuie menționat faptul, că așteptările privind numărul locurilor de muncă create în anul viitor, de către unitățile economice chestionate din ramurile menționate mai sus depășește numărul locurilor de muncă create declarate în anul curent.

Unitățile economice participante la sondaj, indiferent dacă planifică să creeze sau nu locuri de muncă, își planifică pentru anul viitor și anumite angajări. Cele mai multe întreprinderi care își planifică angajări de personal sunt din industria de prelucrare – 24% din totalul unităților economice chestionate, din agricultură – 15%, din comerț – 12% etc.

Prin urmare, se poate concluziona, că potrivit rezultatelor Prognozei Pieței Muncii, perspectivele de creștere a nivelului ocupării pentru anul viitor sunt destul de modeste. Cu toate acestea, un proces continuu de creare a noilor locuri de muncă și plasare în câmpul muncii a șomerilor va exista.

Concluzii. Reieșind din rezultatele Prognozei Pieței Muncii pentru anul 2011 se poate conchide că eforturile Agenției Naționale pentru Ocuparea Forței de Muncă în ceea ce privește gestionarea șomajului și plasarea în câmpul muncii a celor care sunt în căutarea unui loc de muncă vor fi cu mult mai mari comparativ cu anii precedenți. Totodată, o serie de măsuri ar ameliora simțitor situația de pe piața muncii. Printre acestea pot fi menționate:

- perfecționarea continuă a relațiilor dintre Agenție și structurile ei teritoriale cu agenții economici în vederea punerii în evidență a locurilor de muncă noi create și vacante. Aceasta ar contribui, pe de o parte, la gestionarea mai eficientă a șomajului înregistrat, iar pe de altă parte, la utilizarea mai eficientă a potențialului uman existent în localitatea în care există locuri de muncă vacante;
- aplicarea cât mai activă a rezultatelor Barometruului profesiilor pentru 2011 în activități de consiliere profesională și reconversiune profesională;
- extinderea lucrărilor publice remunerate ca măsură activă de combatere a șomajului;
- diversificarea structurii ocupaționale în localitățile în care nivelul șomajului dar și exodul forței de muncă este impunător.

Astfel, potrivit celor expuse anterior, se poate considera că Prognoza pieței muncii devine un instrument tot mai viabil și mai popular de marketing al pieței muncii.

consumer demand at goods and services markets. It is for this reason that research provides an assessment of expectations of questioned economic agents on the future demand for goods and services which they produce and deliver.

The forecast showed that more companies are planning to create new jobs for 2011 so that all jobs that are expected to be created by surveyed enterprises is 10,467 jobs. Most jobs are expected to be created in manufacturing – 6051 jobs, in agriculture – 1501 jobs, in business – 1295 jobs, construction – 406 jobs, transportation and communications – 366 jobs. It should be noted that expectations regarding the number of jobs created next year by surveyed business units from the mentioned branches exceed the number of jobs created declared this year.

Economic units participating at survey whether or not plans to create jobs, are planning for next year and some employment. Most companies that plans their recruitment of staff are in manufacturing – 24% of all surveyed economic units, in agriculture – 15% respectively, of trade – 12% etc.

Therefore, it can be concluded that according to the Labour Market Forecast results, growth prospects for next year's employment levels are quite modest. However, a continuous process of creating a new jobs and job placement of unemployed people will exist.

Based on results of Labour Market Forecast for 2011 can be concluded that the efforts of the National Agency for Employment in the management of unemployment and job placement for those who are looking for a job will be much higher as compared with previous years. However, a number of measures would significantly improve the situation on the labor market. Among these may be mentioned:

- continuous improvement of relations between the Agency and its territorial structures with economic agents to highlight the new created and vacant jobs. This would help, on the one hand, for more efficient management of unemployment and on the other hand, the more efficient use of existing human potential in the locality where are vacant jobs;
- application of the most active results of professions Barometer for 2011 in activities of professional conciliation and retraining;
- extension of paid public works as active measure to combat unemployment.
- diversification of occupational structure in areas where unemployment and the exodus of labor force is impressive.

Thus, given the foregoing, it can be considered that the Labor Market Forecast becomes a more viable and more popular tool for marketing of the labor market.

Bibliografie/Bibliography

1. Prognoza pieței muncii 2011. www.anofm.md
2. Forța de muncă în Republica Moldova, ocupare și șomaj, 2007. Ancheta Forței de Muncă, Biroul Național de statistică, Chișinău 2007.

METODOLOGII DE EVALUARE A CALITĂȚII VIEȚII LA NIVEL MONDIAL

Svetlana GOROBIEVSCHI, dr., conf. univ., UTM

Recenzent: Gheorghe ILIADI, dr. hab., IEFS

În articol este abordat conceptul teoretic de evaluare a standardelor de viață ale populației, care în condițiile globalizării devin un factor de competitivitate a țărilor. Autorul dezbate unele concepte metodologice, utilizate pentru evaluarea calității vieții (CV), din perspectiva nivelului mondial. Se utilizează o gamă largă de informații teoretice și statistice, utilizate în metodologiile „The Economist Intelligence Unit”, pe marginea evaluării CV la nivel global.

Autorul susține, că dezvoltarea umană poate fi definită ca un proces de extindere a oportunităților oamenilor de a alege condițiile de viață. Metodologiile, existente în domeniu, evaluează CV din diferite perspective, dar toate recunosc, că dezvoltarea umană este atât un proces, cât și un rezultat final. Din perspectiva dezvoltării umane, autorul argumentează rolul și importanța evaluării subiective a CV, efectuate prin sondaje publice. În articol sunt analizate rezultatele sondajelor publice, efectuate în țările Uniunii Europene, de către „The Economist Intelligence Unit”, în perioada anilor 2005, 2007 și 2009, pe componentele CV și sunt formulate concluziile respective.

Cuvinte cheie: Calitatea vieții, indicatori de evaluare a calității vieții, concept metodologic, management al calității vieții, competitivitatea țărilor, metode de evaluare a calității vieții, satisfacție de viață.

În condițiile economiei de piață, calitatea vieții a populației într-o oarecare țară devine un factor de competitivitate a acesteia. La nivelul mondial, calitatea vieții (CV) este determinată de Indicatorul Dezvoltării Umane (IDU) – metodologie propusă în a.1990 de către Organizația Națiunilor Unite, care include în sine atât indicatori monetari sau indicatori de bunăstare, cât și indicatori de evaluare cu caracter social.

Potrivit acestei metodologii, drept indicatori ai bunăstării au fost determinate veniturile și consumul populației, fiind considerate componente importante ale CV de ansamblu a populației. Venitul este unul din factorii cheie, care afectează, în mod direct, nivelul de trai al populației. Deoarece venitul populației, privit în general, se manifestă prin consum, creșterea acestuia poate fi văzută, în economie, în creșterea consumului. Astfel, pentru evaluarea bunăstării populației unei țări, este necesară o analiză paralelă a veniturilor și a consumurilor totale ale populației.

Printre indicatorii bunăstării este considerat și gradul de sărăcie al populației, iar instrumentul principal de determinare a sărăciei este pragul sărăciei, care permite divizarea societății, în ansamblu, în oameni săraci și non-săraci. Acest prag reprezintă standardul minim de viață al populației într-o țară. Oamenii, a căror bunăstare se află sub pragul de sărăcie, fac parte din populația săracă, în timp ce restul sunt considerați non-săraci.

WORLDWIDE AND EUROPEAN METHODS FOR ASSESSING LIVING STANDARDS

Svetlana GOROBIEVSCHI, PhD, conf.univ.,TUM

Reviewer: Gheorghe ILIADI, PhD, IEFS

The article argues the theoretical concept of assessing the population's standard of living, which in conditions of globalization becomes a factor of competitiveness among countries. The authors show some of the methodological concepts used for assessing the quality of life (QL) from a worldwide perspective. Using a wide range of theoretical and statistical information, they describe The Economist Intelligence Unit's Quality-of-Life Index (QLI).

The authors argue that human development can be defined as an enlargement process of opportunities for people to choose from. From the perspective of human development, opportunities for people extend, in most cases, in three critical areas: life expectancy, educational level, and access to economical resources necessary for a decent level of living.

From the perspective of human development, it is argued the role and importance of subjective evaluation of your resume made public surveys. The article analyzes the results of public polls conducted in the European Union countries „The Economist Intelligence Unit” during the years 2005, 2007 and 2009, and the CV components; there are formulated conclusions.

Keywords: quality-of-life index, assessment indicators, methodological concept, quality-of-life management, competitiveness among countries, methods for quality-of-life assessment, life satisfaction

In the market economy conditions the quality of life of people in one country or another is a competitive factor. At the world level quality of life (QoL) is determined by the Human Development Indicator (HDI), the method proposed in 1990 by the United Nations, which includes the monetary indicators or measures as welfare and social indicators both.

To measure the average achievements in a country is a challenge. As indicators of welfare, some monetary indices have been proposed - *income and consumption*, considered as important components of overall quality of life dynamics of population. Income is one of the key factors which directly affect the living standard of population. If you assume that population's income generally viewed in terms of its use is manifested through consumption, that its surplus can be seen in savings, and that any increase in real income causes an increase in consumption, then this requires a parallel analysis of income and household consumption to assess welfare. It has been demonstrated that the main tool for measuring poverty is the poverty line, which allows the division of the whole society into poor and non-poor people.

This is, essentially, the minimum allowable or critical life standard. The people, whose welfare levels are below the poverty line, form the poor part of the population, while the rest are referred to as non-poor.

Această varietate infinită de preferințe a indicatorilor de evaluare a CV face imposibilă argumentarea unei metode unice, obiective, care să ia în considerație impactul progresului economic și social asupra creșterii CV.

O societate democratică modernă tinde să ofere membrilor săi posibilitatea de a-și alege liber stilul de viață, locul de trai, combinația optimă de bunuri, servicii, activități creative, recreative sau contemplative. Nu întâmplător, această abundență a opțiunilor există în țările cu un Produs Intern Brut (PIB) înalt pe cap de locuitor. Faptul, că creșterea PIB-ului constituie încă preocuparea majoră a guvernelor din toată lumea nu este aleatorie – creșterea PIB-ului constituie aspirația majorității cetățenilor din lumea întreagă. În linii generale, PIB-ul a provocat o mulțime de opinii controversate printre savanții autohtoni și internaționali, pe marginea relevanței sale în direcția evaluării CV.

Astfel, autorul consideră, că a fost binevenită *a doua perioadă de dezvoltare a aspectelor metodologice de evaluare a CV la nivel global*, care, practic, pornește din anul 2005 și durează până în anul 2010.

Analiștii Departamentului Internațional de analiză economică „Economist Intelligence Unit” au elaborat un nou indice al CV în anul 2005, care avea la baza evaluării CV opinia subiectivă a respondenților pe marginea acesteia. Rezultatul cercetării a relevat date surprinzătoare: Irlanda s-a clasat confortabil pe locul întâi, Statele Unite ale Americii, deși s-a situat pe locul al doilea în clasamentul după PIB pe locuitor (după Luxemburg), în clasamentul după CV, deținea locul al treisprezecelea, iar Marea Britanie se situa pe locul al 29-lea.

Conform unor studii anterioare, a fost demonstrat, că bunăstarea materială, măsurată prin PIB pe locuitor, nu se poate fi considerată singura explicație complexă privind CV dintr-o țară. O parte a literaturii de specialitate a încercat să ajusteze PIB-ul prin cuantificarea fațetelor, omise la măsurarea PIB-ului, de exemplu, diverse activități necomerciale, boli sociale și poluarea mediului. Însă, această abordare a întâmpinat dificultăți insurmontabile la atribuirea valorilor monetare diversilor factori, care includ, în măsura mai mare, bunăstarea socio-economică [4].

Banii au importanța lor, desigur, însă sondajele au demonstrat de-a lungul timpului, că creșterile substanțiale ale veniturilor nu s-au translat decât într-o măsură mică în satisfacție [2; 3].

Departamentul Internațional de analiză economică “The Economist Intelligence Unit” a propus o nouă variantă a indicelui CV, bazată pe o *metodologie unică*, care leagă rezultatele anchetelor privind satisfacția subiectivă a vieții de *determinanții obiectivi ai CV din mai multe țări*. Anume în a. 2005, a avut loc *primul Sondaj european privind CV (SECV)*, desfășurat de către Fundația Europeană pentru Îmbunătățirea Condițiilor de Viață și de Muncă (Eurofound), în 111 țări ale lumii [12].

Au existat numeroase încercări de a construi indici alternativi, non-monetari ai bunăstării sociale și economice, prin combinarea într-o singură statistică a unei varietăți de factori diferiți, care, se consideră, influențează CV. *Principala problemă* constă în mulțimea de factori, selectați pentru a evalua CV și în atribuirea ponderii diversilor indicatori pentru a găsi o măsură sintetică unică. PIB-ul, în pofida dezavantajelor sale, are, cel puțin, o semnificație clară, substanțială, iar pețurile

To characterize the quality of life, the authors consider that the most important income is the available income, known as *net income*, which means that part of income that remains available to people to cover consumer's spending and saving. The volume of expenditure in a given period depends on the income levels in the same period, the accumulation of income from prior periods, as well as the use of the anticipated income. As a rule, individual income of employees or their families are determined by the respective budgets. In addition to the factors listed above, a special place in the assessment of living standards is held by household consumption, which means all the consumed food and non food products, and the services used by population for non-productive purposes in a given period [3; 4; 5,11].

Each year the Human Development Reports (HDR) makes effective recommendations at national and international level. At national level, policy recommendations aim at human development priorities, the need to establish a new partnership between state and market, to promote new forms of alliance between governments, civil societies and institutions, communities and individuals. National, regional and global reports on human development have played a key role in promoting human development.

The Economist Intelligence Unit's Quality-of-Life Index (QLI)

The Economist Intelligence Unit's analysts developed a new QL index for the year 2005, which was based on the subjective opinion of respondents to the QL issues. The results of the research revealed surprising data: Ireland was ranked first comfortably. The United States of America, although was ranked second due to its GDP per capita (after Luxembourg), according to the QLI was ranked thirteenth, and the United Kingdom was ranked the 29th. It was shown a long time ago that only the material wellbeing does not adequately measure the quality of life [12]. Money has its importance, of course, but polls have shown over time that substantial increases in income are not always translated into human satisfaction [14].

Brithish Economic Analysis Division of The Economist Intelligence Unit proposed a new variant of QL index, variant based on a unique methodology that links the results of subjective life satisfaction surveys and the objective determinants of QL in several countries. This way, the QL index was calculated for 111 countries in 2005. We are going to present this methodology for calculating the QL index variant proposed by The Economist Intelligence Unit [12].

According to some previous studies, material wellbeing, as measured by GDP per person cannot be the only explanation of the complex concept of QL in a country. Some of the literature has tried to adjust GDP by quantifying facets which are omitted by the GDP measure - as, for example, various nonmarket activities and social ills such as environmental pollution. But this approach has faced insurmountable difficulties in assigning monetary values to the various factors that comprise a wider measure of socio-economic wellbeing [12].

There have been numerous attempts to construct

constituie ponderile obiective pentru bunurile și serviciile care îl compun. Unii cercetători au invocat Declarația Universală a Drepturilor Omului pentru a identifica factorii, care trebuie considerați în evaluarea CV. Însă, chiar dacă această declarație este acceptată ca punct de pornire, indicatorii sau ponderile acestora nu pot fi indicați cu exactitate. Unul din mijloacele tehnocrate, folosit deseori, îl constituie recurgera la "opiniile experților".

Baza studiului realizat, de către "The Economist Intelligence Unit" pentru *îmbunătățirea metodologiei de evaluare a CV, au constituit-o anchetele privind satisfacția (subiectivă) a vieții*. În astfel de anchete, subiecții au fost intervievați despre gradul, în care sunt satisfăcuți de viață, în general. O întrebare tipică acestui fel de anchete-barometru, în studiile europene, este de genul: "În general, sunteți foarte satisfăcuți, aproape satisfăcuți, nu prea satisfăcuți sau deloc satisfăcuți de viața pe care o duceți?"

Rezultatele anchetelor de acest gen s-au bucurat de o atenție crescândă în ultimii ani. În ciuda criticilor inițiale (care se refereau la diferențele de ordin cultural și la barierele de limbă, precum și la factorii psihologici, care distorsionează răspunsurile), testele au demonstrat lipsa de fond a majorității temerilor sau le-au diminuat. Una dintre obiecții o constituie faptul, că răspunsurile anchetelor nu reflectă, în mod corespunzător, felul în care oamenii își percep viața în mod real; ei, raportează cât de satisfăcuți se așteaptă să fie. Însă, studiul realizat, în publicația amintită, specifică faptul, că subiecții își cunosc foarte bine gradul de satisfacție; răspunsurile privind satisfacția vieții tind să fie prompte, ratele de non-răspuns sunt foarte scăzute. Astfel, determinarea satisfacției vieții s-a dovedit a fi corelată cu teste mult mai sofisticate, evaluări efectuate de cei, care cunosc individul și măsurile comportamentale. Rezultatele anchetelor s-au dovedit, în general, a fi mult mai consistente și mai folositoare decât se aștepta.

O altă critică, adusă acestui tip de anchete, face referire la răspunsurile privind satisfacția vieții, care reflectă, mai degrabă, viziunea dominantă despre viață decât despre CV dintr-o țară. Satisfacția vieții este privită ca o judecată, care depinde de cadrele sociale și culturale specifice. Însă, acest grad de relativism este invalidat de faptul, că populația din diferite țări raportează criterii similare ca fiind importante pentru satisfacția vieții, iar majoritatea diferențelor în satisfacția vieții, care apar între țări, poate fi pusă condiționată de diferențele dintre circumstanțele obiective. În plus, a fost stabilit, că răspunsurile imigranților dintr-o țară sunt mult mai apropiate de răspunsurile populației locale decât de cele din țara natală. Răspunsurile la întrebările despre satisfacție, în țările bilingve (în care sunt două limbi oficiale), nu relevă o prejudecată legată de înțelesurile și conotațiile, posibil, diferite ale cuvintelor "fericire" și "satisfacție".

Există mai multe motive, din care nu este suficient să se calculeze indicele CV dintr-o țară ca medie a punctajului corespunzător satisfacției vieții, obținut în urma prelucrării rezultatelor anchetelor. În primul rând, rezultatele, comparabile pentru un număr suficient de țări, tind să fie depășite, iar unele națiuni nu sunt acoperite de rezultatele anchetelor. În al doilea rând, impactul măsurării erorilor în evaluarea legăturilor dintre percepția asupra satisfacției vieții și indicatorii obiectivi tind să se anihileze atunci când cercetarea cuprinde un număr mare de țări. Cu toate acestea, ar putea exista un număr semnificativ de

alternative, non-monetary indices of social and economic wellbeing by combining in a single statistic a variety of different factors that influence QL. The main problem is selection bias in QL factors and assigning weights to different indicators (measured on a comparable and meaningful scale) in order to find a single synthetic measure. GDP, despite its drawbacks, has at least one clear, substantive meaning, and prices are objective weights for the goods and services component. Some researchers have invoked the Universal Declaration of Human Rights to identify factors that should be included in a QL measure. But even if accepted as a starting point, they are not well defined and easy to weigh.

The starting point of the study conducted by The Economist Intelligence Unit for a methodologically improved and more comprehensive measurement of QL is subjective life-satisfaction surveys. In such investigations subjects are asked the question of how satisfied they are with their lives in general. Therefore, a typical question on a scale used in the EU's Eurobarometer studies is, "On the whole are you very satisfied, fairly satisfied, not very satisfied, or not at all satisfied with the life you lead?"

The results of such surveys have enjoyed growing attention in recent years. Despite initial criticism which is related to cultural differences, language barriers, and psychological factors distorting the answers, tests have disproved or mitigated most concerns. One objection is that responses to surveys do not adequately reflect how people actually perceive their lives; they report how satisfied they are expected to be. But the study conducted by the above mentioned journal indicates that subjects know very well how satisfied they are. Responses are prompt and non-response rates are low. The simple measure of life satisfaction was found to correlate with more sophisticated tests. Survey results have proved more reliable than expected [8].

Another criticism of this type of investigation is that life-satisfaction responses reflect the dominant view of life rather than actual quality of life in a country. Life satisfaction is seen as a judgement depending on specific social and cultural frames of reference. But this degree of relativism is invalidated by the fact that people in different countries report similar criteria as being important for life satisfaction, and also that the majority of differences in life satisfaction across countries can be attributed to differences in objective circumstances. In addition, it has been found that the answers of immigrants in a country are much closer to the local population responses than answers in their motherland. Answers to questions on satisfaction in bilingual countries do not reveal any linguistic bias related to different meanings and connotations of the words "happiness" and "satisfaction."

There are several reasons why it is not sufficient to calculate the QL index of a country as the average life satisfaction score obtained from processing the survey results. First, comparable results for a sufficient number of countries tend to be outdated, while many nations are not covered by the survey results. Second,

erori într-o anumită țară.

Astfel, există o probabilitate mai mare de eroare în evaluarea CV între țări, dacă se folosește un punctaj mediu unic al satisfacției vieții față de un indice cu mai multe componente. Ultimul și cel mai important motiv, deși majoritatea variațiilor între țări, din cadrul anchetelor privind satisfacția vieții, pot fi atribuite factorilor obiectivi, este faptul, că există, totuși, o componentă semnificativă, suplimentară măsurării erorilor, care poate fi condiționată de factorii specifici, pe care i-am dori excluși din calculul unui indice obiectiv al CV.

Pentru a calcula un indice obiectiv, specialiștii britanici au folosit rezultatele anchetelor asupra satisfacției vieții ca punct de pornire și ca mijloc de determinare a ponderii determinantilor diverși ai CV între țări.

Cei nouă factori determinanți ai CV, în viziunea organizației internaționale “The Economist Intelligence Unit”, precum și indicatorii, utilizați pentru a reprezenta acești factori, sunt următorii [13]:

1) *bunăstarea materială*, măsurată prin PIB pe locuitor la Paritatea Puterii de Cumparare în USD (sursa: Economist Intelligence Unit);

2) *sănătatea*, măsurată prin speranța de viață la naștere, exprimată în ani (sursa: US Census Bureau);

3) *stabilitatea politică și siguranța socială*, reprezentată prin evaluarea stabilității politice și a siguranței (sursa: Economist Intelligence Unit);

4) *viața familială*, evaluată prin rata divorțurilor (la 1000 de locuitori), transformată în indice cu valori de la 1 (cea mai scăzută rată a divorțialității) la 5 (cea mai ridicată) (sursa: Organizația Națiunilor Unite, Euromonitor);

5) *viața comunității*, evaluată prin intermediul variabilelor dummy, care iau valoarea 1 dacă țara analizată are o rată crescută a prezenței la biserică sau apartenență la o uniune comercială sindicală sau valoarea zero – în celelalte cazuri (sursa: Organizația Internațională a Muncii, World Values Survey);

6) *clima și caracteristicile geografice*, măsurate prin latitudine, pentru a se putea face

distincția între climatele calde sau reci (sursa: CIA World Factbook);

7) *siguranța locului de muncă*, măsurată prin rata șomajului, exprimată procentual (sursa: Economist Intelligence Unit, Organizația Internațională a Muncii);

8) *libertatea politică*, măsurată prin media indicilor libertăților politice și civile, pe o scară de la 1 (complet liber) la 7 (îngrădit) (sursa: Freedom House);

9) *egalitatea între sexe*, măsurată prin raportul dintre câștigurile salariale ale populației masculine și ale celei feminine (date recent disponibile) (sursa: Raportul Dezvoltării Umane).

De asemenea, au mai fost supuse cercetării un număr de alte variabile, dar, păstrând rezultatele din literatura de specialitate, acestea nu au avut impact asupra structurii multivariate. Printre variabilele, la care s-a renunțat, se numără nivelul educațional, rata creșterii reale a PIB-ului și inegalitatea veniturilor (coeficientul Gini). În diferite studii, s-a demonstrat că există o corelație redusă între educație și satisfacția vieții, întrucât educația, prioritar, are impact asupra veniturilor și sănătății, și, posibil, asupra altor variabile, cum ar fi gradul libertății politice.

Cel de-al doilea Sondaj European privind Calitatea Vieții

the impact of measurement errors on assessing the relationship between life satisfaction perception and objective indicators tends to cancel out when the research refers to a large number of countries. There might also be a significant number of errors for any given country. Thus, there is a bigger chance of error in assessing QL between countries, if we take a single average life-satisfaction score as opposed to a multi-component index. The last and most important reason – inter-country variation in the life-satisfaction surveys can be explained by objective factors.

Quality-of-Life Indicators

To calculate an objective index, the British specialists have used the survey results on life satisfaction as a starting point, and as a means for deriving weights for the various determinants of QL across countries.

The nine quality-of-life factors chosen by “The Economist Intelligence Unit” and the indicators used to represent these factors are [12]:

1) *Material wellbeing* (GDP per person, at PPP in \$. Source: Economist Intelligence Unit);

2) *Health* (Life expectancy at birth, years. Source: US Census Bureau);

3) *Political stability and security* (Political stability and security ratings. Source: Economist Intelligence Unit);

4) *Family life* (Divorce rate per 1,000 population, converted into index of 1 – lowest divorce rates to 5 – highest. Sources: UN; Euromonitor);

5) *Community life* (Dummy variable taking value 1 if country has either high rate of church attendance or trade-union membership; zero otherwise. Sources: ILO; World Values Survey);

6) *Climate and geography* (Latitude, to distinguish between warmer and colder climates. Source: CIA World Factbook);

7) *Job security* (Unemployment rate, %. Sources: Economist Intelligence Unit, ILO);

8) *Political freedom* (Average of indices of political and civil liberties. Scale of 1 – completely free to 7 – unfree. Source: Freedom House);

9) *Gender equality* (Ratio of average male and female earnings, latest available data. Source: UNDP Human Development Report).

A number of other variables were also investigated but, in line with findings in the literature, they had no significant impact on QL. These were: education levels, the rate of real GDP growth and income inequality (Gini coefficient). Studies have often found a small correlation between education and life satisfaction. A recent report by the ILO found that an indicator of schooling and training was actually inversely related to wellbeing when jobs were poorly attuned to people’s needs and aspirations.

The British analysts have pointed out that GDP per capita explains more than 50% of the inter-country variation in life satisfaction and the relationship is linear. Surveys show that in rich countries high-income population is more satisfied with the level of living than low income people. In 24 of the 28 countries that entered the Eurobarometer survey, material wellbeing

(SECV), desfășurat de Fundația Europeană pentru Îmbunătățirea Condițiilor de Viață și de Muncă (Eurofound) în 2007, a solicitat cetățenilor europeni să evalueze multiple aspecte ale calității societății. Rezultatul este o imagine de ansamblu a diferitor realități sociale din cele 27 de state membre ale UE, precum și din Norvegia, Croația, Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei și Turcia.

Raportul Organizației Internaționale a Muncii a arătat, că indicatorii școlarizării și instruirii sunt într-o legătură invers proporțională cu bunăstarea atunci când slujbele sunt foarte puțin familiare cu nevoile și aspirațiile oamenilor. PIB-ul pe locuitor explică în proporție de mai bine de 50% variația între țări a satisfacției vieții, iar legătura dintre acești parametri este liniară. Sondajele au dat dovadă, că, în țările bogate, populația cu venituri ridicate este cu mult mai mulțumită de CV decât populația cu venituri mici. În 24 din 28 de țări, care au intrat în ancheta Eurobarometru, bunăstarea materială a fost identificată ca cel mai important criteriu pentru satisfacția vieții [9].

Totuși, de-a lungul câtorva decenii, în țările dezvoltate s-a manifestat doar un trend ușor crescător în scorurile medii ale satisfacției vieții, în timp ce venitul mediu a crescut simțitor. Nu există o confirmare clară a paradoxului în cazul veniturilor crescânde versus punctaje staționare ale satisfacției vieții: o creștere a venitului unei persoane cauzează resentimente și reduce bunăstarea și satisfacția celorlalți. În investigațiile, realizate de "The Economist Intelligence Unit", inegalitatea venitului nu are impact semnificativ asupra nivelului satisfacției vieții. **Anul 2010 constituie începutul perioadei a treia de dezvoltare a indicatorilor de evaluare a CV la nivel global.** Noua metodologie de evaluare a CV la nivel global pune accent pe următorii factori:

- costul de trai în țara respectivă;
- cultura și hobby-urile persoanelor;
- dezvoltarea economică;
- gradul de dezvoltare a culturii;
- sănătatea populației;
- gradul de dezvoltare a infrastructurii;
- siguranța în stat sau stabilitatea;
- condițiile climatice.

Din indicatorii de evaluare a CV, la nivel global, au dispărut PIB-ul la Paritatea Puterii de Cumpărare în USD, siguranța locului de muncă, stabilitatea și libertatea politică, viața familială ș.a.

has been identified as the most important criterion for life satisfaction. However, over several decades there has been only a very modest upward trend in average life-satisfaction scores in developed nations, whereas average income has grown substantially. There is no evidence for an explanation. In The Economist Intelligence Unit's estimates, the level of income inequality had no impact on levels of life satisfaction. Life satisfaction is primarily determined by absolute status related to states of mind and aspirations. The explanation is that there are four factors associated with modernisation that, in part, offset its positive impact:

- a concomitant breakdown of traditional institutions is manifested in the decline of religiosity and of trade unions;
- a marked rise in various social pathologies (crime, and drug and alcohol addiction);
- a decline in political participation and of trust in public authority;
- the erosion of the institutions of family and marriage.

In personal terms, this has also been manifested in increased general uncertainty and an obsession with personal risk. These phenomena have accompanied rising incomes and expanded individual choice.

Quality-of-Life-Assessment in 2010

Since 2010 we have witnessed another period in the development of worldwide QL assessment. The new methodology for evaluating the global QL focuses on the following factors [8; 9]:

- cost of living in a country;
- people's culture and hobby;
- economic development;
- degree of cultural development;
- public health;
- infrastructure development degree;
- state security or stability;
- climatic conditions.

Some indicators previously used to assess QL are no longer in use. These are: GDP at PPP in \$, job security, political stability and freedom, family life, etc.

Tabelul 1/ Table 1

**Ponderea factorilor ce influențează CV în diferite țări ale lumii (din 100 puncte)/
The weight of QL factors in different countries of the world (out of 100 points)**

Țările/ Country	Costul de trai/ Living cost	Cultură și hobby/ Culture & hobby	Economie/ Economy	Cultura/ Culture	Sănătate/ Health	Infra-structura /Infra-structure	Siguranță/ Stabilitate/ Safety/ Stability	Clima/ Climte	Total/ Total
1. Ecuador	100	95	73	62	72	45	86	96	81
2. Panama	93	100	62	63	77	74	93	69	80
3. Mexico	94	90	68	66	76	59	81	92	79
4. France	78	60	59	81	100	92	100	87	78
5. Italy	85	65	64	85	90	62	100	87	78
6. Uruguay	94	80	64	72	72	61	100	93	77
7. Malta	88	72	66	71	80	52	100	95	76
8. Chile	95	87	60	67	73	73	98	59	76
9. Spain	90	65	56	68	90	66	100	79	75
10. Costa Rica	95	76	62	60	78	60	95	79	75
11. Brazil	92	74	66	61	73	62	83	82	74
12. Argentina	92	60	61	70	82	56	100	91	74
13. Colombia	98	70	68	58	72	44	71	92	73
14. New Zealand	96	55	58	59	86	70	100	84	73
15. U.S.	57	78	57	79	78	100	100	80	73
16. Portugal	72	74	60	72	77	56	100	83	72
17. Australia	57	69	56	58	87	92	100	84	71
18. Belize	83	78	69	58	60	60	82	65	70
19. Malaysia	96	62	66	71	68	44	86	43	69
20. Ireland	78	80	28	81	79	60	100	65	68
21. Nicaragua	98	60	66	57	66	36	69	68	67
22. Marea Britanie	57	80	30	70	84	80	100	66	67
23. Honduras	97	50	65	32	66	40	71	83	64
24. Republica Dominicană	97	60	58	47	60	40	70	57	63
25. Thailand	92	45	68	65	63	32	60	24	61

Sursa/ Source: www.hdr.undp.org.

Revista "International Living" a publicat un top al celor mai bune țări, din punct de vedere al CV, prin aceasta înțelegându-se costul de trai (15%), cultură și hobby-uri (10%), economie (15%), mediu (10%), libertăți

The "International Living" Journal 2009 [14] published a top ten best countries in terms of QL, meaning the cost of living (15%), culture and hobbies (10%), economy (15%) environment (10%), freedom (10%), health (10%),

(10%), sănătate (10%), infrastructură (10%), securitate (10%), climă (10%). Pe locul I, în top, se află Franța, fiind urmată de Australia și Elveția. Următoarele 10 poziții, în top, sunt ocupate de Germania, Noua Zeelandă, Luxembourg, Statele Unite, Belgia, Canada și Italia. Australia, în opinia autorului, este o țară foarte atractivă și nu doar pentru retragere după pensionare, datorită vieții echilibrate, climei temperate, plajelor vaste și peisajelor deosebite, dar și pentru persoanele cu diplomă de facultate, care își vor găsi un loc de muncă, întrucât economia australiană profită de pe urma boom-ului asiatic. În Elveția, întregul sistem funcționează bine: există fiabilitate, calitate, discreție, punctualitate, siguranță și liniște, deși se vorbesc 5 limbi. În Noua Zeelandă se găsesc cele mai frumoase peisaje din lume. Mai mult, pentru tinerii licențiați, aflați la începutul unei cariere, Noua Zeelandă este locul preferat. Există un nivel foarte scăzut al ratei criminalității, iar sărăcia este un fenomen. România este depășită după acești parametri de Republica Dominicană și Insulele Cayman [2].

În funcție de grupurile sociale, persoanele în etate în NMS-12 pare să fi fost cei mai afectați de criza economică. Printre oamenii de vârstă de 65 de ani și peste, satisfacția cu standardul de viață a scăzut cu 5%, în UE-15, și cu 12%, în NSM-12. Conform datelor sondajului din a.2009, satisfacția privind CV a persoanelor în vârstă din NMS-12 a fost la un nivel mai scăzut decât a omologilor din UE-15: în rândul persoanelor de vârstă de 65 de ani și peste, rating-ul mediu de satisfacție față de nivelul de trai a fost de 6,9%, în UE-15, comparativ cu 5,2% - în NMS-12. Nu este surprinzător faptul, că unii oameni, cărora le este dificil să se întâlnească cu prietenii în afara domiciliului, sunt semnificativ mai puțin mulțumiți de nivelul lor de viață decât cei, care consideră, că le este ușor de a practica aceste întâlniri.

După cum arată tabelul 2, în NMS-12 de două ori mai mulți oameni decât în UE-15 au recunoscut, că le este dificil de a-și permite o întâlnire cu prietenii în afara domiciliului. În a.2009, proporția de cetățeni, care au avut diferite dificultăți, a fost cea mai mare în Bulgaria, Grecia, Ungaria și Letonia (în fiecare țară - mai mult de 30%, și în Bulgaria - mai mult de 40%). Cele mai mari creșteri (peste 5%) ale insatisfacției au fost înregistrate în Grecia, Irlanda, Letonia și Lituania.

infrastructure (10%), security (10%), climate (10%). France ranks first, then Australia, Switzerland, Germany, New Zealand, Luxembourg, the United States, Belgium, Canada and Italy. Australia, for example, is a place good for retirement, living a balanced life, enjoying a temperate climate, vast beaches and great landscapes. Also, people with college degree will find a job easily because of the Australian economy and the Asian boom. In Switzerland, everything works. There is reliability, quality, discretion, punctuality, safety and tranquility. Five languages are spoken in Switzerland. In New Zealand you can see the most beautiful scenery in the world. Moreover, for young graduates, New Zealand is the perfect place. There is a very low crime rate as well. Romania is flanked by the Cayman Islands and the Dominican Republic [2].

Drop in satisfaction with life and standard of living in the EU

In general, the most striking changes between 2007 and 2009 were seen in terms of satisfaction with life in general and with standard of living. Between the last quarter of 2007 and September 2009, the average level of satisfaction with life in general across the EU fell from 7.0 to 6.8, or by about 4%. This decline was more marked in the new Member States, where global life satisfaction had been increasing: here, the average score fell from 6.5 to 6.1, this decline of 6% being twice as great as the fall in life satisfaction in the EU15. The biggest falls were in Bulgaria (where average ratings of life satisfaction fell from 5.0 in 2007 to 4.4 in 2009), Romania, Malta, Estonia and Latvia, but also in France where the average life satisfaction rating fell from 7.3 to 6.7. So, in the Baltic States, for instance, the pattern of decline in life satisfaction reflects the drop in GDP. However, it does not correspond to the relatively small declines in GDP in countries such as Malta and France [13].

As table 2 shows, around twice as many people in the NMS12 as in the EU15 find it difficult to make ends meet. In 2009, the proportion of citizens having difficulties was highest in Bulgaria, Greece, Hungary and Latvia (more than 30% in each country, and more than 40% in Bulgaria). The pattern was little changed from 2007; the greatest increases (of more than 5%) were in Greece, Ireland, Latvia and Lithuania.

Tabelul 2/ Table 2

Elemente de tulpină economică, UE-15 și NMS-12/ Elements of economic strain, EU-15 and NMS-12

Indicatori de satisfacție	UE -15		NMS-12*	
	2007	2009	2007	2009
Dificil de a-și permite o întâlnire în afara domiciliului/ Difficult to make ends meet	10%	11%	26%	22%
Nu-și pot permite să consume carne/ Cannot afford meat	4%	6%	20%	21%
Nu-și pot permite o scurtă vacanță /Cannot afford a holiday	24%	28%	55%	55%

Sursa/Source: Trends in quality of life in the EU: 2003–2009

Notă: Respondenții au evaluat satisfacția pe o scară de la 1 la 10.

Pentru a identifica dificultățile, relativ, severe în satisfacție au fost folosiți doi indicatori speciali ai indicelui de privare: imposibilitatea de a-și permite mese cu carne, pui sau pește în fiecare a doua zi, și imposibilitatea de a-și permite o vacanță de o săptămână, anual, departe de casă. Tabelul 2 arată, că proporțiile imposibilităților de a-și permite aceste elemente sunt mult mai mari în noile state membre ale UE și că modificările acestor indicatori din 2007 până în 2009, în general, a fost destul de semnificativă. Cele mai mari creșteri în privare au fost depistate în Ungaria, unde proporția de cetățeni, care au confirmat imposibilitatea de a se alimenta cu carne, a crescut de la 32% la 42%, în perioada 2007 - 2009. La fel, în această perioadă, proporția imposibilității de a-și permite o vacanță a crescut de la 61%, în a.2007, la 73%, în 2009; unica țară, în care alte persoane au raportat niveluri comparabile de sărăcie în a. 2009 a fost Bulgaria.

În general, pentru cele 27 de state membre ale UE, în ansamblu, CV a rămas relativ stabilă între 2007 și 2009, existând și mici modificări pozitive. În țările care au aderat la UE în a.2004, CV s-a îmbunătățit considerabil mai mult decât în vechile state membre. Acest lucru s-a manifestat în satisfacția oamenilor cu sferele private ale vieții, cum ar fi cu locuințele și nivelul de trai, cu serviciile publice, cum ar fi educația, sănătatea și transportul public, precum și în evaluarea globală a CV lor.

Two particular indicators from the deprivation index were used to identify changes in relatively severe hardship: being *unable to afford meals with meat, chicken or fish* every second day, and being *unable to afford a week's annual holiday away from home*. Table 2 shows that the proportions unable to afford these items are much higher in the NMS, but that there were relatively little changed overall between 2007 and 2009. The biggest increases in deprivation were found in Hungary, where the proportion of citizens who said that they were unable to afford meat rose from 32% to 42% between 2007 and 2009. Meanwhile, the proportion unable to afford a holiday rose from 61% in 2007 to 73% in 2009; the only other country in which people reported comparable levels of deprivation in 2009 was Bulgaria.

While between 2007 and 2009 there were noticeable falls in people's satisfaction with their lives, and their standard of living, there was less change in their satisfaction with other aspects of life. Between 2007 and 2009, satisfaction with family life and health fell somewhat more, but job satisfaction remained remarkably stable, as Table 3 indicates.

Table 3 /Tabelul 3

Satisfacția diferitelor aspecte ale vieții, UE-15 și NMS-12/
Satisfaction with different aspects of life, EU-15 and NMS-12

Indicatori de satisfacție	UE -15		NMS-12*	
	2007	2009	2007	2009
Satisfacția în viața de familie /Family life	7,95	7,81	7,70	7,52
Satisfacția privind locurile de muncă /Job	7,22	7,21	6,84	6,95
Satisfacția de starea sănătății /Health	7,44	7,26	6,98	6,7

Sursa/Source: Trends in quality of life in the EU: 2003-2009.

Notă: Respondenții au evaluat satisfacția pe o scară de la 1 la 10. / Note: People rated their satisfaction on a scale from 1 to 10.

*NMS-12 se referă la cele douăsprezece noi state membre care au aderat la UE în 2004 și 2007: Bulgaria, Slovenia Republica Cehă, Estonia, Cipru, Letonia, Lituania, Ungaria, Malta, Polonia, România, Slovacia.

Satisfacția privind viața de familie a fost, relativ, mare în toate țările UE și a fost dificil de diferențiat datele consecvent în trei perioade de timp. Cu toate acestea, există două grupuri de țări, în care satisfacția privind viața de familie a scăzut în perioada 2003-2007, în aa.2007-2009 – Germania, Austria, Grecia, Italia, Portugalia și Spania. Punctele de vedere ale persoanelor în etate par să fi fost mai flexibile, decât cele ale cetățenilor de vârstă medie între a.2007 și a.2009, cu un declin de 3% al nivelului de satisfacție privind viața de familie, comparativ cu o scădere de 2% în rândul persoanelor de vârstă cuprinsă între 35 și 64 de ani și nici o schimbare în rândul celor de vârstă cuprinsă între 18 și 34 ani. Nu a fost identificată nici o diferență între nivelul de satisfacție referitor la viața de familie al bărbaților și femeilor [13].

În aceeași perioadă analizată (aa.2007 – 2009), nivelul de satisfacție privind sănătatea a scăzut cu 4% în rândul respondenților în NMS-12 și cu 2% - în UE-15, diferențele cele mai mari fiind marcate în Bulgaria, România și Portugalia. Cu toate acestea, în Letonia oamenii au fost mai mulțumiți de sănătatea lor în a.2009 decât în a.2007.

Satisfaction with family life is relatively high in all countries, and it is difficult to discern any consistent trend across the three points in time. However, there are two groups of countries in which satisfaction with family life fell between 2003 and 2007, and again between 2007 and 2009 – Germany and Austria; and Greece, Italy, Portugal and Spain. The views of older people appear to have changed somewhat more than those of the average citizen between 2007 and 2009, with a decline of 3% in their level of satisfaction with family life, compared with a fall of 2% for people aged between 35 and 64 years, and no change among those aged between 18 and 34. There was no difference between the ratings that men and women gave to their levels of satisfaction [13].

Between 2007 and 2009, levels of satisfaction with health fell by 4% among respondents in the NMS12 and by 2% among people in the EU 15, the most marked drops being in Bulgaria, Romania and Portugal. However, people in Latvia were more satisfied with their health in

Astfel de modificări sunt dificil de interpretat.

Schimbările nivelurilor de satisfacție cu privire la locurile de muncă sunt la fel de uimitoare. În general, gradul de satisfacție referitor la locurile de muncă, în medie, nu s-a schimbat în perioada aa.2007-2009, iar în NMS-12 chiar a crescut cu 2%, în medie. Acest lucru pare paradoxal pe fundalul recesiunii economice, în condițiile creșterii nesiguranței în locul de muncă și de înrăutățirii condițiilor de muncă. Așa dar, pare paradoxal, că satisfacția privind locurile de muncă a crescut cel mai mult în Marea Britanie, Irlanda și în statele baltice, țări care au înregistrat pierderi substanțiale la capitalul locuri de muncă în perioada crizei economice[13].

În viziunea autorului, metodologia, propusă de PNUD în 2010 de evaluare a CV este una interesantă și destul de relevantă și permite comparabilitatea țărilor pe arena mondială după mai multor indicatori, dar este destul de greoaie și necesită mult timp pentru compilarea, sistematizarea și prelucrarea informației respective.

În concluzie, autorul susține opinia, că dezvoltarea umană poate fi definită drept un proces de extindere a posibilităților oamenilor de a alege. În fiecare zi, oamenii fac numeroase alegeri în domeniile economic, social și politic. Dacă ei se află în centrul politicilor de dezvoltare, atunci aceste eforturi urmează a fi adaptate la lărgirea posibilităților de alegere. În perspectiva dezvoltării umane, posibilitățile oamenilor de a alege se extind în trei domenii critice: durata vieții, nivelul de educație și accesul la resursele economice, necesare pentru un trai decent. Deci, dezvoltarea umană este atât un proces, cât și un rezultat final.

Indiscutabil, cadrul fundamental al dezvoltării umane este foarte larg. Conceptul acesteia este legat, într-un mod compatibil și complementar, de drepturile omului. Dacă dezvoltarea umană vizează extinderea posibilităților și libertăților, de care beneficiază membrii unei comunități, drepturile omului reprezintă un demers de perfecționare a structurilor sociale, care facilitează sau asigură aceste posibilități și libertăți.

Alte domenii de alegere, cărora oamenii, de asemenea, le atribuie o valoare înaltă, constituie participarea la viața socială, securitatea, guvernarea responsabilă și durabilitatea. Din punct de vedere al dezvoltării umane, toate acestea sunt necesare pentru asigurarea productivității și creativității, a respectului față de sine și a sentimentului de apartenență la o comunitate. În ultimă instanță, dezvoltarea umană este dezvoltarea oamenilor, pentru oameni și prin oameni.

Deosebirea esențială dintre conceptul de creștere economică și cel de dezvoltare umană constă în faptul, că primul se concentrează, în exclusivitate, asupra extinderii unei singure posibilități – cea de a obține venituri, pe când cel de-al doilea presupune consolidarea tuturor posibilităților – fie economice, sociale, culturale sau politice. Din punct de vedere al conceptului dezvoltării umane, venitul este un mijloc de dezvoltare umană, dar nu și unicul mijloc. Folosind diverse metode, beneficiile veniturii trebuie utilizate astfel ca să cuprindă multiplele aspecte ale dezvoltării. Prin urmare, creșterea economică este o condiție necesară, dar nu și suficientă, pentru dezvoltarea umană.

Conform Rapoartelor Dezvoltării Umane ale ONU, pentru dezvoltarea umană contează, în primul rând, nu cantitatea, ci calitatea creșterii economice. Deseori guvernele, în special ale

2009 than they had been in 2007, so it is difficult to know how to interpret such changes. Overall, average job satisfaction did not change between 2007 and 2009, and in the NMS12 it rose by 2%, on average. This appears paradoxical against a background of economic recession, growing job insecurity and deteriorating working conditions (for at least some workers).

Conclusions. From our point of view, the methodology proposed by UNDP in 2010 for QL assessment is interesting and relevant. It allows countries in the world to be compared according to several indicators. However, it is quite cumbersome and time-consuming to compile and systematize primary information. In conclusion, we argue that human development can be defined as a process of enlarging people's choices as much as possible. Every day people make many choices in the economic, social and political areas. From the perspective of human development, people's opportunities to choose are expanding in three critical areas: life expectancy, educational level and access to economic resources necessary for a decent life.

However, the fundamental human development framework is much broader. The concept of human development is linked in a compatible and complementary way to human rights. While human development aims at expanding opportunities and freedom enjoyed by members of the community, human rights is an approach to improving the social structures that facilitate or secure these capabilities and freedom.

Other choice areas, whom people assign a high value, is the participation in social life, security, responsible governance and sustainability. In terms of human development all these factors are necessary in order to ensure productivity and creativity, self-respect and the sense of belonging to a community. Ultimately, human development means to develop people for people and through people. The essential difference between the concept of economic growth and human development is that the former focuses exclusively on a single expansion possibility - to make money, while the latter involves the consolidation of all possibilities - economic, social, cultural or political. From the viewpoint of the concept of human development, income is a means for human development, but not the only one. Using various methods, the benefits of income should be used to cover multiple aspects of development. Therefore, growth is a necessary but not sufficient condition for human development.

According to Human Development Reports, human development matters first, not quantity, but quality growth. Often governments, especially in transition countries, do not consider improving the quality of economic growth and expanding opportunities for people to choose from. Usually, they are concerned with other aspects of the transition process, such as macroeconomic stabilization, budget execution, and foreign policy, marginalizing the importance, structure, quality, and influence of other factors on human development. The experience of several countries in transition in the last decade has proved that there is no direct link between

țării în tranziție, nu consideră ameliorarea calității creșterii economice și extinderea posibilităților oamenilor de a alege drept probleme importante. De obicei, ele sunt preocupate de alte aspecte ale procesului de tranziție, cum ar fi stabilizarea macroeconomică, executarea bugetului, promovarea politicii externe, marginalizând, astfel, importanța, structura și calitatea creșterii economice, și, mai ales, influența ei asupra dezvoltării umane, experiența mai multor țări în tranziție din ultimul deceniu, deja a demonstrat, că nu există o legătură directă între stabilitate, creștere economică și dezvoltare umană.

Însă, chiar dacă această legătură a fost stabilită, ea poate să dispară treptat, îndeosebi în cazul în care gestiunea politicilor strategice nu este consecventă sau adecvată scopurilor dezvoltării umane. Din aceste motive, dezvoltarea umană trebuie să fie încorporată în dezbaterile privind politicile publice și inclusă în agenda procesului decizional. Deci, este cert, că nu trebuie să ignorăm faptul, că definierea conceptului de dezvoltare umană cuprinde mai mult decât venitul pe cap de locuitor, dezvoltarea resurselor umane și necesitățile de bază ca măsură a progresului uman, și impune evaluarea unor factori adiționali: inegalitatea și dezvoltarea umană, justiția socială, asistența internațională pentru dezvoltare și comerțul internațional, care poate debloca potențialul dezvoltării umane [10].

stability, growth and human development.

But even if this link has been established, it may away, especially if strategic policies management is not consistent or appropriate to the goals of human development. For these reasons, human development should be incorporated into public policy debates and decision-making process agenda. We should not ignore that the definition of human development goes beyond per capita income, human resource development and basic needs as a measure of human progress. From this year on, the definition should also include the following factors: inequality and human development, social justice, international development assistance and international trade that can unlock the potential of human development.

QL assessment is performed by using more thoroughly standards at the regional (European) level than at the global level. The latter way does not contradict the logical links between the two approaches. We can say that these methodologies are in "cause and effect" relationship. The highest effects are registred at the global level, confirming the impact of regional factors in global phenomena such as population migration, global warming, viral diseases expansion, less agriculture share in countries' economies, population's poverty increase, etc. [5].

Bibliografie/Bibliography

1. Banca Mondială ș.a. Sărăcia și Schimbarea Climei: Reducerea Vulnerabilității Săracilor prin intermediul Adaptării. 2003.
2. Human Development Report, UNDP, 2009.
3. Nussbaum M.C., Sen A.K. The Quality of Life. New York: Oxford University Press, 1993. p.88-94.
4. Ranis Gustav, Stewart Frances, Ramirez Alejandro. Creșterea economică și dezvoltarea umană. World Development', vol.28, nr.6, "Economic Development and Growth Papers", June 2000.
5. Raport Național al Dezvoltării Umane, 2003-2005.
6. Raport asupra stării sistemului național de învățământ. Ministerul Educației și Cercetării din România, 2006.
7. Raport Național al Dezvoltării Umane. PNUD, 2008.
8. Raportul Global al Dezvoltării Umane. PNUD, 2009.
9. Raportul SECV privind Evaluarea calității societății și serviciilor Publice, 2009. <http://www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef09110.htm>.
10. Rowe J., Anielski M. The Genuine Progress Indicator: 1998. Update and Executive Summary, București: Economică, 1999. 340 p.
11. Sen A. Dezvoltarea ca libertate. Bucuresti: Economica, 2004.
12. The Economist Intelligence Unit, Report 2005.
13. Trends in quality of life in the EU: 2003-2009.
14. The International Living Magazine, 2009.
15. www.hdr.undp.org

PRINCIPALELE CARACTERISTICI ALE SISTEMULUI DE PRESTAȚII SOCIALE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

*Anatolii ROJCO, dr., conf. cercet., IEFS
Oxana LIVIȚCHI, dr., UCCM
Liubovi HRISTIUC, cercet. șt., IEFS
Zoia STREMENOVSCAIA, cercet. șt., IEFS
Valentina VINOGRADOVA, cercet. șt., IEFS*

Recenzent: Galina SAVELIEVA, dr., IEFS

În articol se descriu tipurile prestațiilor sociale stabilite prin lege. Este demonstrat, că prin plățirea pensiilor, a indemnizațiilor pentru copii, compensațiilor nominative la plata serviciilor comunal-locative, indemnizațiile sociale în Moldova se asigură o anumită protecție socială a populației.

Cuvinte cheie: prestații sociale, pensii, indemnizații pentru copii, compensații nominative, ajutor social.

Sistemul protecției sociale în Republica Moldova este format din două componente:

- sistemul de asigurări sociale obligatorii, care este destinat pentru a proteja lucrătorul de la cele mai răspândite și previzibile riscuri sociale;
- sistemul de asistență socială, care este destinată pentru a proteja de la riscurile sociale anumite categorii de populație, neacoperite cu asigurări sociale.

Dreptul la asigurare socială se dobândește în baza cotizațiilor de asigurări sociale de stat, care se efectuează de către angajatori și persoanele fizice asigurate. Astfel, persoanele fizice se asigură împotriva pierderii probabile a veniturilor în urma apariției riscurilor de asigurare, așa ca: maternitate, boală, moarte și bătrânețe – primind pensii și diferite indemnizații cu caracter de asigurare.

Sistemul de asistență socială cuprinde o totalitate de programe, măsuri și servicii specializate, direcționate spre protecția persoanelor nevoiașe, a familiilor și grupurilor de persoane, care nu au posibilitate să asigure un nivel suficient de trai în virtutea anumitor împrejurări. Cheltuielile sistemului de asistență socială sunt finanțate din bugetul de stat, dar nu din cotizațiile individuale pentru asigurările sociale.

Pensiile și alte indemnizații cu caracter de asigurare și neasigurare, plătite de către sistemul de asigurări sociale și sistemul de asistență socială, în totalitate, reprezintă prestații sociale.

1. Pensiile. În conformitate cu art. 9 al Legii nr. 156-XIV din 14 octombrie 1998 privind pensiile de asigurări sociale de stat (mai departe – Legea cu privire la pensii) [1], în sistemul public, se acordă următoarele tipuri de pensii: *a)* pensie pentru limită de vârstă; *b)* pensie de invaliditate; *c)* pensie de urmaș.

Dinamica numărului de beneficiari ai diferitor tipuri de pensii este nu numai inegală, dar și orientată diferit. Pe fonul reducerii numărului total al pensionarilor (în anii 2002-2009 – de la 634,5 până la 624,6 mii sau de 1,6%), numărul beneficiarilor de pensii pentru limită de vârstă s-a redus cu 2,3%, numărul beneficiarilor de pensie de urmaș – cu 42,9%, iar numărul de pensionari de invaliditate – cu 13,0% (tabelul 1).

KEY FEATURES OF THE SOCIAL BENEFITS IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

*Anatolii ROJCO, PhD, Ass.Prof., IEFS
Oxana LIVIȚCHI, PhD, UCCM
Liubovi HRISTIUC, scientific researcher, IEFS
Zoia STREMENOVSCAIA, scientific researcher, IEFS
Valentina VINOGRADOVA, scientific researcher, IEFS*

Reviewer: Galina SAVELIEVA, PhD, IEFS

The article describes the legally prescribed types of social payments. It is shown that through the payment of pensions, child benefits, targeted compensations for payment of housing and communal services, social allowances – the certain social protection of the population is provided in Moldova.

Keywords: social benefits, pensions, child allowances, compensations, social support

The social protection system in the Republic of Moldova consists of two components:

- compulsory social insurance, which is intended to protect employers from the most common and predictable social risks;
- social assistance, which is intended to protect against social risks of certain categories of people not covered by social insurance.

The right to social insurance is purchased on the basis of the state social insurance contributions, which are performed by employers and insured individuals. Thus, individuals insure themselves against the probability of loss of earnings due to insurance risks, such as: sickness, maternity, death and old age, receiving pensions and various benefits of the insurance nature.

The social assistance system includes a set of programs, measures, and specialized services aimed at protecting individuals in need, families, and groups of individuals who are not able to provide an adequate standard of living because of certain circumstances. Costs of social assistance are financed from the state budget rather than from individual contributions to social insurance.

Pensions and various allowances and the non-insurance nature of the insurance paid by social insurance and social assistance system in the aggregate constitute a social welfare payment.

1. Pension. In accordance with Article 9 of Law № 156-IV of 14 October 1998 on State Social Insurance Pensions (hereinafter – the Law on Pensions) [1], the state social insurance pensions are paid to the following types of pensions: *a)* by age; *b)* disability; *c)* a survivor.

Dynamics of the number of pensioners for the recipients of various types of pensions is not only unequal, but in different directions. By a decline in the total number of pensioners (over 2002-2009 – from 634,5 thousand to 624,6 thousand, or 1,6%), the number of recipients of old-age pensions decreased by 2,3% and the number of recipients survivor's pension – by 42,9%, while the number of disability pensioners increased by 13,0% (table 1).

Tabelul 1/Table 1

**Dinamica numărului pensionarilor pe tipuri de pensii, pers./
Changes in the number of pensioners by type of pension, pers.**

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Total beneficiari de pensii ai asigurării sociale/ Total number of recipients of social insurance pensions	634,5	627,6	620,7	618,3	621,4	619,4	621,4	624,6
1. Conform Legii de pensionare, inclusiv:/ According to the Law on Pensions, including:								
1.1 pentru limită de vârstă/ by age	475,6	468,1	460,8	457,3	459,7	458,8	462,1	465,1
1.2 de invaliditate/ disability	115,2	117,1	119,9	123,7	125,7	126,5	128,1	130,2
1.3 de urmaș/ survivors	33,5	33,0	31,9	30,5	29,8	28,2	25,9	24,5
2. Conform altor legi/ Under other laws	10,2	9,4	8,1	6,8	6,2	5,9	5,3	4,8

Sursa: Raport Social Anual 2006. – Ch., 2006, p.95-97; /Source: Raport Social Anual 2009. – Ch., 2010, p. 180-182.

Condițiile de stabilire a **pensiei pentru limită de vârstă** sunt: atingerea vârstei de pensionare, stabilite de legislație, și realizarea stagiului de cotizare necesar.

Vârsta de pensionare. Odată cu adoptarea, în anul 1998, a Legii cu privire la pensii, în Republica Moldova, din a.1999, a început creșterea treptată a vârstei de pensionare atât pentru bărbați, cât și pentru femei. Ulterior, în urma modificării, operate la art. 41 prin Legea nr. 1485-XV din 22 noiembrie 2002, începând cu anul 2002, vârsta de pensionare constituie 62 de ani pentru bărbați și 57 de ani – pentru femei.

În vederea stabilirii **pensiei de invaliditate**, persoana asigurată este examinată prin intermediul expertizei medicale, efectuate de Consiliul de Expertiză Medicală a Vitalității (C.E.M.V.), și, în funcție de gradul de pierdere a capacității de muncă, se stabilesc trei grade de invaliditate. Cuantumul pensiei de invaliditate se calculează în funcție de gradul de invaliditate, conform formulelor stabilite de Legea cu privire la pensii. În cazul în care cuantumul pensiei de invaliditate, calculate conform legii, este mai mic decât cuantumul pensiei minime, se acordă pensie minimă.

Dreptul la **pensie de urmaș** se acordă dacă persoana decedată era pensionară sau răspundea condițiilor, prevăzute pentru obținerea unei pensii conform legislației în vigoare. Cuantumul pensiei de urmaș se stabilește procentual din pensia întreținătorului decedat, în funcție de numărul urmașilor îndreptățiți.

Mărimea medie a pensiei a crescut de la 137,35 lei, în a.2001, până la 757,67 lei, în a.2009, deci, de 5,5 ori (tabelul 2). În perioada aa. 2001-2009, pensiile de vârstă au crescut cel mai mult – de la 140,34 până la 800,82 lei, adică de 5,7 ori, în timp ce pensiile de invaliditate – de la 139,59 până la 652,23 lei, adică de 4,7 ori, iar pensiile de urmaș – de la 88,31 până la 431,50 lei sau de 4,9 ori.

Condition for the appointment/set of **old-age pension** is: reaching the retirement age established by law and the availability of adequate insurance experience.

Retirement age. With the adoption of the 1998 the Law on Pensions, since 1999 the retirement age for both men and women began to rise. Subsequently, the Law № 1485-XV of 22 November 2002, changes were made in art. 41, that the retirement age has been left at the 2002 level, i.e. age 62 for men and 57 for women.

Disability pensions are appointed/set to the insured by Commissions for Medical Examination of the Disability (CMED) and, depending on the degree of disability, one of their three disability groups is established. Disability pension is in accordance to formulas prescribed by the Law on Pensions. If the disability pension calculated according to the law is less than the minimum pension, a minimum pension is established.

Entitling to **survivor's pension** is acquired if the deceased was a pensioner or was entitled to a pension. The sum of survivor's pension is set as a percentage of the pension of the deceased breadwinner, depending on the number of persons eligible for this type of pension.

The **average amount of pensions increased** from 137,35 lei in 2001 to 757,67 lei in 2009, i.e. in 5,5 times (table 2). Retirement age pensions increased more than other in 2001-2009: from 140,34 to 800,82 lei, i.e. in 5,7 times, while disability pensions increased from 139,59 to 652,23 lei, i.e. in 4,7 times, and survivor's pensions from 88,31 to 431,50 lei, i.e. in 4,9 times.

Tabelul 2/Table 2

**Dinamica mărimilor medii lunare a pensiilor, în lei/
Dynamics of average monthly pensions, MDL**

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Total/Total	137,35	163,03	209,52	321,72	377,44	423,87	535,98	631,35	757,67
Pentru limită de vârstă/ by age	140,34	166,87	217,98	336,75	397,18	457,51	565,83	666,28	800,82
De invaliditate/ disability	139,59	163,10	195,20	293,45	337,62	380,96	467,42	548,08	652,23
De urmaș/ survivors	88,31	107,28	138,96	209,13	241,47	270,48	318,95	367,62	431,50

Sursa: Casa Națională de Asigurări Sociale al Republicii Moldova./ Source: National Social Insurance of the Republic of Moldova

2. Beneficiarii indemnizațiilor pentru copii. Sistemul *indemnizațiilor pentru familiile cu copii* este constituit din ajutorul unic la nașterea copilului, indemnizația lunară pentru îngrijirea copilului până la atingerea vârstei de 1,5 (3) ani și indemnizația lunară pentru îngrijirea copilului în vârstă de 1,5 (3)-6 ani. Începând cu a.2001 și până în prezent, are loc o creștere anuală a mărimii indemnizațiilor nominalizate.

Indemnizațiile unice la nașterea copilului sunt o formă de sprijin monetar, acordat atât celor asigurați, cât și celor neasigurați. Plata indemnizației unice la nașterea copilului persoanelor asigurate se efectuează din contul bugetului asigurărilor sociale de stat. Indemnizația dată pentru persoanele neasigurate se plătește din mijloacele bugetului de stat. Multitudinea surselor de finanțare a determinat ca, până în a.2005, mărimea acestei indemnizații să fie diferențiată pentru persoanele asigurate și neasigurate. Abia începând din a.2005, se stabilește o mărime egală a indemnizației unice la nașterea copilului, indiferent de statutul de asigurat sau neasigurat al femeii care a născut copilul. Începând cu a.2010, mărimea indemnizației unice la nașterea primului copil constituie 1700 lei și la nașterea fiecărui următor copil – 2000 lei.

Pentru o întreținere și educare deplină a copiilor mici, în Moldova, este stabilită o *indemnizație lunară pentru îngrijirea copilului cu vârsta de 1,5 (3) ani*. Aceasta este desemnată fără a ține cont de venitul total al familiei. Persoanele neasigurate primesc o indemnizație lunară pentru îngrijirea copiilor cu vârsta până la 1,5 ani. Persoanelor asigurate li se plătește o indemnizație lunară pentru îngrijirea copilului cu vârsta de până la 3 ani. Plata indemnizației persoanelor asigurate, în perioada concediului de îngrijirea copilului, se efectuează din contul mijloacelor bugetului asigurărilor sociale de stat, iar celor neasigurate – din bugetul de stat. Acest concediu se include în stagiul de asigurare.

Mărimea indemnizației lunare pentru îngrijirea copilului până la 1,5 ani pentru persoanele neasigurate are valoare fixă și constituie 150 lei. Începând cu a. 2010, a crescut mărimea indemnizației lunare pentru educarea copilului până la vârsta de 1,5 ani pentru persoanele neasigurate până la 250 lei.

Până în a.2004, mărimea indemnizației lunare pentru îngrijirea copilului cu vârsta de până la 3 ani pentru persoanele asigurate, de asemenea, a fost fixată. În scopul creșterii valorii indemnizației, plătite pentru educarea copilului până la 3 ani, în a.2005, ordinea de calculare a acesteia pentru persoanele asigurate s-a schimbat. Baza de calculare a indemnizației lunare a fost venitul mediu lunar asigurat din ultimele 6 luni calendaristice până la nașterea copilului. Pentru protecția copiilor în condițiile crizei, de la 1 ianuarie a.2010, a fost mărită cu 5% indemnizația pentru îngrijirea copilului de până la 3 ani. Totodată, se păstrează ordinea calculării acestei indemnizații – 30% din venit. Mărimea minimă a indemnizației pentru îngrijirea copilului de până la 3 ani a crescut până la 300 lei pentru fiecare copil.

În pofida schimbării ordinii de calculare a indemnizației lunare pentru îngrijirea copilului pentru persoanele asigurate, mărimea ei acoperea mărimea minimului de existență al copiilor de vârstă de 1-6 ani numai cu 49,7%. Pentru persoanele neasigurate, mărimea indemnizației lunare pentru îngrijirea copilului a constituit doar 15,6% din mărimea minimului de existență al copiilor de vârstă de 1-6 ani.

Indemnizația lunară pentru îngrijirea copilului de vârsta de 1,5 (3)-16 ani se stabilește familiilor cu venituri mici, dacă venitul mediu lunar al fiecărui membru al familiei nu depășește 54 lei. Această indemnizație se plătește în mărime de 50 lei cu condiția, că

2. Recipients of child benefit. The system of *benefits for families with children* consists of a lump sum at birth, monthly allowance for child care until the age of 1,5 or 3 years and a monthly allowance for the child at the age of 1,5 or 3 to the age of 16. Since 2001 till present there is performed the annual increase in the size of these benefits.

Lump-sum allowance for childbirth is a form of monetary support provided to both insured and uninsured persons. Payment of a lump sum at birth to the insured persons shall be at the expense of state social insurance budget. These benefits for the uninsured are paid from public funds. Various sources of funding caused the fact that until 2005 the size of this benefit was differentiated for the insured and uninsured persons. Only since 2005, the same size lump sum at birth was established regardless of whether a woman was insured or uninsured. Starting from 2010, the size of a lump sum at birth was 1700 lei, while the birth of each subsequent child – 2000 lei.

To take full maintenance and education of young children in Moldova exists *the monthly allowance for child care age 1,5 or 3 years*. It is appointed without regard to the total family income. Uninsured persons receive the monthly allowance for children up to the child's age of 1,5 years, while insured ones receive this monthly allowance up to the child's age of 3 years. Allowance for the period of leave for child care for insured persons is paid at the expense of state social insurance budget and for the uninsured from the state budget. This holiday is included in the insurance period.

Monthly allowance for child care up to 1,5 years for the uninsured is a fixed quantity and is 150 lei. Since 2010 the monthly allowance for child care up to 1,5 years for uninsured individuals was increased to 250 lei.

Until 2004, the monthly allowance for child care up to 3 years for insured persons was also fixed. In order to increase the amount of benefits paid for the child under 3 years old in 2005, the procedure for calculating this benefit for the insured persons was changed. The basis for calculating the monthly benefit is taken as the average monthly insured income for the last 6 calendar months preceding the birth of a child. For the protection of children in crisis, since the January 1, 2010 the allowance for child cares up to 3 years increased by 5%. The order of calculation of the allowance (30% of income) was preserved. The minimum size of the allowance for child care up to 3 years was increased to 300 lei per child.

Despite the change in the procedure for calculating the monthly allowance for child care for the insured, its size covered the subsistence level of children from 1 to 6 years only on 49,7%. For the uninsured, the monthly allowance for child care amounted to only 15,6% of the subsistence level of children from 1 to 6 years.

Monthly allowance for child care at the age of 1,5 or 3 to 16 years assigned to low-income families, if the average monthly income per family member does not exceed 54 lei. This allowance is paid at a rate of 50 lei, provided that the sum of monthly gross income for each family member during the preceding six months does not exceed 54 lei, no matter insured or uninsured person is this family member. Costs associated with the payment of

suma venitului total lunar, în cursul ultimelor șase luni, nu depășește 54 lei pentru fiecare membru al familiei, indiferent dacă persoana este asigurată sau neasigurată. Cheltuielile, legate de plata indemnizațiilor, se acoperă din contul alocațiilor din bugetul de stat.

Din a.2010, în conformitate cu modificările, incluse în Hotărârea Guvernului "Cu privire la indemnizațiile pentru familiile cu copii" nr. 1478 din 15 noiembrie a. 2002, indemnizația lunară pentru îngrijirea copilului de vârstă de la 1,5 până la 16 ani pentru persoanele asigurate, inclusiv pentru copilul, luat în tutelă sau curatelă, nu se acordă [2].

În perioada aa. 2007-2009, numărul beneficiarilor de indemnizații unice la nașterea primului copil a crescut de la 5769 până la 5984 persoane, deci, cu 3,7% față de a.2007, iar plățile totale au crescut de la 5514,0 până la 8195,9 mii lei sau cu 48,6% (tabelul 3). În aceeași perioadă, a crescut numărul beneficiarilor de indemnizații unice la nașterea fiecărui următor copil – de la 3762 până la 5880 persoane, deci, cu 56,3%, iar plățile totale au crescut de la 3605,4 până la 9849,9 mii lei sau de 2,7 ori. Este necesar de menționat și creșterea beneficiarilor indemnizației lunare pentru îngrijirea copilului până la vârsta de 3 ani – de la 24852 până la 29268 persoane, deci, cu 17,8%, iar plățile totale – de la 5756,2 până la 14628,2 mii lei sau de 2,5 ori. Totodată, s-a redus numărul și plățile sumare ale beneficiarilor de indemnizații lunare pentru îngrijirea copilului până la vârsta de 1,5 (3)-16 de ani de la 1654 până la 1537 persoane sau cu 7,6%, iar plățile totale – de la 171,6 până la 157,6 mii lei, deci, cu 8,9%.

these benefits are covered from the state budget.

Since 2010, in accordance with changes made to a Government Decree on benefits for families with children Nr. 1478 from November 15, 2002, the monthly allowance for a child aged from 1,5 to 16 years for the uninsured and aged from 3 to 16 years for insured persons, including children guardianship or trusteeship, is not assigned [2].

During 2007-2009 years number of recipients of the lump sum at first birth has increased from 5769 persons to 5984 persons, i.e. by 3,7% compared with 2007, while total payments increased from 5514,0 thousand lei to 8195,9 thousand lei, i.e. by 48,6% (table 3). During the same period the number of recipients of the lump sum at birth of each subsequent child was increased from 3762 persons to 5880 persons, i.e. by 56,3%, while total payments increased from 3605,4 thousand lei to 9849,9 thousand lei or at 2,7 times. It should be noted the growth of the number of recipient of monthly benefits for child care until age 3 years from 24852 persons to 29268 persons, i.e., by 17,8%, while total payments grew from 5756,2 thousand lei to 14628,2 thousand lei, or at 2,5 times. However, the decline in the number of recipients and total payments of monthly benefits for child care at the age of 1,5 (3) to 16 years decreased from 1654 to 1537, i.e., by 7,6%, while total payments decreased from 171,6 thousand lei to 157,6 thousand lei, i.e. by 8,9%.

Tabelul 3 /Table 3

**Dinamica cheltuielilor pentru protecția familiilor cu copii, în perioada aa.2007-2009/
Dynamics of expenditure for families with children 2007-2009**

Tipul indemnizației/ Type of allowance	2007		2008		2009	
	Numărul de beneficiari, pers./ Number of beneficiaries	Suma lunară, mii lei/ Monthly amount, thousand MDL	Numărul de beneficiari, pers./ Number of beneficiaries	Suma lunară, mii lei/ Monthly amount, thousand MDL	Numărul de beneficiari, pers./ Number of beneficiaries	Suma lunară, mii lei/ Monthly amount, thousand MDL
Indemnizație unică la nașterea primului copil/ Single indemnity, first child	5769	5514,0	5458	6288,0	5984	8195,9
Indemnizație unică la nașterea fiecărui copil următor/ Single birth of each next child allowance	3762	3605,4	4932	6931,1	5880	9849,9
Indemnizație lunară pentru îngrijirea copilului până la vârsta de 3 ani/ Monthly allowance for child care until the age of 3 years	24852	5756,2	27235	8796,0	29268	14628,2
Indemnizație lunară pentru creșterea copilului cu vârsta de la 3 până la 16 ani/ Monthly allowance for child in age from 3 to 16 years	1654	171,6	1764	181,7	1537	157,6

Sursa: Casa Națională de Asigurări Sociale al Republicii Moldova./ Source National Social Insurance of the Republic of Moldova.

3. Compensațiile nominative în momentul efectuării plății serviciilor comunale. Până în 2000, în Moldova a existat un sistem tradițional de înlesniri pentru achitarea

3. Targeted compensation for payment of housing and communal services. Until 2000 there existed the traditional system of benefits for payment of utility

serviciilor locale și comunale, acordate anumitor categorii de cetățeni. În aprilie 2000, a fost adoptată Legea nr. 933-XIV "Cu privire la protecția socială specială a unor categorii de populație", prin care au fost introduse compensații nominative bănești în locul înlesnirilor existente anterior [3]. Astfel, au fost anulate înlesnirile pentru 47 categorii de populație, iar compensațiile nominale au fost acordate numai pentru 9 categorii, ulterior, lista categoriilor a fost extinsă până la 11.

În aa.2007-2009, numărul beneficiarilor de compensații nominative a crescut cu 6078 pers. sau cu 2,4% (tabelul 4). Plățile, efectuate în această perioadă, au crescut cu 71974,9 mii lei sau cu 19,5%. Mărima medie a compensațiilor nominative, comparativ cu a.2007, a crescut cu 17,2% și, în a.2009, a constituit 122 lei.

services provided to certain categories of citizens in Moldova. In April 2000 a law was passed Nr. 933-XIV "On the special social protection of certain categories of people" on which the targeted cash compensation were introduced instead of the previously existing benefits [3]. Exemptions for 47 categories of the population were eliminated, and compensations have been introduced only for the 9 categories. Later the list of categories was expanded to 11.

In 2007-2009 the number of beneficiaries of targeted compensation has increased by 6078 persons, or by 2,4% (table 4). Disbursements for the period increased by 71974,9 thousand lei or by 19,5%. The average size of compensations in comparison since 2007 increased by 17,2% and amounted in 2009, 122 lei.

Tabelul 4 /Table 4

**Parametrii de bază ai sistemului de compensații nominative la achitarea serviciilor comunale și locale/
The main parameters of the compensations for payment of utility services**

	2007	2008	2009
Numărul beneficiarilor, persoane/ The number of beneficiaries, persons	251881	254829	257959
Plățile efectuate, mii lei/ Payments, thousand MDL	296759,7	334945,2	368734,6
Mărima medie a compensațiilor nominative, lei/ The average size of nominal compensation, MDL	101	117	122

Sursa/Source: Raportul Social Anual 2008.- Ch., 2009, p.48; Monitorul oficial, 2010, Nr. 129-130, p. 72; Nr. 145-147, p. 81-82.

Compensațiile nominative se stabilesc și se calculează în baza următoarelor normative: *a)* la plata pentru energia electrică – pornind de la costul consumului normativ lunar de 60 kWh la un contor; *b)* la plata pentru energia electrică în apartamentele (casele) dotate cu plite electrice – pornind de la costul consumului normativ lunar de 100 kWh la un contor; *c)* la plata pentru încălzirea centralizată sau cu gaze naturale – pornind de la costul încălzirii pentru 30 m² de suprafață totală pentru o persoană beneficiară de compensație nominativă, indiferent de faptul, cine este proprietarul apartamentului (casei), iar, în cazul pensionarilor singuri, această compensație se calculează pornind de la costul încălzirii pentru 30 m² de suprafață totală pentru o familie; *d)* pentru procurarea cărbunelui și a lemnului de foc, anual – pornind de la nivelul limitat al prețurilor aprobate de Guvern, în mărime de 50 la sută din costul unei tone de cărbune și al unui metru cub de lemn. Dacă familia numără câteva persoane beneficiare de compensație, aceasta se acordă fiecărui beneficiar, indiferent de faptul, cine este proprietarul casei.

În a.2009, compensații nominale primeau 257959 de persoane (7% din populația țării) sau cu 3177 destinatari mai mult, comparativ cu a.2008. În perioada sezonului de încălzire a a.2009, compensații nominative pentru energia termică au primit 40,3 mii de oameni. Numărul beneficiarilor de compensații pentru gazele naturale, utilizate pentru încălzire, a constituit 59,2 mii, iar pentru achiziționarea cărbunilor și lemnului – 160,9 mii.

Pentru plata compensațiilor nominative, în a.2009, au fost prevăzute mijloace în valoare de 372845,2 mii lei. Cheltuielile reale au constituit 368734,6 mii lei, sau 98,9% din suma planificată. Comparativ cu a.2008, cheltuielile reale au crescut cu 33789,4 mii lei sau 10,1%.

Începând cu 1 ianuarie 2010, compensații nominative pentru

Targeted compensation are appointed on the basis of the following rules: *a)* to pay for electricity, based on the cost of monthly regulatory consumption of 60 kWh per a meter; *b)* to pay for electricity for the flats (houses), equipped with electric cookers, based on the cost of monthly normative consumption of 100 kWh per a meter; *c)* to pay for central heating or heating with natural gas, from the cost of heating of 30 m² of total area per recipient of the targeted compensation regardless of who owns the apartment (house), and for single pensioners this compensation was calculated from the cost of heating 30 m² of total area per family; *d)* for the purchase of coal and wood, annually at a rate of 50% of the cost of 1 ton of coal and 1 m³ of wood based on the ceiling price approved by the Government. If several family members have the right to this compensation, the latter was provided to each recipient, regardless of who owns the house.

In 2009, 257959 persons received the compensations (7% of the population of Moldova), or on 3177 recipients more compared with 2008. During the heating season in 2009 40,3 thousand people received the targeted compensation for the thermal energy. Number of recipients of compensations for natural gas used for heating was 59,2 thousand, and for the purchase of coal and wood 160,9 thousand.

The amount of 372845,2 thousand lei was earmarked for the payment of compensations in 2009. Actual expenditures amounted to 368734,6 thousand lei or 98,9% from the planned amount. Compared with 2008, actual expenditures have increased by 33789,4 thousand lei or by

categoriile de populație, prevăzute în prezenta Lege, nu se stabilesc. Întrucât confirmarea dreptului la compensații nominative se stabilește o dată în patru ani, persoanele, cărora li s-a acordat acest drept până la 31 decembrie 2009, beneficiază de compensații nominative până la expirarea termenului lor.

În scopul sprijinirii persoanelor cu venituri mici și a familiilor în sezonul rece al anului, la 26 februarie 2010, a fost adoptată Legea nr. 15 „Privind compensațiile sociale în perioada rece a anului 2010” [4]. Prin acesta Lege și prin Hotărârile Guvernului ulterioare, se prevede ordinea de stabilire și plata compensației sociale lunare în perioada rece a a.2010 (de la 1 ianuarie până la 31 martie și de la 1 noiembrie până la 31 decembrie).

Compensația socială se acordă:

a) familiilor defavorizate, care au obținut dreptul la ajutor social, stabilit în conformitate cu Legea nr. 133-XVI din 13 iunie 2008 „Cu privire la ajutorul social” [5];

b) salariaților din ramurile sectorului bugetar, care se încadrează în categoriile I-VII de salarizare ale Rețelei tarifare unice;

c) beneficiarilor de pensii sau de alocații sociale de până la 900 de lei.

Mărimea compensației sociale pentru perioada rece a a.2010 constituie 130 lei. În perioada ianuarie-martie a sezonului de încălzire a a.2010, de compensații sociale au beneficiat aproape 260 mii de persoane, inclusiv 40 mii familii social vulnerabile, 115 mii de cetățeni, care primesc pensii sau alocații sociale, și 67 de mii lucrători din sectorul public.

4. Ajutorul social este o plată lunară în bani, acordată familiei defavorizate cu scopul asigurării unui venit lunar minim garantat de stat. Cuantumul ajutorului social depinde de evaluarea venitului global al familiei și nevoia acesteia de asistență socială. În Republica Moldova, actul normativ, care reglementează acordarea și cuantumul asistenței corespunzătoare oricărei persoane, care nu dispune de resurse suficiente și care nu este în măsură să le procure prin propriile mijloace sau să le primească dintr-o altă sursă, este Legea Republicii Moldova nr. 133-XVI din 13 iunie 2008 cu privire la ajutorul social [5]. În această ordine de idei, pentru anul 2009, pentru a asigura un venit minim lunar garantat, a fost aprobată suma de 430 lei, dar pentru anul 2010 – 530 lei.

Acordarea ajutorului social are ca scop să contribuie, în mod semnificativ, la reducerea inegalităților și a sărăciei familiilor, inclusiv a celor aflate în risc de excludere socială și prevede trecerea treptată de la un sistem de prestații, bazat pe categorii, la un sistem de prestații, bazat pe testarea veniturilor.

De ajutor social pot beneficia familiile defavorizate în cazul în care toți membrii adulți ai acesteia se încadrează, în cel puțin, una dintre următoarele situații: au atins vârsta de pensionare, stabilită în conformitate cu legislația în vigoare; sunt persoane cu grad de invaliditate; sunt șomeri înregistrați la Agenția teritorială pentru ocuparea forței de muncă, în a cărei rază teritorială își au domiciliul și care nu refuză un loc de muncă sau participarea la servicii de stimulare a ocupării forței de muncă oferite de agenții; îngrijesc un copil mai mic de 3 ani; îngrijesc un membru/membri ai familiei cu în gradul I de invaliditate, care necesită îngrijire conform concluziei C.E.M.V.; îngrijesc un copil/copii invalizi din aceeași familie sau o persoană în vârstă de peste 75 de ani din aceeași familie conform concluziei Consiliului Medical Consultativ.

Ajutorul social se stabilește în baza cererii, depuse de unul

10,1%.

Starting from January 1, 2010 the targeted payment for population under this Act shall be imposed. As proof of entitlement to compensations will be made every four years, the person who set this right before 31 December 2009, enjoy compensations to their expiry.

In order to support low-income individuals and families in the cold period, on the February 26, 2010 the Law Nr.15 "On social compensation in a cold period in 2010" was adopted. [4]. According to the law and the following Government Resolution "On the social compensation in the cold period of 2010" the procedure is provided for establishing and paying monthly social compensation in a cold period of the year 2010 (since January 1 till March 31 and since November 1 till December 31).

Social compensation is provided for:

a) low-income families eligible for social benefits under the Law Nr. 133-XVI of June 13, 2008 "On Social Assistance" [5];

b) workers in the public sector, related to the I-VII ranks of Unified wage tariff;

c) recipients of pensions or social benefits up to 900 lei.

Amount of social compensation in the cold period in 2010 is 130 lei. During January-March heating season in 2010 approx. 260 thousand persons got these social entitlements, including 40000 vulnerable families, 115 thousand persons receiving a pension or social security benefits, and 67 thousand public sector employees.

4. Social benefit is a monthly cash payment for poor families in order to provide state-guaranteed minimum monthly income. The amount of social benefit depends on the estimation of aggregate household income and its demand for social assistance.

In Moldova, the legal act regulating the provision and the appropriate level of care for those who do not have sufficient resources and is unable to obtain their own funds or from other sources is the Law Nr.133-XVI of June 13, 2008 on social benefits [5]. Under this law, in 2009 the sum of 430 lei per month was approved to ensure a minimum monthly income, and in 2010 it was 530 lei.

The purpose of the provision of social benefits is largely contribution to the reduction of inequality and poverty of families and individuals who are at risk of social exclusion. A gradual transition is supposed from a system of privileges based on the categories to the system of benefits based on income testing.

Social benefit can be got by low-income families in which all adult members are at least at one of the following situations: the retirement age in accordance with the law; persons with disability; unemployed persons registered in the territorial employment agency at the place of the residence that did not refuse the proposed work or to use the services of employment agencies; caring for a child aged less than three years; caring for a member / members of the family with disability of the 1st group (the worst state) who requires care according to the conclusion

dintre membrii familiei cu capacitate deplină de exercițiu, o persoană împuternicită de familie sau un alt reprezentant, în condițiile prevăzute de lege. În mod obligatoriu, la cerere se anexează certificatul privind componența familiei, actul de identitate și copia acestuia, legitimația de ședere temporară sau actul de identitate, eliberat de autoritățile competente, în cazul cetățenilor străini, apatrizilor sau refugiaților.

Potrivit Legii nr. 133-XVI din 13 iunie 2008 „Cu privire la ajutorul social” și HG nr. 1167 din 16 octombrie 2008, prin care a fost aprobat Regulamentul „Cu privire la modul de stabilire și plată a ajutorului social, familiilor defavorizate”, în funcție de venitul familiei și nevoia acesteia de asistență socială, se stabilește și se acordă un ajutor social. Cuantumul venitului lunar minim, garantat pentru fiecare membru al familiei, se stabilește astfel: 100% din venitul lunar minim garantat pentru solicitant; 70% din venitul lunar minim garantat pentru fiecare alt membru adult al familiei; 50% din venitul lunar minim garantat pentru fiecare copil; 30% din venitul lunar minim garantat pentru fiecare adult încadrat în grad de invaliditate; 50% din venitul lunar minim garantat pentru fiecare copil invalid; 10% din venitul lunar minim garantat, dacă persoana cu grad de invaliditate este unicul adult din familie.

Concluzii.

1. RM dispune de un sistem modern de protecție socială a populației, format din două componente: asigurarea socială obligatorie de stat și asistența socială. Aceste componente cuprind diferite categorii de populație, iar prestațiile corespunzătoare sunt finanțate din diferite surse. Condițiile de acordare a diferitor tipuri de prestații sociale sunt stabilite legislativ.

2. Ajutorul social este o nouă direcție, un nou instrument al politicii de asistență socială, orientată către cele mai sărace pături ale populației. Prin acordarea acestei prestații bănești, se urmărește posibilitatea de a oferi oamenilor o rețea sigură cu scopul de a preveni ca ei să nu ajungă în sărăcie și de a susține eforturile acestora de a ieși din starea de sărăcie.

3. Volumele prestațiilor sociale sunt extrem de mici, cu mult mai mici decât volumele minimurilor de existență ale beneficiarilor prestațiilor sociale corespunzătoare. După nivelul prestațiilor sociale, RM se află într-o situație mult mai rea, comparativ cu țările vecine.

of the CMED; caring for a child / child with disability in this family or person over the age of 75 years in this family, in conformity with the resolution of the Medical Advisory Board.

In accordance with the Law Nr. 133-XVI of 13 June 2008 on social benefits and the Government Decree Nr. 1167 of October 16, 2008, which approved the Regulations on the Procedure for the establishment and payment of social allowances to poor families, depending on family income and its need for social assistance, it installed and social benefit. The values of the guaranteed minimum monthly income of each family member should be: 100% guaranteed monthly minimum income for an applicant with 70% of the guaranteed minimum monthly income for each adult family member, 50% of the guaranteed minimum monthly income for each child, plus 30% of the guaranteed minimum monthly income for each adult with a group of disability, plus 50% of the guaranteed minimum monthly income for each disabled child, plus 10% of the guaranteed minimum monthly income of a person with a disability group is the only adult in the family.

Conclusions

1. Moldova has a modern system of social protection. It consists of two parts: compulsory state social insurance and social assistance. These pieces cover a variety of populations, and appropriate payments are funded from different sources the conditions for granting different types of payments are legislatively established.

2. Welfare allowance is a new direction and a tool of social protection policies targeting the most poor. The establishment of this cash payment with the option to provide social protection to people that they should not have fallen into poverty, and support their efforts to overcome poverty.

3. Dimensions of social benefits are very small. They are much smaller than the subsistence level of the recipients of social benefits. The level of social benefits in the Republic of Moldova is in a much worse position in comparison with neighboring countries.

Bibliografie/Bibliography

1. Legea privind pensiile de asigurări sociale de stat (reeditată): nr. 156-XIV din 10 octombrie 1998. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2004, nr. 42-44, art. 247.
2. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova pentru modificarea și completarea Hotărârii Guvernului Moldova cu privire la indemnizațiile adresate familiilor cu copii nr. 1478 din 15 noiembrie 2002: nr. 19 din 19 ianuarie 2010: În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2010, nr. 8-10, art. 48.
3. Lege cu privire la protecția socială specială a unor categorii de populație: nr. 933-XIV din 14 aprilie 2000. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2000, nr. 70-72, art. 507.
4. Legea privind compensațiile sociale în perioada rece a anului 2010: nr. 15 din 26 februarie 2010. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2010, nr. 33, art. 59.
5. Legea cu privire la ajutorul social: nr. 133-XVI din 13 iunie 2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2008, nr. 179, art. 625.

Bun de tipar: 29.06.2011. Tirajul 100 ex.
Coli de tipar 31,59. Coli editoriale 27,62. Com. 2.
Complexul-Editorial al IEFS, 2011